Nové laciné vydání.

E. Herold.

KRÁLOVSKÝ HRAD PRAŽSKÝ.

NÁKLADEM KNIHTISKÁRNY DR. ED. GRÉGRA V PRAZE.

Cena 2 zl. r. m.

KRÁLOVSKÝ

HRAD PRAŽSKÝ.

SEPSAL

EDVARD HEROLD.

V PRAZE.

TISKEM A NÁKLADEM Dra ED. GRÉGRA.

OBSAH.

Za dějinné prameny použil jsem k oběma dílům následujících spisů:

Tomek: Základy. Děje Prahy. Universita. — Palacký: Dějiny národa Českého. — Pelzel: Dějiny české. Život císaře Karla IV. Abbildungen böhmischer und mährischer Gelehrten und Künstler. Staří letopisové čeští. — Gindely: Rudolf II. und seine Zeit. Der böhmische Aufstand. Geschichte der Brüder. — Skála ze Zhoře: Historie Česká. — Bílek T.: Dějiny konfiskací v Čechách. — Břežan: Život Viléma z Rožmberka (Petr Vok z R.). — Springer: Geschichte Oesterreichs. — Arneth: Geschichte Maria Theresia's. — Mildner: Böhmische Denkmünzen. — Dr. Ambros: Der Prager Dom. — Bartoš: Kronika Pražská. Bečkovský: Poselkyně. — Pešek: Geschichte der Gegenreformation in Böhmen. Dačický z Hesslova: Paměti. — Dlabač: Künstler-Lexikon. — Diarien aus dem J. 1744. — Diarien aus der Zeit Rudolfs II. — Erben: Primátoři. Flögel: Geschichte des Grotesk-Komischen. — Hormayr Josef svob. pán: Taschenbuch für vaterländische Geschichte. Archiv für Geschichte. — Zimmermann: Příběhové království Českého. Die aufgehobenen Kirchen. — Hurter: Filipp Lang, Kammerdiener Kaiser Rudolfs II. — Jireček: Rukověť. — Jičínský: Kurze Darstellung der Gründung und des Bestandes des k. k. Theresianischen Damenstiftes. — Libri civium. — Mikovec Ferd.: Lumír. Skizzen aus Böhmen. Heřman Kryštof Ruesswurm. — Miessner z Wiesenburku Karel: Bauschreiber, Aufzeichnungen desselben. — Heller: Handbuch für Kupferstecher. — Tieftrunk: Povstání pod Ferd. I. — Quarionius Hypolit: Greuel der Verwüstung des menschlichen Körpers. — Schweinichen Hanuš: Selbstbiografie. — Schaller: Topografie von Prag. — Schottky: Prag. Prag zur Zeit Karls IV. Merian: Topografie. — P. J. Novák: Geschichte des Georgsklosters und der Kirche. — Slavata: Paměti. — Redl: Das sehenswürdige Prag. — Folkmann Erv.: Die gefürstete Linie des uralten und edlen Geschlechtes Kinský. — Zelantes: Diarium 1741. — Heber: Die Burgen und Vesten Böhmens. — Feigel v. Feigelsfeld. — Hájek z Libočan. — P. K. Navrátil: Paměti kostela sv. Haštala. — Dále dostalo se mi od pánů: dra. Špotta a Donovského nejednoho vzácného příspěvku.

Z časopisů, sborníků atd. jmenuji: „Bohemii", „Von Haus zu Haus", „Libuši", „Musejník", Mittheilungen des Vereines f. Geschichte d. D. in Böhm.", „Národní Listy", „Oberpostamtszeitung", „Památky", „Politik", „Posla z Prahy", „Sborník historický", „Veleslavínův historický kalendář", „sv. Václavské titulární kalendáře" a j. v.

Opravy.

Na	str.	3.	řádka	14.	shora	čti:	Břetislav, únosce jeptišky
„	„	3.	„	25.	„	„ :	Čeští pánové
„	„	3.	„	7.	zdola	„ :	Oldřich, bratr Soběslavův
„	„	6.	„	13.	„	„ :	státní záležitosti
„	„	7.	„	15.	shora	„ :	v královĕ dvoře
„	„	7.	„	10.	zdola	„ :	Lenníci a svobodníci
„	„	7.	„	3.	„	„ :	umění, věd, obchodu
„	„	8.	„	19.	„	„ :	na tomto předdvoří
„	„	9.	„	7.	shora	a j.	čti: české pány
„	„	9.	„	3.	zdola	čti:	snášejí ještě tíži
„	„	10.	„	16.	„	„ :	Hradčan ku hradu
„	„	11.	„	16.	„	„ :	Hradčanské náměstí
„	„	14.	„	8.	„	„ :	Oldřicha a Jaromíra
„	„	15.	„	4.	„	„ :	přijela Kunhuta
„	„	16.	„	7.	shora	„ :	Po obakráte
„	„	22.	„	19.	zdola	„ :	chtěli-li by
„	„	27.	„	12.	„	„ :	hodina odbila
„	„	34.	„	19.	shora	„ :	V letech 90tých
„	„	40.	„	9.	zdola	„ :	mnoho českých pánů
„	„	41.	„	19.	shora	„ :	boj na Hradčanech
„	„	41.	„	19.	zdola	„ :	Janu Zhořeleckému
„	„	42.	„	2.	shora	„ :	bezhlavý Balcárek
„	„	44.	„	18.	zdola	„ :	Trevírský arcibiskup
„	„	45.	„	11.	„	„ :	manželky jeho Juty
„	„	46.	„	7.	shora	„ :	s dcerou krále polského Rejčkou
„	„	46.	„	15.	„	„ :	klesl poslední Přemyslovec
„	„	47.	„	2.	„	„ :	stáli čeští pánové
„	„	47.	„	18.	„	„ :	od arcibiskupa Vratislavského
„	„	48.	„	6.	zdola	„ :	oltář sv. Kunhuty
„	„	50.	„	17.	„	„ :	Karla Alberta
„	„	51.	„	18.	„	„ :	strměly do výše copaté pilíře
„	„	52.	„	4.	„	„ :	Prvního října 1873
„	„	57.	„	12. a 15.	shora	„ :	Zbyněk
„	„	59.	„	3.	shora	„ :	24 hodiny odbíjející
„	„	61.	„	9.	„	„ :	dáván byl.
„	„	61.	„	12.	„	„ :	Karlu Albertovi
„	„	66.	„	10.	zdola	„ :	svíčkové báby
„	„	68.	„	7.	„	„ :	Zdíka
„	„	72.	„	1.	„	„ :	rytíř Něpr z Roupova
„	„	78.	„	11.	shora	„ :	v držení kapitoly
„	„	80.	„	8.	„	„ :	kázání Valdhauserova
„	„	82.	„	9.	„	„ :	mezi panstvem a lidem
„	„	82.	„	12.	zdola	„ :	Jošt z Růže
„	„	82.	„	6.	„	„ :	byly spouštěny
„	„	83.	„	5.	shora	„ :	Míšenského a Vratislavského
„	„	89.	„	19.	zdola	„ :	Berbisdorfem a Roupovým
„	„	90.	„	6.	„	„ :	pány Roupovského a Berku
„	„	91.	„	5.	shora	„ :	nenadále mocný hlas
„	„	92.	„	20.	zdola	„ :	Též pán z Roupova schvaloval
„	„	93.	„	1.	„	„ :	na rozkaz Karla VI.
„	„	95.	„	1.	shora	„ :	Maurice z Manderscheidu
„	„	192.	„	7.	zdola	„ :	roku 1812 druhý vznešený host

Pražský hrad královský.

V sedmém století pokrývaly ještě tmavé, na zvěř bohaté lesy vysočinu Bělohorskou a její výběžky do údolí Vltavského. I majestátný Petřín a ono pohoří, které, jak otec Kosmas praví, „v podobě hřbetu delfína k Vltavě se sklání“ a na němž nyní starý hrad krá-

lovský trůní, bylo jediným lesem. Hluboké ticho pralesa přerušováno bylo jen šuměním divokého potoka (Brusnice), který s vysočiny přicházeje v tisících bujných skocích kotlinou na severozápadní straně delfínova hřbetu ležící se vinul.

Obtékaje zlostně kameny mechem porostlé aneb skákaje po větších balvanech spěchal zeleným stínem omšených buků k blízké Vltavě.

Jednoho dne prchala plachá zvěř z tohoto okršku, neboť přišli muži, aby prastaré velikány na hřbetě delfína pokáceli a neproniknutelné křoví ohněm vyhubili. A když tu hřbet stál holý, ohradili jej šikmo zaraženými koly, vykopali uvnitř podél této kůlové zdi příkop, vyházeli na pokraji jeho nevysoký val, postavili několik menších a větších srubů, a hrad, který knížecí věštkyně Libuše uprostřed pralesa na vrchu vystavěti kázala, stál hotov.

Nyní přijížděli sem často knížata ze svatého, na druhé straně řeky ležícího a křovinami obrostlého Vyšehradu, aby se zde v romantické lesní samotě radostem honby oddávali.

Později přesídlívali se na delší čas do tohoto pevného hradu, jemuž bylo dáno jméno „Praha“ buď proto, že na místě tom křoví vypáleno bylo (upražiti) aneb, jak jiní tvrdí, dle slova „porog“, t. j. proudy, prahy potoka.

Zde bydlel Mnata, který, jak stará kronika vypravuje, pro svou manželku Střezislavu a její dvůr místo dřevěných stavení kamenná vystavěti dal, zde bydlel Vojen, Unislav, Křesomysl, Neklan a jak se všecka pohanská knížata jmenovala, o nichž krom jmena nic určitějšího známo není. S knížaty dostavili se též kněži, kteří bohům, snad na oné vyvýšenině, která uprostřed hradu stála a tajuplné jmeno „Žiži“ měla, oběti přinášeli.

Za Bořivoje, prvního křesťanského knížete z rodu Přemyslovců, uhasl posvátný oheň a kněži utekli s hněvem z hradu, neboť přišli jsou řemeslníci, aby první křesťanský chrám v Praze, chrám Panny Marie vystavěli.

S křesťanstvím se však bohužel mír do země nedostavil, naopak mezi křesťany a přívrženci staré víry a starých mravů vypukl dlouhý boj, k němuž se i rodinná zášť přidružila a mnohý krvavý skutek zplodila. Snad toho byla příčina násilná smrt nábožného, jinak ale slabého Václava. Lid, který oným krvavým skutkem národního světce získal, přenesl jméno jeho též na hrad, v němž bydlel, a který prý také k ochraně proti svým pohanským pronásledovatelům opevniti dal. V jeho nástupci dostalo se však zemi jednoho z nejstatečnějších knížat; byl to Boleslav, bratrovrah.

Zmužilá mysl tohoto Přemyslovce dovedla si jak v zemi tak i mimo zemi mír zjednati. On přetrhl pouta poddanství, v něž byli cizinci míru milovného Václava uvrhli. Jeho podnikavý duch vytvořil nový čilý život a pozvedl Prahu na metropoli velké západní slovanské říše.

Nesvorností, která v knížecí rodině Přemyslovců panovala, vzalo však bohužel opět všecko za své, co oba stateční Boleslavové byli utvořili.

Žádost po panování pudila prince do ciziny, kdež sobě za peníze žoldnéře a pomoc kupovali a vypudivše panujícího knížete, sami trůnu se zmocnili. To činil bratr bratru, synovec ujci. Hádka o hrad, v jehož středu kamenný stolec, knížecí znak oprávněného panování stál, trvala skoro po 2 století.

Často opěvovaný hrdina, kníže Břetislav, unášeč jeptišek, dal r. 1050 zdi kolem hradu, které, jak se vůbec za to má, již dávno z kamene byly, ještě více opevniti. Po něm vystavěl 1135 otec vlasti Soběslav I. dle italského spůsobu opevňování měst, nové valy a věže, neboť se on, jakož i bratr jeho Vladislav I. naučili dobře znáti cenu dobře opevněného hradu. Týž měl syna, který sice sněmem za dědice trůnu ustanoven byl, avšak čeští pánové zvolili vzdor tomu po smrti Soběslavově syna jeho bratra, Václava II., od něhož však zase brzy odpadli a to proto, že mladý tento kníže se nedal tak vésti, jak si oni toho přáli. Po skvělém, avšak zradou dobytém vítězství donutili trůnu zbaveného knížete, aby se k německému králi Konrádu utekl.

Čeští baronové obrátili se nyní ku Konrádu Znojemskému a zvolili jej za knížete. Konrád přitáhl rychle, aby se hradu a s ním též kamenného stolce knížecího zmocnil. Avšak hrad hájil s neoblomnou srdnatostí Theobald, bratr Vladislavův, a ani hořící šípy knížete Znojemského nebyly s to, aby mu strachu nahnaly. Několik neděl na to dozvěděl se Konrád, že Vladislav a německý král do země vtrhnul; na zprávu tu dal se na útěk zpět do Moravy, kdežto Vladislav s německými žoldnéři do zámku vtáhl.

Po jeden a třiceti letech, t. j. roku 1173, stalo se synovi jeho Bedřichu, kterého ještě za svého živobytí na stolec knížecí dosaditi dal, totéž co Soběslavu II., synu bratra jeho Soběslava I. Česká šlechta, jakož i Ulrich, bratr Soběslavův, který od Vladislava již 11 roků ve vazbě držán byl, přiměli německého císaře Bedřicha I. k tomu, aby stařičkého Vladislava, Bedřicha a zajatého Soběslava k sobě obeslati dal.

Oba knížata vynasnažovali se všemožně, aby zajatce se vší možnou poctou do hradu jeho předků uvedli. Soběslav lichou zprávou postrašen, utekl o půlnoci z hradu a spěchal do císařského ležení,

aby tam na knížete žalobu vznesl. Bedřich následoval rychle jak mohl svého prchajícího příbuzného, aby stav věcí vysvětlil, byl ale jat a Soběslav obdržel vévodství České v léno.

Čtyry roky později usmyslil se však německý císař jinak; Bedřicha propustil na svobodu a poslal jej v čele německého vojska zpět do Čech, aby se trůnu opět zmocnil.

Soběslav mu se svým vojskem vytáhl vstříc, musel ale ustoupiti, načež Bedřich bez odporu k Praze táhl. Posádka hradu Pražského podněcována Alžbětou, manželkou Soběslavovou, bránila se po několik neděl, musela se však obléhatelům vzdáti, jelikož žádná pomoc nepřicházela (1178).

Na rozkaz německého císaře táhl Bedřich v následujícím roce do Šváb na říšský sněm. Jeho nepřítomnosti použil Soběslav. I vrátil se se svými věrnými zpět, doufaje, že se bude moci snadno hradu zmocniti. Avšak Bedřichova manželka, která za jeho nepřítomnosti vládla, roznítila mysl vojínů, že se tak dlouho udatně bránili, až Bedřich přitrhl, aby hrad osvobodil.

Soběslav spěchal knížeti rychle vstříc a porazil jej; několik dní na to prohrál však druhou bitvu a byl přinucen opětně na útěk se dáti.

Tři leta později (1182) přišla řada na Bedřicha, aby se dal na útěk, a část šlechty zvolila dřívějšího spojence Bedřichova, Konrada Ottu, za knížete.

Císař Bedřich hrál si tu opět na prostředníka. Konradovi dal nově zřízené markrabství Moravské v léno a Bedřich vtáhl vzdor nespokojené šlechtě opět do své milé Prahy. Dvě leta strávil v pokoji, tu povolal jej císař opět k sobě do Německa a za jeho nepřítomnosti dosadila nespokojená šlechta Václava, bratra Soběslava II., na trůn knížecí. A opět byl hrad obléhán a opět zaznívala slova zmužilé Alžběty: „Odrazte je zpět“, a vojíni uposlechli s radostí a odrazili statečně každý útok, až Bedřich s novým vojskem přitáhl a hrad osvobodil (1184).

Těch několik let až k jeho smrti uplynulo tiše; pak dosedl r. 1189 Konrád Otto na stolec knížecí, zemřel však po půl třetím roce k největšímu zármutku všech vlastenců. Po jeho smrti nastal znovu boj o vévodský trůn. Tentokráte zvolila šlechta opět Václava, bratra Soběslavova, ale Přemysl a Vladislav, bratři zemřelého Bedřicha, koupili od německého císaře Jindřicha české a moravské léno a přitáhli s Pražským biskupem Břetislavem Jindřichem, svým bratrovcem, před pražský hrad, aby jej obléhali. Císař Jindřich musel do Čech svého radu poslati, který spor tou měrou urovnal, že Václav dobrovolně trůnu se vzdal a jej svému příbuznému přenechal. Toto kupo-

vání lén nedalo Pražskému biskupu po celý rok žádného pokoje, vždyť byl též z rodu Přemyslova. I pospíšil si ku dvoru císařskému, vyprosil si tu léno a vrátil se v čele německého vojska do Prahy, aby se knížecího stolce zmocnil.

Přemysl táhl mu se svým vojskem vstříc, musel však se na útěk dáti, když u Zdic šlechta od něho odpadla a k nepříteli se přidala.

Biskup Břetislav Jindřich vyslovuje kletbu nad hajiteli hradu.

S jásotem táhlo sesílené vojsko ku Praze, avšak bojovníci, jenž svému knížeti věrnými zůstali, neotevřeli brány hradu, nýbrž vysýlali šípy a házeli velké kameny na útočníky.

To zaleklo biskupa; jednoho dne vyřkl kletbu nad nimi doufaje, že tyto duchovní blesky větší účinek míti budou než meče a střely. Avšak ani tyto blesky nezlomily věrnost těchto mužů a teprvé po dlouhém čase, krátce před vánočními svátky, vydali hrad nepřátelům, aby tento posvátný čas bez krveprolití v pokoji stráviti mohli.

Jen tři leta požíval ctižádostivý a po panování bažící biskup, který světskou a duchovní moc ve své osobě spojil, slastí a strastí vladaření.

Roznemohl se těžce, přece však dal svého nejbližšího příbuzného do vězení uvrci, poněvadž se jeho bratr Přemysl o to pokusil, aby Prahu přepadl.

Tento byl sice od šlechty biskupu oddané na hlavu poražen, avšak biskup ani po tomto vítězství nemněl se, jak se zdá, dosti jistým, neboť se dal, ač byl na smrt nemocen, do Chebu odvézti, kde také po krátkém čase skonal (1197).

Po jeho smrti vyšel zajatý Vladislav ze žaláře a dosedl za jásotu lidu na stolec knížecí.

Jakmile se to starší jeho bratr dozvěděl, přitáhl s vojskem. Jemu vstříc vyšel Vladislav, však nikoli s válečným vojskem, po jeho boku byli jen nový pražský biskup Daniel, několik opatů a moudrých radů.

„Přemysle,“ pravil Vladislav k zasmušile hledícímu bratru, „proč žádáš, aby krev prolita byla, což nejsme bratři, které jedna matka kojila, vezmi sobě zemi a buď šťastným.“

Bratři obejmuli se a mezitím, co tito ruku v ruce řadami vojínů se procházeli, usjednotili se radové obou bratrů na tom, aby Vladislav markrabství Moravské pro sebe obdržel.

Tímto šlechetným skutkem knížete Vladislava III. skončily se spory o trůn, a jen ještě jednou vzňala se jiskra rozbroje, aby v slzách nábožné dcery královské Anežky na vždy pohasla.

Bylo to za času krále Václava I., syna a nástupce Přemyslova (Otokara I.), když spiknutí šlechty proti tomuto příliš štědrému králi vypuklo. Václav I. stal se v pozdějších letech marnotratníkem, který nejen stříbro a zlato svým četným miláčkům obojího pohlaví plnýma rukama házel, ale i korunní statky darem dával a ostatní záležitosti zanedbával. Raději hnával se na rychlém oři za jelenem a odpočíval pak v měkkých loktech své milenky.

Za tou příčinou se muži vlast svou milující proti němu spikli a líčením zlých následků takového hospodářství též toho dosáhli, že se syn králův, Otokar, k jich straně přidal.

Povstalci prohlásili jej za vladaře, a obsadili svým lidem hrad. Občanskou válkou, která takto vypukla, ze svého klidu vyrušen, spěšně král přitáhl a hrad obléhal, musel však, jelikož se slabým cítil, brzy opět odtáhnouti, načež pak prostřednictvím abatyše Anežky smíření mezi otcem a synem nastalo.

Král Václav dal již r. 1241 hrad opevniti, Otokar II. opevnil jej ještě více novými věžemi, příkopy a náspy (r. 1252—57).

Po smrti tohoto železného a zlatého knížete, jak jej nazývali, dosedl na trůn cizinec, lupičský Braniborák, Otto. Po něm následoval s jásotem od lidu uvítaný královský mládenec Václav II. Za panování tohoto moudrého a spravedlivého knížete, který vše bezpráví, jež se lidu stalo, opět v zapomenutí uvedl, shořel palác, který byl jeho nešťastný otec Otokar II. vystavěl. Dlouhý čas zůstal tento palác spustošeným; pak byl opět avšak nuzně vystaven, aby sloužil za sídlo Rudolfu příjmím Kašička (1306). Po tomto následoval Jindřich Korutanský, pak dobrodružný rytíř Jan z Lucemburka a po něm syn jeho, slavný Karel IV., otec vlasti.

Roku 1333 dal Karel IV., ještě co markrabě moravský, starý palác zbourati a započal stavbu nového, v kteréžto stavbě otec jeho pokračoval. Teprv za krále a císaře Karla byla stavba tato ukončena.

Václav IV. mnoho nestavěl, jemu byly zámky v hustých lesích ležící milejší; rád bydlel též v Královém Dvoře, na Zderaze neb na Točníku, který byl založil.

Pak přišly nepokojné časy náboženských rozepří, jež rozčilenou posádku, která brzy husitská, brzy katolická byla, v ustavičné hotovosti udržovaly. V líném míru za panování Zikmunda, Albrechta a správcův zemských byl hrad jen nuzně opevněn a víc a více pustnul, poněvadž následující králové dole ve městě sídleli, až pak Vladislav Jagelovec palác znovu zříditi dal.

Ferdinand I. dal díl oněch budov zříditi, které zhoubným ohněm r. 1541 zachváceny byly a se zemskými deskami popelem lehly. On se jen zřídka zdržel v hlavním městě své země, rovněž jako jeho syn snášenlivý Maxmilian, který město vždy jen na kratičký čas svou přítomností poctil.

Co otec a děd zanedbali, vynahradil syn plnou měrou. Rudolf II., tvůrce stříbrné doby, rozbil zde své Tusculum, přál sobě však též palác pro císaře vhodný, k jehožto vystavění sněm roku 1584. své úplné svolení dal, a nařídil, aby poddané domy 5 gr. po 5 let platily. Praha a ostatní města povolila čtvrtý díl daně turecké 3150 č. kop. Lenníci a svobodníci platili též 4. díl daně a sice jako města na 3 r. Při tom bylo vymíněno, aby se této daně pouze ku stavbě zámku upotřebilo.

Peníze se však po skrovnu scházely, tak že byl císař nucen, aby si na sněmě stížnost vedl.

Stavba se jen částečně ukončila, přec však mohl císař v místnostech svou klenotnici a sbírku obrazů na odiv postaviti.

Neblahé náboženské rozbroje již dříve na rozkvět umění, vědomostí, obchodu a průmyslu zhoubně působily, v posledních letech panování Rudolfova, pak za Matyáše a druhého Ferdinanda ale vypuklo

povstání a zastavilo projektovanou další stavbu zámku, kterou Matyáš se stavbou Scamozzího započal a která teprv 1756 za Marie Terezie opět předsevzata a 1774 ukončena byla.

Po tomto úvodu chceme se o to pokusiti, abychom laskavého čtenáře do hradu samého provodili a ze dvora do dvora, od jedněch dveří ke druhým, od jedné komnaty k druhé vedli a jemu všech těch tisíc radostných a vážných scén, které se zde odehrály, vylíčili. Ano, chceme se na této pouti až na půdy podívati, kde se ještě mnohé zbytky starých zdí nalézají a pak do sklepů sestoupiti, kde ještě jmena vězňů do zdí vyrytá čísti lze.

První dvůr na hradě a první příkop.

Zajímavo jest, jak obrazotvornost lidská obrazy a děje dávno minulých dob před oči kouzlí, nacházíme-li se na místě, které s oněmi obrazy úzce souvisí a to i tehda, byť by, jako zde se to často děje, ani nejmenší zbytky na ony doby neupomínaly.

Hluboké, jen odměřeným krokem zámecké stráže přerušované ticho, jež na tomto předvoří panuje, vážný zvuk zámeckého zvonu, pohled na čtvrté město s jeho starými šedými domy a paláci, dále pak zelený Petřín se zdí hladovou působil nevýslovným kouzlem na mou fantasii; viděl jsem se unešena do časů dávno minulých, patřil jsem na píli četných dělníků, kteří dva nové příkopy k větší bezpečnosti hradu Pražského kopali.

První příkop táhl se na příč vrchu zámeckého počínaje od jelenního příkopu a ústil do níže ležícího příkopu městského, který se (počínaje od Janského vršíčku) kolem nového města pod hradem až k Vltavě táhl.

Tento příkop byl 40 loket široký a 30′ hluboký a nalézal se před železným mřížovím nynějšího prvního dvora zámeckého. Pozůstatky jeho bylo lze ještě před několika lety u arcibiskupského paláce spatřiti na tom místě, kde se nyní malá zahrádka zelená, kterou sobě arcibiskupský správce statků pan Pollach zříditi dal.

Široká hráze oddělovala tento příkop od druhého, který byl trochu užší a stejně hluboký. Tento druhý příkop byl vyzděn a táhl se v 1. dvoře zámeckém napříč hřbetu vrchu.

Dřevěné mosty spojovaly oba příkopy, které roku 1257 byly ukončeny.

Představme sobě v duchu, že žijeme v r. 1310 a postavme se na hráz, jaký obraz objeví se tu zrakům našim. Po pravé straně přehlédneme oba příkopy až k vysoké zdi zámecké s věžemi. Spatříme dále bránu hradu; padací most padá, s rachotem zdvihá se mříž v bráně, brána se otvírá a z ní hrne se míšenské vojsko pomocné Jindřicha Korutanského se statečnými Aufenšteiny v čele, aby zahnalo české barony na Hradčanském náměstí tábořící, kteří Korutana v hradu zajmouti chtěli. Mosty se otřásají a sténají pod velkou tíží. Konečně přešli. Před námi se rozprostírá nerovná půda, kterou pilná ruka ještě nebyla v náměstí přetvořila. Jen holou skalnatou půdu, křoviny a sem tam starý strom lze viděti, snad že pozůstatky bývalého lesa, jenž se doleji objevuje, a nad nímž věže kláštera Strahovského ční. Před tímto lesem spatřujeme jiný les a to mnohem hroznější, utvořený z kopí, a lesk helmic a brnění nasvědčuje tomu, že tam proti Jindřichu spiklí baronové se svými žoldnéři stojí a Míšňáky očekávají.

„Braň se, Aufenštejne, dostane se ti českých ran.“ — Nyní přešli Míšňáci a ženou útokem na Čechy; v sluneční záři blýskají se meče na helmice, pancéře a štíty dopadající. Ruch bitevní podobá se rozbouřeným vlnám, neboť široké šiky Míšňáků rozstupují se v jednotlivé větší neb menší tlupy bojujících. Zuří krutý boj. Udatný Vítek z Landštýna řítí se mezi nepřátele; svým mečem rozdává na všecky strany mocné rány, avšak nepřátelé obklopují jej, vrhají se na něho, sekají po něm a snaží se všemožně, by hlouběji mezi ně nevnikl. Vítek brání se jak lev, však brzy umdlívá, již klesá jeho bílý chochol, jest ztracen, — však hle, tu dělí se zástup, mladá čerstvá síla klestí si dráhu ku klesajícímu hrdinovi. „Vzmuž se, Kamyku, vzhůru na ně,“ již ustupují nepřátelé, a dopřávají, byť jen na několik okamžiků, Landštýnovi oddechu. Tento sbírá všechnu svou sílu, pod každou ranou klesá Míšňák. Teď přicházejí mu jeho žoldnéři na pomoc a obnovují boj. Vítek jest zachráněn, ale mladý Kamýk válí se v krví své na zemi.

Přes něho uhánějí čeští baronové a jich žoldnéři, mezi prvními osvědčení hrdinové a nerozlučitelní přátelé, Jindřich z Lípy a Jan z Vartemberka. Na straně nepřátelské bojuje Aufenštejn. Též on se pustil daleko mezi české bojovníky, ještě vlaje jeho péro, jeho meč blýská se v slunci jako blesk, na koho rána dopadá, klesá mrtev k zemi, však teď zmizel jeho chochol, on padá s koně a těžce raněn upadá do zajetí. Po pádě náčelníkově dávají se Míšňáci na útěk; v hrozném zmatku pádí po sténajícím mostě zpět do hradu. Čechové v patách za nimi; první dva mosty snáší ještě tíži, ale třetí boří se u samé brány hradu, a do hlubiny zámeckého příkopu klesají Míšňáci i Češi.

Několik neděl na to, bylo to v noci 9. prosince, utíkal Jindřich Korutanský se svou náruživou manželkou, Annou Přemyslovnou, obklopen mišenským a korutanským vojskem z hradu. Dřevěný most praskal pod tíží jezdců, kteří chrupajícím sněhem v tmavé noci směrem ku klášteru Strahovskému uháněli.

Následujícího roku (1311) spatřujeme utěšený obraz, jest to velký slavnostní průvod korunovační, jenž se po mostě ubírá. Tvoří jej čeští šlechticové, oděni v drahocenný malebný kroj ze sametu a hedvábí zlatem, perlemi a drahokamy posetý se třpytící se zbraní po boku. Za nimi kráčí jich mužstvo, kněžstvo a radní v tmavém obleku.

Za těmito jede na skvostně vyšňořených komoních krásný, mladý královský párek, Jan z Lucemburka, nyní král Český, se svou manželkou Eliškou Přemyslovnou pod skvostnými nebesy, která čtyři šlechtici na koních nad nimi drží.

Radostně pozdravuje oba jásající lid; jaký to rozdíl mezi dnešním dnem a několika týdny, kdy Anna, starší sestra Eliščina, v noci s hněvem v srdci z otcovského domu prchala.

Avšak ani šlechetná Přemyslovna netušila, že se její nebe brzy mraky potáhne, rovněž jako ani vnuku jejímu Václavu na mysl nepřišlo, že v plném majestátu jako král hrad opustí a jako zajatec do něho se vrátí (1394).

Poplach zvonů zaznívá z měst nahoru, v to se mísí hluk divých tovaryšů. Již se blíží, jest to zástup mladých ozbrojených mužů. Rozdělují se na tři mosty a zdá se, jakoby na něco čekali. Tu valí se zástup výskajících a hulákajících mužů, žen a dětí z městečka Hradčína ku hradu. Všickni nesou těžké břímě, někteří skáčí jako v noci masopustní v kněžských ornátech na rub obrácených, jiní mávají zlatými kalichy, monstrancemi a kaditelnicemi aneb zvoní na mešní zvonky. Tak tlačí se v pestrém nepořádku na most, tu však se jim staví tovaryši, větším dílem sladovničtí, vstříc, hledíce jim nejdříve po dobrém, když to však nepomáhá, po zlém cestu do hradu zameziti.

Jest to rok 1420, doba boření klášterů a kostelů. Tento hulákající lid byl právě klášter Břevnovský a u sv. Tomáše vydrancoval a přitáhl, aby si zlost svou též na hradu vylil. Takové sceny opakovaly se často, až konečně utěšenější doby nastaly, kdy kardinálové opětně u Sigmunda na hradě návštěvou bývali.

Za panování Jagelovce Vladislava tlačil se zvědavý lid do hradu, aby spatřil četné oběti, které po mostě na Pohořelec k popravě kráčely.

Již za Karla IV. byly na širokých hrázích věže vystavěny; později přistavěny k nim domy, které též k obraně zařízeny byly.

V nepokojných dobách za Vladislava a zvláště r. 1513 byla posádka hradní tak znepokojována, že musely zdě a věže hakovnicemi, houfnicemi atd. opatřeny býti pro případ, že by podnikaví Pražané na hrad útokem hnáti hodlali. Za Ferdinanda I., jenž staré hradby na valech již velmi chatrnými shledal, byla děla v obou branách postavena.

Roku 1547 táhlo mnoho cizího vojska přes most do hradu, a několik neděl na to putovalo tam několik set pražských měšťanů oběma branami, nemajíce tušení, že ve hradě ve vazbě podrženi budou. Tři z těchto měšťanů kráčeli později opět po mostě, byla to poslední jejich cesta — k smrti.

Po tomto mostě uháněl často na bujném oři syn císařův Ferdinand, místodržitel království Českého, se svými průvodci na Křivoklát, kde jej nejkrásnější a nejmilostnější paní, jeho věrná Filipína Velserovna toužebně očekávala.

Tisíce světel a lampiček ozařovalo v slavnostních branách cestu do hradu, když se císař Ferdinand I. po mnoholeté nepřítomnosti opět vracel. V slavnostním průvodu a za jásotu lidu táhl do hradu; na mostě stálo duchovenstvo s proboštem a správcem arcibiskupství, doktorem Scriboniem v čele. Když se císař přiblížil, šli mu za zpěvu zpěváků přes most vstříc. Před proboštem šli muži s hořícími pochodněmi, s korouhvemi a kříži. Probošt sám kráčel v biskupské infuli pod skvostnými nebesy. Jakmile císař probošta uzřel, sestoupil s koně a polibil kříž, který mu probošt podal. Po latinské řeči, v které mu Scribonius k návratu štěstí přál, vjel císař do hradu.

Jedenašedesát let na to, 31. října, objevuje se podobný obraz před našimi zraky. Hradčínské náměstí jest opět lidstvem přeplněno vzdor tomu, že nepříznivé počasí panuje. Na mostě stojí květoucí panny a krásné paní z nejvyšší šlechty a z bohatého stavu měšťanského, aby taktéž nového krále, falckého Bedřicha a manželku jeho, chladnou, pyšnou dceru Jakuba I., přivítaly. Jak již podotknuto, panovalo tehda nepříznivé počasí, zcela hodné nešťastného vjezdu zbabělého a lehkomyslného knížete, jenž se svou manželkou ovládati dal. Scamozziho skvostný hlavní portál, který r. 1614 na rozkaz krále Matyáše, jenž tuto celou část hradu přestavěti chtěl, zřízen byl, díval se na vjezd tohoto kurfiřta. Týž portál viděl též, jak vojsko stavovské a 9. listopadu 1620 nepřátelští Bavoráci do hradu táhli. Roku 1632 vpadli protestantští Sasíci velkou branou do hradu; r. 1648 byli to opět Švédové a r. 1741 Francouzové, kteří vjezd svůj do hradu slavili. Přes tento most a tou branou jel bavorský korunní nápadník Karel Albert, a 2 leta později dostalo se zde nejkrásnější paní, královně Marii Terezii od lidu srdečného uvítání.

Roku 1744 byli to opět Prušáci, jimž na útěku most a Scamozziho široká brána příliš úzké byly.

R. 1756 počal se hrad přestavovati a šest let později byla stavení, která u příkopu stála, zbourána. Tato stavení stála asi tam, kde se nyní železné mřížoví zámecký dvůr oddělující nachází, a na prostoře, kterou nyní levá hlavní strážnice zaujímá, stál dřevěný most, který o druhý val neb násep, kde Scamozziho křídlo leží, se opíral. Tam se nacházela ostatně druhá brána s věží k ochraně mostu.

Vraťme se opět k prvnímu valu a jeho stavením. Po stranách první věže v bráně nalézáme několik domů; patříť z většího dílu soukromníkům. Tak nalézá se tu k. p. jeden dům, jenž byl majetkem kapitoly a v kterém 1417 kanovník Ondřej z Benešova na rozkaz kapitoly bydleti musil.

Když oba ostatní příkopy zasypány byly, přibrány jsou domy prvního valu do zámeckého okršku. Na levé straně od mostu stála zbrojnice, na pravé straně obydlí pokladníkovo. Později byla celá prostora srovnána a velkou železnou mříží se čtyřmi pilíři a 3 mřížovými vraty ohražena. Na pilířích stojí obrovské figury, práce to Placerova, však ne zrovna nejlepší. Prostřední mřížová vrata stojí otevřena, kdežto ostatní dvě jen při zvláštních příležitostech se otvírala.

Taková příležitost naskytla se r. 1836, kdy císař Ferdinand Dobrotivý za krále Českého korunován byl.

Aby se pořádek za tak velkého návalu lidstva udržel a jen těm osobám přístup zjednán byl, které ke korunovaci pozvány byly, postaveni byli k mřížovým vratům oni vojíni, jichžto předkové pod Valdštýnem do nepřátelských řad granáty metali. Od těch dob, co granáty moždíři nahraženy byly, upomínaly na událost tuto pouze vypouklé, hořící granáty, přišité na kulovnicích a na huňatých medvědicích vojínů.

Dvanáct roků později stali se páni granátníci, kteří pro svou osobivost již delší čas v Praze velké přízně nepožívali, pány situace — nad Prahou byl vyřknut stav obležení.

V měsíci červnu viděti bylo zde na dvoře postavené stany, jakož i ručnice v piramidách a děla. To však trvalo jen krátkou dobu, pak nastal pokoj, který od korunovace zde panoval.

Přesídlením císaře Ferdinanda Dobrotivého do hradu Pražského nastal čilejší život; nepříjemně však byli Pražané dojati, když roku 1866 Braniboři hrad osadili „a piklhaubny" na jižní hlavní strážnici a jim naproti pražská měšťanská garda na stráži stály.

V polovici (15.) září t. r. odtáhli Prušáci a brzy na to konalo císařské vojsko opět svou službu.

V hlavním portále Scamozziho spatřujeme na pravé straně velké hlavní schody, které vedou ku císařským komnatám. Zde stáli po levé straně staří tak zvaní zámečtí střelci na stráži, oděni jsouce v kabátce s klobouky se širokou střechou na hlavě a s halapartnou v ruce. Tito měli v r. 1615 od sněmu nařízeno, „aby jen takové osoby do hradu pouštěli, kteří jako počestní lidé pořádný oděv měli a buď zapnutým neb sepnutým pláštěm přioděni byli."

Jich nástupcové v 18. století v červených kabátcích, s parukou a třírohým kloboukem na hlavě a ručnicí v ruce, byli méně přísnými, měli přívětivý, oholený obličej a spávali snad často v tmavých výklencích, až r. 1784 vojáci jich místo nastoupili.

Zde upozorniti dlužno na oba nyní zazděné oblouky v severním a jižním oddělení, které rovněž jako hlavní vchod od Scamozziho založeny, od Dinzenhofera zazděny a severní v bránu u prašného mostu proměněn byl.

Nyní však vejděmež do druhého dvora.

II. Zámecký dvůr.

Trochu jednotvárnější než snad před čtyřmi sty lety jeví se dnes zrakům našim druhý dvůr zámecký. Hned za prvního většího opevnění byl zde 40 loket široký a 30 českých loket hluboký vyzděný příkop vykopán, který jako ostatní dva za Otakara II. upravené příkopy napříč celého zámeckého vrchu se táhl.

Tam, kde se střední patro od jihu k severu táhne a druhý dvůr od třetího dělí, vypínaly se staré vysoké a široké zdi zámecké s dřevěnými vyčnívajícími střílnami.

Trochu v pravo od nynějšího vchodu do třetího dvora zámeckého stála dřívější brána, a nad ní velká čtyřhranná věž též s dřevěnou vyčnívající chodbou, z níž kameny, vařící smůla neb voda na útočícího nepřítele lity byly.

Tato věž obdržela zajisté od své bílé barvy jméno bílé věže.

V malé vzdálenosti od bílé věže vyčnívala nad zámeckou zdí druhá, bohatě ozdobená kulatá věž, nazvaná biskupská.

Zámecká hradba táhla se přervána jsouc ještě jinými věžemi kolem hradu a spojovala se s tak zvanou černou věží na východní straně ležící.

Přes tento příkop vedl silný, dřevěný most ku věži ve bráně, přes který 1003 Boleslav Chrabrý, kníže polský se svým vojskem do hradu vtáhl a za českého panovníka se vyvolati dal.

Chrabrý dosáhl zradou toho, co si byl jako host Boleslava III. při pohledu na Prahu nejsnažněji přál. Boleslav, který od části svého lidu vyhnán byl, přijal pozvání knížete polského a utekl se k němu; — Chrabrý však jej dal oslepiti a zmocnil se kamenného stolce knížecího. Po roce cítil ale zrádce, že se trůn pod ním viklá, neboť vzdor svým nepravostem považoval to co Slovan za hanbu, aby vybojovanou zemi od německého krále v léno přijal. Pak se musel též obávati

Smrt Soběbora.

msty dvou vyhnaných princů Přemyslovců, Ulricha a Jaromíra, kteří s králem Jindřichem II. s velikou mocí ku Praze táhli. Chrabrý dal se na útěk a Soběbor, syn Slavníkův, jeho věrný přívrženec, padl na mostě, když za svítání výpad proti útočícím bojovníkům Jaromírovým byl učinil, aby Polákům záda kryl. V tomto boji probořil se most pod tíží bojujících.

R. 1039 uvítal lid udatného Břetislava s jásotem, když se z boje vracel, v kterém všecky země opět dobyl, které Poláci Čechům byli

odejmuli. Kořisť, kterou sebou vezl, byla nesmírná. Veškerým duchovenstvem provázeni nesli biskup Izzo a Břetislav na svých bedrách tělo sv. Vojtěcha, které byl kníže Hnězdňanům odňal. Opatové nesli ostatky 5 sv. bratří, za nimi následoval arcikněz pražského chrámu s kostmi Radima, bratra sv. Vojtěcha a prvního arcibiskupa Hnězdenského. Dvanáct kněží neslo zlatý kříž, který Chrabrý shotoviti dal a který třikráte tolik vážil jako on. Jiní nesli zase tři těžké tabule ze zlata, z nichžto jedna 300 liber vážila a bohatě drahokamy vykládána byla. Pak následovalo 100 vozů s ostatní kořistí, mezi níž se mnoho zvonů nalézalo. Průvod uzavírali polští šlechtici s železnými kruhy na hrdlech smutně k zemi hledící.

Tři a padesát roků později odbýval se slavně vjezd Břetislava II. do hradu. R. 1109 otevřeli za noci zimní zrádcové bránu hradu knížeti Bořivojovi a 21 let na to ubíral se touž branou Soběslav I., otec vlasti s jásotem od lidu uvítán, bos a v prostičkém oděvu vzdávaje díky Bohu, že jej před vražedlnickou ocelí zachránil.

20. srpna kráčel taktéž bos a Bohu za rychlé ukončení povstání díky vzdávaje, král Václav I., nazván „nepřítelem zvonů“ za zpěvu krásného staročeského chorálu „Hospodine pomiluj ny“ a za hlaholu všech zvonů v průvodu veškerého duchovenstva po tomto mostě. Den před tím opustili všickni povstalci s Otokarem, synem Václava v čele hrad.

Šest let na to, co byl Otokar ve vší tichosti hrad opustil, třpytily se v paprscích slunečných četná kopí a lesklé přilby jezdců, v jichž čele vítěz nad pohanskými Prusy, král Otokar II. hrdě do hradu vjížděl, vřele uvítán od lidu vzdor tomu, že jak se rozličně vyprávělo Němcům všude přednost dával; tím větší a radostnější bylo však nadšení lidu, když tento královský rek po velké bitvě u Kressenbrunnu za hlaholu všech zvonů od veškerého duchovenstva processím uvítán dne 22. srpna 1260 domů se vracel.

R. 1255 12. července přibyla sem Markéta, manželka Otokarova, z rodu Babenbergského, aby v kostele první pobožnost svou co česká královna vykonala. S radostným srdcem kráčela hradní branou, nepomyslíc sobě, že po šesti létech s králem rozvedena bude a s hlubokým žalem hrad opustí.

Snad se kochal touž dobou Otokar ve vzdáleném Prešpurku v loktech své nevěsty, krásné Kunigundy, kouzle jí před oči krásnou Prahu.

V nádherném průvodu přijela Kunigunda do hradu, provázena blaženým Otokarem a bohatě oděnými pány Českými. Též Záviš z Falkenštejnu nacházel se v průvodu a snad po blízku své královny, jejížto zářící oko jej bylo očarovalo. Zdali snad již tenkrát na zradu

pomýšlel? Nikoliv — on snažil se, by duchaplné odpovědi krásné paní pochytil a proklínal krákot průvodem z bílé věže vyplašených vran a kavek, netuše, že jim po 27 letech ve vězení svobodu záviděti bude.

Uplynulo několik let. Dvakráte otřásal se most pod podkovami koňů vyslanců německých kurfirštů, jenž byli přijeli, aby králi Českému německou korunu císařskou nabídli. Po oboukráte bylo jim však s nepořízenou odtáhnouti. Konečně r. 1278 naplnilo se velké prostranství před hradem českou šlechtou a její čeledí. Též mnoho zvědavého lidu se zde shromáždilo. Tu vyjel vždy vítězný král z hradu, však nikoli s tím sebevědomím jako jindy; zdálo se, jako by mu něco šeptalo, že jej mimo věrnost též zráda provází.

Jeho podezření však zmizelo, když ho vojsko s jásotem uvítalo. Zvolav: „Nuže s Bohem na německého císaře“, kázal český prapor rozvinouti, který tolikráte udatné vojsko k vítězství byl vedl.

Lid jásal, jen někteří starší měšťané kroutili hlavami a pravili: „Hle, tu jede ten pyšný muž, který města naše Němcům zadává.“

„Ano, to činí,“ pravil jiný měšťan, jehož bohatý oblek a tělnatost zřejmé svědectví vydávaly, že vzdor tomu dobře našpikovanou kapsu má, „praví se, že prý z Nového města všechny Čechy vyhnati chce, tak že na mostě žádného domácího spatřiti nebude.“ Dokud Otokar žil, nemiloval ho lid proto, že Němcům přednost dával, ba část šlechty nenáviděla ho, ponévadž moc její obmezoval a její násilnictví proti lidu často káral. Jakmile však se pověst rozšířila, že s mečem v ruce v bitvě padl, zapomněl lid na to, co mu byl ublížil a rozpomínal se jen na jeho stkvělé vlastnosti, na jeho přísnou spravedlnost a daleko zářící slávu, kterou též země s ním sdílela.

Nyní nastaly smutné, přesmutné časy pro zem, neboť přišel Braniborský kníže Oto, švakr padlého hrdiny, aby zemi se ujal, v skutečnosti však jednal jako lupič.

Jeho žoldnéři vyhnali obyvatele z hradu, ostříhali jej bedlivě a zabraňovali každému přístup.

Konečně zasvitl den spásy dne 24. května 1283. Lid vítal, na všecky přestálé strasti zapomínaje, s jásotem královského mládence Václava, který ze svého vězení, v kterém u svého poručníka Oty držán byl, uprostřed svých věrných do hradu svých předků vjížděl.

Po Václavu panovali Jan, Karel a Václav. Jan se však nikdy dlouho v Čechách nezdržel; ponejvíce se zdržoval v cizině, honě se po dobrodružstvích. Václav bydlel nejvíce jen v obou městech Vltavských neb na svých řádně opevněných hradech; jen Karel IV. měl trvalé své sídlo na hradě pražském. Za panování tohoto knížete bylo v Praze a na hradě velmi hlučno. Praha byla tehda zároveň hlavním

městem říše; ona předčila co do lesku a velkoleposti svých budov a co do bohatství všecka města říše německé a byla zároveň sídlem umění a věd, nejrozsáhlejšího obchodu a velkolepého průmyslu. Nesčíslné množství hostí přecházelo tento most, světští i duchovní, umělci a učenci všech zemí a národů. Po jeho a jeho syna Václava IV. smrti, vypukla opětně válka. Velmi často slyšeti bylo hřímání děl a na hradbách bylo plno vojska. R. 1420 dobyli Husité dvě zevnější brány a chystali se, aby se i třetí zmocnili. Jelikož však bez plánu a bez vůdce každý podle svého jednali, byli od lidu Čenka z Vartenberka silně porubáni. Konečně počali, kryti jsouce štíty, kameny ze zdi vylamovati a byli by málem do hradu se dostali, kdyby Čeněk po tvrdošijném odporu hrad nebyl osvobodil.

To byl poslední opravdový pokus nepřátel, aby se hradu zmocnili, lstí byl, jak jest zaznamenáno, dvakráte přepaden. Avšak již tenkráte pozbyl hrad svého dřívějšího starého rázu. Ferdinand I. dal zámecký příkop zasypati a srovnati a na jeho místě vystavěli sobě soukromníci domy. Jen věže zůstaly, prastará zeď zámecká přeměněna byla v dlouhou řadu příčního křídla s temnými chodbami a komnatami a pravděpodobno jest, že zdi této budovy vystavěny byly na starých základních zdích.

Severní stranu, obsahující dole rozsáhlé konírny, bránu a nahoře překrásné síně, vystavěl Ferdinand. Touto prašnou branou přijde se na dřevěný most, jehož stavba 1535 ukončena byla, a po tomto mostě na hradby Marianské. Zevnější opevnění tvořily nyní oba příkopy, domy na valech vystavěné a věže v branách, které též k obraně sloužiti měly.

Roku 1541 vypukl v jednom domě na Malé Straně zhoubný požár, který se s úžasnou rychlostí šířil, až i hrad Pražský zachvátil. Lid, který se byl se všech stran sběhl, aby zhoubný živel uhasiti pomáhal, nemohl se dostati do třetího dvora, neboť zde stálo vše v jednom plamenu. Též věže byly ohněm zachváceny; jiskry a hořící šindele lítaly kolkolem a zapalovaly domy v tomto dvoře stojící.

Čím dále se oheň šířil, tím více ustupoval ustrašený lid; když pak nastal pokřik „naše město hoří“ (Hradčany), pádili všickni z hradu, aby majetek svůj zachránili.

Za tohoto úzkostného spěchu přeslechli utíkající divoké řvaní, jež se z jednoho domu toho dvora ozývalo. Na toto řvaní následoval sípavý smích, jejž vzdor praskotu hořících dřev slyšeti bylo. Konečně sesula se hořící střecha a lidský hlas umlkl. Když později zříceniny toho domu odstraněny byly, nalezena byla zuhlovatělá mrtvola Lacka z Vejtmilu, šíleného syna Jindřicha Krabice z Vejtmilu a strýce onoho Krabice z Vejtmilu, tehdejšího písaře při zemských deskách, který

r. 1539 ze svého úřadu sesazen byl, protože svým souvěrcům, českým bratřím, prozradil, že Vladislavský edikt náboženský proti bratřím do zemských desk zanesen byl. Šest let po požáru byl do vězení uvržen, mučen a k smrti odsouzen, na přímluvu svých přátel obdržel však milost.

Krabice přeložil „Regiment zdraví", který Kopp z Raumenthalu, tělesný lékař Ferdinanda I., vydal.

Po měsících a letech nalézaly se zde ještě památky po ohni, neboť pouze nejpotřebnější stavení byla jen jakž takž postavena, takže ještě r. 1547 řemeslníci a dělníci plné ruce práce měli.

Když tito lidé jednoho rána do hradu přišli, užasli velice, spatřivše, že se celý v ležení proměnil.

V noci se byl totiž Granovský z Granova se svým lidem tajně po padacím mostě do hradu dostal a silnou posádku v něm položil. Vojáci ubytováni byli ve všech komnatách a klenbách; ve dne tábořili na dvoře a vařili a jedli zde jako v ležení.

Jednoho dne zmizeli všickni na oko, jakmile se však lstí touto přilákaní měšťané, počtem asi 600, ve hradě octli, zavřely se najednou všecky brány a skrytí vojáci objevili se opět ze svých úkrytů.

Dva roky později, po tak zvaném krvavém sněmě, přivedla tlupa zbrojnošů muže jednoho ze třetího dvora do dvora druhého, načež jej kat vzdor citlivé únorové zimy až po pas do naha vysvlékl a ukrutně jej pak bičoval.

Po této exekuci přehodili přes něj plášť a vedli jej do dolejšího města na náměstí, kdež opětně bičován byl; totéž stalo se mu na Starém a Novém městě. Muž ten byl pražský knihkupec, který potupné písně, takovétéž knihy a obrazy prodával. Druhého dne byla u všech knihkupců měst pražských prohlídka konána a pilně po oněch knihách pátráno.

Za panování císaře Rudolfa II., vnuka Ferdinandova, bylo na hradě Pražském opět tak veselo a živo, jako za krále Václava II. a Karla IV. Světští a duchovní knížata, kardinálové, šlechtici, vévodové, rytíři, měšťané, cizí poslancové, umělci všeho druhu, učenci, básníci, alchymisté, astrologové a astronomové cizí i domácí, zkrátka všickni, bohatí, vznešení, mudrci i taškáři přicházeli a odcházeli do hradu a z hradu.

Všickni byli veseli a byli by se cítili úplně šťastnými, kdyby nebylo bývalo neblahých náboženských třenic. Avšak větší část starala se málo o tyto třenice, byliť to ponejvíce cizinci, Vlaši, Francouzové, Němci, kteří u dvora úřady zastávali, pořádný plat brali vzdor tomu, že skoro nic nedělali, a té naději se oddávali, že se jim, pokud živi

budou, neustále tak dobře povede. Právě kráčí několik mužů přes dvůr, nuže prohledněme si je trochu blíže.

Tento suchý muž s tmavýma očima a s černými kudrnatými vlasy jest Francesko Castello, hotovitel biretů Jeho cís. Vysosti, tlustý muž jemu po boku, který rukama živě sem tam se ohání, jest Jeho cís. Vysosti paštičkář, a třetí ve spolku, taktéž Vlach, jest dvorní klenotník Leon Lapugnani.

Tato na nejvýš komická osoba, která se přes dvůr plíží a brzy v pravo, brzy v levo se hluboce klaní, jest Volf Plam, prodávač světel. Nyní klaní se osobnímu ševci císařovu, Jakubu Santerovi, ještě hlouběji se však uklání před Krištofem Köllichem, cís. stolnickým, který v rozprávku s mladým, jej provázejícím mužem pohřížen, prodávače světel si nevšímá. Tento mladý muž s nosem orličím a pronikavým bodrým zrakem jest laborant alchymistické kuchyně Rudolfovy, jmenem Hořický neb Sinapius z Tepence. Pocházeje z rodiny chudičké, dostal se za kuchtíka k jezovitům do Krumlova, studoval pilně chemii v jezovitské lékárně, načež dostal se pomocí jezovitů za laboranta do císařské služby. Zde získal sobě v krátkém čase příznivce a jelikož dovedným mužem byl a penězy dobře hospodařiti uměl, stal se brzy tak zámožným mužem, že si i sám císař peníze od něho vypůjčoval a jemu Mělník za ně v zástavu dal. Později jmenován byl Hořický hejtmanem města Mělníka.

Po smrti císařově odebral se Hořický na Mělník, byl však jakožto nepřítel tehdejšího hnutí od stavovských direktorů jat a za Dr. Jessenia vyměněn, který ve Vídni ve vězení držán byl. Hle, tu objevují se nové osoby, které, poněvadž se jim laborant tak hluboce uklání, mocnými a vysoce postavenými pány u dvora býti musí. A tak tomu také jest; nejdůležitější osobou jest osobní lékař císařův, Kristian Rumphius z Lasphe, jemu po boku kráčí dvorní lékárník Martin Piatovský z Poznaňska a Fišer z Fišbachu, J. cís. Vys. stolnický. Živý hovor, v kterém zabráni jsou, týká se lehkého ochuravění císařova, a Fišer jest toho náhledu, že sobě císař nemoc ulovil požitím artyčoků.

Tito pánové kráčí k malé brance, která do jednoho z četných domů vede.

Rychlým krokem přichází vlašský kominík Gabriel de Morcianis. Člověk by myslel, soudě dle jeho chvatu, že zámek hoří nebo že se v kuchyni císařské kouří. Ostatní dva, kteří zde tak klidně a lehce po dvoře kráčí, jsou Tomáš Nikolai, čalouník, a Jindřich Müller, J. cís. Vys. krejčí pokrývek. Hle, tu přichází do dvora zámeckého vznešený pán, páže nese za ním dobrý toledský meč. S úsměvem a četnými poklonami zdraví jej muž, jenž se rychlým krokem podél

zdi plíží. „Nuže, jak se daří, Drauši,“ volá naň zdaleka šlechtic Tento děkuje a míní, že, bohudík, spokojeným jest. „Nu, dejž to Bůh,“ dí na to pán a jde dále. Drauš se usmívá, pozdravuje ještě leštitele drahokamů, Petra Hübla z Hory Kutné a zmizí ve dveřích.

Kdo jest tento Drauš?

Jest to zlatník a leštitel drahokamů vévody Viléma Bavorského, který se mnohých kousků byl dopustil a proto do Prahy se utekl. Vévoda Vilém prosil v listu pana z Lobkovic, aby toho člověka jíti a do Mnichova odvésti dal. Lobkovic hledal a nalezl po dlouhém pátrání zlatníka v hospodě, kde jej zatknouti a do zámku odvésti kázal. Zde měl Drauš příležitost mluviti s Rumpfem, který jej císaři odporučil. Tento si ho dal předvolati a jevil velkou radost, že tak dovedného muže na hradě má. Drauš zůstal zde a pracoval pro císaře více než šest let navzdor četným psaním, která Vilém Lobkovicovi a Vilému z Rožmberka posílal.

Rudolf vyhledával všelikých výmluv, jen aby tuto perlu všech zlatníků vydati nemusel. Pomalu však se přec donesla sem tam leckterá věc o poctivém Draušovi k uším císařovým, tak že tento konečně vévodu žádal, by mu seznam drahokamů poslal, které mu odcizeny byly. Chtěl se totiž přesvědčiti, zda-li Drauš žádný drahokam císařský neodcizil. A tak tomu skutečně bylo. Drauš byl jat a vévodovi Bavorskému vydán. Vilém měl z toho velkou radost, přijal jej však za nedlouho opět na milost.

Nastal čas, kdy tento přední dvůr vážné tvářnosti nabyl. Jakýsi nepříjemný pocit zmocnil se každého, kdo sem přišel. Čeští protestantští baronové přicházívali častěji a rotili se v kupy, které velmi rozčilené byly. To přimělo hejtmana hradu Pražského Jakuba Menčíka k tomu, aby s dvojnásobnou bedlivostí počínání jejich sledoval. Když vyšel majestát, panovalo vůbec dûmění, že jím vší bouři konec učiněn bude. Avšak, bohužel, dûměnka ta se nesplnila, neboť nyní začali opět katolíci hlavy dohromady strkati, jsouce toho mínění, že jest se zemí konec. Proti tomu opírali se zase přívrženci nejvyššího purkkrabí Adama ze Šternberka, tvrdíce, že se tak nutně státi muselo.

Často přicházíval též příbuzný Rudolfův, biskup Pasovský, arcivévoda Leopold a přítel jeho, krásný černovlasý vrchník Rameé do zámku.

Jednou, bylo to v únoru 1611, přibyl do hradu Leopold v plné zbroji, s přilbicí na hlavě a s ním divoké zástupy lidu Pasovského.

Nastal opětně válečný ruch, jako za času Ferdinanda I., kdy Granovský s německými žoldnéři se zde proháněl.

Avšak ani tento ruch neměl dlouhého trvání. Pasovští musili odtáhnouti a do hradu vtrhlo moravské vojsko, které král Matyaš

protestantské šlechtě ku pomoci poslal. Toho času vypadalo to na hradě jako v nějakém velkém žaláři. Kamkoli jsi pohlédl, všude spatřil's samé stráže. Jednoho dne přijel hrabě Thurn do dvora, vešel do domu, kde se odbývalo sezení tajné rady a dal si tajného radu Hegemüllera vyvolati. Tento objevil se bez klobouku a pláště; Thurn vedl jej v důvěrném hovoru ku svému vozu a když se zde Hegemüller poroučeti chtěl, velel mu Thurn zhurta, aby vsedl do vozu.

Hegemüller zbledl a omlouval se, že nemá klobouku ani pláště. „Těch nemáte ve voze zapotřebí," zněla krátká odpověď Thurnova; Hegemüllerovi nezbývalo nic než uposlechnouti. U velkém strachu sedl do vozu, Thurn usadil se po boku jeho a uháněl k pokladníku Velserovi, kterého stejným spůsobem jal a do vězení na staroměstskou radnici odvezl.

Dva měsíce později, v pondělí svatodušní r. 1611, byl dvůr naplněn skvostnými vozy české šlechty. Sváteční oděný lid tlačil se mocí do velkého dvora zámeckého, aby spatřil nového krále Matyáše. Toho času hostil hrad 2 živé krále, bratry, kteří se obapolně nenáviděli. Rudolf, který již skorem 10 let churavěl, stával se vždy smutnějším a churavějším. Lid, který ho pro jeho dobrosrdečnost u veliké lásce měl, dral se často až do chodeb hradu, aby se něčeho o nešťastném králi dozvěděl.

Koncem toho roku (1611) shromáždili se zde císařští hudebníci a provázeli svými nástroji žalm „Miserere mei Deus — Smiluj se nade mnou", který několik zpěváků pělo.

Lid hromadil se kolem nich a plakal usedavě, neboť myslel, že jeho dobrý císař umírá. Když však úředníci dvorští přišli a po příčině této pohřební písně se tázali, odpověděli hudebníci smutně: „Ach, milí pánové, již delší čas neobdrželi jsme žádného platu; žijeme ve velké nouzi a bídě a žádáme snažně, by nám náš plat vyplacen byl."

Po třech letech hemžilo se zde opět rozličných řemeslníků. Dvorní stavitel Scamozzi pobíhal se svými kreslíři a stavitely sem a tam, aby přání krále Matyaše uskutečnil.

Nejdříve byly staré domy, které na tehdejším náspu stály, jakož i brána, na které znaky Čech a Uher z kamene vytesány byly, zbořeny. V této bráně stávali dříve střelci ve dne v noci na stráži. Když toto všecko zbořeno bylo, postavil Scamozzi onen velký portál, který po dnes dle něho pojmenován jest. K stavbě tohoto portálu obdržel král Matyáš od šlechty 20.000 míš. kop. Mimo to položil Scamozzi ještě základ k překrásným schodům císařským, musel však pro nastalé nepokoje od dalšího přestavování hradu upustiti.

R. 1618 nastaly děsné dny velkého povstání; r. 1620 vtrhl hlava katolické ligy, Maxmilian Bavorský, se svým vojskem a roku

následujícího vítězný Ferdinand II. do hradu. R. 1621 dne 20. června vyjelo několik zavřených vozů s četnou stráží z hradu.

Mnohý, jenž je potkal, zachvěl se bezděky; neboť ve vozích seděli oběti Ferdinandova soudu: Šlik, Budova, Harant atd.

Panuje čarokrásná noc červencová. Měsíc osvětluje magickou září svou severní oddíl, kde druhdy síně naplněné drahocennými věcmi stály; ostatní díl dvoru leží v hlubokém stínu, žádné světlo nespatříš v oknech, všechno jest pusto a temno. Jest pozdě, všecko odpočívá na lůžku, jen dva neb tři muži od stráže zámecké přicházejí z třetího dvora hlučně spolu hovoříce.

Pohlížejí k vysokým oknům síní a mimoděk pronáší jeden z nich slova: „Ba, škoda, že Sasové roku 1632 vše zde vyplenili.“

„Pravda,“ odpovídá na to druhý, „byli to vychrtlí chlapi, jimž by byl mohl člověk všecka žebra spočítati; kéž by sem byl jen vévoda přišel, jistě by se to nebývalo stalo. Nyní nás již neoklame ani Sasík ani Švéd více.“

„Tiše! Poslouchejte! Zdálo se mi, jako by oddělení těžké jízdy proti hradu táhlo.“ Všickni naslouchali napnutě.

„To budou snad dragouni, které Colloredo na výzvědy vyslal,“ mínil jeden.

Druzí mu přisvědčili; neboť co by to mohlo jiného býti než císařská jízda. Švédové by museli křídla míti, chtěl-li by se za jeden den z Chebu do Prahy dostati. Takto rozumovali ti tři mezi sebou, na to upustili od této rozprávky a radili se, jak by zítřejšího dne, kdy službu konati nebudou, vhodně zažili.

„Jsou to skutečně našinci, tu přicházejí již od prašného mostu a zastavují se před zdvihacím mostem.“ Tak tomu skutečně bylo. Dusot koňů po prkenné podlaze mostecké probudil stráže v bráně ze spánku.

„Nyní bude důstojník žádati za heslo,“ podotkl jeden z dřívějších střelců zámeckých. To se stalo; náčelník jezdců dal žádané heslo a vojáci spěchali, aby most spustili. Jezdci jeli přes dvůr zámecký a zámečtí střelci poznavše barvu a oděv zůstali u vzdálí, aby jim cestu nezamezovali. „Bylo přec jen 200 jezdců, které Colloredo byl vyslal,“ mínil jeden ze střelců zámeckých, „a těchto jest více než jednou tolik.“

„Tomu již také začíná spaní oči klížiti, jako nám,“ pravil na to druhý, „však hle, tito jezdci jsou Švédům podobni jako vejce vejci.“ Jedno oddělení jezdců jelo branou Scamozziho k první věži v bráně, druhé ale obrátilo se do třetího dvora zámeckého.

Pojednou přešlo střelcům všecko spaní, přitiskli se ještě více do kouta a s tlukoucím srdcem pohlíželi na podezřelé jezdce, kteří se právě zastavili a tiše bez pohnutí na koních seděli.

Netrvalo to dlouho, tu slyšeti ze vzdálí střelbu z ručnic, která mezi jezdci živý pohyb vyvolala. Náhle zvolal jeden z nich: „Hurá, město jest naše.“ Königsmark dobyl lstí hradu a Malé Strany.

Jízda, kterou byl Colloredo na výzvědy vyslal, byla od Švédů zajata a z větší části pobita. Dvanácti nebo patnácti z nich byl darován život pod tou podmínkou, že Švédy do hradu uvedou. Aby život zachránili, přijali s radostí tuto podmínku, udali důstojníku, jemuž stráž na prašném mostě svěřena byla, heslo a dostali se takto bez překážky do hradu.

Když Švédové 1649 odtáhli, nastal na hradě opět jednotvárný život, neboť se císařský dvůr do Vídně přesídlil. Jen jednou ještě zastkvěl se hrad u své staré slávě a lesku na několik měsíců; bylo to r. 1652, kdy Ferdinand III. své milované Čechy, jenž v bitvě se Švédy věrnost a statečnost svou skvěle byli osvědčili, se svým dvorem delší návštěvou poctil.

Ferdinand III. pozval sem za tou příčinou všecky kurfiršty, by s nimi o důležitých záležitostech říše se týkajících porokoval. Když se dvůr opět do Vídně přesídlil, nastala opětná prázdnota a dlouhá chvíle na hradě.

Zámečtí střelci však konali své denní obchůzky jako by panovník přítomen byl, vypravujíce sobě o císařské čeledi a o říšských knížatech.

Roku 1686 dostalo se těmto pánům jiné zábavy; v tomto roce zakládala se u prostřed dvora nádržka a vodovod, věci to příliš důležité, než aby obyvatelé zámku z příbytků nebyly vylákaly. Postavení velké kamenné nádržky dělo se pod dozorem dvorního kameníka Františka Thore, který ji byl též shotovil. Na to postavena do středu socha, vytvořena rukou Malostranského měšťana, Hieronyma Kolba. Prací započato 8. června a 4. července stříkala ponejprv voda.

Nádržka byla sice krásná, avšak trochu drahá, neboť Thore dostal 1800 zl. a Kolb 400 zl.

Po několika měsících však nádržka ovšedněla a lid ohlížel se po jiném vyražení. Dlouho hledalo se tu a onde, až konečně jeden ze zámeckých střelců něco sobě vymyslil. Byl to totiž roční plat obou starých metařek náhradí.

Tyto dostávaly každá v dlouhých dnech 15 a v krátkých 14 kr. denně. „Tedy přes 150 zl. ročně,“ zvolal kdosi, „15 kr. denně, tolik dostává nádenník, který celý den v potu tváři pracovati musí, kdežto tyto stařeny v zimě ani lopatu ani koště do ruky nevezmou.“

„Sto a padesát zlatých,“ opakoval si druhý. „V roce 1664 vyplácelo se těmto líným čarodějnicím 141 tolarů, co byste tomu řekli?“

Jednoho jitra říjnového roku 1729 oznamoval hlahol všech zvonů Pražských velkou slavnost, totiž prohlášení sv. Jana Nepomuckého za svatého.

Velkolepý průvod, jaký od časů Karla IV. více nebyl, pohyboval se z kláštera Strahovského do hradu.

Farář od sv. Martina na Starém městě vedl průvod, jehož se veškeré duchovenstvo s hořícími voskovicemi súčastnilo. Za duchovenstvem kráčel hudební sbor a za ním veškeré osoby magistrátní se svíčkami. Za těmito následovali členové všech fakult university a 18 mužů, kteří 20' vysokou bohatě zlatem vyšívanou červenou damaškovou korouhev nesli, jenž z Říma k tomu účelu zaslána byla. 150 hudebníků hrálo před 6 kněžími, kteří stříbrnou sochu svatého Jana nesli, za nimi následovali klerikové, faráři a jiní vysocí duchovní hodnostáři v oděvu zlatem protkávaným, s infulemi a berlami, dále veškeří biskupové a konečně arcibiskup s nádobou zlatou diamanty posázenou, v níž se svatý jazyk nalézal. Za arcibiskupem kráčeli vysocí úředníci, místodržitel, cizí a domácí šlechta, všickni s hořícími svícemi a konečně nesčíslný zástup lidu.

Šedesát let později nebyla by se taková slavnost odbývala, neboť tu panoval již císař Josef.

Portál Scamozziho díval se r. 1743 na vjezd korunního nápadníka Karla Alberta a 1743 na vjezd císařovny Marie Teresie.

V den korunovační této krásné paní vedl nevysoký most ze schodů císařských ku dveřím chrámovým dómu, jichžto práce dřevěná zakryta byla bílým a červeným suknem, které pak, jak to obyčejem bývalo, lidu se dostalo.

Rok na to táhlo za znění vojenské hudby utíkající vojsko Prušácké 7000 mužů čítající k prašné bráně. V jejich středu nalézal se co rukojmí radní Vejvoda a jezovita baron Martini, ostatní dva rukojmě, Novoměstský primátor Ludeker a kanovník Vokoun použili naskytlé se jim příležitosti a uprchli.

První dvě oddělení kráčela pevně přes dvůr a prašný most. Vojáci byli od hlavy až k patě vyšňořeni, jako při parádě v Postupíně. Za to ale utíkaly zadnější pluky beze všeho pořádku přes dvůr; mnoho vojínů bylo raněno, krví zbroceno, v šatech mokrých a rozedraných. Tu a tam se zastavili, aby zbraň nabíjeli, buď aby sobě řinoucí krev setřeli. Avšak lid s divokým křikem za nimi se hrnoucí, jakož i blížící se oddělení husarů pod velením majora Simše nepopřáli jim dlouhého oddechu, s chvatem velkým utíkali úzkou branou po mostě a Marianských hradbách z Karlovy brány ven. Za nimi

hnali se Pražané ozbrojeni kameny, klacky, starými puškami, odhozenými prušáckými šavlemi dorážejíce na nepřítele, jak se jim příležitost naskytla. Prušáci se sice několikráte zastavili a vystřelili na Pražany, aby je zastrašili; to jim však mnoho neprospělo, neb na okamžik ustoupil sice lid, brzy však se spamatoval a hnal se opět s hřímavým pokřikem za nimi, až poslední Prušák za zámeckou branou zmizel. Tu přicválali v trysku i udatní synové pusty a zahnali na smrt polekané nepřátele zcela z města. Zatím vytáhli mladí a staří s jásotem dvě stará děla na hradby a pálili za utíkajícím nepřítelem na rozloučenou. Na to pak následoval opět poklidný čas. Stráže zámecké zívali z dlouhé chvíle a vypravovali si o Prušácích.

Jednoho dne dostavili se na hrad páni a počali měřiti a psáti; i zámecká stráž neb Švýcaři, jak je též nazývali, dívali se na to s podivením, když viděli řemeslníky, jak staré ku městu čelící křídlo bourati začali. To se stalo r. 1756. Marie Terezie stavěla Tereziánský dům pro šlechtičny a při té příležitosti dala též starý hrad nově upraviti. Plány k tomu sdělal c. k. dvorní inženýr Banavský, ale nepoužilo se jich při stavbě, která král. staviteli Anselmu Luragho-vi svěřena byla. Dohlídku nad stavbou měl hrabě Frant. Josef Pachta. Opětný vpád Prušáků roku následujícího přerušil další bourání. Prušáci oblehli Prahu a zapálili dóm, byli však opět na hlavu poraženi a spasili se útěkem. Když se dělníci opět do bourání dali, spatřili, že jim pruské koule v práci nápomocny byly.

Stavby přibývalo pomalu, ač staré základní a hlavní zdi zůstaly a jen několik nových zdí postaveno bylo, čímž hradu částečně nového rozdělení se dostalo. Též façady přispůsobeny byly tehdejšímu modernímu slohu.

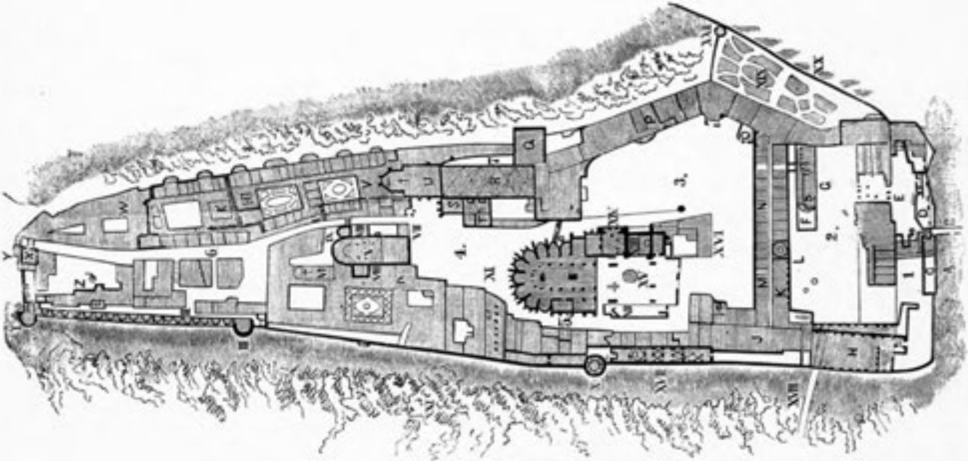
Roku 1762 byl dům pokladníkův a přilehající stará zbrojnice zbořena, přední příkop zasypán; na to pak ukončil Luragho pomocí stavitele Kunce stavbu jednoho dílu hradu.

Po smrti Luraghově stal se Kunz zámeckým stavitelem a vystavěl pobočná křídla, rovněž též zdokonalil Scamozziho křídlo příční s hlavním portálem.

Po jeho smrti převzal stavbu Tirolák Antonín Hafenecker, který druhé příční křídlo dělící druhý dvůr od třetího, jakož i severní průčelí do r. 1774 šťastně provedl.

Nová residence byla sice hotova, ale stará pustota se z ní nevystěhovala, nýbrž stala se naopak ještě nápadnější, přerušována byvši jen v slavnostní dni korunovační neb krátkou návštěvou dvora, což se však jen velmi zřídka stávalo.

Tímto dvorem kráčel též průvod při korunovaci Ferdinanda Dobrotivého r. 1836, a jakmile v třetím dvoře zmizel, vrhl se lid na

Půdorys král. hradu, prvé než přestaven byl r. 1756.

—— Staré zdi a stavení.

A. Příkop. — B. Most, po kterém se do hradu vjíždělo. — C. Zbrojnice. — D. Příbytek pokladníkův. — E. Stavba Scamozziho. — F. Kuchyně. — G. Císařská kaple. — H. Španělský sál. — J. Německý sál. — K. Klenotnice. — L. Křídlo arcivévodské neb patro královnino. — M. Byty dám. — N. Byt nejvyšší hofmistrové. — O. Kabinet. — P. Drabanti. — Q. Staré křídlo, kancelář místodržitelská. — R. Vladislavský sál. — S. Síň sněmovní. — T. Zemské desky. — U. Kostel všech Svatých. — V. Tereziánský dům pro šlechtičny. — W. Dům Lobkoviců. — X. Černá věž. — Y. Parkán hradní. — Z. Úřad nejvyššího purkrabí. — I. Daliborka. — II. Zlatá ulice s někdejšími střílnami. — III. Věž pro vězně. — IV. Klášter sv. Jirský. — V. Kostel sv. Jiří. — VI. Kaple sv. Anny. — VII. Kaple sv. Jana. — VIII. Obě věže. — IX. Kaple sv. Ludmily. — X. Věž Mihulka, bílá věž. — XI. Dóm. — XII. Starý hřbitov. — XIII. Zámecká věž. — XIV. Býv. vchod do kostela. — XV. Přední dvůr s kaplí sv. Vojtěcha. — XVI. Proboštství. — XVII. Bývalá slévárna. — XVIII. Prašný most. — XIX. Rajská zahrada. — XX. Nové schody zámecké. — XXI. Jelení příkop. — XXII. Věž trubačů. — 1. První dvůr zámecký. — 2. Druhý dvůr. — 3. Třetí dvůr. — 4. Sv. Jirské náměstí. — 5. Vikářská ulička. — 6. Jirská ulička. — 7. Malý dvůr na dřívějších valech.

červené sukno, jímž prkna ověšena byla, a strhal je dolů. Za několik dní na to mohl jsi spatřiti v Praze množství dětí po ulicích běhati oděných v červený šat.

Po dvanácti létech stály zde stany, vojáci vařili a zpívali veselé písně, kdežto z dolejších měst na Vltavě střelba z ručnic sem zaznívala.

Roku 1866 spatřujeme týž obraz, jen že to nejsou císařští granátníci, nýbrž Prušáci, jenž Prahy dobyli a hrad ve všech místech osadili.

Ještě několik slov o dvorní kapli.

Když za Ferdinanda Prvního příkop zasypán byl, postavili si zde soukromníci, ponejvíce úředníci, malé domky. Na tom místě, kde nyní kaple stojí, bylo jich několik táhnouce se až do třetího dvoru. Ferdinand III. dal r. 1639 část těchto domků zbourati a postavil jednotné stavení, v němž královská dvorní kaple vysvěcena byla.

Znamenitostí v této kapli byl obraz Ukřižovaného, dar Ferdinanda II. Jak pověst vypravuje, dal prý tento obraz Ferdinandu ujištění, že božská majestátnost od něho neustoupí, nýbrž že jej proti všem nepřátelským útokům chrániti bude.

Tento divotvorný obraz zdobil hlavní oltář, jen když dvůr na hradě přebýval.

Jako dříve byl i nyní přístup do dvorní kaple i za přítomnosti Marie Terezie jen protežovaným osobám dovolen. Tito dostavovali se pravidelně o páté hodině odpolední, kdy se též císařovna s velkovévodou Toskánským, svým manželem a malou princeskou Marií Annou okázala, aby svým zvučným příjemným hlasem růženec zpívala. V den, kdy se veřejná tabule královská odbývala a podaní k políbení ruky připuštěni byli, naplnila se v obyčejnou hodinu kaple lidem, ačkoliv dobře známo bylo, že se císařovna v ten den později objeví.

Tato zvědavost platila však tenkráte divotvornému obrazu a skvostné monstranci, a proto se vše tlačilo, aby se k hlavnímu oltáři dostalo. Pátá hodina odbyla, nikdo toho nedbal, až zvučný hlas císařovny znamení kříže dělající se ozval a na lid jako hromová rána působil. Jako čarovným prutem dotknuti klesali všickni na kolena a oddávali se skroušené pobožnosti.

Zdá se, že Luragho také tuto kapli byť ne zcela, tedy přec co do zevnějšku slohu zámeckému přispůsobil. On odstranil blízké stavení, v němž se kuchyně zámecká nalézala, jakož i jiné přístavky, okrouhlil absydu, a starší Platzer postavil do výklenků sochy dvou svatých, které v roce 1850 pracemi Emanuela Maxe (Petr a Pavel) nahraženy byly.

Uvnitř jest kaple velmi bohatě zlatem a obrazy okrášlena. Tyto obrazy dal císař Ferdinand Dobrotivý v r. 1852—1858 od Viléma

Kandlera shotoviti a jsou tak krásně provedeny, že se mezi jeho nejlepší díla počítati mohou. Socha sv. Jana jest prací Emanuela Maxe. Roku 1875 valil se opět lid do tohoto dvoru a do dvorní kaple, avšak tenkráte byl vážným a smutným. V tiché modlitbě pohroužen stál kolem kaple. Žal veliký naplňoval srdce všech, neboť v kapli ležel stařičký císař Ferdinand Dobrotivý v posledním hlubokém spánku a lid přicházel, aby ještě jedenkrát naposled popatřil v milovanou tvář posledního korunovaného krále Českého.

Příční křídlo za kaplí, které r. 1762 od Luragha vystavěno a chodbou s kaplí spojeno bylo, nazývalo se za časů Ferdinanda II. „patrem královniným" a obsahovalo velké množství ne příliš velkých komnat, z nichž v levo ležící s vyhlídkou do třetího dvora palácové dámy, v pravo ležící nejvyšší hofmistrně obývala. Těsně u dámských komnat s okny do druhého dvora prostírala se dlouhá klenotnice končíc kulatým sálem, ku kterému široké schody vedly.

V severním křídle nad branou u prašného mostu jest velký španělský sál a chodba, k níž široké schody tak zvané jezdecké vedou, tvořící roh k západnímu křídlu portálnímu Scamozziho. K těmto schodům vedly na západ jiné, určené jen pro mezky, kteří vodu do nádržky přiváželi, která se nad španělským sálem nacházela. R. 1862 byla tato nádržka odstraněna.

Prohlídněmež sobě nyní oba výše jmenované sály, jež se v druhém dvoře nacházejí.

Španělský a německý sál.

Oba sály, jak velký tak zvaný španělský sál tak i úzký dlouhý sál německý, které se nyní v knížecím lesku stkví, byly již za Ferdinanda I. zároveň s tímto severním křídlem a prašnou branou mosteckou založeny.

Pojmenování toho dostalo se jim mnohem později, snad za Karl VI., neboť za času umění milovného Rudolfa II. nazýval se německý sál síní umění, a španělský sál neměl docela žádného jména; za to však nalézala se v pravém křídle podlouhlá síň nazvaná „klenotnice." V síni umění byly obrazy, skvostně vyřezávané skříně, pocházející snad od dvorního truhláře Englera, práce umělecká, v nichž velmi vzácné věci, výrobky prvních mistrů Vlašských a j. zemí jakož i drahokamy velké ceny uloženy byly. Tu bylo lze spatřiti umělé

vyřezávané kameje, drahokamy nesmírné ceny, nejjemnější obrazy mosaikové jakožto dámský šperk, velké křišťalové náčiní, skvostné nádoby z jaspisu, z lapisu lazulového a jiných drahokamů; věci ze zlata a stříbra uměle provedené, drahokamy a diamanty vykládané, prsteny, řetězy, poháry, knoflíky, konve a hodiny; překrásné sochy ze slonové kosti, jichžto oděvy z drahokamů se skládaly s pasy perlami hustě posetými, diamantovými knoflíky a s očima, které leskem safírů se třpytily. Tu bylo lze spatřiti též skvostné medalie, peníze, pak věci z Indie, turecké šaty a zbraň drahokamy vykládanou. Též mnoho řeckých a římských soch z mramoru se zde nacházelo, dále velké sbírky jiných starožitností, brnění ocelových ozdobených umělými arabeskami ze zlata a stříbra, zbraň všeho druhu bohatě drahokameny ozdobená atd.

Tuto obrazárnu založil již vznešený otec Rudolfův, císař Maxmilian; Rudolf pak kupoval obrazy, kde mohl, tak že v císařské pokladně mnohdy ani haléře nebylo a královská hostina by často byla vína postrádala, kdyby nebyli vysocí úředníci peněz k zakoupení vína zapůjčili. S takovou pílí shledával císař obrazy a klenoty.

Proto přicházívali lidé ze všech končin světa s obrazy, s nejkrásnějšími a nejvzácnějšími uměleckými výrobky do Prahy, aby je císaři ke koupi nabídli.

V 90 letech 16. století měl Dionys Miseroni, znamenitý leštitel drahokamů vrchní dozor nad všemi těmito skvosty. Před ním zastával úřad ten Vlach Stráda, antiquar Rudolfův, jehož dcera, dívka to čarokrásná, jejížto podobizna sbírku Ambraskou zdobí, milenkou císařovou byla.

Na počátku 17. století měl dozor nad sbírkami Lang, všemocný komorník císařův, jenž však úřadu svému ani za mák nerozuměl. Mnohé skvosty, jako prsteny, řetězy a drahokameny zmizely za jeho dozoru, anižby se vědělo kam, vzdor tomu, že přísnou dohlídku měl, tak že kdysi všechny čtyry dvéře vedoucí do sálu po celé dva dny otevřeny byly, aniž by se byl Lang o to staral, kdo vcházel a odcházel. Z této bezstarostnosti býval jen tehdá vyrušen, když císař svého služebníka k němu poslal, aby klíče vyhledal.

On jediný uzavíral všecky koupě, při kteréžto příležitosti sobě od prodávačů vysoké úroky platiti dával. Roku 1604 poslal biskup z Krky císaři seznam obrazů, z nichžto si Rudolf mnohé vybral. Lang potřeboval právě také obrazy, i vybral pro sebe dalších 19 obrazů, které mu biskup v tom domnění, že si jich císař přeje, také poslal.

Tyto obrazy nacházely se později na zámku Langově v Oberinglingách.

Druhý příklad podává nám František Granvella hrabě z Cantecroy, rytíř řádu sv. Petra z Alkantary. Tento ucházel se o přízeň císařovu a nabídnul se mu tudíž, že mu přenechá obrazy od Rafaela, Titiana, Albrechta Dürera a jiných mistrů, dále mnoho broušených kamenů, medalií, starých rukopisů, drahokamů atd., pakli mu jedno panství v zástavu dá a čtvrtý díl nebo 2500 tolarů v hotovosti zaplatí.

Mezi těmi obrazy nalézaly se některé, jak on sám tvrdil, v ceně 10.000 tolarů. Císař vybral sobě 32 nejlepších kusů, Lang vyplatil 14000 tolarů, a Kratzsch Rudolfův dvorní leštitel drahokamů, odebral se do Besançonu, odkud také bedny vážící 177$^3/_4$ ctů. šťastně do Prahy přivezl.

Skoro denně navštěvoval Rudolf své poklady a kochal se pohledem na ně; a jen byl-li ve velmi dobrém rozmaru uváděl své vysoké hosty do obrazárny a klenotnice, by jim nejvýtečnější kusy ukázal.

Jakých blažených dob zažil zde umění milovný panovník po boku své milenky, krásné Vlašky, která jako většina jejího národa jemný cit pro všechno, co krásné a vznešené bylo, projevovala.

V takových hodinách zapomínal císař na vše, co se kolem něho dělo; lesk jeho korun bledl, vzhlédla-li k němu svým vděkuplným okem. Když pak se s ním po obrazárně procházela, brzy krásnému obrazu Rafaelovu neb Titianovu, brzy nějakému drahokamu mistrovsky broušenému se obdivujíc, cítil se velmi šťastným.

Mnohdy přiváděla tato krásná paní též své dítky sebou, náruživého Julia, mírného Matyáše neb donnu Karolinu, svou nejstarší dceru. Když pak Rudolf ve středu svých miláčků seděl, s dětmi laškoval a jich zvědavým otázkám odpovídal, tu snad představoval sobě v duchu šťastnou domácnost bohatého neodvislého soukromníka, který nevšímaje sobě politiky svůj celý život jen duševnímu požitku umění neb vědy a své rodině obětovati může.

Pozdější náboženské různice vyvolány intrikami jeho rádců byly příčinou, že se stal nervosním a náruživým. Protestanty nenáviděl, zvláště svého mladšího bratra Matyaše, a byl-li někým na ně upomenut, byť by to bylo bývalo v době, kdy se pohledem na své poklady kochal, vzplanul mocným hněvem, myšlenky po pomstě zapuzovaly pak každé jemné hnutí; v takových okamžicích zapuzoval svou milenku, odháněl svého miláčka Matyáše od sebe pouze proto, že se tak jmenoval, a stával se těžkomyslným říkávaje: „Kdyby nebyli kacíři podpory v nenasytné ctižádosti a lstivosti mého bratra nalezli, nebyli by se odvážili, aby svých hlav pozvédli a jemu záminky zjednali, by trůn můj ohrožoval a mne z mého blaha vyrušoval.“

V takových okamžicích duševní rozervanosti bloudil Rudolf nepokojně a beze vší radosti mezi svými poklady. Zrakem zakaleným pohlížel na tabuli mramorovou, kde zlatými písmeny psáno stálo: „Faciat hoc quis piam alias quod fecit Sendivogius Polonus.“ Co mu bylo platno všechno zlato, kámen mudrců; on bažil po mstě, po mstě na svém nevděčném bratru, který jej o trůn připraviti chtěl a poddané proti němu štval.

Po několika létech nalézáme jej opět v jeho síni umění, avšak beze všeho klidu uprostřed všech těch skvostných výtvorů uměleckých, které jej dříve tak byly blažily. Ubohý císař, tichá zádumčivost vtiskla známky hluboko do duchaplného čela a jemného obličeje jeho. Za těchto několik let nabyl krutých zkušeností a zakusil mnohých sklamání.

Krutá smrt nejstaršího syna jeho Julia, boj s protestantskou šlechtou, hanebný konec vpádu Passovských a co nejhoršího, vynucené na něm ustanovení jeho bratra za následníka, přiměly jej k tomu, aby ke kalvinistskému spolku přistoupil a takto volbu bratra svého za budoucího císaře německého překazil. Za tou příčinou povolal markraběte z Anšpachu k sobě do Prahy a očekával jej zde. Po rozprávce, která dvě hodiny trvala, a v které si na papeže, na Španělsko a na celou svou rodinu trpce ztěžoval, ustanovil jej za splnomocníka na sněmě knížat v Norimberce a přijav jej za syna obdaroval ho četnými skvosty.

Ubohý nemocný muž; čtyry měsíce později procházel se Matyáš jakožto král Český se svou manželkou Annou po obrazárně obdivuje se všem těm pokladům, jichžto pánem se byl stal. Dokud se královští manželé v Praze zdržovali, navštěvovali každý den tyto bohaté sbírky, a zvláště 17letá spanilá královna nalézala v nich velkého zalíbení. Mimo svou obrazárnu byla královna též velkou milovnicí bohatých hostin, a jelikož pohled na obrazy a skvosty v ní vždy velkou chuť k jídlu budil, stávalo se nezřídka, že žaludek svůj přecpávala. To však jí nevadilo, aby druhého dne chuť k jídlu opět sobě zjednala.

Mnoho z těchto drahocenných věcí bylo do Vídně odveženo, mezi nimi čtyry stopy vysoký pohár z tyrolského křišťálu, mistrovské to dílo Hieronyma Miseroniho, Rudolfova leštitele kamenů, v ceně 20000 zl.

Po smrti Rudolfa II. r. 1612 podržel dovedný umělec Octavian Miseroni vrchní dohlídku nad touto uměleckou sbírkou.

Když vypukly náboženské rozbroje, byla též klenotnice záhubou ztížena. Povstalci sice po klenotech rukou svých nevztáhli, neboť jim byly jakožto privátní majetek králův posvátny; byl to ale Maxmilián Bavorský, který první z pouhého přátelství a v náboženské

své horlivosti jakožto hlava katolické ligy po dobytí Prahy v listopadu 1620 klenoty si prohlížel, a když odsud táhl, mnoho vozů naplněných rozličnými zlatými a stříbrnými věcmi a drahokamy sebou do Mnichova odvezl.

Jelikož se obával, aby mu klenoty ty po cestě uzmuty nebyly, musela četná jízda vozy provázeti a věci ostříhati.

Ferdinand II. ponechal Oktavianu Miseronimu další dozor nad vypleněnou klenotnicí a obrazárnou a ustanovil k jeho výpomoci leštitele drahokamů a komorníka Jana Matyaše z Glauchova a Karla Königa z Königsfeldu (Královo pole), kteří k nejvyššímu rozkazu v r. 1623 komorního malíře Jana Krištofa Christla povolali, aby porouchané obrazy a rámy opravil.

Sasové, kteří pod Arnheimem r. 1631 do Prahy vtrhli, nechovali se mnohem lépe než Bavoři. Kurfiřt Jiří naložil na 50 vozů skvostů z klenotnice, obrazárny a zbrojnice a poslal vše do Drážďan, kde všechno ještě dnešního dne za 4 marky spatřiti lze.

Jaký pán, taký sluha, praví přísloví. To osvědčilo se na saském vrchníku Vavřinci z Hofkirchenu. Tento byl dříve v císařské službě, později však přitáhl s Arnheimem do Prahy. Jemu zalíbilo se několik uměle shotovených děl a unicum tehdejší doby, tak zvané „varhany“ druh kulometů s 20 mistrovsky ozdobenými malými a velkými rourami ku střelbě uměle sestavenými. I nerozmýšlel se dlouho a dal vše na vozy naložiti a do Drážďan odvézti. Hofkirchen byl velitelem na Starém městě, později na hradě Pražském. Stal se pověstným tím, že divotvorný obraz ze Staré Boleslavi do ciziny odvézti dal, chtěje tím české katolíky přinutiti, by si jej od něho zpět koupili.

Sedmnáct let později navštívili Prahu Švédové; vzdor tomu, že se již o mír vyjednávalo, zmocnili se lstí hradu, sebrali z obrazů, brnění a knih co mohli a poslali do Štokholmu. Zvláště na knihy měli namířeno.

Štěstí veliké bylo, že několik dní před tím některé drahocenné obrazy, které poškozeny a jichžto rámce silně porouchány byly, odstraněny byly. Nic však méně nalézalo se v obrazárně ještě mnoho velkých a drahých obrazů. Královna švédská dala z nejkrásnějších ukradených obrazů hlavy, ruce a nohy vyříznouti, na tapety nalepiti a ostatní části k tomu přimalovati. 250 kusů, mezi nimi 11 od Coregia bylo zachráněno a od Kristiny do Říma odveženo. Mnohé z těchto obrazů byly vévodovi Orleanskému za 180000 zl. prodány. Mezi knihami, které se Švédům do rukou dostaly, nacházel se též tak zvaný obrovský kodex, jenž byl z počátku majetkem bohatého kláštera Podlažického. Později dostal se do kláštera Sedleckého a konečně stal se majetkem Rudolfovým. Pro své ďábelské podoby

nazván byl též ďábelským kodexem a spatřiti jej lze nyní v knihovně Štokholmské.

Ferdinand III. byl přítelem Čechů a snažil se všemožně, aby ubohému těžce zkoušenému lidu nadlehčil. Snahou jeho bylo též, aby obrazárnu, která nepřítelem krutě popleněna byla, opět novými obrazy obohatil. Za tím účelem zakoupil obrazárnu lorda Bukinghama. Znamenitý lékař Potin viděl ještě 1673 více než 50 obrazů od Tiziana, pak malou komůrku plnou Rafaelů a 4 neb 5 síní naplněných obrazy nejčelnějších mistrů.

Oloupení klenotnice.

Toho času byly obrazy do komnat starého hradu rozděleny; ostatní věci, jenž se ve velmi bídném stavu nalézaly a ještě dosti značnou cenu měly, uloženy byly v malém pokoji vedle obydlí pokladníka pana z Luksenštejna; ostatní dva sály byly nově zřízeny a pro dvorní slavnosti určeny.

Podnět k takovým slavnostem zavdala morová rána, která r. 1679 vypukla a dvůr císařský z Vídně do Prahy zahnala. Aby dvůr na tohoto strašného hosta pozapomněl, hleděl se všemožně vyrážeti. I tančili zde v obou sálech a sice v nejpestřejších a nejbohatších

maškarních oblecích a to nejen šlechta, nýbrž i čelnější z rodu měšťanského. Císař Leopold I. a jeho rodina měli radost z tohoto veselého a pestrého života, který v obou sálech panoval a zúčastnili se později též těchto radovánek tančíce s několika párky z nejvyšší šlechty ballet, který toho času v módě byl. O půl noci pohyboval se maškarní průvod představující vesnický svatební průvod španělským sálem, učinil hlubokou poklonu císařské rodině a rozptýlil se pak v jednotlivé páry. Tento maškarní ples odbýval se v masopustní pondělí r. 1680.

Ještě se mluvilo o skvělém dvorním plesu, když docházely zprávy do Prahy o jednotlivých případech úmrtí na venkově. Těmito zprávami poděšen odebral se rychle císařský dvůr za hranice České. Z pozvaných hostů ze stavu měšťanského byl Maxmilian Macht z Lövenmachtu, primátor Starého města první, který morovou ranou zemřel.

Též Leopold staral se o obrazárnu, neboť zbytky síně umění ležely v prachu; on ustanovil dvorního malíře Jana Christ. Schrödra, který mu od hraběte Jana Joachima Slavaty odporučen byl, za dozorce nad obrazárnou.

V 91tých letech obdržel Schröder, který se též kr. dvorním malířem stal, rozkaz, aby strop sálu španělského obrazy ozdobil, což on à la fresco k největší spokojenosti císařově šťastně provedl. Za to obdržel od císaře 1065 zl. Pět sloupů, na nichž lehká galerie spočívala, jakož i 30 lesen byly z mramoru stukového tak uměle provedeny, že je od pravých nesnadno rozeznati bylo, začež mistr David Hagenmüller dle kontraktu 450 zl. obdržel.

Se stropu visely 3 lustry z bronzu. Schröder byl též prvním učitelem našeho Petra Brandla, který seznam všech obrazů sepsal, jež se ještě na počátku 18. století v zámku nalézaly. Seznam jest — sice zachován — avšak po obrazích není památky více. Dvorní malíř nemaloval jen historické obrazy, nýbrž on opravoval i ty, které mu k dohlídce svěřeny byly a dělal vůbec vše, co do oboru malířského a pozlacovačského spadalo. On obstaral nátěr vodotrysku, pozlatil báň na věži, vymaloval císařské komnaty a sál v Bubenečském letohrádku. Za poslední práci obdržel 311 zl.

Tou měrou, jakou španělský sál skvostně opět zřízen byl, zapomínalo se úplně na sál německý, kde se obrazy z císařských komnat v stavu velmi chatrném nalézaly. Jelikož ani před deštěm úplně chráněny nebyly a snadno docela zničeny býti mohly, odvezena byla 1721 lepší část jich do Vídně, začež na výměnu 44 jiných menší ceny do Prahy zasláno bylo, k jichžto dovozu 11 let zapotřebí bylo.

Když v zimě r. 1741 galantní Francouzové Prahu svou návštěvou poctili, nenalezli v obrazárně žádných obrazů více; všecky byly zmizely. Roku 1744 dostalo se Praze též nevítané návštěvy Prusů, kteří jako Francouzové před nimi mnoho věcí sebou z Prahy odvezli.

Když byli nepřátelé odtáhli, přeneseny obrazy ze svých úkrytů opět do obou sálů, avšak nevisely zde dlouho, neboť byly v krátce za jiné méně dobré ze sídelního města vyměněny.

Jednoho dne přišel P. Quarenti a prohlížel sobě velmi pečlivě všechny obrazy, které v císařských komnatách a v německém sále pověšeny byly. Zaznamenal si 69 nejvýtečnějších uměleckých děl pocházejících z vlašské a nizozemské školy. Roku 1748 přišel do Prahy neznámý muž, který se za holandského kupce vydával a Placidem Gialdim jmenovati se dal. Tento prohlídnuv si obrazárnu zmizel po nějakém čase, avšak vrátil se brzy s jistým pánem z Vídně, načež 69 obrazů tajně sebráno a pryč odesláno bylo.

Tyto obrazy, které se dílem v Drážďanech, dílem v Holandsku nacházejí, měly z počátku za 50.000 tol. prodány býti, poněvadž Gialdi celou obrazárnu za 300.000 zl. koupiti nechtěl a jen nejvýtečnější od znalce Quarentiho si poznamenati dal. Za dotčené obrazy vyjímaje hon na divokou černou zvěř od Rubensa (majetek krále Holandského), obraz Palmy mladšího Jindřich III., král francouzský v Benátkách (v Drážďanech W. 691) a jiné požadoval dvůr Vídeňský 100.000 zl.; prohnaný však dohazovač obdržel všecky obrazy i s dvěma shora uvedenými za polovičku peněz.

Všecky tyto obrazy byly prodány, aniž by kdo byl o tom věděl, rovněž tak byly 5 let dříve 4 obrazy od Pavla Veronese za 4000 tol. prodány.

Poznenáhla obracela se pozornost ve Vídni na cenu obrazů v Pražské obrazárně; i hleděli všemožně, jak by umělecké výrobky výměnou za nepatrné obrazy z Prahy do Vídně dostali.

To vše dělo se s největší tajností po několik let.

Když císař Josef z Pražského hradu kasárna učiniti chtěl, prodalo se, kde co bylo, v dražbě. Několik neděl před tím sepsali duchaplní znalci inventář, v němž se mimo jiné i znamenitý obraz Tizianův „Leda s labutí" uvádí.

Stará bohatá sbírka peněz, která se sbírkou přírodnickou v německém sále v překrásných skříních renesančních vystavena byla, prodána byla dle váhy; pak přišla řada na zbytek brnění zlatem a stříbrem bohatě ozdobených, jichžto část již od Karla VI. židům prodána byla.

Roku 1789 prodala se v dražbě Rudolfínská knihovna za starý papír a pergament.

Z první dražby z r. 1782 zbylo ještě mnoho tak zvaného smetí, které nikdo koupiti nechtěl, a v němž nalézalo se torso, které 1789 jakožto nepotřebný kus z okna vyhodili. Tam nalezl jej později kameník Jan Ludvík Kranner, který jej za několik krejcarů koupil. Po jeho smrti prodala manželka jeho tento kus mramoru Vídenskému očnímu lékaři prof. Barthovi, jenž seznav jakou cenu socha má, ji za Vídeňského kongressu princi Ludvíku Bavorskému za 6000 dukátů prodal. Nyní zdobí jako Ilioneus od Phydiáše Mnichovskou glyptoteku.

Ostatní zbytky byly do kouta pravého u prašného mostu ležícího malého dvora pohozeny. Později byly větší kusy na hromadu kamení na silnici vyházeny. Tu hráli sobě uličníci s lesklými — polodrahokamy — až znalci je sesbírali a domů odnesli.

Takovým hanebným spůsobem vzala Rudolfova znamenitá sbírka obrazů a uměleckých výrobků za své, která za času císařova cenu 17 milionů převyšující měla, a jíž se žádná jiná sbírka v celé Evropě rovnati nemohla.

Ještě několik slov o sálech. Když Prusové 1757 na Prahu a zvláště na hrad stříleli, padlo přes 300 kulí a bomb jedině do španělského sálu. Maria Teresie, která již dříve na opravu obou sálů několik tisíc zlatých byla obětovala, nařídila Dinzenhoferu, aby jej znovu opravil. Císař Josef dal jej 1783 od Saekla vymalovati a skvostnými korunními svícny bronzovými opatřiti. Stalo se to při slavnosti udělení léna knížeti Švarcenberku a vévodovi Sasko-Gotaskému. Ples dvorní s tím spojený stál přes 16000 zl. Nebyl to však jediný ples, jenž se zde odbýval, brzy na to odbývalo se zde plesů více ne méně skvělých.

Na to nebylo sálu po dlouhá léta použito, až asi r. 1867—68 s obnovením jeho se zimničnou rychlostí započato bylo.

Návrh od architekta Kirschnera pocházející byl od tehdejšího zámeckého hejtmana Schobra proveden; práce sochařské a ozdobní pocházejí od La Vigne, Vídeňského sochaře, který též ozdobné práce německého sálu provedl, ku jehožto okrášlení architekt Ferstl plán zhotovil.

Kirschner jakož i Ferstl opatřili strop místo dřívější lehké okrasy těžkými kassetami. Španělský sál ztratil své sloupy, galerie byly strženy a místo nich na zdech jednoduché pilastry ze štuku utvořeny.

Čtrnácte roků později odbýval se zde skvělý dvorní ples na počest vys. korunních manželů Rudolfa a Stefanie, kteří po zasnoubení svém na hradě Pražském sídlí. Korunní princ Rudolf jest po Max-

milianu první následník trůnu, jenž po delší čas zde se zdržuje (od 1878).

Ku konci dlužno ještě podotknouti, že španělský sál 1152 čtver. metrů veliký a 3 poschodí vysoký, ještě nyní k největším sálům na pevnině se počítá a pro své rozpnutí (12°) v čase kdy vystavěn byl, žádného sobě rovného neměl.

Německý sál, spíše chodba, má jen 2 poschodí a 470 čtver. metrů plochy, a slouží nyní za jídelnu při velkých dvorních hostinách.

Ještě na něco musíme laskavého čtenáře upozorniti, totiž na ozvuk ve španělském sále. Vysloví-li tu někdo nějaké slovo, uslyší s podivením, jak se mu 90krát opětuje.

Nemůžeme se rozloučiti s klenotnicí Rudolfa II., abychom se nezmínili o tajuplném případu, jejž Dačický do r. 1619 klade, který se však vlastně v šestém roce po smrti Langově, tudíž v r. 1616 udál.

Rytíř Hieronymus Machovský z Machova, pán na Aichdorfu a Birkenthalu, nejvyšší komorník císařův, byl po nastoupení Langově do císařské služby od tohoto ze zášti a žehravosti svržen a na základě nepravých výroků v tuhé vazbě na Křivoklátě po celých 13 roků držán. Teprv několik let po smrti Langově obdržel zajatec zprávu o tom a jelikož jej současně též zvěst o smrti císařově došla, zaslal žádost k císaři Matyaši, prose ho za svobodu a audienci, předstíraje, že mu má tajemství zjeviti, jež jenom jemu známo jest.

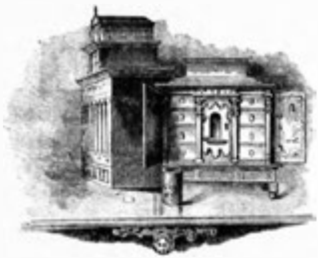
Na to byl ihned z vazby propuštěn. Předvolán před císaře sdělil mu Machovský, že se někde tajná skříň nalézá, ve které císař Rudolf mnoho skvostů ze zlata a stříbra, drahokamů zvláštního tvaru a vzoru uschovaných měl.

I hledalo se po skrýši, a skutečně byla skříně se skvosty nalezena. Dačický však končí zprávu svou slovy: „ale nikdo nevěděl, kam se tyto věci za válečných dob byly poděly.“

Z nepatrného počtu obrazů, které se na hradě ještě nalézaly, byly r. 1877 poslední bedny do Vídně odvezeny. Stalo se tak přičiněním německého profesora na Pražské universitě — Woltmanna.

Vraťme se zpět do dvora, prohlédněmež sobě ještě starou uměleckým železným mřížovým vroubenou studnu, dílo to ze 17. století, a obraťmež zraků svých k příčnímu křídlu, v němž jest v přízemí kancelář zámeckého hejtmana, v hořejších patrech byty zámeckých

úředníků a dvorních dám. Toto příční křídlo, které má směr od severu k jihu a dva dvory od sebe dělí, spočívá na staré zámecké zdi a na starých k ní přistavených domech a věžích. Mezi poslednějšími nacházela se též vysoká čtverhranná věž ve bráně, a stará hradní brána otvírala se za starých časů dále v pravo od nynějšího vchodu, kterýmž nyní do třetího dvora vcházíme.

Skříň na skvosty z klenotnice Rudolfa II.

Třetí hradní dvůr.

Bílá a biskupská věž.

Z počátku nazývala se tato čtyrhranná věž „přední věž v bráně“ neb také „velká věž“. Od roku 1370, kdy od nádhery milovného Karla IV. pozlacenou střechou pokryta byla, nazýval ji lid též „zlatou věží“. Za Vladislava, kdy ji opět jen pestré tašky kryly, nazvána „bílou věží“, poněvadž zdi její z Plauského vápna a z opuky vystavěny byly.

K této věži byl přistaven velký parkán s branou na most vedoucí, do které Ferdinand, jenž ji bezpochyby vystavěl, dvě děla postaviti kázal.

Hořejší část této věže byla dříve dřevěná; kolkolem táhla se chodba, z které obležení na nepřátele stříleli. Věž ta sesula se za velké vichřice, která r. 1280 zuřila.

Vladislav Jagelovec dal na témě střechy zlatou kouli se stříbrným lvem postaviti, který snad jako nynější na chrámu Svatovítském lidu povětrnost předpovídal. Roku 1493 udeřil blesk při velké bouřce do lva a koule, a shodil ve své zlobě též mnoho pestrých tašek se střechy.

Později ozdobena byla věž velkými českými hodinami, které ještě dlouho po roce 1559 lidu čas naznačovaly.

Tato věž obsahovala, jako skoro všecky věže, též vězení, která snad hroznější, snad lehčí byla než v kulaté věži v jelením příkopu. Tato poslední však nehostila žádnou korunovanou hlavu, aniž byla od svatých navštívena, jako se to v bílé věži stávalo.

Za jedné noci r. 1090 byly dveře žalářní roztříštěny a kůl, ku kterému zajatci řetězy přivázáni byli, ze země vytržen.

Vězňové ulekli se toho velice, ještě více však byli polekáni, když k nim svatí patronové země České Václav a biskup Vojtěch do vězení vstoupili a jim kázali, by se do kostela odebrali a tam úzkostí naplněnému lidu oznámili, že to oni jsou, jenž právě otce se synem smířili a mír zemi zjednali. A tak tomu také v pravdě bylo. Břetislav vzbouřil se proti svému otci Vratislavu II.; již stáli nepřátelsky proti sobě a druhého dne měla bitva započíti, tu se však Konrádovi Brněnskému podařilo, že otce se synem smířil.

Sedm a padesát let později úpěl zde v žaláři přes rok Soběslava II. syn, rovněž Soběslav zvaný, který ze země vypuzen po nějakém čase opět do země vtrhl, od Theobalda, bratra a zástupce Vladislava II. zajat a později na Přimdu do zajetí odvezen byl.

Za jedné tmavé noci v září r. 1253 otevřely se těžké železem pobité dvéře věžní z ticha a mužové vkročili do nevelíké klenuté místnosti, aby za světla pochodní mrtvolu zde vystavili.

Druhého dne nastal čilejší život na hradním dvoře, neboť přibylo sem na písemní rozkaz králův mnoho českých baronů. Jednotliví pánové byli chodbami do věže k mrtvole uvedeni a pak v hořejších vězeních uvězněni. Byli to oni páni, kteří od zemřelého krále Václava I., jehož mrtvola zde nyní odpočívala, české korunní statky darem dostali. Též největší nepřítel dědice trůnu Otokara, pyšný Boreš z Risenburku byl zde uvězněn, a žalářní zdi slyšely často, jak tento Otokara proklínal a pomstu jemu přísahal. I dostál věrně přísaze své, neboť půda na Moravském poli ssála krev nešťastného zrazeného krále Českého.

Roku 1288 řinčely zde opět okovy jiného vězně. Byl to krásný muž s vysokým čelem náležející podle bohatého perlami a zlatem ozdobeného šatu z hedvábí a sametu k nejvyšší šlechtě.

Však co jest platna člověku všecka moc, je-li okovy spoután, a přec se cítí volným byť jen v duchu, kterého nikdo spoutati nemůže a jest hrdým na tuto svou duševní volnost; žalářní zdi neslyší ani jediného stesku ani jediného nářku; hluboko v srdci skrývá svůj žal. Jen za času nočního sténá mimovolně, snad že se mu ve snách ukázal jeho prvorozený syn, kterého jen málo hodin na své radostí silně tlukoucí srdce otcovské přitisknouti mohl. Snad vidí též svou krásnou ženu, dceru královskou, která jej s toužebností očekává. Aneb platí tyto hluboké vzdechy jeho králi, kterého byl zradil a na Moravském poli klesati viděl? Kdož to ví, on mlčí a svěřuje svůj žal jen bezcitnému papíru. A když tento nejproslavenější český rytíř, Záviš z Falkenštejnu, po dvou letech z této věže na Hlubokou vezen byl, by zde rukou katovskou život skončil, zpíval lid písně, které byl v bílé věži složil.

Roku 1310 díval se slabý Korutanský kníže Jindřich z jednoho okna této věže na nešťastný boj na Hradčíně, a 84 roky později podával se zde Václav IV. výbuchům šílenosti. On byl od povstalecké šlechty jat a do nejvyšší komůrky „zlaté věže“ vsazen a pilně střežen, aby se lid, který k němu láskou lnul, o jeho vazbě nedozvěděl. Avšak Václav nalezl přec věrnou duši, která psaní od něho bratru jeho Janu z Görlice odevzdala.

Když pak tento s četným vojskem na rychlo sebraným proti Praze táhl, přinutili spiklenci krále, aby opětně jako zajatec hrad opustil. Rok 1404 spatřil opět krále ve věži uvězněného, tentokráte jej však nic zlého netušícího bratr jeho Zikmund z králova dvora na Starém městě zajatého sem přivedl a přinutil, aby na všecka královská města rozkaz podepsal, že se králi Uherskému podati mají.

V husitských válkách nalézali se v této věži četní vězňové, byli to dílem zajatci ve válce, jako šlechetný hrabě z Hardeka pán na Retzu, krásný to ušlechtilý stařec, který r. 1425 velmi udatně hrad a město Retz proti Táboritům hájil, konečně se však i se svou manželkou, syny svými a mnohými rytíři vzdáti musel. Na to byl do Prahy odvežen, kde u pana Hynka Koldštýnského velké úcty požíval. Po nějakém čase však zemřel v zajetí, poněvadž tolik peněz sehnati nemohl, aby se vyplatil, oplakán jsa od Čechů.

Zhoubný oheň r. 1541, který pro mnohé rodiny velmi osudným se stal, zachvátil s děsnou rychlostí nové císařské komnaty na západní straně, jakož i dřevěnou chodbu a špičatou mědí pokrytou střechu Bílé věže, kdežto po několik dní zuřil a všechno zničil.

Při tomto požáru padl též jeden lidský život za obět; vězeň „bezhlavý Balzárek“, jak jej lid nazýval, zahynul v plamenech.

Z vězňů 16. století připomenouti dlužno pana Floriana Griespeka z Griespeků, rady a miláčka králova, který osudného r. 1547 na rozkaz pánů pod obojí, kteří jej ze zrady obžalovali, zde uvězněn byl. Nadarmo byly jeho prosby, aby jej nevedli kolem královského paláce, z kterého právě princezny se svým dvorem se dívaly. Tisíckráte se omlouvaje doprovodil jej purkrabí až k samé bráně Bílé věže. Griespek však dlouho v žaláři nepobyl, neboť mu zjednal král na tak zvaném „krvavém sněmě“ úplného zadostučinění. Na památku svého uvěznění dal si Griespek vymalovati do svého erbu Bílou věž·

Když Marie Terezie hrad přestavěti dala, byla sice velká část této věže stržena, avšak na sáh silných zdí použilo se k vystavení rozličných komnat a kleneb, z nichžto jedné nyní za šatnici se používá.

V tomtéž průčelí, naproti starému dvoru biskupskému, stála nedaleko Bílé věže kulatá věž, která pro své četné okrasy u všech velký obdiv vzbuzovala.

Tato věž nazývala se „biskupskou věží“. Zde přebýval r. 1162 proti své vůli Soběslav krátký čas, prvé než na pevný hrad Přimdu do vězení odvezen byl.

Sto a 18 let později na den sv. Panny Barbory sesula se biskupská věž následkem povstalé vichřice, která též Bílou věž valně poškodila, a jak se zdá, více ze svých ssutin nepovstala.

Předdvoří chrámu dómu Svatovítského.

Marianský kostel, kostel sv. Víta a Václava a kostel Spitihněvův. — Věž a biskupský dvůr.

Stojíme na klassické tisíciletým dějepisem posvěcené půdě, kde každá píď země pro nás Čechy posvátnou jest.

Tam vypíná se vysoký dóm od Karla vystavený se svou majestátnou daleko široko se rozhlížející věží. A toto prostranství zde, na kterém se nyní pilíře nové stavby vypínají, vidělo, jak první kostely povstaly, s jichžto věží znak božské lásky, kříž, své zlaté paprsky v noc pohanstva vysílal.

Ano, tato půda jest nám dvojnásobně posvátnou.

Jaké upomínky dřímají zde v hloubi země, kde se ještě tisícileté klenby se svými sloupy a pozlacenými hlavicemi nalézají, které svě-

dectví vydávají o zbožné mysli svých stavitelů; a tato půda jest to, která v první řadě náš interes budí.

Kaple Marianská.

Zde v pravo, nedaleko brány, kterou jsme právě vešly, stála kulatá kaple Panny Marie, kterou byl první křesťanský vévoda Bořivoj vystavěti kázal, když se byl z vyhnanství opět do Prahy navrátil.

Na vrcholi této kaple skvěl se nový symbol duševního života, kříž, před nímž pohanští kněží zlostně prchali, kteří od prvního počátku hradu na nedalekém pahorku Žiži svou tajemnou bohoslužbu vykonávali.

V této kapli splynuly též staré pohanské zvyky s křesťanskými ceremoniemi, aby nové učení příliš příkrým vystoupením proti pohanským zvykům zkázy nevzalo.

Zde byl knížecímu synu Václavovi, když dosáhl věku mládeneckého, vlas ustřihnut, a zde obětoval se též bohu hromu černý kohout, zvyk to, jenž se u lidu venkovského až do konce 17. století zachoval.

Když se Václav vévodou stal, uskutečnil své nejvřelejší přání vystaviv novou kulatou kapli ke cti

sv. Víta,

kde též rámě tohoto svatého, které od německého krále darem dostal, veřejně k poctě vystavil.

Kaple tato nalézala se v místech, kde se nyní nový chrám staví, a byla podle vzoru římských kostelů vystavěna.

Zajisté neměl pobožný kníže tušení, že také on v brzkém čase zde jako první český mučedlník odpočívati a jako svatý ctěn bude.

Legenda vypravuje, že Václav kostely, které pohanská jeho matka Drahomíra buď sbořiti nebo zavříti dala, opět vystavěl a o rozšíření víry křesťanské se všemožně zasazoval. To přimělo Drahomíru, kterou Václav z vyhnanství do země opět povolal, k tomu, aby staršího bratra Václavova Boleslava proti němu poštvala. I podařilo se jí to v takové míře, že Boleslav s úmyslem se zanášel, jak by Václava se světa zprovodil.

Boleslav bydlel na svém hradě v Staré Boleslavi, a když se mu tu syn narodil, pozval Václava na křtiny.

Václav pozvání přijal a když, jak to v obyčeji míval, do kostela šel, by zde svou pobožnost vykonal, byl na stupních před dveřmi chrámovými zavražděn.

Roku 938 dal bratrovrah, který se panovníkem stal, mrtvolu sv. Václava do hradu Pražského převézti a v kostele Svatovítském pochovati.

Zbožný lid přicházel četně do hradu, aby se u hrobu pomodlil, a když se na přímluvu mučedlníka tohoto mnohé zázraky staly, spěchal sem lid se všech stran, zvláště ve svátek sv. Václava. Za Boleslava I. byl kostel od Řezenského biskupa Michaela na jméno sv. Víta posvěcen. Boleslav II. jmenoval jej kostelem katedralním.

Sto a jeden rok později přiveženo bylo do chrámu Svatovítského tělo mučedlníka Víta, biskupa Hvězdněnského, jakož i bohaté jeho mešní oděvy, které byl od císaře Otty darem obdržel, jehožto zpovědníkem byl.

Ke cti tohoto národního světce přistavena byla ke kostelu Svatovítskému zvláštní kaple.

Jelikož obě tyto chrámové místnosti nával zbožných navštěvovatelů pojmouti nemohly, dal Spitihněv 1060 k oběma kaplím, ku kterým byl dříve ještě třetí připojil, velkou basiliku s třemi loděmi přistavěti a s věží, která na zad postavena byla.

Tento chrám stál v předdvoří a r. 1880 vykopaná krypta tvořila část západní absidy tohoto chrámu.

Byly-li kaple již dříve křišťálem a drahými kovy u velké míře vyzdobeny, tu teprve byla při nové stavbě všechna péče vynaložena k tomu, aby se jí úpravy dostalo, jaká kostelu katedralnímu přísluší.

V tomto chrámu odbývala se 1086 první slavnost korunovační za velkého návalu lidu jásajícího. Též šlechta byla velmi četně zastoupena.

Byl to vévoda Vratislav II., první z rodu Přemyslova se svou manželkou Svatavou, kterým Trierský arcibiskup korunu od císaře Jindřicha IV. věnovanou na hlavy vstavil. Tohoto vyznamenání získal sobě Vratislav tím, že Jindřichu proti jeho nepříteli, papeži Řehoři VII., vydatně ku pomoci přispěl.

V této basilice byl též Vladislav II. korunován, byli čeští biskupové nastoleni a abatyše kláštera Svatojirského od biskupa vysvěcena.

Dva a sedmdesát roků po korunovaci Vladislava II. přinesli čeští bojovníci, kteří pod Vladislavem II. s císařem Bedřichem I. Milán vydobyli, mimo jinou kořist též tak zvaný podstavec od svícnu z chrámu Šalamounova do Prahy.

Ze všech těch pokladů, které v klenotnici uschovány byly a z drahocenných, těžkých zlatých, stříbrných, drahokamy vykládaných nádob chrámových, skříní pro sv. ostatky, mešních oděvů, křížů a j. věcí pozůstávaly, nezbylo nic, než několik oděvů sv. Vojtěcha a tento svícen, který po dnes v kostele Svatovítském pozornost všech milovníků starožitností na se poutá.

Lupiči chrámů slídí jen po drahých kovech, to činil markrabě Braniborský Otto, který roku 1279 pod záminkou, že některých pri-

vilegií od Otokara II. zapotřebí má, německé žoldnéře do katedralního chrámu poslal, by mu je přinesli. Němci zotvírali všecky truhly a hrobky a hrabali se v hrobech světců slídíce po zlatu a stříbru. Darmo prosil kněz a strážce pokladů, udávaje, že většina truhlic majetkem měšťanů jest, kteří je zde spoléhajíce se na posvátnost místa, byli ukryli. Nic naplat; Otto, který jakožto správce země a nejbližší příbuzný prince Václava též jeho poručníkem byl, vztáhl loupežnou ruku po cizím majetku. Nástupce jeho, Braniborský biskup Eberhard, dal později chrám zavříti a zapověděl kanovníkům přístup do hradu.

Dobře bylo, že šlechetný děkan dómu Vít u věčném spánku trval; nad zpustošením jeho nejmilejšího chrámu, jemuž veškeré své jmění a celou svou duševní sílu obětoval, bylo by mu zajisté srdce puklo. Nové varhany, které r. 1255 za 26 hřiven stříbra zakoupeny byly, nevydávaly žádných zvuků, pavučiny pokrývaly malbu na zděch chrámových a skleněná okna za tak drahé peníze vymalována, zírala své záhubě vstříc. Mnohé neštěstí bylo chrám Spitihněvův za dobu jeho trvání stihlo, avšak největší požár způsobily hořící šípy Konráda Moravského r. 1142. Musel to býti strašný požár, neboť při vykopání krypty nalezly se ještě četné stopy po něm.

S velkým namáháním byly ostatky sv. mučedlníků, těla biskupů a vévodů ze zřícenin vyhledány. A zde spali přec přemnozí věčný spánek. Zde odpočíval udatný Břetislav se svou manželkou, krásnou Juditou, jeptiškou Svinobrodskou, zde odpočíval vévoda Bedřich, vítěz nad Soběslavem. Též sedmý biskup Jaromír neb Gebhart, syn Břetislava I., dobrodinec chudých a mnoho jiných biskupů a knížat z rodu Přemyslova spalo zde spánek spravedlivých.

Za krátký čas povstal opětně nový chrám v novém lesku ze zřícenin obětavostí knížat, biskupa a v posledním čase děkana dómu umění milovného Víta.

V červnu 1297 odbývala se zde korunovace Václava II. a manželky jeho Guty. Němci a polští knížata jakož i biskupové a hodnostáři zvýšovali přítomností svou lesk této velkolepé slavnosti.

Lid uvítal s jásotem mladý královský párek, jehož srdce blažeností překypovala.

Guta záříc mladostí a oděna v šat zlatem protkávaný lesknoucími drahokamy posetý seděla na trůně, jenž pro ni vedle hlavního oltáře zřízen byl.

Václav II., jeden z nejstatečnějších panovníků z rodů Přemyslova, sdílel se svou drahou Gutou štěstí, jen mnohdy přelítl mráček bolu přes jeho ušlechtilý obličej. Bylo to snad tušení, že po radosti zármutek následuje, aneb se mu stavěla před oči krví zbrocená postava

druhdy tak krásného a udatného Záviše? Avšak jediný pohled na svou štěstím zářící manželku zapudil strašnou vidinu. A Guta, jížto srdce radostí plesá, odpočívá 16 dní později studená a stuhlá v témže chrámu, před týmž oltářem a nedaleko téhož trůnu. Jaký to strašný obrat věcí.

Chrám podává nejpříkřejší protivy radosti a smutku. R. 1303 odbýval se sňatek Václava II. s dcerou krále polského Richsou neb jak ji Václav nejraději nazýval, Alžbětou. Chrám byl přeskvostnými drahocennými čalouny zlatem protkávanými ověšen, avšak všecken lesk tento byl zastíněn nádherným oděvem české a cizí šlechty. Dvě leta po této velkolepé slavnosti truchlil a lkal lid nad mrtvolou svého nejlepšího krále z rodu Přemyslova, u rakve otce svého Václava II.

Zde klečel před hlavním oltářem Václav III. před osudnou výpravou proti Vladislavu Lokýtkovi, a několik dní později klesl zde poslední Přemyslovec zasáhnut rukou zákeřnickou.

Nyní navštěvovali chrám od Přemyslovců vystavený cizí panovníci. Roku 1306 odbýval se zde sňatek Rudolfa Habsburského, kterého lid „králem Kaše“ nazýval, s královskou vdovou Alžbětou, a rok na to truchlila královna nad mrtvolou svého druhého manžela.

Na to nastaly krvavé spory o trůn. Jindřich Korutanský vtáhl sice jakožto budoucí král do hradu, avšak pro svou duševní slabost upadl brzy jak u šlechty tak u lidu v opovržení. Tu obrátil svou zlost na svou švekruši, krásou a duševní silou oplývající Alžbětu, kterou Jindřich a manželka jeho Anna v podezření měli, že se trůnu zmocniti chce.

Ubohý sirotek, který ode všech opuštěn a od své vlastní sestry krutě pronásledován byl, hledal útěchy v modlitbě. Jak často ležela nešťastná na stupních oltáře k Bohu za radu a pomoc volajíc.

Tu vystoupil jednou z kaple sv. Ducha, kde se za starých časů volba biskupů odbývala, tiše opat Konrád Zbraslavský, její a zemřelého otce jejího nejvěrnější přítel.

„Eliško,“ pravil k ní, „nabuď mysli, dcero nejlepšího a nejmoudřejšího krále, upokoj se a setři slzy, neboť v brzkém čase osud tvůj se zlepší. Země by se zakrvácela, kdyby osud její na dále na pošetilosti a slabosti královĕ záviseti měl. Všechny strany a všechna šlechta hodlá tomuto stavu věcí konec učiniti. Svých zraků pozvédají k tobě, k poslední z rodu Přemyslova, všickni jsou tobě věrně oddáni, pročež nepozbývej mysli, brzy zasvitne tobě krásnější den — den spásy.“

A tento věrný, ctihodný muž mluvil pravdu; v únoru r. 1311 byli Eliška se svým manželem Janem Lucemburským za krále

a královnu českou korunováni. Kolem mladistvých královských manželů stáli čeští baronové nesouce říšský meč, žezlo a jablko. Dva nově na rytíře od krále pasovaní rytíři, ze Švamberku a ze Smojna drželi při mši nad hlavou královou korunu.

Lid jásal radostí; tento jásot zazníval též pět let později v měsíci květnu 1316, když se křest korunního prince slavně odbýval, jenž po svém dědu jméno Václav obdržel, napotom ale podle biřmovacího jména od lidu Karel nazýván byl.

Sedmnácte let po křtu Karlově byl chrám opětně skvostně ozdoben za příčinou korunovace druhé manželky Jana z Lucemburka, burgundské Beatrice. Účastenství lidu nebylo však valné, dostavilo se sice mnoho zvědavců, avšak tito tropili si z krále úsměšky, poněvadž se při slavnosti bez koruny a královského oděvu objevil. Oboje byl král zastavil.

Ještě dvakráte slavnostně okrášlen byl chrám, než mu zvonili hranu. Roku 1344 totiž byl biskup Arnošt z Pardubic za přítomnosti krále Jana, jeho synů Karla a Jana, pak v drahocenný šat oděné šlechty a velkého množství duchovenstva od Břeclavského arcibiskupa biskupským pláštěm přioděn, který mu byl od papeže Klimenta VI. zaslán. Tento plášť byl odznakem nové arcibiskupské hodnosti.

Arnošt z Pardubic byl prvním arcibiskupem Pražským. K druhé velkolepé slavnosti dala podnět korunovace Karla IV. a jeho manželky Blanky, kterou r. 1347 nový arcibiskup předsevzal, jenž od papeže a krále svolení k tomu obdržel. Pět biskupů a 10 vévodů, mezi nimi vévoda Saský Rudolf, jakož i mnoho domácí a cizí šlechty zvyšovali lesk slavnosti.

Byla to poslední slavnost, která se v staré basilice odbývala, neboť již při svěcení nového arcibiskupa byl Jan a Karel základní kámen k novému dómu položil.

Mezi tím časem, co se pilně na novém kostelu pracovalo, odbývaly se ještě všecky církevní obřady v starém chrámu Spitihněvově.

Jeho zbořením vzaly četné upomínky na patriarchální časy čisté bázně Boží za své. Zde byly první křesťanské obrazy, první pestrá skleněná okna a první varhany. Stranou od hlavního oltáře rozprostírala se skvostná nebesa nad trůnem biskupovým.

V tomto chrámu chodíval o půlnoci kanovník Vít modle se a žalmy zpívaje od oltáře k oltáři; zde před oltářem sv. Václava a u jeho hrobu nabyl onen Němec opět řeči, již byl ztratil, když byl o sv. Václavu potupně mluvil. Jestiť to jeden z četných zázraků, jež starší kronikáři byli zaznamenali, a které v prvních dobách křesťanských slávu světce utvrdily.

V přiléhající kapli sv. Ducha odbývali důvěrníci kapitoly volbu biskupa. Jedna svíce byla rozžhata a dokud tato hořela, trval mandát voličův. Avšak ne vždy odbývala se volba tiše, neboť závisť a marnivosť brály často při tak důležitých příležitostech velkou roli.

Roku 1346 zemřel biskup Pražský Jan z Dražic, a volba nového biskupa byla od kapitoly na den 14. ledna určena.

Probošt hlavního chrámu Jindřich doufal, že pomocí svých přívrženců za biskupa zvolen bude, avšak Karel IV. vyhlídl sobě již děkana Arnošta z Pardubic a odporučil jej vřele voličům. Když Jindřich viděl, že s volbou svou propadne, protestoval se svými přívrženci proti tomu, aby se volba odbývala, předstíraje, že tentokráte jen papeži právo přísluší, aby místo to zadal. Na to vzdálil se svými soudruhy z kaple, aby volbu přerušil.

Avšak ti, jenž v kapli zůstali, dbali málo na odchod svých kolegů a zvolili jednohlasně Arnošta z Pardubic za biskupa, který se ohledně svého potvrzení místo na Mohučského biskupa, který jeho představeným byl, rovnou cestou k papeži obrátil. O kostele Marianském můžeme jen tolik podotknouti, že během času za své vzal, a že ani místo určiti se nedá, kde druhdy stával.

Zde panuje nyní čilý život, sloupy tří lodí chrámových vypínají se již vzhůru, jest to po třetí, co se se stavbou nového chrámu započíná.

Co všechno nestálo zde na tomto malém kousku země. Zmínili jsme se již o starých chrámech, jichžto základní zdě, jakož i prastaré byzantinské hlavice, hrobkové klenby, prastaré kalichy a p. při nynějším kladení základů vykopány byly.

Kolem těchto kostelů byl starý hřbitov s kaplí sv. Bartoloměje, dále stála zde kaple sv. Tomáše, kterou nad hrobem vévody Břetislava II., jenž r. 1100 zemřel a na tomto hřbitově pochován býti chtěl, sestra jeho Lidmila, jeptiška kláštera Svatojirského, vystavěti dala.

V 14. a 15. století poskytovalo místo toto již zcela jiný pohled. Starý hřbitov s kaplí a kostelem zmizely, kůr nového kostela byl již dohotoven a břidlicí pokryt, v pravo stály pilíře vlastní lodi hlavní a dvou lodí vedlejších nedokončeny. U pilířů stály již oltáře, u prvního na levé straně oltář sv. Marty, posvěcený r. 1416, na pravé straně oltář sv. Ducha (posv. 1408), v levo u druhého pilíře oltář sv. Kunigundy posvěcený r. 1403, v pravo od něho oltář sv. Anežky a Alexie, posvěcený v témž roce. Mezi těmito oltáři stál náhrobek sv. Vojtěcha z bílého mramoru na tom místě, kde se nyní později vystavená kaple nalézá. U třetího levého pilíře stál oltář sv. Jakuba a Krištofa, posvěcený r. 1415 a u pravého oltář Zvěstování Panny Marie, posvěcený r. 1409. U sedmého pilíře stál oltář r. 1415

věnovaný 10.000 rytířům a u osmého oltář Nanebevzetí Panny Marie, jenž byl roku 1398 zemským patronům a všem dušičkám zasvěcen. Nedaleko obou posledních pilířů musela nedokončená stavba prkny býti ohražena. Tato nedokončená část měla místo klenutí prkennou podlahu a byla velkou střechou šindelovou kryta. V této části kostela odbývala se též kázání a kazatelna nalézala se, jak se zdá, na blízku pomníku sv. Vojtěcha.

R. 1509 pokračoval Vladislav v stavbě a dal kopati základy k levé věži a k sloupům, jež měly tvořiti pokračování již stojících pilířů.

Stavby však nepřibývalo a brzy musela zcela zastavena býti, jelikož Kutnohorské stříbrné doly, jichžto výtěžku z části ku stavbě bylo použito, do rukou cizích dobrodruhů se dostaly a málo stříbra dávaly. Věž však, jak se zdá, musela přece několik sáhů nad dláždění kostelní vystavena býti, neboť se v ní zřídila komora pro velké zvony, které dříve v dřevěné stavbě od Plzeňského zvonaře Mikuláše byly zavěšeny.

Když při stavbě nového chrámu konservator Beneš a Kranner prozkoumávali místo, kde druhdy věž stála, nalezli krásně zachovalé kamenné schody a na jich konci zasypané chodby, z nichžto jedna vede do nádvoří, druhá do jelenního příkopu.

Roku 1541 shořela prozatimní střecha nedokončeného chrámu a vnitřek jeho úplně. Týž osud zastihl zmíněnou věž a prozatimní zvonici, a když její hranice uhořely, spadl velký zvon a na tři kusy se rozbil.

Jelikož též kůr silně byl poškozen, dal jej Ferdinand I. od stavitelů Boniface Wohlgemutha, Jana de Spatio, Farabosco de Lagno a Pavla de Stella znovu postaviti, a silně porouchané zdě kostelní odstraniti.

Tím zmizela stavba Václavova a Vladislavova úplně.

Karolinský kůr se svými 8 pilíři byl prozatimně ukončen zdí vystavenou mezi posledními pilíři. Na této neúhledné zdi vymaloval mistr Schor roku 1729 za příčinou prohlášení Jana Nepomuckého za svatého 75 stop vysoký freskový obraz, který střelbou r. 1757 velmi poškozen, r. 1771 od malíře Kramolina a následujícího roku od Josefa Hagera byl obnoven. Dešť, vítr a paprsky sluneční, tři úhlavní nepřátelé malby, přičinily se během času, aby barvy zničily a sice takovým spůsobem, že dnešního dne sotva něco na šedožluté maltě lze spatřiti.

Prozatímní touto zdí vedly dvoje dvéře do starého chrámu, před nímž se táhne dřevěná krytá chodba sloupová. Zde stál druhdy velký náhrobek z červeného mramoru roku 1611 zemřelého Rudolfova kuchaře Mandla. Tento náhrobek byl při nové stavbě od-

straněn.*) Avšak vraťme se zpět ke dveřím do chrámu vedoucím. Dvéře na pravé straně jsou zajímavější, ač ne tak svou bohatou řezbou, pocházející ze 16. století, jako spíše historickými osobami, které tudy vcházely do chrámu a do kaple sv. Václava v kostele nedaleko vchodu zbudované.

Před těmito dveřmi stáli v osudném roku 1547 katoličtí a utrakvističtí kněží, očekávajíce krále, ku kterému společně prosbu vznésti chtěli, aby přísně zakročil proti českým bratřím, jimž mylně Pikardů přezdívali, předstírajíce, že oni šlechtu a lid k zpouře svádějí. Ferdinand slíbil, že sektu českých bratří potlačí, a dostál též slovu svému.

R. 1580 tlačilo se mnoho lidu k těmto dveřím, aby četli novou bullu, kterou vydal Řehoř XIII. proti všem Husitům, Viklefcům, Zvinglianům, Kalvinistům a jiným kacířům a již arcibiskup Antonín z Mohelnice v Praze vytisknouti a na kostele u sv. Jakuba jakož i na kostele Jezovitském a hlavním kostele na hradě Pražském dal přibíti.

Těmito dveřmi kráčel nádhery milovný Matyáš ve svém zlatoskvoucím oděvu uherském, aby se za krále Českého korunovati dal. Zde byl též Ferdinand II. celou kapitolou přivítán, když se 11. dubna 1621 do chrámu ubíral, aby Bohu vzdal vřelé díky za vítězství udělené zbraním katolickým. Blahoskloně děkoval císař, chválil všecky za jejich věrnost a vytrvalost a ubezpečoval, že jim podá důkaz své královské milosti.

Sto dvacet let později v den, kdy spojení Francouzové a Sasové Prahu dobyli, očekávalo zde duchovenstvo bavorského Karla Albrechta.

Roku 1743 bylo malé nádvoří naplněno vysokými důstojníky a šlechtou v slavnostním oděvu s kordiskem po boku a kloboukem pod paží. Očekávali krásnou mladistvou císařovnu a když se tato oděna jsouc ještě v šat cestovní objevila, přivítali ji s jásotem.

U portálu uvítali ji nejvyšší purkrabí Schaafgotsch a hrabata Štěpán Kinský, Filip Gallas, Kokořova, Kolovrat a j. ve jmenu veškeré šlechty řečí českou, na kterou Marie Teresie tentokráte německy odpověděla, ačkoliv měla v obyčeji v takové řeči odpovědíti, v jaké byla oslovena.

Císařovna navštěvovala velmi často starobylý chrám. Když se jednou dveřím chrámovým blížila, spatřila velký zástup černě oděných žen a dětí, které se jí k nohoum vrhly a prosebně ruce své k ní zdvihaly. V čele jich stál kněz. S podivením zůstala císařovna státi, pak povolavši k sobě kněze, tázala se, co by to mělo znamenati?

*) Totéž stalo se se sloupovou chodbou, neboť líčení toto týče se pouze nádvoří, jak před novou stavbou vypadalo.

S hlubokou poklonou odvětil na to kněz: „Vaše Cís. Milosti, jsou to ženy a děti, žádající pokorně za osvobození svých otců, mužů a bratrů, jenž úpí v žaláři."

Císařovna kráčela na to dále do kostela.

V den korunovace mělo zde všechno slavnostnější tvářnost. Prkenná cesta bohatými látkami pokrytá vedla nádvořím ku dveřím chrámovým; po její stranách stáli vojáci, pak vysoká a nižší šlechta, úředníci, vysocí důstojníci vojenští tvoříce širokou ulici pro průvod korunovační. Ostatní část nádvoří, jakož i hřbitovní zeď naplněna byla lidem. Když se slavnostní průvod přibližoval a lid vysokou a krásnou postavu panovnice spatřil, propukl v radostný jásot. Všickni zapomínali na svízele a strasti, jež jim v předešlých časech v hojné míře zakoušeti bylo a oddávali se naději, že se jim za panování této krásné a mladé císařovny navrátí opět lepší časy.

R. 1743 vypadalo nádvoří již zcela jinak, neboť zbývaly jen zříceniny renesančních sloupů, které Leopold I. r. 1673 za příčinou stavby gotického dómu dal postaviti.

Kladení základního kamene byl císař osobně přítomen. Skvostnou motykou udeřil třikráte na základní kámen, po něm arcibiskup Ferd. Bílek z Bílenberku, načež se odbývaly další ceremonie u oltáře bohatě ozdobeného a ku kapli sv. Vojtěcha přistaveného. Po celou tuto slavnost zpívala se litanie Loretánská.

Základní kámen položen byl zrovna do onoho kouta, kde od r. 1367 odpočívala těla sv. Podivína a Přibislavy.

Pilně se pokračovalo v práci a brzy strměly do výše pilíře k největší radosti arcibiskupa z Bílenberku, jenž k stavbě byl dal podnět. Tu vložil se v to, bohudík, Turek, vypukla válka a dvě léta na to učinila smrt arcibiskupova stavbě konec. Jelikož nebylo vyhlídky, že by se v stavbě brzy mohlo pokračovati, odstraněny z místa narovnané kameny stavební a malta.

Dne 9. října 1729 slavilo se zde prohlášení Jana Nepomuckého za svatého.

Těsně u kaple sv. Vojtěcha zřízena velká prolomená stavba, jejíž nejvyšší část zdobila zlatá glorie, v níž nalezal se jazyk světce v nádobě křišťálové. Tuto stavbu, okrášlenou koberci zlatem protkávanými, sochami a kvítím, vroubily čtyry 36′ vysoké věže poseté sochami a zlatými hvězdami. Nahoře byly věže spojeny širokými chodbami a galeriemi, k nimž vedly točité schody. Za těmito, těsně u dómu, vypínalo se poslední 83′ vysoké nádherné stavení, na způsob slavnostní brány, omalované a pozlacené.

Před kaplí sv. Vojtěcha vypínala se 73′ vysoká vzdušná kaple s římsou, kterou nesli serafinové. Vnitřek byl obrazy, lampami,

4*

svíčkami, zlatem, křišťálem, palmami a květinami bohatě ozdoben. Po stranách stály na vysokých podstavcích allegorické sochy. Zde nalézal se též vchod do fantastického, třpytícího se a skvostnými ozdobami posetého dvora slavnostního. Připojme k tomu ještě pestrý dav lidu, šlechty, vojska v slavnostním obleku nejpestřejších barev bohatě zlatem a vyšíváním ozdobeném, dále pak hlahol zvonů, hudbu a zpěv se všech stran a domyslíme sobě, že celek veliký dojem na diváka učiniti musel.

Všechny stavby pocházely od profesora Schora, jenž také vyhotovil freskový obraz v průčelí chrámu jakož i na rozkaz Karla VI. plány k stavbě chrámu, které sice schváleny ale nikdy provedeny nebyly.

Stavba císaře Leopolda.

Bibiena, vynálezce perspektivního ozdobného malířství, maloval rozličné brány slavnostní atd.

Když hlučné radovánky pominuly a dřevěné věže a slavnostní brány odstraněny byly, nastalo zde opět hrobové ticho, až r. 1847 opětně zedníci se objevili, aby tentokráte pilíře Schorovy odstranili.

Prvního září 1873 poskytovalo toto nádvoří slavnostní pohled. Na zbudovaných tribunách seděly krásné paní a ostatní prostranství naplněno bylo členy spolku pro dostavění dómu a výkvětem vzdělaného světa.

Toho dne slavilo se za hlaholu zvonů položení základního kamene k novému chrámu. Slavnostní obřad konal J. Em. kardinal kníže arcibiskup Švarcenberk. Skříň, jež do základu měla býti položena, byla shotovena ze dřeva ořechového a olšového od našeho prvního sochaře Ed. Veselého. Kladivo a lžíce zednická byly ze stříbra bohatě zlatem a emailem ozdobeny s rukovětí ze dřeva ebenového. Listina, která do kamenné desky byla vložena, psána byla na pergameně a od arcibiskupa, místodržitele Kollera, zemského maršálka Auersperka, předsedy vyššího zemského soudu, proboštа metropolitní kapitoly a náměstka starostova prof. Zeithammra podepsána.

Kranner, první stavitel dómu.

Tak se uskutečnilo nejvřelejší přání Pešiny, nejhorlivějšího podněcovatele k stavbě a zajisté též přání celého vzdělaného světa. Prvním stavitelem dómu byl Kranner, po jeho smrti (1871) povolán na jeho místo znamenitý a v tomto slohu výtečný architekt J. Moker. Hrabě František Thun, předseda spolku pro dostavení chrámu Svatovítského, byl duší celého podniku a jen jeho ráznosti jest děkovati, že se stavba vůbec možnou stala.

Bohužel, že šlechetný hrabě již 20. října 1870 zemřel.

Při nové volbě zvolen za předsedu hrabě Bedřich Schönborn, a když tento r. 1876 hodnost předsednickou se sebe složil, nastoupil na jeho místo hrabě Bedřich Thun.

Řízení monumentální stavby jest nejvýš jednoduché. Pan Josef Moker, druhý stavitel dómu, shotovil plány k celé nové stavbě, jejížto technické provedení jedině a zcela spočívá v rukou mladého velmi nadaného dílovedoucího Arnošta Živného.

Nová stavba chrámová ohrožuje též

kapli sv. Vojtěcha,

která stojí uprostřed nádvoří a zaujímá dle starých plánů chrámu Svatovítského právě to místo, kde se ve 14. století nacházel oltář s ostatky patrona zemského, z bílého mramoru vytesaný, jenž ohněm roku 1541 velmi poškozen a později zcela odstraněn byl. Nynější 10hranná kaple byla na konci 16. století vystavěna a sloužila r. 1619 za skrýš obrazů a oltářů, které Vilém z Lobkovic před kalvinskými obrazoborci uchránil. Vida pustošení dómu pohrozil Lobkovic zimnímu králi povstáním lidu, který takovým jednáním velmi byl pohoršen. Bedřich ulekl se a zakázal další pustošení, Lobkovici pak odevzdal klíče od kaple a daroval mu všecky obrazy a sochy.

Dne 22. června 1757 po vítězné bitvě u Kolína zpíváno v této kapli od rakouské generality a císařských princů slavné Te deum laudamus.

Vzdor tomu, že kaple 7 oken má, jest vnitřek její tmavý, že z těží rozeznati lze malby na stěnách a na stropě od Procházky provedené.

Krásný obraz Marie Pomocné, který zdobil druhdy v kapli na Marianských hradbách hlavní oltář, pochází od mistra Petra Brandla.

Ve svátek sv. Vojtěcha čte se zde mše svatá, a při té příležitosti ukazuje se věřícím mitra, rukavice a prsten svatého Vojtěcha, které císař Otto daroval klenotnici chrámu Svatovítského (1039). Svatý Vojtěch byl zpovědníkem císařovým.

R. 1880 pokročila stavba chrámu Svatovítského tak dalece, že se muselo na odstranění kaple sv. Vojtěcha pomýšleti. Dne 11. března zbořen oltář. Když tomba byla odstraněna, objevily se mohutné plotny z pískovce k hrobce vedoucí. Čtyři dni později otevřena byla hrobka slavnostním spůsobem za přítomnosti arcibiskupa, celé kapitoly Svatovítské, místodržitele, zástupců spolku pro vystavění chrámu Svatovítského, křesťanské akademie, Umělecké Besedy, četné šlechty a žurnalistů.

Po řeči, již měl světící biskup Průcha, odstraněny massivní kamenné plotny, které snad pocházely z časů, kdy se chrámy teprvé zakládaly, a zrakům všech objevila se hrobka z kamenů pečlivě vystavená a na podlaze její sarkofag. Sarkofag byl pokryt olověnými plotýnkami a když s velikou pozorností jest otevřen, nalezena v něm velká silně svázaná a zapečetěná kovová skříň. Pod tak zvanou velkou mandorlovou pečetí arcibiskupa Arnošta z Pardubic nalezeny 2 olověné plotýnky s nápisy, z nichž jeden svědčil, že 22. dubna r. 1396 tato skříň s ostatky sv. Vojtěcha ze starého (Spitihněvova) chrámu přenešena spolu s ostatky 7 sv. bratří a s ostatky mnohých jiných svatých do středu chrámu nového.

Kaple sv. Vojtěcha.

Druhý nápis taktéž v řeči latinské obsahoval potvrzení prvního arcibiskupa Arnošta z Pardubic, že tato skříňka 11. ledna 1346 na náhrobku sv. Vojtěcha nalezena a otevřena, a že se v ní mimo ostatky nalézala plotýnka s následujícím nápisem: „Zde nalézá se popel sv. Vojtěcha, biskupa a mučedníka a zbytky šatu, v kterém kosti zabaleny byly, jakož i ostatky sv. 7 bratří a mnohých svatých, které vesměs dne 30. září znovu byly pochovány.“ Po slavnostném Deo gratias, které kníže arcibiskup s celou kapitolou zapěl, byla olověná skříň otevřena a spatřeny v ní zpráchnivělé zbytky kostí a látek, jakož i ona olověná plotýnka. Když všechno opět náležitě bylo uzavřeno,

položen sarkofag na máry, načež jej kanovníci v průvodu arcibiskupa a duchovenstva s hořícími pochodněmi za zpěvu chorálu sv. Vojtěcha „Hospodine pomiluj ny“ a hlaholu zvonů do chrámu Svatovítského nesli a v Šternberské kapli uložili.

Zeď dělila dříve nádvoří chrámu Svatovítského od

hřbitova,

jehož založení spadá do 17. století. Hřbitov měl kostnici, která roku 1689 ve velmi chatrném stavu se nalézala a teprvé po četných komisích šindelovou střechou byla pokryta. Prušácké koule a bomby r. 1757 s zvláštním zalíbením rušily pokoj nebožtíků, any mnohé z nich z rakví vyrvaly a kosti jejich kolem rozmetaly.

Jiná zeď dělí tento malý hřbitov od vikarské uličky a též na západě jest nádvoří od třetího dvoru zámeckého zdí odděleno.

Dvěma uměle shotovenými mřížovými vraty vchází se do nádvoří. Dvě kamenné sochy a dvě vasy od Hablakera zdobí tuto zeď, která však již záhy zmizí, aby dle plánu Mokerova místa postoupila velmi bohatě ozdobenému průčelí chrámovému.

Bohužel jest vzdálenost od nového průčelí k příčnímu křídlu, které třetí dvůr od druhého dělí, příliš malá, než aby přehled do výše chrámu poskytnouti mohla.

Vraťmež se do nádvoří a navštívme stavení na pravé straně, totiž kapli sv. Trojice a věž, tvořící druhdy podstatnou část chrámu, jenž se svými již zpředu uvedenými 8 pilíři až ke zdi se rozprostíral, aniž by byl dosáhl svého ukončení.

Kaple nejsv. Trojice,

uprostřed mezi věží a kaplí sv. Václava, tvořila bohatou zlatem a malbami okrášlenou předsíň chrámovou v jižní poboční neb tak zvané nevěstní bráně. Krásné klenutí její spočívalo na 3 štíhlých sloupech. V pravo vedly velké dvéře do kaple sv. Václava, a těsně vedle nich nalézaly se hroby sv. Přibislavy a sv. Protivína; prvnější choval popel sestry sv. Václava, druhý popel zavražděného věrného jeho služebníka (r. 1367 vysvěcen).

Po velkém požáru byl vchod, jakož i chodba vedoucí do chrámu zazděny a v kapli nejsv. Trojice přeměněny, která dle vkusu 16. století ozdobena a vymalována, sloužila v 18. století k uschování nejdražších chrámových věcí. Mše svatá četla se zde jen v den nejsv. Trojice.

Na veřeje těchto krásných dvéří dal r. 1412 Jan Hus pozvání k disputaci o kramaření s odpustky přibíti.

Až chrám Svatovítský bude dostavěn, otevře se opět tento nádherný vchod.

Věž.

V dolejší části mohutné věže chrámové, do níž nyní vkročíme, nalézá se kaple Hasenburská, která z počátku ve slohu starofrancouzské gotiky vystavena, velkým požárem však velmi utrpěla. Před rokem 1412 nazývala se „kaplí pod věží", teprvé, když v Prešpurku zesnulý arcibiskup Zdenko z Hasenburku zde pochován byl, dostalo se jí jména po něm.

Zbinko, tento mnoho štvaný kníže církevní, musel zde poslední lože se svým předchůdcem Volfrámem ze Škvorce sdíleti. Oba tito pánové byli velmi bojovní a vodívali dle zvyku tehdejší doby bojovníky osobně do boje. Zbinko přivedl zbůjníka Zoula z Ostředku na šibenici, kdežto Škvorec s protivníky krále Václava držel. Zemřel r. 1402.

Tato kaple otvírala se prvotně do chrámu, musela však, jelikož velký požár nedokončenou část chrámu zničil, rovněž jako kaple nejsvět. Trojice zdí ode dvora uzavřena býti. V 15. století obsahovala čtyři oltáře, které sv. Duchu, Janu Evangelistu, Vítovi, Václavovi, Vojtěchovi a Zvěstování Panny Marie byly zasvěceny. Zde nalézal se dříve též archiv kapitoly.

Kanovník Pešina chtěl, aby do této tmavé a nevelké kaple skvostný náhrobek Rudolfův přenešen byl.

Často zmíněný strašný požár vznikl r. 1541 na Malé Straně; prudkým větrem rozdmýchán, rozšířil se rychle na všecky strany, zapálil suchou trávu na návrší hradním a v příkopu a zachvátil dřevěné visuté chodby, z nichž se na nepřítele střílívalo. Velká část zámku lehla popelem.

Z bílé věže zanášel vítr jiskry na nedalekou věž chrámovou, jejížto dřevěná prozatímní střecha se vzňala. Brzy stála věž v jednom plameni, zvony se rozlily a padaly s trámy dolů až na klenutí kaple Hasenburské. Ze širokých oken věže šlehaly plameny, padaly hořící krovy na šindelovou střechu chrámu, který, jak již podotknuto, několikráte lehl popelem.

Vystupování k zvonici ve tmě a po silně vyšlapaných vysokých schodech jest velmi unavující, za to však poskytuje rozkošná vyhlídka s hora bohaté náhrady za všecky přestálé obtíže.

Nuže hbitě ku předu!

Nyní nalezáme se ve zvonici, kde právo hlásného počíná, dle kterého nikdo zvonů dotknouti se nesmí, prvé než byl peníz na ferulu položil.

Největší zvon jest sv. Sigmundu, druhý sv. Václavu zasvěcen. První zvon byl přelit a teprvé r. 1548 sem zavěšen. Požár rozlil r. 1541 tento 210 ctů. těžký zvon v dřevěné zvonici, která toho času u paty věže stála. Počátek svůj vzal v pustém toho času klášteře Panny Marie Sněžné. Novoměstský radní a zvonař Bartoš za spolu působení Kutnohorského zvonaře Ondřeje Ptáčka ulili jej r. 1509 a dali mu jméno Patronus.

Pět dní bylo zapotřebí k jeho převežení, a když jej konečně k Malostranské věži přivezli, museli kus zdě strhnouti, aby dále dopraven býti mohl. Sedm let po požáru přelil jej na hradě Brněnský zvonař Jaroš a od toho času vysílá velebné zvuky své do Prahy a veškerého okolí.

R. 1509 vítal ponejprv svého původce, krále Vladislava, jenž se z návštěvy zámků a hradů zpět vracel, které mu Guttenštejnský musel postoupiti. Od toho času hlaholil často na rozkaz Jagelovce, jenž obzvláštní zálibu v jeho velebném zvuku nacházel. Když se zvonilo při pohřbu Viléma z Rožmberka (1592), vlítlo jeho 6 ctů. těžké železné srdce do velkého okna, bylo zde ale uměle zpracovaným železným mřížovím šťastně zachyceno, neboť jeho pád dolů bylby v okolojdoucím průvodu pohřebním velmi lehce velké neštěstí mohl způsobiti. Druhý zvon, zvon sv. Václava, rovná se co do velikosti Sigmundovi a byl rovněž po požáru přelit.

Od toho času zaznívaly oba při všech slavných událostech, k. p. před započetím sněmu zemského, až konečně přísní a zasmušilí kalvinisté zvonění zakázali. Předešli v tom kanovníky, kteří by zvonění bez toho byli zapověděli, jako to při narození prince Rupperta byli učinili, když zimní král ve své radosti poručil, aby zvony radostnou událost tuto celé zemi zvěstovaly.

Když kalvinisté prchli a kanovníci opět se navrátili, odebrali se nejprvé ke zvonům, jichžto srdce znovu zavěšena a svěcenou vodou pokropena; pak teprvé směly celé zemi velké vítězství katolíků zvěstovati.

Pak následovaly během času rozličné okupace města a obležení, kdy oba tiše odpočívaly.

Dne 5. července 1874 skočil z východního okna mladý muž dolů a padl na kapli nejsv. Trojice, jejížto střechu nohou prolomil a mrtev viseti zůstal.

Stejný osud jako zvony měly staré zámecké hodiny. Nejprvé zakusily mnoho požárem, tak že přestaly jíti. Stavitel Wohlgemuth, jemuž obnovení všech shořelých stavení svěřeno bylo, psal císaři Ferdinandu I. do Vídně, aby nové hodiny objednati dal, dostal však za odpověď, že se hodiny v bílé věži (u zámecké brány) v dobrém

stavu nacházejí a že tudíž zámecká věž nových hodin nepotřebuje. Během času objednala šlechta na místě starých nové hodiny s bicím strojem. Byly to české hodiny 24 hodin odbívající. K řízení jich ustanoven zvláštní řidič hodin, a přísně se k tomu přihlíželo, aby svůj úřad svědomitě zastával. R. 1688 byl za řidiče hodin ustanoven staroměstský měšťan Neumann, ježto dřívější řidič často úřad svůj zanedbával, a vůbec byla obava, že na dále nové hodiny řádně říditi nebude.

Roku 1729 dali stavové zemští nové mosazné číslice na ciferník udělati, tyto však byly při obležení 1757 od Prušáků velmi porouchány, jelikož k Hradčanům obrácená strana pruským dělostřelcům za terč sloužila. Na počátku tohoto obležení přestaly hodiny bíti; stalo se tak 9. května; o $^3/_4$ na 7 bily naposled, pak umlkly úplně, až vítězství u Kolína jim opět jazyk rozvázalo.

Vystoupíme-li ještě několik stupňů výše, octneme se na galerii, která kolem věže se táhne a odkudž překrásná vyhlídka oku našemu se otvírá.

Zde dlíval často maršálek Belleisle a pohlížel dalekohledem k císařskému táboru u Prahy lituje při tom, že v Komořanech s Königsmarkem započaté vyjednávání nepříznivě skončilo.

„Chtěl jsem toto krásné město od obležení ušetřiti," pravil jednou k důstojníku, který jej provázel, „ale ve Vídni tomu nechtěli."

„Hm," odvětil na to důstojník lakonicky, „vždyť tu jde jen o kůži Pražanů."

Zde nahoře nalezá se obydlí hlásného, jehožto povinností jest, aby každý vypuklý oheň udeřením na zvon oznamoval. Za dne určuje vztýčený prapor, v noci červené světlo směr, kde hoří.

Před požárem byla prý věž 506 stop vysoká, Wohlgemuth prý ji však až na 314 stop dal snésti.

Čtyři nárožní věžičky, které ostatně k slohu tomu ani se nehodí, jakož i ostatní mědí pokrytá báně vystaveny byly za Rudolfa.

Na věžní báni stáli při vjezdu zimního krále Bedřicha r. 1619 dva mladí mužové, z nichžto jeden bez ustání modrobílým praporem mával, kdežto druhý na buben tloukl. Na této báni, kterou r. 1684 malíř Schrötter silně pozlatil a která českou dvorní kancelář 40 zl. stála, nacházel se místo větrné korouhvičky český lev, jenž Pražanům povětrnost naznačoval.

V den prohlášení Jana Nepomuckého za svatého, dne 9. října 1729, byla celá věž od dola až nahoru velkými pochodněmi pokryta. Též postaven byl velký transparent představující svatého patrona českého.

Jeden a třicet roků později udeřil opět blesk do nové střechy, která úplně shořela. Deset let to trvalo, nežli opět znovu postavena byla, náklad obnášel 4000 zl.

Rok, kdy Matěj z Arrasu, francouzský stavitel, základní kámen položil, nedá se s určitostí udati. Již roku 1411 nazývala se věž „novou zvonicí" vzdor tomu, že se v ní žádné zvony nenacházely.

Po požáru r. 1541 utrpěla věž takové škody, že Ferdinandův stavitel Wohlgemuth na to naléhal, aby hořejší část její stržena byla a v dolejší části se nalézající velké místnosti se zazdily. Tímto spůsobem povstala kaple Hasenburská.

Roku 1879 dospěla stavba dómu tak daleko, že se k ohledání stavu velké věže přikročiti mohlo. Tu se shledalo, že dolejší část od Matyáše byla založena a že Petr Parléř na tomto základě dále stavěl, ačkoliv základ takové výši nebyl přiměřený. Za tou příčinou musely se zdi sesíliti a velké otvory v ní zmenšiti, aby věž potřebné stálosti nabyla.

Věž patří pod správu zámeckého hejtmanství, kdežto chrám jest majetkem zemským.

Stavení, které na západní straně ku věži přiléhá, bylo ve 14. století malou poboční síní, opatřenou jedním oknem. Po požáru stavení toto částečně strženo, částečně zastaveno a tvoří nyní vysokou klenutou síň, v níž se v minulém století archiv kapitoly nalezal.

Zde odbývala kapitola též své schůze. Nyní chovají se zde rozličné věci chrámové.

Nejbližší stavení jen malým zdí obehnaným dvorem oddělené, a starým č. 48 poznamenané bylo

proboštství

a stálo na témž místě, kde se v prvních křesťanských letech

biskupský dvůr

nacházel.

Když r. 1879 stavitel chrámu Mocker za příčinou pátrání po starých základních zdech zde dal kopati, byl nemálo překvapen, když dělníci v hloubce 2 sáhů na kryptu absidy přišli, jejížto klenutí druhdy na sloupech spočívalo. Na hlavicích ještě silně ozdobených znáti bylo stopy pozlacení a malby, kameny — žlutá opuka — nabyly prudkým ohněm barvy červenofialové neb červené. Omítka byla jemně hlazená. Ve vrchní vrstvě rumu nalezeny byly střepy ze železných koulí, pocházející, jak se zdá, z dob pruského obležení 1757, v nejspodnější

vrstvě pak kusy kulí kamenných. Požár povstal podle všeho ohnivými šípy Konrada Znojemského a absida náležela k basilice Spitihněvově.

Nad dveřmi proboštství stkví se zlatými písmeny nápis „Decanatus Sanctae Metropolitanae Ecclesiae et Reverendissimi semperque Fidelis Capituli Pragensis.“ Tento nápis dal Ferdinand II. shotoviti na důkaz svého uznání, že kapitola Pražská při svém katolickém panovníku vždy věrně stála.

Karel VI. nařídil r. 1714, aby ve všech instancích pražské kapitole titul „Semper fidelis Capituli“, dán byl.

Sedm a dvacet roků později zapomněl probošt Svatovítský Řepnický na původ toho vyznamenání a holdoval bavorskému Karlu Albrechtu, začež do vyhnanství poslán jest, kdež měl dosti času, aby o „Semperque fidelis Capituli“ přemýšlel

Krypta západního kůru v chrámě Spitihněvově.

S proboštstvím jest spojena domácí kaple. Do této kaple spadl stařičký probošt Václavíček r. 1862 v noci s kůru a zůstal mrtev ležeti. Čtrnáct roků předtím r. 1848 resignoval Václavíček na arcibiskupství Lvovské.

Na tomto místě nalezal se asi biskupský dvůr, který od r. 973 prvním biskupům za obydlí sloužil. V tomto stavení nalezala se v hořejším patře velká skvostná síň a několik ložnic.

Přepych množství krásným nábytkem opatřených komnat, jaký nynější duchovní hodnostáři požadují, tehdejší patriarchální prostota neznala. Několik stolů a židlí, ozdobně železem pobité truhlice, z nichžto v jedné nejdůležitější na pergameně čistě psané privileje

a darovací listiny pečlivě se chovaly, domácí oltář a klekátko bylo vše, co tehdejšího času komnaty zdobilo.

Zde sídleli první církevní hodnostáři čeští, pod jichžto správu od r. 973 za slavného Boleslava II., mimo Čechy též Morava, Slovensko, Slezsko, Malé Polsko a další východní země patřily.

„Svatá Praha“ byla tudíž středem církevní správy.

Prvním biskupem Pražským byl Dětmar, rodem Sas; nástupcem jeho pak sv. Vojtěch, syn Slavníkův.

Roku 983 vcházel sv. Vojtěch v průvodu přečetného lidstva a duchovenstva bos a v nejhlubší pokoře do hradu pražského. Jeho nejvřelejší přání totiž, aby se stal učitelem lidu a jej z temnosti pohanství na světlo pravé víry uvedl, se uskutečnilo.

Bohužel však, že veškeré jeho snahy nedomohly se žádoucích úspěchů. Nadarmo brojil proti mnohoženství, nadarmo hlásal o nerozlučitelnosti stavu manželského a o zachovávání a svěcení neděle a svátků atd.; mocná šlechta a boháči posmívali se jen výmluvným slovům jeho a měli ho v nenávisti. Tuto nenávist podněcovali ještě více pohanští kněží, kteří dříve v posvátných hájích bůžkům svým obětovali, nyní však po zemi se potulovali a lid proti biskupu štvali. Vše to však nezastrašilo sv. Vojtěcha, on neustál i na dále víru Kristovu pohanům hlásati. Všickni, jenž bídou a neštěstím navštiveni byli, utíkali se k němu, a nalezali u něho útěchy a pomoci. Ve svém sídle biskupském krmil denně chudé, a častokráte spěchal k židům, aby nešťastníky, již do drápů jejich upadli, vysvobodil, dluhy za ně zaplativ. Tehdá měl věřitel právo, že mohl dlužníka svého prodati.

Za tou příčinou určil velkou část svých příjmů biskupských pro chudé, avšak ti, kteří mu příjmy ty vypláceti měli, přičiňovali se všemožně, aby se do rukou jeho nedostaly. Sv. Vojtěch vznesl často žalobu ke knížecím úředníkům, že mu příjmy vypláceny nebývají, leč beze všeho výsledku, neboť úředníci tito nenáviděli jej rovněž tak jako šlechta.

Nejúhlavnějším nepřítelem Slavníků byl mocný rod Vršovců. Tito byli již r. 994 biskupské sídlo zapálili, a rok později vedrali se za doby noční do tichého příbytku biskupova, předstírajíce, že zde hledají cizoložnici. Hrozná scéna, která se u přítomnosti biskupově odehrála, jakož i potupné a hrozebné řeči Vršovců, jež na něho metány, přiměly rozhněvaného biskupa k tomu, že nad všemi kletbu vyřkl.

Později když nahlížel, že všecko kárání a všechny žaloby u knížecího dvora nic nezpomáhají, a jeho příjmy takovým spůsobem se ztenčují, že více s to není, aby dobré skutky vykonával, rozloučil se na vždy se svou drahou vlastí. Dvě léta na to zemřel smrtí mučedlnickou mezi pohanskými Prusy. Třetím biskupem byl Bohdal neb

Thiddag, bývalý mnich z Corveye, po něm následoval příbuzný císaře Bedřicha II., bývalý opat Naumburský, Ekhard. Roku 1023 stal se biskupem Izzo, muž velmi zbožný, o němž Cosmas píše, že mu příbytky nuzných a trpících tak dobře známy byly jako jeho vlastní dům. On věděl o každém nemocném, kdy zemřel neb se uzdravil. Čtyřicet chudých živil denně u své tabule, žehnaje jim a vlastní rukou jim pokrmy a nápoje předkládaje.

Jako sv. Vojtěch navštěvoval i on vězně a nemocné. Šestý biskup Severus navštěvoval sice velmi pilně kostely, oslazoval si však nepříjemnosti úřadu svého světskými radovánkami. On byl velkým labužníkem a vyznal se výtečně v připravování zvěřiny.

Nebylo tudíž divu, že mu úřad jeho velmi byl milým, a proto se utekl k císaři, který za příčinou některých rozepří ku Praze táhl, s prosbou, by jej v úřadě tom ponechal.

Úplnou protivou biskupa Severa byl Přemyslovec Jaromír, syn Břetislava I., týž byl jako sv. Vojtěch dobročinný a nábožný, krmil každý den 40 chudých a dvakráte do roka je odíval. V postní době navštěvoval nočního času v hrubý šat oděn kostely a odbýval na studeném dláždění kleče s pláčem svou pobožnost. Když pobožnost ukončil, vyšel z chrámu a uděloval chudým zde shromážděným bohatou almužnu. Totéž konal též po odzpívání žalmů a po ranní mši. Za svítání myl 12 poutníkům nohy a obdaroval je hojně, načež teprvé k tabuli zasedl, kterou s ním 40 chudých sdílelo. Nevíme, proléval-li slzy z lítosti nad hrubým žertem, o němž se tehdá mnoho vypravovalo, aneb platily-li slzy sváru panujícímu v knížecí rodině aneb vlastní nešťastné ctižádosti, kteroužto sveden duchovní moc svou jako dříve bývalo i na Moravu rozšířiti chtěl, ačkoliv tato svého biskupa měla. Spory, které s panujícím jeho bratrem Vratislavem II. právě za příčinou práv obou biskupství nastaly, zavdaly příčinu, že r. 1072 hrdý kardinál Rudolf do Prahy se dostavil, aby biskupa před svou soudnou stolici pohnal. Avšak Jaromír neuposlechl předvolání, tvrdě vzdorně, že jen jeho metropolitán, arcibiskup Mohučský a jeho spolubiskupové oprávněni jsou, by nad ním soudili. Touto vzdorovitostí byl hrdý legát tak uražen, že jej hodnosti a úřadu biskupského zbavil.

Jednání kardinálovo pobouřilo však u veliké míře duchovenstvo i lid. Duchovenstvo roztrhalo štoly své a nevykonávalo žádných církevních obřadů, lid pak výhrůžky činil legatu, tak že tento ze strachu všecko odvolal a spěšně z Čech se stěhoval. Spor ukončen byl teprvé po smrti Olomouckého biskupa Jana, načež ještě jednou biskup pražský, ač jen na krátký čas, obě biskupství pod svou správu dostal. Jaromír zemřel r. 1090.

Za jeho nástupce Kosmy nastaly židům kruté časy. Rota křížácká, která zemí Českou táhla, přepadla židy a křtila je násilně, vzdor tomu, že biskup se vyjádřil, že takový křest žádné platnosti nemá. Lid se přidal ku straně nepovolaných křtitelů, a jelikož biskup žádné světské moci neměl a kníže právě přítomen nebyl, nemohl ve věci té zakročiti. A přec jej měl lid u veliké lásce; když zavedl obyčej, aby farář o vánocích domy světil, udílel každý dobrovolně a rád tomuto malou koledu.

Tento obyčej zachoval se až do r. 1785, kdy dvorním dekretem jest zakázán. Od toho času chodí děti vánoční písně prozpěvujíce od domu k domu, začež jablky a ořechy bývají poděleny.

Po smrti dobročinného Kosmy zvolen za biskupa Němec Herrmann, jenž byl výtečným diplomatem a jemuž kníže Bořivoj (1105) hájení hradu Pražského svěřil. Čtyry leta na to byl Herrmann ve svém vlastním paláci od buřičů zajat.

Cizozemec Mainhard sídlel ve dvoře biskupském 12 let, po něm následoval Jan I. 1134. Nástupce Janův, Sylvestr (1139), vzdal se za rok hodnosti své, načež probošt Otto se stal biskupem. Otto znal příliš dobře slabé stránky svých dřívějších kolegů, za tou příčinou usiloval, aby pomocí legata kardinála Quidona a Olomouckého biskupa prosadil zákon o celibatu; avšak vzdor všemu namáhání nedomohl se kýženého výsledku. Zemřel roku 1148 a po něm následoval 14. biskup slovůtný Daniel. Otec Danielův byl pražský probošt Magnus. Aby Daniel vzdělání patřičného nabyl, poslal jej otec na studie do Paříže, což mělo za následek, že se z biskupa stal první státník, který panovníku svému královskou korunu zjednal. On byl prostředníkem mezi Milánskými a pyšnými Hohenštaufy a stal se proto německému císaři nenahraditelným.

Biskup byl velkým milovníkem zevnějšího lesku, a měl stát dvorní jako kníže; měltť ve své službě četné rytíře, komorníka, podkomorníka, truksasa, číšníka, maršálka atd.

Po tichu ve dvoře biskupském bylo veta, neboť četní úředníci a sluhové proháněli se po paláci. Často zavítal sem král Vladislav II., aby se se svým miláčkem a rádcem poradil. Roku 1162 vrátil se jednoho dne Vladislav ze své výpravy, kterou byl do Moravy proti svému nejbližšímu příbuznému Soběslavu podnikl, šťastně zpět a uvedl Soběslava, jehož lstí k sobě přilákal, do biskupského dvora. Zde byl Soběslav, syn Soběslava I., přiveden do komnaty, kdež tak dlouho prodleti měl, až by král nad osudem jeho rozhodl. Nešťastník upřel náhodou zrak na protější věž a poznal s hrůzou, že jest to tatáž, kdež dříve byl uvězněn. Avšak brzy zapudila zbožná mysl jeho každou obavu.

„Vždyť nežádám sobě ničeho, než důstojnosti mému stavu přiměřené a nebažím nikterak po koruně,“ pravil sám k sobě.

O půl noci blížily se kroky k jeho komůrce. I zaradoval se velmi domnívaje se, že z vězení svého bude propuštěn. Avšak radost jeho proměnila se v hrůzu, když spatřil, kterak se pacholci k němu blíží, aby jej opět v okovy spoutali a do vedlejší věže odvedli, odkudž do svého dřívějšího strašného žaláře na Přimdu byl odvezen.

Daniel býval často od svého knížete k císaři a od tohoto do Italie posýlán, aby tam vyjednával, neboť se vyznal v řeči italské, a Vlachové měli k němu velkou důvěru. Zde také zemřel 1167 a jen jeho kosti dostaly se zpět do vlasti.

Nástupcem jeho byl Gopold, příbuzný královny Judity; jelikož však ještě před vysvěcením svým zemřel, zvolen na místě jeho přičiněním královny Bedřich Saský, syn falckraběte Saského, za biskupa a zastával úřad svůj po 11 let k největší mrzutosti lidu i duchovenstva. Po jeho smrti 1179 usnesla se kapitola, že více nezvolí za biskupa nikoho, jenž by české řeči úplně nebyl mocen. Avšak manželka Bedřichova, uherská Eliška, byla jiného mínění. Když se kanovníci k volbě sešli, představila jim svého dvorního kaplana Valentina jakožto biskupa. Kanovníci byli celí bez sebe a namítali, že Valentin se nevyzná ani v latinské ani české řeči. Ale energická kněžna, jež byla před krátkým časem hrad proti útokům Soběslavovým statečně uhájila, nedbala na námitky a přinutila probošta, aby se s Valentinem do Würzburku odebral a tam jemu za peníze a dobré slovo potřebných zkoušek a vysvěcení zjednal. Probošt uposlechl sice, jak mu bylo kázáno, ale Würzburský biskup zdráhal se tak učiniti předstíraje, že bez svolení pražské kapitoly ničeho učiniti nemůže. Tu nezbývalo proboštu, než aby se rychle do Prahy odebral a svolení kapitoly vymohl, což se mu po mnohém prošení také podařilo. Na to byl Valentin za biskupa posvěcen.

Avšak jen dvě leta nosil nezaslouženou mitru; po něm následoval 1182 Přemyslovec Břetislav Jindřich, synovec Vladislava II. Tomuto biskupovi slušel lépe meč než pastýřská hůl. On pomohl Přemyslu, otcovu bratru, k českému trůnu; rok na to jej však opět svrhl, aby se sám královského trůnu zmocnil. Jelikož šlechtě mnoho nedůvěřoval, kladl veškerou svou důvěru v duchovenstvo, nic však méně necítil se ani tak dosti jistým ve hradě a odebral se, nemocí sklíčen, do Chebu, kdež r. 1197 zemřel.

Trpce oplakávalo duchovenstvo smrt svého příznivce, a hněv velký zmocnil se jich, když spatřili, že kníže Vladislav III. o své vůli ponavrhl za biskupa Milíka, slabého, od duchovenstva nenáviděného dvorního svého kaplana. V četném shromáždění všech kanovníků

a jiných kněží, již se byli sešli k volbě nového biskupa, představil Vladislav Milíka jakožto jich představeného. Avšak kníže šel ještě dále; použiv smrti císaře Jindřicha, udělil sám novému biskupu investituru, nedbaje starodávného zvyku, dle kterého se biskup o investituru u římského císaře měl ucházeti. Kleče skládal Milík, jenž přijal jméno Daniela II., svému knížeti dosud neobyčejnou přísahu, čímž však kanovníky ještě více popudil, tak že se zdráhali jej za biskupa uznati. Obžalovali jej v Římě, že jest ženat a sám otec a syn kněze, dále, že ku škodě biskupství dluhy dělá a penězy plýtvá. Pět let trval spor, Daniel musel často cesty do Říma konati, by se zodpovídal, a nadělal tím ještě více dluhů. Konečně 1202 spor urovnán, Daniel sobě z hluboka oddychnul, opustil však biskupský dvůr, jelikož mu zde příliš volno nebylo, a odebral se do nového, který mu Břetislav Jindřich nedaleko řeky dal vystavěti.

Za sídlem biskupským stál dům, v němž bydlely staré svíčkové baby, které mešní šat praly a kostel metly. Něco stranou (č. 44) nacházela se kaple sv. Maurice.

Rok 1884 neuzří as proboštství více, za to ale mohutné pilíře nové stavby a bohatě ozdobené klenuté oblouky.

Možná, že při zakládání nového kostela přijde se na základní zdě starobylého biskupského dvora a kaple Marianské. Bylo by též v zájmu historie žádoucno, aby se velká část této půdy prozkoumala, zároveň by bylo na místě, aby se na sloupu zavěsila památní tabulka označující potomstvu, že zde stálo stavení, v kterém sídlil v 10. století sv. Vojtěch, druhý biskup Český.

Vikárská ulička.

Klášter.

Tato tmavá ulička, jen několik kroků od dómu vzdálená, povstala teprvé, když dóm byl vystavěn. Obyvately její byly od pradávných časů, jak již samo jméno k tomu poukazuje, osoby stavu duchovního neb služebníci chrámu, tak zvaní sakristáni, kteří od nějakého času dřívější světločervený oděv svůj za tmavofialový zaměnili.

Jak nepatrnou se tato ulička sama o sobě zdá, a přec pojí se k ní kus prastarých kulturních dějin, neboť zde stával druhdy tak zvaný klášter čili dům kapituly, který již za časů prvních biskupů byl založen.

Čtyřhranné toto stavení táhlo se podél severní zdi hradní a rozepínalo na jih obě svá křídla, jež ve spojení se stavením příčním ohražovala pozdější tak zvaný rajský dvůr čili ambity.

Jedno z křídel kláštera na jih se rozprostírající stálo na místě, kde se nyní nalezá Karlovo velebné dílo; druhé táhlo se těsně podél basiliky Spitihněvovy; i může sobě čtenář snadno polohu a velikost kláštera v duchu představiti.

Dlužno ještě podotknouti, že se knížecí kamenný stolec nacházel na blízku kláštera. Tímto klášterem bylo za onoho času nízké kamenné stavení, které mělo nad ambity poschodí z hrazděných zdí, v němž se nalezaly ne příliš velké komůrky kanovníků; mimo to byla zde ještě jídelna, bezpochyby na severní straně, a jiné místnosti, příslušné snad ku škole, požívající velmi dobré pověsti.

V tomto klášteře měli veškeří kněží dómu bydleti, ale ve skutečnosti bydlelo jich zde jen několik, větší pak díl jich byli ženati a přebývali ve vlastních obydlích málo dbajíce na předpisy svého duchovního stavu. Tito chodili ve světských šatech do kostela, aby zde předepsané zpěvy a modlitby konali, a bylo vší přísnosti a ráznosti probošta Marka zapotřebí, aby novou organisaci kapitoly provedl. Markus, rodem Němec, od biskupa Jaromíra r. 1068 za probošta ustanoven, byl muž velmi vzdělaný a mnohemváznější než Wellich, důvěrník a rádce sv. Vojtěcha, jehožto mysl bažila jen po dalším vzdělání. Ne příliš jemné mravy a skrovná vzdělanost kanovníků přiměly Wellicha, že s biskupem Vojtěchem Prahu opustil a do vlašského kláštera Monte Casino se uzavřel, by se zde dalším studiím oddati mohl. Markus zvolil sobě 25 učených bratří a přiměl je, aby přijali a zachovávali jistá pravidla a jistý řád klášterní, jakož i aby

kněžský šat nosili. Dokud rázný probošt tento byl živ, zajisté byl pořádek málo kdy porušen, pouze jedenkráte, bylo to roku 1072 při příchodu papežského legata Rudolfa, nebyl mnoho zachováván.

Kanovníci měli totiž legata v podezření, že církevní kázeň zostřiti hodlá. Za tou příčinou shrnuli se kolem svého biskupa, Přemyslovce Jaromíra, který ve sporu svém s Olomouckým biskupem nechtěl legata nijakým spůsobem za svého soudce uznati, a když tento ho dal do klatby, povstali všickni jako jeden muž proti legatu. Po smrti probošta Marka r. 1098 ochábla kázeň. Celibat, jenž se nikdy přísně nezachovával, byl jen dle jména znám; kněži žili, milovali, zpívali a modlili se a požívali při tom ne příliš valných příjmů se ženou a dětmi v tiché spokojenosti, domnívajíce se, že i takto jejich modlitba a zpěv k trůnu nebeskému také se povznese. O další vzdělání ducha se mnoho nestarali, jim dostačilo, když latině rozuměli, více věděti zdálo se jim zbytečným.

Avšak jeden nalezal se mezi nimi, jenž v manželství svém přišel k poznání, že by jej celibat šťastnějším byl učinil, a jelikož žena jeho právě zemřela, uzavřel, že více do stavu manželského nevstoupí. I uchýlil se do kláštera, a aby tělo své za všechny dřívější hříchy potrestal a před dalším pokušením ostříhal, natrhal za krásného jitra množství kopřiv, vplížil se do cely, svlékl se ze šatů a bičoval se podle chutě, tak že celý otekl a polomrtev tři neb čtyři dni na lůžku zůstal ležeti. Když jej soudruzi jeho spatřili, proměnila se útrpnost jejich v nevázanou veselost. On však málo toho dbal, nýbrž nasbíral svazek kopřiv, zavěsil je nad lůžko, aby je vždy na očích měl, a když mu někdy ďábel šeptal, aby celibat porušil, okázal mu jen kopřivy a ďábel odtáhl.

Kdo se více o této historii dozvěděti chce, nechť sobě přečte Kosmu. A kdož by neznal našeho Kosmu, skvělý vzor všech dějepisců, vynikajícího nad všecky domácí ano i cizí spisovatele, jenž toho času přesně rozeznávaje pověst od skutečné udalosti dějiny Čech v klassickém slohu sepsal. Kosmas byl žákem znamenité školy Vítské, studoval pak v Luttichu, procestoval Italii, Německo a Uhry, a když se z cest navrátil, byl jmenován kanovníkem.

Osm let před jeho smrtí († 1125) rozžehnala se s ním jeho věrná manželka zanechavši mu syna Zdika, na jehožto vzdělání náš Kosmas mnoho vynaložil, tak že se později biskupem Olomouckým mohl státi.

Tomuto synu děkovati máme zprávu, jež tehdejší duchovenstvo zprošťuje podezření, jakoby bylo zrádu nad svou národností spáchati chtělo. Zdik přijal jméno Jindřich jen k vůli křesťanství, neboť tenkráte považovala se všecka česká jména za pohanská.

Dokonalé vzdělání Kosmovo, rovněž jako učeného biskupa Daniela a průvodce jeho na diplomatických missiích, kanovníka Vavřince, jenž sepsal klassickým slohem dějiny Vladislava II., mělo malého neb docela žádného vlivu na líné a rozkošnictví oddané kanovníky.

Z bezstarostného jejich živobytí vyrušil je nemile jednoho dne r. 1142 válečný pokřik a lomoz zbraně. Praha byla opětně obležena a to sice velmi opravdově, neboť Konrád Znojemský přivezl sebou stroje, pomocí kterých ohnivé šípy na hrad metal. Jeden z těchto šípů zapálil střechu domu kapitulního, tak že popelem lehl; byl to za 54 let již druhý požár.

Sotva byl klášter opět vystaven, byli obyvatelé jeho znovu nemálo vzrušeni. Příčinou rozčilení toho byl papežský legát, kardinál Quido, jenž 1143 přišel, aby rodinné štěstí jejich zničil.

Kardinál měl pevný úmysl, provésti zachovávání celibatu u kanovníků. Kníže Vladislav II. a oba biskupové Pražský a Olomoucký stáli mu věrně k ruce a Quido mohl tudíž směle k vzdorujícím „aut, aut" provolati.

Nejprvé byl probošt Jurata o své mínění tázán. Ubohý muž nalézal se v zřejmých rozpacích. Nic nedělati a při tom pohodlně žíti a lásce se oddávati, bylo příliš lákavé, pročež nechtěl s barvou ven, konečně sotva ze sebe vypravil, že žena jeho od něho upustiti nechce.

„Pak zůstaň u ní," odvětil kardinál, „ale vzdej se své kněžské hodnosti." Na to byl předvolán děkan Petr, jenž byl spolu arcidiakonem. Malý to, velmi živý mužíček s holou hlavou; modré jeho oči upíraly se brzy na oba biskupy, brzy na kardinála, pak spočinuly na okamžik na velkém dubovém pergameny pokrytém stole, po té bloudily nejistě po komnatě.

Mezi tím podával biskup Pražský Otto kardinálu zprávu, že tento kněz s plným kulatým obličejem jest velmi velkým hříšníkem.

„Tento kněz," žaloval biskup, „drží se ještě posud staroslovanských mravů pohanských, neboť nemá jen jednu — ale tři ženy, a vzdor tomu, že má tři ženy, nepřestává se ještě jiným děvčatům kořiti."

„Simonie, simonie," zvolal kardinál, s ustrnutím ruce nad hlavou sprásknuv, Petr však klesl na kolena a ruce pokorně křížem přes prsa položiv, zvolal: „Kyrie eleison, Kyrie eleison."

Když se kardinál ze svého ustrnutí trochu spamatoval, vztáhl ruce proti němu a poručil mu, aby se mu více na oči neukázal. Tak se dělo i několika jiným, jichžto ženy o rozvodu ničeho slyšeti nechtěly.

Nanejvýše spokojen s výsledkem své přísnosti opustil kardinál Prahu. Kanovníci byli odchodu jeho rádi a nestarali se více o celibát

a kardinála, až roku 1197 papežský legát kardinál Petr do Prahy zavítal, a od každého, jenž na kněze vysvěcen býti měl, před vysvěcením slib čistoty požadoval. Při vysvěcení však někteří, jak se zdá, zdráhali se slib tento učiniti, neboť přítomný lid postavil se na stranu svých kněží, a chtěl-li Petr život svůj zachrániti, musel kostel a Prahu spěšně opustiti.

Od toho času panovalo neustálé rozčilení mezi kanovníky, neboť ještě toho roku zemřel jich ochrance Jindřich Břetislav, jenž důstojnost biskupa a panovníka v jedné osobě spojoval. Na to následovalo množství procesů a žalob proti biskupu a knížeti. Ve velkém shromáždění, jež kanovníci v jídelně kláštera svého odbývali, usnesli se, že jen toho zvolí za biskupa, jenž bude jazyka českého mocen.

Ve dřívějším svém živobytí pokračovali však i na dále, až v osobě Vítově povstal nový probošt Marek, který je současně k plnění kněžských povinností a k zabývání se krásným uměním a vědami vybízel. Děkan Vít byl svého času všestranně vzdělaným mužem, on byl podporovatelem umění, jakého posud nebylo, on byl duší a původcem uměleckého a vědeckého tvoření svého času. Jen divadlo a herci nenalezli u něho milosti.

Roku 1235 dal ambity v rajském dvoře*) vyklenouti a roku 1244 vymalovati. Mezi jinými obrazy viděti bylo zde bitvu u Turska mezi Čestmírem a Vlastislavem, jež se udála za panování knížete Neklana. Dalimil poukazuje k těmto obrazům ve dvoře rajském. Rok později byly ostatní místnosti klášterní malbami okrášleny. Do středu dvora byl na místo stromu postaven ozdobný sloup ve spůsobu svícnu, jenž nočního času chodbu klášterní osvětloval.

Umění milovný duch děkana vzbudil nový duševní život mezi obyvateli klášterními. I probudili se ze své letargie; někteří, již měli více smyslu pro umění, psali dle návodu děkanova krásné mešní a modlitební knihy, které rozmanitým spůsobem ozdobovali a okrášlovali, a umění tak zde zdomácnělo, že na konci 14. století mnich Mikuláš jakožto malíř obrazů proslul. Dále dal neunavný děkan hudební knihy seřaditi, opsati a rozličnými ozdobami opatřiti. Mimo to shotovil Vít, jak se zdá, plány pro venkovské kostely, jež pak dal provésti. Též bohatě ozdobené oltáře a klekátka dal na své útraty upraviti a do Pražského kostela postaviti. Při tom byl pobožným, u vykonávání svých povinností velmi horlivým knězem, který

---

*) Rajský nebo klášterní dvůr byl ten, jejž kolem ambity uzavíraly a v jehož středu dle zvyku klášterního strom stál, k němuž vedly 4 cesty, představující řeky Tigris, Euphrat, Ganges a Indus.

dlouho před ranní mší, ba často i o půl noci kostel navštěvoval, by zde svou pobožnost vykonal.

Pak teprvé zbudil zvoníka a mezi tím, co tento zvonil, spěchal ode dveří ku dveřím, aby kleriky k ranní mši zbudil. Když se do kostela vrátil, odebral se na kůr, a nalezl-li zde kněze, jenž měl týden, dal znamení k započetí mše, nenalezl-li ho však, započal sám mši. Vít byl též znamenitým kazatelem, a šlechta, jakož i měšťané navštěvovali pilně jeho nedělní kázání.

R. 1248 poskytoval rajský dvůr a jídelna válečný pohled. Čeští šlechtici byli od Ctibora a jeho syna Jaroše ke schůzi pozváni, aby se usnesli, jak by proti zkázonosnému počínání krále Václava I. mělo se zakročiti. Slovy výmluvnými líčil věrný Ctibor nebezpečí, které plýtváním korunními statky zemi vzešlo. Vyzýval všechny, aby se kolem následníka trůnu Přemysla Otakara seřadili a jemu nápomocni byli, by zemi lehkomyslného a chlípného panovníka zbavil. Všeobecně uznána pravda této těžké obžaloby, neboť každý byl přesvědčen, že neustálým vydíráním peněz země i národ v brzku se musí vysíliti.

„Otakar budiž naším pánem!“ volali nadšeně, tasili meče z pochvy a k východu obráceni zdvihali ruce k přísaze věrnosti novému panovníku.

Válka občanská vypukla, krev tekla proudem a často bylo nebe zbarveno rudou září, pocházející od hořících vesnic.

V hradě samém panoval válečný ruch, takže strážce kostela a kanovníci, obávajíce se o svůj život, z hradu uprchli.

Mír byl sice v brzku zjednán, avšak mnohým kanovníkům zdálo se mnohem příjemnějším bydleti ve vlastních domech ve městě aneb v blízkých dvorech na venkově. Ti, kteří na hradě zůstali, stíženi byli často nehodami živelními. Tak povalila r. 1281 velká průtrž mračen severně ležící zdi zámecké do Brusky a otřásla klášterem takovým spůsobem, že v ambitních klenutích povstaly velmi nebezpečné trhliny.

Tato okolnost a blízcí Braniboři, kteří statky a životy jejich ohrožovali, ztrpčovali jim život u velké míře. Když Václav II. na trůn dosedl a pořádek starý opět zavedl, nalezalo se jen něco málo kanovníků v starém klášteře. K těmto náležel děkan, sakristian a několik jiných hodnostářů, kteří zde bydleti musili. Jen o svátku sv. Víta a den po posvěcení chrámu byli všickni povinni, aby se v jídelně k společným sešli poradám.

Tyto svátky nebyly kanovníkům nepříjemny, neboť dle usjednocení byl probošt zavázán, jim jistý deputát odváděti, mimo to

ještě 100 hřiven stříbra vypláceti a 4 hostiny ve svátky ss. Víta, Vojtěcha a Václava a o posvécení chrámu vystrojiti. Dále byl povinen, dávati jim peníze na kožich a kápí. Úhlednou sumičku vynášely jim též milodárky od věřících v tyto svátky obětované. Jelikož však tito pánové byli více milovníky peněz nežli chození do kostela, nařídil biskup Jan IV., že jen ten podílu na milodárcích míti bude, kdo osm dní před a osm dní po svátcích do dómu bude choditi.

Roku 1341 byla ve velké jídelně, nacházející se asi tam, kde nyní stojí dům č. pop. 38., podepsána listina týkající se stavby nového velkého chrámu, na niž desátek z Kutnohorských, jakož i ze všech již objevených a snad ještě se objevivších dolů stříbrných byl věnován.

Tato listina byla též podepsána od krále Jana a jeho syna Karla u přítomnosti jiných královských princů, četné šlechty a duchovenstva.

Stavbou touto způsobena velká změna v klášteře, jelikož jižní křídlo jeho bylo zbořeno, aby se tam nová stavba mohla provésti. Jídelna, škola a několik komnat a komor zůstaly neporušeny, obdržely však nové průčelí.

Mladistvý král Václav navštěvoval velmi často se svým kancléřem a miláčkem, arcibiskupem Janem z Jenštejna, pohostinnou jídelnu a často zazníval odtud řinkot pohárů a srdečný smích králův nad nějakou vtipnou anekdotou z dvorního života, které arcibiskup velmi dobře uměl vyprávěti. Oba vysocí pánové byli milovníky zábavy; král miloval hon, turnaje a veselé hody a arcibiskup mimo to též tanec. Oba byli dosti svéhlaví; chtějíce provésti, co si byli předsevzali, spoléhali na své důstojenství. Jen v jedné věci se nesrovnávali. Janova jemná mysl nebyla nepřístupna krásným ohnivým pohledům, kdežto Václav vůči krásným formám a krásným očím byl zcela lhostejným. To však nerušilo soulad mezi králem a kancléřem, an jeden druhého doplňoval. Bohužel neměl tento soulad dlouhého trvání. Světská mysl arcibiskupova proměnila se pojednou v asketickou, stal se trudnomyslným, vyhýbal se všemu vyražení a u vědomí svého vysokého postavení vystupoval bezohledně proti všem laikům maje na zřeteli pouze prospěch stavu duchovního. To zavdalo příčinu ke sporu mezi ním a králem; z přátel stali se úhlavní nepřátelé a mezera mezi nimi stávala se vždy hlubší, Václav nesmával se již tak často, neboť se byl v arcibiskupu zmýlil, jeho jindy přístupná povaha stala se podezřívavou a vášnivou.

Roku 1393 byla jídelna svědkem divokého a vášnivého výbuchu hněvu králova proti zajatým pánům z družiny arcibiskupovy. Byliť to arcibiskupův hofmistr, rytíř Nepp z Roupova, Mikuláš Puchník, Jan

z Pomuka a Václav, probošt Míšenský. Král je dal na ulici zatknouti a sem přivésti. Dříve ještě, než král přišel, navštívil děkan zajaté, aby se o příčině jich zatknutí dozvěděl. Když král do jídelny vstoupil a děkana uzřel, obořil se na něho v domění, že s nimi jest srozuměn: „Odpověz, Bohuslave, na mou otázku, kdo radil arcibiskupovi, by dosadil Kladrubského opata.“ A když děkan strachy neodpovídal, udeřil jej král rukovětí meče přes hlavu, až mu krev vytryskla. Když pak i od ostatních zajatců ničeho dozvěděti se nemohl, kázal Bohuslavu ruce na zádech spoutati a odvésti jej do purkrabského úřadu, ostatní

Král Václav IV. trýzní děkana.

pak dal do Staroměstské radnice a odtud do rychty dopraviti, kdež byli mučeni. Jan z Pomuka po té nočního času utopen. Příčina tohoto krutého a bezohledného jednání dá se sice vysvětliti, nikoli však ospravedlniti tím, že arcibiskup proti rozkazu královu volbu Kladrubského opata urychlil a jej v hodnosti té potvrdil, by příjmy biskupství Pražského nebyly zkráceny založením nového biskupství v Kladrubech, kteréž Václav svému dvornímu kaplanu uděliti přislíbil. Mimo to dal arcibiskup podkomořího Hulera do klatby, čímž krále na nejvýš popudil.

Refektář, v němž se vystěhovalí dřívější obyvatelé jen několikráte v roce shromažďovali, naplňoval se na počátku 15. století mnohem častěji, a slýchány zde nářky a proklínání, jakož i jásot kanovníků.

Bylo to v době, kdy odvážný reformátor Hus ve svých veřejných kázáních dorážel na kněžstvo. Jeho smrt lze přičísti hlavně pražským kanovníkům.

Když husitští Pražané Nového města dobyli, obývali pustý klášter opětně kanovníci, hledajíce zde ochrany. Avšak ryk: „Do pytle s mnichem“ zapudil je i odtud, až pak zpátečnická staroměstská rada je opět zpět povolala a Čeněk z Vartemberka, nejvyšší purkrabí, od královny Žofie ustanovený, ručil na oko za jich a jiných uprchlíků bezpečnost. Avšak v měsíci dubnu r. 1420 objevili se na děkanství Čeňkovi žoldnéři a odvedli 76 duchovních osob, které se zde zdržovaly, uvěznivše je v komnatách bývalého kláštera, ostatní uprchlíky, nejvíce německé měšťany, vyhnali z hradu, načež zmocnili se zlatem a skvosty naplněných beden ve zvláštním úkrytu uschovaných. Zajatí kanovníci byli brzy na svobodu propuštěni a opustili horem pádem Prahu i zemi. Teprvé po 16 letech vrátili se se Zikmundem do hradu. Během času rostla jejich smělost, a když Jiří Poděbradský na Český trůn dosedl, přičiňovali se všemožně, aby jej trůnu zbavili. Nicméně chránil je tento „kacíř“, jak mohl, a jeho vinou se jistě nestalo, že opět Prahu musili opustiti.

Za Vladislava Jagelovce vrátili se opětně do Prahy, až jednoho dne r. 1483 nemile ze spánku byli vyrušeni. Tentokráte to byli Pražané pod obojí, kteří pod velením jistého Matěje Mejtného ve srozumění se zámeckým hejtmanem Medkem hrad osadili.

Bázeň kanovníků však záhy zmizela, postoupivši místa vděčnosti, když učinili Pražané správcem hradu Valentina Růženého, kterýž se otcovsky staral o blaho kanovníků.

Silné páže katolického Ferdinanda I. pojistilo jim trvalý mír, i dostávali tu a tam statky jim dříve odejmuté zpět, obdrželi mimo to od mocnáře opět vrchního pastýře, prvního od válek husitských a byli by bývali úplně šťastnými, kdyby osudní jim utraquisté, čeští bratři, luteráni a jiní sektaři nebyli tvrdošíjně též si přáli po svém způsobu býti šťastnými.

Dětinsky těšili se kanovníci na Pasovského biskupa, až přijde s mečem v ruce, jak tehdáž obyčejem bývalo. Týž vtrhnul však v čele lidu loupežného do Prahy, aby ji po několika nedělích s kořistí naloupenou opět s chvatem opustil. Pozdě nahlíželi, marně toužíce po nějakém anděli s plamenným mečem, že následky vpádu Pasovského pro ně se staly osudnými.

Jich nejvřelejší a nejmocnější ochrancové byli buď s oken shozeni, aneb se spasili útěkem.

Kanovníci usnesli se však, že tentokráte zmužile vytrvají, neb co se jim mohlo státi, any časy husitské s heslem „do ohně“ nebo „do pytle s nimi“ byly pominuly; oni zůstali a protestovali proti všemu, co kalvinisté za Bedřicha od nich žádali, a ustupovali jako udatní bojovníci jen krokem před mocným nepřítelem, až Maxmilián Bavorský jim vítězně přispěl ku pomoci. Ještě dvakráte, a sice za Arnheima, kdy čeští vyhnanci opět zmužile pozvedli svých hlav, a za Königsmarka bylo jim všelikých nepříjemností zakusiti, pak se opět všechno vyrovnalo. Ferdinand II. odměnil se jim za jich neoblomnou věrnost prohlásiv je za „Sacri Lateranensis Palatii, Aulaeque Caesareae ac Imperialis Consistorii Comites.“

Starý dřívější klášter neb dům kapitolní změnil během času úplně svou tvářnost, buď že odprodány některé díly soukromníkům, buď že přestavěn a přístavbami změněn. Tím utrpěla stará Vítská škola r. 1350 tak velice, že arcibiskup Arnošt z Pardubic kanovníkům přísně musel rozkázati, aby školu z příspěvků dali vystavěti, pod uvarováním trestů církevních.

Domy ulice vikářské jsou postaveny na prastarých základních zdích kláštera, tak že nynější čísla 38, 39, staré a nové vikářství, zaujímají místo dřívějšího refektáře a znamenité školy kostela Svatovítského, ve které Kosmas, Daniel, Vít a j. nabyli základu ku svému vzdělání, kteréž pak ve francouzských a vlašských školách obohatiti se snažili. Již za pradávných dob musel se každý, kdo se chtěl knězem státi, alespoň v počátcích lékařství vyznati, a ti, jež vědecká snaha pobádala k dalším studiím, byli v říšské kanceláři zkoušeni a obdrželi zde své diplomy a výživu. Tak se dělo až do Václava II.; zmíníme se jen o Bernardovi a životním lékaři Jana Lucemburského, rytířském magistru Janu Zdenkovi. Dále uvádíme magistra Jana de Linericis, pozdějšího profesora na universitě. Za Otokara II. přednášel magistr Očko gramatiku, Bohumil logiku, kdežto scholastik Řehoř Zajíc z Valdeku měl přednášky o knihách Aristotelových „o přirozených věcech“. Škola Vítská, ustanovená jen pro kandidáty stavu duchovního, řízena byla scholastikem dómu a vydržována z větší části od dobrodinců, kteří vedle dotac na mše zádušní též na žáky pamatovali. Vít sám byl takovým dobrodincem, jenž stravoval denně u svého stolu 3 chudé studenty. Papežskými výnosy zvelebena později škola, a za panování zlatého krále dosáhla takové pověsti, že i Němci si přáli, by do ní byli přijati, což jim též povoleno. Války r. 1248 a pozdější osudná válka mezi Otokarem a německým Habsburgem Rudolfem, pak loupežné chování se Braniborce Oty, kterého

Otakar ustanovil za poručníka svého syna a za správce osiřelé země, rozprášily žáky, až teprvé za Václava II. studie při pražském chrámě opět počaly zkvétati.

Za Karla IV. byl nejučenějším Čechem svého věku Vojtěch Rankonis z Ericina, scholastik této znamenité školy. Rankonis byl r. 1355 rektorem pařížské university; jsa přítelem kazatele lidu Milicia, jehožto řečnickému nadání se obdivoval byl zároveň protivníkem arcibiskupa Jana z Jenšteina.

Později za Václava IV. mluvilo se mnoho o chovancích Vítských, považujících hrad za svůj revír, do kterého nikdo husitského smýšlení nesměl páchnouti, jinak byl od nich uchopen, do bursy zavlečen a tam pořádně stlučen. Teprvé smrt králova učinila tomuto řádění přítrž a vtiskla lidu husitsky smýšlejícímu do ruky zbraň, kteroužto bojechtivě svou novou víru hájil proti žoldnéřům královny Žofie a je také zapudil. Zároveň vypuzeni z hradu i chovanci, a teprvé když Sigmund do Prahy vtáhl a polozbořenou školu znovu vystavěl, naplnily se opět její místnosti, avšak jen na krátký čas, načež klesala více a více. Ve válečných dobách pak jen živořila jako největší část jiných škol pražských.

V 18. století byla přeložena do domu č. p. 40., kdež se až do našich dob nalézala.

V ostatních budovách bydleli mnohdy též děkani dómu. „Horšího nepřítele není nad sběha," praví staré přísloví a připomíná nám děkana Křižanovského, a Hilaria, probošta Svatovítského z dob krále Jiřího. Oba tito odpadlíci od české víry byli duší pomluv proti Jiřímu metaných, oba štvali papeže, šlechtu a lid proti králi, a když se jim v hradě dosti jisto nezdálo, uprchli roku 1467 s poklady chrámovými do Plzně, kde Hilarius dvě leta později se otrávil. —

V pokoji kapituly leží umírající, duše jeho touží již po vyprostění — však nadarmo — prsa pracují a vzpírají se smrti. Okolostojící patří s hrůzou na tento boj se smrtí, a sklánějí kolena, aby modlitbou duši z okovů vysvobodili. Umírající sténá, křečovitě chopí ruku na blízku modlícího se mnicha a hledí jej k sobě přitáhnouti.

„Máš něco na svědomí, bratře?" táže se mnich; umírající přisvědčuje.

„Tedy zavolám ještě jednou kněze."

Umírající dává záporné znamení. „Jen tobě samotnému mohu se svěřiti," šeptá, „ale přísahej bez prodlení, že to ihned sdělíš Pražanům, které ti budu jmenovati."

Mnich učinil, jak si umírající přál, položil ruku na prsa, obrátil se k východu a pozdvihl pravou ruku k přísaze.

Nemocný upokojen, pošeptal mu jmena a pravil: „Velké nebezpečí hrozí bratřím pod obojí, krvavá noc ve čtvrtek před sv. Václavem. — Všickni v domech — na ulicích, — krev poteče — česká krev — zachraň, — buď pamětliv přísahy.“ — A slábnul vždy více, však v jeho tazích bylo lze čísti mír a klid, když byl srdci svému ulehčil; ještě zašeptaly rty jeho jméno — Kateřiny — pak bledly víc a více, až na věky umlkly. Dokonal.

Mnich zatlačil mu oči, pak spěchal na Staré město, aby přísahu svou splnil.

Zatím dali druzí nebožtíku ruce křížem a vložili do nich křížek.

Tyto nyní stuhlé ruce vládly ještě před několika lety udatně mečem, toto tělo, oděné v tmavý kněžský oblek, pokrýval druhdy samet a hedbáví, a rámě jeho objímalo krásnou Kateřinu ze Šternberků. Však štěstí jeho nemělo dlouhého trvání; když své milované ženě oči zatlačil, zničeno úplně i jeho blaho pozemské. Odhodil meč a stal se knězem. Ústa jeho neotvírala se více k válečnému ryku ani k sladkému šepotu s Kateřinou — byl za živa mrtvým, a ledovým bezcitným hlasem předčítal v zámecké kapli na Zbirově shromážděné zde šlechtě katolické klatbu papežskou proti králi Jiřímu. Byl to Hanuš z Kolovrat, kněz, pak kanovník a biskup Vratislavský. Přání jeho, státi se arcibiskupem pražským, se neuskutečnilo.

Roku 1619 bydlel zde Scultetus, který dóm velice zpustošil. Často vzchopil se za noční doby, jelikož se mu zdálo, že zpěv a zvuky varhan zaznívají ze zavřeného protějšího chrámu. Pak spěchal k oknu a pohlížel k vysokým oknům chrámovým, nejsou-li osvětlena, jak tvrdili hlídky a vojáci zámečtí.

Děkan Mladota přestavěl r. 1705 trojnásobným znakem ozdobený dům kanovnický č. 37., který, jsa dříve rovněž částí bývalého kláštera, ku konci 14. století mocným pánům z Růže byl postoupen. Roku 1483 daroval jej Jan z Růže písaři při zemských deskách, Janu Planu, jenž chatrné stavení 3 leta později dal přestavěti.

Pak dostal se kapitole zpět, a přenešena sem 1725 znamenitá knihovna kapitoly. O této knihovně se sice tvrdí, že pochází již z dob založení biskupství, avšak ať tomu jakkoliv, pravda jest, že obsahuje knihovna tato řídké a velmi důležité knihy a přes 1526 rukopisů, které již mnohé nejasné události v českých dějinách objasnily.

Na počátku 16. století vypůjčil si Břeclavský kanovník Jan Kochläus několik vzácných rukopisů, anižby je byl zpět vrátil. Švédové byli by při vpádu do Čech totéž učinili, kdyby děkan Kašpar

Arsenius z Radbuzy tento nenahraditelný poklad nebyl ještě zavčas uklidil.

Z vikárství čís. 39. přijdeme do malého tmavého dvora, z kterého vedou schůdky do staré věže žalářní Mihulky neb bílé věže, o níž později zprávu podáme.

V dolejších místnostech vikářství nalézá se útulná vinárnička s velmi dobrou kuchyní. Vinárničku míval dříve sakristán, nyní jest pronajata hostinskému.

Poslední dům v ulici vikářské, přilehající k vyčnívajícímu křídlu severní části paláce, choval v 16. století zbrojnici arcivévody Ferdinanda, dostal se však v 17. století do državy kapitoly.

Leč odebeřme se, ctěné dámy, do vnitř svatyně, a za tou příčinou povedu vás dřívějším nádvořím, nynějším sloupovím budoucího chrámu. Nová stavba neví téměř pranic o dějinách, jakých svědkem byl kůr starého chrámu, poněvadž jest děckem nového věku, ba jest věru s podivením, že v době nevěry, švindlu a chabrusu podniknouti se mohla stavba tak důstojná. Pozdější století budou hlásati, že i za času největšího materialismu byli mužové, jako hrabě Frant. Thun, Kranner, Mocker, stavbuvedoucí Živný, kteří sobě postavili za úkol života, uskutečniti myšlénku, k níž zbožný věk Karla IV. dal podnět.

Avšak hle, zde nalezáme se před dveřmi chrámovými, nuže vstupmež, ctěné dámy.

Metropolitní chrám sv. Víta.

Jedenadvacátý listopad roku 1344 byl pro Prahu velkým svátkem. V Praze zvonilo se všemi zvony, neboť toho dne konala se slavná instalace prvního arcibiskupa pražského a zároveň slavnost položení základního kamene k novému pražskému dómu.

Jasná, ani mráčkem nezastřená obloha klenula se nad českým hlavním městem, když po skončené církevní slavnosti v prastaré basilice Spitihněvově ubíral se průvod k jámě jen několik kroků vzdálené, ve které byl již připraven základní kámen.

Za hlučného zpěvu písně „Tě Boha chválíme“, sestoupil nový arcibiskup Arnošt z Pardubic, král Jan a oba jeho synové, prvorozený Karel a Jan do jámy, aby za obvyklých obřadů položení základního kamene předsevzali.

Jelikož již část starého do stavební čáry sáhajícího kláštera kanovníků stržena a odstraněna byla, mohlo se bez odkladu se stavbou započíti. Stavitelem, dle jehož plánu a pod jehož vedením stavba započata, byl znamenitý Francouz Matěj z Arrasů. Přivedl si jej Karel z Avignonu, aby mu pomohl okrášliti milovanou jeho Prahu chrámem ve slohu starofrancouzském.

Dohled na stavbu svěřil Karel kanovníkům Buskovi, Beneši Krabici z Veitmilu, Ondřeji Kotlíkovi a Václavu z Radeče.

Matěj z Arrasů zemřel však bohužel již po 8 letech odevzdav stavbu další mladému sice, avšak již tehdá velmi proslavenému staviteli Petru Parléřovi, jinak z Gmündu zvanému, který se svou rodinou se byl usadil na Hradčanech.

Parléř stavěl ještě 15 roků na straně kůrové a dokončil r. 1362 klenbu první lodě. Sedm roků později byla stará basilika, v které se až posud odbývaly bohoslužby, částečně stržena. Bourání basiliky dělo se však velmi nepozorně. Část její se zbořila a zasypala staré hrobky biskupů takým spůsobem, že rakve z ní jen s velkým namáháním na rozkaz arcibiskupa Očka z Vlašími v r. 1374 vykopány a do nově vystavěné části kůru přenešeny býti mohly.

Rok před tím byly kosti starých vévodů a králů z polozbořeného chrámu vynešeny a v hrobech v nové stavbě pro ně určených uloženy.

Ačkoli stavba ještě nebyla ukončena, okrášleno přec presbyterium zlatem protkávanými koberci a umělými gobelinami. Též trůn byl tam postaven, aby Karlův syn Václav slavnostním způsobem na krále korunován býti mohl. Tři léta později tlačil se lid s usedavým pláčem do svatyně, když rakev, ve které Karel IV., otec vlasti, věčný spánek spal, do královské hrobky byla spouštěna. Karel IV. nedočkal se ukončení svého zamilovaného díla, neboť teprvé 17 let později bylo klenutí kůru dokončeno, a část chrámu od arcibiskupa Jana z Jenštejna slavnostně vysvěcena na jména Panny Marie a sv. Víta. To jest povrchní nástin dějin stavby nynějšího kůru; k hlavní části chrámu v nádvoří položil základ král Václav a arcibiskup Jan z Jenštejna r. 1392, načež 63letý Petr Parléř pilně dále stavěl, ač teprvé za 4 roky klenutí tak daleko dospělo, že pozůstatky sv. Vojtěcha z polozbořené basiliky Spitihněvovy na nové místo k tomu cíli určené přenešeny býti mohly. Část chrámu, právě vystavěná, hraničila těsně na starou basiliku, tak že jen tenká zeď oba chrámy od sebe oddělovala a šindelová střecha oba kryla.

Po smrti starého Parléře pokračoval ve stavbě jeho syn Jan.

V prvním roce následujícího století skvěl se kůr opět slavnostně za příčinou korunovace Žofie, manželky Václava IV. Slavnost odbývala se tentokráte bez cizích říšských knížat.

Václav kojil se sice nadějí, že některé z těchto pánů sobě nakloní, chtěje předejíti nebezpečí jemu a jeho domu hrozícímu, totiž ztrátě koruny římské.

Však již několik měsíců na to splnila knížata říšská proti Václavu spiklá svou hrozbu.

Václav byl tím velmi rozhořčen, avšak roztrpčení jeho bylo tím mocnější, když brzy na to vypuklo jitření ve vlastní jeho zemi, neboť ohnivá přesvědčující kázaní Valdenského, Miliče a Janova zavdala příčinu k nevoli proti kněžstvu již tehdáž velmi znemravnělému.

Betlemský farář kráčel neohroženě po téže cestě; chtěje „pravdě cestu klestiti“, hřímal z kazatelny proti nešvarům církevním, až

Arcibiskup Zbyněk husity ohrožen.

jej zděšení a o své pozemské blaho starostliví otcové bleskem klatby stíhli.

Ve stavbě ještě nedokončené r. 1410, chtěl arcibiskup pražský, Zbyněk, u přítomnosti 40 duchovních a kleriků nad Husem vyřknutou klatbu obnoviti, avšak musel před násilím rozezleného lidu až na kůr ustoupiti.

Dva roky později dal Václav Tiem, děkan Pasovský, papežský komisař a prodavač odpustků, připevniti velkou železem silně pobitou truhlu k oltáři sv. Víta, který stál za hlavním oltářem, a pobízel věřící, aby kupováním odpustků přispěli papeži k vedení války.

A hle, chrám byl zbožnými věřícími četně navštěvován. Vše tlačilo se za hlavní oltář k oltáři sv. Víta, aby se velké truhle odpustkové — obdivovalo. Tiem našel v ní sice velmi málo peněz, za to ale pamflet, v kterém kramářům s odpustky asmodeistů, belialistů a mamonistů bylo spíláno. Na konci stálo, že přikládati sluší více víry Husovi, jenž pravdu hlásal, než celému sboru prelátů a šejdířů. Později dostalo se Tiemovi úplného zadostučinění popravou tří řemeslníků, kteří v kostelích hlasitě byli spílali.

Již roku 1411 zastavena další stavba chrámu, kterou krátký čas stavitel Petr nebo Petrlík dále vedl.

Král Václav byv dvakráte uvězněn, a vida v zemi jen politické a náboženské zmatky, pozbyl chuti ku další stavbě.

Čilý ruch dělníků, a jich zbožné zpěvy umlkly a hrobové ticho zavládlo nahoře, jen dole ve městě to vřelo. Smrt Václavova r. 1419 vyvolala povstání. Řinkot zbraní a husitské písně ozývaly se ze všech stran, a ticho nenastalo ani když se r. 1420 dostavil do kostela zcela neokrášleného četný skvělý vojenský průvod s mnohými cizími barony, aby se účastnili korunovace uherského krále Zikmunda za krále Českého.

Po slavnostním výkonu prohlédnul si král poklady chrámu, jichž se také ihned zmocnil, a dal z nich raziti peníze, neboť Zikmund potřeboval peněz, a to velmi mnoho, aby křižáky mohl vydržovati. Spatřiv ustrnulé tváře dozorců pokladů a kanovníků, nemeškal jim přislíbiti, že ostatky ještě skvostněji zasaditi dá. Peníze podržel sobě ve víře horlivý a lehkomyslný král, vzácnější pak ostatky zastavil u Norimberských židů.

Zikmund a čeští baronové neměli velkou důvěru ve válečné štěstí, za tou příčinou odstranili přede vším říšské klenoty, nejdůležitější listiny a ostatky. Koruna a jiné klenoty říšské převezeny byly na Karlův Týn, větší část ostatků vzali s sebou kanovníci s panem Hynkem Hlaváčem z Dubé na hrad Ojbín.

Na obrazy a skříně svatých vrhla se rok později husitská chátra, aby je podle svého obyčeje zničila. Na štěstí přišlo s ní též mnoho husitských pánů a obecních starších, kteří fanatismu obrazoborců šťastně učinili přítrž.

Po vítězství nad Tábority u Lipan otevřen opět chrám dosud zavřený. Katolický Zikmund zamýšlel sice pokračovati ve stavbě nedokončené, poněvadž ale neměl peněz k tomu potřebných, podniknul pouze nutné stavby, jež nevyžadovaly velkého nákladu. Jeho nástupci nevedlo se o mnoho lépe, vůbec panoval tento příliš na krátce, neboť zemřel rok po své korunovaci 1439.

Když minulo bezvládí, byl vnitřek chrámu opět bohatě okrášlen.

R. 1453 stavil Ostřihomský arcibiskup korunu Svatováclavskou na hlavu sotva 15 let čítajícímu Ladislavu (Pohrobkovi). Lid jásal, neboť skládal velkou důvěru v mladistvého panovníka.

Avšak již v čtvrtém roce stihl lid velký zármutek. Na den sv. Kateřiny roku 1457 neslo duchovenstvo kapitoly za zpěvu pohřebního na márách zlatým brokátem pokrytou mrtvolu mladého krále, jehož bledý a přece krásný obličej byl odhalen.

Přišedše na kůr žádali kanovníci, aby též smuteční koně do kostela byli přivedeni, což mezi barony a lidem vzbudilo velkou nevoli. Pánové zdráhali se tak učiniti, poukazujíce na posvátnost místa, jelikož však kanovníci tvrdošijně na svém stáli, byli černě zahalení koňové na kůr přivedeni. Pak teprvé sloužila se zádušní mše, a po té byly zlomeny pečeť, žezlo, říšské jablko a meč, tento však teprv po velkém úsilí. Pak přišla řada na prapor. Místodržitel Jiří z Poděbrad obešel s zemským praporem, ozdobeným zemskými barvami a znaky, třikráte hrob, nežli jej na zem vrhl a roztrhl. Totéž stalo se s prapory dědičných zemí, k velkému zármutku jejích německých pánů.

Když královská mrtvola byla pochovávána, vystoupil mistr Rokycana, zvolený arcibiskup pod obojí, v černém ornátě na kazatelnu a měl k velikému zděšení duchovenstva kapitolního pohřební řeč, která od katolického duchovenstva s reptáním přijata, od kanovníka dra. Václava pak slovy: „Přestaň, již jsi se dost nakázal,“ byla přerušena.

Ačkoliv dóm nebyl jediným, byl přece nejdůležitějším chrámem, v němž se udržel katolický ritus. Sem putovali katolíci ze všech tří měst pražských, a nemohlo se kanovníkům za zlé pokládati, že nechtěli, aby půda jim posvátná jinověrci byla zneuctěna. Proto zlobili se nemálo, když Jiří Poděbradský se svou manželkou Johannou z Rožmitálu roku 1458 zde korunován byl, a tuto zlost svou dal r. 1461 Jobst z Růže, kterého lid „tlustým biskupem“ nazýval, na jevo ve svém kázání proti kalichu a jeho vyznavačům, naráželje při tom na utrakvisticky smýšlejícího Jiřího, přes to, že pod jeho vládou katolík i pod obojí stejných práv a stejné ochrany požíval.

Deset roků později modlil se zarmoucený lid na hrobě krále Jiřího, kanovníkům však zářily obličeje radostí, když tělesné pozůstatky kacířského krále do hrobky královské byly pouštěny.

Brzy na to dály se přípravy ku korunovaci Vladislava Jagellonce (1471). Nový král, ačkoli z Uher rozličné u nás neznámé spůsoby poprav přinesl, byl přece jen muž zbožný, a když r. 1497 opět jednou Prahu navštívil, přivezl s sebou mimo mnoho velmi skvostně oděných uherských pánů také tři uherské biskupy, a ku

nemalému potěšení kanovníků svatovítských velmi drahocenné dary pro chrám.

Dvanáct roků později dal Vladislav svého syna Ludvíka, který již před půldruhým rokem za krále uherského byl korunován, a nyní půltřetího roku čítal, od biskupa Olomouckého, Míšenského a Břeclavského za krále českého korunovati. Přípravy k velmi významnému tomuto výkonu nebyly sice zvláštní, důležitější však vznikl mezi pány a rytíři rozbroj, kdo před králem říšské klenoty má nésti. Konečně uzavřeno, že pan Lev, nejvyšší purkrabí, a Petr z Růže korunu, pan z Perštýna žezlo a nejvyšší sudí říšské jablko ponesou.

Když královskému dítěti koruna na hlavičku stavena byla, dalo se do pláče, a sotva přestalo plakati, vypukla v hořký pláč jeho sestřička, malá princezka Anna, neboť i ona chtěla krásně třpytící se korunu na své hlavičce míti a také dříve se neutišila, až jí otec Vladislav korunu na hlavičku postavil.

Vladislav mohl si to již dovoliti, neboť lid ku korunovaci připuštěn nebyl, a vysocí a nejvyšší pánové a dámy, kteří tomuto důležitému a slavnému výkonu byli přítomni, ze zdvořilosti si toho nevšímali. Mimo četné pány a rytíře z Čech, Moravy, Slezska a Rakouska byli též přítomni markrabě Braniborský se svou manželkou, čtyřmi dcerami a jedním synem, pan Štěpán z Uher, osm vévodů ze Sas, kníže Těšínský a vnuci velkého Jiřího, knížata Bartoloměj a Karel z Münsterberků.

Po skončené slavnosti opustili všickni tiše kostel, jako po nějakém smutečním obřadu, žádný jásot lidu se neozýval, jako bývá při korunovaci; lid byl vyloučen a čekal reptaje před branou hradu, neboť od pradávných časů bývala korunovace též velikolepou a významnou slavností národní.

„A kdyby to byl ještě starý,“ mínili lidé, „ten není našincem, ale jeho děti náležejí zemi.“

Snad by se byla rozhořčenost lidu obvyklým pohostěním vínem a chlebem a rozhazováním peněz mezi lid utišila, avšak ani to se nestalo, neboť bylo pouze ve hradě několik stolů pro nejvyšší cizí hosty připraveno.

Aby pobouřený lid trochu uchlácholil, pokračoval Vladislav ještě téhož roku (1509) na nedokončené stavbě Václava IV. Základy k levé věži chrámové a k několika pilířům se vykopaly, a následujícího roku se počalo stavěti, jelikož však Kutnohorská šachta oslovská dávala malý užitek, a ostatních peněz v královské pokladně z větší části k turecké válce bylo třeba, prováděna stavba stále liknavěji, až konečně zcela zastavena. Vladislav zemřel záhy v Budíně, lid viděl jen katafalk v chrámě a modlil se více z obyčeje než z lásky

za věčné odpočinutí krále, kterým šlechta jako míčem zmítala pouze pro kratochvíli a ve svém prospěchu.

Roku 1522 slavil lid opět svátek, korunovaci Marie, manželky 16letého krále Ludvíka. Prvé než slavnost započala, předložil nejvyšší purkrabí Lev z Rožmitálu králi artikule, na které otec jeho r. 1509 ve jménu svého tehdáž 3 léta starého syna byl přísahal, aby je stvrdil přísahou vlastní.

Korunovace královny Marie byla již jednou jako někdy korunovace králova pro malichernou žárlivost stavu rytířského a panského odložena. Representanti obou stavů chtěli korunní insignie před královnou nésti. Král však přeťal gordický uzel postaviv si sám korunu na hlavu a nesa žezlo s říšským jablkem ve svých rukou, markrabě Míšeuský pak nesl za ním meč.

Čtyři léta později padl 20letý král u Moháče. Lid, svého krále sotva znaje, oplakával jen jeho mladost a hroznou jeho smrt.

Dvě léta po smrti nešťastného mladistvého krále ozdoben dóm opět zlatem protkávanými koberci, avšak tentokráte byla radost lidu utlumena pověstmi kolujícími o přísnosti katolického Ferdinanda, a pouze pověst o jeho spravedlnosti mírnila poněkud vzešlé obavy.

R. 1527 24. února stavil biskup Olomoucký Stanislav králi Ferdinandu I. korunu Svatováclavskou na hlavu. Druhého dne korunována jeho manželka, královna Anna, jako všecky posavádní královny od abatyše kláštera Svatojirského.

Čtrnáct let po této slavnosti poskytoval dóm obraz hrůzy. Oheň na Malé straně vypuklý rozšířil se až do královského hradu, hořící oharky zalétly až na zámeckou věž, a vzňavší se trámy řítily se opět na šindelovou střechu chrámovou. Krásný kůr dómu lehl popelem.

Celých 15 roků šklebily se zde jen začazené zdě a rozbitá okna, poskytujíce dešti, bouři a sněhu úplné volnosti. Jaký to obraz bolu a beznadějnosti. Zříceniny chrámu 6 roků po požáru ověšeny černým suknem. Odbýval se pohřeb Anny, sestry Ludvíka, manželky Ferdinanda, kterou lid velice miloval. Z lásky k ní zvolil si lid Ferdinanda I. za krále, podobně asi jako se stalo za Jindřicha Korutanského a Jana z Lucemburka.

Ferdinand objevil se se svými syny v smutku (v černém obleku) *), jeho bol byl asi velký, neboť nebožka mu byla velmi drahou, tvoříc pásku, která jej na zemi a lid vázala. Smrt tuto pásku přetrhla, a král pociťoval krutý bol, ztratil úmrtím své manželky, co mu bylo nejdražším.

---

*) Od toho času nosili Čechové, zemřel-li jim příbuzný, na znamení smutku černý oděv. Beckovský.

Když zesnulá královna za hlasitého nářku všech do hrobky byla spuštěna, zmocnila se tíseň všech přítomných, snad tušili, že pohřbili poslední českou královnu, jež milovala upřimně lid, jsouc mu strážným andělem.

Dosud stály zříceniny českého chrámu metropolitního od r. 1541 k největšímu žalu všech. Málo kdo si troufal zasazovati se o to, aby znovu byl vystaven. Konečně uznal Ferdinand přec za nutné, chrám znovu upraviti. Stavitelé Ferabosco de Lagno, Bonifác Wohlgemuth, Jan de Spatio a Paolo de la Stella dostali rozkaz, aby opravy provedli. Dle nich měl kůr jakožto chrám zůstati, za to ale velmi chatrný chrám podélný úplně se sbourati.

Roku 1555 započato se stavbou, jež r. 1561 šťastně ukončena. Císař dal pak vnitřek dle vkusu tehdejší doby obrazy, krásnými gobelinami atd. okrášliti. V novém tomto chrámě konána již r. 1562 velká slavnost, první po válkách husitských, totiž vysvěcení nového arcibiskupa Antonína Brusa z Mohelnice a brzy na to korunovace korunního prince Maxmiliana. Ačkoliv Ferdinand již ve Vídni přijal a podepsal ony články, jimiž se zavázal, že za svého živobytí žádnou korunovaci nepředevezme, neodvážili se přec stavové, pamětlivi jsouce osudného roku 1547, jej na jeho závazky upamatovati.

20. srpna 1564 převeženy tělesné pozůstatky Ferdinanda z Vídně do Prahy a v staré hrobce královské pochovány.

Dvanácte roků po smrti otcově pohřben též jeho syn, šlechetný Maxmilián. Obrovský katafalk z broušeného křišťálového skla v barvách duhových, věžičkami ozdobený, stál před hlavním oltářem. Maxmilián řídil se za svého života heslem: „Kdo svědomí nutiti chce, na nebe žene útokem“, a proto byl srdcervoucí nářek lidu do chrámu se tlačícího zajisté nejlepším svědectvím o ztrátě, kterou smrtí královou utrpěl.

Když se pohřební průvod s mrtvolou císařovou přiblížil, obešli praporečníci a štítonošci katafalk a mrtvolu, též smuteční koňové vedeni dle starého zvyku, jak nám dějepisec vypravuje, kolem oltáře. Pak sňali praporečníci a štítonošci prapory a znaky a zavěsili je na pilíře chrámové.

Po obvyklých pohřebních obřadech byla mrtvola za upřímného nářku lidu do hrobky spuštěna.

Když Rudolf v Praze sídlil, panoval zde opět čilý život a mnohá slavnost se v dómě odbývala. Tak roku 1585 udíleno slavnostně zlaté rouno, kterýžto řád arcivévoda Ferdinand od španělského krále do Prahy přinesl. První rouno obdržel za velké ceremonie císař Rudolf, pak oba arcivévodové Karel a Arnošt.

Později byl chrám opět zavřen, žádný zvonek nezazníval a žádných zvuků varhan nebylo slyšeti, hrad byl opuštěn, neboť v Praze vypukl mor, před kterýmž se dvůr a kanovníci do Plzně utekli.

Když opět všecko bylo v starém pořádku, dóm byl otevřen a varhany Rudolfem darované velebné zvuky vydávaly, vzýval jednoho dne kněz shromážděný lid, aby se za nemocného císaře pomodlil. Po několika dnech přestalo modlení a lid sobě šeptal, že císař již dávno zemřel a na trůně že sedí švec, jenž mu jest velmi podobným.

Oči všech upíraly se k císařskému oratoriu v očekávání, že uzří pseudonyma, avšak byli sklamáni, neboť nespatřili nikoho, leč někdy krásnou paní, nábožně se modlící.

Roku 1611 navštěvovali chrám zcela jiní lidé. Byl zde pasovský biskup arcivévoda Leopold, který sice sám zřídka do kostela chodil, za to hrnuli se tam častěji jeho žoldněři, ne aby se modlili, nýbrž aby modlícím se pohoršení dávali. Též krásný plukovník Ramée se svými důstojníky byl často zde, pohlížeje chtivým zrakem na poklady chrámu a skříně s ostatky zlatem vykládané.

Kanovníci pohlíželi na tyto hosty s rozličným pocitem. Jednak nelíbily se jim hrubé jich výrazy, jinak ale ctili v nich své osvoboditele od útisků luteránských kacířů.

Když pak biskup, Ramée a vojsko pasovské se dali na útěk, viděli se strašně sklamány obávajíce se následků, které také dlouho na sebe nedaly čekati. V květnu téhož roku konaly se přípravy k nové korunovaci, která sice několikrát odložena, konečně přec 23. května 1611 byla odbývána.

Tentokráte to byl uherský král Matyáš, bratr Rudolfův, ochrance Luteránů a pikardů, jak jej katolíci nazývali.

Svatodušní pondělí po 2. hodině odpolední vešel Matyáš do kaple Svatováclavské, aby se odtud v průvodu veškerého duchovenstva dómu k hlavnímu oltáři odebral.

Zde přivítal jej kardinal Ditrichstein místo nemocného arcibiskupa a zatím co domýšlivý Vídeňský biskup Khlesl mezi duchovenstvem se vypínal brzy to, brzy ono nařizuje, vykonal kardinál všecky předepsané modlitby a pomazání.

Na to předstoupil nejvyšší purkrabí Adam ze Šternberku a tázal se stavů za králem klečících, zda-li sobě Matyáše zvolili za krále — a třikráte odpověděli tito hlučně „ano".

Pak podal nejvyšší purkrabí kardináli korunu na purpurovém polštáři, aby ji králi na hlavu stavil, při čemž mezi požehnáním nejvyšší purkrabí a oba biskupové z Vídně a z Nitry prsty se jí dotýkali.

Na to vyzval Adam ze Šternberka české stavy, aby novému králi věrnost přísahali. Tito uposlechli; pán za pánem ukloniv se před králem, dotkl se koruny, načež král pokaždé kynutím hlavy děkoval.

Na to pasoval král dva mladé šlechtice české na rytíře Svato-Václavské.

Zatím, co všickni s plesajícím srdcem dóm opouštěli, stál zde Václav Chinský, jakoby v hluboký smutek pohřížen. Vyplnilť svou přísahu, že užije všech prostředků, dobrých i špatných, aby uherského krále na český trůn dosadil.

Neunavnou činností dosáhl kýženého cíle, nyní hleděl obdržeti odměnu za své namáhání.

Sotva odstraněny skvostné koberce a gobeliny, jimiž chrám byl ozdoben, zaujalo opětně místo jejich černé sukno.

Císař Rudolf II., tento trpce zkoušený vladař, podporovatel umění a tvůrce stříbrného věku, zesnul v Pánu. Byltě posledním z českých králů, který v českém hlavním městě odpočívá. Jeho bratr Matyáš nebyl pohřbu přítomen, zato jeho manželka Anna modlila se u rakve svého příbuzného.

Stranou stála dcera antikváře Strady, tajná láska Rudolfova a matka jeho dítek, zahalena v hluboký smutek. Byly snad jedinými, které smrt svého ochrance a otce těžce nesly a za něho se vroucně modlily. Však ještě jedna černě zastřená paní také se modlila — za svého nevinně odpraveného otce a za — císaře; jest to Eva z Lobkovic.

Dne 26. července 1616 konala se u hlavního oltáře zvláštní v Čechách dosud neznámá slavnost, vylákavši zvláště dámy všech stavů do kostela.

Byl to slavnostní obřad podávání zlaté růže ctnosti, kterou papež posvětil a zaslal královně Anně, manželce Matyášově.

Druhý ne méně velkolepý obřad, k němuž shromáždění luteránští páni přihlíželi s úštěpačným úsměvem, platil nenáviděnému vídeňskému biskupu Khleslovi, jemuž papežský vyslanec kardinálský klobouk odevzdával.

Pět roků uplynulo od smrti Rudolfovy a šest od té chvíle, kdy protestanté s radostným srdcem provolávali: „My volíme Matyáše za svého krále“; jásot umlknul, černé mraky zatahovaly posud jasnou oblohu, v dómu však opět ozývaly se rány kladiv a řemeslníci pracovali na jeho okrášlení.

Opětně se měla konati korunovace; tentokráte však nabyla ještě vážnějšího rázu než korunovace Ferdinanda I., jenž požíval aspoň pověsti přísné spravedlnosti.

O Ferdinandu Štýrském, kterého stavové dílem postrašeni, dílem z jakési apatie zvolili, se vypravovalo, že zavede španělskou inkvi-

sici; spůsobí sicilianské nešpory a krvavou svatbu pařížskou. Již jeho chování se k štýrským protestantům dokazovalo českým pánům dosti zřejmě, čeho se od něho mohou nadíti. Hluboká úzkost skličovala mysl větší části přítomných, když pražský arcibiskup Lohelius vykonával slavnostní obřad korunovační.

Katolíkům ani protestantům nebylo tajno, že dny pokoje jsou sečteny. Věděli dobře, že Ferdinand jest obklíčen osobami, které posavadnímu stavu věcí násilím učiní konec.

Katolíci se radovali, že časy snášelivosti Maxmiliánovy a povolnosti Rudolfovy minuly a že jim ráznost Ferdinandova úplného zjedná vítězství. Neutěšené myšlenky zmocnily se však přítomných pánů protestantských.

Jen na dvě osoby nemělo, jak se zdá, toto vážné naladění myslí a posvátnost místa vlivu. Byli to vídeňský biskup Khlesl a kardinál Ditrichstein. Již několik dní před korunovací hádali se oba duchovní hodnostáři, komu náleží první místo u hlavního oltáře, činilit na ně nároky oba, chtíce svou vysokou důstojnost a svou důležitost světu ukázati. Konečně připadli na komickou myšlenku, že dotčené místo mezi svatým obřadem častěji změní, aby takovým spůsobem dokázali přítomným rovnost svých hodností. A tak spatřujeme, že nepatrným obratem hlavy kardinálu dáno znamení, by místo vyměnil, jež pak Khlesl s vítěznou tváří opět zaujal. Za nedlouho připomenulo dle úmluvy lehké šťouchnutí loktem biskupa vídeňského, aby povstal a na druhé místo se posadil. Tentokráte přelítl mráček nevole přes pohyblivý žlutý a vyzáblý obličej jeho a v očích mu bylo čísti tajenou zášť. To opakovalo se při slavnostní mši častěji. Zatím pomýšlel snad již Lohelius, že protestantské chrámy dá sbořiti a Khlesla svrhne. Lohelius a broumovský opat dali pak skutečně protestantské kostely zavříti a zbořiti, čímž vržena pochodeň do sudu s prachem a spůsoben výbuch.

Dne 15. října 1619 očekávali probošt a kanovníci s těžkými klíči chrámovými v rukou s velkým nepokojem a nic dobrého netušíce příchod komisařů, od 30 direktorů vyslaných.

Komisaři žádali na nich nejdříve klíče, pak se odebrali do kaple Svatováclavské a začali sepisovati posvátné věci.

Hned po té oznámili přítomným duchovním hodnostářům, že chrám až do korunovace nového protestantskéhó krále Bedřicha Falckého pro každého zůstane uzavřen. Marně prosili kanovníci o lhůtu jednoho týdnu; nic platno, museli se podrobiti. Komisaři uzavřeli všecky dvéře a zapečetili je, načež k nim postavili stráže.

Dne 18. října přišli komisaři opět do chrámu. Tentokráte prohledali nejprvé celý chrám, všecky kaple a konečně odebrali se do

hrobek, aby se podívali, zdali ve vlhkých klenutích nějaký český Tomáš Percy prach neuložil, aby falckraběte Bedřicha týmž spůsobem na onen svět poslal, jakým jeho tchána Jakuba I. sprovoditi hodlali.

Když vše v pořádku bylo nalezeno, ozdoben chrám opět všemožným přepychem, aby se korunovace důstojně mohla předsevzíti. V osudný den 4. listopadu 1619 vykonal administrator Dikastus oděn skvostným ornátem za asistencí pražských a cizích vesměs bíle oděných kazatelů posvátný obřad a stavil kalvinskému kurfirstu korunu Svato-Václavskou na mladistvou hlavu.

Katolický chrám byl přeplněn lidem; evangeličtí, katoličtí a utrakvističtí páni a dámy, měšťané a měšťanky dostavili se v plném počtu, mnozí z pouhé zvědavosti, jiní v přesvědčení, že se lepší časy navrátí, a chladněji myslící opět přemítali, zda-li a jak dlouho tento rej potrvá.

Záhy jevily se následky; kněží kalvinští zmocnili se katolického dómu a přeměnili jej v jednoduchou kalvinskou modlitebnu; i učinili tak ihned beze všech ohledů na lid a jeho svaté upomínky.

Přibližovaly se vánoce, o kterých král se svým dvorem svátost oltářní měl přijímati a proto naléhal vrchní intendant a Bedřichův dvorní kazatel Abraham Scultetus (Schulze), aby katolický chrám co nejdříve všech „známek modloslužby“ byl zbaven. V sobotu dne 21. prosince vedral se houf kalvinistů veden Scultetem, Berkou, Berbisdorfem a Ruppem do posvátných místností, aby zničil veškeré obrazy a okrasy.

Z počátku měli sice suroví dělníci jakousi úctu před krásnými obrazy a starými sochami svatých, a snímajíce je, činili to s pozorností. Avšak díla lidského umění byla kalvinistům trnem v očích a protož volali na dělníky, aby věci jen rychle dolů házeli. A tak byly oltáře a obrazy na hromadu házeny, ostatky svatých chrupaly pod nohami surových lidí k veliké rozkoši přítomných kalvinistů.

„Nuže,“ volal jeden, „braňte se přec, vy kosti, čiňte přec zázraky!“ Jiní křičeli zase: „Nyní budete míti pokoj a nikdo vás nebude více obtěžovati prosbou „Oroduj za nás!“, načež ostatní v surový vypukli smích.

Kdežto jedni svůj hrubý fanatismus tímto spůsobem na jevo dávali, přinesli jiní žebříky a počali sráženi kříž na trámu u hlavního oltáře zavěšený a po obou stranách se nalezající sochy Jana a Marie. Lomoz tím spůsobený dráždil je k smíchu a sprostým bohaprázdným vtipům. „Odstraňte toho syna,“ kázal Scultetus; tu přiskočil opět jiný a hodil krásný obraz Panny Marie na obrazy a sochy, k spálení určené. Byla to madonna, kterou hraběnka Lucie

ze Slavatů v Jindřichově Hradci měla ve zvláštní úctě a sama si ji okrášlovala.

Mezi osobami, které ze zvědavosti se sem dostavily, nalezal se též malíř Hanuš z Feldů, který, ačkoliv sám evangelíkem, přec jednání surových kalvinistů neschvaloval. Smutně obcházel kolem, a pokaždé škubl sebou, když uměle zhotovený obraz protrhnut na hromadu mezi jiné věci byl pohozen.

Malíř Hanuš z Feldů a obrazoborci.

Vida pak krásný kříž, který Rudolf v Bruselu dal shotoviti, aby jím náhrobek svého děda okrášlil, na zemi ležeti, dodal si zmužilosti a prosil pány Ruppu a Berku, aby mu darovali porouchané obrazy, jež dříve za hlavním oltářem se nalézaly. Pánové vyplnili jeho prosbu a Hanuš z Feldů snažil se darované obrazy na bezpečné místo ukliditi.

Zatím strhla se ve středu chrámu hádka. Tam podněcoval Scultetus dělníky k rychlejší práci.

Dělníci se smáli, jiní zpívali hanlivé písně a v to zaznívalo bušení kladiv, praskot kácených ku spálení určených dřevěných soch a krásných židlí na kůru; gotická uměle ozdobená nebesa, která nad svatyní se rozpínala, strhána. Uprostřed tohoto chaosu zazněl nenadále hrubý hlas volající: „Zadržte, ve jménu krále!" Byl to Vilém starší z Lobkovic, Bedřichův komoří a nejvyšší hofmistr, jenž tento rozkaz udílel.

S nevolí obrátil se k němu Scultetus volaje: „My čistíme chrám Páně —"

„Nechte toho, pane superintendente," odpověděl krátce a vážně Lobkovic, „toto pustošení podráždí lid a popudí jej proti králi," pak ukázav na stranou ležící krásný kříž, žádal jej pro sebe. Byl odkázán na Hanuše z Feldů, který mu jej ochotně vydal.

Když se Lobkovic vzdálil, počalo pustošení znova. Scultetus nařídil, aby se sházené věci na dvůr před chrámem odnesly a tam zapálily.

Suché dřevo se vzňalo a plameny šlehaly vysoko k nebesům.

Uvnitř kostela bylo posud plno práce, tlouklo se, štípalo a strhávalo, co se jen strhnouti dalo. Katolíci vidouce pustošení, skřípali zuby, zatínali pěstě a odcházeli hluboce uraženi z chrámu Karlova. Až do západu slunce hospodařeno v chrámu takovýmto hanebným spůsobem a v nejbližší pondělí začal rej poznovu. Hulákajíce a výskajíce hrnuli se dělníci a s nimi děvečky ze zámku do chrámu, aby pod vedením kalvinského kazatele v započatém pustošení pokračovali.

Dolů shozené obrazy a sochy nebyly více páleny, neboť Lobkovic, jenž králi hrozil povstáním lidu, obdržel povolení, aby vše směl uschovati.

Vilém z Lobkovic a Prokop z Olbramovic dali zachráněné věci z větší části do kaple sv. Vojtěcha a do komory nad chrámem odnesti, kde je uschovali.

Méně šťastným byl Hanuš z Feldů, který několik postranných soch v kapli jedné ukrýval; Scultetus vedral se nočního času do kaple, kázal sochy do svého bytu odnesti a tam spáliti.

Druhého dne, v neděli, hájil surový dvorní kazatel s kazatelny obrazoborce a vyzýval přítomné, aby se súčastnili svátosti oltářní, která se v chrámu v první svátek vánoční měla udíleti.

V první svátek vánoční byl chrám zvědavým lidem naplněn.

U prostřed starého, nyní veškeré okrasy zbaveného chrámu, stál dlouhý bílým šatem přikrytý stůl a kolem něho 12 židlic, na nichž seděl král s německými kalvinskými kazateli a anglickým dvorním kazatelem královniným, Alexem Scapmanem. Král bral

chléb se stolu a lámal jej, kněz pak kladl kusy na talíř, načež si každý vzal a jedl. Na to chopil Bedřich dřevěný kalich, naplnil jej vínem, a napiv se z něho podával ostatním.

Chrám byl přeplněn lidem různého vyznání, každý byl žádostiv viděti ještě nevídaný obřad kalvínského přijímání. Avšak nikdo nebyl obřadem dojat, neboť postrádal úplně poetické posvátnosti, kterou se katolický ritus vyznamenává.

Při tom panovalo hrobové ticho a holé zdě zíraly pochmurně na shromážděný lid. Kalvinismus nenalezl v Čechách vhodné půdy.

Lid nelákala ani anglická kázaní Scapmanova ani německá Scultetova. Chrám býval jen velmi spoře navštíven.

Jen jednou, a sice 25. dubna 1620, naplnil se kostel a lid naslouchal tentokráte s napnutou pozorností kázaní.

Na zemském sněmu uzavřen spolek mezi Čechy a Uhry, dle něhož se každá z těchto dvou zemí zavazovala, že druhé v čas potřeby ku pomoci přispěje, a toto usnešení též stavové zemští přijali. Zde v kostele měl se spolek lidu slavnostně oznámiti.

U prostřed vyšnořené tělesné čety v průvodu mnohých knížat, uherského vyslanectva a zástupců rozličných zemí, vešel Bedřich do chrámu, načež Scultetus v delší řeči vykládal důležitost spolku s Uherskem, hrabě Thurzo, vyslanec uherský, poukazoval v latinské řeči na výhody ze spolku vyplývající. Též Ruppa schvaloval vše v řeči latinské výrazy vybranými, a měl chvalořeč na Bethlena Gabora.

Na to čtena smlouva. Po přečtení smlouvy měl král s hrabětem Thurzem ještě krátkou rozmluvu a slavnost skončena.

Tato slavnost byla také poslední. Časové události následovaly příliš rychle za sebou, a konec písně odzpíval se ještě téhož roku 8. listopadu spůsobem žalostným.

Po bitvě na Bílé hoře navrátili se opět kanovníci. Stoly od kalvinistů postavené, jakož i židle a jiné věci byly vyházeny a chrám ve svém dřívějším lesku opět zařízen.

Dne 28. února 1621 v první neděli postní byl chrám arcibiskupem Loheliem u přítomnosti místodržitele Karla knížete Liechtensteina a mnoha pánů a rytířů slavnostním spůsobem znova vysvěcen.

Za hlaholu zvonů a znění polnic zpíváno slavné Te Deum. Arcibiskup sloužil slavnou mši svatou a stařičký děkan Arsenius z Radbuzy měl před obětováním latinskou řeč.

Několik dní později vysvěceny též ostatní kaple a ozdobeny zachráněnými obrazy a ostatky svatých atd.

Ferdinand II., který k obnovení poskytnul potřebných peněz, vešel teprvé 11. dubna 1621 do chrámu, navrátiv se z Řezna, kde kurfirsta Bedřicha jeho hodnosti zbavil.

Nyní chrám opět četně navštěvován a zavznívaly zde zase varhany Ferdinanda I. a zpívána dojemná píseň česká: „Svatý Václave!“, kterou Ferdinand III., kdykoliv chrám navštívil, spolu zpíval. Ferdinand, jenž česky velmi dobře uměl a též velmi rád česky mluvíval, byl r. 1627 se svou matkou Eleonorou od arcibiskupa Arnošta z Harrachů korunován.

Dvakráte ještě strachovali se kanovníci o katolický chrám, prvníkráte, když Sasíci roku 1631 do země vpadli, podruhé, když 17 roků později země Česká od Švédů byla navštívena.

Se Sasíky vrátili se čeští vyhnanci, a někteří kazatelé jejich popílili sobě, aby se chrámu pro svou bohoslužbu zmocnili.

Tomu opřeli se vším úsilím kanovníci. I nebylo lze svár nijak urovnati; když pak protestantský kazatel na kazatelnici vystoupil a hlasu svého pozvedl, počali duchovní páni křičeti a drzého vetřelce z chrámu vyháněti; lid přidal se ku straně svých duchovních pastýřů a přiměl kazatele, by chrám opustil.

Tento dostavil se však následující dny opět, až kurfirst Saský nařídil luteránskému kazateli, by od svých kázaní upustil, vykázav mu naproti ležící kostel Všech Svatých.

Nyní nastalo závodění katolického a luteránského kazatele. Oba přičiňovali se všemožně, aby se chrám jejich nábožným lidem naplňoval, oba líčili svým posluchačům hřích odpadlictví a snažili se dokázati, že víra jejich jedině jest jen pravou a k spasení nevyhnutelně potřebnou.

Když r. 1648 Švédové Prahu přepadli, nastaly opětné zmatky v zámku; duchovní upadli do rukou Švédů a nakládalo se s nimi jako se zajatci. Avšak vzdor všem protivenstvím, kterých jim zakoušeti bylo, zůstali věrni víře své a králi svému. V následujícím roce zvučely opět varhany a zazníval chvalozpěv „Tě Boha chválíme“; nebezpečí pominulo a krutá válka skončena.

Snad aby se věrným Pražanům vděčným ukázal, uzavřel Ferdinand III., že ve stavbě hlavní lodi chrámové od Václava IV. a Vladislava započaté bude pokračovati.

Vypuklé války a brzy na to jeho úmrtí (1657) byly příčinou, že plán opět nebyl uskutečněn. Teprvé r. 1673 položil císař Leopold, vybídnut arcibiskupem z Bílenberku, základní kámen k nové stavbě. Několik let později shotovil Ferdinand Schor v neblahé hodině na rozkaz Karla IV. plán, který však, bohudík, neproveden.

Plán ten byl tak sdělán, že by byl i všecky svaté v nebi nanejvýše pobouřil.

Ferdinand Schor, bodrý a nábožný Tirolák, byl malířem a spolu stavitelem. Od něho pochází veliký freskový obraz na průčelní zdi chrámové, a výkres k novému hlavnímu oltáři, určený pro slavnost prohlášení Jana z Pomuku za svatého r. 1729. Tento hlavní oltář zářil leskem zlata a stříbra velkých soch, zvláště zmíněného svatého, pak andělů, svícnů a vás.

Nad ním klenul se velký skvostný baldachin z purpurového sametu bohatě zlatem protkávaný a nesený pozlacenými anděli. Presbyterium jakož i celý chrám byl červenými hedvábnými čalouny a uměle tkanými římskými gobelínami, představujícími legendu světce, ověšen. Zrcadla a zlaté girlandy z umělých květin zvyšovaly lesk tisíců hořících světel. Kolem sloupů chrámových vinuly se zlaté a stříbrné tkaniny, vavřínové a palmové ratolesti; hlavice sloupů byly ze zlata, množství stříbrných lamp viselo mezi oblouky. S gotického klenutí visely na zlatých řetězích křišťálové korunní svícny třpytící se jako drahokamy. Hořící voskové svíce, lampičky a lampy z drahých kovů zářily před oltáři a u zábradlí kaplí; a všechen ten lesk odrážel se v zrcadlech na stěnách zavěšených; zkrátka byl to báječný, ba omamující pohled.

K tomu družil se pestrý a elegantní kroj tehdejší doby, pánové s napudrovanými vlásenkami v hedbávných zlatem vyšívaných kabátcích, pod nimiž bělaly se dlouhé, zlatem, stříbrem a pestrým vyšíváním ozdobené vesty, krátké nohavice vězely v punčochách a střevíce s přeskami ozdobeny drahokamy; šustot těžkých, pestře zlatem a stříbrem protkávaných damaškových šatů paní s věžatou ozdobou na hlavách, utvořenou uměle z perlí a z briliantů v zlatě zasazených, dále leskly se zlaté čepce paní měšťanských a bohatých selek a nad nimi vznášely se sta korouhví v čele zbožných poutníků ze všech končin vlasti a cizozemska. Všude panovala radost a zbožná mysl. Po dlouhá léta mluvilo se jen o této slavnosti, o lesku, o četných cizincích, kteří žádného přístřeší v městě dostati nemohli, o ohňostroji, slavnostním osvětlení a pod. Veškeré mysle byly zaujaty těmi upomínkami, z nichž je teprvé po dvanácti letech nemile vyrušil pokřik: „Nepřítel se blíží!“

Pro dóm bylo 18. století velmi osudným. Husité a kalvinští obrazoborci nenadělali v chrámu tolik škody, jako Prušáci v 18. století. Jako r. 1619 Bedřich falcký, tak vcházel 122 let později bavorský Karel Albert jakožto nápadník trůnu do chrámu.

Dne 19. prosince 1741, když se před tím byli Francouzové, Bavoři a Sasové zmocnili Prahy, vcházel Karel Albert do metropole

pražské, aby si zde od arcibiskupa Maurice z Mauderscheidu za obvyklých obřadů dal korunu z Mnichova s sebou přiveženou na hlavu postaviti.

Při obětování měl jeden z pážat novému králi voskovou svíci podati, učinil to však tak nejapně, že svíce na dlažbu upadla a se zlomila.

Pokládáno to za znamení, jehož se všickni hrozili. Česká šlechta, súčastnivší se na rozkaz krále korunovace, rozpomínala se s hrůzou na podobnou nehodu, která se r. 1619 byla udála. Avšak čin byl již vykonán, a šlechta s usurpatorem opouštěla chrám s myslí ne právě veselou.

Mnozí z těchto pánů scházeli o dvě léta později, když biskup Olomúcký, Jakub Arnošt hrabě z Lichtensteinu řádné královně Marii Terezii korunu Karla IV. na pomazanou hlavu kladl.

Chrám měl při slavné této příležitosti zvláštní vzezření. Mezi pilíři byla velká, skvostně vykládaná lešení pro dámy a pány z nižší i vyšší šlechty, nad hlavním oltářem visel krásný, zlatem bohatě vyšívaný baldachin z šarlatového sametu a tisíceré svíce i svícny rozlévaly oslňující moře světla na posvátné obřady a nesčetné množství lidu.

Vysoká klenba chrámová ozývala se ohlasem písně „Te Deum laudamus“ z plné duše zpívané od lidu, jenž v zájmu krásné této paní hrůzy obležení a hladu byl přetrpěl.

„Nyní jest zase dobře,“ těšili se lidé, „mír a císařovna nám vše zase nahradí.“

Mír nastal i přestal, a čtrnáct let později otřásaly se opět vysoké klenby, ale tentokráte nárazem žhavých kulí. Dým a oheň naplňovaly stánek boží, však nebyla to kořenná vůně kadidla ani plamenné moře hořících svíček, nýbrž požár chrámové střechy a řícení se umělých kleneb. Prus vymstil se za útoky učiněné na jeho vojáky při jich útěku z města. Malý Bedřich Velký Prahu opětně oblehl a od 30. května počínaje až do 19. června hroznou palbou ji pustošil. Na zámek i hlavní chrám hozen též od 1—9. června velký počet žhavých kulí. Nejděsnější byly tři poslední dni, v kterýchž 215 kulí plechovou střechu chrámovou prorazilo a krov 30kráte zapálilo, jenž ale pokaždé chvalnou opatrností a péčí kanovníka Jana Kaisera šťastně opět uhašen. Dne 5. června hozeno na chrám 537 pum, 989 kulí a 17 karkas, kteréž ale většinou padly na okolní domy.

Truchlivý byl pohled na spustošený velechrám, klenutí jedné kaple bylo proraženo, oltáře, lavice, překrásné varhany silně poškozeny. Také Schorův hlavní oltář byl se stal obětí tohoto pustošení. Bylo nyní plné ruce práce. Hlavní oltář opět znovu zřízen, taktéž

Quintainerem vyřezávané a pozlacené sochy. Výborný starý obraz na hlavním oltáři „Sv. Lukáš malující matku boží“, dílo to mistrovské ruky Gossaertovy nazvaného Mabuse, i s postranními křídly, zobrazení to legendy sv. Jana evangelisty od Michala Coxie, vytažen z úkrytu, aby opět zaujal staré své místo; podporou četných dobrodinců vrátil se chrámu brzo starý lesk. Taktéž koncem května 1757 uschované zlaté a stříbrné svítilny, svícny, zrcadla, obrazy postaveny opět na dřívější svá místa, taktéž krásnými řezbami okrášlené skleněné skříně se stříbrnými nohami, rukami, poprsími, sochami u pilířů upevněny a na oltáře postaveny. Bylyť to oběti věřící doby a snad cítil se mnohý ze zbožných věřících zdravějším na svých údech, když věděl, že podoba jejich opět na posvátném místě se nalezá.

Jaké to upomínky poutaly se k tomuto hlavnímu oltáři s mistrovskými jeho obrazy na křídlech. Zde před ním postavena byla koruna česká na pomazanou hlavu Marie Terezie, pak jejímu synu Leopoldovi II. (1791) a rok později jeho synu Františku II., třetímu králi z rodiny habsbursko-lotrinské. Zde vykonala abatyše tereziánského ústavu šlechtičen, Marie Anna, dcera Leopolda II., zrušením ústavu svatojirského na ni přenešené právo, korunovati české královny, na třetí manželce císaře Františka, Marii Louise a zde skládal pravnuk Marie Terezie, Ferdinand Dobrotivý, starou přísahu králů českých (1836).

O několik let později děla se zde slavná korunovace Marie Anny, manželky Ferdinandovy, kterouž vykonala arcivévodkyně Marie Terezie, abatyše terezianského ústavu šlechtičen.

Když r. 1868 přikročeno ku přesně slohové obnově a okrase chrámu, musel i Schorův hlavní oltář ustoupiti novému, dle nákresu Krannerova zhotovenému.

Staré krásné mistrovské dílo Gossaertovo, zdobivší druhdy kapli malířského cechu malínského (v Nizozemsku), kteréž před obrazoborci zachráněno (1580) a tajně do Prahy převeženo, déle 150 let hlavnímu oltáři bylo okrasou, odevzdáno obrazárně vlasteneckých přátel umění.

V r. 1873 byla obnova chrámu skončena a nový hlavní oltář postaven, jen navržené polychromování chrámu zmařeno spěchem, aby již konati se mohla jubilejní slavnost 900leté památky založení pražského biskupství. Bohužel! musíme dodati, že se tak nestalo, dojem býválť by velkolepě slavný, jakož vidíme z ukázky mistrovskou rukou Sequensovou, prostřední lodě s hlavním oltářem, bohužel jen na papíře malované.

Velká jubilejní slavnost, s níž spojeno bylo též vysvěcení hlavního oltáře a odevzdání chrámu, počala 30. srpna 1873 o 9. hodině ráno. Již časně z rána hrnul se lid na hrad. Chrám byl záhy přeplněn.

Mezi pozvanými hostmi, jichž místa již byla ustanovena, bylo odboru uměleckého Jednoty svatovítské, nepochybně spěchem, dokonce zapomenuto. A když se to ovšem káralo, odvětila osoba, přes velké své důchody nejmenším haléřem ku stavbě přispěvší, naivně, že „příštipkovati není ještě stavěti."

Však slavnost započala a místopředseda Jednoty pro dostavění hlavního chrámu, svob. pán Karel Margelík, podal kardinálu arcibiskupu knížeti Švarcenbergovi klíče chrámové se srdečným českým proslovem, na nějž Jeho Eminence německou a českou řečí odpověděla.

Den před tím byly veškeré zvony v městě svým hlaholem ohlásily počátek velké slavnosti jubilejní.

Před 478 lety hlásaly taktéž všechny zvony pražské velikou slavnost vysvěcování dostavěného kůru a spojeného s tím vysvěcení hlavního oltáře. Tenkráte stála před gothickým oltářem hubená postava vášnivého arcibiskupa Jana z Jenštejna. Oko jeho bloudilo zamračeně z přítomné královny na neobsazený trůn nevražícího na něj krále Václava IV. Duch jeho mimovolně zabýval se propuklým nedávno s ním sporem, z něhož doufal že církev vyjde vítězně. Okolo něho stálo četné duchovenstvo hlavního chrámu; kanovníci, odění ve skvělé ornáty, s infulí, což ku prosbě Karla IV. od papeže Urbana V. jim povoleno, dále stáli mansionáři, Karlem r. 1343 založení, pak duchovní oltářníci, strážcové hrobu atd. A celý chrám byl pln nábožného lidu, pánů a rytířů i krásných paní v malebném bohatém kroji sametovém a hedvábném, krátkých zlatem bohatě vyšívaných pláštích a ještě kratších kabátcích, zlatem i drahokamy vykládaným pasem spjatých.

Jak povznášející to byl pohled na ten zástup hrdých a statečných mužů, kteří opírajíce levici o věrný svůj meč, byli sobě vědomi své síly a také vůle, vykonati, co mysl jejich, žádným materialismem dosud nechuravící, pro víru a slávu vlasti činiti kázala.

A opět hlaholí zvony stověžaté Prahy a mezi nimi zvláště ony na věži chrámu svatovítského, jichž zvuk tak slavně chladným vzduchem únorovým se nese, hlásajíce zase slavnost církevní, vysvěcování totiž velechrámu a hlavního v něm oltáře. Před novým renaissančním oltářem, jejž zdobí obrazy křídelní, Lobkovicem zachráněné, stojí v r. 1621 (28. února) arcibiskup pražský Lohelius, jemuž z očí sálá radost z vítězství nad ušlapaným hadem kacířství kalvinského. Týž pocit sdíleli s ním také obklopující jej kanovníci, kteří byli též dosti hrůz, žalu a běd zakusili. A co lid, jenž tu před nimi klečí a „Tě Boha chválíme" pěje, — jen malá část toho lidu sdílí jejich radost, větší jeho část hledí plna trapné předtuchy do budoucnosti

pohlížejíc k místu, kde Karel z Lichtenštejna zdánlivě se modle klečí, jehož mysl ale zabývá se již krvavým soudem, za kterýž doufá dojíti takých díků. Pro něho jest krásně složená latinská řeč kapitolního děkana Kašpara z Radbuzy, hlásající milosrdenství, lásku a spravedlnost boží, dokonce ztracena.

A tytéž staré zvony opět se rozezvučely, zovouce slavným, vážným svým hlaholem o dvě stě padesát let později nábožný lid do posvátného chrámu Karlova. Dvojí slavnost tentokráte se chystá; jestiť tomu 900 let, kdy za prvního biskupa zvolen Dětmar, Sasík, za vlády druhého slavného Boleslava, jehož rozkazů daleko až za Krakov posloucháno. Druhá slavnost týkala se vysvěcení nového oltáře ve chrámu nyní opět ve zdech svých upevněném.

Místo starého, bohatě ozdobeného oltáře renaissančního zvedá se nový gotický se svými vzhůru se nesoucími příporami a baldachiny, svými fialami a kyticemi, pnoucími se do výše, jako by hledaly vzduchu a tepla slunečního.

Zde stojí, obklopen četným duchovenstvem, zamyšlen český kníže církevní. Před duševním jeho zrakem táhnou obrazy porovnávající počátky víry křesťanské v Čechách a dobu nynější.

Krásný z kopaninského kamene podle nákresů Krannerových ve stavební huti zhotovený hlavní oltář má ve svých výklencích relikviáře se smaltovými vložkami dle nákresů Sequensových, provedených od Chadta. K nejvyššímu výklenku, pro nejsvětější svátost určenému, vedou po obou stranách oltáře mramorové stupně. Za hlavním oltářem jest starý náhrobek z červeného mramoru s ostatky sv. Víta a nad ním jeho socha.

V 17. a 18. století stál zde také oltář, před kterýmž ještě ku konci 17. století venkované sv. Vítu obětovali černého kohouta.

Před hlavním oltářem stojí po straně epištolní trůn arcibiskupa, na protější straně evangelní stávaly druhdy trůny krále a královny. Po obou stranách kůru stojí nové, z limbového dřeva vkusně zhotovené, slohu chrámovému přispůsobené stolice kanovníkův. Staré, snad mistrovskou rukou Parléřovou vyřezávané, byly od kalvinistů spáleny.

Zde stávali často předchůdcové Husovi a onoho církevního hnutí, jehož vlnobití až do 17. století základy staré víry otřásalo; tuto kanovník Milič z Kroměříže, se zrakem snivě k vysoké klenbě chrámové upřeným a před duší jeho snuly se tajemné obrazy zjevení sv. Jana, jimiž kázání jeho tak se vyznačovala. A nadšení toto nutká jej, vzdáti se všech svých hodností a bohatých příjmů, aby v dokonalé chudobě sloužiti mohl Kristu a jeho evangeliu (1363). Také Matěj z Janova, nadšený žák Miličův, nejvýtečnější ač nikoliv jediný učenec svého

věku sedával jakožto kanovník v jedné z oněch stolic. Jemu sice scházelo řečnické nadání jeho mistra, za to ale působil jakožto bohoslovecký spisovatel ku blahu duší jemu svěřených. Šlechetný jeho duch mocně pociťoval, kterak jest potřebí, aby poměry církevní byly napraveny i vyslovoval se také směle pro tuto nápravu. Arcibiskup Jan z Jenštejna, kdysi jeho soudruh na učení pařížském, vykázal mu zpovědnici za působiště a zde on také ve vší tichosti horlivě působil, byl ale nicméně od nepřátel svých obžalován, že brojí proti uctívání posvátných obrazů a ostatků. Pozdější držitelé oněch starých kůrových stolic byli zevnějšími poměry nuceni hájiti své hodnosti a obročí proti útokům utrakvistův a později luteránův, i necítili dokonce potřeby, všeho toho se vzdáti, aby v dokonalé chudobě Kristu a jeho evangeliu sloužili.

S novými renaissančními stolicemi nastala také doba lepší, kteráž vždy více se vyjasňovala. Nebylo sice žádného Miliče a žádného Matěje z Janova více mezi kanovníky, za to ale sedal zde Krištof Rheinfeld, jemuž děkovati máme zachránění desk zemských, pak spisovatel a biskup samandrijský, Tomáš Pešina z Čechorodu, dále známý Jiří z Kriegelštejnu, svob. pán Talmberg, potomek známého hubitele kacířův a j. v. Ostatně, když jsme právě u kůrových stolic, musím vám, ctěné dámy, také o ostatních kostelních stolicích něco pověděti.

Nedlouho po šťastném osvobození Vídně polským králem Sobieským, v r. 1685 kázal zde v hlavním chrámu kapucín P. Marco Aviano, týž, jenž v památné ono jitro před bitvou sloužil polní mši, při kteréž Sobieski přisluhoval.

Pověst kapucína předcházející spůsobila, že chrám tou měrou byl naplněn, že velká část kostelních lavic se polámala. Správa zámecká snažila se pak škodu tuto napraviti i učinila ve Vídni o tom podání, podotýkajíc, že ne-li všechny, alespoň ty lavice musí býti opraveny, v nichž kdyby dvůr do Prahy zavítal, pánové zlatého rouna sedávají, poněvadž jsou příliš rozviklané. Lavice ty měly býti podle vzoru lavic kostela sv. Tomáše dvorním truhlářem Nonnmacherem shotoveny.

Prostřední loď spočívá na 14 mocných pilířích s lomenými oblouky, nad nimiž v triforiu táhne se sloupová gallerie, okrášlená 21 poprsími památných osobností z dob prvé stavby chrámu. Spatřujeme zde krále Jana, Karla a Václava s jich manželkami a z arcibiskupů Jana z Jenštejna, Očko z Vlašimi a Arnošta z Pardubic, dále kanovníka a dozorce stavby Beneše z Veitmíle a j., prvního stavitele chrámu Matyáše z Arrasu, Petra Parléře atd.

S této gallerie visely až do r. 1541, kdy požárem byly zničeny, přeskvostné gobelíny, kteréž později nahraženy červeným damaškem, mezi sloupy gallerie pověšeny stříbrné lampy. Později byl vchod do této gallerie zazděn. Třináct vysokých oken, od poslední obnovy grisajlem opatřených, osvětluje barevným světlem svým vysokou loď chrámovou.

Stará Karlova hrobka královská nalezala se druhdy u prostřed chrámu, naproti kapli sv. Václava; nyní zvedá se nad ní dřevěný dvojitý kůr, jehož dnové ale od nové opravy chrámu jsou sečteni. Také nikdo nezapláče nad tímto ostudným výstavkem, ale pádem kostelní zdi ztratíme starou nástěnnou malbu.

Arnošt z Pardubic.

Však přistupme nyní k tomuto nádhernému, chrám zdobícímu náhrobku císaře Rudolfa. Umění milovný tento císař dal jej z kararského mramoru od Aleše Kolína v Norimberce zhotoviti a stál prý 32.000 dukátů. Na hoře na víku spočívají sochy v životní velikosti Ferdinanda prvního a jeho manželky Anny, dcery Vladislavovy, kterouž lid jakožto krajanku miloval a ctil, kdežto manžela i otce jejího považoval za cizince. Po boku jejím leží císař Maxmilian, syn Ferdinandův a otec Rudolfa II. V nohách stojící Kristus s korouhví, mistrovské to dílo první třídy, byl při jakés příležitosti z náhrobku zmizel a objevil se ve Vídni, odkud ale k naléhání českých stavů opět do Prahy musel býti navrácen. Čtyři strany náhrobku zdobí reliefová poprsí Jiřího Poděbradského, Ladislava, Karla IV. a jeho

manželek Blanky, Anny a Elišky, pak Karlova syna Václava IV. Skvostný tento náhrobek vroubí pozlacená, uměle kovaná železná mříž ve vkusu 16. věku. Nedaleko odtud kryje kamenná deska hrobku, do níž sestupuje se po schodech. Zde leží kosti králův našich, zde rakev, v níž otec vlasti Karel IV. odpočívá. Tomáš Pešina, měvší dozor nad obnovou schodů, pátral s příbuzným svým Eliášem Šrettlem, pozdějším kapelníkem kůrovým, po rakvi. Konečně nalezl ji v jednom koutě na zemi, polospuchřelým víkem přikrytu. S pláčem líbal tu bílou studenou ruku a dal strouchnivělou rakev postaviti na místo vyvýšené. Tu leží také syn Karlův Václav IV., jehož kosti ani po smrti nemohly dojíti odpočinku, podobně dědu jeho Janu Lucemburskému, jenž po častém přenášení konečně v Kastelu nad Sárou odpočívá.

Zde v této rakvi leží kosti kadeřavého syna královského Ladislava a tuto spí věčný spánek národní náš, šlechetný král Jiří. A uprostřed této královské hrobky stojí na kamenných stupních cínová rakev Rudolfa II., tak mnoho zkoušeného panovníka.

S Karlem IV., tvůrcem zlatého věku, počíná a Rudolfem, tvůrcem věku stříbrného, končí, vyjma Zikmunda, Albrechta, Vladislava a Ludvíka, řada odpočívajících zde králův.

Tito byli k rozkazu Rudolfovu pražským kapitulním děkanem Jiřím Pontánem z Breitenbergu ze staré hrobky královské do této nové přenešeni. Nejmladší a poslední mrtvola zde odpočívající jest ona ovdovělé vévodkyně z Parmy, Marie Amalie, dcery císařovny Marie Terezie, kteráž v r. 1804 v Praze zesnula.

Nescházelo mnoho a skvostná tato Rudolfova hrobka byla by slepé horlivosti kanovníka Pešiny padla za oběť. Dotčený kanovník chtěl totiž, aby získalo se místa, tuto okrasu chrámu odstraniti a v Háznburské kapli postaviti, a již také místo k tomu vyměřováno, ale naraženo na mnohé překážky.

Toto připomíná nám také podivuhodný nápad jistého kustoda chrámu, jenž v horlivosti své veškeré renaissanční oltáře z kostela chtěl vyházeti, což ale dle jednohlasného usnešení komise nebylo přijato. V 14. věku bylo v chrámu tomto ještě méně místa, neboť u pátého pilíře zavírala mříž a oltář, sv. Kateřině r. 1409 zasvěcený, kůr svatovítský od ostatního prostoru, nad to pak stál u prostřed chrámu velký oltář Panny Marie (1365). Prostor ten nazýval se kůrem P. Marie. A konečně nalezaly se u staré hrobky královské tři oltáře, v levo sv. Ludvíka (1348), v pravo sv. Mikuláše (1353) a z předu oltář „nevinňátek“, r. 1353 vysvěcený.

Počneme nyní svou obchůzku vchodem kůrovým a vstoupíme ve věnci kaplí do prvé, v levo se nalezající a sv. Zikmundu zasvěcené

kaple, jejíž oltář r. 1368 Karel IV. založil a na poděkování za narození svého syna Zikmunda kosti onoho svatého mnohými zlatými a stříbrnými skvosty obdařil. Padesát dvě leta na to nevěděl syn tento co lepšího činiti, než tyto skvosty dát roztaviti a z nich peněz raziti, aby jimi své žoldnéře zaplatil.

Na starých zdech spatřujeme některé náhrobní desky, tak kovovou Johanky Dietrichsteinské, španělského rytíře Ant. z Kardony a jeho manželky Marie. U pilíře stojí náhrobek knížete Bathoria († 1613).

Jiné náhrobky kryjí kosti Lobkoviců, Vratislavů, Vřesoviců. Po hrobce Černínů, z nichž zde mezi jinými také Humprecht Černín jest pochován, nazývá se kaple Černínskou.

Obě malbami na skle opatřená okna této kaple byla podle ustanovení uměleckého odboru v Inšpruku shotovena. Náklad na jedno z nich zapravili Václav a Anna Moravcova, tato roz. Küfferova z Asmansvillu, v r. 1875.

Druhá, zcela obezděná kaple Michalská, nyní

sakristie

s krásnou visutou klenbou, zavírá v sobě, kromě některých zajímavých starých podobizen bývalých arcibiskupů, drahocenné předměty, na př. lovčí rohy ze slonové kosti, majetek to prý kdys Rolanda Velkého atd.; také viděti zde prastaré, při kopání základů chrámových nalezené kosti.

V 16. věku byly zdi této kaple vnitř i vně malbami a psanými modlitbami pokryty, dřevěná pavlač čněla do chrámu, s níž o velkých svátcích ukazována lidu nejsvětější svátost.

V hořejší prostoře této sakristie nalezá se chrámový poklad, zavírající v sobě mnohé nad míru drahocenné umělecké předměty z drahých kovů, bohatě drahokamy vykládané a velkou starožitnickou cenu mající, mezi jinými kříže, na př. kříž monstranci podobný, na němž podoby Karla IV., Václava, papeže Urbana V. a kardinála Petra z Belliforte nad míru jemně a něžně jsou vleptány; dále jiné ze slonové kosti uměle vyřezané; pak as 10 liber těžký z nejlepšího arabského zlata zhotovený, něžnými kamejemi, třpytícími se smaragdy, safíry, rubíny a perlami posetý velký kříž s trůnícím císařem Karlem IV. a apoštoly Petrem a Pavlem. Nesčíslný počet skvostných mešních rouch, jedno z pláště sv. Václava, zlatou okrasou bohatě pokryté, dále mešní roucho sv. Vojtěcha ze zlatohlavu s vetkanými labutěmi a křídlatými lvy. Dále viděti zde prsten, topasem ozdobený, hřeben ze slonové kosti a rukavici tohoto světce. Meč sv. Václava a jiný sv. Štěpána také se zde spatřuje, jakož i krásné křídelní obrazy

oltářní, dále kodex z 11. věku, kancionály s překrásnými drobnomalbami, prastaré rukopisy a několik listů z evangelia, jak pověst dí, vlastní rukou sv. Marka psaného, ostatní část nalezá se v chrámu sv. Marka v Benátkách.

Nejblíže následující kaple sv. Anny kdež nalezají se hrobky Nosticův a Žďárských a oltář, založený arcibiskupem Harrachem na poděkování za skončení války 30leté, byla nákladem Purkharda, purkrabího magdeburského, nejvyššího hofmistra císařského dvoru, vystavěna a proto také „hraběcí“ kaplí nazvána.

Staré nástěnné malby byly již dávno sešly; místo nich stkví se kaple v zcela nových barvách. Bylať polychromována a stěny její v r. 1878—79 novými, podle nárysů ředitele akademie Sweertsa mistrem naším Františkem Čermákem, nyní professorem akademie, shotovenými nástěnnými malbami — představujícími výjevy ze života sv. Anny — ozdobeny. Náklad na veškerou tuto ozdobu, k čemuž připočísti sluší ještě krásné malby na skle v oknech, uhradila společnost vlasteneckých přátel umění. Nový oltář jest od Mokra, kamenné sochy na něm, sv. Anna, Methud a Lukáš od našeho výborného sochaře Šimka shotoveny.

Naproti této kapli na presbyteriu vidíme velmi zajímavou velkou dřevořezbu „útěk falckraběte Bedřicha“ s dosti věrnými pohledy na zámek, Malou stranu, Staré a Nové město.

Čtvrtá kaple, původně sv. Hátě, později oběma slovanským věrozvěstům Cyrilu a Methoději, a ještě později sv. Štěpánu a Martinu zasvěcená, byla druhdy Pernštýnská a nazývá se nyní kaplí Kinských.

Kníže arcibiskup Přichovský, jenž zříditi si dal poslední odpočinek v hrobce Bernarda Kinského a tuto také v cínové, 10 centů těžké rakvi odpočívá, jest poslední z pěti arcibiskupů, kteří v této kapli byli pochováni. V roku 1582 pohřben zde proslulý Vratislav z Pernštýna, nejvyšší kancléř český a vedle něho jeho manželka, Španělka donna Maria Manriquezova de Lara, matka slavné Polyxeny z Lobkovic. Nádherný náhrobek v slohu renaissančním zdobil druhdy starý krásný obraz, dar Polyxenin. V r. 1619 za žalostného kalvínského obrazoborství strhla se zde mezi malířem Hanušem z Feldu a vůdcem obrazoborcův, dvorním kazatelem Skultétem, prudká hádka. Šloť o zničení krásného toho obrazu, který Hanuš z Feldu chtěl zachrániti, pročež kalvinistu žádal, aby mu jej daroval. Hanuš sám byl luteránem, ale on byl též malířem, a jakožto malíř prosil za obraz. Ale dvorní kazatel, jenž všechny obrazy měl v ošklivosti, zhola mu to odřekl. Hanuš ale tím více nalehal a v hádce na obrazoborce dotíral, až tento vyhrkl v slova: „Vy luteráni páchnete papeženstvím!“

Před kaplí spatřuje se náhrobní kámen dějepisce a kapitulního děkana Pešiny z Čechorodu (1680).

Pátou kapli, původně sv. Antonínu poustevníku zasvěcenou, nyní kaplí sv. Jana křtitele nazvanou, vystavěl Matyáš z Arrasů (1352) na útraty arcibiskupa Arnošta z Pardubic. Čas a povětří více jí uškodily než ostatním kaplím i jevila nebezpečné trhliny, když prostranství okolo chrámu se rovnalo, tak že Kranner byl nucen, kapli tuto částečně znovu vystavěti.

V kapli této vidíme náhrobky knížete Bořivoje II. (1100—1107) a Břetislava II. (1092—1100). Zde odpočívají také dva pražští arcibiskupové: Brus z Mohelnice (1580), první po válkách husitských, a jeho nástupce Martin Medek († 1590), úhlavní nepřítel českých bratří. Na protějším pilíři spatřujeme náhrobní nápis Krištofa Quarinoniho, osobního lékaře císaře Rudolfa II., jenž v r. 1607 zemřel. Tři okna v této kapli jeví pěkné malby na skle.

Kaple Berkova jest pořadím šestá. Z počátku nazývala se kaplí nejsv. Trojice neb také císařskou, takto z té příčiny, že vystavěna byla nákladem císaře Karla IV. a jeho choti Elišky.

Byla r. 1368 vysvěcena a měla tři oltáře, sv. Elišce, nejsv. Trojici a sv. Ludmile zasvěcené.

Dva náhrobní pomníky našich Přemyslovcův poutají zraky naše. V tomto leží popel udatného Břetislava I. (1055), českého Achilla a věrné jeho Jitky, kterouž sobě kníže z kláštera unesl, onen pak kryje popel syna Břetislavova, Spitihněva II. (1055—1061). Náhrobní deska upomíná na starou českou rodinu Berků z Dubé a Lipé, kteří kapli dali jméno a tamo ukazuje nám mosazná tabulka jméno Pfluga z Rabenštejnu, nejvyššího kancléře Ferdinanda I., a zde pod tímto náhrobkem dříme věčný sen obojetný Zdeněk Lev z Rožmitálu, sluha tří králův.

Zde konečně nalezáme tak zvaný jerusalemský spodek svícnu, jenž jako věčný žid od města k městu, od kostela ke kostelu, od kaple ku kapli putoval a i v této kapli jen prozatímného útulku došel.

Za Tita, tak vypravováno v 12. století, přinešen byl tento kus svícnu z Jerusalema do Říma, odtud do Milana, v kterémžto městě ho Vladislav II. spolu s jinými skvosty obdržel za podíl v kořisti a odkudž jej r. 1158 ve veliké slávě do Prahy přinesl a ve starém chrámu svatovítském postaviti dal.

Když hlavní chrám byl vystavěn, přenešena starožitnost tato sem, kdež také do r. 1619 nevyrušována stála, až kalvínští obrazoborci přišli, kteří ale nevěděli co s ní počíti a konečně po krátké hádce ji státi nechali. Dvacet dvě leta později dal arcivévoda Leopold, biskup vratislavský, přidělati svršek, okrášlený drobnými po-

prsními obrazy a po málo letech na to připojena malá kovová figurka, představující sv. Jana Nepomuckého, první to podobizna tohoto světce, a okrášlený takto svícen postaven na jeho mříží obklíčený náhrobek.

Když kosti tohoto světce r. 1719 byly vyzdviženy, putoval svícen do kaple svatojanské, kdež místo odstraněné sošky Janovy obdržel „beránka" a odkud později opět ustoupiti musel, aby krátce před novou restaurací chrámu přišel do kaple Berkovy. Malby na skle v oknech této kaple shotoveny byly od Quasta podle nákresů Führichových.

Sedmou kapli dal Rudolf vévoda saský, starší na jméno sv. Panny Marie, sv. Vojtěcha a sv. panny Doroty vystavěti, pročež po něm nazývána „saskou" a v ní také ku své žádosti pochován (1356). Jest to kaple Šternberská, pojmenovaná po slavném rodu českém, jenž sobě zde v 17. věku založil hrobku. Náhrobník Rudolfův, německého maršálka říšského, objevil Mikovec v oltáři zvěstování P. Marie, ozdobeném starými skulpturami; znak kurfiřtův stranou na stěně se spatřuje.

Náhrobek z červeného mramoru s poprsím věnován jest památce r. 1723 zesnulého předsedy komory a místodržitele Františka Leopolda, říšského hraběte ze Šternberka. Kryptový kámen této rodiny leží nedaleko hrobu Přemyslovce Otakara II.

Kaple tato zavírá v sobě památku dvou důležitých osobností velikých našich dějin: popel „zlatého krále" a vnitřnosti Rudolfa II. tvůrce „doby stříbrné". Červenohnědý mramor kryje tyto, štít, ovinutý řádovým řetězem zlatého rouna, obsahuje dotýčný nápis.

Pomník z bílého mramoru označuje hrob udatného našeho Otakara, jenž v nešťastný den sv. Rocha (1278) padl v bitvě proti Rudolfu Habsburskému. Balsamovaná jeho mrtvola byla nejprvé v kostele u Minoritů ve Vídni vystavena, po té do Znojma k pochování převezena, ale v r. 1297 k rozkazu jeho syna Václava II. do Prahy přenešena a v starém chrámu svatovítském pochována.

Rytířská postava na náhrobku ležící představuje krále; bohužel jest obličej velice otlučen, nepochybně pruskými kulemi, z nichž jedna pro památku na zdi se chovala.

Naproti Otakarovi vidíme druhý pomník a na víku jeho ležící postava v rytířské zbroji a plášti označuje, že zde pochován leží král Přemysl Otakar I.

V 18. věku posvěcena kaple ke cti P. Marie.

Kaple sv. Erharda, Otilie a Albána jest osmou v obvodu kůrovém a byla nákladem arcibiskupa Očka z Vlašimi před r. 1367 vystavěna. V 17. století nazýváno ji kaplí navštívení P. Marie a v 18.

sv. Jana Nepomuckého. Očko z Vlašimi má zde svůj náhrobek; bronzový pomník jest na památku hraběnky Ludmily z Thuringu. Naproti této kapli, uprostřed postranní lodi, stojí přeskvostný náhrobek sv. Jana Nepomuckého. Jest to dvojitý oltář, na němž, dvěma cherubíny nešena, zvedá se stříbrná rakev, zavírající v sobě rakev křišťálovou, v níž kosti tohoto světce odpočívají. Dvojitý oltář, jakož i vůkol stojící figury, představující čtyři hlavní ctnosti, pak několik váz a čtyři, svícny nesoucí andělé jsou z ryzího stříbra. Stříbrný podstavec zhotovil Jan Wirth ve Vídni (1736); figury, vázy a anděle dle modelů Platzerových pracoval stříbrník Seiz a sice na útraty světícího biskupa Jiříka Křepického v roku 1746. Nad náhrobkem zvedal se veliký, čtyřkřídlý, čtyřmi velkými anděly nešený baldachin. Těžký červený damašek věnovala velkovévodkyně Toskánská, řiditel Bergler dal potřebné nákresy a čtyři, 910 hřiven těžké anděle shotoviti dal stříbrníkem Novákem kapitolní probošt František Strachovský ze Strachovic nákladem 18.957 zl.

Při stoleté jubilejní slavnosti r. 1829 dostalo se tomuto náhrobku i kostelu samému ještě mnohé drahocenné okrasy.

V onom roce popřáno bylo také jeptiškám Voršilkám, že směly skvostné své práce na ozdobu a okrasu kostí tohoto svatého osobně přinesti. Rakev otvírá se 3 klíči, nalezajícími se v rukou arcibiskupa, kapitoly a místodržitele.

V r. 1742, v době francouzské okupace, udílena u tohoto oltáře, jako obyčejně, svátost přijímání. Bavorský důstojník, jenž v lavici opodál byl se modlil, přistoupil taktéž k přijímajícím a poklekl. Z nedopatření byl ale vzal klobouk vedle něho sedícího důstojníka francouzského a přijímal právě hostii, an Francouz přiskočil a jej tak silně do tváře udeřil, až krev se mu vyřinula. Poděšen ustoupil kněz, lid ale byl výjevem tímto tak popuzen, že jen zatčením obou důstojníků dalším výtržnostem bylo zabráněno. Mše sv. byly proto na nějakou dobu zastaveny.

V r. 1866 před příchodem Prusův byl stříbrný náhrobek rozebrán a do Salcpurku zavežen, po odchodu Braniborců pak opět slavnostním spůsobem přivežen a postaven.

První původní hrob světcův, když z většího kostela sv. Kříže do hlavního chrámu přenešen, byl poněkud dále, naproti oltáři nanebevzetí P. Marie. Hnědý mramorový kámen jej kryl a železná mříž ohražovala to místo.

V r. 1540, vypravuje kronikář, vypocoval mramor tento olej utišující bolest, kteréhož věřící lid žádostivě vyhledával. Jakožto druhý zázrak vypravuje topograf Schaller, že kdo na kámen opovržlivě stoupne, ještě téhož dne veřejné hanbě neb trestu neujde. Když

Bedřich Falcký 1619 přišel do Prahy, chtěl představený kurfiřtského prince, rodem Angličan, sám o tom se přesvědčiti. Povolal dva zámečnické tovaryše, z nichž jeden byl pod obojí, druhý luterán a poručil jim, aby mříž odrazili. Utrakvista se zdráhal, to učiniti, druhý ale s velikým namaháním utrhl část mříže, padl ale náhle omráčen k zemi. Hněvivě skočil nyní Angličan oběma nohama na kámen, sklesl ale náhle, hlasitě na palčivou bolest v nohou naříkaje. Odnešen do svého pokoje, vypustil prý za krátko ducha. Příběh tento, píše Schaller dále, vypravoval r. 1719 muž více než 110 let starý, jakožto očitý jeho svědek.

V dotčeném roce bylo tělo mučenníkovo vykopáno a u přítomnosti více než 100 svědků prohlédnuto.

Vladislavské oratorium.

Později zřízena dole klenutá jizba a postaven oltář, u kteréhož v oktávu svatojanském denně sloužívány mše. To trvalo do r. 1784.

Stranou oltáře sv. Jana vidíme pěkně ve dřevě řezaný obraz, představující pustošení chrámu za Bedřicha Falckého (1619).

V a l d š t ý n s k á kaple jest devátá a nazývala se ve 14. věku Přechovou neb Předvojovou po jistém kanovníku pražské kapitoly (1346—1358), jenž ji svým nákladem dal obnoviti. Posvěcena byla na jmeno sv. Máří Majdaleny a teprve později pojmenována po staré rodině Valdštýnské, která zde měla hrobku. Zde odpočívá svým

straněním se lidské společnosti známý arcibiskup Jan z Valdštýna, zde také nejvyšší purkrabí Adam z Valdštýna, známý z bouřlivých dob 17. věku; týž byl zakladatelem oltáře.

Nad následujícím nyní postranním vchodem spatřujeme krásné, Benešem z Loun vystavěné Vladislavské oratorium (1492), chodbou s císařským zámkem spojené. Dvakráte vzniknul zde nahoře nevysvětlitelným spůsobem oheň (1537 a 1576). V roku 1585 udílel v oratoriu tomto arcivévoda Ferdinand hrabatům Vilému z Rožmberka a Linhartu z Harrachu řád zlatého rouna. Několik hodin před tím byli obě hrabata arcivévodou v jeho komnatách pasováni na rytíře, načež odebrali se do oratoria, zlatými čalouny nádherně ozdobeného, kdež stůl a na něm kříž zastupoval místo oltáře, u něhož arcivévoda jmenem krále španělského oběma pánům za obvyklých obřadů zlaté rouno zavěsil.

V r. 1861 při opravě chrámu dostalo se oratoriu ozdobného pažení. Havíř s hornickou svítilnou jakožto věčnou lampou, v rohu oratoria umístěný, věnován byl v 17. věku horníky panství dymokurského.

V následující, desáté kapli, sv. Šimonu a Judovi zasvěcené, jejíž oltář r. 1369 byl vysvěcen, byl hrob českého krále Rudolfa I. († 1307) známého jmenem král Kaše, a Rudolfa ml., vévody rakouského (1290), jichž prosté náhrobní kameny ještě na počátku tohoto století jejich popel kryly, odtud ale v zapomenutí upadly, až v roku 1870 při opravě chrámu opět nalezeny jsou. Krásná okna v této kapli shotovena byla r. 1869 dle kartonů professora akademie Ant. Lhoty. Z této kaple, také Sylvestrovou nazývané, vedly dříve schody na královské oratorium a hudební kůr.

Lobkovická a Martinická kaple, také kaplí dušiček v očistci nazvaná, jest jedenáctá ve věnci kaplí chrámových a jmenovala se prvé kaplí sv. Sylvestra a Vavřince, jichž oltáře r. 1405 byly vysvěceny.

Po bitvě na Bílé hoře dal svým svržením s okna známý Martinic tuto kapli obnoviti a též hrobku zde sobě vystavěti, v níž také, když r. 1649 na ránu od Švédů utrpěnou zemřel, byl pochován. Oltářní obraz, ukřižovaný spasitel, pochází od dvorního malíře Rudolfa II., Jana z Cách, jednoho z žalobců pověstného komorníka Filipa Langa. Velká pametní tabule připomíná nám mnoho tupenou manželku Zikmundovu, Barboru z Celje († 1451).

Z pochovaných zde Lobkoviců jmenujeme Krištofa, syna Jana ml., jehož nepěkný obličej svým časem zavdal látku k mnohým řečem.

V této kapli nalezáme také často vzpomínaný italsko-gothický oltář od Achtermanna, kterýž probošt kapitolní dr. Würfel za sumu 20.000 zl. byl zakoupil (1873).

Vedlejší, zcela obezděná dvanáctá kaple jest z nejbohatších a historicky nejzajímavějších, jest to

kaple sv. Václava.

Již ve věku dětském činila na mne tato kaple mocný dojem; tajemné její šero, v němž stářím zčernalé gothické klenby splývají, její bohatá kamenná okrasa, vroubená pozlaceným tmelem, obojí leskem i barvou svou vynikajíc, když v době polední sluneční paprslek, vysokými hrotitými okny sem zapadaje, památné líbá zdě; na vše to hleděl jsem se svatou bázní, s uctivostí pohlížel jsem na každý

Sv.-Václavská kaple.

oltář, každý obraz, ba každý kámen měl pro mne zvláštní svou důležitost, kteréž s lety přibývalo, čím více seznamoval jsem se s dějinami svého národa.

Zde, v posvátných těchto místech voleni bývali naši králové, zde připravovali se ke korunovaci, zde také pasovával nový král několik šlechticů na rytíře svatováclavské, po starodávném zvyku, který až do novějších dob se zachoval.

„Není nic krásnějšího a skvostnějšího na světě nad tuto kapli,“ zvolal Beneš z Veitmíle a měl pravdu. Z úcty k patronu zemskému, jehož jméno také on nesl, Karel IV. kapli tuto, kteráž r. 1358

počala se stavěti a r. 1366 dostavěna byla, bohatě nadal a poručil zdě její zlatými lístky obložiti, drahokamy, jako amethysty, karneoly, chrysoprasy, achaty atd., vesměs značné velikosti, okrášliti, a nad těmito výjevy z utrpení Kristova a ještě výše z legendy sv. Václava vymalovati.

Však nejskvostněji upravila zbožná mysl zakladatelova rakev a ostatky světcovy. Dalť Karel hlavu jeho zcela zlatem obložiti a též rakev pokryti drahokovem, z něhož četné perle a drahokamy se třpytily. V drahocenné této rakvi ležely korunovační klenoty, říšské žezlo, říšské jablko a krátký meč knížete českého, jímž král po své korunovaci na rytíře svatovácslavské pasovával. Koruna, kterouž Karel r. 1346 znovu shotoviti a nejdražšími kameny a perlemi ozdobiti dal, měla po jeho přání spočívati vždy na hlavě sv. Václava a jen pro krátkou dobu korunovace královské se sejmouti. Aby zamezil, by také koruna tato nezmizela, jakož stalo se s korunou dřívější, kterouž byl král Jan kdes zastavil, dal od papeže Klementa VI. vstaviti klatební bulu (nejjistější a nejpevnější to pro tehdejší doby zámek), ustanovující, že „každý, buď si sebe mocnější, duchovního neb světského stavu, kdož by korunu tuto pod jakoukoliv záminkou neb titulem odcizil, skutkem tím již propadá klatbě.“ Ani Zikmund, jenž netázal se mnoho, co svatého a co hříchem, ostýchal se sáhnouti na tyto odznaky korunní. Za to ale zmizelo všechno zlato, stříbro a drahé kamení s ostatků i s nimi, jak s rakve tak s oltáře sv. Václava, neboť potřeboval peněz pro křižácké své vojsko a věrné své stoupence. Byl by dal i zlato se zdí seškrábati, kdyby bylo tlustší a nebylo tak pevně s vaječným tmelem sloučeno (v archivu Starého města pražského nalezá se účet na takovouto dodávku vajec). Zikmund podobalť se, co se vypůjčování peněz dotýče, svému dědu Janovi Lucemburskému; tento vypůjčil sobě r. 1336 „na věčnou oplátku“ 12 vysokých stříbrných sošek apoštolů, kteréž byl syn jeho oltáři sv. Václava věnoval, Zikmund pak sebral 10 hřiven stříbra, složených u oltáře sv. Zikmunda, jež byl otec jeho Karel z radosti nad narozením tohoto svého syna svatému obětoval.

Zikmund nenahradil ničeho a čeští páni musili r. 1635 Ferdinanda II. požádati, aby ostatky od Zikmunda u norimberských židů zastavené vyplatil.

Starý lesk ale více se nenavrátil, ačkoliv kališníci pražští staré své národní světce měli v uctivosti, překážely přece válečné doby a zmáhající se zmatky náboženské, že bývalá nádhera víc se neobnovila. Teprve r. 1614 dalo několik českých pánův obrazy z legendy svatováclavské, bohužel ale nešetrnou rukou městského malíře Daniela Aleše z Květné přemalovati, jenž ráz 14. věku

setřel a barokním století 17. nahradil. Dále umístil tu ještě znaky všech pánův, od nichž zakázku na tu práci obdržel. O 59 let později dal Matyáš z Bilenberga, arcibiskup pražský, zříditi mramorovou tombu a na ní sochu svatého a 2 anděle stříbrné postaviti. Na 4 rozích stupňův umístěni jsou lvi, držící zavřené „rohy hojnosti", na kteréž při slavnostních příležitostech staví se velké stříbrné svícny. R. 1680 věnoval Leopold I. tomuto oltáři drahokamy vykládaný tabernakul, chovaný prvé v cís. klenotnici.

Na jižní stěně, kdež také visí obraz r. 1543 od Lukáše Kranacha malovaný a „zavraždění sv. Václava" představující, zazděna jest stará pánev na uhlí, pocházející ještě z dob ordalií. Karel IV., nepřítel surového onoho průvodního řízení, zapověděl je naprosto a s ním snažil se také arcibiskup Arnošt r. 1335 opravdově poučiti lid, jenž starému tomu obyčeji velice ještě byl oddán, jak hříšno a opovržlivo jest, takto „boha zkoušeti". Nad levým, křížovým oltářem zazděna prý jest hlava biskupa Ondřeje (zemřel ve vyhnanství v Římě 1224), přísného horlitele pro církevní kázeň a kněžské bezženství.

Na vyvýšeném místě stojí starý, věžní špici podobný relikviář, jenž považován dosud za vzorek špice věžní, a nedaleko vchodu nalezá se svícen sv. Václava, jejž cech pražských sládkův r. 1532 v Norimberce dal ulíti. V oktávu svátku svatého Václava hoří v něm velká, pražskými sládky darovaná vosková svíce. V této, také jmenu sv. Jana křtitele zasvěcené kapli konány byly obyčejně obřady svatební i slouží také dosud ještě za kapli křestní. Zde pokřtěn byl r. 1561 bohatý žid Mojžíš na jmeno Jeroným; jeho žena Zdina a syn Jakub, koňař, zůstali židy.

V témž roce byli židé opět vypovězeni, ale mnozí vznešení a bohatí páni přimlouvali se za ně, a tak zase zůstali.

Křtitelnice jest z jediného kusu hadce uměle shotovena.

V oltáři ostatkovém, nyní odstraněném, nalezala se část relikvií z Karlova Týna sem přinešených, ostatní chovají se v klenotnici. Rokem 1723 přibyl nový ostatek, jazyk to sv. Jana Nepomuckého, chovaný v křišťálové, zlatem a 1200 drahokamy okrášlené schránce.

Ctění sv. Václava, již v prvních křesťanských dobách s všelikou nádherou konané, po válkách husitských teprve až v 16. věku opět zase se povzneslo. Očko z Vlašimi udělil r. 1368 odpustky za zpívání zbožné písně k sv. Václavu a papež Alexandr vydal v prohlášeném jím milostivém letě 1500 veliký počet odpustků pobožným navštěvovatelům této kaple, což také kanovníky přimělo, postaviti tam truhlu na dobrovolné dárky a oféry, an odpustky tyto obdržely stejnou moc na odpuštění hříchů, jako pouť do Říma. Další privilej měl také oltář sv. Václava, v němž chovají se kosti tohoto světce, jakož

i jeho drátěná košile a přílba, totiž právo útulku, neboť jak dí se v českém právu zemském z r. 1404: Jako nemůže vrah chycen býti, obejme-li jej jeho žena, aneb chrání-li jej svým šatem, aneb stojí-li před králem českým, právě tak nemůže vzat býti od hrobu sv. Václava na hradě pražském.

Velký požár v hradě r. 1541, který sice chrám svatovítský velmi poškodil, ublížil této kapli málo. Když krov shořel, padaly jiskry několika děrami v klenutí, do nichž jindy korouhve se zapouštěly, do vnitř a spálily vše co bylo na oltáři sv. Václava ze dřeva, a starý jeden obraz. Stěny se starými svými malbami zůstaly plamenů ušetřeny.

Mnohé sice se zde od dob založení změnilo, ale kamenní ti svědkové, zdi se starou svou nádherou jsou dosud tytéž i spatřujeme ještě staré ty malby z doby Karlovy, a podobiznu „otce vlasti" i choti jeho Elišky.

Kdož mohl by vyjmenovati všechny osobnosti, z nichž mnohé na osudy národa našeho důležitý měly vliv, které posvátné toto místo navštívily! Zde shromáždili se r. 1420 cizí knížata, preláti a válečníci, přišedší, aby vyhubili kacířské Čechy. Zde také Zikmund po starém obyčeji pasoval několik českých pánův na rytíře sv. Václava.

Zde ozval se r. 1440 výstražný hlas vlasteneckého Ptáčka z Pirkštejna, když důvěrníci všech tří stavů se byli shromáždili. Poukazoval k tomu, že země bez odkladu musí míti krále, jenž by byl k vládě spůsobilý. O platnosti či neplatnosti dědičných nárokův královského dítěte že netřeba rozsuzovati, že postačí Ladislavu, když dostane se jakožto muž k vládě, k níž mu cesta nebude zavřena.

V této kapli zvoleno bylo několik králů našich. Nejdůležitější ve svých následcích byla volba, konaná dne 24. října 1526, při níž vášnivě rozčilení pánové prudké řečnické půtky mezi sebou sváděli.

Když zástupcové tří stavů v ustanovenou dobu vstoupili do kaple svatováclavské, byli od děkana kapitoly Pražské, Šimona Chrta z Plzně, slavně uvítáni a napomenuti, aby každý volil podle svědomí a nejlepšího přesvědčení svého, načež každý složiti musel v jeho ruce přísahu.

Jak řečeno, byla volba velmi bouřlivou, an každý se snažil svým kandidátem proraziti. Pod obojí chtěli míti Albrechta Bavorského, katolíci zase Ferdinanda, švakra zesnulého českého krále Ludvíka.

Tento měl nejvíce hlasů, neboť maje českou korunní princeznu za manželku, činil i veliké sliby všem, kdož na volbu měli vliv.

Nejvyšší purkrabí Lev z Rožmitálu hrál při této příležitosti obojetnou úlohu. Příbuzný jeho, rodem Švihovský, musel prodlévati co nejblíže u kaple, aby jej viděl, až by ven vycházel, má-li hlavu

pokrytou či nepokrytou. V prvějším případě že zvolen byl Ferdinand, v druhém Bavor. A také kůň stál osedlán, jenž by posla donesl do sídla zvoleného pána. Kromě Ferdinanda ucházeli se o trůn český také Zikmund, král polský a vévodové bavorští.

V této kapli byl král, jenž měl býti korunován, oděn v korunovační plášť a zde také odevzdána koruna a říšské odznaky, z Karlova Týna sem přenešené, pánům oprávněným nésti je před králem.

Ferdinand I., Maxmilian, Rudolf II., Matyáš, oba Ferdinandové, jejich nástupcové až do posledního, Ferdinanda Dobrotivého, vycházeli odtud ku korunovaci.

Při korunovaci Rudolfa II. (r. 1575) nesl pán Vilém z Rožmberka korunu. Za ním šel nejvyšší hofmistr Ladislav Popel z Lobkovic, Bohuslav Felix z Hasenšteina, nesa říšské jablko a nejvyšší komoří Jan z Valdštýna.

Ferdinanda II. oděli v plášť královský Jan Sezima ze Sezimova Oustí, nejvyšší komoří a nejvyšší dvorní komoří Urban Pöttinger. Takto oděn vstoupil král na práh, aby očekával veliký, ze sakristie vycházející průvod duchovenstva. Pak přiblížil se k němu arcibiskup, odříkal nad ním latinskou modlitbu a kráčel ku hlavnímu oltáři, následován Ferdinandem, pány nesoucími říšské odznaky a ostatní šlechtou.

Po korunovační hostině donesli dotýční pánové korunní odznaky zase nazpět do kaple, kdež na tak dlouho se uschovaly, až karlotýnští zbrojnoši, kteří dnem a nocí přede dveřmi kaple byli stáli na stráži, opět na Karlův Týn je sprovodili (1617).

R. 1808 korunována byla manželka Františka I., císařovna Marie Louisa, za královnu českou od abatyše terezianského ústavu šlechtičen. První cesta vznešené paní byla do této kaple, kde vykonala svou pobožnost. Podle obřadních předpisův musela arcikněžna abatyše císařovnu před touto kaplí očekávati a ji pak následovati. Ukončivši svou pobožnost, posadila se císařovna a přijala od abatyše blahopřání, kteréž tato jmenem svým i jmenem šlechtičen jí skládala. Po té vložila choť nejvyššího kancléře abatyši zlatý věnec na hlavu, načež odebraly se, císařovna napřed a za ní, poněkud v levo, nejvyšším hofmistrem vedena, arcikněžna abatyše z kaple k hlavnímu oltáři, u něhož slavný obřad korunovační arcibiskupem a abatyší byl vykonán.

Nechmež nyní následovati i truchlý výjev, jenž v kapli této se odehrál. Bylo pošmurné listopadové odpůldne, zde, ve vysoké této klenuté kobce dvojnásob neveselé, neboť při zarudlém, mdlém plamínku olejové lampy před oltářem sv. Václava bylo lze jen předměty zcela na blízku stojící rozeznati, opodál ale splývaly obrysy

slabě osvětlených oltářů a soch. Tu velké těžké dveře náhle se otevřely, ozbrojení muži se smolnicemi vrazili do vnitř a jali se spěšně odnášeti všecky ty velké, železem pobité truhly, z Karlova Týna sem přenešené a korunovační odznaky, předůležité pro zemi listiny a bohatě vroubené ostatky v sobě zavírající.

Za krátko nastalo opět dřívější příšerné ticho; a bylo opravdu příšerné, bylo to ticho hrobu. Psalo se tenkrát 1620.

Za málo dní po tom přinešeny bedny zase nazpět, čemuž přítomno bylo několik naparujících se pánů, kteří zámky, pásy a pečetě prohlédli a po té dvéře dobře uzavřeli. Za krátko potom stál zde purkrabí pražský pan Adam z Valdštýna a přihlížel nevrle, ba smutně, kterak nejdůležitější privileje překládány byly do malé železem pobité truhlice, kteráž pak pevně uzavřena a zapečetěna. S tímto na pohled lehkým předmětem, jehož obsah ale zavíral v sobě svobodu celého národa, opustil Valdštýn Prahu, ubíraje se do Vídně. Ferdinand II. bral pak staré ty pergameny jeden po druhém ze schránky a zvolal: „To jsou ty staré cáry, které předchůdcům našim působily tolik svízelů?" Pak jednu listinu po druhé roztrhl, pečetě odtrhal a hodil do krbu do ohně.

Valdštýn se zachvěl.

Časy, kdy kostely byly obdarovávány, již minuly, nicméně ale nalezla se i v naší střízlivé době dobroditelka, velkokněžna Alexandrovna Konstantinova, kteráž při narození syna svého Václava kapli této zlatou lampu věnovala. R. 1867 navštívila vznešená dáma Prahu a tuto kapli, ale lampy dávno sem darované zde nenalezla, kteráž teprve následujícího roku, když v novinách častěji po ní učiněna poptávka, ze zajetí svého ve Vídni vyprostěna a na ustanovené místo šťastně odvedena. Nyní chová se tato lampa, aby všelikým náhodám se vyvarovalo, v klenotnici chrámové.

Za volební místo pro duchovní hodnosty užívá se kaple sv. Václava podnes a starý český duch odporu vězí snad již v jejích stěnách a klenbě, kterýž pak nezřídka volební zápas tou měrou rozpaluje, že i folianty oživují.

V pravo v rohu jest vchod k tajným točitým schodům, vedoucím z kaple do nalezající se nad zazděným portálem

korunní komory.

Železné, znaky ozdobené dvéře s několika zámky, k nimž 7 korunních strážců chová klíče, a kteréž jen s povolením císařským a u přítomnosti místodržitele a arcibiskupa smějí býti otevřeny, zavírají kobku, v níž říšské klenoty české, koruna, žezlo, říšské jablko, korunovační plášť, pás a štola v železných skříních se chovají.

Korunní komora, v níž nalezá se též korunní archiv, byla r. 1868 od divadelního malíře Macourka podle plánu Krannerova a Petra Maixnera vymalována. Železné skříně zhotovil Janoušek, dřevěné Heidelberg; v jedné z železných skříní odpočívá nyní koruna Karla IV. Jak často a jak úsilovně bývalo o ni zápaseno! Podle nařízení Karlova měla vždy na hlavě sv. Václava ležeti. Když 1419 vznikly husitské bouře, uschována v tajném zazděném klenutí v této kapli. Když pak kníže Korybut povolán do Prahy a hodláno jej korunovati, odvezli pánové Zikmundovi naklonění tento znak důstojnosti královské za doby noční na Karlův Týn a odtud na hrad Velhartice. Později byla koruna opět na Karlovu Týně chována.

Roku 1619 přivezli vzbouřivší se pánové korunu do Prahy, aby zdobila hlavu nehodného jí zbabělce. Zůstala pak také nadále v Praze, poněvadž Ferdinand Karlův Týn své manželce dal za statek stolní (1622).

Po korunovaci Ferdinanda III. (1627) byla koruna z opatrnosti zavežena do Vídně, aby nemohlo opětovati se, co se stalo r. 1619, ježto se vědělo, že národ jen toho za řádného svého panovníka uznává, na jehož hlavu byla vsazena. Hrdý vévoda Friedlandský a švakr jeho Kinský smýšleli ale jináče, neboť když tento r. 1634 vyslanci francouzskému odhaloval plán, kdy a jak Valdštýn jakožto král země se zmocní, podotknul též, že vévoda ničeho si z toho nedělá, že koruna česká nalezá se ve Vídni, máť prý dosti zlata a drahokamů, aby si mohl dát udělat novou. Koruna zůstala ve Vídni až do korunovace Leopolda I., kdy přivežena byla do Prahy a v korunní klenotnici uschována. Když nápadník trůnu Karel Albert vtáhl do Prahy, byla koruna zmizela a nalezena teprve zase, když legitimní panovnice vrátila se zase do města, jež pro ni tolik bylo vytrpělo. Císařovna psala o ní Filipu Kinskému: „Koruna jest zde, měla jsem ji na hlavě, jest těžší než prešpurská, vypadá jako bláznovský čepeček atd.“

Hned po korunovaci byly odznaky korunovační na velikou lítost Pražanů zaveženy do Vídně, r. 1791 ale ku korunovaci Leopolda II. s velikou slávou zase do Prahy přiveženy, kdež dne 9. srpna slavně byly uvítány.

Po odchodu Prusův r. 1866 přivežena koruna z Vídně, kam před nimi byla odstraněna, velice slavnostním spůsobem opět do svého domova.

Kapli sv. Václava uzavírá stará vrateň s bronzovým, lví hlavou drženým kruhem, kterýž dle pověsti jest týž, za který se sv. Václav zachytil, když jej vrahové probodli. Již od vystavění kaple nalezá se kruh tento na dveřích, může ale dle práce pocházeti tak dobře

z 10. jako ze 14. století. Věřící lid líbá jej a tiskne k očím, domnívaje se, že je sílí. Ku dveřím těmto pojí se krásná pověst. Petr z Michalovic nalezal se mezi vojskem Karla IV., jež r. 1368 táhlo na pomoc papeži Urbanovi proti Milánským. Že mezi zbrojným lidem nalezají se vždy také lidé, kteří v zemi nepřátelské nechovají se právě krotce, rozumí se samo sebou a tak bylo také zde. Někteří páni rytíři a mezi nimi i zbožný jindy Michalovic řádili v krajinách, kudy táhli, zcela po spůsobu nepřátelském, drancovali a pustošili podle chuti a zvláště statky náležející klášterům byly bez milosrdenství takto navštíveny. Pan Petr měl věrnou manželku, kteráž aby manžel její živ a zdráv z výpravy se navrátil, učinila slib, putovati pěšky ku hrobu sv. Václava a zde za blaho svého milovaného chotě se pomodliti. Pokorně vstoupila do chrámu Páně a pospíchala ke kapli, ale tato byla zavřena. Marné bylo namahání její i přispíšivších sem strážcův kostelních, dvéře nedaly se otevříti. Zarmoucena vykonala modlitbu svou u jiného oltáře a opustila pak chrám, ale jakmile vstoupila na práh, otevřely se dvéře samy sebou. V téže chvíli padl prý také pan Michalovic v půtce s Milánskými.

Až stržena bude prozatímní stěna, uzavíravší dosud kůr chrámový od nedokonaného podélného domu, odstraní se i dvojitý, ze dřeva vystavěný, novými varhany opatřený hudební kůr. Zvláštní podporou pana kantora chrámu svatovítského dra. E. Tersche byly tyto sesíleny v pedálu o 32 st. bombardonu a 16 st. pozounu. Stavitel varhan p. Schiffner vystavěl podobné varhany pro klášterní kostel strahovský, a obě umělecká tato díla jsou nepochybně jedinými svého spůsobu v Čechách.

V 16. věku stály zde velké, od Ferdinanda I. pořízené varhany, jež Vlach Francesco de Tertio opatřil (1562) krásnými dřevořezbami, začež obdržel 150 kop. Císař Rudolf dal postaviti zde ještě jedny, poněkud menší, ale taktéž velmi skvostné varhany. Bohužel rozlily se obojí při požáru, kulemi pruskými r. 1757 spůsobeném. Kapitolní děkan Kneisel zavdal podnět, aby obojí zase byly zřízeny a věnoval k tomu účelu 6000 zl.

Tachovský varhanář Antonín Gärtner povolán do Prahy, aby vystavěl varhany nové, kteréžto dílo také šťastně r. 1765 za cenu 20.000 kop vykonal. Druhé menší varhany byly, soudě dle znaku, od arcibiskupa Josefa Majera z Majerů pořízeny.

Ze slavných kapelníkův, kteří zde nahoře působili, jmenujeme jen přítele Mozartova, slavného Koželuha a skladatele melodramat Davida Vitáska. Mezi uměleckými skladbami, zde provozovanými, zasluhuje zmínku slavná ostřihomská mše Lisztova, kterouž skladatel sám zde řídil.

Nyní račtež mne, zbožné a krásné dámy, provoditi na dvůr, abychom obdivovati se mohli zevnějšku zajímavé této stavby.

Na obchůzce své zastavujeme se bezděky na náměstí sv. Jiří, abychom pokochali se pohledem na stavbu Karlovu. Z pilířů kaplí vyrůstajíce, zvedají se bohatě ozdobené pilíře, vybíhající v hrotité, křížovými květy okrášlené fialy. Z pilířů těchto klenou se dvojité, směle rozepnuté, prolamované podporné oblouky, lupením a ornamenty ozdobené, na vystupující fialy hlavní lodi; okna jsou taktéž bohatými okrasami, mezi nimiž růžice převládá, a malovaným sklem opatřena. Střecha, nyní břidlicí krytá, ztratila copaté 3 věžky, obdrževši za to bohatý hřeben. Jako v středověku, podali i dnešní naši kameníci důkaz nehynoucího vtipu prostonárodního velkým počtem fantastických dešťových výlevek, které jakožto draci, ženy, muži a mezi těmito nad míru zábavný, allegorický trojlist, představující pražské osobnosti dvou místních listův, bába v čepci, jedoucí na koštěti, muž ve fraku s ohromným, šátkem podvázaným cylindrem na hlavě a pruský voják v šišáku, na dělu jedoucí, se střechy daleko za římsu vyhlížejí, jakoby v zlosti své pátrali, necourá-li se ještě někdo z nenáviděných jim lidí po dvoře. Při této příležitosti napadá mi anekdota vtipného našeho dra. Ambrose; týž odpověděl ve schůzi odboru uměleckého jednomu z pánů, navrhujícímu, že by nyní, když chrám byl rozšířen, poprsí všech členův do nového triforia mohla býti postavena: „To nikoliv, pane; ale jakožto vodní výlevky vypadali bychom lépe.“

Ku starým, nyní odstraněným výlevkám pojila se nejedna pověst. Tak na př. k výlevce nedaleko pravých postranních dveří, představovavší šklebícího se dolů dělníka v kožené zástěře; tato prý upomínati měla na jednoho z tehdejších drzých dělníků, jenž posmíval se okolojdoucímu procesí, spadl dolů a zlomil vaz.

Zmíněné postranní dvéře otvíraly se proti oltáři sv. Jana. R. 1743 dne 3. ledna stála zde část duchovenstva, aby uvítala knížete z Lobkovic, jenž byl hrozným obležením měst Pražských Francouze donutil k odchodu. Když kníže přibyl, provodili jej až k jeho v presbyteriu stojící stolici, načež zavzněl zvon a objevil se arcibiskup Manderscheid-Blankenstein provázen všemi kanovníky a preláty v nešporních rouchách a biskupských čepicích a všichni kráčeli k hlavnímu oltáři.

Arcibiskup usedl po té na svou stolici, a byl přítomen slavným bohoslužbám, konaným od kapitolního děkana Maurice Martiniho. Vznešenou píseň „Tě bože chválíme“ počal arcibiskup sám, načež všichni ostatní se připojili. Zda-li arcibiskup a děkan kapitolní se nadáli, že to jest poslední bohoslužba, kterou konají?

Vedle těchto kostelních dveří stojí náhrobek sv. Jana, nákladem faráře chrámu svatovítského, Václava Krčinského, od staršího Platzera zhotovený a r. 1763 postavený.

Tam kde otvíraly se postranní dvéře chrámu (nyní kaple nejsv. Trojice) spatřuje se nad zazděnými dveřmi veliký, dvěma prostředními pilíři ve 3 stejné části rozdělený mosaikový obraz byzantinského slohu, představující poslední soud. Nápis praví nám, že obraz tento po spůsobu řeckém r. 1371 sestaven z barevných kamenů a zlaceného skla nákladem Karla IV. Dále dovídáme se, že k nařízení nejvyššího purkrabí, hraběte Karla Chotka dvorním malířem šl. Ed. Gurkem (zemřel v Syrii morem) r. 1837 byl opraven.

Falckrabě Bedřich dal (1619) obraz omítnouti maltou, Ferdinand ale zase očistiti. Od této doby ale nasázelo se na podivuhodný obraz tolik sazí a prachu, že až do zmíněné opravy nebyl ani k poznání. Ale také Gurkova oprava nevytrvala dlouho, obraz vybledl i ušel tak pozornosti obecné, až někteří hradčanští školáci jali se házeti na něj kamením, aby dostali dolů skleněné kostky a pestré kameny, z nichž jest složen. Tak činili darebáci přes všeliké zámecké stráže velmi často, až tomu rázným vystoupením řádného učitele hradčanského, Jana Herziga, učiněn konec.

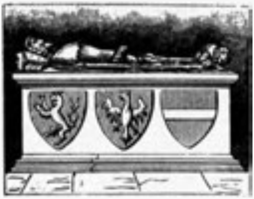
Nad tento obraz dal Ferdinand I. r. 1562 umístiti skvostné pozlacené sluneční hodiny, jichž rafie spadla právě v okamžiku, když mrtvola Viléma z Rožmberka nesena kolem.

A nyní dovedu vás ku poslední brance, vedoucí do chrámu a také o ní vám něco povím. Jsou to malé, z vikářské uličky do kaple sv. Zikmunda vedoucí, od minulého věku zavřené dvéře. Vmyslete se nazpět v r. 1619. Vnitřek chrámu byl od evangelíků vší ozdoby své i oltářů zbaven, asi tak, jak by dnešního dne vypadal, kdyby renaissanční oltáře, jak někteří tomu chtěli, byly bývaly vyházeny mezi haraburdí. Protestanté byli zároveň také všechny kanovníky ze zámku vypověděli, pozavíravše ovšem také dobře všechny dvéře, kteréž nad to také stráže hlídati musely, ježto se obáváno, že by katolíci cos proti králi mohli sosnovati.

Přes všechnu tuto opatrnost osvětlil se kdys o půlnoci vnitřek chrámu a strachy se třesoucí stráže slyšely zřetelně zpívati tam nábožné písně.

To opětovalo se v jistých dobách, áž z toho dvorní kazatel Abraham Skultét byl celý bez sebe; tvrdil, že kanovníci mají tajné vchody, jimiž se do chrámu mohli vlouditi. Stráže dostaly přísnější rozkazy, a když opět jednou chrám se osvítil a zpěv tam zavzněl, vzbudila stráž dvorního kazatele; tento, sebrav kolem sebe dostatečný počet vojákův, pospíchal k brance a naslouchal. Ano, byly to katolické

písně, které se tu zpívaly. Skultet třásl se horečkou a nedočkavostí, pomstiti se na nočních zpěvácích. Tiše vstrčil klíč do zámku, otevřel a — s divokým pokřikem vrazili všichni do chrámu. Ale náhle prudký vítr zaburácel prý nad nimi, shasil jim pochodně, že octnuli se v čiré tmě — nikde světla, nikde jakého šramotu, slyšeli jen temnou ozvěnu svých kroků a řečí, jinak ale byl chrám prázdný a pustý.

Náhrobek krále Otokara II.

Hradní dvůr.

Opusťme nyní chrám a obraťme se k zámeckému dvoru, vlastnímu starému dvoru hradnímu. Vmysletež se do 11. století zpět. Tam, kde táhne se nyní císařský hrad, zvedaly se tehdy pevné, věžemi opatřené zdi, obkličující celý hrad, a nechávající jen dva vchody — přední neb velkou bránu, na západ, a menší čili zadní bránu, otvírající se na východ.

Palác Přemyslovců hledati můžeme asi tam, kde před terezianským nadstavkem průčelí zámeckého příční křídlo proti hlavnímu chrámu vyčnívá. K němu pojily se, ale v malebném nepořádku, jednak podél hradní zdi, jednak na jiných místech stojící malé domky, v nichž bydlelo hradní úřadnictvo, pak župan, župní sudí, komoří, lovčí, dále potřební řemeslníci, vojáci a sluhové. Nadsklepní, mající dozor nad vínem, pivem a medovinou, bydlel poblíž svěřených sobě nápojů, podobně též správce šatny a stará žena, která pečovati měla o prádlo, jako košile, punčochy, kalhoty, ubrusy, ručníky atd. Později, když panující knížata zde sídlela, rozmnožily se také dvorní úřady; zřízen úřad nejvyššího komoří, nadkuchyňského, truksesa, číšníka, dvorního maršálka atd., kteří z počátku většinou zde nahoře měli své příbytky.

Že půda celého dvora velmi jest nerovná, ukazuje podnes, ač mnoho země tu odkopáno a naveženo, mnohem výše ležící hlavní chrám proti průčelí hradnímu a mnohem hlouběji ležící kostel sv. Jiří. Tehdy ale zvedaly se zde dva nevysoké skalní pahorky, ležící oba naproti knížecímu paláci. Na nižším, jenž býval as tam, kde vznešená budova Karla IV., hlavní chrám, se rozkládá, ležel prostředně veliký kámen, slavný onen knížecí stolec, o jehož držení po dvě století proudy krve prolévány.

Druhý, vyšší pahorek, s něhož byla dosti volná vyhlídka přes palác i hradní zdi, měl tajemné jmeno Žiži. Stranou od tohoto spatřovala se nízká, podlouhlá kamenná budova, tak zvaný klášter, k němuž pojil se kostelík sv. Víta. Více na západ viděti okrouhlý kostel P. Marie a nedaleko něho stojící, dílem z kamene a dílem ze dřeva vystavený dům byl palác Pražských biskupův. V pozadí vyčnívaly nad pahrbky věže staré basiliky sv. Jiří s klášterem benediktinek.

Kříž na všech těchto kostelích vztýčený byl dávno již vypudil pohanské kněze z hradu do lesův, však dosud ještě mnohý z okolojdoucích poblíží s úctou na tajemný Žiži, ba mní-li se nepozorována sklání i koleno své před ním, ale zároveň ihned také se pokřižuje

jakoby na usmíření za tuto ne zcela ještě potlačenou náklonnost k staré víře pohanské, víře to svých otcův. Jiní zase jdou v rozmluvu zabráni, pahorku si nevšímajíce, okolo. Jsou to Poláci, branný lid Boleslava Chrabrého, jenž velkou říši českou dobývavostí svou byl stenčil, nyní ale částí české šlechty tajně povolán, Prahu (1003) dobyl.

Ještě prohánějí se polští vojáci po dvoře, nastávající nocí ale ruch se utišuje, až vše umlkne a hluboký klid zavládne vůkol.

Náhle zavzní přes řeku z posvátného Vyšehradu zvonek a jakoby kouzlem dotknut oživí se dvůr. Ozbrojenci vycházejí z paláce, vsedají na předvedené koně a vyjíždějí bystrým klusem menší branou z hradu.

Opět nastává hluboké ticho. Tu hle! plíží se se všech stran ozbrojení mužové a ukrývají se poblíž domů, v nichž pozůstalí zde Poláci pohříženi jsou v sen. Jen jeden z mužů těchto zůstal zpět, tam na Žiži můžeš temnou jeho postavu zříti, a jakmile na dalekém východu první zábřesk ranního úsvitu se objeví, zatroubí v roh, jednou, dvakrát, a když z hustě lesem porostlého Petřína zvuk jiného rohu mu odpověděl, volá: „Sem, sem Čechové! Poláci prchají, kníže Jaromír se blíží!“

Sotva dozněl jeho hlas a již vybíhají z různých domů a úkrytů Čechové s vytasenými meči, aby vrhli se na pozůstalé zde Poláky, kteří ještě rozespalí na dvůr vybíhají. Zmatek jest všeobecný. Řinkot zbraní, křik zápasících Čechů a Poláků mísí se s vřeskotem rohů a dupotem koňským z venčí. Tu pádí v čele několika málo Polákův Soběbor, bratr sv. Vojtěcha, divým úprkem ku bráně a mostu a dává bránu otevříti, aby útočníky odrazil, klesá ale v zuřivém boji.

Jiný obraz. Na nerovném nádvoří hradním tlačí se lid a jásá vstříc německému císaři Jindřichovi, jenž s mocí válečnou přivedl nazpět do země otcův knížete Jaromíra po celý rok již z vlasti vypuzeného. Však větší ještě jásot propuká v lidu, vidoucím oba knížecí bratry Jaromíra a Oldřicha ruku v ruce v bratrské svornosti pospolu. Oddávát se vše blahé naději, že vlasti bouřemi zmítané dostane se nyní požehnání míru, jenž bohužel tak často na úkor a záhubu lidu sváry v rodě knížecím byl porušen. Jen někteří z přítomných mužů hledí zamračeně, neúčastníce se jásání lidu, jsouť to Vršovci osnující již nové pikle, aby knížecí bratry rozdvojili. V osmi letech vzklíčí jedovaté símě a Oldřich zapudiv svého bratra Jaromíra, sám vstupuje na stolec knížecí, a když ubohý r. 1034 s povolením knížete vrací se z vyhnanství, dává nic zlého netušícího bratra — oslepiti.

Tři léta po děsném tomto skutku nesli kněží otevřenou rakev do kostela svatojirského, v ní ležela mrtvola Oldřichova, kteráž tam k věčnému odpočinku v hrobku měla býti spuštěna. Lid tlačil se

až ku kostelu, ustoupil ale po malé chvíli a spěchal ku knížecímu paláci, s jehož pavlanu po starém obyčeji házeny mezi lid peníze.

Zatím co lidé sem a tam se tlačili, aby hozené jim stříbro uchvátili, opustilo panstvo, knížecí úřadníci a duchovenstvo, kteří pohřbu knížecímu byli přítomni, chrám a provodili ve středu svém Břetislava a jeho slepého ujce Jaromíra ku knížecímu stolci, mělť se téhož dne také konati obřad Břetislavova nastolení.

Vévoda Jaromír ustanovuje svého synovce Břetislava za knížete.

Šlechta a úřadníci vykonali obřad. Potom poručeno ticho, načež Jaromír ujav svého synovce Břetislava za pravici, zvolal k lidu: „Hle, kníže váš!“ a lid odpověděl zbožným: „Krleš, krleš, krleš!“ (Kyrie eleison). Po tom zavolal některé z přítomných pánův jmenem a představiv jim nového knížete, napomenul je, aby ho byli poslušni; pak obrátil se k Břetislavu a zapřísahal jej, aby muže tyto jako svého otce miloval a jim hrady a lid ve správu odevzdal. Ale před rodem Vršovcův aby se měl na pozoru, neboť tito že nenávidí rod

Přemyslův, a jen jim že musí přičítati všechnu vinu na svém neštěstí a sporu s bratrem.

Lid dlouho ještě tlačil se a lomozil zde, bylť dosazení na stolec knížecí největší slavností, i neopouštěl ani potom hradu, když vlající zlatem vyšívaná bohatá roucha šlechty a mladého knížete dávno již v síních paláce knížecího byla zmizela.

Druhou velkou slavností, jež zde konávána, byl svátek sv. Václava a ježto touto dobou i sněm český držán býval, častoval kníže posly zemské nezřídka i po několik dní.

R. 1039 kráčel po tomto dvoře skvělý průvod vyššího i nižšího duchovenstva a šlechty s hrdinou Břetislavem v čele, jenž byl opět dobyl Polsky.

O čtyřicet let později bylo lze spatřiti tu slavný korunovační průvod Vratislava II. a mnohou jinou ještě slavnost.

Jednoho dne, bylo to v r. 1108, bylo zde opět hlučno, ale tentokráte šlo o vyhubení nenáviděných Vršovcův, z nichž někteří zde na hradě sídleli. Viděno tyto nešťastníky, kterak pacholky Svatoplukovými vláčeni jsou z domů, a někteří, kteří se bránili, byli hned zabiti, ostatní, a mezi nimi i paní, dívky a děti, odvlečeni a dole na tržišti neb na vysokém Petříně popraveni. Dne tohoto prolito zde na dvoře mnoho krve na usmíření smrti slepého Jaromíra, jehož Vršovci za onu obžalobu dali zavražditi. Krev v žilách Svatoplukových koluje nyní pokojněji, an se domnívá, že všichni Vršovci jsou pohubeni. R. 1109 opouští se svými bojovníky hrad, aby se do něho více nenavrátil; tam u Hlohova zabil poslední Vršovec zhoubce svého rodu. A téhož ještě roku jásal lid novému knížeti Vladislavu I. vstříc.

Nyní nastává opět hluboký klid. Jest zima a blízko svátků vánočních, doba to, náležící jen krbu domácímu. Nebe pokrylo svými bílými měkkými vločky zemi i kamenný stolec jakoby kobercem, že sotva slyšet jest krok chodcův. Muž zahalený v plášť pospíchá opatrně za ranního úsvitu dne štědrovečerního přes nádvoří ku bráně, kterouž otvírá a propouští jí houf ozbrojenců, kteří pod rouškou noci až na most se byli dostali. Jest to Přivitan, jeden z úředníkův knížecích, jenž byl zrádně otevřel bránu nápadníku Bořivojovi, jehož zástupy, pokřikujíce válečné heslo: Hrr Bořivoj! hrr Bořivoj! do domů a paláce vnikají, aby stoupence knížete Vladislava z hradu vypudili a tento pak vyloupili. Mezi obyvateli ze sna vyburcovanými a vojíny, kteří poloozbrojeni z domů vybíhají, nastává děsný zmatek. Však na odpor nelze pomýšleti. Mužové, opouštějíce své naříkající rodiny, dávají se na útěk — brzo zmizí i poslední věrný stoupenec vypuzeného nyní opět knížete. Bořivoj jest pánem hradu, jest pánem i země.

O rok později panoval opět Vladislav a bavil se šprýmy svého dvorního šaška Dobrety, jemuž za vtipné jeho nápady daroval pozemek v Zalužanech. Po smrti Vladislavově byl hrad často obléhán a přepadán. Prvním Přemyslem Otakarem a synem jeho Václavem nastal opět pokoj a jím nový život, vzbuzen smysl pro nádheru v oděvu, milostné pěvce, turnaje a pitky. Dosavadní kroj ustoupil zlatem vyšívanému kabátci aksamítovému, drahokamy leskly se na kloboucích, zkrátka zde na hradě nastal nový život. Jen zvonění nemohl nový král snésti, zato ale miloval ženy. Vážné vzezření hradního dvora bylo pestrými kroji jeho obyvatelů zmírněno. Hudba zaznívala z domů a z paláce, cizí milostní pěvci přicházeli sem často a v hradním nádvoří rozlehal se často zpěv cizojazyčný. Jen ještě jednou, bylo to r. 1248 zatemnil mrak tento veselý lesk a místo harfy zaznívaly válečné trubky a řinčely zbraně. Ale se „zlatým králem" vrátila se dřívější nádhera i skvělý život zase zpět. Však zlatý král byl i železným. Často otřásalo se nádvoří dusotem těžce obrněných koní jeho vojska, když táhl do války neb vítězoslavně vracel se zpět. Ale i malé něžné nožky krásné Anežky, milenky zlatého krále, vznášely se často po tvrdé půdě tohoto dvora. Milovala vášnivě královského svého pána, a přece musela ustoupiti krásnější ještě duchaplné dceři knížecí, Kunhutě. V únoru r. 1265 kráčel uprostřed skvělého průvodu českého, moravského a rakouského panstva král Otokar s korunou na hlavě přes dvůr ku chrámu svatovítskému, aby přítomen byl slavnému křtu prvního svého dítěte a třináct let později jel Otakar, tentokráte ve svém ocelovém brnění, na válečném svém oři naposled přes hradní dvůr.

Nyní nastaly trudné doby. Dva měsíce po pádu Otakarovu hnal se cizí lid po dvoře hradním, veden Otou Braniborským, švakrem padlého krále českého. Braniborské roty byly zde nyní pány, loupež a vražda byly na denním pořádku. Obyvatelé hradu, duchovní i světští, vypuzeni ze svých obydlí a oloupeni. Totéž činily houfy Otíkovy i po venkově a v městech pražských a kam stoupla noha Braniborcova, ani travičky již nerostlo, země vysýchala, ač byla krví zalévána. To nazýval Oto spravovati zemi, v kteréž by se byl rád usadil a na niž měl takový zálusk, že ještě později na své peníze, na nichž byl braniborský orel, dal raziti také dvojchvostého českého lva.

Otův zástupce, biskup Eberhard, měl jako jeho pán velkou zálibu v kořistění. Krvavé a loupežné toto řádění trvalo pět let, až kralevič Václav II., od braniborského svého poručníka zemí přímo vykoupen, sem se navrátil. Tu teprve oddechl sobě těžce zkoušený lid a oddávaje se hlučným radovánkám velebil hvězdopravce, jenž dne 5. dubna 1283 z krásné třpytící hvězdy, zjevivší se poblíž rohu

měsíce, zvěstoval brzký příchod mladého krále. Dnové bývalé nádhery zase se vrátili.

Po dvoře hradním prohánělo se opět české rytířstvo, hudba a zpěv zaznívaly, neboť hrdý Záviš z Falkenštejna, choť matky královy, jenž se byl zmocnil vlády, miloval nádheru, hudbu a zpěv. Jednoho dne jel s hrdým pohledem přes dvůr — do vyhnanství. Zato přišla krásná Habsburkyně Juta, manželka Václavova a s ní nový život i lesk do dvora, kterýž korunovací r. 1297 dosáhl vrchole. Ale ach, veselí dnové tohoto dvora byli sečteni. R. 1303 rozlehl se tu děsný pokřik: „Hoří, hoří!" Husté oblaky dýmu zahalovaly palác, brzo vyšlehly plameny z oken a střech, a za nedlouho byl palác jedinou ssutinou.

Za krátko na to byl zase, ale již jen nuzně zřízen. Kdo měl také v něm sídliti? Zakladatelé jeho, Přemyslovci, spali věčný spánek, starý knížecí rod český byl vymřel. Přišla doba, kdy cizáci, Korutané a Míšňáci zde se proháněli, až noha Přemyslovkyně, královské dcery Elišky, vstoupila na půdu vlasteneckou. Nejelo krásnějšího párku královského přes dvůr tento, než Eliška a Jan Lucemburský. Poněvadž ale král buď dole ve městě, ale nejvíce v cizině se zdržoval, spustnul brzo opět dvůr hradní a tráva a úponkovité rostliny rostly a pnuly se po zdech hradních, od požáru ještě začazených.

Teprve r. 1333 nabyl dvůr jiného vzezření. Tohoto roku dal markrabí Karel, Janův syn, po 30 let již spuštěné zříceniny paláce odstraniti a počal nádhernější, pařížskému královskému zámku podobnou budovu stavěti, v kteréžto stavbě král Jan r. 1335 pokračoval. Dvě brány, jichž vrátně železnými okrasami byly pobity, vedly do vnitř. Jedna otvírala se na západ, druhá na severovýchod. Obě brány vedly do velkých síní, kde konaly se sněmy a soudy. V sále k svatojirskému náměstí obráceném udílel Karel slyšení, v nichž spory chudých lidí narovnával.

Od r. 1344 počínaje měnila se tvářnost tohoto hradního dvora, neboť jednak dodávala mu stavba velechrámu svatovítského čilejšího života, jednak zbořeny i prastaré kamenné budovy, klášter se svými úzkými okny a starými ambity, jakož i jiné, nové stavbě a komunikaci překážející domy a Spitihněvova basilika.

V den korunovace Karla IV. a milované jeho Blanky r. 1347 nabyl dvůr vzezření zvláště slavnostního. Palác, jakož i veškeré ostatní domy na hradě byly ověšeny nádhernými, zlatolesklými koberci. Od ranního jitra tlačil se svátečně oděný lid na velikém nádvoří, aby spatřiti mohl slavný průvod milovaných královských manželů a jásot lidu, tak dávno zde již neslyšený, vítal milovaného krále, otce vlasti. Od této doby nabyl královský hrad hrdého vzezření sídla císařského.

Kdož mohl by vyjmenovati všechny ty slavné osobnosti zlaté oné doby za Karla IV., všecky ty cizí knížata a pány, vyslance cizích dvorů a národů, válečné hrdiny, učence, umělce a i dobrodruhy, přišedší ke dvoru krále českého a císaře německého, aby se zhřáli v paprscích zlatého slunce. Za pošmurného listopadového a prosincového dne r. 1378 opět se lid tlačil na dvoře, ale tentokráte byl vážný a truchlivý a šeptal mezi sebou, jako by se obával, že otce svého vyruší z věčného spánku.

Dvaadvacet let později pohyboval se po dvoře slavný korunovační průvod Žofie, druhé manželky Václava IV. Nejprvé kráčeli radové, písaři, starší a cechové tří měst Pražských. Staroměstští byli všichni oděni v stejné kabátce hnědé barvy, v rukavicích a v rukou stříbrné své „právo“ nesouce, pak šli opatové se svými pastýřskými holemi a vysokými čepicemi, dále následovali biskupové, Václav Králík z Buřenic, patriarcha antiochenský, po té arcibiskup Olbram, biskup litomyšlský a ostatní biskupové podřízení. Za těmito následovala královna Žofie pod baldachinem, jejž nesli čeští pánové. Rozpuštěný vlas královnin sepjat byl věncem z perlí, na sobě měla plášť na spůsob kněžského, přes tento zlatem vyšívanou kápi a na něžných nohou bohatě ozdobené sandály. Za ní kráčel hrdý Jindřich z Rožmberka, náčelník spiklenců proti králi; nesl korunu; pak následoval sobecký Berka z Dubé s žezlem a Jan Michalec z Michalovic, jenž nesl říšské jablko s křížem. Za nimi kráčel nesčetný zástup domácího a cizího panstva. V pořádku tomto bral se průvod přes dvůr do chrámu. Lid oddával se, jako obyčejně při podobných slavnostech, bujné radosti; a tentokráte mohl se dvojnásob radovati, nejen z vína, ryb a jiných požitků, které mu po korunovaci byly podávány, nýbrž i z jiných příčin; bylť právě šťastně ušel občanské válce, nastrojené spiknuvší se proti králi šlechtou, a sice jen ústupností královou k požadavkům šlechty. Václav užil v tom prostřednictví zrádných svých příbuzných, markraběte Jošta a krále Zikmunda, kteří taktéž ku slavnosti byli pozváni.

Oba tito pánové, kráčejíce přes dvůr, pomýšleli snad už nyní zase na nové pikle proti Václavovi, a Zikmund viděl se as v duchu již ozdobena korunou českou a nevlastního bratra svého v některé věži. Nenadál se as, jakých bouří a sklamání se dožije, prvé než skutečně se stane králem. A Žofie, mladá, sličná Bavořanka, jak kráčí s očima pokorně k zemi sklopenýma a přece s myslí radostně rozechvělou! Devatenáct let později vstupuje opět do hradního dvora, tentokráte ale jakožto vdova uprostřed četných najatých žoldnéřův, majících hrad proti návalu husitského lidu chrániti. Lid vládne v městech neobmezeně a bývalá panovnice obmezena jest jen na

tento kousek země a i ten opouští v době noční a prchá, když Pražané obléhají hrad a jejich válečný pokřik, dešť jejich šípů a střelba z pušek za hradební zdi pronikají.

Od oněch dnů nabyl hradní dvůr vážného, válečného vzezření. Cizí i domácí žoldnéři, jakož i jízdný houf nejvyššího purkrabí Čeňka z Vartemberka obsadili dvory, zatím co jiní s vzácnou tehdy ještě střelbou z kusův se zabývali. Co chvíle přicházeli sem ustrašení katoličtí měšťané, prchajíce sem i s rodinami a nejvzácnějším majetkem a skvosty. Měliť ve Vartemberka největší důvěru, však tento, sám jsa Husitou, nekolísal dlouho mezi Zikmundem a Pražany, vydal těmto hrad a krále se odřekl. Však za málo neděl již zradil Pražany, podrobiv se Zikmundovi a přijav na hrad královskou posádku, uprchl ale ihned, jakmile Pražané na hrad počali útočiti.

Nyní velel Hanuš Polenský na hradě a přes 7000 mužů silná posádka proháněla se vesele a bezstarostně po dvoře, zpívala protihusitské písně, činila ob čas výpady, aby nakořistila potravin, přinášela si ale místo těchto jen ran a musela konečně ku konskému masu sáhnouti, jehož měla nadbytek. Ale ani zvířata neměla potravy a onemocněla; takovýmto přeřezány šlachy na nohách a vyhnána z hradu.

Konečně přitáhl Zikmund se svým vojskem křižáckým. S ním přišli slavní tehdy vojevůdcové a mnoho cizích knížat. Přišel Veroňan Brunonius de Scala, Jiří z Valpergy a jiní. Domníval bys se, že vrátili se zlatí časové Karlovi, tolik vznešených pánů a vojínů bylo tu zříti. A též Zikmund sám s manželkou svou a vdovou Žofií a některými českými katolickými pány. Nemoha Prahy dobyti, dal se alespoň korunovati. Jak truchle plížil se tento korunovační průvod přes nádvoří! Nikdo neradoval se, ani Zikmund sám. O rok později vlál s hradních věží prapor s kalichem.

Ačkoliv vůkol v zemi zuřila válka, bylo zde nahoře ticho a osamělo, až když shromáždil se r. 1426 sněm, složený z oddaných knížeti Korybutovi husitských pánův jednoty, sirotkův, Táborův a katolického panstva kraje plzenského, oživil se dvůr poněkud a viděl odsouzení a popravu rušitele zemského míru Ohništka ze Smidar, jenž byl v čas sněmu v souboji zde na hradě odbývaném probodl Prokopa Trčku z Kralovic.

Třicet let později odbýván zde k soudnímu nařízení souboj mezi Mikulášem z Lobkovic a Janem z Děčína pro urážku na cti. Oba odpůrci musili sedmi rukojměmi a 1000 kopami ujistiti, že se dostaví.

Vídal-li dvůr tento slavné korunovační průvody dřívějších vladařů, svátečně oděný, jásající lid, peroucí se o házené mu peníze,

hodující z poskytnutých mu pokrmů a vína, — tím nápadnější byla protiva všeho toho za Vladislava o korunovaci půltřetího roku čítajícího jeho syna Ludvíka r. 1509, kteráž byla ještě tišší a neveselejší než někdy krále Zikmunda. U příležitosti této nebyl kromě několika zvláště vyznamenaných osob nikdo do hradu vpuštěn. Několik dní na to spatřiti zde bylo nevídaný dosud originelní povoz, určený pro mladého prince na cestu do Vratislavi. Byly to velké saně, na nichž nalezal se dobře zařízený, pohodlný pokojík s kamny, opatřený dřevníčkem a jinými ještě příležitostmi. Vladislav a šestiletá princezna provázeli královské dítě k holdování do Vratislavi.

Roku 1527 v čas masopostní veselil se zde opět rozjařený lid, popíjel víno a pojídal maso a chleb, tančil, smál se a zpíval; zapomínaje svých útrap a svého utlačení, myslel jen na přítomnost a utěšující myšlenkou: „že nový král Ferdinand I. jest velmi spravedliv", zapuzoval starost o časy budoucí. Mnohé z měšťanův, bavivších se zde na hoře v radostný onen den, vlekli dvacet let později z hlubokých žalářův hradních, v nichž byli zšíleli, opět na zlaté světlo denní. Však tu již hlaholí trouby, ustupte již, pryč od zábradlí, rytířské hry, Václavem I. zavedené, počínají. Po těchto nastaly jiné radovánky. Z oken hradních a teras hledí věnec krásných, našperkovaných paní a slečen na rytířský zápas, tleskajíce neb šátky vlajíce pochvalu vítězům. Radovánky tyto trvají několik dnů, pak opět rozhošťuje se zde hluboké ticho a nádvoří spustnou, neboť král dlí daleko od svého hlavního města. Tu aj, jednoho letního dne r. 1541 slyšet z města při řece ležícího zvoniti na poplach, nečetní obyvatelé hradu spěchají na valy před branou, aby podívali se, kde hoří, ale hrozný oblak dýmu, hnán větrem a provázen žhavými jiskrami, zapuzuje zvědavé. Tu vykrouží se z královského paláce obláček bílého kouře, za krátko tisíc plamenných jazyků šlehá z oken a „palác hoří! pomozte, pomozte!" zaznívá se všech stran. Obyvatelé městečka Hradčan pospíchají na pomoc, ale není pořádku a každý odkázán jen na sebe, aby činil, co sám uzná za dobré, aby ohni učiněna byla přítrž. Schází řídící ruka, a hlavní věc: voda. Za krátko jest všeliká pomoc marna.

Šest let po tomto požáru počal rok průvodem pohřebním. Zemřelať královna Anna, manželka Ferdinanda I. Lid byl hluboce dojat, pravilo mu cosi, že pod tímto příkrovem strážný anděl Čechie nesen ku hrobu.

Král i jeho dvořanstvo byli v černém oděvu.

V dubnu počaly se jeviti první známky libovolného jednání králova. Byliť se tohoto měsíce stavové pod obojí sešli, aby jak obyčejně odbývali sněm.

Tentokráte ale nevstoupili do síně sněmovní, kde na ně již čekala šlechta katolická, zůstaliť zde dole na dvoře, poblíže širokých mramorových schodů, vedoucích do paláce.

Jich vzezření i chování jevilo odhodlanost i vnitřní rozčilení. „Král," pravili, „přísahal na naše privileje a práva, a přece o vlastní újmě a netázav se sněmu vypsal všeobecnou hotovost."

„Co jest nám do šmalkaldské války!" volali jiní, „nepotáhneme nikdy proti svému souvěrci, kurfiřtu saskému."

„Nikdy, nikdy!" voláno se všech stran. Chladněji uvažující pánové byli právě od tohoto, králem rozepsaného sněmu nadáli se vyrovnání všech sporův mezi králem a stavy. Byli požádali královské rady, aby poprosili krále, by sněm osobně zahájil. Ale král nepřišel a vytáčka, že poslové ještě se nevrátili, popuzovala stavy jen ještě více, ježto mezi dvorními úřadníky kolovaly rozličné výroky královy, z nichž bylo lze souditi, že král proti Čechům hodlá vystoupiti násilně.

A ještě více rozčilovala stavy tajně uzavřená smlouva mezi Ferdinandem a Mauricem Saským, u stavů pod obojí velice nenáviděným. Páni byli některé ze svého středu vyslali ku královským radům, žádajíce, aby přečtěna byla listina o dědičném spolku se Saskem. Hluboké ticho nastalo, když nejvyšší sudí objevili se na mramorových schodech a počali smlouvu krále Jiřího o dědičný spolek s domem Saským z r. 1459 předčítati. Když přečtěna, žádali stavové, aby i nová, od krále s kurfiřtem Mauricem ujednaná úmluva, kteráž stala se bez jejich vědomí a vůle, taktéž byla přečtěna. Královští radové byli na rozpacích a vymlouvali se, že nevědí, kde jest, že nepochybně kancléř tu listinu má u sebe. Touto nemotornou výmluvou ještě více popuzeni, vzdálili se stavové, aby ve městě dále se radili.

O málo dní později byla nešťastná pro protestanty bitva u Mühlberga a počátkem července obsadilo cizí císařské vojsko zámek. Za několik dní na to ale zmizelo, dvůr hradní nabyl opět všední své tvářnosti; tu přišli, dílem pěšky, dílem vozmo od krále obeslaní měšťané, mnozí, bázlivější dosti nejistým krokem; všichni, bylo jich přes 600, odkázáni na Svatojirské náměstí. Rázem 11. hod. přitrhlo se všech stran císařské žoldáctvo a obsadilo nádvoří, brány zaskřípaly a — měšťané byli zajati. K večeru vojsko z větší části zase odešlo, zanechavši zde jen potřebné hlídky a stráže. Soud nad zajatci trval až do 22. srpna; tohoto dne, kdy sněm měl býti zahájen, přišly ze Svatojirské ulice dva houfce pěchoty, vedouce uprostřed čtyři od Ferdinanda k smrti odsouzené, dva a dva, s rukama v před spoutanýma. Tu kráčel Václav Pětipeský z Krásného dvora, 70letý Jakub Fikar z Vrat, pro svůj ostrovtip a uchvacující výmluvnost od Pražanů

obdivovaný a od Ferdinanda obávaný, Václav z Jelení, vědecky vzdělaný muž a Bernard Barchanec z Baršova. Na pochodu bubeníci a trubači bubnovali a troubili, aby okolostojící ani slůvka odsouzenců nemohli zaslechnouti. Tak kráčeli přes náměstí a branou ven, kdežto z protější strany jiní pánové a měšťané na hradní nádvoří vstupovali, aby v sněmovní síni byli přítomni „krvavému sněmu.“

R. 1575 patřil zvědavý lid opět na oblíbený turnaj, při němž česká šlechta skvěle se vyznamenala. Šlechetný Maxmilián a jeho manželka, královna, a arcikníže Arnošt dívali se s velké terasy vážné té hře.

Rok později, v noci před sv. Václavem, spadla syčíc barevná ohnivá koule na dvůr a poděsila nemálo hradního hejtmana a jiné, kdož právě byli na dvoře. Bylť to povětroň, lidé ale považovali překrásný ten přírodní zjev za znamení nějakého velkého neštěstí. „Největší,“ tak pravili, „mohla by býti smrt šlechetného krále.“

A tak i bylo; neboť sotva měsíc na to zemřel všeobecně milovaný Maxmilián v Řezně. Častějším a delším pobytem královým v českém hlavním městě oživen opět starý jeho lesk a moudrými i tolerantními zákony zaceleny rány, vládou otce jeho zemi zasazené. Ještě jasnější ale, jakoby poslední zplápolání nějakého ohně, byla doba vlády syna jeho Rudolfa, jenž byl „nejkrásnější město“ svého mocnářství zvolil za své sídlo. Jeho láska ku vědám a uměním přivábila záhy množství domácích i cizích učenců i umělců poblíž jeho trůnu. Mezi nimi přišli i všelijací dobrodruzi a větroplachové, nejvíce z Němec, kdežto Italie kromě mnoha umělců poslala nám i bandity. Ale nicméně svědčili i tito hosté, jaké pověsti „zlatá Praha“ svým bohatstvím a zálibou v umění v cizině si byla získala.

Máme štěstí, právě kráčí vesele přes dvůr jeden taký nebezpečný mamič. Pozdravuje každého lépe ošaceného člověka, jest řemesla svého hráč v karty, jmenuje se Filip Eschbach a pochází z Augšpurku. R. 1597 vymámil na císaři Rudolfovi privilej, aby směl v Kutné Hoře hrát v karty a využitkoval ho bez odkladu, zřídiv tam jakýsi druh zlodějské herny, v níž bohatí měšťané horního města své stříbro zase šťastně zakopávali. Eschbach se smál a mnul si ruce, ale cechmistři se nesmáli, nýbrž vypověděli falešného hráče z města.

Eschbach pospíchal do Prahy, aby zde buď nový privilej vyloudil aneb Kutnohorany pro porušení privileje obžaloval. A skutečně má již šťastně zase nový privilej v kapse, proto jest tak vesel, máť namířeno na dobře nadité sáčky Pražanův. Tu pozdravuje svého „krajana“, Ludvíka Herosa, zlatníka z Norimberka. „Bývalý krajan“, odpovídá mu tento rozpačitě; „pospíchám z rozkazu J. Milosti;“ i spěchá

dále, ohlížeje se, neviděl-li ho někdo mluvit s podvodníkem; jde do městečka Hradčan, mezi jehož měšťany od několika dnův se čítá.

Tito dva páni zde jsou taktéž cizinci, Albert Stewart z Lutychu jest císaře Rudolfa mečířem a Vavřinec Nero z Burgundu jest pozlacovačem a mečířem. K nim druží se třetí krajan, nyní měšťan malostranský, kupec Abraham van der Berghe z Antverp.

Však ustupmež, hle slavnostní kočár španělského vyslance San Clemente. Hrdý ale poměrův českých velmi znalý starý politik jede okolo, uctivě pozdravován od tajného rady šl. z Hornšteinu a zámeckého hejtmana Mašovského z Moravčína. Však tu přichází kancléř Jindřich z Pisnic; také on pozdravuje velmi přívětivě, ale nikoliv Clementa; pozdrav jeho platí dvěma, právě ze brány paláce vycházejícím pánům. Tito jsou zabráni v důvěrnou rozmluvu; jsou to nejvyšší komoří císařův, rytíř Makovský z Makova a Filip Lang, tento dosud ne tak všemohoucí jako onen, ale oba stejně lakotní, sledující jeden cíl, přivlastniti si peníze jiných lidí. Hovor jejich týká se jistého klenotníka Kráče, od něhož klenotů za 1900 tolarů sice koupili, ale zaplatiti nehodlají. Lang usmívá se zvláštním spůsobem k návrhu Makovského, aby ještě dnes se rozdělili o kořisť. Do roka, myslí u sebe, jest přece všechno moje. Ale ani tak dlouho netrpěl ho vedle sebe, svrhl jej a dal na trestní udání r. 1603 zatknouti. Ale nyní jsou ještě zdánlivě dobrými přáteli a kynou vznešeně kancléři, obracejíce se ku městskému hejtmanu Menšího města Pražského, Žďárskému, vjíždějícímu právě na hradní nádvoří, a Janu z Lobkovic, hejtmanu staroměstskému, hrdě zády i rozcházejí se ujistivše se obapolně „věčným přátelstvím".

Zatím co Makovský vrací se do paláce, vyjednává Lang s vlaským hrabětem Belgiojosem o podíl na odměně za donešenou mu (nepravou) zprávu, že císař zamýšlí ucházeti se o ruku princezny savojské a že potřebuje k tomu služeb hraběte. Hrabě byl pak o úmyslu císařově tajně dopsal vévodě Savojskému a vévodě Mantovanskému a přijal již za služby, které v té věci prokáže, 4000 korun.

Rozcházejí se, obličej Langův jeví spokojenost, tu přichází mu kvapným krokem vstříc císařův tělesný strážník Kryštof Geissler, jenž byl zároveň sluhou Langovým.

„Nuže," táže se Lang, poněkud rozčilen, „jak jest?"

Geissler krčí ramenoma. „Pro tentokráte, milostivý pane," odpovídá, „musíte vzíti za vděk s mou ženou."

Lang kývnul hlavou a kráčí zvolna dále.

Vidíme nyní dvě jiné, taktéž velmi důležité osobnosti kráčeti po dvoře. Pán v tmavém španělském dvorním obleku, jaksi škrobeně a s velikou důležitostí si vykračující a ruce v rukavicích stále

pod pláštěm ukrývající, jakoby žádného smrtelníka oko nebylo hodno je uzříti, jest dr. Althausen, J. Milosti císařské tělesný bradýř, jenž po španělské, u Habsburgův zavedené etyketě jakožto šlechtic jediný má právo dotýkati se obličeje císařova.

Druhý, taktéž dle španělského dvorního kroje oděný pán jest vážený umělec, Rudolfův dvorní malíř, Hanuš z Cách, jenž s jiným, jemu po boku jdoucím pánem, taktéž slavným umělcem, horlivě rozpráví. Snad rozmlouvají o velikém, velmi cenném, nyní vzácném pohledu na Prahu, jejž byl Sadeler právě dohotovil. Tamto spatřujeme opět dva důvěrně hovořící kavalíry vstupovati na dvůr. Jeden z nich, s hluboko zapadlýma tmavýma očima, z nichž hárá prudká vášnivost, jest jednou z nejzajímavějších románovitých osobností pohnuté oné doby, jest to Václav Kinský a příbuzný jeho Radoslav Kinský. Obsah hovoru jejich nehodí se pro každé ucho, proto vede se chvílemi pouhým šepotem.

„Musím se ti přiznati,“ šeptá Václav, „že nescházelo mnoho a byl bych místo na zem plivnul mu na hrdlo. Jest lhář a zemští důstojníci neméně.“

Však hle, oba pánové, k nimž přidružilo se ještě několik jiných, přerušují svůj hovor a hledí na tré jezdcův, postavivších se před vchod k české kanceláři. Jest to císařský hlasatel v starobylém, malebném kroji a dva trubači; tito troubí fanfáru. „Což budou asi hlásati? co se zase děje?“ táží se přítomní pánové zvědavě.

Ponenáhlu shromáždili se zde i jiní lidé, obyvatelé zámečtí i cizí, stavíce se poblíž jezdcův. Když trubači odložili od úst své nástroje, jal se hlasatel předčítati císařský mandát náboženský, oznamující, že na příště v zemi jen katolíci a pod obojí budou trpěni.

Z pola potlačený výkřik nevole vydral se z prsou přítomných, jen Václav Kinský jest klidný, ba okolo rtův jeho pohrává zlovolný úsměch, oči jeho se lesknou.

Ze dnů stávají se týdny, měsíce a leta. Dvůr hradní zde onde, zejmena na straně západní a severní, stavbami Rudolfa II. pozměnil poněkud bývalou svou tvářnost. Zatím nové pletichy vyskytly se na denním pořádku. Psal se tehdy rok 1609 a bylo v rozkošném měsíci máji, kdy osení se zelená a stromy obsypány jsou bílým a červeným květem. Také u nás vzešlo jisté osení, ale toto bylo hrozné.

Vidíme sice ještě ty různé, jednak k císařskému dvoru, jednak k úředníkům, umělcům a řemeslníkům patřící osoby, ale chůze jejich jest rychlejší, vzezření vážnější. Muselť cosi vězeti ve vzduchu.

Ob čas vidíme písaře Fabricia, an na všechny strany velice pokorně pozdravuje, vidíme pobožného Martinice, chytře hledícího

Slavatu vážně tudy kráčeti, vidíme ale také mnohé pány ze šlechty, ani nejvíce v skupinách a prudce gestikulujíce po dvoře se procházejí. Chování a řeči jejich stávají se co den hrozivější a hlučnější, obličeje úřadníkův královských co den rozpačitější a bázlivější. Jen Slavata a Martinic zůstávají stále titíž a Fabricius sklání jako vždy svůj hřbet ve vší pokoře, zvláště přijíždí-li ujec císařův, arcikníže Leopold, na návštěvu. Protestantské panstvo, jsouc dráždění katolické vládní strany syto, stávalo se smělejším a stavělo se libovůli svých nepřátel na odpor a když v květnu arcikníže Leopold, biskup Pasovský, přijížděje z cesty, před palácem vystupoval z vozu, uvítali jej pánové na dvoře shromáždění proklínáním a posměchem. Udělením majestátu shromáždění na nádvoří přestala. Za to sestrkovali zase katoličtí pánové hlavy dohromady a šeptali plížíce se starostlivě po dvoře. Jednoho dne potkal Adam ze Šternberka, nejvyšší purkrabí, nejvyššího kancléře, pana Zdeňka z Lobkovic; tento oznamuje mu s veselým výrazem ve tváři, že podle nejnovějších zpráv v Pasově pilně se verbuje. Šternberkův obličej zvážněl, potřásá hlavou. „A kdo to zaplatí?“ táže se. „Z počátku císař,“ odpovídá Lobkovic, „potom dobytá města a protestanté.“ Šternberk pokrčil ramenoma.

Radost pánův nad dobrými zprávami z Pasova zkalila malá vzpoura císařských strážníkův pro nezaplacený žold. Sotva tento nepokoj byl utišen, počali se s četným průvodem na nádvoří sjížděti pánové, jež byl císař na sjezd knížat sezval. Tu přijeli sem mezi jinými kurfiřtové Kolínský n. R., Mohučský a Saský, každý s více než 100 služebníky, arciknížata Maxmilian a Ferdinand, onde zase vjížděl hrabě Gamelerio, vévoda Brunšvický, jenž chtěl hráti si na prostředníka, a lantkrabě Hessensko-Darmštatský. Kurfiřt Bavorský nepřišel, vymluviv se na podezřelé sbírání vojska v Pasově.

Rok 1611 byl nepokojnější a osudnější; události stíhaly se rychle za sebou. Nejprvé vniknul lid, maje Thurna v čele, do hradního dvora, Pasovští stáli před branou pražskou a Thurn, rozčilenější ještě než před květnovým sněmem, chce vládu proto interpellovati. Potom naplnil se dvůr protestantskou šlechtou a její čeledí, všichni dobře ozbrojeni, aby císaře proti Pasovským chránili. Pak přicválal biskup Leopold, vrchní general pasovské zběře, do dvora, aby jak se pravilo, činil prostředníka; když za několik hodin zase přes dvůr odjížděl, kojeno se dobrou nadějí, že Pasovští odtáhnou. A když opět po málo hodinách s vítězoslavným pohledem v plné zbroji generalské jel po nádvoří, provázel jej krásný, ale krve a kořisti lačný plukovník Ramée a jiní pasovští důstojníci. Nyní naplnily se dvory žoldáky Leopoldovými a též stavovskými lidmi; viděti bylo Kolonu z Felsu a Vřesovce přátelící se se Sulzem, Althanem a Raméem,

ale kdo by do srdcí jejich byl mohl nahlednouti, byl by spatřil zášť, jakouž k sobě byli naplněni. Bylť přece Ramée, před několika teprve okamžiky, žádal za odpravení Kolony, aby, jak mínil, tvrdošíjní Staro- a Novoměstští byli zastrašeni.

Obraťmež se k zámecké bráně, z níž vychází dlouhý průvod — plačících žen a dětí. Mnohá žena nese na rukou nemluvně a jiné, větší dítky vede. Opět jiné dítky drží se matky za šat a hledí s uplakanýma očima a udiveny na divoké Pasovské. Zármutek a krutá nouze hledí ze všech tváří. Loupežná zběř pasovská, mající dolejší město obsazeno a jsouc u měšťanů ubytována, pobrala jim vše i to nejnutnější — a tyto ženy, před málo ještě týdny zámožné měšťanky, nemají dnes ani sousta chleba, ani jediného haléře, ani prsténku neb zlatého řetízku, jež by prodati mohly, aby ukojily hlad své rodiny. Vše, vše jim Pasovští pobrali, otce rodin zranivše a zmrzačivše. Zoufalství vede je do paláce k Rudolfovi. Pasovští tlačí se k ženám a tropí si z nich úsměšky, upírajíce na mladší drzé pohledy. Se smíchem ustupují před nimi a volají k nim vlastními slovy biskupa Leopolda, pasovského generala: „že jen pro čest a slávu boží, pro blaho křesťanstva a císaře šli do této války.“ Když jich Rudolf viděti nechce, přicházejí nešťastné ženy druhého a třetího dne opět a vnikají plny zoufalství až do předpokojů císařských.

„Vše bude vám zase nahraženo,“ byla odpověď, kterouž sluha jeden na prosebnice zvolal.

Však zatím co takovouto nadějí potěšené ženy daly se na zpáteční cestu, rachotí četné, těžkým nákladem opatřené vozy uprostřed silného průvodu jízdy přes dvůr ku bráně. Tajný rada Tennagel, na koni a ozbrojen, loučí se ještě stisknutím ruky s Raméem, jenž se smíchem za ním volá: „Tedy dobrý pozor, příteli!“ Tennagel pokynuv hlavou cválá za jezdci a vozy, v nichž Ramée posílá loupež Pasovským odkoupenou do Saska, kdež ví, že bude ji míti v bezpečnosti. Většina těch paní byla by v oněch bednách nalezla uloupené jim skvosty. A to vše dělo se ke cti a slávě boží, bylyť oloupené — kacířkami!

Však bůh jest spravedliv. Za málo neděl spatřujeme Tennagla uprostřed městských vojáků s oudy na mučidle vymknutými jeti přes dvůr. Bylť Tennaglův průvod při bednách některým poctivým lidem na hradě nápadným, Staroměstští zpraveni byli o tajné výpravě vozův několika sběhy stavovského vojska, kteří byli přinuceni, připojiti se k Pasovským, načež Oldřich Kinský s houfcem udatných jezdcův je přepadl a zajaté na Staré město přivedl.

Konečně opustili Pasovští zámek, aby udělali místo lidu Matyášovu, protestantští pánové přišli též, ale tentokráte v aksamítových

svých kabátcích se zlatým řetězem a elegantním, bohatě okrášleným kordem. Kromě pánův českých ve svátečním jich kroji spatřovalo se též dvorní panstvo uherského a nyní také českého krále Matyáše, bratra Rudolfa II., ve fantastickém, zlatem bohatě vyšívaném kroji. Hrdě kráčeli tito pánové po dvoře. Naproti tomu plížili se tudy Slavata, Martinic, Lobkovic a ostatní bývalí dvorní úředníci císařovi mlčky a zaraženi.

Konečně i tento veselý život pominul a nastalo ticho, Matyáš byl se opět odstěhoval do Vídně.

Rokem 1619 změnila se dosavadní vážná tvářnost dvora, kterouž od smrti Rudolfovy s krátkými jen výjimkami byl jevil, a poskytoval od příchodu falckraběte Bedřicha nejpestřejší obrazy, jakéž v tehdejších dobách na dvorech královských bylo vídati. Protikatolické panstvo domácí, a byla to největší část naší šlechty, pohybovalo se zde a dodávalo beztoho již skvělému dvoru mladistvého krále českého ještě většího lesku. Tu viděls ohnivého a rázného mladého Smiřického v čele četných, ve stejnou bělo-červenou barvu oděných pážat a zbrojnošů, tamo horlivého kalvinistu Roupovce, nejvyššího kancléře, obojetného hraběte Hohenlohe, genialního Haranta z Polžic, bohatého Viléma z Lobkovic, nejvyššího hofmistra, jemuž zajisté ani ve snách nenapadlo, že zemře kdys v žaláři, a tamto zase upřímného a poctivého Matyáše z Thurnu, Budovce, posledního Čecha, Ondřeje Šlika a mnohé jiné, kteří nyní nádherně oděni zde se procházeli, za nedlouho ale buď jakožto uprchlíci, chudi a pronásledováni zemi opustiti aneb na popraviště ubírati se musili.

Však i méně líbezné osobnosti spatřovaly se tehdy na dvoře, muži s obličejem nevlídným, radosti nepřejícím, černě odění to kazatelé kalvínští, kteří ačkoliv byli úhlavními nepřáteli katolických klášterů, přece sami všeliké radosti a zábavy zavrhovali a celý boží svět v jediný kartuziánský klášter by byli proměnili. Často také procházelo tudy stavovské vojsko s vlajícími prapory a hesly:

„Bona causa tandem vincit.“ „Diverti nescio.“

Dne 4. listopadu téhož roku, v den korunovace, vstoupil Bedřich jakožto falckrabě na most vedoucí z paláce až do chrámu svatovítského a navrátil se hodinu později touž cestou jakožto král Český. Lid hleděl se zalíbením na mladého, krásného, jemu neznámého knížete, jemuž bohatý, zlatem vyšívaný oděv tak dobře slušel, pak ale obrácena jeho pozornost na úředníky, kteří mezi něj házeli peníze. O rok a čtyři dny později panoval na zámeckém dvoře čilý ruch. Stály zde skupiny zvědavých lidí, mezi nimi též dvorní úředníci, hledíce na 500 dobře ozbrojených jezdcův, očekávajících mladého krále. Konečně sestupoval tento se schodů palácových, s obličejem zarudlým od

vína, kteréž velmi miloval; na tváři jeho ale jevila se patrná rozmrzelost, když obrátil se několika slovy ku svému průvodčímu Haberwäschlovi neb anglickému vyslanci. Ale vážné vzezření obou těchto mužů, kteří vědouce, oč tu jde, jakožto dvořané tlumili v sobě opovržení k lehkomyslnému knížeti, jenž tak nerad odcházel od požitků dobré tabule, aby alespoň pohleděl na lidi, kteří zachovati mu měli korunu, — uvádělo jej v rozpaky. Vsedl na kůň a s houfcem jezdců odcválal na nešťastnou tu pláň, kde již celou hodinu se bojovalo.

Když dusot koní dozněl, nastalo zde příšerné ticho, kteréž všecky, kdož na dvoře tomto prodlévali, vzdálenému hřímání děl s tesknou myslí naslouchajíce, děsnou skličovalo předtuchou.

„Kdo as vítězí, zda my či císařští?" šeptali si lidé s úzkostí. Tu hle, sotva půl hodiny později, slyšeti opět dusot konský, a již také Bedřich, bled a největším tryskem přijel do dvora, seskočil s koně a běžel po schodech nahoru. Hned po něm přiklusal Hohenlohe, Anhalt a hr. Thurn. Nikdo ani slůvka nemluvil o bitvě, nebyloť také třeba, mohlať se děsná zvěst čísti na jejich obličejích. Pádili po schodech nahoru. Lidé na dvoře pohlíželi zděšeně na sebe; tu rozlehl se duši pronikající, srdce rvoucí výkřik, ze všech dveří vybíhali lidé, ženy lomily rukama, plakaly a naříkaly hlasitě. Mužové kvapili, vráželi do sebe, tlačili jeden druhého; zmatek byl děsný. Ze zámecké brány vjíždějí na dvůr v divém nepořádku jezdci, na něž zoufající lidé dotírají otázkami, zdaž nepřítel jest již ve městě. A opět jiní křičí: „Vytáhněte visací most!" a opět jiní: „Nechte ho dole pro uprchlíky!" A stále přicházeli prchající vojínové, přicházeli sem i obyvatelé hradčanští, přijížděli jezdci a důstojníci prchajícího vojska stavovského na dvůr, do té tlačenice pobíhajících, křičících, zuřících a naříkajících lidí. Děsný, nevýslovný tu zmatek. Pak přirachotily vozy, okolo nichž jen sluhové a úředníci Bedřichovi se tlačili, z paláce vynášeny bedny a truhly a nakládány na vozy. Chvílemi slyšeti bylo lomozem volání některého důstojníka ku houfci jeho pěšáků; jen Haberwäschl a Donínský pospíchali, nedbajíce pusté té vřavy vůkol, neumdleně s několika svými lidmi přes dvůr do chrámu, do paláce, do stájů, všude rozkazujíce, aby hrozný ten nepořádek pokud možná zmírnili. Však to bylo nemožno. Vřesk trubky svolal rozptýlené jezdce a tito musili obklopiti vozy, do nichž Bedřich s chotí a dvorní její dámy usedli. Thurn, jenž jezdcům velel, dal znamení a vozy odrachotily. Tu vyběhl z paláce pan Donínský nesa na rukou 5letého prince Jindřicha, jenž ve spěchu byl zapomenut. Vytrhl dvéře posledního vozu, v němž nikdo neseděl a vstrčil tam plačící dítě.

Třetí hradní dvůr ku konci XVII. věku.

Lomoz, jakýž ukvapený útěk a zmatená úzkost vždycky působí, trval ještě drahnou dobu; zbožím naložené a uprchlíky přecpané vozy opouštěly hradní dvůr, na němž ještě mnoho bývalých dvorních služebníkův, v zimničném chvatu balením svého majetku zaměstnaných, se nalezalo. Jakožto protivu k těmto spatřujeme zde komandované sem dva houfce stavovských pěšákův, kteří pod velením svých setníků Holzingra a Šmukra se stoickým klidem zde stáli, střežíce 8 drahocennými věcmi naložených vozů, jež taktéž v spěchu zde zapomenuto a které příštího rána od nepřátelských Bavorů zúplna byly vyloupeny. Vojsko vévody Bavorského, ozdobené obrázky svatých, škapulíři a křížky, ubytovalo se vesele v komnatách palácových, kdež statečně popíjelo, zpívajíc pobožné aneb také méně pobožné písně vojácké neb posměšné písničky na „krále zimního“. Zpěv i řinkot zbraní bavorských utuchl, císařské vojsko vtáhlo do hradu, kdež mnohem přísnější zachovávati muselo kázeň, než ve městech dole při Vltavě. Kromě vojáků chodili úřadníci četných kanceláří po dvoře. Mezi úřadníky nalezáme starého známého, jenž druhdy velmi poníženě svůj hřbet ohýbal a jen k podřízeným sobě úřadníkům poněkud méně dvorně se choval; byl nyní také šlechticem a nazýval se Fabricius v. Hohenfall (z Vysokého pádu!).

Hlučný život, jakýž za Rudolfa II. zde panoval, ustoupil hlubokému smutku, lid vyhýbal se hradu a teprve r. 1627 u příležitosti korunovace Ferdinanda III. dostavil se na několik hodin opět na tento dvůr, na němž ve dvou vodojemech teklo červené a bílé víno a z chodby k Vladislavskému oratoriu házen dolů chléb. Příští neděli vypálen na Petříně velký ohňostroj a ve středu byl zde velký šerm, že „sotva zdravou hlavou odtud se vyvázlo“. Po této slavnosti nastalo zde opět ticho, za to ale přinesl čtvrtý rok dosti látky k rozčilení, ukládaliť mnozí z obyvatelů zámeckých, za pláče a nářku svých žen a dítek, lepší své zboží do beden a truhel, načež loučili se s těmi, kdož buď že neměli co ztratiti aneb z jiných příčin zde zůstali. Příčinou byl ohlášený příchod Sasíkův a rychlý ústup městského velitele dona Baltazara de Maradas s veškerým vojskem císařským, dále útěk veškerého císařského úřadnictva, nejpřednějšího panstva a mezi tímto Albrechta z Valdštýna, vévody Friedlandského. Po té sesíleny byly stráže při zámecké bráně ozbrojenými měšťany, kteří měli pilně bránu střežiti a po zámku ve dne v noci bedlivou obhlídku konati. Rozkaz tento byl také řádně tak dlouho zachováván, až — nepřátelští Sasové obsadili město a strážím bran a měšťanům úřad i zbraň odňali.

Později přišli Švédové a r. 1652 Ferdinand III. se svým dvorem, aby zde v Praze pobyl několik měsíců.

O šest let později zvolen Leopold I. ve Frankfurtě nad Mohanem za císaře římského a též Praha, zejmena úřadnictvo zámecké konaly velké přípravy, aby povýšení toto osvětlením oslavily. K účeli tomu zúčtováno:

166 žlutých pochodní $349\frac{1}{2}$ ℔ po 25 kr. 3. den., jež hořely v císařských a arciknížecích oknech	145 r.	37 kr.	3 den.
$\frac{1}{2}$ ctu. dřev. oleje do lamp svítilen na pavlany	14 „	— „	
24 pudů vína pro trubače a j. lidi . .	4 „	48 „	
trubačům	7 „	— „	
2 rysy velkého papíru na svítilny . . .	6 „	— „	
barva bras.	— „	15 „	
lněný olej	— „	18 „	
8 ℔. lojových svíček	1 „	12 „	
což činilo úhrnem . . .	179 r.	10 kr.	3 den.

Nyní nastala doba poklidu; vážné dříve vzezření dvora ustoupilo otupělému, rozmrzelému. Jiná bylať doba a jiné povahy docházely ve hradě platnosti. Směle vykrášlený, vysoký, perem ozdobený klobouk, stínivší druhdy statečnou, vzdornou tvář, byl ustoupil třírohému, premovanému kloboučku, sedícímu na ohromné vlásence, vroubící ponejvíce tučný, hladce oholený, bezvýrazný obličej. Taktéž byl zmizel tmavý aksamitový neb soukenný aneb ještě charakterističtější kožený kabátec s obepínajícím jej koženým pasem, na němž visel pádný meč, a místo toho všeho spatřujeme vážně vykračující si muže v atlasovém damaškovém neb aksamitovém kabátě krásné barvy, zlatem neb stříbrem vyšívanými květy bohatě ozdobeném, s krátkými šosy, jehož levou kapsou prostrčeno ozdobné kordisko, se spodky po kolena, punčochami a střevíci, tyto zhusta se zlatými neb stříbrnými přeskami.

Ano, byla to doba klidná, kdy celý svět krčil hřbet a v níž jen šlechtě, hodnostům a náčelníkům úřadův rozum byl nakázán, ostatní poddaní ale nesměli mysliti, tím méně pak mluviti; kdy vlastenectví bylo směšností, národní jazyk v klatbě a dějiny překrucovány. Byla to doba nejúmornější nudy, kdy každý po malichernostech se sháněl, ježto se mu zdály něčím důležitým a velikým, o čem směl klábosit. Když pak jsme do této doby se dostali, čiňme taktéž. Bylo r. 1677, když náhle do kašen na hradě přestala téci voda. Pane bože na nebesích! bylo to zděšení v celém zámku, které všech hospodyň se zmocnilo, podobno as onomu, které v roce spásy 1882 paničky naše zachvátilo, když v dobrém úmyslu dole ve městě všechny kašny byly odklizeny. Každým spůsobem byla ona nouze o vodu

nejdůležitější událostí od r. 1658, kteráž zde na hradě se stala a všechny obyvatele k vodojemům vábila, u nichž hned do prázného jich prostoru, hned zase do trouby pátravě hleděli, kde sotva několik kapek vody, podobných slzám na brvě, se perlilo. Všichni kupili se okolo vodáka Jiřího Hubera. Byl tu dvorní sklenář Matěj Vetter, dvorní bednář Pavel Gromann a Kašpar Raffener, dvorní klempíř. Též dvorní kovář Jakub Schweitzer a dvorní kotlář Matěj Stokard byli přítomni a také dvorní pilnikář Jakub Pinhals nescházel. Jen dvorního malíře Schröttera zde nebylo, snad prohlížel nátěr některých dveří, učenníkem odvážně vykonaný.

Jmenována ihned komise, v jejíž čele nalezal se stavební písař Karel Missner z Wiesenbergu, kteráž in corpore kašny opětně prohlédla a pak k loděnickému rybníku odjela, aby po příčině nedostatku vody pátrala. Většina shora zmíněných osobností a též někteří dvorní úřadníci udělali si pro dnešek prázniny a podnikli pěšky výlet k osudnému rybníku, doufajíce právem, že přijdou ještě dosti v čas, než slavná komise příčinu nalezne.

Jediný moudrý, který zůstal doma a stoje u kašny k rouře pohlížel, byl dvorní hrnčíř Tempelmann, jenž přicházeje z dolejšího města od hezké své žínky, neměl chuti osvědčovati účastenství své na této neslýchané události tak dalekou chůzí. Však konečně voda přišla. Voda jest na hradě důležitou věcí a proto mluveno ještě po letech o loděnickém rybníku a hnoji, jejž tam byli na led naložili a kterýž když led roztál, spadl do vody a troubu zacpal, způsobiv takto celé to neštěstí; až pak dobytí Brusselu r. 1709 mysle obyvatelstva zámeckého na radostnou tuto událost obrátilo.

Česká komora sestavila ihned slavnostní program, jejž provésti měl nový stavební písař Jan Baltazar Seyler. Dle tohoto programu konati se měly slavné bohoslužby s „Te deum laudamus“, pak měli býti objednáni obyčejní trubači a odházen sníh na zámeckém nádvoří, kde posádka vytáhnuvši z kasáren státi měla. Také mělo se „tolik dříví přivézti, co by k udržování „teplého“ ohně stačilo.“ Z toho viděti, jak humanně v minulém století s trubači nakládáno. Omer paša byl v podobném případu praktičtějším, dalť ve válce krymské bílé kalikové kalhoty svých vojákův obarviti na modro.

O třicet dva roky později vtáhl nápadník koruny České Karel Albert Bavorský v palác králův Českých. Dvůr nenaplnil se sice jásajícím lidem, neboť ubytování nepřátelských Francouzův zdržovalo měšťanstvo a lidu obecnému nebyl vstup dovolen, za to ale dostavili se sem šlechticové, jichž statky nepřátelským vojskem byly obsazeny.

V den, kdy čeští pánové nuceně měli se představiti, přišli skutečně, ale bez obvyklého kordu, pročež nebyli předpuštěni a jim

vzkázáno, že jen s kordy budou předpuštěni. Potom přišly městské rady všech čtyř měst se svými primátory, purkmistry a rychtáři, všichni v černém slavnostním oděvu, s kordem po boku, aby se představili. Ale také tito nebyli předpuštěni a řečeno jim, aby přišli bez kordův. Dostavili se tudíž následujícího dne bez kordův, nebyli ale vzdor této své poslušnosti přijati a dostali nad to ještě za svou „vzpouru“ ostrou důtku.

Než i tato komicko-vážná doba měla brzo konec, ne sice tak krvavý a osudný jako za falckraběte, ale pro mnohé přece velmi nepříjemný. V tomto roce francouzské okupace bylo zde slyšeti ponejvíce jen lehký francouzský hovor synův nadsekvanských a srdečný smích děvčat, která galantním vojínům nebyla právě nepřízniva, ačkoliv krásným jejich řečem z počátku nerozuměla, a tudíž obě strany obmeziti se musely na milostné vzhlížení, kteréž jako latina jest řečí světovou a nad tuto ještě tu výhodu má, že mu i hluchonémí rozumějí.

Když Francouzové odtáhli, hrčely opět císařské vozy po nádvoří, po němž o málo měsícův později táhli Braniboři; pak, r. 1757, naplnil se dvůr opět lidem a dlouhou dvojitou řadou císařských granátníkův, kteří zde při slavných bohoslužbách a „Te deum laudamus“ za vítěznou bitvu u Kolína činili obvyklé výstřely. Po tomto válečném lomozu, ozýval se zde ruch pokojnější, klepání a zpěv zedníkův, kteří k rozkazu císařovny část historicky zajímavého hradu strhli a nové zdi stavěti počali, aby zřídili zámek, jenž by byl hoden, hostiti české panovníky.

Jinak ale smýšlel císař Josef, jemu byly kasárny milejší, a takž vidíme r. 1782 zámecký dvůr přeměněn v kasární a na něm čilý ruch vojenský, kterémuž ale ku konci téhož desítiletí náhle opět byl konec. Vojáci musili se vším všudy se vystěhovati a dělníci měli co činiti, aby kasárny přeměnili opět v palác. Po korunovačních slavnostech Leopolda II. a Františka II. utichlo zde opět, ale byl to onen dojemný vážný klid, jakýž rozhoštěn bývá v opuštěných palácích, vzbuzující v mysli naší truchlivou náladu.

Průběhem 19. věku oživnul dvůr zdejší několikráte, ale vždy jen na krátko, tak r. 1809, 1812, 1815—1836 a j., kdy císařský dvůr krátkou dobu zde sídlel. Pak přišel rok 1848 a s ním ve dnech červnových vojenská vláda. Děla vozena zámeckým dvorem a vojsko procházelo tudy. Kníže Windischgrätz, velitel v Čechách, uvázal se v držení zámku s ohromnou vážností, jakoby povstalci pražští byli Francouzy z roku 1792 a zámek sám byl bastillou, i činil přípravy, aby případnému útoku a bůh ví čemu všemu mohl čeliti.

Co chvíli vodili granátníci neb myslivci s nasazenými bodáky studenty a jiné zajaté „civily“ přes dvůr do kláštera svatojirského,

prvější ne právě slušně se zajatými nakládajíce. Po několika dnech řinčely okovy vězňův, voděných ze svého vězení do druhého dvora, kde ve Scamozziho křídle na sever nalezaly se kanceláře, v nichž konal se výslech a zasedal vojenský soud. Zde vynakládáno všechno úsilí, vyzvěděti nejtajnější plány domnělých spiklencův červnových. Tu slyšel hrdý ten kníže mnohé, co mu nebylo právě známo ale také nikoliv po chuti. Ruppert na př. mluvil zřejmě a směle a doložil svou řeč takými podrobnostmi, že kníže nevrle zvolal: „Ne, nemohu uvěřiti, že by se toho byli odvážili!"

Vojenský ráz, kterýž hradu na krátko byl vnucen, zmizel opět, když všichni vězňové byli propuštěni a vojsko zase odtáhlo. Nastal tu opět bývalý poklid a ticho, až rok 1866 nepřátelskou přinesl okupaci. Byli to zase Braniboři, kteří hrad po třetí obsadili, láska a příchylnost to, jakéž jsme ani nezasloužili a jakéž rádi bychom byli postrádali, a při níž napadá nám stará písnička:

Zle, matičko, zle,
Brandeburci zde!

Dne 20. května 1883 ubíral se dvorem slavnostní průvod s vlajícími spolkovými prapory a bíle oděnými dívkami, za nímž vezen velký, chmelnými révami ověnčený pivný sud. Zprostřed lesa spolkových praporů vyčníval starý vetchý prapor, jenž kdysi statečné řezníky vedl k obraně města proti Švédům. Průvod tento konal se za příčinou svěcení nového praporu společenstva pražských sládkův, kteříž, věrni obyčejům svých předkův, korouhev svou na oltáři sv. Václava dávali světiti. Osm bíle oděných dívek neslo jej do kaple sv. Václava, kdež důst. světící biskup dr. Průcha za zpěvu prastarého chorálu sv. Vojtěcha: „Hospodine, pomiluj ny!" předneseného zpěváckým spolkem pražských typografů, obvyklým způsobem prapor vysvětil, načež dílem zde, dílem pod šírým nebem na dvoře vykonán obvyklý obřad zatloukání hřebů. Po té měl Klička, starosta společenstva sládkův, řeč, v níž případně vzpomenul památných dob historických, načež odevzdal prapor předsedovi spolku sladovnických Dörflerovi, jenž ho se staročeským pozdravem „Dej bůh štěstí!" přijal, vzpomenuv několika slovy zbožné mysli předkův a úcty jejich k patronu zemskému, jehož obraz i nový prapor zdobí; „kterýžto prapor, byť nevodil nás více v boj proti nepříteli, nechť pomáhá nám k vítězství nad škůdcem jiným, zahálčivostí, vzmáhající se chudobou a trudným osudem starých, k práci neschopných dělníkův." Základ k tomu že položen již zřízením pensijního fondu. Po té převzal praporečník bohatě ozdobený prapor a za zvuků hudby opustili účastníci dvůr.

Na konec musíme obrátiti svou pozornost ještě na některé předměty. Zde před námi, při počátku rampy čili terasy spatřujeme velmi zajímavou sochu sv. Jiří na koni, stojící na vodojemu. Jest bronzová a byla po přání Karla IV. od Norimberčanův, bratří Jiříka a Martina Klussenbergův ulita v r. 1373 zde v Praze, nejspíše v pozdější Rudolfově slevárně, kdež také zpívající fontána a ohněm zkažené zvony byly přelity. Jest to v každém ohledu dokonalé mistrovské dílo, plné ruchu a krásných ušlechtilých tvarů. Bohužel schází mu štít, jejž mu již v dřívější době smělá jakás ruka odňala. Dříve stávala socha na náměstí sv. Jiří, kdež u příležitosti r. 1562 odbývaného sedání od tlačícího se kolem ní lidu valně byla poškozena, tak že kůň musel býti opravován. Pak dostalo se sv. Jiří také ještě kašny, provedené v renaissančním slohu a přesazen na tento dvůr a sice tam, kde nyní dvorní brána s pavlačí vede ku schodům, po nichž přichází se ku komnatám císařským. Později nahražena byla kamenná kašna plechovou, kteráž r. 1662 opět ustoupila copaté kamenné. Při přestavování zámku za Marie Terezie odstěhovala se socha na protější stranu k terase, kde dosud se nalezá.

Shora zmíněné příčné křídlo, uzavírající třetí dvůr na východ, jest, jak dotčeno, prastará stavba. Okna dolejší a druhého patra propouštějí světlo do známé zelené světnice; před tímto zvedá se terasa s dvojími schody, vedoucími do předsíně zelené světnice a do Vladislavského sálu. Mezi obojími, zamřižovanými dveřmi uzavřenými schody stojí tak zvaný orlí vodojem, pojmenovaný tak podle umístěného na něm císařského dvouhlavého orla. Ve dny královských korunovac tekávalo vodní troubou bílé neb červené víno. R. 1832 nalezen na dně kašny pytlík stříbrných peněz, pocházející z loupežné vraždy, spáchané v domečku, nyní již dávno odstraněném, jenž stával mezi mocnými gotickými pilíři věže chrámové. Zde bydlel tehdy zámecký potrubný Kohout se svou manželkou, oba více než 70 let staří. Dne 1. března 1832 nalezena žena tato v předsíni, muž pak ve světničce zavražděni. Vrah, jenž již šestý den byl dopaden, byl 49letý potrubného pomocník, Vojtěch Bouška; spáchal zločin tento z toho úmyslu, aby po smrti mistrově dosáhl sám místa potrubného, a pomocí ukradených z truhly 4 pytlíků peněz, v nichž nalezalo se za 4537 zl. stříbra, chtěl se výhodně oženiti. Obojí mu selhalo, neboť ruka spravedlnosti za krátko jej zasáhla i musel dne 19. června zločin svůj pykati smrtí.

Zdi výše zmíněného východního návrší chovají v sobě dosud zajímavá podzemní klenutí, kteráž druhdy, soudě dle oken upevněných železnými mřížemi, přímo od slunce osvětlována byla, nyní ale ve sklepě jsou skryta, nasvědčujíce tím, že zámecký dvůr zatím

značně byl vyvýšen. Malé dvéře v pravo vodojemu vedou po mnoha stupních dolů do dvou malých, ale zajímavých dvorků čili psinků, k nimž později ještě se vrátíme.

Na velkém pavlánu v pravo v průčelí ukazoval se druhdy nově korunovaný král lidu a schody pod pavlánem tím se nalezající vedou k chodbám a komnatám císařským. Však obraťmež zraků svých ještě jednou k příčnému křídlu dělícímu druhý dvůr od třetího. Zde spatřujeme v levo vedle brány ve vystupující budově starou zámeckou studni, v pravo brány nalezáme uvnitř budovy více než na sáh tlusté zdi staré bývalé bílé věže, jejíž zdi ještě r. 1742 vysoko nad střechu čněly, a kteráž opatřena byla terasou. Toto příčné křídlo vystavěl neb obnovil Ferdinand III. r. 1642, později ale bylo Luraghem až po střechu nynější, jím obnovené budovy strženo.

Než počneme vypravovati zajímavé příběhy knížecího paláce, musíme laskavého čtenáře ještě s místem samým poněkud blíže seznámiti.

Benedikt Rid, známější jmenem Beneš z Loun, použil podobně Luraghovi starých pevných zdí paláce Václavova a Karlova, vystavěv na tyto vlastní své zdi pro komnaty a sály. To dokazuje příčné křídlo, kryjící ve spodních svých prostorách místnosti z přechodní doby Otakarovy a Václava II. Ježto bylo nesnadno přeložiti výjevy až do časů Rudolfa II. do pravých místností, kde se sběhly, museli jsme je sebrati v jedno a teprve v době Rudolfa II., kde i prameny místnost zřejměji připomínají, mohli jsme ji též přesněji naznačiti.

Palác.

Kdybychom na dvoře kopali, přišli bychom snad na staré základní zdi starého paláce Přemyslovcův a možná, že bychom nalezli i základní zdi veliké síně, do níž knížata po svém dosazení na kamenný stolec se vší slávou vcházeli. Hrad sám byl pro kamenný stolec ten bedlivě střežen a hradní zdi vždy v dobrém stavu udržovány; však proti zrádcům ve hradě samém sídlícím nemohl býti uchráněn, a zrádců byla vždy hojnost, i byla to zvláště jedna rodina, a sice po knížecí v zemi nejmocnější, kteráž, podněcována jednotlivými členy rodu Přemyslova, celou rodinu a celou zemi v stálém rozčilení udržovala. Byli to často jmenovaní Vršovci, měvší jen jedinou cnost, že pevně drželi se starých národních obyčejův a mravův, ale také víry pohanské. Zášť jejich vztahovala se též na druhý mocný rod, Slavníkovce; byliť tito nejen křesťané — sv. Vojtěch byl též

Slavníkovec — nýbrž i věrnými stoupenci rodu knížecího. Proto trvali s nimi u věčné válce. Kníže sám díval se tomuto zničujícímu zápasu nečinně, doufaje, že obě tyto mocné a rodu jeho nebezpečné rodiny vzájemně se zničí. Však mýlil se, Vršovci zvítězili a obrátili se pak proti knížeti samému a zapudili jej. Boleslav III. prchnul a nalezl v polském knížeti Boleslavu Chrabrém ochrance, jenž vypuzeného knížete válečnou mocí opět do říše jeho uvedl.

R. 1003 vešel polský kníže s Boleslavem do zmíněné síně, kdež nejpřednější rodové země byli shromážděni. Boleslav Chrabrý smířil knížete s Vršovci a smír utvrzen přísahou, však přísahaje, pomýšlel Boleslav již na pomstu.

Vraždění Vršovcův.

Málo dní po odchodu Polákův byla síň slavnostně ozdobena; nastaliť dnové masopostní, doba veselí a radosti, kterouž jak pohanští tak křesťanští Slované za nejbujnějších radovánek a zábav trávili.

V masopostní úterý byla v této síni veliká hostina, ku kteréž kníže pozval také Vršovce a mezi nimi svého zetě. Hudba vířila, hosté tančili, veselili se a popíjeli, vynasnažujíce se těch několik hodin do půlnoci, kdy truchlivá popeleční středa nabývala práva, v největším co možná veselí zažiti.

Byla půlnoc. Tu vzchopil se náhle Boleslav se svého sedadla, a vytasiv rychlostí blesku krátký svůj meč, probodl zetě svého Vršovce. To bylo dvořanínům knížecím znamením ku povraždění všech zde přítomných, knížeti nemilých Vršovcův.

O dvacet šest let později kráčel po této krví prosáklé půdě české Achilles Břetislav, veda po boku svém se zářícím zrakem německou dcerku císařskou Jitku, jeptišku sviňobrodskou, kterouž si byl z kláštera unesl a unésti musil, chtěl-li, ana matka jeho Božena nízkého byla rodu, princeznu nazvati svojí. Pak kráčela jiná, neméně krásná paní touto síní, durinská Judita, manželka Vladislava II. Vynikala, jak o ní Vincetius nadšeně píše, jak překrásnou, nádhernou postavou, tak svou krásou nade všechny paní, jsouc nad to zběhlá v literním umění a v latině. Vystavěla r. 1167 první kamenný most a byla by o tři leta později divokým synem královým málem byla zavražděna. Svatopluk v její přítomnosti proklál zemského maršálka Vojslava, jenž ho byl urazil, a když královna, chtíc Vojslava chrániti, mezi ně se vrhla, ťal princ rozvzteklen také po ní a poranil ji na rukou. Po tomto krvavém skutku, obávaje se hněvu otcova, uprchnul.

Nechceme připomínati dále nešťastných, pro zemi záhubných poměrů politických, přivodivších rychlou násilnou změnu na trůnu; změnily se teprve za Václava I., nástupce Přemysla I., jenž prý, a sice k nemalé mrzutosti lidu, obešel obřad dosazování na kamenný stolec. V síních otcovského jeho hradu, kde druhdy ozýval se sladký hlahol rodného jazyka, rozlehaly se zvuky cizincův, kteří zde nalezli pohostinného přijetí a štědrého knížete. Hlučné hostiny byly na denním pořádku, při nichž cizí milostní pěvci krále oslavovali, pějíce o slastech, jichž skytá láska. Za nástupce jeho Přemysla, jejž Němci Otakarem nazývali, z počátku nic se nezměnilo, bylť stejně štědrým, ač dovedl býti i pevným a tvrdým jako ze železa, šlo-li mu o to, provésti svou vůli. Tento tvrdý, nepodajný muž, jak šlechta jej zvala, měl ale také vřelý cit a srdce jeho bylo méně zatvrzelé proti krásné Chuenringovně Anežce, k níž často pospíchával chodbami palácovými, aby v měkkých loktech jejích odpočinul. Kdož mohl by také zazlíti třicetiletému muži, stal-li se své, o dvacet tři roky starší manželce Markétě nevěrným? Jí poskytl zevnější lesk, ale lásku cítil jen k Anežce, dvorní dámě Markétině, kterouž lid pro její, po spůsobu mužském střižené vlasy nazýval Palcéříkem. A jak toužebně očekávala ona muže, jenž celou duši její byl zaujal a jehož lásku ona vášnivě opětovala.

Nemoha Otakar od své manželky očekávati tělesných dědicův, dal se s ní s povolením papežským rozvésti a zapomněl brzo na to v náručí Rostislavovy krásné dcery Kunhuty také — na krásnou Anežku.

Radovánky a plesy, kteréž nyní na dvoře královském se stihaly, bývaly ob čas přerušovány válečnými výpravami Otakarovými, z nichž pokaždé jako vítěz se vracel, připojiv nové země ku koruně české. Přízeň jeho k Němcům vynášela mu značný hmotný zisk, jehož velice potřeboval, vyžadovalyť jeho štědrost a skvělý, nad veškerá knížata jiných zemí vynikající dvůr velkých obětí. Nešetřilť ani zlata, ani drahokamů, četným knížecím hostem byl marnotratným hostitelem a jeho slávou a leskem získala i země slávy a lesku.

Lid byl na něho hrd, požívaje ovoce jeho moudrosti a spravedlivosti, bohatnul za jeho vlády, vytýkal mu ale, že cizincům přes míru přeje a před domácími dává přednost. A šlechta? Někteří jej milovali, ostatní pak — a to byla větší, mocnější část šlechty — nenáviděli ho; musiliť, ať po dobrém či po zlém, otcem jeho Václavem I. jednak darované, jednak zastavené velké korunní statky zase vydati.

Však Otakar, nedbaje ničeho, bral se svou cestou dále i byl ku každému, ba i k zřejmému svému nepříteli, přívětivým a upřímným. Bylť šťasten; Kunhuta obdařila jej dvěma dcerami a synem. Radovánkám nebylo konce, lid zapomněl na svou nevoli, zapomněl, že jest odstrkován pro cizince, jásal s ním; jen hrdá šlechta neměla pro něho srdce, a když r. 1271 kurfiřt Engelberg, arcibiskup kolínský n. R., odmítnutou již jednou korunu císařskou opětně mu nabízel, projevilo panstvo na sněmě hlasitě svou nespokojenosť. Také lid nepřál tomu, aby král český přijal německou korunu, tvořiloť tehdy hranice říše české dálné moře.

Rok po nešťastném míru Vídenském (1276) s novým císařem Německým Rudolfem Habsburským umínil sobě Otakar prvorozenou dceru svou Kunhutu věnovati životu klášternímu, ježto při dalším jednání o podmínkách míru se sňatku mezi princeznou touto a Heřmanem, synem Rudolfovým, bylo sešlo. Další vyjednávání se pak zmařilo, a r. 1278 vypovězena byla válka, jejíž následky zemi českou tak krutě postihly.

Dva měsíce po odchodu Otakarovu do války rozlehl se v těchto zdech pláč a nářek o padlého rekovského krále, však tyto projevy bolesti přehlušeny pustým rykem zpitých Braniborců, slavících divoké své hody v místech, kde noha krásné Anežky neb Kunhuty po podlaze se vznášívala; a v západním, od Václava znovu vystavěném křídle (1252) slyšeti bylo zpupný krok surového biskupa Eberharda Braniborského neb i bolestné výkřiky některého mučeného občana, který své peníze biskupovi dobrovolně nechtěl vydati. Krve teklo tehdy v tomto paláci jako za Boleslava III.

Dávno již umlkl křik mučených, krev zmizela z podlahy a komnaty palácové jsou opět oživeny; vidíme mladého krále Václava II.,

syna Otakarova, kterak vzdor svému mládí vážně a zamyšleně kráčí síněmi — tam pak matku jeho Kunhutu po boku druhého manžela, hrdého, ctižádostivého Záviše z Falkenšteina, usmívající se a zářící blahem lásky...

Záviš rozkazuje nyní v paláci, rozkazuje v říši jmenem královým. Jest příliš hrdý a smělý, aby obával se šlechty, nenávidící ho pro jeho moc. Rožmberk neznať bázně, ani kdyby Otakarův krvavý stín povstal a na něho zvolal: „Zrada tvá mne zavraždila a zemi uvrhla ve zkázu!"

Rožmberk přemohl vzbouřivší se šlechtu a domníval se, že moc jeho nadobro již jest utvrzena. Tu zemřela jeho manželka, matka králova. Záviš postřehl ihned nebezpečí, v kterémž se octnul a aby ještě déle v uchváceném svém postavení se udržel, zabraňoval každému přístup ku králi; však něčeho mladému králi zabrániti nemohl, lásce to k jeho mladé, již v Chebu s ním oddané nevěstě Jutě Habsburské, kterouž otec její teprve pak mu přivésti slíbil, až by zpupný milostník byl zapuzen. Václav vzmužil se a Záviš, hrdý Rožmberk, hluboce uražen opustil zámek.

Sotva došuměly radovánky a plesy, jimiž mladistvá královna byla uvítána, a již vzniknul spor mezi králem a bývalým milostníkem o veliké dědictví po manželce Závišově, zesnulé královně Kunhutě, kteréžto dědictví z větší části náleželo koruně české. Aby nárokům svým dodal větší váhy a sebe také chránil, ucházel se hrdý Rožmberk o ruku Jitky, sestry krále uherského Ladislava, jíž i dosáhnuv, uchýlil se s ní na pohraničný zámek, kdež zařídil si právě knížecí dvůr.

Když po roce chotí svou oblažen byl dědicem, umínil sobě křest jeho po knížecku oslaviti i pozval za tím účelem krále a královnu, jakož i nepřítele koruny české, svata svého Ladislava, k této slavnosti. Nepřátelé Závišovi vykládali to za zradu a úklad o život králův a Václav byl dosti sláb, že tomu uvěřil. Rádcové královi usnesli se, vlákati Záviše do Prahy a zde jej zajmouti, načež král učinil slib, vystavěti klášter, když by se to zdařilo. K Závišovi na Svojanov (tehdy také Fürstenberk nazývaný) vypraven posel, aby Záviši oznámil, že má sám krále a královnu na Svojanov provoditi. Rozradostněn spěchal nic zlého netušící Rožmberk s knížecím průvodem do Prahy. Ve velké síni hradní očekávali s třesoucím srdcem Václav a Juta hrdého, smělého muže. Zraky Václavovy bloudí co chvíli k rytíři, jemuž rozkázáno, aby Záviše zajal. Má se to státi tajně, čítať mocný Rožmberk dosti ještě přátel mezi dvořany. Již objevuje se, krásnými, duchaplnými slovy pozdravuje královské manžele a holduje královně, podává jí nad míru skvostný závoj, jejž panoš nese na nachové podušce. Juta, zaujata pověrou oné doby, uleknuta vyskočila ze

sedadla, pokládalať skvostnou tu tkaninu za očarovanou a rozkázala jedné ze svých dvorních dam, aby závoj hodila do ohně.

Vzdáliv se a vstoupiv do předsíně, obklíčen Záviš od několika rytířů a prohlášen za zajatce králova. Udiven hleděl hrdý pán okolo sebe a na devět rytířů, kteří jej měli zatknouti. „Zatknut!“ zvolal, „ale jen tenkráte, když chci!“ a jako blesk vyletěl jeho meč z pochvy a křížil se s meči devíti rytířův, kteří zároveň na něho dotírali a po tvrdošíjném odporu jej i přemohli. Nyní teprve cítil se král bezpečným, věda, že smělý, neohrožený ten muž jest v pevné vazbě. Po dvou letech stihl zlý osud mocného toho muže. Bylť s opovržením odpovídal k vyzvání, aby vydal královské někdy hrady a nyní voděn jest od hradu ku hradu, aby hrozbou, že bude odpraven, přinuceni byli jich obhajcové je vydati. A před Hlubokou stala se hrozba skutkem; bylť zde velitelem bratr Závišův Vítek, jenž znaje neustupnost zajatcovu, hrad vydati nechtěl. Vůdcem vojska oblehajícího byl Rožmberkův dávný nepřítel, Mikuláš z Opavy, levoboček to Otakarův, jenž v pomstu za smrt otcovu dal Záviše odpraviti (1290).

Když zvěst o tom stihla do Prahy, truchlilo mnoho paní a král sám pociťoval hlubokou litosť. V bdění i snění viděl krvavou postavu někdejšího svého milostníka, krásnou postavu Rožmberkovu s duchaplnými rysy, chotě matčina, nyní mrtvolu.

Ne vždy byl krásný obličej české královny Juty jasný a spokojený, zdě komnaty její slýchaly často její nářek a její prosby, a lokte její objímaly milovaného chotě a ústa prosila za milost pro bratra, hrdého, příkrého Albrechta Rakouského, jenž svata svého Václava kdys hluboce urazil. Václav cítilť se od smrti Záviše volným a samostatným a tak také jednal. Společně s ostatními kurfiřty uvedl vlivem svým Adolfa Nasovského na královský římský trůn a jen prosbami Jutinými dal se pohnouti, aby nabízené mu Rakouské země Albrechtovy odmítnul a se svým svatem se smířil. Po příchodu jeho počaly opět slavnostní dnové na hradě Pražském, rytířské hry, hudba a tanec, zpěvy milostných pěvcův ozývaly se zde opěvujících krásu kněžninu, šlechetnost a štědrost moudrého knížete, na jehož skvělém dvoře ze všech končin Evropy světské i duchovní panstvo bývalo hostěno.

Důkaz toho podal, jak stará pověst vypravuje, také rok 1294, kdy přišli do Prahy tři jinochové, jichž jazyk, způsob života i oděv vzbudil obecné podivení až i u mnohých světa zběhlých osob, nerozumějších jejich řeči, vzniklo podezření, že cizinci tito as nějakou lest mají za lubem.

Byli dáni do vazby a nejpřednější z nich vyučován latině, tak že za nějakou dobu dáti mohl o sobě zprávu; pravil, že jest synem zámořského krále, že s otcem svým kdys vstoupil na loď a v čele

dobře ozbrojeného loďstva vyplul na moře, aby se sousedním nepřátelským králem vedli válku. Ale bouře že potopila všechny koráby a jen on a jeho dva sluhové vyvázli prý životem, načež procestovali mnoho zemí, až přišli do Čech. Bohatě je obdarovav, propustil Václav cizince, bylť král tento vůbec ke každému velice štědrý. Podobal se v té věci svému otci Otakarovi, jehož nazýváno „zlatým", někdy ale též „železným" králem, synu jeho ale dal lid příjmí „knížete míru." Mnozí ale, jimž nelíbila se zbožná jeho mysl, osvědčující se v zbožných skutcích a hojných nadacích klášterních, jmenovali jej posměšně „králem popů a mnichů". Však tito popi a mniši byli za tehdejších dob pěstiteli vzdělanosti, vydržujíce školy, v nichž vzdělávali se důkladní učenci a písaři, a v osamělé celi své psali a malovali mniši ony krásné kancionály, na něž podnes ještě pohlížíme s obdivem.

Ale také na dvoře královnině neoddáváno se zahálce; pilně pracovala Juta a s ní v útulné komnatě její dvorní slečny, některé pletouce, jiné zase šijíce. Jak patrno, i při hojných těch radovánkách a plesích nebyl ani na tomto dvoře každý den svátkem.

Rok 1297 mohl se ale chlubiti, že viděl slavnostní týden, předstihnuvší daleko veškeré sebe skvělejší slavnosti jiných dvorů; bylť to týden, kteréhož Václav a Juta byli korunováni (2. června). Jak pilně pracováno na drahocenném tom slavnostním hávu královnině! Mohla-liž se nadíti, že nádherný šat ten stane se jí hávem úmrtním? V den ten oděla se veškerá Praha v roucho slavnostní. Zámek proměnil se na krátko v jedinou nádhernou hodovní síň; po korunovaci ubírali se královští manželé dolů do měst Pražských, kdež konaly se vlastní zábavy a radovánky. Za 16 dní na to byl zámek domem smutečním. Ve velké síni ležela královna jako mrtvola. Václav byl neutěšitelný; i vlídné, potěšující domluvy opata Konráda, nejvěrnějšího jeho přítele a rádce, neměly zpočátku žádoucího účinku a teprve ponenáhlu nalezaly k hluboce zarmoucenému srdci jeho přístupu. „Ztratil jsi věrnou, laskavou manželku, matku svých dítek," pravil Konrád, „ale dopustíš-li, aby zármutek a žal srdce tvé překonal a životní sílu tvou podlomil, ztratí dítky tobě od boha svěřené, tvůj národ, v tobě oporu svou, i mohou celé zemi nastati smutné doby, jako tehdy, když šlechetný otec tvůj na Moravském poli vykrvácel. Jest svatou povinností tvou, přemoci pro něj a pro vlastní dítky svůj žal a uchopiti se opět otěží vládních."

Václav byl příliš proniknut vědomím vážnosti a posvátnosti povolání vladařského, aby nebyl potlačil svou bolest a spůsobenou jí nečinnost. Nejednou zajisté vyjádřil se ku svým důvěrníkům, kdyby věděl o někom, kdoby upřímněji a horlivěji sloužiti chtěl obecnému dobru, že by rád postoupil mu svrchovanou svou moc a sám odebral

se do milé o svého kláštera (Zbraslavi). Již za dnů korunovačních uzavřel Václav se svatem svým Albrechtem spolek proti německému králi Adolfovi Nasovskému. České sbory porazily brzo po té vojsko tohoto krále, Adolf pak sám padl v bitvě.

Václav jásal nad dobrým úspěchem válečné své pomoci, kteráž příbuznému jeho dopomohla k hodnosti Římského krále; ale ještě jeden syn královský těšil se z tohoto povýšení. Byl to Jan Rakouský, synovec Albrechtův a Václavův, vnuk císaře Rudolfa a Otakara II., jenž po některou dobu žil na dvoře Václavově a nyní domníval se, že přišla chvíle, kdy od Albrechta požadovati mohl své dědictví zpět.

Jan byl kromě Václava III. jediný oprávněný dědic trůnu českého, na kterýž jakožto syn Přemyslovkyně po smrti Václava III. byl by měl vstoupiti. Nerad propouštěl ho král, bylť sobě oblíbil tohoto v sebe sice uzavřeného, jinak ale mírumilovného mladého muže, i varoval ho ještě na rozchodu, aby nepoddával se své občasné prudkosti a vášnivosti, kteréž by na něho uvaliti mohly mnohou pohromu.

Václav nedožil se již neštěstí svého synovce, jenž jakožto „vévoda Bezzemek“, později také jakožto Jan Parricida (otcevrah) v dějinách jest znám. Pomocí Václavovou byl se Albrecht domohl německého trůnu královského, z vděčnosti pak spolčil se s papežem Bonifácem VIII., Čechům nepřátelským, aby svatu svému vyrval říši polskou a uherskou. S polskou korunou, kteráž Václavu byla nabídnuta, bylť získal také druhou svou manželku Elišku, dceru Přemyslovu, a sotva svatební slavnosti v Praze utichly, vpadl již král Albrecht do Čech a oblehal Kutnou Horu, aby českou tuto pokladničku získal Německé říši. Ale to nebylo vzdor 10.000 německých bojovníkův tak snadné, a Albrecht musil s hanbou odtáhnouti, ježto i němečtí měšťané kutnohorští, kteří za vlády Václavovy cítili se šťastnými, proti němu povstali. Václav chystal se na to vpadnouti do Německa, podlehl ale nemoci. „Byl otráven,“ volal lid a naznačoval milenku Václavovu, Anežku, jakožto pachatelku. Jiní zase naříkali: „Náš světec nás opustil!“ rozdírali sobě obličej a rvali si vlasy. Zbožní obyvatelé břehů Otaviných domnívali se viděti, kterak řeka v úmrtný den králův (21. června 1305) od půlnoci až do 3. hodiny ranní se zastavila.

Tak bědoval lid pro národního svého knížete, jehož dobromyslnost neznala mezí a kterýž stížnostem svého lidu po právu i svědomí vždy rád vyhovoval. Jen jedenkráte byl, sedě na hostině, chudého jakéhos muže, prosícího jej za ochranu proti úředníkům, drsně odmrštil. Ale ihned toho litoval, a aby se potrestal, sám si spálil nohu,

že z toho po nějakou dobu musil kulhati. Opět tedy podlaha i zdi síně zámecké obloženy skvostnými koberci, na márách ležel král ve zlatém svém korunovačním ornátě, s korunou na hlavě, drahocenným prstenem na prstě, žezlem a říšským jablkem v rukou, obklopen hořícími svícemi a modlícími se kněžmi.

Hrad pražský poskytoval té doby dvojnásob truchlivý pohled. Byltʼ r. 1303 vyhořel a dosud bylo jen málo komnat pro nejnutnější potřebu zařízeno. Válečné přípravy byly pohltily veškeré prostředky peněžní, nastalé úmrtí a spůsobené jím zmatky — to vše bylo příčinou, že na opětnou stavbu paláce prozatím nebylo lze pomysliti.

Na královský stolec český vstoupil nyní Václav III., jenž psal se: „z boží milosti král český, uherský a polský.“ Za málo neděl po smrti milovaného krále českého přišli do Prahy poslové krále Albrechta, jenž taktéž nebyl s to podniknouti do Čech druhou, lépe zařízenou výpravu, přinášejíce mladému králi Václavu III. návrhy míru, v nichž Albrecht jmenem říše Římské naprosto vzdával se všech nároků na veškeré říše, země a državy v Čechách, Polště a kdekoliv jinde, jichž by král Václav III. právem dědičným neb jakkoliv nabyl, uznávaje tudíž „svrchovanou jeho moc a výhradné právo na všeliké titule, hodnosti a důstojenství v nich, jakož i požitek všeho, co se tam na zemi neb pod zemí nalezá.“

Václavovi kmetští rádcové usmívali se, přijavše od poslův tyto listiny. „Snadno jest vzdáti se něčeho,“ pravil jeden z králových rádcův, „co jest cizím majetkem a když nás, sáhneme-li po tom, klepnou přes prsty.“

Po krátkou dobu brala se vláda obvyklými kolejemi. Mladý panovník, pamětliv jsa napomenutí svého umírajícího otce, snažil se jich býti poslušen a ospravedlniti naděje v něj skládané. Bohužel netrvalo to dlouho. Lidé ani nevěřili svým očím a uším, slyšíce divoké zpěvy, hulákání a výskání veselých kumpánů z paláce se rozlehající aneb vidouce královského jinocha, an uprostřed této rozpustilé šlechtické mládeže opouští hrad a po celé noci v městech vltavských navštěvuje lehkomyslné dívky. Navrátiv se, spával až do oběda, aby po té v prostopášnostech zase pokračoval. Vládu přenechal starým rádcům zesnulého svého otce a příprav k válečným tažením proti nepřátelům země dovedl lehkomyslný král sprostiti se jednak tím, že rychle postoupil některé své země, jednak že vzdal se jistých svých práv. A tak žil pak bezstarostně se svými rovněž mladými pijáky a zhýralci i octnul se podobně svému pradědu Václavovi na dráze marnotratnosti, neboť mnozí z těchto mladíků používali jeho opilosti, dávajíce sobě od něho darovati hrady a zámky, jež pak přes všecky námitky kancléřovy přece obdrželi.

Marné bylo všechno připomínání, marné všeliké výstrahy; konečně domnívali se staří věrní rádcové zesnulého krále, že mladého zhýralce uvedou na lepší cestu, navrhnuvše mu, aby zrušil manželský slib s uherskou princeznou Alžbětou a zasnoubil se s nejvyhlášenější kráskou své doby, kněžnou Violou, dcerou vévody Měška Těšínského. Dne 5. října 1305 konány slavné oddavky. Všechno bylo u vytržení nad překrásnou mladistvou královnou; také její choť, ale jen na krátko, pak ale oddal se opět starým prostopášnostem; pitky a hra v kostky byly opět na denním pořádku. Viola byla příliš slaba a měla příliš málo zkušenosti, aby byla mohla působiti na svého manžela. Plakala a stranila se zhýralce — a Václav, jenž chtěl jen veselé tváře viděti a žertovné řeči slýchati, ohlušoval svědomí své vínem, naslouchal pustým hovorům svých přátel, někdy i veselému žvatlání krásných, ale lehkomyslných ženštin.

Ale vše to se změnilo, když Václav o výroční den úmrtí otcova u hrobu jeho na Zbraslavi konal pobožnost, kdež ho opat kláštera, stařičký Konrád, důtklivě napomenul, aby zanechal prostopášného svého života. Zamyšlen vrátil se domů, zakázal přístup všem svým veselým soudruhům a zůstal samoten. Rozčilen přecházel po komnatě, posunuje prudce rukama; pak postavil na stůl jistý počet hliněných nádob, označiv každou z nich jmenem některého ze svých dřívějších přátel, volal je jmeny a žádal od nich nazpět darovací listiny na hrady a zámky i sházel na konec nádoby ty se stolu, že všechny se rozbily. Chování krále vzbudilo postrach mezi mladými šlechtici, rozpomínajícími se mimovolně na Otakara II., jenž taktéž ohrožoval šlechtice, kteří od Václava I. hrady a zámky byli přijali darem.

Od onoho dne stal se lehkomyslný dříve jinoch vážným mužem; postavil se v čelo rychle sebraného vojska, aby zabránil rychlému postupování Vladislava Lokýtka v Polště. Všichni vlastenci oddávali se následkem této změny v jeho povaze nejlepším nadějím, když provázen žehnáním všech, vytáhl ze sídla svých otcův do pole. Dlouho hleděla krásná jeho choť za ním s terasu hradního, až blyštící se přílby a vesele vlající prapory vojínův zmizely jí s očí.

Vojsko shromážditi se mělo v Olomúci. Tam táhl také mladý král. Po několik dnů nedostávali obyvatelé hradu Pražského žádných zpráv aneb jen všeobecné. Teprve pátého neb šestého srpna přišli poslové. Pronikající výkřik, výkřik zděšení rozlehl se hradem, jehož ozvěnou celá země se otřásla. Sedmnáctiletý, nadějný jinoch královský byl v Olomúci zavražděn. Poslední letorost kmenu Přemyslova padla.

Dne 4. srpna 1306 proklál vrah krále, an v domě kapitulního děkana, chtěje ujít velkému vedru v komnatě panujícímu, vstoupil

na chladnou chodbu. Vrah byl, aniž by osobnost jeho byla zjištěna, rozčilenými průvodčími královými na kusy rozsekán. Lid tvrdil, že vraha najal král Albrecht. Než vydal se na osudnou výpravu, ustanovil Václav svého svata, Jindřicha Korutanského, vladařem. Ale když děsná zpráva stihla do Prahy, přervala vášeň strannická a sobectví veškeré pásky pořádku.

Jindřich byl příliš sláb, aby vzniklým nepořádkům dovedl zabránit, spolehal se na šlechtu, kteráž většinou ze sobectví a obávajíc se války s Albrechtem kolísala, nevědouc, má-li voliti za krále Korutance či Rudolfa, syna Albrechtova, konečně ale přec Rudolfa zvolila, poněvadž otec i syn již s mocným vojskem byli vtrhli do Čech. Lid naproti tomu nechtěl ničeho slyšeti o cizinci, bylť mu starý domácí rod knížecí ještě posvátným, i žádal manžela Přemyslovkyně Anny, Jindřicha Korutanského za krále; aby tedy této vůli národa částečně vyhověla, učinila šlechta u volbě Rudolfově podmínku, že má pojmouti za choť některou z princezen českých, kterouž by sám sobě zvolil. Jindřich vida se takto opuštěna, odešel s chotí svou Annou v největším spěchu a potaji z hradu. Eliška a Markéta, mladší sestry Anniny, naříkaly a nedaly se utěšiti, vidouce se takto samotny, bez příbuzných a přátel, bez ochrany v rodné zemi. Albrecht a Rudolf vtáhli do pustého sídla Přemyslovcův. Císař pak nevěděl co rychleji činiti, leč přes dřívější své zřeknutí se zemí českých volební království synu svému dáti v léno. A Rudolf byl i tak nemoudrý, že místo kněžny z rodu Přemyslovského, pojal za choť polskou princeznu Alžbětu, kterouž lid nikdy nepovažoval za svou.

Sňatek konán s velikou nádherou; pak obklopil se Rudolf německými rádci a dvorními úředníky, odevzdal nejpřednějším pánům své strany odměnou některé z královských zámků, nezapomněv při tom ani německých měšťákův. Ačkoliv král zde sídlel, vypadal přece hrad, kdež za Přemyslovcův veliká nádhera panovala, nadmíru pustě. Cizí Němci a domácí obyvatelé pohlíželi na sebe se vzájemnou nedůvěrou, neboť cizinec panoval a rozkazoval, kde lid býval zvyklý vídati krajana, jehož ochotně a s radostí poslouchal. Ostatně byl Rudolf mužem, jenž zasluhoval lásky. Naleznuv finance zemské nedávnými válkami velice rozhárané, snažil se nejpředněji moudrou spořivostí je napraviti a dluhy korunní zaplatiti. A spořiti začal k velikému zděšení dvorních dodavatelů ve vlastní své domácnosti; zatím co měšťané po královsku hodovali, byla na tabuli jeho jídla nejprostší, často i jen pouhá kaše. Nejpotřebnější potraviny a vína dával sobě dovážeti z Rakous, čímž vzbudil posměch i hněv dodavatelův, kteří nazvali jej „král Kaše.“ Ježto část šlechty podobně domácímu měšťanstvu neuznávala jej za krále, a proto u zjevné vzpouře proti němu trvala,

vytáhl král r. 1307 v čele vojska proti nim, onemocněl ale v táboře u Horažďovic a byl jakožto mrtvola nazpět přivežen.

Čechové sobě oddychli, ale německým rádcům a dvorním služebníkům bylo zato krušno okolo srdce; vytratili se rychle, nečekajíce ani na volbu stavův, kteří přes smlouvu, dle níž po Rudolfovi následovati měl jeho bratr Bedřich, zvolili Jindřicha Korutanského. Lid uvítal ho s jásáním a i obě Přemyslovkyně se radovaly, mohouce milovanou sestru svou po boku jejího chotě opět uvítati v domě rodném.

Bohužel byla hlavní osoba, Jindřich, povahou příliš slabou, aby státi se mohl statečným vládcem, jenžby horkokrevné a tvrdohlavé své poddané dovedl držeti na uzdě.

Byl na to hrd, že jest králem a těšilo jej býti tak jmenovánu, ale nicméně byl příliš leniv, aby opravdu vládl a štítě se namahavého vlastního přemýšlení, dal každému co si přál, jen aby měl pokoj a mohl statné své tělo v pohodlí pěstovati. Bylť Jindřich velikým přítelem dobrého jídla a pití, čehož z počátku také měl v hojnosti, později ale, když nerozvážně více vydával, než jeho komora (pokladní úřad) pro stálou občanskou válku mohla zase nahraditi, trpěl začasté nouzi a kdysi musel i svůj klobouk, bohatý pás a nůž zastaviti, aby sobě na tabuli opatřil jídla a vína. Přes to ale zůstal duševně nečinným, dal každému žalujícímu za pravdu a zkazil si to tak se všemi.

V postě r. 1309 došlo ho poselství, že někteří z nejbohatších a nejpyšnějších měšťanův násilným spůsobem zmocnili se v Kutné Hoře král. podkomoří Jindřicha z Lipé a přítele jeho Ježka z Vartemberka, kdežto jiní zase, pražští měšťané v Praze zajali nejvyššího kancléře Petra z Lomnice, pak pana Raimunda z Lichtenburka a Hynka Berku z Dubé. Hrdopyšní měšťané sami první oznámili králi, co byli učinili.

„Stalo se to na tvůj prospěch, o králi, neboť jen tito pánové jsou tím vinni, že příjmy tvé se rozhazují a ty nemáš potřebných prostředkův, na které jakožto král máš právo. My ale chceme tobě,“ končil řečník sebevědomě, „k dosažení pravé moci královské býti nápomocni.“

Jindřich slyše slova tato usmíval se a mnul sobě radostně ruce i slíbil, že je bude chrániti. Však za málo hodin přišli přátelé a příbuzní zajatých, stěžujíce sobě na to, co se stalo a žádajíce za právo. „Víš-li o nějaké vině zajatých, pověz nám ji, ale míníš-li se spolehnouti na hrdopyšné nevěrné měšťáky, tedy jsi na omylu, neboť mnohem mocnější jsou zajatí pánové, jichž synové a příbuzní brzo sami si zjednají pomoc.“

Král také těmto pánům slíbil, že přísně konati bude právo a vyzval je, aby určitého dne dostavili se před jeho trůn. Z počátku král velice se z toho těšil, že k němu všichni, šlechta i měšťané, se utíkají a slovo jeho že rozhoduje, když ale celou věc sobě rozmyslil, přiznával se samu sobě, že to vladaření přece také má své nepříjemnosti.

Když nastal ustanovený den a šlechtici i měšťané k němu se dostavili, přednesli pánové opětně své stížnosti, prosíce, aby vyjádřil se, zdaž a z čeho zajaté viní. Král byl na velikých rozpacích a pravil, že neví ničeho, co by se jim mohlo vytýkati, a kdyby i co věděl, že by přece jim byl milostiv.

Slyšíce to měšťané, velmi četně se shromáždivší, rozhněvali se a odešli vzdorně od krále, jenž nemálo nad tím polekán ihned za nimi vyslal posly, vzkázav jim, aby s pány se porovnali a zajaté propustili na svobodu. Ale měšťané odvětili: „Rci svému pánu, že zajaté pány dříve z vazby nepropustíme, pokud nedají nám dostatečné záruky za veškeré škody, jež by ještě příště jak koruně tak zemi způsobiti mohli.“ Nyní nevěděl sobě král jiné rady, než zase pánům domlouvati, aby se s měšťany v příčině zajatců dohodli. Však i tito s hněvem od něho odešli. A tak král s oběma stranami octnul se na štíru; obě se ho také vzdaly, nestarajíce se dále o něho a dohodnouce se mezi sebou — hrdí pánové ovšem jen na oko.

Jindřich byl ale od srdce rád, že obě strany má s krku a nemyslel dále na ně; ale méně upokojena byla moudrá princezna Eliška, kteráž pozorujíc s obavami, kterak vážnost královské moci čím dále tím více mizí, svata svého důtklivě prosila, aby oběma stranám se postavil a v zemi zjednal pořádek. Ale na místě aby moudré rádkyni poděkoval za radu, rozhněval se král na ni a také Jindřichova manželka Anna zazlívala sestře pro její „dotěrné řeči“.

Panstvo, úskočnější než měšťané, osnovalo úklady proti slabému králi, aby jej dostalo ve svou moc. Osvobodivše zajaté své přátele přišli všichni nádherně oděni ku králi, aby jeho a královnu pozvali na hostinu a turnaj na Starém městě.

Jindřich pozvání přijal a odebral se u prostřed skvělé jízdné družiny dolů do města, kdež pod rozličnými záminkami jakožto zajatec byl zadržán. Vítek z Landštejna obsadil zatím svými lidmi hrad.

Když se to v cizině rozhlásilo, přišlo 300 Bavorů králi na pomoc, pročež šlechta krále musila propustiti.

Eliška, žijící zatím u veliké osamělosti na hradě, zoufala již sama nad svým svatem a postřehujíc jasným svým rozumem a svou láskou k rodné zemi, že takto (a při slabé povaze Jindřichově nemohlo býti jináče) země přijde na mizinu a cizincům padnouti musí

za kořist, radila se se starým přítelem otce svého, opatem Konrádem, jak by neštěstí toto bylo lze odvrátit. Kroky, jež ctihodný tento muž podniknul, aby vlasteneckou šlechtu přesvědčil, že věci veřejné v dosavadním stavu nesmějí dále trvati, donešeny nedůvěřivému králi, jenž odtud se snažil, provdati 17letou švekruši za jednoho ze svých milostníků a učiniti ji tak neškodnou. Z toho vzniklo mnoho domácích svárů v královské rodině, neboť i Anna, Eliščina sestra, z vášnivosti jí vlastní a obávajíc se, aby trůnu nebyla zbavena, vystoupila nepřátelsky proti sestře. Při jedné takové hádce zvolal Jindřich na Elišku pánovitě, že provdati se musí za mladého Bergova. Tu se kněžna hrdě vztýčila a zvolavši: „Já, dcera prastarého rodu knížecího a královského pojmouti mám poddaného za manžela? Nikdy!“ Jsouc se svým chotěm o samotě, pravila královna Anna: „Jest to jediný prostředek, aby učinila se neškodnou a sice co nejdříve možná. Falešná šlechta česká jest jí oddána, nám přejí jen němečtí měšťáci.“

Annina vášeň a nenávist k sestře dostoupila vrchole; aby ji rychle odstranila, snažila se ji otraviti, a když se to nepodařilo a zvěst o tom pronikla do lidu, přinutil ji král, aby opustila hrad a pod přísným dozorem bydlela na Starém městě.

Zároveň odstranil nejmocnější pány z jejich úřadů a povolal korutanské a míšenské pomocné vojsko do Prahy. Když udatný Jindřich z Aufensteinu, zemský maršálek Korutanský a bratr jeho Konrád vjížděli do hradu, zvolal král radostně: „Nyní jsem již zase spokojen a cítím se bezpečným, kde jsou moji Aufensteinští.“

Jindřich mýlil se, jako vždy. Ačkoliv cizí vojsko zradou zmocnilo se měst Pražských a část měšťanstva krále se přidržovala, zavzněl přece zvonek s věže chrámu Panny Marie před Týnem, otvírající Janu Lucemburskému, manželi šlechetné Elišky, brány městské a za několik dní po té i hrad Pražský (1310).

Palác po požáru r. 1303 jaks taks zase zřízený blížil se ponenáhlu své zkáze, an ani za Rudolfa, ani za Jindřicha ničeho k jeho zachování nebylo podnikáno.

Mladí královští manželé sídleli nejvíce na Starém městě aneb na některém z královských zámků. Také král Jan musel mnohou tuhou půtku s hrdými pány českými podniknouti, pak ale obrátiti se musil s válečným praporem proti Uhrům; po svém návratu do země bylo mu opět táhnouti proti povstalé šlechtě, kteráž zajetím přemocného a zpupného Jindřicha z Lipé proti králi Janu se obrátila. Mládí a lehkomyslná povaha Janova, jenž z jedné krajnosti upadal do druhé, byly příčinou, že oddal se nadobro přirozené náklonnosti své k romantičnosti a dobrodružně po dalekých zemích se potuloval. Vodil s sebou stále nečetný sice, ale skvělý dvůr, promrhávaje takto

zemské peníze, zatím co jeho choť Eliška buď co vladařka neb co vypovězenka, když Jan na její moc v zemi stal se žárlivým, se svými dětmi na některém zámku musela žíti u velké bídě. Palác sám, už velice sešlý, byl pust a opuštěn. Teprve když 17letý kralevič Karel, jakožto markrabě moravské, po 10leté vzdálenosti z vlasti Prahu navštívil, počal se k jeho rozkazu stavěti zcela nový, ale na starých základech spočívající palác (1333) a sice podle vzoru paláce francouského v Paříži, v němž od 7. roku svého byl vychován. Vůbec byla rodina Lucemburská více francouzská než německá a Karlův děd, německý císař Jindřich VII., mluvil a psal pouze francouzsky a latinsky. Jan, jeho syn, dovedl se i po německu vyjádřiti. Jeho syn Karel ale mluvil a psal v pěti řečích: česky, německy, francouzsky, vlasky a mistrně i v onom jazyku, v němž jakožto světovém ode dávna nejdůležitější listiny byly spisovány a kterýž podnes jest jediným, jímž lidé vědecky vzdělaní po celém světě se dorozumí, — latinském.

Karlova přítomnost v Praze urychlila stavbu, tak že již příštího roku nový palác byl zařízen a Karel s mladistvou chotí svou Blankou z Valois, královskou dcerkou francouzskou, v něm se usídlil. Vjezd krásné této paní, s kterou již v 8. roce svém byl zasnouben, oslaven byl jásotem lidu a skvělým průvodem šlechty české. Z počátku bylo Francouzce v cizí jí zemi, jejíž řeči ještě nerozuměla, poněkud nevolno, však Karel sám přiznal se, že mateřskou svou řeč za 10letého pobytu ve Francii zapomněl a nyní jí zase učiti se musí. Za několik měsíců propustil francouzské dvořany a ustanovil královně nové, z květu šlechty české, od nichž naučiti se měla řeči zemské a německé. Ale přes to nepřivedla to v obou daleko a kdo s ní chtěl mluviti, musel užívati frančtiny.

Radost lidu, viděti mladé královské manžele na blízku, netrvala ale dlouho, neboť dobrodružný král Jan, žárle na svého syna, jemuž národ jakožto potomku z krve Přemyslovské se zvláštní úctou a láskou byl oddán, zapudil jej r. 1337 do vyhnanství, sám pak, jakožto pravý bludný rytíř, odešel za noci ze hradu i města.

Zámek, nabyvší vjezdem Blanky a královského dvora nového života, spustnul opět, muselať i ona za lásku a oddanost národa pykati vyhnanstvím. Truchlivě ploužil se nyní německý milostný pěvec Jindřich z Mügelu po zámku a městě, scházelť mu příznivec jeho Karel, jehož, jakož i krásnou Blanku a rytířského krále Jana tak často byl opěval.

Však již za rok zase dočkal se národ český té radosti, shledati se opět s milým kralevičem Karlem, s nímž se byl otec zase smířil. Návratem skvělého dvora Karlova oživly zase pusté komnaty paláce

a také šlechta česká se opět četně dostavila. Ještě větší nádhera zavládla zde, když s četným a skvělým dvořenínstvem přibyl sem král polský Kazimír, aby ucházel se o ruku vnadné vdovy Markéty, sestry Karlovy. Ke cti hosta dávány veliké hostiny, turnaje a jiné rytířské hry, však zatím co Karel, Jan a Kazimír oddávali se radovánkám, plakávala Markéta v komnatě své, že podati musí ruku muži nemilovanému. Hluboký žal uvrhnul konečně princeznu na lůžko, z něhož navzdor všem lékařům a procesím, jimž král Jan s králem polským v hrubých oděvích byli přítomni, více nepovstala (1341). „Smrt zlomila tento kvítek za hříchy otcovy", říkal lid a když král vydal se opět na nová dobrodružství, jásal nad jeho odchodem.

Již r. 1337, kdy Jan chorý svůj zrak nedovedností židovského lékaře dokonce ztratil, ustanoven byl Karel od svého otce v Čechách za vladaře.

Viděl obrovskou práci před sebou, neboť vláda otce jeho, jenž všechno nechal běžeti, jak právě běželo, jen když dostal peněz, spůsobila hojně všelikých zápletek, jež mu bylo urovnati. Musilť zejmena obnoviti veřejný pořádek, nedbalostí otcovou velice uvolněný, a královskou moc opět povznésti; hospodářství polní bylo v úpadku, záležitosti církevní zamotány, umění a literatura zanedbány.

Jan přišel a odešel zase do Francie, aby si tam choré své oko od nejlepších lékařův dal hojiti, vrátil se ale dokonce slep r. 1341 do Prahy, kdež, stav se poněkud vážnějším, založil před Oujezdskou branou kartuziánský klášter. Za krátko ale, puzen svou nestálostí, opustil opět Prahu a podniknul svou třetí a poslední křižáckou výpravu proti pohanům a Prusům. Po dvou letech vrátil se na krátkou dobu zpět, aby odtud vydal se na poslední svou jízdu do Francie. Každý jeho příchod vynesl zemi nezvyklou kontribuci a tak těšeno se vždy, když zase odcházel, až jednoho dne roznesla se pověst, že 26. srpna 1346 svedena mezi Filipem, králem francouzským a Angličany pod Edvardem III. velice krvavá bitva, v níž také Jan Lucemburský smrtí hrdinskou zahynul.

Král český byl, když bitva počala, při zadním voji, slyše ale, že dostala nešťastný obrat, poručil postupovati ku předu. Marně prosili ho pánové, aby zachránil alespoň svůj život, když všechna naděje na vítězství zmizela.

„Nikdy!" zvolal Jan, „tohoť bohda nebude, aby král Český utíkal z bitvy!" i poručil svému lidu, aby postupoval. Odhodláni s králem zemříti, pojali Jindřich, řečený Mnich z Basileje a Jindřich z Klingenberka slepého krále mezi sebe, přivázali jeho koně ku svým, a obklopeni Jindřichem z Rožmberka, Janem z Lichtenburka a mnoha jinými udatnými pány českými, hnali se s heslem: „Praha! Praha!"

do nejhustších davů nepřátelských a ku králeviči anglickému, černému princi, kdež byvše zase zatlačeni, v největším davu nepřátel zmizeli. Karel, jenž bojoval poblíž svého otce a již z několika ran krvácel, byl od několika věrných pánův násilím z bitvy odveden, aby země jedním dnem neztratila oba své panovníky.

Večer po bitvě nalezen král Jan smrtelně raněn uprostřed mrtvol svých věrných; dýchal ještě a byl odnešen do stanu králova, kde ještě téže noci zemřel.

Poslední slova králova působila na lid jakoby kouzlem; všechna bída, kterouž nešťastná jeho vláda na zemi uvalila, byla zapomenuta i vzpomínáno jen rytířských jeho ctností a jeho velkodušnosti.

„26. srpen," volal lid, „jest nešťastným pro Čechy dnem; vždyť i udatný zlatý král, Otakar druhý, toho dne padl v bitvě."

Korunovací Karla za krále Českého dne 2. září 1347 (za císaře Římského byl již 26. listopadu 1346 korunován) počal na hradě nový skvělý život, zemi pak nastala doba zlatá.

Cizí vyslanectva, knížata, králové a vévodové přicházeli se všech stran do Prahy. Slyšeti zde bylo všeliké možné řeči; dvorní řeč byla částečně česká, francouzská, latinská, a ježto byla Praha i sídelním městem císaře Německého a tudíž říšští úřadníci němečtí zde se nalezali, také německá. Biskup Jan, Karlův rádce, mluvil pěti jazyky. Karel sám, nabyv vychování francouzského, mluvil nejraději francouzsky a latinsky. Jakožto mnohostranně vzdělaný muž byl příznivcem všeho vznešeného, krásného a ušlechtilého, podporoval vědy a umění, netáže se přitom po národnosti. I takž vidíme, kterak hrnuli se k němu domácí i cizí učenci a umělci, zvláště Vlachové, milovalť Karel vlaské umění a poesii a s nimi přišel i vlaský balletní tanec, jak na knížecích dvorech té země byl obvyklý.

Listiny od Rudolfa a Albrechta vydané, dle nichž král Český a Moravský obě země měl držeti jakožto léno říše Německé, nepotvrdil, poněvadž oba císaři, jak Albrecht sám přiznal, právo to sobě jen osobili. V zlaté bule naopak ustanovil výslovně, že pro Čechy a Moravu neplatí zákony, vydané o posloupnosti dědičné v kurfiřstvích.

Karel pečoval jako otec o mateřskou svou zemi, kteráž za jeho vlády dosáhla vrchole politické moci a sice jak co do rozsahu, tak co do vlivu svého na jiné státy, zejmena vůči Německu, jakož i své kultury a vědecké i umělecké vzdělanosti. Uskutečnilť i myšlenku svého děda Václava II. a zřídil vysoké učení ve své milé Praze, první to v celé střední a východní Evropě. „Chci," pravil kdys k Očkovi z Vlašimi, „aby země moje slynula moudrými a učenými muži, aby lidé lačnící po vědění ve vlasti své nalezali stůl pokrytý."

A přece necítil se otec vlasti zcela šťastným, neměltť dosud dědice, pro nějž by ještě dále neunavně byl mohl pracovati. Milovaná jeho Blanka byla zemřela a místo její po boku Karlově zaujala Anna Falcká (1349). Konečně se vřelé jeho přání vyplnilo, obdařilať ho manželka jeho, kterouž Čechové také Mečkou nazývali, dne 17. ledna 1350 synem. Nejvyšší tužba jeho byla ukojena a sotva mohl se dočkati, aby syna jakožto nástupce svého na trůně viděl uznána. Neméně radoval se i národ a podnes zachovaly se četné holdovací listy, které šlechta a stavové královskému kojenci byli vydali.

Jednoho letního dne téhož roku vstoupil dvorní lékárník Angelo z Florencie s jiným ještě cizincem do komnaty císařovy, jenž po svém zvyku řezal kousek měkkého dřeva. Angelo představil v cizinci jednu z nejslavnějších osobností tehdejší doby, bývalého diktatora a samovládce v Římě, tribuna Colu di Rienzi, jenž v zpupnosti své kdysi obeslal na svůj soud císaře Ludvíka a Karla, krále Českého. Nyní jakožto uprchlík přišel do Čech, vyložit císaři své podivné zjevení o tom, kterak císař tento jest povolán, zreformovati svět, a vyzvat ho, by v dílo to se uvázal. Blouznivý ten muž nežádal na císaři nic menšího, než aby veškeré stávající poměry v Italii překotil, papeži a veškerému křesťanskému duchovenstvu světskou moc a statky odňal, drobné tyrany z Italie vyhnal a sám jakožto jediný neobmezený vládce v Římě se usadil.

„K cíli tak vznešenému budu ti i já nápomocen," mluvil Vlach u vytržení dále, „nadchnu pro myšlenku tuto nižší vrstvy lidu, aby uchopily se zbraně a tobě připravily cestu. Kdybys ale váhal," doložil Cola po krátké přestávce, vida chladný, téměř zasmušilý výraz na tváři císařově, „dej mi plnou moc, poskytni mně své ochrany a já jmenem tvým vše to sám vykonám."

Střízlivý duch Karlův, jenž měl smysl jen pro věci praktické, možné a prospěšné, a velikou zkušenost světa i lidí, brzo postřehl, že církevní názory tohoto blouznivce pocházejí patrně ze školy t. zv. Fraticellů, od papežův prokletých.

Karel přijal jej několikrát a dospěl vždy k témuž přesvědčení, i poručil mu, aby názory a záměry své zaslal mu písemně, což Cola učinil takovým spůsobem, že Karel viděl se pohnuta, odevzdati jej arcibiskupu, aby ho poučil. Té doby Karel upadl také v těžkou nemoc se známkami otrávení. Dva dvorní úřadníci byli jakožto podezřelí zatknuti a soudem k smrti odsouzeni. Když to císařovna Anna uslyšela, padla před nemocným na kolena a vyznala se, že od některých žen požádala a obdržela pokrm lásky, kterýž mu podala v pevné víře, že tím lásku jeho k sobě roznítí. „Potrestej mne jakožto vinnici," pravila vzlykajíc, „a ony nevinné propusť na svobodu."

Karel, hluboce dojat, upokojil zoufající choť a odpustiv jí na dobro, nařídil, aby nevinně obžalovaní okamžitě byli propuštěni a ve své úřady zase dosazeni.

Vážněji ohrožen byl život Karlův čtyři leta později zfanatisovaným lidem v Pise, když vracel se z Říma, kdež za císaře byl korunován; vyváznul ale i z tohoto nebezpečí šťastně a navrátil se jakožto římský císař do své milé Prahy. Lid jásal mu nadšeně vstříc a doprovodil ho s velikou slávou na hrad.

Nyní byl zase v Praze i mohl opět každý, třeba sebe větší chuďas, před krále svého předstoupiti, žalobu neb stížnost mu přednesti a za spravedlnost žádati. Veřejná slyšení čili řízení, při nichž Karel sám vyslýchal a narovnával spory chudých lidí, konávala se před křídlem palácovým, obráceným k náměstí Svatojirskému. Podobně tomuto vystupovalo z jižní strany paláce druhé křídlo, v němž nalezala se hlavní brána a prostranná, pro veliká shromáždění, na př. sněmy a soudní zasedání, ustanovená síň. Vedle této síně byla kaple P. Marie, v níž skládaly se přísahy. V síni té ležela r. 1353 mrtvola Anny Falcké a devět let později tělesné ostatky milostné a zbožné třetí manželky císařovy, Anny Svidnické, matky korunního prince Václava IV. (nar. 1361).

Dne 18. června 1363 byla síň slavnostně ozdobena, bylať téhož dne Karlova čtvrtá manželka Eliška Pomořanská korunována. Byla to táž královna, o níž si lid vypravoval, že od časů Libušiných žádná žena nebyla tak silna, jako tato. Silná Eliška byla ale také nábožná a když 1371 císař Karel na Karlovu Týně nebezpečnou nemocí byl zachvácen a lékaři vzdali se již vší naděje, putovala pěšky do Prahy a obětovala zde u hrobu sv. Zikmunda osm misek ryzého zlata.

Vroucí její modlitba byla vyslyšena, otec vlasti se uzdravil a radost její i národa českého neměla mezí. A bylo to také velikým štěstím pro Čechy, neboť již již těšili se nepřátelé jeho, ačkoliv smrt řady jejich valně již byla stenčila, na brzkou jeho smrt, hotovíce se roztrhati rozmnoženou říši českou. Však genialní politika Karlova rozptýlila hrozící mraky, a když sedm let později opět nemocen ležel na lůžku, mohl s dobrým svědomím si říci: „Učinil jsem vlast svou velikou, mocnou a šťastnou.“

Dne 29. listopadu 1378, tři hodiny po západu slunce, učinila zimnice životu jeho v 63. roce předčasný konec. Lid pražský, obléhající téměř hrad, aby co možná nejdříve měl zpráv o milém panovníku, byl zdrcující tou zvěstí tak ohromen, že když touž hodinou na Starém městě vznikl požár, mohl volně se šířiti, an téměř nikdo na jeho uhašení nemyslil. Od časů Václava II. nebylo takového smutku a bolesti v lidu, jako při smrti Karla IV., otce vlasti.

Současní spisovatelé píší, že lid po ulicích lomil rukama a volal: „Otec nám umřel!“ a my po 500 letech, kteří co krok po ulicích pražských na něho jsme upomínáni, musíme přiznati: „Ano, byl pravým otcem vlasti.“

Ve velké síni byla vystavena jeho mrtvola. Byl oděn v nachový plášť, na hlavě jeho spočívala koruna, nad touto skvěla se koruna císařská, v levo stála česká, v pravo lombardská koruna. Po levé straně leželo říšské jablko s křížem a obnažený meč, po pravé říšské žezlo. Okolo rozloženy byly ostatky svatých a stálo tisíce svící, četní kněží modlili se střídavě u nohou největšího vladaře českého.

Tak zůstal jedenácte dní vystaven. Dvanáctého dne byl v slavném průvodu snešen do měst Pražských, i nešen nejprvé do Slovanského kláštera na Novém městě, pak k sv. Jakubu na Starém městě, k Maltanským na Malé straně a konečné do metropolitního chrámu na hradě, kdež byl pochován. V každém z těchto chrámů vystavena mrtvola po celý jeden den na odiv. Přes 7000 lidí súčastnilo se v smutečním tom průvodu.

Zámek ztratil a zase získal nových hostí. Královna vdova uchýlila se na svůj věnný zámek; za to přibyl jednoho dne chytrý a peněz žádostivý kardinál, vyslanec papeže Urbana, Pileus z Ravenny. Týž dovedl sobě tou měrou získati přízeň 18letého krále Václava IV., že jej jmenoval svým radou. Než odešel (1382), měl ještě spor s kněžstvem, od něhož požadoval peněz.

Ježto král Václav s celým svým dvorem často odcházel do říše, předsedával zde Jošt jakožto kr. český říšský hejtman velkému soudu. Václav přicházel vždy řídčeji na hrad, zdržuje se nejvíce na jiných svých zámcích neb na Starém městě. Časem rozptýlili se také královští princové a hrad byl pak osamělý jako po vymření.

V zemi rozburácely se bouře husitské a královna Žofie utekla se na několik dní do hradu, však i ona přestrašena zámek opustila, jenž potom teprve a jen na krátko od Zikmunda a po něm od jeho zetě Albrechta byl obýván. Za Zikmunda volili r. 1437 v prostranném sále k rozkazu císařovu shromáždění zde kněží a mistři pod obojí administratora. Zvolen byl Křišťan z Prachatic, slavný učitel a přítel Husův, načež Rokycana z Prahy uprchnul.

Podobá se, že palác Karla IV. již za 100 let svého trvání byl poněkud sešel, dalť ho král Zikmund částečně přestavěti, ač sám málo ho užíval, sídliv nejvíce na Starém městě. Za to bylo v červnu r. 1438 na hradě velice hlučno. Dělníci okrašlovali komnaty a sály zlatem protkanými koberci a jinými látkami.

Dne 28. června večer vešel stranou katolickou zvolený zeť Zikmundův, Albrecht, v průvodu šlechty do hradu, v němž uherskými

pány byl střežen. Příštího dne přiblížili se v slavném procesí biskupové olomúcký, litomyšlský, kostnický a freisingský, pak někteří vlaští, dále probošt a děkan kapituly pražské s kanovníky, české panstvo, všichni v nádherných rouchách, k velké palácové bráně a kráčeli z komnaty do komnaty, aby po starém obyčeji „hledali krále", a když jej v jeho komnatě nalezli, zvedli jej z lůžka a oděli v královský háv. Po té bral se průvod s Albrechtem do hlavního chrámu ku korunovaci; napřed nesl Hynek Krušina z Lichtenburka meč, Václav z Michalovic žezlo a Hašek z Valdštýna zlaté jablko říšské, po nich následovali Oldřich z Rožmberka, Menhart z Hradce a Hanuš Kolovrat, nesouce korunu svatováclavskou. Albrecht sám kráčel pod překrásnými, drahocennými nebesy.

O několik hodin později byla ve velké síni zámecké slavnostní hostina, při níž prostřeno bylo pro 40 osob. Král seděl u vyvýšeného zvláštního stolu a pokud stoloval, drželi dva mladí páni, z Rožmberka a Hradce, nad ním korunu, po stranách pak stáli jiní pánové, držící žezlo, meč a říšské jablko.

Před každým do jídelní síně neseným jídlem kráčelo as 30 hrajících pištců a bubeníků. Mezi hostinou zpívali zpěváci, kejklíři a fraškáři provozovali své umění. Zvláště vyznamenali se svou obratností dva mladíci, jež byl velmistr něm. řádu z Prus císaři poslal. Po hostině opustil král se svým dvorem hrad a zemi. Obou více nespatřil.

Královské komnaty zase osiřely a zůstaly dlouho pusty. R. 1484 byla velká část paláce sbourána a znovu vystavěna. Totéž stalo se se zděmi a věžemi. Stavitelem byl slavný tehdy u nás Benedikt Rid, jinak zvaný Beneš z Loun, kdež byl usedlý, nejvíce se zdržoval a také zemřel. Řemeslníci museli velice pospíchati, aby počatou stavbu co nejdříve dokončili, neboť králi Vladislavu nebylo dole v tak zvaném „králově dvoře" dosti volno; obávalť se měšťanův, kteří před nedávnem své radní dali odpraviti a náchylni byli hned ku vzpouře, jakmile zvon zavzněl na poplach. Když pak dokonce nějaký novoměstský měšťan kdys ke dvoru přiběhl a luk proti oknům jeho bytu namířil, tu již ani chvíli neváhal a ještě téže noci utekl se do nehotového ještě paláce na hrad a za krátko na to táhl opět do Uher, ponechav zemi náměstkům, kteří pak opět ve spolku se zpupnými pány pokračovali v tajné i zjevné své válce proti měšťanstvu.

I takž sotva vrátil se Vladislav r. 1502 z Uher opět do Čech, a již podávala mu města své žaloby na šlechtu, žádajíce ho za pomoc. Slabý král, jsa v rukou šlechty, nevěděl sobě rady; poručil žalujícím, aby se s pány srovnali, a tito nebyli také proti narovnání, ale jen po svém smyslu. Král pak odpověděl prosebníkům, že jest zavázán, každého dle jeho výsad a práv chrániti.

„My žádáme," odvětil jeden ze žalujících měšťanův, „také jen naše staré svaté právo, abychom jakožto třetí stav na sněmě měli místo a hlas, dále naše várečné právo na míli cesty, neboť páni vaří na škodu naši sami pivo na svých statcích, nutíce své poddané je kupovati; také nesmějí tito bez dovolení statkáře městům ani zrnko obilí prodati." Také právo celní a ke kupování statků deskových požadovali zase nazpět, stěžujíce sobě, že při deskách zemských většinou jen šlechtičtí pánové sedí, kteří jim zákonný zápis jich koupí odpírají. Též žádali za příslušnost zemských a městských soudův atd. Panstvo ale zvítězilo a měšťané spěchali rozhořčeni a s hrozbami do svých domovů, aby pevnými vzájemnými spolky měst opřeli se proti zpupnosti pánův, kteří svobodná města stlačiti chtěli na stupeň poddanský.

Hrozbami těmito zastrašen, zrušil král sice jednostranné své rozhodnutí, však pánové byli je již dali zapsati do zemských desk a pokračovali v útiscích svých dále, rušíce násilně práva měšťanův. Jednoho dne r. 1507 viděna zde dívka, přinesší pánům zvěst, že Plzeňští pana Bavůrka ze Švamberka zajali a odsoudili k smrti, ale k jejím (dívčiným) prosbám s vykonáním rozsudku sečkati chtějí, až by od Vladislava došlo rozhodnutí. Vladislav udělil zajatci milost a šlechtičtí páni zaslali do Plzně výhrůžné listy, s nimiž posel dorazil tam právě, když Plzeňští, nevyčkavše odpovědi z Prahy, zajatce popravovali. Když to dívka uslyšela, počínala si jako šílená, pak ale spěchala s jeho čeledí k Bavůrkově zbořenému hradu zpět, shromáždila kolem sebe ještě něco jiného lidu a jala se páliti předměstí plzeňská. Tak pomstila dívka milencovu smrt.

R. 1508 vrátila šlechta městům, aby zbavila se stálých s nimi nesnází, třetí jejich hlas na sněmu. Rok na to přibyl král Vladislav, nyní už vždy jen hostem zde meškající, se svým dvořanstvem zase do Prahy. Tentokráte žalovali Novoměstští na své spoluobčany a později ozval se zase starý všeobecný nářek na násilnickou šlechtu. Král sliboval, že všechny tyto spory vyrovná, jakmile jen $2^1/_2$ roku starý princ Ludvík bude korunován. A i tato korunovace byla lidu cosi nového. „Dva korunovaní králové v zemi," praveno, „toho ještě zde nebylo!" Ale přípravy byly vykonány a hosté sezváni, lid ale z hradu vyloučen.

V témž sále, v němž odbývala se slavnostní hostina, spíše pohřební než korunovační se podobající, přijal král za několik dní na to opětně deputaci měšťanstva, jež stěžovala si na četné nátisky, mnohé vraždy a žhářství, páchané na obyvatelstvu městském od nepřátelské jemu šlechty; zároveň připomněli králi jeho slib, daný před korunovací jeho syna. Vladislav klidně je vyslechl a potěšil, ale

činil přece jen to, k čemu nepřátelé Pražanů, pan Lev z Rožmitálu a Rendl z Úšavy mu radili. Snahy Karla z Münsterberka, vnuka Jiříka Poděbradského, aby mezi oběma stranami spůsobil smír, neměly žádného úspěchu.

Pražané byli velice pobouřeni a když za několik neděl na to suroví pacholci zpupných pánů maďarských z dvořanstva Vladislavova dopustili se vraždy, zvoněno na poplach a tak svoláno množství rvaček milovných Pražanův, kteří spáchali velikých násilností. Bylo i stříleno a jedna kule zaletěla do královského paláce. Následkem toho byly nejděsnější popravy, kteréž, jak lid naříkal, Jagelonec přinesl s sebou z Uher. Později zavzněly opět veselé zvuky trub, udílelť Vladislav za velikých ceremonií jednomu falckraběti léno; po odbytých obřadech byla slavná hostina v síni soudní. Z počátku příštího roku udíleno opět knížeti Míšenskému české léno. Následovaly podobné zas radovánky, při nichž zvědaví Pražané měli potěšení, viděti knížecí hosti tančiti.

Obnoviv ještě ve všech třech městech rady, odešel král zase do svých milých Uher a ponechal opět vládu nad Pražany a zemí šlechtě. A tak to šlo starou cestou dále, vraždy, loupeže a žhářství byly stále na denním pořádku a lid čím dále tím více v mravech pustnul. Jednoho dne sestrkovali lidé zde na hradě hlavy dohromady, došlať z Budína zpráva, že král Vladislav zemřel a v Stoličném Bělehradě byl pochován. Z počátku obáváno se, že Pražané se vzbouří i chystáno se učiniti potřebná proti tomu opatření, ale lid, jenž neměl slabého Jagelonce příliš v lásce, nazývaje ho posměšně „král Dobře,“ skládal naději svou v mladého krále Ludvíka. Proto upokojili se zase obyvatelé hradu a počali upravovati komnaty pro mladistvé manžele královské.

Sotva vešel r. 1522 král Ludvík s mladičkou chotí svou Marií do paláce a již bylo mu narovnávati celou spoustu nepříjemných sporů mezi měšťanstvem, šlechtou a duchovenstvem pod obojí. Tito zejmena co nejslavněji prohlásili, že spíše porovnají se s preláty zámeckými než se šlechtou, ba raději Turku by byli poddáni. Král Ludvík opatrně přenechal narovnání těchto sporů oblíbenému u lidu Karlu z Münsterberka, jmenovav jej nejvyšším správcem země. Po té osadil veškeré státní úřady novými osobnostmi a snažil se zastaralé poměry ve prospěch lidu zlepšiti.

Roku 1523 odešel k největší lítosti všeho obyvatelstva do Uher. Lid, jenž si ho velmi byl oblíbil, neuzřel ho více. Zahynulť o tři leta později (29. srpna 1526) v nešťastné bitvě u Moháče, a ačkoliv lid o něm říkal, že

„předčasně se narodil,
předčasně zmoudřel,
předčasně sestaral,
předčasně zemřel,“

nevěřil přece v jeho smrt, neboť když později čeští poslové zvolenému králi Ferdinandu I. různé podmínky ku podpisu předložili, byla mezi nimi i ta, že „bude-li Ludvík nalezen živ, Ferdinand musí ustoupiti.“

Palác byl opět opuštěn. Bylo třeba zvoliti nového krále. Ve všech hlavách vřelo; kdo bude králem? tázáno se, krčeno rameny a hádáno semo, tamo, ale po starém obyčeji souzeno, že Ferdinand, manžel princezny české Anny, sestry Ludvíkovy, vedle vévody Bavorského největší má nároky na trůn český a že bude asi zvolen. Domněnky tyto staly se jistotou, a velká část šlechty pod obojí, ba Lev z Rožmitálu, jeden z volících pánův sám, byl jako omráčen, když Ferdinand objevil se na hranicích českých, na místě aby, jak jej páni dali požádati, až do určité doby ještě ve Vídni prodlel. Doufánoť až do poslední chvíle, že bude lze získati pro český trůn vévodu Bavorského. Ale Ferdinandova ráznost zmařila všeliké takové úmysly, a ježto pokladna jeho tou chvílí byla prázna, zastavila jeho manželka veškeré své klenoty za 30.000 tolarů, aby jen co nejrychleji vydati se mohli na cestu do Čech.

Příchodem Ferdinandovým a jeho dvora královský hrad opět oživnul; šlechta, jakož i veškeré katolické duchovenstvo přicházeli sem, aby se představili novému panovníku, jehož předcházela pověst, že jest horlivým katolíkem a přítelem spravedlnosti. Ferdinand bystrým duchem svým záhy pochopil situaci. Shledalť šlechtu skrz naskrz zkaženou, kteráž vyhýčkána slabými Jagellonci, a spoléhajíc v rozsáhlá svá práva a výsady, jež žárlivě střežila, proti ostatním stavům vystupovala násilnicky, ba i moc samé koruny ohrožovala. Ale ani stav městský nebyl mnohem lepší, mělť více než 40letý boj měst se šlechtou za práva a privileje jí rušené i popírané, vzájemné jich spolky a všeliké násilnosti v následek. Poměrům těmto musela býti učiněna přítrž, však nejpředněji bylo třeba získati sobě spravedlivostí obecnou důvěru.

Ferdinandovi nebylo to za těžko, byliť páni i města u vzájemné žárlivosti své tak neopatrni, že hned z předu zle sobě zadali.

Již před korunovací přeli se páni s rytířstvem o přednost, kdo z nich má nésti korunovační odznaky, jakož bylo již za Ludvíka. Dále žalovala část měšťanstva, v jejíž čele stál bývalý primátor Hlavsa, primátora staroměstského Paška z Vratů z libovůle a tyranství. Ferdinand slíbiv šlechtě, že záležitost čestných úřadů později

bude upravena, zvolil rytíře k nesení meče při korunovaci, pročež panstvo rozhněváno korunovační slavnosti se vzdalovalo. Primátoru Paškovi ale nařídil, aby se s Hlavsou a ostatními vypovězenci srovnal a jich majetek jim navrátil. Ale Pašek, jsa příliš hrd a domnívaje se býti všemohoucím, vzdoroval i samému králi, a když jej tento pohnal na příslušný soud, dovedl výmluvný a nad ouhoře hladký doktor všechnu vinu se sebe na přísné u víře měšťanstvo svaliti, kteréž prý s těmito luterány a pikarty nechce žíti v jednom městě pospolu, z čehož prý snadno by vzniknouti mohlo povstání. Král nedělal dlouhých okolků: zrušil spojení obou měst a dosadil nové radní, mezi nimiž Pašek nebyl. Ještě téhož dne ale přišla na hrad deputace měšťanů, žádajíc jmenem všeho měšťanstva, aby spojení obou měst zase bylo obnoveno. Nad tím rozhněval se král velice a zakázal pod trestem smrti, aby spolek obou měst více zřizován nebyl. Však strana sesazeného diktátora se vzbouřila a Pašek domníval se, že bezohledným vystupováním proti svým nepřátelům také krále zastraší. Král ale svrhl hrdého, násilnického muže a vyzval jej, aby se k němu dostavil na soud. Zdrcen na duchu i na těle přišel Pašek prose mocnáře jen o jedinou milost, aby v Praze, kde od dětství svého byl a má tak mnoho přátel, a kde také syn jeho jest pochován, i nadál směl žíti, by staré kosti své vedle syna mohl složiti. „Nikoliv," odpověděl mu král latinsky, „poněvadž jsi sám ani nad stářím, nad sešedivělými, zachovalými muži, ani nad zdejšími rodáky, ani těmi, kteří před tebou na kolenou klečeli a tebe pro boha o slitování prosili, se neslitoval, nezasluhuješ, abych já slitoval se nad tebou." A rozprávěv později s některými měšťany o této věci, pravil král, že jen vysoké stáří Paškovo zachránilo ho před zaslouženým trestem smrti.

Rok 1541 byl shořením zámku i zemských desk pro celé Čechy osudným. Jak ale nahoře na hradě oheň mohl vzniknouti, zahaleno jest přes všeliké výklady a popisy tehdy živoucích očitých svědků podnes ještě hádankou. Tenkráte obviňováni židé, že se k tomu činu od Turků dali uplatiti.

Ferdinand uložil po té svému dvornímu staviteli Diviši Miseroni z Lissonu, aby na přestavění zámku ve větších rozměrech vykonal potřebné měření a vypracoval nákresy, ale válečná doba zmařila tu stavbu, načež Vilém Franc, Francouz, a Wohlgemuth, královský stavitel, dostali za úkol, zříditi opět královský palác a některé jiné potřebné budovy, aby se v nich mohlo bydleti.

Na počátku roku 1547 byli obyvatelé zámečtí u velikém rozčilení. Královna Anna, kterouž lid nazýval „pravou matkou národa", byla v posledním tažení. Ještě na smrtelné posteli prosila svého

manžela, aby Čechům zůstal „dobrým, milým pánem", což jí také Ferdinand slavně přislíbil.

Ale minulo sotva půl roku a král zapomněl, co manžel byl slíbil. Vrátil se jako vítěz nad kurfiřtem Saským s cizím svým žoldáctvem, hněviv na šlechtu i města, které mu málo neb žádné vojsko bez snešení sněmovního nechtěly poslati na pomoc. On ale přece zvítězil. „Panovati," myslil u sebe Ferdinand, „značí užívati své moci, a moc vykonávati může jen ten, kdo ji má."

Lid u mrtvoly královny Anny.

Zatím co císařští radové o tom rokovali, jak by měšťané a šlechta měli býti ztrestáni, řádilo císařské žoldáctvo po chuti, vzbudilo ale, místo aby měšťanstvu nahnalo strachu, vzbouření ve městech Pražských, kteréž v nejhorším případu Pražanům nemohlo býti zhoubnějším; kdyby se ale bylo zdařilo, krvavý sněm i ochuzení jejich mohlo zabrániti. Ale starý husitský duch byl Pražany opustil; vyslali Sixta z Ottersdorfu s jinými ještě osobami ku králi s prosbou, aby surové žoldáctvo z měst bylo odvoláno a zachovalo pokoj.

Povstání toto a zášť některých šlechticův, kteříž veškeru vinu svalovali na města, zdá se, že u vlády vzbudily starost a hněv.

Pražští měšťané vlákáni na hrad a zatknuti; Ferdinand psal Maurici Saskému, že „dovede toho použiti a trestati“.

Městský jeden písař psal o několik neděl později, že „zvláštním dopuštěním božím pro nešťastnou příhodu příjmy obecní na nepatrnou částku se stenčily.“ Pobrányť Pražanům nejen jejich statky atd., nýbrž i odvolací právo jiných měst jim odňato, a i universita byla by se pokatoličila, uznáno ale za prospěšnější, povolati do země jezovity.

Ferdinand brzo potom opustil hrad, volalyť jej důležité příčiny do ciziny. Za náměstka zanechal zde svého syna, arciknížete Ferdinanda, jenž se byl tajně zasnoubil s krásnou Velserovnou; ký div, že Ferdinand nechal vše jíti svou cestou a spěchal raději na Křivoklát, kdež rodina jeho sídlela.

Zatím trpěl lid nedostatek, ale nechtěl stěžovati si na svou bídu, očekávaje návratu králova; když ale tento za příčinou důležitého řízení jednak ve Vídni, jednak v cizině mnoho let prodléval, podala deputace arciknížeti r. 1557 žádost, v níž stěžováno na panující nouzi a úpadek všelikých řemesel a živností, an veškeren obchod nalezá se v rukou židův a některých cizincův, kteří na potřeby obecní ničím nepřispívajíce, s vyzískanými penězi Čechy zase opouštějí. K tomu pak že druží se vysoké daně. Pokud mělo město své statky, že dařila se živnost sladovnická, nyní ale že majitel oněch statků sám vaří pivo, nutě obyvatelstvo, aby toto od něho kupovalo. V zemských deskách že jsou zapsány výsady jich předkův, stvrzené císaři a králi, dle nichž darební židé měli by býti vypuzeni, však měšťané že vědí dobře, kterak židé platí císaři ročně 1000 kop míšenských a dávají koně. Město že jest ochotno dávati mu 2000 kop i koně, aby císař vypuzením židů neutrpěl újmy.

Rok později, dne 8. listopadu, vešel císař, byv po mnohá leta vzdálen, za jásotu lidu opět do zámku, v němž zatím jen zřídka jeho syn Ferdinand jakožto náměstek sídlíval. Pohnut nad tím, že jej lid tak slavnostně uvítal, vrátil městům leckterá jim prvé odňatá práva a výsady; nemuselť už ani šlechty ani měšťanův se obávati, an lid povděčen mu byl za ochranu proti utiskovatelům, šlechta pak těšila se, že nevyrušovaně ponechána při svých právích a privilejích. Jen katolické duchovenstvo marně čekalo, že mu budou zase navráceny statky od Husitův pobrané, kteréž nyní v rukou soukromých se nalezaly. Prosby jeho byly marné, an císař ostýchal se odníti statky ty nynějším jich držitelům, za to ale dodal k závěti své, r. 1543 sepsané, v r. 1547 přívětek, v němž syny své napomínal, aby duchovenstvu bývalé jeho statky zase navrátili a sněm k tomu pohnuli, aby upustil od dosavadního nakládání se statky tohoto druhu.

Ale pánové na sněmě nemínili nikterak, když přísný Ferdinand vedle milované své Anny v rakvi odpočíval, učiniti dobrovolně, co mocný druhdy král učiniti se obával. Mělť jiné, důležitější starosti, uspořádati totiž náboženské své záležitosti, aby nebyli vydáni libovůli nepřátel své víry. Doba jim byla příznivá, bylť Ferdinandův syn a nástupce, šlechetný Maximilian II., vysoko povznešen nad názory své doby a ačkoliv prožil několik let ve Španělích, kde vždy panovala nesnášelivost a zuřivý fanatismus náboženský, vážil sobě přece svobody svědomí. Jezovity, kteří se k němu tlačili, vzdaloval daleko od sebe, a když roku 1567 protestanté snešením sněmovním kompaktáta zrušili, prohlásivše jen písmo svaté pro sebe za závazné, byl Maximilian s krokem tímto úplně srozuměn.

Výroku svému, že chce, aby poddaní jeho byli šťastni a spokojeni, zůstával stále věren a snažil se moudrými a přísnými nařízeními také hmotné jich blaho zabezpečiti a chudinu před útiskem nesvědomitých lidí chrániti.

Přes to vše byly ale obecné vášně podrážděny; bylť nepřátelé nekatolíkův příliš ještě mocni a také fanatismus jednotlivých protestantův, štvoucích proti jednotě Českých Bratří, nemálo přispíval k rozčilení lidu. Poměry tyto dlouho překážely tomu, aby uskutečnily se záměry císařovy, učiniti řádným církevním zřízením konec všemu pronásledování náboženskému.

Přičiněním luteránův i Bratří došlo konečně k tomu, že obě strany se shodly, sestavivše osnovu své věrouky pro zřízení církevní, kterouž pak králi podali. Maximilian poslal ji do Říma, pak kurfiřtu Saskému, konsistoři pod obojí a nejvyššímu komoří Janu z Valdštýna na posouzení. Zatím pak stvrdil ji ústně, do desk zemských ale měla býti zapsána, až by obě strany ještě o některých kusech se dohodly. Sotva se v Praze roznesla zpráva o tomto dohodnutí mezi protestanty a Českými Bratry, vzmáhalo se rozčilení ještě více. Fanatikové prvnějších bouřili proti spolku s nenáviděnou sektou bratrskou, kterouž nazývali pikarty, a hrdá šlechta zase cítila se uraženou na své cti. Spílali této t. zv. „české konfessi“, stavíce ji na roveň s Českými Bratry, kteří byli ponejvíce „jen“ stavu měšťanského. Takž dostali se kdysi pán z Gryspeků s drem. Melusem u přítomnosti říšského kancléře dra. Webra do tak prudké hádky, že se spolíčkovali.

Přes všeliké přísné rozkazy královy nepřestal útisk proti nekatolíkům na dobro, ale tito doufali v brzké vyřízení svých žádostí a jen králova náhlá smrt (r. 1576) v Řezně zmařila jejich naděje. Kdož by se byl tehdy nadál, že sněmovní snešení z r. 1567 povede k r. 1609 a tento k roku 1618?

„Poněvadž prokazuji městu velikou milost, že zde sídlím,“ pravil Rudolf na sněmu r. 1583, žádaje od stavů potřebné peníze na přestavění zámku. A které město v jeho říši bylo by mohlo také rovnati se k stověžaté Praze? Rudolfův velice vyvinutý cit pro krásu mohlť jen Prahu zvoliti za město sídelní. Okolo jeho trůnu soustředili se pak všichni, kdož umění a vědám holdovali, a on sám, všestranně vzdělán a jemným citem nadán, dekretoval r. 1595, že „umění není řemeslem“. Umělci nalezali v něm a jím mnoho mecenášů a kdyby dlouhá doba míru za jeho vlády nebyla bývala kalena a mysli rozčilovány nesčetnými rozbroji náboženskými, umění a vědy byly by mnohem utěšeněji ještě zkvétaly.

Staňmež ale u veselejších a blaženějších obrazův z první doby jeho panování. Vidíme knížete, malé ale souměrné postavy s ušlechtilým čelem, poněkud plachého ale čilého a obratného v chování, v atelieru Hanuše z Cách, požívajícího veliké jeho důvěry, neb v dílně některého zlatníka či kamenořezce, aneb prohlížejícího vazby Jana Kramáře, knihaře v Praze, neb překrásné mědirytiny Sadelerovy. Jindy zase uchýlil se do své pracovny a zabýval se malbou a řezbářstvím, kdež jen jeden pomocník a sluha směli býti přítomni. Když i to ho omrzelo, odebral se do lučební laboratoře, kdež se svým alchymistou hledal kámen mudrcův, aneb, opustiv tohoto dobrodruha, bavil se se slavným hvězdářem Tadeášem Hájkem, jenž jej přiměl, aby povolal do Prahy Tychona de Brahe. Hájek byl též proslaveným lékařem; s ním a císařovým mathematikem Kepplerem postavil císaři častěji horoskop (hvězdočet).

Ne tak rád navštěvoval Rudolf tajnou říšskou radu, jejíž schůzím jen zřídka a vždy jen na krátko býval přítomen. Byla tenkráte doba míru, snášelivost otce jeho Maximiliana byla mysle nekatolíkův upokojila, Turek sice nedával pokoje, ale ten byl daleko a Rudolf miloval klid a pokoj a obého nalezal v požitku, jakýž mu poskytovala návštěva uměleckých jeho sbírek a obrazárny.

Roku 1585 udál se nepovšimnutý téměř výjev, jenž ale těžké následky měl v zápětí. Rudolf udělil knězi Valentinovi místo děkana karlotýnského a poslal jej tam, opatřiv ho svým a arcibiskupovým vlastnoručním listem. Když Valentin se svými průvodčími, kanovníkem Jiřím Pontánem a mistrem Felixem, kteří jej tam měli uvesti, představil se purkrabímu Janu Kinskému, odvětil tento, že úřad purkrabího přijal od sněmu a s ním také právo presentační a jiná a že jeho moc sahá tak daleko, že jest pochybno, zdali by i císaře vpustil do hradu, ježto se ví, jak císař Zikmund na Karlovu Týně hospodařil.

Zvěděv o této smělé řeči, sesadil Rudolf purkrabího a pohnal jej na soud, ale Kinský volil raději vrhnouti se císaři k nohoum

Hrad ku konci XVI. věku.

a prositi o milost. To stalo se u přítomnosti synově, 12letého chlapce, jenž již tehdy, rozhořčen nad ponížením otcovým, přísahal císaři pomstu — kterouž později dle sil svých vykonal. Však kdo nahlédnouti může v budoucnost? Jen jeden muž, zdálo se, že to dovedl, a to byl známý hvězdář Tycho de Brahe, jenž jakožto protestant nepřeje mocným u dvora jezovitům, varovati chtěl císaře výstrahou, „že zemře skrze mnicha". Rudolf tomu také v ten smysl porozuměl, stal se těžkomyslným, ještě více plachým než dříve a stranil se i kostela, obávaje se stále, že i on nalezne nějakého bratra Klementa. V této době požádal mocný druhdy komorník Hanuš Popel za propuštěnou (1600). Císař přenesl pak milost a důvěru svou na nejvyššího komorníka Makovského z Makova, jenž byl pod obojí, a když křtěný inšprucký žid Filip Lang vstoupil na místo Popelovo, věnoval tomuto celou svou důvěru. Hluboká těžkomyslnost Rudolfova, s občasnými výbuchy zuřivosti, byla příčinou, že nešťastný kníže octnul se na dobro v rukou tohoto člověka, jenž podobně Kinskému, každý svým spůsobem, dobromyslného pána svého uváděl v záhubu. Když byl při plném vědomí, oddával se císař dřívějším svým náklonnostem, ale u veřejnosti více se neobjevil, honba působila mu více nebezpečí než radosti, ani hra v míč ho více netěšila, a ušlechtilé španělské koně své dával sobě jen někdy předváděti, aby na ně pohleděl. Byla to doba truchlivá, jíž nikdo se nemohl těšiti a kteráž jen od nesvědomitých mužův, kteří stále byli okolo císaře a nikoho k němu nepouštěli, byla využitkována.

Lang a Makovský dělali společné „obchody", neboť každý, kdo ode dvora čehos očekával, musel sobě to od obou draze vykoupiti. Ale Lang nechtěl dlouho děliti se o tento zisk; svrhl svého soudruha udáním„ které jej uvrhlo do vězení. Lang byl nyní sám, byl pánem v zámku, vše se mu klanělo a třáslo se před ním. — Císař byl nemocen.

Rudolfovi příbuzní poznávali, že při rostoucí císařově nespůsobilosti k vládě musí ustanoven mu býti nějaký zástupce z rodiny. Španělsko i Habsburkové činili císaři některé návrhy v té příčině, ale tento nechtěl o ničem podobném slyšeti, a osmělil-li se přece některý ministr na to jej upomenouti, zapudil jej od sebe, jako na př. oba mocné ministry a tajné rady Rumpfa a Trautsona. Alchymistické a astrologické blouznění rozpálilo tou měrou jeho mozek, že domníval se býti zakletu, volal ďábla a prosil ho, aby se ho zmocnil. Jindy zase nechával kapucíny za sebe modliti, aby odvrátil od sebe vliv zlých duchův, dal se ale zase do křiku, že nyní teprve ještě hůře jej trápí. Pak běhával po chodbách palácových, zuřil jako šílený a bil i kousal každého, koho potkal.

V nešťastné chvíli r. 1602 uposlechl fanatických svých rádcův a obnovil Vladislavský mandát, podle něhož jen katolíci a pod obojí měli býti v zemi trpěni, a kterýž snášelivostí otce jeho Maximiliana byl odstraněn. Byl to blesk z čista jasna, který evangelíky a hlavně České Bratry stihnul; z počátku sice nevěnována ediktu tomu valná pozornost, ale on nicméně položil základ k velkému národnímu neštěstí.

Dostav téhož dne zprávu, že Turci dobyli Stoličného Bělehradu, zvolal Rudolf: „Věděl jsem, že něco takového přijde, když jsem sáhnul v obor svědomí.“

Zajímavo jest, že Maximilian, ač Španěly z vlastního názoru znal, přece syna svého tam dal vychovati. Následky toho hned objevily se, když Rudolf r. 1552 vrátil se do Vídně. Kdysi navštívil s otcem svým protestantské kázání, v němž kazatel ostře dorážel na papeže. Když kněz sestoupil s kazatelny, přistoupil Rudolf k němu a vyťal mu několik políčků. Byv za to otcem pokárán, hájil se omluvou, že to „učinil z křesťanské horlivosti“.

Nátlak na nemocného císaře se strany španělské a císařského prince činěný vštípil roznícené jeho obrazotvornosti opětně myšlenku, že jest k vládě neschopný. Arcikníže Matyáš, jenž už dříve v rozličných příčinách byl užil pomoci Langovy, přišel do Prahy, aby promluvil s bratrem o následnictví a náměstku.

Lang, jemuž slabost císařova byla na prospěch, zmařil audienci. Šťastnějším nebyl také arcikníže Maximilián, psal ale nicméně Langovi několik milostivých listův, ačkoliv ho dobře znal a také se o něm vyjádřil: „Padne a musí padnouti!“ On také padl, ale bohužel, že pro císaře i pro sta nešťastníkův příliš pozdě. Kdož by se byl také odvážil všemocného toho muže obžalovati? Tak tázával se i on sama sebe dosti často, když sedě v císařských předsíních o tom přemýšlel — ha — snad tento? Právě vstoupilť dvorní kaplan Jan Schmidt ze Seeberku a kráčel, nevšímaje si komorníka, komnatou. „Snad tento,“ zvolal Lang, „tento mohl by býti tvým nepřítelem!“ A za málo dní byl kaplan propuštěn.

V listopadu r. 1605 vstoupil strýc zajatého maršálka Ruesswurma do pokoje, aby si vymohl slyšení u císaře aneb aby alespoň odevzdal žádost k císaři. Lang ji mlčky přijal, odešel z pokoje a vrátil se za několik minut se zprávou, že „Jeho Milost nařídila, aby vykonání popravy se zastavilo.“

Když žadatel odešel, vešel Lang teprve k císaři, aby mu podepsati dal rozsudek smrti nad Ruesswurmem. Císař váhal, jsa nakloněn uděliti milost. Lang ale dolehal na něho, maje na paměti 12.000 tolarů, o něž Belgiojoso více zaplatiti se zavazoval, než strýc odsouzeného k smrti Ruesswurma byl nabízel. „Propustí-li ho Vaše

Milost," zvolal Lang, „dám ho sám utratit, neboť ostane-li na svobodě, bude se chtít pomstíti, vždyť už dříve životu Vaší Milosti strojil úklady a dopisoval si s Turky."

Rudolf rozsudek smrti, ačkoliv nerad, podepsal, a za několik dní na to Ruesswurm odpraven.

Polní maršálek byl přišel do Prahy, aby císaři žaloval na generála Belgiojoso, že s Uhry špatně a tyransky nakládá, a když to nepomohlo a bylo obávati se, že protestantští Uhři se zbouří, spěchal Bočkaj do Prahy, aby císaři opětně vylíčil nebezpečné poměry tam panující a požádal jej za rychlou pomoc a změnu.

Lang, uvyklý přijímati peněz od těch, kdož o slyšení u císaře se ucházeli, Uhra zkrátka odbyl, odkázav ho na pozdější dobu, doufaje, že zatím sáček Bočkajův se otevře. Tento ale stal se netrpělivým a komorník odpověděl mu prostě, že císař, obávaje se býti zavražděnu, nikoho k sobě nepřipouští. Bočkaj opustil po několika dnech hněvivě Prahu, načež v Uhrách a Sedmihradech vypuklo povstání, kteréž arcikníželi Matyášovi získalo uherskou korunu.

Rudolf byl celý bez sebe a hledal nyní rady a pomoci u papeže, vévody Bavorského, Španělska a říše Německé. Když odpovědi dotýčným vyslancům byly dodány, žádali španělský vyslanec a papežský nuntius za tajné slyšení, aby císaři předložili odpověď svých pánův, že peníze a mužstvo jsou pohotově. Lang, nalezající se v předsíni, plížil se jako kočka okolo těchto pánův, aby vyzvěděl, proč chtějí míti u císaře tajné slyšení. Ale tito byli příliš vyškolení diplomaté i mluvili u přítomnosti cizího člověka jen o lhostejných věcech. Lang odešel do vnitř a vrátil se s odpovědí, aby pánové přišli někdy jindy. Rozmrzelí opustili tito císařský palác, přišli opět a dostali několikráte tutéž odpověď.

Zatím nabyla nekatolická šlechta přesvědčení, že Rudolf není více k vládě schopen, i obrátila se na mladšího jeho bratra Matyáše, žádajíc ho o pomoc. Rádce císařův rozpaloval nyní jeho hněv proti bratrovi, tak že císař, nyní opět nemocen, několikráte počal šíleti. Upokojiv se, počal přemýšleti, jak by nenáviděného bratra z posloupnosti na trůně českém vyloučil a jej spíše svému strýci, bojovnému biskupu Pasovskému Leopoldovi odevzdal. Když dále žádná znepokojující zpráva až do kabinetu jeho, pro každého kromě komorníka Langa uzavřeného, nedocházela, upokojil se opět, navštěvoval zase různé laboratoře svých alchymistův, bavil se s nepravým hrabětem Markem Bragadinem aneb s Müllerem z Mühlenfelsů, bývalým holičem. Také Filipa z Güstenhöferů, zlatníka ze Štrasburku, muže v přípravě zlata dovedného, císař častěji navštěvoval. Jen Mikuláše Birkena, za jehož vydání král polský pro zemězrádu žádal, Rudolf

řídčeji navštěvoval a upustil od něho konečně nadobro. Byl zatknut, ale za 100 dukátů od Langa zase propuštěn. Omrzela-li Rudolfa lučební kuchyně, navštívil svého dvorního malíře Jana z Cách, jenž býval často zároveň i jeho tajným radou, a když i této zábavy byl syt, vyhledával útěchy a osvěžení v kruhu své rodiny; zde býval nejlaskavějším otcem a nebylo šťastnějšího a něžnějšího muže ku své milence nad něho. Bavil se dětským žvatláním svých maličkých, se zalíbením pohlížel v milostný obličej matce své tak velice podobné donny Karoliny, rozvíjejícího se právě poupěte, — byl šťasten, až jednoho

Rudolf v kruhu rodinném.

dne pronikla k jeho uchu děsná zpráva, že Matyáš s uherským vojskem táhne proti Čechám. Co měl počíti? — nevěděl si rady a musel konečně, aby Čechy pro sebe zachránil, nenáviděného bratra uznati za krále Uherského a naposled i následnictví v Čechách mu zajistiti.

Rudolf ve své úzkosti před bratrem pomýšlel i na útěk. Někteří jeho rádcové radili mu k tomu, jiní zase mu to zrazovali. U přítomnosti císařově strhla se prudká hádka mezi rady a důstojníky zemskými. Attemsovi spíláno zlodějů a Valdštýn vynadal také ostatním tajným radům spůsobem málo lichotivým. Hádajícími se

prodral se kancléř Lobkovic a padnuv na kolena zapřísahal císaře, aby měl ohled na svou hodnost jakožto král Český. Na to shrnuli se i ostatní korunní úřadníci k císaři, zasypávajíce jej výčitkami, že zanedbává vládu, a když císař zahanben od nich se odvrátil, zadržel ho kancléř za šat a přinutil vyslechnouti, jak zle mají se věci v království. Rudolf slíbil, že zůstane v Praze.

Jsa o samotě ve své komnatě, přemýšlel politování hodný, dobromyslný mocnář o útrapách na něj dolehajících a vzpomněv sobě mnohých výstrah stran svého rádce Langa, dal povolati strážce dveří Schönfelda a poručil mu, aby pověděl, co ví o Langovi. To stalo se 17. května 1608. Za 14 dní na to pohnán Lang na soud a odsouzen k doživotnímu žaláři.

Události, které nyní jedna druhou jen stíhaly, nedávaly Rudolfovi ani oddechu. Nekatolické panstvo české žádalo za svobodu víry; proti tomu opírala se katolická strana dvorní, a Rudolf sám, hněvaje se na svého bratra, přemýšlel jen, jak by Matyáše zbavil následnictví v zemích českých. Došlo tak daleko, že nikomu, ani příbuzným svým nedůvěřoval, jen ke kurfiřtovi Kolínskému měl největší důvěru. Rudolfovo stálé kolísání se i v nejdůležitějších časových otázkách rozhořčovalo stavy tou měrou, že se zapřisáhli, nepřestat naléhati, dokud svoboda víry nestane se pravdou. Rudolf musel konečně přece povoliti a podepsati majestát (9. července 1609).

Od této doby byl Rudolf stále rozčilen a podrážděn, lituje, že vydal majestát, kterýž ze strachu před vojskem stavovským, tábořícím okolo Prahy, byl podepsal. Ani lichocení milenčino nedovedlo zaplašiti jeho těžkomyslnost. Ubohá, srdce její samo by bylo potřebovalo útěchy, jsouc bolestně sklíčeno smrtí prvorozence Julia, jehož děsný konec podle udělené jí rady otci musela zamlčovati. Rudolf zatím neměl nikde pokoje, přemýšleje stále, jak by na svém bratru a stavech pod obojí se pomstil.

Druhého dne po udělení „majestátu“ ohlášen mu arcikníže Leopold, biskup Pasovský a Štrasburský. Sotva vkročil do komnaty, vrhl se mladý muž na kolena k nohoum císařovým a nabídnul mu věrné své služby proti každémukoliv. Radostně dojat, zvednul císař svého strýce ze země, udělil mu své požehnání a slíbil, přijmouti jej za syna. Potom stěžoval si jemu na nevděk a neupřímnost bratrovu, proklínal kališníky a prosil jej především o radu a činnou pomoc proti těmto svým nepřátelům.

Leopold slíbil vše. V komnatě své pak radil se se svými důvěrníky, k nimž přidružili se ještě Slavata a Martinic. U příležitosti této pojat úmysl, naverbovati vojsko, kteréž by příliš mocnou protestantskou stranu a hlavně panstvo zničilo. Plukovník Ramée při-

mlouval se za tento plán a také ostatní pánové, jakož i Sulz a Althan byli pro něj, až na Slavatu, jenž poukazoval k tomu, že by záměr takový mohl se nezdařiti a jaké by pak měl osudné následky.

Jsa o samotě, oddal se úplně svým fantastickým, vysoko se pnoucím myšlenkám. „S vojskem, které seberu, obsadím Julich, načež sesílen katolickými kurfiřty vtrhnu do Čech a — vyšinu se na trůn. Sestřenka Majdalena (Bavorská) bude mou královnou a ubohý biskup Pasovský odloží pastýřskou berlu a uchopí se žezla."

Rudolf a Leopold, oddávajíce se každý svým illusím, ztrávili takto několik šťastných dnův, načež se rozloučili, a zatím co Leopold v Pasově najímal vojsko, svolal císař následujícího roku sjezd knížat do Prahy, jemuž předložil žalobu na bratra. Dlouhé jednání skončilo návrhem, aby oba bratři se dohodli. Rudolf, očekávav něco zcela jiného, upadl opět ve svou zádumčivost, již následovala jakási zběsilost a pouze myšlénka, že Leopold mu skytne pomoc, poněkud jej upokojovala.

Bojovný biskup Pasovský přišel opět do Prahy, aby zde se svými důvěrníky o dalších svých záměrech se poradil. Mezi těmito důvěrníky byl také Václav Kinský, jenž jako zlý démon všude se vyskytl, kde se nadál, že nepříteli svému, císaři, bylo by lze položiti osidla. Nyní přidržoval se arciknížete a jeho důvěrníků, stavěl se býti fanatickým katolíkem, aby vyzvěděl plány spiklencův a vše vynakládal, aby císaře skrze spiklence uvedl v takovou situaci, kteráž by musela se mu státi záhubnou. Podle nového plánu mělo pasovské vojsko buď jak buď nejprvé přivedeno býti do Čech, načež měl na svolaném zatím sněmu „majestát" Rudolfův zrušen a protestantští pánové pro zločin urážky Jeho Milosti královské pohnáni býti na soud.

Když španělský vyslanec, zpraven o tomto spiknutí, arciknížete varoval, odvětil tento: „Opustím-li císaře, zmocní se ho kalvinisté."

Přes všeliké ty růžové vyhlídky, jež spiklenci císaři činili, váhal tento přece přivoliti k tomuto kousku a pouze výrok hvězdopravce, „že nyní nastal okamžik, kdy bratra svého může svrhnouti", přiměl ho, že v nešťastné chvíli celý ten střeštěný plán schválil. O jak radostně uvítal Rudolf arciknížete, když přepadnuv Malou stranu, jakožto vrchní generál po boku Raméeově vtáhl do hradu! Také Leopoldův obličej zářil radostí, když líčil Rudolfovi šťastné přepadení, projevuje jistou naději, že také obě ostatní města co nejdříve budou obsazena. „Stavovské vojsko spojeno s naším jest tak mocno, že mu Matyáš neodolá."

Rudolfovy oči zaleskly se radostí při myšlénce, že se nenáviděnému bratru a luteránskému panstvu bude moci pomstíti. Leopold

ale viděl se již v duchu králem Českým a pánem Moravy a Tyrol a milovanou svou Majdalenu ozdobenu korunou královskou. Šest dní na to nahlíželi Rudolf i Leopold, že vše jest ztraceno. Obě po pravém břehu Vltavském rozložená důležitá města byla vzbouřena a zamítla všeliké prostřednictví s Leopoldem. Zvonění na poplach, zavznívající z hloubi přes řeku do hradu, bylo umíráčkem jejich nadějím. Tycho de Brahe pravdu děl, řka, že „mnich přinese císaři záhubu". Mnichem tím byl biskup Pasovský.

Horkokrevný arcikníže kojil se stále ještě nadějí, že palbou na město dovede je snad zastrašiti; ale mírumilovný císař nechtěl ničeho o tom slyšeti a hledě za noční doby z okna svého na překrásné, měsíčným svitem čarovně ozářené údolí Vltavské a na města pokojně dřímající, zvolal: „Ne, nemohu vyslati tam požár, smrt a spoustu!" Leopold, jenž dokonce i zavražděním nalezajících se v zámku protestantských pánův na odbojná města chtěl působiti, ztratil, vida krásné své sny mizeti, veškeru svou duševní sílu. Hanba tížila ho, chtěl zkroušeně obrátiti se k Matyáši, pak zase pomýšlel na to, vrhnouti se do náručí Francie a konečně i státi se kapucínem. Hrdost jeho byla zlomena, on, jenž domníval se již býti panovníkem, před nímž vše se kořilo, nenalezl o několik měsíců později nikoho, kdo by odevzdal jeho list Rudolfovi, až smiloval se nad ním nepatrný topič a list jeho dodal. Leopold hned po útěku Raméeově (8. března) ve vší tichosti opustil hrad.

Co máme ještě více vypravovati o nešťastném císaři? Další jeho vláda, všechno jeho jednání podobalo se kolísání loďky bez vesla na šírém moři. Chtěl získati opět důvěry svého lidu, ale bylo pozdě. Pomocné vojsko od Matyáše vyslané obsadilo město, Moravané hrad, ba i chodby; Rudolf byl zajat.

Skromáždění stavové se usnesli, aby císař se poděkoval. Když se to v paláci rozhlásilo, vniknul tajný rada Barvitius a Rucký do jídelny, kde Rudolf právě seděl, podali mu děkovací listinu i zapřísahali ho, aby ji podepsal. Dlouho nechtěl císař o tom slyšeti, konečně ale přece tak učinil. Barvitius byl jedním z těch, kteří upřímně s ním smýšleli.

Ještě bylo se Rudolfovi dočkati té žalosti, že musil dopustiti korunovaci svého bratra, věděti, že nalezá se pod touže střechou i oddechl sobě volněji, když Matyáš město opustil. Ještě ale nemohl spřáteliti se s myšlénkou, nemařiti volbu bratrovu za krále Římského, ale jeho v hluboké zádumčivosti ztrávení dnové byli již sečteni. Dne 18. ledna 1612 potěšen byl ještě narozením dcerušky, dne 20. požil ještě léku, záležejícího z bezoaru a ambry, rozkázal svému komorníku Ruckému donésti španělskému vyslanci Gunderodovi

vyzvání, aby učinil, co mu bylo uloženo, a brzo na to skonal. Ačkoliv se úmrtí císařovo zde několik dní chtělo tajiti, vnikla zvěst o něm přece mezi lid. Václav Kinský a Trautmannsdorf spěchali do předsíně a vnikli i do vedlejší komnaty, kdež nalezli tělo císařovo.

V jedné z dolejších komnat byla mrtvola Rudolfova nabalsamována, jeho srdce, jež mělo býti ve dvorní kapli uchováno, leželo na stříbrném talíři a vedle kovové pouzdro, do něhož mělo býti uzavřeno.

Václav Kinský uchopuje srdce Rudolfa II.

Tu vstoupil Václav Kinský. Co dělo se as v jeho duši, an viděl před sebou mrtvolu knížete, jehož umínil sobě zahubiti a k čemuž také ze všech svých sil byl přispěl? „Před 25 lety přísahal jsem u mrtvoly svého otce,“ pravil sám k sobě, „stal jsem se protestantem, byl jsem vyzvědačem, štváčem, donášečem, utrhačem, ponižoval jsem se jako pes, bojoval jsem jako lev, zradil jsem své přátele a lichotil svým nepřátelům, a to vše, abych tebe zahubil.“ Pak vztáhnul ruku po srdci a uchopiv je pravil: „Nyní držím v ruce své srdce úhlavního svého nepřítele!“

Rudolf vystavěl část západního křídla a také severní křídlo hradu, kteréž děd jeho Ferdinand nebyl dokončil. Další jeho chuť ku stavbě byla tureckými válkami a duševní chorobou zmařena.

Přibyv dne 30. ledna do hradu, Matyáš neodvážil se navštíviti mrtvolu bratrovu, stranil se jí a jen jeho choť pomodlila se u otevřené rakve. Marnivý a domýšlivý biskup Khlesl a králův dvorní šašek Nello, jenž nehnul se od jeho boku, přišli s ním; Khlesl, aby s vážnou tváří a velikou smělostí vše prošťoural, každému poroučel a vyhrožoval, po dopisech a listinách pátral; Nello, aby kousavé své vtipy udal.

Matyáš, dobromyslný starý pán, milující pokoj, byl nyní rád, že dosáhl cíle i chtěl si odpočinouti. Jen jedna starost ho skličovala a to byl strach před protestanty, jichž nyní už nepotřeboval a kteří snad na to spolehali, že oni mu pomohli ku koruně české. Vídeňský biskup Khlesl, Matyášův tajný rada, popouzel jej společně s ostatními korunními úředníky taktéž proti protestantům, a to přimělo jej, že choval se k českým pánům nepřátelsky. Jinak byl dobromyslným knížetem, jenž se vším byl spokojen a vše podepsal, co se mu předložilo. Poklidu ale, kterýž hledal, zde v zámku nenalezl. Osnovány tu jako za Rudolfa pletichy a sice opět na prospěch dědice trůnu královského. Nemělť Matyáš žádných potomkův, i šla pověst, že jest očarován a že v některém klášteře hoří kouzelná lampa, kteráž by prvé musela býti shasnuta, aby císař státi se mohl otcem. Vysláni sice lidé, aby tuto lampu hledali, nemohli jí ale nalézti. Královna Anna byla a zůstala bez tělesných dědicův, i nebylo divu, že se velice rozhněvala, když r. 1615 kutnohorští poslové na sněmě, domnívajíce se, že královna brzo dočká se radostí mateřských, vyžádali si u ní slyšení, při kterémž jí darem podali stříbrnou dětskou koupací vaničku.

Matyáš časem velice se nudíval, a pak býval nevrlý, nevlídný ku každému, ani jeho dvorního šaška Nella nevyjímaje, i uslyšev kdysi, že majitel hamrů Beneš Šmidl v Šmideberku cestou k uhelnám zastřelil medvědici, kteráž ho byla přepadla, dal jej v nevrlosti své k sobě předvolati. Šmidl přišel, maje s sebou zabitou medvědici i s jejími dvěma mláďaty a čekal na krále v předsíni. Matyáš vstoupil s královnou a pobízel svou choť, aby si s mláďaty pohrála. Učinila tak, ale náhle s hlasitým křikem ucouvla, když jeden z mladých dravců jí vběhl do sukně. To obžalovaného spasilo, jemuž král jen řekl: „Musí to býti veliké leknutí, když člověk v divokém lese potká tak velikého medvěda!“ Později smál se královninu křiku a Nello dělal o tom vtipy, které krále několik dní bavily.

Z dobrého tohoto rozmaru byl nepříjemně vyrušen příchodem slavného válečníka Spinoly, jenž jakožto vyslanec Filipa krále Španělského oznámil mu jeho přání, aby konečně ustanovil si nějakého dědice trůnu, k čemuž mu buď jednoho z bratrů aneb králova syna dona Karla navrhnul. S jiné strany doporučen mu arcikníže Ferdinand a poukazováno k tomu, že jen tento státi se může císařem Německým a králem Českým. Matyáš ale jako bratr jeho Rudolf nechtěl o žádném dědici trůnu ani slyšeti; pravil, že cítí se zdráv a vesel a potřebuje jen poklidu a zábavy, netouže než po slavném tehdy představovateli harlekýna, Pietru Marii Cochinim, jejž byl za výbornou jeho hru povýšil ve stav šlechtický.

Místo těchto zábav měl ale jen mrzutosti a starosti, neboť protestantští pánové byli si u něho trpce stěžovali na nepřátelské chování královny Anny, kteráž jinak velmi pokojně, ale ku protestantům velice odporně se chová a jim nikdy, ani když toho slušný mrav žádá, ruky nepodá.

Roku 1617 Matyáš nebezpečně onemocněl i nechtěl přes všeliké domluvy přijmouti od svého lékaře De Scoto žádného léku.

Khlesl, jenž k vůli vlastnímu prospěchu o Matyáše se obával, spěchal k nemocnému a jemu tak dlouho domlouval, až lék požřel. Pozdravil se na krátko, ale nemoc vrátila se zase a Matyáš dal se v tomto stavu odvezti do Vídně. Vládu svěřil 10 vysokým úředníkům, z nichž bylo 7 katolíků a 3 protestanté.

Král zvolil za své sídlo Vídeň. Prohlášením tímto vymizel také zájem císařského dvora pro zemi Českou a nabyl vrchu pouhý zřetel ku hmotnému jeho prospěchu. Osiřelý nyní královský palác spatřil ještě téhož roku (1617) štyrského Ferdinanda jakožto korunovaného krále Českého, pak osaměl. Za dvě leta po tom shledáváme zde tak živo, jako za časů Rudolfových. Panstvo a rytířstvo opět sem zavítalo; četní služebníci a řemeslníci, upravující královské komnaty, pobíhali zde a za krátko bylo vše uchystáno k důstojnému uvítání knížete, jen s tím rozdílem proti dřívějšku, že z komnaty zmizely veškeré obrazy, zejmena ony, které vztahovaly se ku katolictví, jakož i všeliké upomínky na krále dřívější. Již ku konci října přišlo do zámku německé a anglické služebnictvo nově zvoleného krále Bedřicha Falckého, dne 31. října pak kurfiřt sám se svou chotí Eliškou, dcerou anglického krále Jakuba I. Uvítáni byli od českých pánův pod obojí a jich paní a uvedeni do určených pro ně komnat. Nyní nastaly zase radovánky a zábavy na hradě, nerušené než vážnými postavami kalvinských a anglických kazatelův, pohoršujících se nade vším veselím a zastrašujících svým přísným pohledem každého, kdo se smál, jakoby toho bolu i žalu nebylo tak dost pod sluncem

a člověk jen proto na krásný ten svět přicházel, aby truchlil, a nikoliv, aby z přírody boží se těšil.

Jen málo kdo z panstva věděl, že Bedřich jest vyznání helvetského a když se toho dověděli, nestarali se o to, byliť neméně veselí a bezstarostní, ba až příliš bezstarostní aneb nebyli-li, zaplašovali starost hodováním, které tehdy na zámku nastalo a jehož i Bedřich rád se účastnil, neboť v oněch dobách rádo a mnoho se pívalo a předkům našim nemírné toto popíjení nejednou již bylo vytýkáno a zakazováno. A tak v zámku vše pilo, smálo se, proklínalo a křičelo, nedbajíc napomínání přísných kazatelův, kteří jako hastroši odměřeným krokem po síních, komnatách a chodbách kráčeli, říkajíce as u sebe: Však za krátko nebudete se smáti, jestiť život příliš vážný a Bálova modlárna musí býti vyvrácena.

Dne 17. prosince 1619 zvěstovaly dělové rány Pražanům královu radost nad narozením prince, jemuž na křtu dáno jmeno Rupert. Král byl radostí celý u vytržení a zahrnul královského kojence všelikou možnou nádherou. Nad jeho hlavou na kolíbce skvěla se královská koruna, kteráž nikdy neměla zdobiti jeho hlavu.

Rupert zažil pamětihodných osudův. Jakožto udatný vojín obdržel plukovnickou hodnost v německém vojště, byl r. 1638 od císařských zajat, v Linci internován a teprve roku 1642 opět na svobodu propuštěn. Po té obrátil se do Anglie, kdež jakožto princ Rupert se svými kavalíry bojoval proti puritánům a r. 1665 od strýce svého za admirála byl povýšen. Jemu přičítá se, že vynalezl spůsob leptací, kterýž v Anglii zavedl a tam takto mnoho listův zhotovil, označiv je monogramem písmenou R. pod korunkou.

Bedřichovy radosti kalily ob čas zprávy z bojiště. Nemoha ale na dlouho se truditi, nechal o vše pečovati milého pána boha a bavil se zatím při hojných tabulích, honbou aneb navštěvuje jednotlivé pány, hoduje s nimi a dvoře se jich dámám. Však k veliké jeho žalosti netrval blahý ten život dlouho, poměry se čím dále hatily. Zhusta přicházeli vyšší i nižší důstojníci z bojiště do Prahy, aby sobě zde v bezstarostném poklidu od útrap válečných odpočinuli a bujnými zábavami čas ukrátili. Přinášeli vždy děsivé zprávy o častých vzpourách svých plukův, které neobdrževše po celé měsíce žádného žoldu, aby mohly žít, zemi drancovaly a tím zase selský lid k zoufalosti i vzbouření proti vojsku doháněly. To byly smutné vyhlídky, ale on, král, svaloval všechnu starost se sebe na české panstvo, které peníze, ať už jakýmkoliv spůsobem, na zaplacení žoldu mělo opatřiti. Thurn sám nalezal se s mnoha jinými ještě vysokými důstojníky v Praze; zatím vzbouřil se dne 30. června 1620 jeho

pluk, jehož příkladu pak následovaly pluky moravské a plukHohenlohův. Vojáci požadovali konečně dlouho a často jim slibovaný žold.

Thurn přišel proto do Prahy. „Peníze!“ zvolal na Bedřicha, „muž, má-li bojovat, musí být placen, pak vše zase se napraví.“ Bedřich pokrčil ramenoma. Neměl žádných.

Jiným neštěstím, kteréž stavovské vojsko tížilo a operacím jeho překáželo, byla žárlivost mezi Mannsfeldem a hrabětem Thurnem. Žádný nechtěl podrobiti se velení druhého. Dobrodruh Mannsfeld, statečnější a odhodlanější generál než Thurn, nebyl u české šlechty oblíben; věděl to, nedbal toho ale mnoho, a když žádal na Bedřichovi, aby mu Thurn byl podřízen, aneb aby alespoň stejnou s ním měl hodnost, by mohl volně operovati, král mu to zkrátka odepřel a udatný generál byl nucen i nadále bojovati pod velením Thurnovým.

Se srdcem plným zášti proti Thurnovi a králi odtáhl Mannsfeld proti Plzni. Král děkoval bohu, že mohl nyní opět poněkud volněji dýchati. „Kurfiřství Saské, protestantská země mně pomůže,“ utěšoval se.

Když ale pánové do Saska vyslaní se vrátili a místo rady a pomoci jen výčitky od Jiřího Saského s sebou přinesli a když brzo na to zvěstováno, že kurfiřt Saský jako spojenec císařův táhne proti Čechám, nastal všeobecný poplach. Bedřich poslal ihned nejstaršího svého syna Jindřicha do Haagu a podobně učinilo i mnoho pánův dvora Bedřichova, vypravivše své manželky a děti do pokojnějších krajin.

Zde na hradě bylo čím dále tím neveseleji, všichni obávali se budoucnosti. Jen Thurn zdál se býti klidným a povzbuzoval všechny, aby byli dobré mysli; však i on, když byl o samotě, povážlivě kroutil hlavou. Konečně usnešeno, ustanoviti vojenskou radu, kteráž by pečovala o veškeré válečné potřeby, aby generálové nadále nemuseli opouštěti své pluky a odcházeti do Prahy. Za členy této vojenské rady jmenováni nejvíce uprchlí Rakušané, tak na př. Hofkirchen, bývalý dolnorakouský generál, Gothard Starhemberg, bývalý plukovník, dále Erazim Tschernembl, Ondřej Ungnad z Berbisdorfu a Krištof Kaplíř. Tschernembl byl z nich nejspůsobilejší a také poctivě s věcí smýšlel. Požadoval, aby nové daně přísně byly vymahány, veliké platy důstojnické sníženy, u českých pánů učiněna nucená výpůjčka a mince zlehčena. Dále navrhoval, aby poddanství bylo zrušeno, čímž by nadšení obecného lidu mocně bylo vzníceno a on k novým obětem povzbuzen. Také nalehal na Bedřicha, aby odebral se k vojsku a je přítomností svou k udatnosti nadchnul. Ale požadavky Tschernemblovy ve vojenské radě zamítnuty, a jen poslední přijat a Bedřich mnohými domluvami pohnut, aby vojsko, které za

něho bojovalo, navštívil a jako Maximilian Bavorský všecky útrapy války s vojíny snášel.

Bedřich sice děsil se myšlénky, že má dobrou svou tabuli opustiti, ale musel přece, snad že také povolil ze studu před svou chotí, která byla ducha statečnějšího. Dne 28. září, o svátku sv. Václava, vytáhl, žehnán lidem z hradu Pražského.

Zatím Mannsfeld, veden záštím k Thurnovi a částečně též strašným nepořádkem financí a vzdorovitostí svého žoldáctva k tomu dohnán, pojal úmysl, přeběhnouti k císařským. Poslal po bezpečných poslech své podmínky Maximiliánu Bavorskému, jenž je společně s Buquoiem přijal a jemu ihned 100.000 zl. zaslal; ostatních ještě požadovaných 300.000 zl. že mu zaplatí později. — V říjnu dostala královna Eliška od Bedřicha nevalně potěšující list. Oznamoval jí zradu Mannsfeldovu; také že požádal za propuštěnou a ji i obdržel.

„Mannsfeld nás zradil,“ zvolala Eliška k Thurnovi.

Thurn ustrnul, pak ale pravil: „Nikdy, Milosti; Mannsfeld jest nad zlato věrnější a zpráva ta jest zajisté jen nějakou lstí jeho nepřátel.“

„A přece jest to pravda, milý hrabě,“ odvětila královna, „či není on také Vaším nepřítelem?“

„Pravda, nebyl nikdy ke mně přátelským, ale toho příčinou byla jen jeho vojenská hrdost, srdce jeho jest šlechetné; nevěřím a nikdy neuvěřím v jeho zradu.“

Za málo dní po tom dostala královna nový list, v němž Bedřich, zoufaje nade vším, královně radil, aby ihned uprchla z Prahy. Šlechetná žena hodila s nevolí list na stůl. „Hanba zbabělému pisateli,“ pravila, „raditi ženě z královského rodu Stuartův k útěku, kdy všechno ještě není ztraceno!“

Však větší ještě byl spravedlivý její hněv, když Bedřich, vrátiv se do Prahy, jí se přiznal, že v zoufalství a raněným nepřátelským důstojníkem k tomu vyzván, zaslal vévodě Maximiliánu Bavorskému smířlivý list. Eliška spráskla ruce nad hlavou, nemělať v tomto okamžiku ani slov, aby vyjádřila své rozhorlení.

„Maximilián mně odpověděl,“ oznamoval Bedřich sklíčeně dále, „ale žádal na mně naprosto, abych se vzdal koruny. Toho jsem neučinil.“

Rty Eliščiny křečovitě se sevřely, hrdý její duch byl příliš pokořen; neodpověděla svému manželi ani slova a tento odešel, aby přijal anglického vyslance.

Bedřich zapomněl brzo svého pokoření a svých starostí, seděl zase na pevném svém hradě, u prostřed svých lidí, při dobře opatřené tabuli, jedl, pil, smál se a vtipkoval. Jen když Roupov, jeho

kancléř, vážný a mlčelivý to muž, stál před ním, přednášeje mu důležité záležitosti aneb diktuje mu odpovědi na prosebné listy, byl král zamlklý, neboť Roupov nikdy se nesmál a byl tak vážný, vážnější než sám anglický dvorní kazatel.

Co vše neviděly, nezažily tyto zdi! Lehkomyslnost Bedřichova přešla i na celé jeho okolí. Všichni se smáli, milkovali a pili, pili, až se omámili, nedbajíce přísných pohledů helvetských kazatelů. A tak seděl Bedřich také onoho osudného osmého listopadu u tabule, onoho dne, kdy o osud země a jeho koruny krvavě bylo losováno. Tenkráte sezváno bylo ke cti anglického vyslance také velmi mnoho paní. Bedřich byl celý šťasten, zapomněl dokonce, že nepřátelské vojsko jest na blízku, zapomněl, že sotva půl hodiny vzdálí jeho vojsko, jeho věrné české rytířstvo za něho vydává v šanc své životy. Utopil všechny starosti v ohnivém italském víně, smál se, když podzimní vítr dunění dělové palby ob čas zanesl až do hradu a k sluchu krásných paní českých, že tyto poděšeny se otřásly.

Již půl hodiny trvala kanonáda, mnozí hosté naslouchali jen roztržitě vedeným zde řečem, připadalyť jim při jejich obavách, jejich rozčilení velmi neveselými. Bedřich ale hovořil s anglickým vyslancem, žertoval s krásnými paními, jichž manželé a příbuzní stáli před nepřítelem, snad již v krvi své na bojišti leželi, a pobízel je, aby jen okusily ohnivého, všeliké starosti zapuzujícího vína. Tu objevil se v hodovní síni, s obličejem následkem jízdy celým zarudlým, setník Ondřej Haberwäschel a pošeptal králi do ucha, aby přece přišel do ležení a vojínům dodal mysli. Na dvoře, doložil, že jest pohotovu 500 jezdců, aby ho provodili.

Bedřich, nepříjemně ze svého štěstí vyrušen, váhal, ale pohled manželčin přiměl ho, že dal rozkaz, osedlati mu koně. Také anglický vyslanec dal svého koně sedlati a oba páni opustili síň, v níž rozhostilo se náhle ticho hrobové. Brzo na to slyšeti bylo dusot mnoha jezdců, pak ztratil se také tento v temném dunění vzdálených děl. Za několik minut umlklo také toto.

Uplynulo děsné, trapně dlouhé půl hodiny, v níž z počátku mnoho se mluvilo, pak ale i hovor náhle oněměl, každý napínalť sluch, zvláštní, nevýslovná úzkosť pojímala jej, kterouž zdánlivou lhostejností neb důvěrou ve vítězství hleděl zakryti, ač srdce jeho bilo hlasitě, že bys je v hrobovém tichu hodovní síně byl mohl slyšeti. Jen Eliška, chladná hrdá Angličanka, měla dosti síly, aby se opanovala. Ani mrknutím oka, ani trhnutím úst ani tonem svého hlasu neprozradila, co děje se v její duši. Když začatý od ní hovor za krátko počal váznouti, opřela se nedbale o lenošku, královskou korunou ozdobenou a promluvíc jen chvílemi k některé ze stojících

za ní komorných polohlasně několik slov v rodné své řeči, očekávala návratu svého chotě.

Konečně slyšeti bylo zase dupot koňských kopyt, z počátku ze vzdáli, pak blíže a blíže, až stanuli jezdci na zámeckém nádvoří. Mnozí poněkud volněji sobě oddechli; tu otevřeny panošem dvéře síně hodovní a Bedřich vrazil sem, sotva dechu popadaje následkem jízdy a rychlého stoupání po schodech, však přes to v obličeji celý zsinalý, zůstal na okamžik jako přimražen státi, bledý jeho obličej zalil se krví až do ruda, nejistý pohled jeho zabloudil ku královně, pak ale svezl se k zemi, jakoby styděl neb obával se vyznati pravdu. Po té klesl do nejbližší lenošky a položiv ruku na čelo, vyrazil ze sebe dušeným hlasem slova: „Vše jest ztraceno, musíme prchnouti!"

Děsný výkřik vydral se z hrdel všech dam.

Jen královna zůstala klidna a obrátila tázavý svůj pohled na pány, kteří zároveň s králem byli přišli. Všichni, kromě Thurna, mlčeli. Tento šlechetný, neohrožený hrabě odpověděl: „Jeho Veličenstvo řekl pravdu. Vše jest na útěku, bitva jest ztracena, nepřítel může být za několik hodin ve hradě."

„Ano, ano, — útěk, útěk," volal Bedřich, „pryč odtud!" Nyní nastal nevídaný zmatek. Mužové kupili se sice okolo krále, ale paní poddávaly se úplně strachu — pobíhaly sem tam, plačíce, rukama lomíce a vyptávajíce se na své nepřítomné manžele a bratry, až konečně všechny opustily síň.

Zatím co tento hlomoz trval, zapřísahali někteří panové krále, aby nedával se na útěk, nýbrž aby shromáždil vojsko a hájil své koruny. Vojska že jest v Čechách ještě dosti a za málo dní že přitáhne do Prahy. I sám Thurn a Haberwäschel byli tohoto mínění, ale hrabě Hohenlohe kroutil hlavou, bruče cosi, čemu nikdo nerozuměl. A Bedřich? Slyšel rady svých věrných? Kdož to ví? Neodpovídalť ničeho; bezedná jeho zbabělost spatřovala spásu jen v rychlém útěku.

Jeden z pánův radil králi, aby vyslal bezpečného posla k vévodě Maximiliánu Bavorskému, strýci Bedřichovu, a požádal jej za příměří na 24 hodin. Bedřichovi bylo to vhod, posel byl odeslán a zatím raděno se, co činiti, když Maximilián příměří povolí, a kam se v noci obrátiti, zamítne-li vítězný vojevůdce katolické ligy návrh.

Dříve ještě než na čem se ushodnuto, vrátil se posel a přinesl neutěšenou zprávu, že Maximilián povoluje králi pouze 8 hodin a pak žádá, aby naprosto vzdal se českých zemí.

Nastalo hrobové ticho; král byl první, jenž je přerušil. „Pak, pánové, musíme pospíchati. Prosím vás jen, abyste nám dali potřebný průvod."

„Já sám ho povedu," odvětil hrabě Thurn, „a sprovodím vás, kamkoliv se obrátíte!"

„My všichni," zvolal Haberwäschel nadšeně, „zůstaneme vám věrni až na smrt!"

„My všichni!" opětovali pánové a následovali krále. Hrabě Hohenlohe volal totéž, ale v očích jeho bylo lze čísti cos jiného.

Několik hodin panoval v paláci největší zmatek. Všichni pobíhali po komnatách a chodbách, vrážejíce do sebe v divém chvatu. Tu křičelo a plakalo ženské služebnictvo královnino, držíce v rukou své šperky a cennější šaty, tam zase přicházeli sluhové nesouce bedny plné různého zboží, zde voláno po pochodni, neboť listopadová noc již dávno byla rozprostřela nad zámkem černé své perutě, onde kráčel rychlejším než jindy krokem kalvínský kazatel, také on vlekl s sebou a sice vlastnoručně, ježto nemohl se dovolati žádného sluhy, naditý svůj vak dolů do dvora, aby tam vstoupil do některého z přichystaných vozů: zkrátka, byl to útěk velice zmatený a pohled na to vše trapný, zoufalý.

O několik hodin později byla největší část mužského i ženského služebnictva a všichni neb alespoň mnozí z těch, kdož neradi by byli padli do rukou vítězových, odjeli aneb pěšky odešli dolů do měst Pražských. Palác byl pustý. —

Od útěku „zimního" krále sloužil zámek jen k návštěvám panovníkům, kteří zde několik měsíců pobyli, aby sobě v té době znak svrchovanosti, korunu sv. Václava, dali vsaditi na hlavu.

V takovýchto dobách zazářil, jakoby ve snu, opět bývalý lesk, bývalá nádhera v síních a komnatách palácových, — ale dnové chvilkové té slávy vždy brzo pominuli a pak byl královský hrad náš jen ještě pustějším a opuštěnějším než dříve. Časem, ale vždy řídčeji a řídčeji, přicházeli vladaři a i to vždy jen za zvláštních příležitostí, tak Ferdinand II., ubíraje se z Řezna, kdež na Bedřicha byl prohlásil říšskou klatbu, zámek navštívil a zde duchovenstvu hlavního chrámu, kteréž mu bylo zůstalo věrno, vzdal díky za jeho věrnost. O šest let později dal korunovati nejstaršího svého syna Ferdinanda III.; pak přišli Sasové pod velením Arnheima, kteří zde hrozně hospodařili.

Již za Ferdinanda II. doznal palác mnohých proměn. V r. 1623 svěřil hraběti Ferdinandu z Nagrolu, podplukovníku v pluku Valdštýnově, stavbu nových zámeckých opevnění, kteráž ale nemohla být provedena a sice jednak z příčin finančních, jednak následkem válečných nepokojů.

Ferdinand III. pomýšlel pak přestavěti celý zámek, ku kterémužto účelu podnikati dal měření a dělati plány, odevzdav řízení

těchto prací dvornímu staviteli Dionysu Miseronovi z Lissonu, potomku Rudolfova oblíbeného kamenořezce. Miseron byl již také vše vyměřil, ale válečná doba, jejíž závěrkem bylo přepadení Malé Strany od Švédů, zmařila také nyní celé to dílo.

Čtyři leta po této události vtáhnul Ferdinand s celým svým dvorem do hradu Pražského a sice v přátelském úmyslu, aby Pražanům zapomenouti dal na svízele švédské okupace. Aby pobyt jeho byl ještě skvělejším, sezval sem německá knížata říšská, jakož i ovdovělou svou sestru Marii. Nyní následovala po několik neděl slavnost za slavností, v nichž také šlechta a měšťanstvo se účastnily. Roku 1656 navštívil Ferdinand opětně milou svou Prahu, tentokráte naposled, zemřelť následujícího roku, zanechav vládu synu svému Leopoldu I. Tento byl vlastně ustanoven pro stav kněžský, však smrt bratra jeho Ferdinanda IV. povolala jej na trůn. Mluvil výborně latinsky, ale jazyku nejdůležitějšího svého království nerozuměl. Zdá se, že obával se nového českého povstání, nařídilť šlechtě, aby své vysoké, pevné zámky pobořila a méně opevněné v rovině si vystavěla. Bydlel téměř rok na hradě Pražském, jenž po jeho odchodu zase spustnul, až za druhého jeho syna Karla VI. (1723) skvělým komonstvem a velkolepými korunovačními slavnostmi na krátkou dobu byl oživen.

Roku 1741 byl opět kurfiřt hostem na hradě Pražském, jako r. 1619. Tentokráte ale přišel nezván i přinesl s sebou hned vlastní svou korunu z Mnichova. Byl to Karel Albert, manžel dcery Josefa I., jenž popíraje platnost pragmatické sankce Karlovy, pomocí Francie vyšinouti se chtěl na český trůn. Karel podobal se na vlas Bedřichu Falckému. Byl to muž velmi obmezeného rozumu, slabé povahy a byl by válečné podniky hnedle zmařil svou nerozhodností a svéhlavostí. Přijímaje od každého rady a poslouchaje jí, nemohl také žádnou vytrvale sledovati.

Karel pobyl jen několik neděl ve své residenci; pak opustil Prahu, aby se do ní více nevrátil. Odchodem Chevertovým (2. ledna 1743) skončila také vláda Karla Alberta.

Národ český setrval při Marii Terezii i mohla tato plným právem psáti Filipu Kinskému, když město od Francouzů bylo dobyto: . . . „aby zachována byla země a s ní královna, neboť bez ní byla bych chudou jen kněžnou.“ A později: „Jsem odhodlána vše dáti v sázku i prohráti a jen Čechy zachrániti.“

Za čtyři měsíce po odchodu Francouzův vešla krásou zářící panovnice Marie Terezie do hradu. Jásání lidu nemělo konce a královna těšila se z toho, chovalať nyní pevnou důvěru, že konečně nade všemi nepřáteli svými zvítězí. A zvítězila skutečně, ale teprve

když Prusku postoupila Slezsko. Byla to poslední Karlem IV. získaná země. Za Václava IV. byl Lucemburk darován a hrady a zámky v Sasích a Bavořích ztraceny. Zikmund zašantročil Branibory a za Ferdinanda II. odtržena od Čech Lužice.

Hrad byl sice ještě roku 1744 od Prušákův obsazen, ale nemohli se zde držeti než 10 neděl i musili pak kvapně odtáhnouti. Však láska Braniborcova ku krásnému povltavskému městu v srdci země České neochládala, nemělť pokoje a takž jako věrný milovník přišel po 13 dlouhých letech přece jen zase, aby sobě dobyl srdce Čechie. Objal tuto milenku svou železnými rameny a posílal jí žhavé pohledy a železné polibky. Některé z nich poškodily také tuto část zámku. Po 7nedělním obléhání odtáhl jako poprvé zahanben a opustil s nářkem i zemi. Za rok na to dala Marie Terezie tuto část hradu, kteráž v 17. věku nazývala se „u dvora“, od stavitelů Luragha, Gunze a Hafeneckra přestavěti.

Od časů Vladislavových byla to nejznačnější toho spůsobu práce. Ferdinand I. vystavěl severní část hradu znovu a shořelou dal opět zříditi. Pak přestavováno částečně roku 1582 za Rudolfa, po té za Matyáše a obou Ferdinandů, ale stavba počatá pro nepokoje válečné vždy zase zaražena.

Za Marie Terezie nestavěno od samých základů znova, nechalť Luragho silné hlavní zdi a i mnohé příční státi, zazdil staré dveře a okna a dal podle nového rozdělení komnat vylámati nové. A tak zmizely staré, v dějinách památné síně, komnaty a chodby, kde Rudolf malovával, kde se svým alchymistou kámen mudrcův hledával, kde Kateřina pružným krokem se vznášívala, kde bouříval, marně svým hofmistrem zdržován, střeštěný don Julio. V jedné z těchto komnat, bylo to r. 1609, v době památného, osudného sněmu, na němž strana pod obojí dobyti si chtěla svobody náboženství a Rudolf již byl odhodlán, podepsati majestát, stranou katolickou ale mu v tom zabráněno, prostředník Adam ze Šternberka, nejvyšší purkrabí, váhajícímu dosud císaři připomínal, že by stavové obrátili se k Matyáši a k němu se připojili, kdyby udělením majestátu nebyli upokojeni. Císař to nahlížel, ale kancléř Lobkovic, jenž opíral se všelikému smíření, zvolal: „Upraví-li sobě J. Milosti bratr povolností svou ku protestantským Hornorakušanům cestu do pekla, nebude ho J. Milost zajisté následovati.“ Císař tentokráte nepodepsal.

Zde byla kdes také síně, v níž r. 1617 císař Matyáš dával velikou hostinu, a sice málo dní před oním sněmem, na němž Ferdinand Štyrský měl býti zvolen jeho nástupcem. Ferdinand byl přítomen a seděl poblíž císařovny Anny, mladé choti mnohem staršího císaře, pak řadili se okolo tabule vysocí hodnostové duchovní, dámy,

knížata a páni. Ani dvorní šašek Nelli nescházel, seděl opodál, ale zdržel se jen málo na svém místě, otáčeje se stále okolo svého pána, jenž seděl sám u zvláštního stolu. „Staroušku, staroušku," pravil tišeji než jindy k císaři, „neskládej své hlavy, sice se tito dva," a při tom ukázal na Ferdinanda a císařovnu, „spolu shledají."

Matyáš, jenž beztoho nebyl přítelem Ferdinandovým, miloval jej pak ještě méně, a Ferdinand, jemuž ona slova donešena, umínil sobě svrhnouti kardinála Khlesla, biskupa Vídeňského, jehož, jakož také bylo k pravdě podobno, považoval za původce oné obžaloby.

Snad v téže hodovní síni odbýval tři leta později zimní král Bedřich poslední svou hostinu, ale i ona byla stržena, jakož bychom marně pátrali i po komnatě, v níž narodil se korunní princ Rupert, nad jehož kolébkou skvěla se česká koruna, kterouž nikdy neměl nositi a jehož uznání za příštího následníka na trůně tak mnoha šlechtickým rodinám českým stalo se záhubnou.

Novým rozdělením komnat byla všeliká stopa po starých vyhlazena, jen jednu lze ještě sledovati; jest to stará zámecká kuchyně se svým druhdy až ku střeše sahajícím velkolepým, sálové kupli podobným dymníkem a velikým krbem. Tento stojí dosud, ovšem zmodernisován, ale kuchyně, rozdělená v patra, proměněna byla v pokoje, sloužící zámeckému hejtmanu za obydlí.

Sedm let po ukončení stavby zámku (r. 1775) proměnil císař Josef královský hrad v kasárny a ubytoval zde 6 setnin dělostřelcův. Česká šlechta, jež sídlela k vůli císařskému dvoru nejvíce ve Vídni a od času Leopoldu I. sama se poněmčila, činila sice proti této proměně námitky, ale rádcové císařovi umínili sobě zrušiti vše, co upomínalo na slavnou českou minulost, i stihl osud ten ponejvíce nejzajímavější památky historické, jako na př. kostel Božího těla na Novém městě, kostel Betlemský a jiné a jiné.

Nástupce císaře Josefa, císař Leopold II., jenž tak mnohé musel zase zrušiti, co předchůdce jeho v ukvapené horlivosti byl ustanovil za zákon, dal několik měsícův před svou korunovací hrad od jeho obyvatelův vykliditi a upraviti zase spůsobem, jenž shodoval se se záměry jeho zbudovatelky. Zde sídlela a zemřela r. 1804 vévodkyně vdova Amalie z Parmy, dcera Marie Terezie. A sem také zavítal r. 1811 druhý vznešený host, dcera Františka II. Marie Luisa, císařovna Francouzův, v průvodu svých rodičův, provodivši svého manžela Napoleona až do Drážďan, odkud tento pak jel za svým vojskem, táhnoucím na onu dobrodružnou výpravu do Ruska, z níž vrátilo se později ve stavu tak zuboženém a většinou nadobro zničeno.

Dvacet jeden rok později vidíme opět jiné vznešené hosti usazovati se v části našeho zámku. Byla to revolucí z r. 1830 se-

sazená a z Francie vypovězená rodina Bourbonská. Byl zde bývalý král Karel X., jeho syn Ludvík a Jindřich hrabě Chambord, Karlův vnuk, pohrobní syn nešťastného, roku 1820 Louvelem zavražděného korunního prince, vévody Karla Ferdinanda z Berry. Bývalý král vstoupil na cizí hostinnou půdu pod jmenem hraběte z Ponthienu, dauphin jakožto hrabě z Marne a sestra Jindřichova jakožto hraběnka z Rosny. Malý dvůr, jenž krále do vyhnanství provázel, přinesl s sebou, kromě upomínek na lepší doby, také horkokrevné naděje v slavný návrat k dobám panovnickým a kamarila osnovala zde dále pletichy, jež byla již v Luttworthu a Holyroodu s Francouzy, s novou svou vládou Orleanovcův nespokojenými, byla zapředla. Byliť tu, ačkoliv nemnozí, kteří pomýšleli na opětné dosazení samého bývalého krále na trůn francouzský, ačkoliv on dne 2. srpna 1830 podepsal listinu, jíž ve prospěch svého vnuka zříkal se nároků na trůn. V čele této strany byl starý pletichář kardinál z Latilu, arcibiskup Remešský.

Druhá strana osnovala své pletichy ve prospěch dauphina, vévody Ludvíka Angoulêmského, jejž pod jmenem Ludvíka XIX. povýšiti chtěla na trůn.

Stoupenci vlastního pretendenta trůnu, jenž jakožto Jindřich V. ve Frohsdorfu u Vídně s malým svým dvorem žil ve vyhnanství a tam nedávno zemřel, tvořili stranu nejsilnější, nazývali se „Henriquinquisté“ a zdáli se míti také nejlepší výhlídku na úspěch; tito spoléhali nejvíce na vojsko, domnívajíce se, že bývalá „garde du corps“ upamatuje se ještě na slova Karla X.: „V lepší době obdržíte prapory z ruky dítěte zpět,“ když chystaje se vstoupiti v Cherbourgu na loď, převzal prapory toho pluku.

Mnoho stoupencův jeho přibylo r. 1833 do Prahy, aby zde oslavili plnoletí Jindřicha V. Mezi nejpřednější členy této strany náležel bohatý vévoda z Blacasu; bylť zajisté nejupřímnějším a nejvěrnějším přítelem nejen Jindřicha, jehož major domus byl a kterémuž 4 mill. franků odkázal, nýbrž i krále, jemuž r. 1836 koupil zámek Kirchberg.

Četní ti Francouzové, přicházející do Prahy, aby zde s náčelníky strany kuli pikle, působili pražské, vídenské a francouzské policii mnoho trampot. I sám všemocný kancléř kníže Metternich musel proto „přátelsky“ zakročiti, aby pletichy ty nezmohly se příliš a neporušily dobrou shodu s Francií.

Vypuzený král žil se svou rodinou a svým trojdílným dvorem až do r. 1835 neb počátku 1836 na hradě, přebývaje v letě obyčejně na zámku Buštěhradech, dvě hodiny od Prahy vzdáleném a zaměnil dotčeného roku pobyt svůj v zámku s jiným sídlem.

V jednom výklenku na schodech tohoto paláce nalezl známý malíř Navrátil od vpádu pruského tam zazděnou sochu Karla VI. v životní velikosti, kteráž, jak Schaller vypravuje, od dědiců Braunových císařovně Marii Terezii byla nabídnuta, ale nikoliv koupena. I pátráno po dědicích umělcových a nalezena jedna stařenka, jí tedy ony peníze nabídnuty, kterýchž ona ale dokonce přijmouti nechtěla — zdálo se jí to příliš mnoho.

Mistr Navrátil maloval svým časem několik komnat na hradě pro očekávanou návštěvu císařského dvora ku korunovačním slavnostem Ferdinanda V. Po svém poděkování se r. 1849 přesídlil Ferdinand Dobrotivý s manželkou svou do Prahy a zvolil zde stálý svůj pobyt; zde slavil také svou stříbrnou svatbu a zde také zemřel r. 1875 želen od lidu, v jehož středu žil a jehož chudina nalezala v něm povždy štědrého dobrodince. Ferdinand miloval hudbu a pianista Schmidt, professor na pražské konservatoři, potěšil ještě krátce před posledním vzdechnutím umírajícího svou hrou. Úmrtní komnata zesnulého císaře zůstala nezměněna v témž stavu, ostatní pokoje upraveny znova pro návštěvy panovníka.

R. 1875 vlál s hradu černý prapor, prapor smutku; devět let před tím vlál taktéž s hradu prapor, však tento označoval přítomnost starých našich nepřátel, byl to prapor pruský, černobílý. Byloť zde nejprvé sídlo pruského velitele, generála Rosenberga Gruszczyńského. Po tom sestoupil zde dne 31. července králem pruským jmenovaný generál-lieutenant Vogel z Falkensteina a pruský ministr války Roon. Vogel byl v době okupace generálním guvernérem v Čechách a obýval komnaty, v nichž jindy ubytovával se arcikníže František Karel.

Vogel jest nejen dobrým generálem ale i dovedným malířem a umí prý zvláště bitvy velmi živě a věrně zobrazovati. Jsa v soukromém životě velmi přívětivým, jest jakožto voják velmi vážný a přísný i chtěl onoho památného roku také nás to nechat zakusiti. Požádal obratem ruky nic více než sumičku půl millionu zl. a do 24 hodin hned celý million zl. Jinak, prohlásil pevně a určitě, že vloží do Prahy jedenkrát sto tisíc vojáků. Ministr války a námořnictva Roon ubytován byl v pokojích arciknížecího generál-adjutanta Reischacha. V pokojích 2. patra, jež obýval druhdy nejv. hofmistr císaře Ferdinanda hrabě Airoldi, bydlel nejprvé generál-lieutenant Rosenberg, později generál-lieutenant Erich a civilní komisař pro království České, zemský rada Steinmann.

V předpokoji hraběte proháněli se sklepníci hostinského p. Novotného, pořádajíce jídelní náčiní aneb přijímajíce a vykonávajíce dané jim rozkazy; bylať ve vedlejší jídelně tabule stále pokryta a studenými pokrmy a vinnými láhvemi opatřena. V ostatních komnatách ubyto-

váni byli guvernérův pobočník, hrabě Vedell, rytmistr hrabě Schlieben, pak Erichův pobočník pan Latten, policejní rada Albrecht, vrchní štábní lékař Dittmann a jiní důstojníci. Voglova rodina obývala komnaty arcikněžny Žofie. Voglův syn, setník Šimon z Falkensteina, byl u Jičína raněn.

Dva dni před vyklizením hradu, dne 25. srpna 1866, dával ještě guvernér ve svých komnatách slavnostní hostinu, k níž byl pozván také purkmistr Pražský dr. Bělský. Mezi cukrovinami vyznačovaly se mnohé bonbony, na jichž obálce dovedně zobrazen byl řád sv. Leopolda. Konečně dne 27. srpna opustili nás nezvaní hosté a město mělo ještě zvláštní potěšení, zaplatiti za stravování jen několik neděl zde ubytovaného pruského panstva hezkou sumičku 9500 zl. Odchodem jejich skončil se hlučný a pestrý ten život a jen krátkou dobu oživovány byly různé komnaty a chodby dělnictvem, vynasnažujícím se, aby vše opět uvedeno bylo v dřívější stav a připraveno ku přivítání panovníka, pak nastalo zase hluboké ticho, kteréž teprve r. 1878 ustoupilo čilejšímu ruchu, v kterémžto roce usídlil se v této části hradu korunní princ Rudolf. Bylot to, jak už dotčeno, po nesmírně dlouhé době zase poprvé, že korunní princ sídlel opět na hradě. Pražané také důstojně ho uvítali; však slavnostněji ještě byl korunní princ vítán, když roku 1881 korunní princeznu Stefanii z Vídně, kdež sňatek jejich byl vykonán, uváděl na hrad královský.

Náměstí Svatojirské.

Kráčejmež nyní po terase k východnímu příčnému křídlu, kdež obloukem

chodby Vladislavského oratoria

přijdeme na náměstí Svatojirské. Než ale na toto vkročíme, chci upozorniti vás na chodbu samu, kteráž, jakkoliv sama o sobě nepatrna, přece v dějinách se připomíná.

Když Benedikt Rid, zvaný Beneš z Loun, vystavěl hrad a v hlavním chrámu královské oratorium (z něhož prvé točité schody vedly do kaple), zřídil přístup k němu otevřenou, na 2 obloucích spočívající chodbou dřevěnou, do níž jak ze dvora kulatou věží, tak z komnaty Vladislavovy, hraničící se zelenou světnicí, se vcházelo. Chodbou touto nešen byl druhý král Český z rodu Jagellonců̊v, Ludvík, jakožto děcko ku korunovaci. Touž zlatem protkávanými koberci a drahými gobelíny nádherně ozdobenou chodbou bral se dne 29. července 1617 korunovační průvod Ferdinanda II. Arcikníže oděn byl v bílé stříbrné roucho, poblíž něho kráčel Slavata, i spozorovav to Ferdinand, obrátil se a pravil k němu šeptmo: „Jsem přece rád, že jsem koruny České dosáhl bez hryzení svědomí.“

Slavata pokrčil ramenoma a mlčel.

Ferdinand narážel na radu Slavatovu, aby nepřisahal na majestát. Nyní tázal se Slavata kardinála Khlesla, doufaje nalézti v něm stejnésmýšlejícího, ale Vídeňský biskup odvětil: „Chce-li arcikníže zříci se německé koruny císařské, nechť jen osvědčí takovouto náboženskou horlivost.“

Ferdinand ale chtěl české i německé císařské koruny dosíci i tázal se, puzen svým svědomím, Pražských jezovitův o radu. Tito upokojili ho, že „smí daný již list majestátní potvrditi, nemůže-li leč touto cestou dojíti vlády, ale vydati že by tu listinu byl nikdy nesměl.“ Za čtyři leta na to roztrhal Ferdinand osudný „majestát“, když byli obhájci jeho na popravišti skončili svůj život.

A teď vejděmež na náměstí Svatojirské. Nyní panuje zde čilý ruch, nalezáť se zde stavební huť chrámu Svatovítského a veselý klepot zaznívající odtud přes dřevěnou stěnu pochází od kamenníkův, zarovnávajících mocné kvadry a pracujících o jemně zčlánkovaných baldachynech, konsolech, fantastickém lupení a kružeb ku kamenné ozdobě oken.

Náměstí omezuje východně prastarý kostel sv. Jiří se svými dvěma kamennými věžemi. Bohužel nesouhlasí hlavní průčelí toho

chrámu, kteréž ve slohu pozdější renaissance bylo vyzdobeno, s románskými věžemi a s vnitřkem této basiliky. Úzká Jirská ulička dělí kostel od Terezianského ústavu šlechtičen s okrouhlou jeho, na sloupech spočívající předsíní. K této budově, tvoříc s ní pravý úhel, pojí se starý kostelík Všech Svatých a od tohoto vybíhá východní křídlo budovy Vladislavské, sál s jízdnými schody a budovou někdejšího postulátního sněmu na náměstí. V levo basiliky sv. Jiří zvedá se červenavé průčelí stavitelem Mockrem v středověkém slohu zbudovaného proboštství, táhnoucího se až k tmavé uličce Vikářské.

Obrátíme-li se pak na západ, vidíme před sebou presbyterium nádherného velechrámu s jeho pilíři a opěrami, v pravo od něho uličku Vikářskou a vlevo vzpomenuté již příčné křídlo s prvé jmenovanou chodbou k oratoriu. Nad zeď, táhnoucí se od tohoto křídla až k budově síně postulátní, vyčnívají pilíře a střecha sálu Vladislavského.

V době, kdy vypravování své počínáme, roku 995, nebylo zde tak přívětivo. Na místě nynějšího „Theresiana“ a kostela Všech Svatých spatřujeme nízké kamenné domky a stromoví; totéž vidíme i v levo, místo hlavního chrámu táhne se podlouhlá budova kláštera kanovnického, nad niž vyčnívá malý kostelík sv. Víta se svými dvěma věžemi; jen basilika Svatojirská zbožného Vratislava již stojí zde v původní své podobě s okrouhlou vchodní brankou.

Jedné noci zmíněného roku kvapil houfec ozbrojeného lidu po tomto náměstí k biskupskému dvoru, aby tam vyhledal cizoložnici, kteráž, jak se dověděno, byla se utekla pod ochranu biskupa Vojtěcha. Nenalezše tam ani ženu ani biskupa, spěchali nazpět a tu vyšel jim vstříc biskup, jenž byl v kostele Svatovítském konal pobožnost. Hněvem rozpálení mužové ihned ho obklopili, žádajíce na něm, aby jim na zasloužený trest vydal cizoložnici, kteráž se byla s jakýmsi knězem prohřešila. Vojtěch snažil se dav upokojiti, nabízeje, když se mu to nechtělo dařiti, sebe sama za oběť smírčí.

Surovci propukli v divoký smích. „Marně,“ zvolal jeden z nich, „bažíš po smrti mučenické; nevydáš-li nám cizoložnici, pomstíme se na tvých bratřích, jich ženách a dětech.“ „Bůh nevinných chrání,“ zvolal Vojtěch, — ostatní slova jeho přehlušil divý křik, lid pádil ku kostelu Svatojirskému, v němž, jak jim v té chvíli právě vyzrazeno, cizoložnice se modlila. Strážce dveří, jemuž pohroženo smrtí, — třesa se na celém těle, prozradil jim místo, načež dvéře modlitebny za hlavním oltářem vypáčeny a nešťastnice od oltáře, u něhož klečíc se modlila, za vlasy odvlečena. Marně křičela a prosila za slitování, marně vší silou držela se oltáře: byla vyvlečena před chrám a tam muži svému odevzdána na potrestání.

Tento zavolal jednoho z nejsprostších svých pacholkův, jenž nešťastnici na nádvoří před chrámem sraziti musel hlavu.

Běduje nad touto ohavností a rozhořčen znesvěcením chrámu, roztrhl Vojtěch kněžské své roucho a volal boží kletbu na vrahy.

Přítomní Vršovci, slyšíce kletbu Vojtěchovu, propukli v hlasitý smích a opustili, vyhrožujíce celému rodu Slavníkův, jeviště krvavého svého činu.

Leta minula, než kletba na krvavém tomto rodu v celé své hrůze se vyplnila.

Cizoložnice.

Náměstí toto, na němž tekla jejich krev, mohlo by mnoho vypravovati o knížatech Přemyslovcích a jejich bojích, o Otakarech a braniborských lupičích. Za času Karla a Jana Lucemburského bylo náměstí obraženo kamením a jiným stavivem, zedníci stavěli královský palác, spočívající snad na základech starého přemyslovského, v němž později Beneš z Loun zřídil své budovy, jež podnes spatřujeme. Za dob Karla IV. měla nová budova velikou vchodní bránu, vedoucí do veliké síně. Zde před touto branou sedával v určité dny Karel na soudě a k němu, spravedlivému a nestrannému soudci

přicházeli jeho poddaní, přicházeli sirotci a vdovy a on vyslýchal jejich žaloby a narovnával spory.

Na tomto náměstí stála nejprvé Klussenbachova socha sv. Jiří, než r. 1541 při požáru v zámku zlomeno jedno jeho rámě a kopí. Zde na tomto náměstí dal Karel IV. o hodu velikonočním (7. dubna 1371) postaviti sedmdesát dvě tabule, u nichž mnoho cizích knížat, dvorní úřadníci a on sám s císařovnou stoloval. Při této příležitosti dal se obsluhovati svým komorníkem, místo, jak obyčejně, šlechtici, aby i tito účastniti se mohli společné hostiny. Po obědě produkovala se k žádosti Karlově císařovna Alžběta, zlomivši dvě jí podané konské podkovy, jakoby byly ze dřeva a ohnuvši a zlomivši dva nože. Někteří z přítomných pánův domnívali se, že to též dovedou, ale žádnému se to nepodařilo.

Čtyřicet devět let později proháněli se zde ozbrojení žoldnéři Hanuše Polenského, snad že i na témž místě stolovali, ale oběd jejich záležel jen z konského masa, neboť Husité byli tak zlomyslní a hrad tak dobře obklíčili, že tam žádných potravin dostati se nemohlo. Ne lépe dařilo se co do stravy Francouzům r. 1742, s tím jen rozdílem, že místo Husitův střehl hrad velice katolický kníže Lobkovic, nepouštěje žádných potravin do obleženého města a bodrý Francouz smíchem a zpěvem kořenil sobě nezvyklé jídlo, kdežto Polenského němečtí žoldnéři nebe i zemi proklínajíce tvrdé konské maso pojídali.

Ani tito ani o několik měsíců později bojovníci krále Zikmunda nebyli přes desateronásobnou svou přesilu s to, přemoci husitskou Prahu, nedostávaloť se jim nadšení, kteréž Husity a kališnické Pražany pudilo do boje; tito bojovali za myšlenku božskou, onino za žold a pak za nejistou vyhlídku, že zahynuvše na bojišti přímo dostanou se do nebe.

Minula leta, na půdě, již druhdy kopytem svým hrabal bujný oř, po níž kráčívali četní obyvatelé hradní a cizinci, na půdě té rostla tráva, výmluvně svědčíc o opuštěnosti živého kdysi náměstí. Králové se svým dvorem sídleli dole ve městě a zanedbaná nádherná budova Karlova hynula.

Tu přišel Jagellonec do Čech a ihned nastal zde nový život. Přišli zedníci, kteří dle plánu Beneše z Loun buď jednotlivé části staré budovy bourali neb okna a dveře ve zdech na sáh tlustých namahavě vylamovali a uvnitř nové komnaty a síně zřizovali. Palác nebyl ještě dostavěn a bojácný Vladislav již se do něho přistěhoval. Ale i zde necítil se Polák bezpečným neb dosti pohodlně ubytovaným, odtáhlť za krátko do Uher a usídlil se na hradě Budínském. Jen jednou navštívil ještě s velkým komonstvem nádherně oděných Uhrův

královský hrad, nepobyl zde ale dlouho, srdce jeho táhloť jej zpět do hlavního města uherského.

Palác i dvůr jeho zase spustly; neboť ačkoliv sídlo vlády bylo na hradě, scházelo mu přece slunce, které teprve za Ferdinanda I. opět na krátkou dobu vzešlo. Česká i cizí šlechta sjížděla se sem opět na bujných komoních v čele svých zbrojnošův, cizí knížata a hrabata, umělci, učenci a měšťané oživovali dvůr, sídleltě král opět ve svém paláci a s ním četný dav úřadnictva a služebnictva.

Však i řemeslníky zde zase shledáváme; král Ferdinand okrašloval zámek novými stavbami. Za řemeslníky přitáhli kramáři a postavili své dřevěné budky mezi pilíře; hospoda, aneb, jak věc tenkráte nazýváno, kuchyně zařízena v jednom z domků, zkrátka, bylo zde velmi živo.

Roku 1541 za neobyčejně parného dne zatměl se pojednou dvůr ohromnými oblaky dýmu; hořelo na všech stranách; před námi klášter sv. Jiří se svými oběma kamennými věžemi, za ním budova purkrabská s Daliborkou. V pravo byla okna kostela Všech Svatých požárem uvnitř zuřícím děsně osvětlena. Také ze soudní síně (sálu sněmu postulátního) a z vedlejší budovy valily se sloupy dýmu a ohně. V levo zachvátil rozkacený živel budovu mezi onou veřejnou kuchyní a farou, v níž nalezaly se těžká děla. V těchto místech stála také kašna s kovovou sochou sv. Jiří, jemuž padajícími kameny neb trámy uražena ruka a kopí.

Šest let později dne 8. července byla mnohá z těch budov již zase k obývání zařízena, usídlilť se král po velkém svém vítězství u Mühlberka zase na hradě. Ale tentokráte byl velmi nemilostivý navzdor svému vítězství a lze říci, že hrál tentokráte s Pražany: „vše anebo nic“ a — vyhrál.

Vidíme bojácné Pražany s plachým a tesklivým pohledem státi před tribunou, postavenou před východním oknem soudní síně, na níž Ferdinand I. seděl na soudě nad měšťany, kteří pro porušení svých a stavovských, přísahami stvrzených výsad se byli vzbouřili. Bylo tu přes 600 nejbohatších a nejváženějších měšťanův ze všech tří měst shromážděno. Vedle krále seděl jeho syn, arcikníže Ferdinand, pak mnoho cizích knížat a českých i moravských pánův. Ladislav z Lobkovic stál s obnaženým mečem po boku královĕ. Když na pokyn nejvyššího purkrabí nastalo ticho, ohlásil zemský hejtman Václav z Ludanic, že bude všem obžaloba přečtena, načež že král vyslechne jejich ospravedlnění se.

Na to počal Jan Kolský předčítati obžalobu, v níž všichni obviněni byli z neposlušnosti ku Jeho Královské Milosti. Byly to častěji již vzpomenuté útoky na výsady stavovské, na něž byl Fer-

dinand přísahal, jež ale, jak souzeno, byl porušil a na jichž obranu uzavřeny byly vzájemné spolky.

Již o několik dní dříve byli měšťané dostali pokynutí, aby vzdali se králi na milost i nemilost, načež že dostanou milost. Ačkoliv mnozí proti takovéto sebeobžalobě se opírali, mínil stařičký kancléř Starého města, že by vzpoura proti králi měla za následek velké krveprolití a spustošení města a mluvil, když po přečtení obžaloby měšťanům povoleno se hájiti, také v tomto smyslu, an pokleknuv pravil, že by poddaným neslušelo se, aby přeli se se svým milostivým králem, a že se tedy Pražané vzdávají na milost i nemilost. Po tomto vyjádření nařízeno všem, aby vešli do soudní síně a tam vyčkali odpověď, zatím že se páni soudcové uradí. Nic zlého netušící měšťané opustili dvůr a natlačili se do soudní jizby. Na to poručil Ferdinand tuto rychle zavříti a německými vojáky střežiti.

Po dlouhé, dlouhé době předloženo zajatým několik článkův ku podpisu, jež tito čtli s utajeným vztekem. Některé z těchto článků zavíraly v sobě dokonalou záhubu hmotného jejich blahobytu, úplný zmar obecního jejich zřízení a majetku. K závěrce žádalo se za vydání zbraní a požadovaly se peníze. Viděli, že vešli do pasti. Žádali, aby směli o tom promluviti se svými spoluobčany. To jim odepřeno a jen někteří byli za tímto účelem na několik hodin propuštěni, ale museli se zavázati, že se za několik hodin zase vrátí. Ostatní byli zatím zavřeni do sklepů královského paláce a německými vojáky pilně střeženi.

Konec všeho byl, že se města králi vzdala na milost a nemilost. Teprve za mnoho neděl byli měšťané z vězení svého propuštěni. Někteří z nich byli na smrt nemocni, mnozí zšíleli. Čtyři z těch pánův, mezi nimi 70letý Fikar z Vratu, pro bystrost ducha obecně vážený dvorní sudí království a staroměstský vrchní konšel, byli popraveni.

Téhož dne, 22. června 1547, zahájen byl sněm. Nazván byl proto sněmem krvavým.

Od té doby konala se zde též leckterá slavnost i připomínáme jen velkého turnaje z r. 1562, jenž na oslavu korunovace Maximilianovy se zde odbýval, při kteréžto příležitosti lid tak silně se tlačil na jízdnou sochu sv. Jiří, že ji skácel.

Za Ferdinanda, jenž přebýval nejvíce ve Vídni neb v německé říši, náměstí spustlo a oživlo vždy poněkud jen tehdy, když panstvo navštěvovalo sněmovnu, aby rokovalo o proposicích králových. Z počátku byli páni ostýchavi, pokud totiž v myslích jejich tkvěla vzpomínka na „krvavý sněm,“ když ponenáhlu mizela, přibývalo jim zase odvahy.

Za nástupce Maximiliána, nejsnášelivějšího krále, pozvedali již směleji svých šíjí, žádajíce za svobodu náboženskou. Král jim ji dal, ale syn jeho Rudolf vzal ji zase. Rozčilení proto vzmáhalo se každým dnem, na každém sněmu požadována od císaře nazpět, ale pokaždé pod nějakou platnou záminkou odepřena.

Bylo v květnu roku 1609. Nekatoličtí stavové čeští byli nesmírně rozhořčeni, bylať vláda k prosbám jejich za svobodu náboženskou odpověděla uzavřením sněmu.

Dne 5. května táhli všichni na hrad a zatím co na náměstí Svatojirském ve skupinách hovořili, žádala deputace císaře za opětné zahájení sněmu. Všechno bylo marno, ani výmluvný Budovec nemohl Rudolfa obrátiti k jinému mínění. Rozčilený císař byl velice rozzloben a zapověděl jim všeliké schůzky.

Rozhořčeni vrátili se pánové k panstvu dole je očekávajícímu. Zasmušilé jejich vzezření zvěstovalo již zdáli, jak pořídili. „Jest to marno,“ ujal se slova Budovec, „chtějí nás potlačiti, císař zakázal nám scházeti se, a přece chceme a musíme dojíti cíle a jen svornost může nám dáti vítězství.“

„Ano, svornost!“ volali všichni. „Jeden za všechny a všichni za jednoho“ i pozvedali přísahajíce ruce své k nebi, načež podávali si vzájemně pravice.

„Na novoměstkou radnici!“ zvolal kdosi a všichni vsedali na koně a jeli ulicí Svatojirskou zadní branou hradní dolů na Malou stranu. Druhého dne přišli opět; tentokráte, nešetříce dvorního mravu, ve vysokých jezdeckých botách a bůvolích koletech a silně ozbrojeni. Přišli a odešli, aniž by k cíli svému o krok se byli přiblížili. Dvůr hradní slyšel jejich kletby. Tak se věc opakovala po několik neděl; 26. června (1609) sešli se, rozčilenější než kdy dříve, zde na dvoře, vsedali na koně a do vozů a opouštějíce dvůr, dali se do hrozného psího, vlčího a kočičího vytí, tak že vrány a kavky na věžích hnízdící byly vyplašeny a obyvatelé vůkolních domů neméně polekáni k oknům spěchali. Neladný ten křik trval ještě dlouho, když už hrad měli za zády.

Dne 12. července zazářily obličeje jejich radostí; tentokráte slyšel dvůr jen rozjařené jejich hlasy, bylť císař podepsal „majestát“. Od této chvíle bylo na dvoře klidněji, bylyť se vášně utišily; páni kráčeli již zase v přiměřenějším obleku a méně bojechtivě po dvoře ku vchodům sněmovním aneb spěchali v černém španělském obleku do předpokoje císařova, aby se zde poklonili; toto stávalo se velmi zřídka, a když se to r. 1611 opět stalo, měli zase svůj bůvolí kolet, meč, krunýř a vysoké jezdecké boty s ostruhami na sobě. Bylyť

opět nastaly válečné doby, na dvoře rozlehal se těžký dusot válečných ořů a stavovské vojsko tábořilo na nádvořích.

Za několik neděl na to vypínali se tu páni a paní v nádherných svátečných šatech, slavenať korunovace, ale za málo měsíců po tom nabyla práva barva smutková. Rozkoš, radost a žalost střídaly se rychle za sebou, pak přišel běs a zmocnil se toho místa. Nikdo neodvážil se po západu slunce vyjíti z domu. Proč? Strašilo; zjevoval prý se duch někdejšího císařova komorníka Ruckého.

Po smrti Rudolfově bylo několik císařských služebníkův k rozkazu nového krále uvězněno, mezi nimi i Rucký, Rudolfův důvěrný sluha. Proč se to stalo, nedověděl se lid tak brzo a proto kolovaly různé důmněnky, pravící, že Matyáš proto jej dal odpravit, poněvadž osnoval nové pletichy proti zemi a Matyášovi; jiní mínili, že byl proto usmrcen, aby neprozradil tajemství zesnulého krále, a opět jiní soudili, že jest proto držán ve vazbě, aby pověděl, kam poděla se „tinctura auri“ (vodička na zlato) neb „lapis philosophorum“ (kámen mudrcův), které prý císař nosil u sebe.

Takové pověsti kolovaly po hradě, skutečně ale vsazen byl k radě Khleslově do bílé věže pro různá politická tajemství, v něž jen on sám byl zasvěcen, a když zapíral, hrozil mu biskup, že postaví jej před tužšího vyšetřovatele, jemuž pak zajisté se vyzpovídá.

Rucký se toho tak velice ulekl, že když sluha jeho o poledni od něho odešel, aby mu přinesl jídlo, na hedbávné šňůře, na níž druhdy nosíval komornický svůj klíč, se oběsil. Tělo jeho zavezl kat na Bílou horu a zde, na tomto jinak málo užívaném popravním místě, je rozsekal na kusy, srdce z něho vytrhl, o ústa mrtvého je otloukl a mrtvolu pak do jámy zahrabal.

Od té chvíle neodvážil se nikdo noční dobou na dvůr, neboť mrtvý Rucký jezdil tu na ohnivém kozlu, obklopen mňoukajícími kočkami, mečícími kozly a všelikými potvorami a sice týmž spůsobem, jako činíval za živa, když ulicemi pražskými jezdíval na obhlídku a honbu po hezkých ženštinách. Když to strašení nějakou dobu trvalo, bylo mrtvé tělo Ruckého zase vykopáno, spáleno a popel hozen do Vltavy.

Jmění komorníkovo bylo hned po jeho uvěznění Desiderem Proskovcem, komorníkem, Adamem ml. z Valdštýna a Barvitiem sepsáno. Nalezeno u něho 40 ctů. zlata, 60 ctů. stříbra, dále drahokamy, perle a jiné skvosty, což vše na 17 millionů zlatých ceněno.

Když strašidlo neklamným tímto prostředkem bylo zažehnáno, upokojily se také rozčilené mysli obyvatelstva; mluvilo se sice dlouho ještě o něm, znaliť všichni mocného komorníka, jenž usmívával se na hezké dívky a paní a tyto také méně se ho obávaly, než dřívěj-

šího tak strachovaného a nenáviděného komorníka Langa. Nyní byli oba mrtvi a lidé byli rádi, že byli a těšili se čilému ruchu, jejž přítomnost královského dvora na hradě opět vzbudila.

Jednoho dne r. 1616 byl dvůr zase slavnostně okrášlen. Byla korunovace královny Anny a po ní veliký turnaj. Královna dívala se se svými paními z Rožmberského domu těmto hrám, které již dávno byly pozbyly někdejšího svého nebezpečí a v této době nebyly než skutečnou hrou, jako dnešního dne karusely. Manželky a dcery českých pánův seděly na vysokých tribunách.

Dvě leta později byl dvůr již do Vídně se přesídlil a s ním i všechen ten pestrý ruch. Bylo zde viděti jen trabanty a zámecké střelce, pak zámeckého hejtmana Diviše Černína z Chudenic, měšťany měst Pražských, katolické a utrakvistické šlechtice, mající co činiti u apellace české kanceláře aneb u některé na hradě bydlící osoby. Teprve v době sněmu neb zasedání soudních bylo zde živěji, navštěvovány krámky ve Vladislavském sále postavené a baveno se jako druhdy v této veliké, všem přístupné síni.

O křížových dnech v květnu r. 1618 táhla tudy za časného rána procesí, ubírající se nejvíce ze Strahova do hlavního chrámu a kostela Všech Svatých.

Poněvadž tyto poutě od katolíkův pražských četně byly navštěvovány, sesílil hradní hejtman, aby všelikým nepořádkům zabránil, zámecké stráže. Jednoho dne přijeli utrakvističtí, či jak raději se nazývali, evangeličtí páni velmi rozčileni na dvůr; jindy provázející je čeleď nebyla ale od zámeckých stráží do hradu vpuštěna, nad čímž páni velice byli rozhořčeni, přičítajíce jednání toto oběma místodržitelům, Martinici a Slavatovi.

„Svévole tato přijde těmto zrádcům draho,“ horlili někteří pánové.

„Svévole?“ opakoval jeden z pánův, „toť zráda, vždyť jste slyšeli, že zámecké stráže naše vůdce a zvláště hraběte Thurna prý násilně zde zadržely.“

„Ať se jen opováží,“ volali někteří; jeden z pánův ale prosil je, aby zůstali klidni. „Žádné násilí nyní, však přijde čas, kdy se nám musí zodpovídati ze všeho popichování a rušení míru náboženského!“ Po té kráčeli zvolna ku hradu. Vracejíce se po nějaké době volali na sebe: „Zejtra ráno dostavte se do vysoké školy!“

Byla středa 23. května, překrásné jitro, vůkol samý slunečný jas, hluboký klid a mír. Ranní slunce odráželo se ve vysokých oknech chrámu, z něhož zazníval zpěv procesí, kteráž po starém obyčeji ve dny křížové navštěvovala nečetné ty katolické kostely. Po skončené mši kráčelo procesí z hlavního chrámu po nádvoří ku kostelu Všech

Svatých, v němž druhou mši slyšelo, po kteréž pak katolíci rozešli se domů. Pět z pánův, kteří taktéž procesí se byli súčastnili, kráčelo, horlivě mezi sebou rozmlouvajíce, k malému Vladislavskému dvoru, kdež ve dveřích schodiště, vedoucích k různým kancelářím, zmizeli. Čtyři z těchto pánův byli místodržící. Byli to velkopřevor Děpolt z Lobkovic, nejvyšší purkrabí Adam ze Šternberka, Slavata a Martinic. Za nimi plížil se ponížený písař Fabricius.

O hodinu později přerušen byl ranní klid rachocením a dusotem četných vozův, jezdcův a pěších, kteří jednak z hloubi Svatojirské ulice, jednak od Hradčan na tomto dvoře se scházeli. Byli to páni a rytíři pod obojí, někteří poslové venkovských měst a značný počet hrubými i malými puškami ozbrojené čeledi. Mnozí pánové měli kromě svých mečů také pistole za pasem. Na dvoře panoval veliký šumot, než větší část pánův a sluhův odebrala se do Vladislavského sálu.

Nedlouho potom rozdělil se Thurnův branný lid ve tři houfce a obsadil k velikému zděšení stráže všechny tři hradní brány.

Za krátko na to zavládlo mezi lidmi po dvoře přecházejícími veliké rozčilení. Muselo přihoditi se cosi neobyčejného, neboť z vnitř hradu hrnuli a tlačili se pánové, rytíři a jejich lidé, pádíce u velikém rozčilení ku bráně, vedoucí na náspy a do příkopů; jiní volali po klíčích od brány, pak zase voláno: „Postřílejte je!“ načež padlo několik ran. Všude tvořily se skupiny lidí, rozmlouvajících horlivě o tom, co se právě přihodilo. Bylať nastala katastrofa: místodržící Martinic a Slavata a prostořeký písař Fabricius shozeni z okna.

Odpoledne téhož dne bylo zde již poněkud klidněji, ačkoliv stavovský branný lid stále ještě přicházel a odcházel, ale i tito konečně usadili se ve branách, aby odpočinuli. Měli-li tu jaký rozkaz, pak konali ho velmi nedbale, neboť z ulice Svatojirské přicházeli dva muži, prvého ti lidé znali, byl to zemský ranlékař Thomassoni a muž v chudobném oděvu, s pomazaným obličejem, jenž šel za ním, zdál se, jak potkávající je lidé se domnívali, býti jeho pomocníkem. Nikdo se dále o ně nestaral a nechali je odejíti z hradu. A přece byli by zbrojnoši dobře pochodili, kdyby je byli zadrželi, byltˇ druhý ten muž místodržitel Martinic, jenž šťastně ušel smrti i vazbě a nyní prchal ze země.

Když císař Rudolf rozžehnal se se světem, pochován i všechen jarý a bujný život zdejší s ním do hrobu; zamihotal sice za krále zimního ještě jednou bývalý lesk tohoto náměstí, ale pak ponenáhlu uhasínal.

Vzezření tohoto prostranství jest a bylo vždy mnohem vážnější než ostatních dvorů, fantastická stavba vysokého velechrámu, tmavé

ulice, sem ústící, veliká temná kamenná spousta budovy Vladislavovy s vypínajícími se gothickými pilíři a prastará basilika sv. Jiří s pochmurnými klášterními zdmi a kamennými věžemi: to vše přispívalo k jeho vážnosti. V dobách Václava IV. a Rudolfa II. bylo zde slýchati temné řvaní zavřených lvů; v dobách Otakarů chraptivý štěkot pobíhajících okolo hradu vlků.

V druhé polovici 18. století bylo zde opět velmi živo; starý věžatý palác mocných Rožmberkův částečně sbourán a nyní proměňován v nový palác pro ústav šlechtičen. O několik let později svištěly ohnivé koule u velikých obloucích nad tímto náměstím; tu ovšem bylo zde velmi neveselo a každý, ani staré střelce ve branách nevyjímaje, hledal útočiště v pevných sklepích. Ale i tyto hrůzy pominuly a lidé sobě oddechli, když zavládl zase svatý pokoj a tichý klid rozhostil se opět na tomto náměstí. Jen několikráte ještě viděno červeně uniformované střelce z bran, tvořící od kostela Všech Svatých až ku dveřím hlavního chrámu dvojřadí, jímž šlechtičny z Theresiana vážně kráčely, pak zmizely tyto stráže navždy a vojáci s mnohem přísnější kázní zaujali jejich místo. Ale ani tito nerušili hluboký klid, jenž jen někdy hrčením některého dvorního kočáru z ústavu šlechtičen a jen velmi zřídka některým jiným povozem byl přerušen, který zastavil před klášterní fortnou a duchovního inkvisita sem odvážel. Po červencových dnech r. 1848 slycháno zde řinčení okovů, jimiž spoutáni byli vězňové, kteří ze svého vězení, někdejších to klášterních cel, k vojenskému soudu na druhém dvoře byli voděni.

Až asi do roku 1859, kdy zřízena zde stavební huť, přerušováno ticho tohoto dvora jen ve dva dny v roce, a sice ve dny sv. Jiří a sv. Ludmily, zástupy pobožných neb zvědavých lidí, tlačících se mezi postavenými tu ve dvou řadách boudami s perníkem, obrázky svatých a jiným toho druhu zbožím.

Od té doby ale, kdy kamenníci za onou prkennou přehradou pracovati počali, přestalo ticho a s ním i ona vážnost, kteréž jen ve dny nedělní a sváteční a i to jen odpoledne zde zavládají.

Nejstarší budova tohoto náměstí jest

basilika sv. Jiří.

Kostel sv. Jiří a klášter.

Kostel.

Kdož by řekl, že jest to prastará ona basilika z 11. věku! Zmizelo prosté románské průčelí, kteréž v 16. věku proměněno v barokní façadu, při čemž mnohé staré ozdobné tvary zmizely pod maltou,

Kostel sv. Jiří.

jako na věžích, aneb pod kladivem zedníka, a tak důkladně vše zalepeno, že tím i professor Grueber ve svých „Stavebních památkách českých" sveden byl k nepravým úsudkům o bohatě vyvinutém starém průčelí.

Rytířského patrona tohoto kostela, sv. Jiří zápasícího s drakem, spatřujeme ve výšce jakožto basrelief ve štítu, v pravo zdobí pilíř zakladatel první budovy, kníže Vratislav, s křížem označenou vévodskou čepicí, drže v pravici vzorek kostela, v levici pak knížecí žezlo. Na levém pilíři vidíme kamennou podobu kněžny Mlády, jakožto první abatyše, v rouchu jeptišském; hlavu, zastřenou klášterním závojem, zdobí vévodská čepice, v pravé ruce drží breviář, na němž leží koruna, v levé pastýřskou hůl. V pravo u kostela vidíme přistavenou copatou kapli sv. Jana Nepomuckého s točitými sloupy a jinými ozdůbkami. V levo táhne se budova klášterní, tvoříc pravý úhel s nově vystavěnou residencí proboštskou, kteráž částečně spočívá na starých základních zdech klášterní budovy, v níž nalezala se druhdy klášterní fortna. Tato otvírá se nyní ve výše zmíněné, ku kostelu přilehající budově a nad ní ve výklenku nalezáme ze šestnáctého století pocházející, rukou dovedného mistra pracovanou P. Marii s děťátkem, s obdivuhodným, líbezným obličejem a krásným, důstojným pohybem. Socha byla nově polychromována a zároveň s ní přenešena i stará kamenná obruba brány, na níž vytesána jsou slova: „Ave Regina Coelorum."

Však obraťme se nejprvé k basilice. Kníže Vratislav I., zbožný manžel pohansky smýšlející Drahomíry a otec sv. Václava, založil za své vlády (r. 912—921) tuto basiliku a zasvětil ji kapadockému princi, křesťanskému Perseovi, Jiřímu, o němž legenda vypravuje, že přemohl draka a takto královskou jednu dcerku vysvobodil od smrti.

Vstoupíme nyní do míst, nad nimiž téměř 10 věků se bylo přesunulo. Zde zazníval ranní zpěv prvních klášternic českých a první slavný truchlozpěv katolických kněží, spouštějících zakladatele této svatyně do chladného lůna země. Zde kráčel sv. Václav s kněžími, nesoucími ku hrobu drahocennou truhlu s ještě drahocennější mrtvolou Ludmily, jeho babičky, první křesťanské mučednice české.

Zde v této kapli modlívali se knížata česká, prvé než vstoupili na kamenný stolec knížecí a v této chladné zemi dřímají věčný sen. Tuto odpočívá nejlepší panovník a nejšpatnější bratr Boleslav I., tu proslavený jeho syn Boleslav II. a zde nešťastný Boleslav III. Také Vladivoj zde pochován a Oldřich, bratr nešťastného Jaromíra, jejž Vršovci zavraždili. Mocný tento rod, jenž podobně anglickým Warwickům dosazoval knížata, přinutil Jaromíra, jenž byl proti jejich vůli otcovského trůnu dostoupil, aby již po několika dnech dal se na útěk. Král Jindřich, jenž ho s mocí válečnou uvedl nazpět, konal za jásotu lidu svůj vjezd na hrad a vešel též do chrámu sv. Jiří. Zde udělil Jaromírovi za slavných obřadů a u přítomnosti domácí šlechty Čechy v léno. Biskup frisingský Gotšalk konal pak k rozkazu

královu a se svolením biskupa Pražského slavné služby boží. Když po evangelium počal kázati, obrátil se v řeči své nejprvé ku králi, prose ho, aby udělil milost zajatému Henzilovi, markraběti Franckému, jenž byl spojencem Boleslava Chrabrého. Král, dojat až k slzám, to slíbil.

Jaromír panoval jen několik let; milovaný jeho bratr Oldřich svrhl jej s trůnu a dal ho později i oslepiti. V roce 1037 zaznívaly opět církevní truchlozpěvy, tentokráte u mrtvoly Oldřichovy. Tu přišel slepý Jaromír, veden, až k mrtvole bratrově. „O bratře!" zvolal nešťastný ten kníže, „nejednal jsi dobře se mnou, tvá panovačnost, podněcována úkladnými Vršovci, svedla tě k tomu, že jsi svého knížete svrhnul s trůnu a na radu těchto nevěrníkův dal jsi bratra i zraku zbaviti! Však já ti odpouštím, jestiť láska má k tobě větší, než bylo provinění tvé. Odpočívej v pokoji!" A ze slepých jeho očí vyřinul se proud slz a všichni přítomní plakali s ním, nešťastníkem.

Ohnivé šípy Konráda Znojemského r. (1142) zapálily a v rum a popel obrátily také kostel sv. Jiří. [Bol a žal zmocnil se ubohých jeptišek, an nejdražší jejich poklad, ostatky zbožné Ludmily, byl zmizel. Tu viděli rybáři v době noční ze začazených zřícenin vystupovati ohnivé sloupy, znamení to, jak mínili, že ostatky světice jsou neporušeny. I uložily Vernerovi, německému staviteli, aby po nich pátral. Nalezl je, odcizil ale částku z nich, a ustanoviv dělníky za sebe, uprchnul. Však tito zemřeli brzo náhlou smrtí, příštího roku ustanovil jiné, ale i tito zemřeli a třetího roku zemřel on sám. Na to přišel syn jeho do Prahy ku svému příbuznému, kancléři Gervázovi, vyjevil mu krádež otcovu a ukradenou část ostatků vrátil. Potom dostavěli domácí lidé budovu i s oběma věžemi, jak doposud zde stojí. Té doby také ozdobeny stěny malbami, kteréž teprve v 17. věku k rozkazu abatyše Schönweissové zabíleny a r. 1875 opět objeveny byly. Onyno zázraky nebyly, jak legenda vypravuje, samojediné; roku 1252 prýštila krev z nohou spasitelových, kterouž klečící před křížem královský sudí Pomněn rukama setřel.

Podobnými zázraky získal kostel zdejší ovšem velké pověsti a — hojných ofěr, z nichž část připadla kanovníkům, trvajícím v noci v kostele na bdění. Nejstarší kněz zpovídal, ostatní četli mše a kázali. V úřadě tomto vystřídal je v letech šedesátých 14. věku velice u lidu oblíbený, od mnichů ale nenáviděný kazatel a mravokárce Milič Kroměřížský. Čím Waldhauser Němcům, tím byl Milič Čechům. Tento horlitel pro víru vzdal se svých bohatých obročí a hodností, aby břitkostí a pravdou svých kázání nastupovati mohl proti zkáze mravů, mezi kněžstvem i světským lidem čím dále tím více se vzmáhající. Obětoval nejen své jmění nýbrž i své zdraví,

kázalť někdy až i pětkrát denně v různých kostelích Pražských. Poslední kázání měl obyčejně zde v kostele sv. Jiří, a teprve po něm dopřál sobě skrovničkého obědu.

Požár zámku za Ferdinanda I. poškodil také hřeben kostela a obě věže, ale škoda nemusela být veliká, neboť rok na to byly již kostel i věže, tyto poněkud zběžně, opět opraveny. Poněvadž při tomto požáru také protější kostel Všech Svatých, kde obyčejně přísahy se skládaly, silně byl utrpěl, přeloženo skládání přísah snesením sněmovním do kostela sv. Jiří, což trvalo až do r. 1598.

Šest let později stál zde skvostný, velký, přemnoha svícemi obklopený katafalk, na němž spočívala mrtvola Viléma z Rožmberka. Odtud ubíral se velký pohřební průvod zámkem dolů do měst Pražských. Vcházejíce do této trojlodní basiliky, vstoupíme nejprvé do nízké síně, vzniklé zastavěním obou postranních lodí a zvětšením ženského kůru v lodi hlavní, čímž kostel ztratil polovici své délky. Stavby tyto dala vykonati abatyše Albina z Helfenburku r. 1630.

Nedaleko vchodu po pravé ruce jest malá kaple sv. Jana Nepomuckého, již r. 1717 za správy kněžny abatyše Františky Pierry z Galliana a převorky Růženy Schliedlovy z Hirschfeldu založil Jan Meyer, později kapitolní děkan. Pět let trvala stavba této kapličky, jejíž stropní klenbu ozdobil mistr Rainer obrazem, a když byla hotova a kanovníkem hrabětem Šporkem vysvěcena, čtena v ní dvacet pět let později první zádušní mše za jejího zakladatele.

První hrobkový kámen, kryjící dlažbu pod ženským kůrem a jakoby strážce v prostřední lodi pochovaných abatyší, jest památníkem r. 1712 zemřelého hejtmana klášterního, Františka Schwessingra.

Věčné pološero panuje v posvátných těchto prostorách, mírněné poněkud jen v pravé postranní lodi, kdežto v levé, oken zúplna postrádající lodi obloukovými otvory mocných románských sloupů a pilířů navštěvovateli tím pochmurněji zeje vstříc. Tajemněji ještě zírají do kostela tmavé otvory v triforiu se nalezajících kuplovitých románských oken, a nejednou domníváš se v tomto šeru viděti plachou benediktinku okolo tebe se mihnouti. Okna tato jdou na tmavou klášterní chodbu, táhnoucí se podél levé kostelní lodi.

Okna zazděna byla v době, kdy klášter ještě sloužil za káznici pro duchovenstvo, a professoru Gruebrovi přísluší zásluha, že je při podniknuté jím obnově tohoto kostela opět otevřel, nahradiv scházející jeden kamenný sloupek dřevěným. Romantičtější a tajemnější jest tmavá chodba nad pravou postranní lodí, do níž jen padacími dveřmi z ženského kůru lze vstoupiti.

Když klášter a kostel roku 1782 byl uzavřen, zůstal vnitřek kostela nedotknut, až P. Keller, rektor ústavu a veliký přítel tohoto

starého chrámu, v horlivosti své odstraniti dal barokní oltáře, nepomněv, že třeba nehodily se tyto ku slohu chrámovému, nicméně svými zvláštními příběhy a svou starobylostí, jakožto památka staré věřící doby, mají své oprávnění. Však za něco jsme mu přece vděčni, za objevení totiž prastarých nástěnných maleb v sakristii a lastuře.

Mezi obrazy tam druhdy se nalezavšími vyznačovala se sv. Kateřina zvláštním barokním pojetím, vytékaloť místo krve z hlavy a krku jejího mléko, kteréž andělé chytali. Středověké křídelní oltáře a obrazy odevzdal císař František r. 1824 gallerii přátel umění, kdež pod názvem „majetek sv. Jiří" dosud se nalezají.

Z prastarých náhrobků vojvodských spatřujeme v pravo onen knížete Vratislava I. s nápisem: „Hic jacet beatus Pater Venceslai, fundator hujus Ecclesiae. (Zde leží blahoslavený otec Václava, zakladatel tohoto chrámu.)

Tomba u prostřed kostela kryje ostatky zbožného Boleslava. Krásně pracované železné mříže, obmykající náhrobní kameny, dala zhotoviti abatyše Terezie Vidmannová. Několik kroků opodál leží její náhrobní kámen († 1735), pod oním kamenem odpočívá Eibenstollerová, tento kryje kosti zbožné Kästnerovy, kterouž zváno druhou sv. Eliškou († 1671) a tato plotna označuje hrob Izidory Roudnické z Březnice, zesnulé r. 1731 v 65. roce, o níž se vypravuje, že vyznamenávala se moudrostí a bdělostí nad právy svého ústavu. Byla poslední, jež českou královnu, Elišku Kristinu, choť Karla VI., 1723 korunovala.

Několik stupňů vede do krypty sv. Mikuláši zasvěcené, kteráž byvši velice zanedbaná, abatyší Etlovou z Rosenfelsu v 17. věku zase obnovena. Železná mříže zavírá vchod k této pochmurné, na šesti štíhlých sloupcích spočívající klenbě. Zajímavý jest z terracotty zhotovený a pomalovaný oltářní obraz sv. tří králů. Nad kryptou zvedá se presbyterium s absidou, kdež stojí jednoduchý hlavní oltář. Dvojí polokulaté schody s pěknými kamennými zábradlími, taktéž za abatyše Vidmannovy zřízené, vedou nahoru. Po straně evangelia u hlavního oltáře, v ohromné tlouštce zdi absidní, otvíraly se druhdy úzké a nízké, nyní zazděné dvéře, k nimž ze shora zmíněné tmavé klášterní chodby vedly úzké schody, jichž používaly jeptišky, ubírajíce se tudy ku přijímání. Na straně epištolní jest vchod do výše ležící kaple sv. Ludmily. Jest to veselá, krásná klenba, světlá a vysoká, s dobrými starými i novějšími freskami, těmito od velmistra našeho, Hellicha. U prostřed kaple stojí oltář, pocházející ze 14. století a hrobka sv. Ludmily, jejíž podoba s krásným obličejem a tělem ve dlouhé řasnaté vdovské roucho zahaleným zde na tombě, bohatě

figurami okrášlené, spočívá.*) V jednom výklenku spatřuje se velký žlutočervený kámen, o němž pověst vypravuje, že mučennice na něm vypustila ducha. Sv. Ludmila, matka Vratislavova a bába sv. Václava, zardousena byla vrahy Tomanem a Kumanem, od snachy její Drahomíry na Tetín vyslanými, dne 15. září 921.

Obnovena a okrášlena byla kaple nákladem vlasteneckého hraběte Hanuše z Kolovrat v r. 1858.

Vrátivše se v temnou prostřední loď, projdeme levou lodí, pak krátkou chodbou a vstoupíme do kaple sv. Anny. Jest to, jak se podobá, prastará kaple sv. Jana, neboť při obnovování nalezena v jednom klenutí za ztracenou pokládaná mrtvola první abatyše Mlády v truhle velmi bohatě okrášlené. V téže kapli odpočívají také ostatky druhé knížecí dcery, abatyše Kunhuty. Zde také volena bývala abatyše a odtud v starších dobách v slavném průvodu uváděna do chrámu svatovítského. Bývala to poslední její chůze do světa zevnějšího, neboť když odtud se navrátila, zavřely se za ní kostelní dveře na vždy. Jen poslední abatyši tohoto kláštera, hraběnce Terezii Harrachové z Harrachova otevřela se fortna roku 1782. Zde před oltářem, kde o rok dříve zvolena byla za představenou, konala na posled svou modlitbu; nerada odloučila se od těchto oltářů, od těchto zdí, jež se jí staly tak drahými. Co měla činiti ve světě jí cizím, proč nebylo jí dopřáno ve zdech těchto, mezi nimiž sestárla, zemříti? V této kapli vystavována byla tělesná schránka jeptišek, prvé než spouštěny v chladný hrob.

Kaple někdy románská byla za abatyše Schönweissovy nepochybně některým Vlachem r. 1673 ve slohu ušlechtilé renaissance obnovena.

Ještě jest nám vzpomenouti děsné kamenné podoby, nazvané od lidu „Brigita“, kterouž dle pověsti za pokání shotovil stukatér, Vlach Spinetti, jenž v návalu žárlivosti své milence Marii, dceři dvorního zahradníka Zienera, dne 3. dubna 1748 zde v kostele sv. Jiří nožem rozťal obličej, ústa a rámě. Zločinec odsouzen k smrti a veden již na popraviště, tam ale dostal milost a odsouzen pouze na 3 leta k metení ulic. Podobá se ale, že kamenná ta podoba jest spíše neznámý jakýs náhrobek.

Obě kamenné věže, znamenající symbolicky Adama a Evu, z nichž severní jest štíhlejší, jižní pak mocnější, vystavěny byly teprve po požáru z r. 1142, nynější krytba pochází ze 14. věku. Věže jsou

*) Tuto tombu, jakožto relikviář ze stříbra napodobenou, věnovalo město Praha kardinálu arcibiskupu knížeti ze Schwarzenberků ku slavnosti 50letého kněžského jubilea r. 1883.

sice jednoduché, ale nepostrádají přece vší okrasy, římsoví jejich ozdobeno zubořezem a obloučným vroubením. Románská kuplovitá okna osvětlují vnitřek, jevící dosud stopy posledního požáru z roku 1541. Malý prostor za absidou sloužil po starém obyčeji za pohřebiště.

Klášter.

Čtyřicet sedm let po smrti Vratislava I., zakladatele basiliky sv. Jiří, dal Boleslav II. ku kostelu přistavěti ženský klášter, za jehož abatyši ustanovil svou sestru Mládu, kteráž v Římě, kdež řeholní pravidla benediktinek poznala, obdržela od papeže Jana XIII. jmeno Marie a obvyklou posvěcenou berli.

Benedikt, první zakladatel mnišských řeholí, narodil se v Nursii v Umbrii r. 480 a uchýlil se již v 14. roce do jeskyně na poušti Subiacké, as 40 mil od Říma vzdálené, kdež r. 515 ustanovil řád pro své mnichy, usadivší se nejprvé v klášteře, jejž byl roku 529 ve zříceninách chrámu Apollinova na Monte Cassino u Neapole založil.

Pověsť kněžny Mlády přivábila do kláštera svatojirského tolik dcer z nejpřednějších šlechtických rodin v zemi, že jimi za krátko byl zalidněn, a ježto Boleslav byl zbožným i laskavým bratrem a k prosbám sestřiným klášteru daroval značný počet vsí, mohl se tento honositi, že jest nejen prvním klášterem ženským, nýbrž i nejbohatším, maje téměř stejné jmění s mužským klášterem břevnovským. Jeptišky žily přiměřeně tomuto bohatství, majíce kromě jiného též každá svůj podíl na víně, pivu, mase, drůbeži, rybách atd. Abatyše měla četné úřadníky a dvorní služebníky, ba i 9 kněží, nazývavších se kanovníky sv. Jiří, uznávalo ji za svou velitelku.

Každoročně přicházeli kanovníci ku abatyši na koledu a dostali dohromady 36 grošů a vína i piva k pití, mnoholi chtěli. O velikonocích a o posvícení obdrželi kanovníci po 8 malovaných vejcích; hospodyně darovala každému o vánocích na jitřní voskový sloupek a o Třech králích po 1 groši, muškátovém ořechu, vánočce, kopě ořechů, 16 jablkách a tolikéž hruškách a všem dohromady 2 mázy vína a za 6 halířů chleba. Za svěcení mazanců, medu, ryb a hostií o zelený čtvrtek dáváno přítomným při tom kanovníkům dohromady 1 ryba, mazanec, plásť medu a každému po 16 groších, k tomu pak vždy piva a vína do libosti. O zvláštních svátcích, jako o výroční památce knížete Vratislava, sv. Václava atd., vystrojen jim slavný oběd. Kanovníkům bylo pod takovouto velitelkou blaze a tato byla hrda na svou moc, ba její pýcha dostoupila tak daleko, že kdys opřela se velenutné opevňovací práci, kteráž dotýkala se půdy klášterní.

Bylo to r. 1050, když schátralé hradní zdi nahraženy býti měly novými, pevnějšími. Komnaty německé abatyše Adély spočívaly na hradní zdi a měly býti sbourány; ale žádný z dělníků neodvážil se přísné té dámě vstoupiti na oči. Ani když Spytihněv rozkázal, nedopustila tomu abatyše. Tu vkročil knězic sám do komnaty a shodil se smíchem kamna abatyšina dolů do potoka Brusky, řka: „Paní abatyše nebude dnes jísti teplých koláčův!" Uslyševši to, hrdá paní přišla k němu a s úsměškem změřila jej od hlavy až k patě. „Slavný, šlechetný muži," pravila, „udatný ve zbrani, rci, které to velké tvrze a zámky jsi už zbořil? Pějte pěvci, zvučte zvony, kníže zbořil pec, veliký zázrak vykonal, o hanba říci, cože mu učinila!"

Dostoupiv po pěti letech Spytihněv hodnosti knížecí a maje po starém obyčeji nejprvé v kostele sv. Jiří vykonati pobožnost, neučinil toho dříve, až když zpupná německá abatyše, která se mu byla posmívala, byla vypovězena a klášter opustila. Nástupkyní její byla Vindlmutová, žena velice zbožná i opatrná. Byla velikou ctitelkou sv. ostatků a když kdysi Heřman z Mastrichtu, jenž stal se r. 1100 biskupem, hádal se s ní o svatosti ostatků a jejich moci, přerušila náhle řeč, sňala kus svého závoje a pokryvši jím některé ostatky, hodila jej do ohně, z něhož jej prý vytáhla neporušený. Jejími řeholními pravidly byly klášternice oné doby zavázány, učiti číst, psát a počítat, jakož i pracím ručním. Paní sv. Jiří, jak se rády nazývaly, slynuly svou dovedností v ženských pracích, jakož i literním učení a četné šlechtické dívky navštěvovaly za tímto účelem klášter.

Jindřich Zdík, biskup Olomúcký, dal shotoviti v tomto klášteře nad míru drahocenná kostelní roucha; totéž učinil mecén českého umění, kanovník Vít, jenž též umělosti jeptišek použil a pro hojné své kostely u nich poříditi dal mešní roucha.

Z mírumilovných těchto prací vyplašil je jednoho dne r. 1142 válečný pokřik nepřítele, jenž hrad oblehl. Z počátku nedbaly toho valně, neboť již často nepřátelé na hrad útočili; klidně hleděly na to, jak na protější rovině táboří vojsko Konráda Znojemského, zpozorovaly také přenosný oltář, kterýž kníže s sebou vezl, aby mohl dát čísti polní mši, ale polekaly se pak přece, když ohnivé šípy nad hlavami jim svištěly i uprchly z hradu, když tam vznikl požár, jímž klášter i kostel lehly popelem. Když jim později milý útulek jejich zase upraven, navrátily se opět k obvyklému zaměstnání.

Bylo-li klášterní jmění mnohými stavbami stenčeno, nahražován úbytek opět hojnými dary různých bohatých a zbožných dobrodincův. Za abatyše Anežky, dcery Vladislava II., rozmnožilo se jmění kláštera věnováním tohoto panovníka velmi značně. Náleželoť klášteru 129 vsí

zcela neb částečně, pak domy ve městě, Vltavské ostrovy a lesy; k tomu vyžádala si a také obdržela královská dcerka soudní právomoc a jiné výsady, které jakožto vedlejší práva později mnohé spory s magistrátem městským měly za následek.

Ještě dvakráte musely benediktinky ze svých cel prchati. Po prvé (r. 1248), když Václav I. oblehal hrad, po druhé (1253), když král z obavy před vpádem tatarským uznal za nutné, hrad vším potřebným zásobiti.

V klášterních síních nahromaděno obilí; víno, medovina, kýty a jiné potraviny ukládány do sklepů a jiných místností. Však obava byla zbytečná, učinilť udatný hrdina Jaroslav ze Šternberka dalšímu postupu asiatské hordy konec. Jásajíce vrátily se jeptišky zase do svých cel, a oddaly se opět svému zaměstnání; modlily se, zpívaly a vyučovaly, až r. 1278 loupeživé zástupy Oty Braniborského hradu se zmocnily. Abatyše Jitka musela často doslýchati se o surovosti této cizácké sběře; docházelyť co chvíli žaloby správcův na pustošení statků klášterních. K těmto svízelům přidružily se následujícího roku (1280) hrůzy a spousty spůsobené strží mračen, kteráž zdi klášterní podemlela, tak že sřítily se do Jeleního příkopu. Ještě za hrůzovlády německého biskupa Heřmana, jejž markrabě Oto za sebe ustanovil správcem země, uložila se Jitka k věčnému spánku.

Utěšenější osud kynul její nástupkyni Kunhutě, dceři Otakara II., kteráž dříve byla jeptiškou v klášteře sv. Anežky, pak chotí vévody Mazovského a ovdověvši stala se jeptiškou v klášteře svatojirském, ale hned téhož dne, kdy do kláštera vstoupila, zvolena byla za abatyši (1302). Kunhuta byla třetí dcera knížecí, kteráž jakožto abatyše tento klášter spravovala, a jeptišky také velice se tomu těšily, neboť sláva jejich kláštera, na kterýž byly hrdy, takto víc a více se vzmáhala; také jmění se množilo, anať Kunhuta značný svůj majetek věnovala klášteru, kupovala statky a rozmnožovala příjmy, příslušné úřadům hospodyně, ošetřovatelky nemocných a komornice. Pod jejím dozorem byla zde po delší dobu také její neť Eliška, jejíž vychování řídila a kteráž zde nejkrásnějším a co do provedení nejnesnadnějším ručním pracím se naučila. Zde také pracovala drahnou dobu na shotovení příštího svého svatebního roucha.

Bolestně dotknul se jí tudíž rozkaz krále Rudolfa, jenž neť její Elišku z kláštera vypověděl do města, kdež ubytovati se musela v najatém obydlí (1306). Ale rozloučení jejich netrvalo dlouho, neboť již příštího roku spatřila ji opět a ačkoliv Eliška žárlivostí své sestry Anny opět od ní byla odtržena, dočkala se přece ještě radosti, že milovanou svou neť viděla jakožto královnu vcházeti opět do hradu

svých předkův. Jedenácte let později ulehla také ona, dcera „zlatého krále,“ k věčnému odpočinku.

Staveb milovnou abatyší byla Žofie z Pětichvost, druhá nástupkyně Kunhutina, kteráž vetchý již klášter po požáru dala znovu zříditi; nicméně ale byla jinak velmi spořivá, rozmnožila značně příjmy kláštera i mohla ještě na oslavu výroční své památky za 20 hřiven příjmů přikoupiti.

Karel IV. rozmnožil ještě více slávu tohoto kláštera, poskytnuv za abatyše Anežky z Vřesovce abatyším právo, korunovati královnu Českou; také udělil jí zároveň hodnost kněžny (1348). Co mohl klášter chtít více? Mělť slávu, bohatství a vážnost. Sláva jeho šířila se tak, až z toho zhrdnul, t. j. obyvatelky jeho, které naposled domnívaly se, že při všem musí býti a ježto 14. století stalo se pověstným nekázní klášterův, nechtěly dobré jeptišky činiti výjimku. Dobré jídlo a pití činilo je zbujnými i počaly vésti pohoršlivý život. Snad také k tomuto pohoršení přílišná dobrota arcibiskupa samého zavdala podnět tím, že jakož chudé a hodné dívky, aby je uchránil pádu, štědře podporoval, také násilně svedené dívky před další hanbou zachrániti chtěl tím, že dal je na péči abatyši, při čemž zároveň měly nalezti útulek, poučení a obcováním s nábožnými a cnostnými jeptiškami také mravního posilnění.

Takovýto zlý příklad dala jakás Kateřina z Tejřova, jíž na ulici od neznámých mužů bylo učiněno násilí; přišla do kláštera, kdež pohostinně byla přijata a poučena, nechoditi sama po ulici, čehož prozatím také zanechala; zamilovala sobě jeptišky, jakož i tyto ji, skrze niž seznámily se s veselým životem venkovním a dověděly se o lidech světských i nesvětských více, než věděti bylo jim třeba a radno. Staly se veselými a v řečích i skutcích volnějšími, všechny, i s abatyší Anežkou, a to sice tou měrou, že to až působilo pohoršení a sám arcibiskup Arnošt z Pardubic je vážně musil napomínati. Jeptišky se durdily a vzdorovaly otcovskému napomínání, spolehajíce ve dvornost církevního knížete, že neužije proti nim své moci. Ale Arnošt tak dvorným nebyl a nedbaje žádných ohledů více, dal jeptišky do klatby a na jejich klášter prohlásil interdikt. To zdálo se veselým klášternicím přece jen přílišné. Strkaly hlavy dohromady a radily se, jak by nejlépe proti přísnému a k dámám negalantnímu muži měly vystoupiti. Byly hnedle rozhodnuty, sepsalyráznou žalobu na arcibiskupa a užívajíce na svou obranu nejostřejších slov, jimiž dotkly se cti arcibiskupovy. Pak poslaly psaní dobře adresované svými přáteli papežské stolici.

Duchovní pánové nemálo se tam divili, čtouce těžké ty žaloby panenek proti arcibiskupovi. Ale co mohli jiného činiti, leč že žalobu

poslali nazpět Karlu IV., což mělo za následek, že arcibiskup o věci byl zpraven. Teď byl, jak se říká, oheň na střeše. Karel sám ujal se té věci a odebral se s arcibiskupem do kláštera. Když všechny jeptišky i s abatyší před ním se objevily, měl k nim dlouhou řeč, v níž chování jejich přísně káral a na konec jim poručil, aby ihned za jeho přítomnosti arcibiskupa odprosily, když pak se to stalo, musely sepsati odvolání všech žalob a nařknutí a poslati je k papežskému dvoru.

Jeptišky činí pokání.

Jeptišky nyní pokorně lezly ke kříži a činily pokání, vyslechly trpělivě ještě několikero kázaní, načež arcibiskup klatbu i interdikt zase zrušil (1355).

Třicet let uplynulo od té doby; zatím vynasnažil se slavný kazatel Milič z Kroměříže svým kázaním všemožně, aby veselé klášternice uvedl nazpět na úzkou cestu cnosti, ale snáze jest člověku snášeti jho, jež si sám uložil, než s veselou myslí podrobovati se nucení. Starší jeptišky se sice kály, ale mladší nábožně sice poslouchaly, umiňujíce sobě v té chvíli, býti i zůstati opravdovými jepti-

škami, ale když Milič z Kroměříže více nekázal, měly zase dlouhou chvíli a obrátily myšlenky své k jiným věcem. Staré jeptišky staly se pokojnějšími a také hodně mrzutými. Nedbaly více o procházku po venku, při měsíčku, méně se smály a chtěly mladší své sestry přinutit, aby byly pravými jeptiškami, t. j. aby povrhovaly všemi radostmi světskými, jichž samy již nemohly užívati. Ale nedařilo se jim to, neboť tyto přidržovaly se abatyše Kateřiny z Liboltic, kteráž s duší i s tělem oddána byla požitkům dobré tabule a stůl svůj opatřovala všemi možnými pochoutkami, jakých jen vůbec za drahé peníze mohla se dopíditi.

S radostí vítala abatyše své podřízené u svého rozkošnického stolu — sdílímeť radost i žal tak rádi s jinými — a takž jedly a pily všechny, kromě starých, co srdce ráčilo, zapomenouce snad nejednou půlnočních svých zpěvů aneb používajíce jich, aby až do bílého rána mohly hodovati. Staré mrzuté jeptišky kroutily hněvivě hlavami nad tímto labužnictvím, nelíbilo se jim toto hodování, neboť víno působilo jim bolest hlavy, a zuby i žaludek také již nechtěly sloužiti, a nemohouce neb nechtíce tedy držeti s ostatními, nepřály také jim a žalovaly u nejvyšší své patronky, císařovny Elišky jakož i u krále Václava IV. a u arcibiskupa. Tento, Jan z Jenštejna, druhdy velmi veselý to pán, nyní ale poustevník první třídy, zděsil se nemálo nad tímto nevázaným životem jeptišek i konal přísnou prohlídku, při níž přesvědčil se, kterak jeptišky dokonce nevedou život klášterní, zdrželivý a tělo umořující, seznav zároveň, jak marnotratně sobě abatyše vede. I sesadil ji hned na místě; ale tato nedala se jen tak zhola zastrašiti, nýbrž směle postavila se mu na odpor, načež on na ni vyřkl klatbu.

Ale ani tento prostředek u Kateřiny nespomohl, nechtěla vzdáti se svého postavení, až král Václav rázně proti ní vystoupil a ji přinutil, podepsati odříkací listinu. Učinila tak, doufajíc, že jí udělí milost. Ale Václav pokročil ještě dále, nařídiv, aby ihned vykonána byla nová volba. Také tomuto krutému rozkazu se podrobila, ale když skutečně Kunhuta z Kolovrat povýšena za abatyši, žalovala na arcibiskupa u papežské stolice, vylíčivši věc tak, jakoby od arcibiskupa nevinně byla pronásledována, tak že Václav IV. měl co činit, aby papežský dvůr přesvědčil o vině žalobnice.

Když vše bylo urovnáno, zavládl zde z počátku hluboký klid a teprve později staraly se jeptišky poněkud zase o venek, alespoň potud, že přetřásáním novinek jednotvárný klášterní život si oslazovaly. Slýchaly mnoho o Husovi a jeho „kacířství,“ o Jeronymu a j., poslouchaly s hrůzou vypravování o upálení obou, třásly se, slyšíce r. 1419 první rány z děl, ale upokojily se poněkud, uslyševše, že

udatný Čeněk z Vartemberka se statečným svým houfcem nalezá se na hradě.

Jak děkovaly Prozřetelnosti a zakladateli svého kláštera, že tento nenalezá se, jako klášter sv. Anežky, ve městě, nýbrž v pevném hradě! Litovaly ubohých jeptišek, plakaly, když byly vypuzeny aneb lály těm, které nedaly se raději upáliti a staly se kacířkami. Tak plakaly a plesaly, smály se a truchlily, ale byly při všem tom dosti veselé, až jednoho dne, bylo roku 1421, kališníci bušili na vrata klášterní, žádajíce, býti vpuštěnu. Abatyše Anna Bártovna, sestra kněze Bárty Kokota, přijala po celém těle se třesouc nevítanou tu návštěvu. Vůdce Husitův se abatyše tázal, chce-li s 30 jeptiškami přistoupiti ke čtyřem Pražským artikulím čili nic. On že má rozkaz, dáti jim všem tolik a tolik dní na rozmyšlenou.

Mluvčí, ačkoliv v oděvu válečnickém, nevypadal tak zuřivě, jak jim husitští bojovníci byli líčeni, také způsoby jeho byly uhlazené a slušné, když jim předčítal nařízení města a doručil zároveň lístek, na kterém artikule pražské byly napsány. Abatyše, uklonivši se poněkud, tázala se, co je očekává, nepřijmou-li těch článků.

„Pak vyprovodili bychom vás z města, načež byste mohly jít, kam vám libo.“

Když obávaní kacíři z kláštera odešli, zvolala Bártovna pláčíc: „Jsme ztraceny!“ a ucítivši lístek v ruce, zahodila ho s ošklivostí. „Kacíři v klášteře! o sv. Benedikte, sv. Ludmilo, sv. Jiří, spaste nás před těmito peklu propadlými lidmi!“ Když se poněkud vzpamatovaly, odbývána v refektáři velká porada.

Jak nyní litovaly, že všichni kanovníci i s jejich zpovědníkem byli uprchli, kdež měly ony, jsouce od světa zcela odloučeny, dopíditi se rady? Tak naříkaly, nerozhodně od myšlenky k myšlence se potácejíce.

Když lhůta vypršela, prohlásila abatyše a veliká část jeptišek, že artikule Pražské přijímají. Tyto pak odvedeny do kláštera sv. Anny na Starém městě, kde v pokoji žíti a lepších časův očekávati mohly; ostatní vyprovozeny z města a klášter a kostel zavřeny. Klášterní statky od Zikmunda průběhem husitských válek buď prodány neb zastaveny, a když konečně císař nastoupil vládu a jeptišky i mniši opět přišli do Prahy a dřívější svá sídla zaujali, vrátily se také tři benediktinky do kláštera svatojirského. Byly to jediné z 30 jeptišek a nalezly dům pustý, sklepy, kuchyně a špižírny prázné a i pokladnici práznou. Jen výsady a privileje klášterní, na pergamenu zaznamenané, šťastně opět nalezly. Ale sežloutlých těch pargamenů nemohly jísti. V bídě a starostech trávily svůj život, dělíce se i o to málo, co měly, s novickami, které během času do kláštera

vstoupily. Semo tamo dostalo se jim od některého katolického pána nějaké podpory, ale byla to přece jen almužna někdy tak bohatému klášteru. Ale naděje v lepší časy provázela je až do hrobu, a byl-li nový král korunován, měly ihned své výsady a práva po ruce, jež si pokaždé daly stvrditi. Ale což spomáhaly jim tyto listy, třeba od Zikmunda, Jiřího, Vladislava a Ferdinanda byly stvrzeny? Co prospělo jim povolení Vladislavovo, že své statky, bude-li jim lze, mohou koupiti nazpět, aneb prodati neb vyměniti? — nic, scházelť jim životní nerv, peníze, i také dobrá vůle držitele statků. Časem stenčilo se obyvatelstvo kláštera až na tři jeptišky, jež r. 1574 Jitka Eibenstollerova z Eibenstollu z jeptišského kláštera Frauenthalského, byvši od císaře Rudolfa jmenována abatyší u sv. Jiří, zde nalezla. Ale i to se změnilo. Tak mnohé zajisté dívky hledaly v nepokojných těchto dobách náboženských zmatkův a rozmíšek bezpečného a pokojného útulku a zde ho nalezaly.

Jednoho dne v r. 1606 objevili se jakýs pán a paní v hovorně klášterní, žádajíce, aby povolána byla abatyše.

„Uposlechla jste, paní kněžno,“ tázal se jí pán, „rozkazu císařova a dala pokoj dobře opatřiti?“

Žofie z Helfenburku odvětila, že jest to velice podivná žádost, chtíti, aby modlitbě věnovaný klášter proměnila ve státní vězení „Ale kdo jest ona nešťastnice?“

„Já jsem to,“ odvětila dáma s úklonou, „Eva z Lobkovic.“

„Pak, šlechetná paní, buďte mi srdečně vítána,“ zvolala abatyše vlídně, „naleznete zde útulek a ve mně upřímnou sestru.“

Byla to Eva Eusebie z Lobkovic, nejslavnější paní své doby, nejučenější a — nejnešťastnější zároveň. Otec její byl nejvyšším hofmistrem a vzbudil neprozřetelnými řečmi i skutky proti sobě nenávist císaře Rudolfa, jenž ho dal zatknout a statky jeho zabavit. Jeho sotva 16letá dcera sdílela vězení s ním, obětavá její láska byla jedinou oporou nešťastného otce, kteráž ho od r. 1594 až do r. 1606 sílila. V dobrovolné své vazbě sepsala obranu svého otce aneb, jak jiní tvrdí, sepsala neb opsala Cluveria. Spis o utrpení Jiřího Lobkovice byl vytištěn v Leydenu, měl ale na ty, v jichž rukou život otcův spočíval, právě opačný účinek. Dcera převežena z Kladska, kdež Jiří byl vězněn, do Prahy a v klášteře sv. Jiří internována, otec ale dopraven do Lokte a r. 1607 popraven.

V témž roce propuštěna Eva na svobodu. Žofie Albina z Helfenburku, jež r. 1630 zemřela, dovedla svůj klášter v dobách povstání s velikou rázností chrániti. Byliť dnové tito trudnější samých nepokojů husitských. Roku 1619 vyhrožováno jeptiškám, že budou vypuzeny a klášter proměněn ve srub, pivovar, přádelnu nebo pekárnu.

Jednou, bylo to právě v čas oběda, bouřeno prudce na fortnu „Otevřte zámeckému hejtmanu," voláno, „jinak vylomíme vrata!" Fortnýřka, třesouc se, otevřela a do kláštera vrazil pan Krištof Kaplíř ze Sulevic s mnoha Pražany a svými lidmi, spěchaje přímo do refektáře, kde jeptišky plačíce a naříkajíce tlačily se okolo abatyše.

„Kam jste ukryly ty cizí lidi?" zvolal Kaplíř na jeptišky.

„Nevíme, koho míníte, pane!" odvětila vážně a klidně abatyše, „koho neb co hledáte v klášteře sv. Jiří?"

Kaplíř byl poněkud na rozpacích, snad pociťoval sám neslušnost svého chování, ale když jednou už byl zde, chtěl úmysl svůj provésti i nařídil, aby jej vedly do všech pokojů, komor a úkrytů, aby sám je mohl prohledat.

Abatyše ukázala rukou na dvéře vedoucí do vnitř kláštera. „V dobách pokojných," pravila, „nedopustila bych, aby mužská noha znesvětila panenské cely, ale ve válce panuje moc, a této já, slabá žena, ustupuji." Kaplíř se svými lidmi prohledal celý klášter, aniž by čeho nalezl, načež odešel.

Málo dní před korunovací Bedřichovou bylo jmění kláštera zabaveno, ale jeptišky v něm ponechány. Několik dní po korunovaci Bedřich, nový král, navštívil klášter. Abatyše, z počátku u velkých nesnázích, jak by nového, jen od „kacířův" uznávaného kacířského krále měla uvítati, měla nicméně tolik taktu, že ihned opětovala vlídné oslovení navštěvovatele. Bedřich byl zajímavý, krásný a mladý kníže, někdy až příliš vlídný, čímž sobě u méně vzdělaných lidí mnoho zadával vzbuzuje u nich pocit rovnosti, kdežto vzdělanec spatřoval v tom slabou povahu. Žofie z Helfenburku přijala ho vlídně, nezadávajíc nikterak své důstojnosti a ničeho od něho nežádajíc; vědělať dobře, že bez „kacířských" svých rádcův mohl by sice lecos slíbiti, ale ničeho vykonati. Litovala tudíž s ním jednání direktorův, kteří příjmy klášterní zabavili, a mlčela, když podotknul, že stalo se to před jeho korunovací. Pro každou z přítomných jeptišek měl vlídné nějaké slovo a rozloučil se s nimi v naději, že touto návštěvou zaplašil nemilý dojem, jejž kalvinismus vzbudil u klášternic i také u lidu.

„Toť roztomilý kníže," volaly jeptišky po jeho odchodu, „škoda, že jest kacířem!" A jiné opět mínily, že by tento vlídný, mladý pán nikdy tak nemilosrdně s dámami byl nejednal. Abatyše se usmívala. „Kurfiřt," pravila, „bude vždy činiti to, co jeho dvorní kazatelé sobě přejí." A tak bylo opravdu.

Přísní kalvinisté, uslyševše o této návštěvě, velice se rozhněvali a posmívali se králi. A když pak Bedřich návštěvu svou v klášteře opětoval, choval se již dokonce jinak ku klášternicím, mluvil k nim úsměšně a negalantně a pravil jim, že by nejlépe učinily,

kdyby z kláštera utekly a se provdaly, on že by jim, ovšem prý ne těm starým, opatřil muže, vysmíval se jejich rozpakům a tropil všeliké frašky, chovaje se ne jako král, ale jako rozpustilý hoch.

Obavy jeptišek, že klášter bude zrušen, zmizely po několika měsících, když vítězstvím Ferdinandovým král donucen dáti se na útěk. Abatyše Žofie pak korunovala manželku druhého Ferdinanda, jako byla již choti Matyášově korunu vložila na hlavu. Ona vystavěti dala ženský kůr a kapitulní sál, v němž podnes spatřiti lze její znak. Její následnice Justina z Rosenfelsu měla zase to potěšení, dočkati se vpádu surového žoldáctva švédského a jiných svízelů. Nástupkyně této, Eliška Kästnerova, byla šťastnější, mohouc, když vestfálský mír podepsán, pokojnějšímu těšiti se životu. Pokojnějšímu, ale nikoliv bezstarostnému, anať považovala za svou povinnost, kde jen mohla, nouzi umírňovati, a ježto byla válka z tak mnoha lidí někdy zámožných učinila žebráky, hrnuli se chudí houfně do kláštera; chudina jmenovala ji „druhou sv. Alžbětou.“ Když r. 1671 zemřela, rozložil se po jejím obličeji spokojený úsměv, jehož ani smrt setříti nedovedla.

Jedna z jeptišek, Romana Lokšanova, po celou dobu její nemoci nehnula se od jejího lože; ztrácelať v umírající svou utěšitelku, druhou svou matku. Nyní stála zde opuštěna, jsouc poslední ratolest slavného rodu, bylať prateta jejího otce matkou krásné Filipiny Velserovny; oddanost jejího otce Václava a bratra jeho Jiřího ku králi Bedřichovi zaplatili oba polovicí svých statků, druhé polovice ale nedostali zpět a tak zchudli nadobro, že Romana byla nucena hledati útulek v klášteře, kteréhož také nalezla a žila zde u vysokém věku ještě r. 1712, v první polovici onoho století, v níž se klášteru ještě dobře dařilo, ana abatyše Eibenstollerova část bývalého jmění šťastně dobyla zpět, a ježto ani vnitřní ani zevnější nepřítel poklidu jejich nerušil, žily jeptišky dosti spokojeně a sklepnice měla i to potěšení, viděti velký rozsáhlý sklep plný vinných sudů. Ona sama ale se trýznila, pijíc jen víno s vodou a volajíc i při tom lítostně: „O škoda toho vína, kéž by voda jen trochu byla lepší!“

Však tu přišel rok 1741 a s ním Francouzové, kteří Prahu obsadili a následujícího roku přišel houfec jich do kláštera, přinášeje s sebou rozkaz, aby klášter ihned 300 věder vína odvedl, a tak to šlo po tři dni, až zbyly jen dva malé soudky, jež sklepnice byla uschovala.

Izidora Roudnická z Březiny byla poslední abatyší, kteráž královnu, Elišku Kristinu, choť Karla VI., korunovala, jakož Marie Vraždová z Kunvaldu poslední byla abatyší, která r. 1781 zemdlené své údy uložiti směla do posvátné země basiliky svatojirské!

Následnice její, Terezie hraběnka Harrachova z Harrachova, vládla sotva rok, když klášter byl zrušen (1782). Byla poslední abatyší a přesídlila pak na Nové město. Starou pastýřskou berli a knížecí korunu vzala s sebou. Dvaceti pěti řeholnicím, sedmi světským sestrám a čtyřem novickám dán doživotní plat. Veliký klášter rozdělen pak ve dva díly; větší, východní jeho polovice proměněna v kasárny, v menší ubytováni seminaristé. Budovy této části s křížovou chodbou, kdež zachovala se ještě umělá jeskyně, obklopují pěknou zahradu. V dolejších místnostech měla r. 1787 arcibiskupská knihtiskárna své lisy.

O tři leta později byly veškeré semináře zrušeny. Také černé umění Guttenbergovo netěšilo se tu dlouho velkým svým místnostem, muselof sobě jinde hledati útulku a v prázné pochmurné budově umístěni uvěznění duchovní.

Jednoho dne věčně památného roku 1848 byli veškeří inkvisité o překot z těchto prostor odstraněni, jen jeden starý pán nechtěl a nemohl odloučiti se od své, od mnoha let zamilované cely, a tak necháno starouška v jeho světničce.

Nyní nastal ve druhdy tak pustých, tichých prostorách zase čilejší ruch; co den viděls nové a nové politické vězně sem vcházeti, aby postaveni byli před vojenský, v zámku zasedající soud. Tu přišel baron Deym a starý hrabě Buquoi, oba neohrožení řečníci a odpůrci vlády Metternichovy; u hr. Buquoie nalezen ve sbírce jeho model první guillotiny, což zavdalo příčinu, že byl zatčen; zde seděl také vlastenecký kněz, farář Krolmus, jenž sice zabýval se jen pátráním po slovanských pohřebištích, popelnicích a bronzech, ale přece zdál se býti státu nebezpečným; jinou celu obýval dr. Pinkas, spisovatel prudkých a velmi vtipných článkův, které zapovězený tehdy časopis „Grenzboten" učinily velmi hledaným a oblíbeným. Ostatní cely, velké i malé to světnice, hostily statečné studenty, měšťany, „Svornosty" atd., kteří po celou dobu bouří velmi byli činni. Byl tu Liblínský, Donovský, Podlipský, Vávra, Gauč, Frič, ohnivými řečmi svými známý Sladkovský, Karel Sabina, dr. Ludvík Ruppert, duše povstání březnového, neohrožený Faster, dobromyslný plátenník z Chocně, Schlesinger, student P., nyní horlivý kazatel tovaryšstva Ježíšova a mnozí jiní. Všichni byli obžalováni z velezrády a obětí oněch 67 měšťanů, kteří z návodu vynikajících dvou copařův podepsali petici, v níž komandujícího Windischgrätze vzývali o pomoc. Se zajatými nakládáno slušně a vlídně, ovšem ale také zároveň po vojensku přísně. Ale přes tuto přísnou dohlídku dovedli zajatí nejen mezi sebou, nýbrž i se svými věrnými přáteli ve městě si dorozumívati, aby se dověděli, jak povstání ve Vídni a v Uhrách pokročilo.

Náhodou staloť se, že český student, jenž byl studoval ve Vídni, přišel do Prahy a přítelem svým v tajemství to byl zasvěcen. J. vynaložil veškerý svůj důvtip, snaže se vynajíti cestu, jak by zde bylo lze pomoci. Navštívil své malostranské přátele, kteří mu, an předstíral, že nemá prostředků k výživě, opatřili několik soukromých vyučovacích hodin, aby chlapce, kteří od vypuknutí pražských bouří se neučili, doma vyučoval. A rodiny ty rády J. přijaly, ježto většina studentů byla buď ve vězení neb uprchla, a tudíž o učitele byla nouze. Za krátko na to nabídnuto mu, zdali by chtěl vyučovati latině syna žalářníkova. Honorár byl nepatrný, ale J. s radostí to přijal a již druhého dne ubíral se se studentíkem do obydlí jeho rodičů v klášteře sv. Jiří. Pokoj šel na úzký dvorek, kam i okna vězňů se otvírala. J. zdánlivě si toho ani nevšímal, přecházelať po dvoře vojenská stráž a v pokoji seděl žalářník, maje zraky skoro stále upřeny na protější budovu, v níž nalezaly se cely žalářní. Aby vězně na sebe upozornil, počal J. velmi hlasitě vyučovati, a chtěl-li jim nějakou novinu zvěstovati, učinil to po latinsku, diktuje ji studentovi do pera. Vávra rychle poznal hlas svého přítele, načež chtějíce mu odpověděti neb na něco se ho tázati, zpívali vězňové otázku neb odpověď sborem taktéž latinsky.

Ačkoliv mladí i starší páni všelicos ve svých celách tropili, aby zapudili dlouhou chvíli, bývaly přece doby, kdy nuda žalářní stávala se jim poněkud obtížnou. Tu měl jeden z nich šťastný nápad, shotoviti z kusu podšívky svého kabátu marionety a ihned dali se všichni jeho soudruhové v té celi do práce, upravujíce obleky pro panáčky z čehokoliv, co jim vůbec přišlo do rukou. Pak dávána představení, z počátku v celi, později v okně, nad dřevěným zapažením, aby také soudruhům v protějším křídle budovy poskytnuta byla zábava.

Takto krátili sobě čas, až jim dole v prvním dvoře, kam denně vodíváni na čerstvý vzduch, vyslechnouti bylo rozsudek, jenž ale nebyl vykonán, an Ferdinand Dobrotivý udělil všeobecnou amnestii. Žaláře se na to vyprázdnily, ale příštího roku opět se naplnily.

Povstání v Drážďanech došloť ozvěny i v Praze a povzbudilo mnoho mladých mužů, pokusiti se o svržení nad míru tížící Bachovské reakce. Ačkoliv se o celém plánu povstání veřejně po hostincích rokovalo, uplynul přece drahný čas, než přikročeno k zatýkání mladých mužův. Ale jednoho dne časně z rána byli vesměs pozatýkáni a putovali opět do starého jeptišského kláštera. Tak shledáváme tu opět poetického vůdce studentstva F., poctivého Gauče, jenž na počátku ruchu náhle ztrativ hlas, nabyl ho teprve po 8leté vazbě, básníka Sabinu, jenž dlouho marně byl hledán a konečně jistým krejčím,

u něhož bydlel, byl prozrazen; dále mladého Nedvídka, jenž spolu s Podlipským na kolínském nádraží byl zatknut. Také vidíme zde bývalého předsedu „Slovanské lípy", Františka Havlíčka, stejně upřímného vlastence, jako jeho soujmenovec, a jiné a jiné, nejvíce mladé lidi. Ale nejvíce a nejhorlivěji hledané hlavní osoby, bývalého správce Arnolda a bratří St. nemohli nalezti, bylť již přes hory a doly. Arnold byl muž malé postavy, ale neohrožený, jenž neváhal postaviti se i před jícen nabitého děla. Byl později vlastní neopatrností dopaden a vydán. Oba bratří St. šťastně unikli do Anglie a výteční, vědecky vzdělaní tito mužové záhy domohli se tam čestných postavení; starší stal se professorem na oxfordské universitě.

Ačkoliv nebylo zde žádné velezrady a sama jedna u vojenského soudu zaměstnaná osoba se vyjádřila, „že v tom není nic vážného," podepsal zatímní velitel hrabě Khevenhüller-Metsch, vůbec „papá Metsch" nazývaný, — drobounký to mužík, jenž jen pomocí bubnu mohl vsednouti na kůň, — každý rozsudek, znějící u některých na smrt, u jiných na mnohaletou pevnostní vazbu.

Mezi nejzajímavější osobnosti, které tenkráte v klášteře Svatojirském vězněny, náležel Rus Bakunin. Když bylo povstání drážďanské potlačeno, byl Bakunin zajat a odsouzen k smrti, ale potom proměněn mu tento trest cestou milosti v doživotní žalář. Poněvadž pražská policie doufala vyzvěděti od něho něco o plánech slovanských, byl dopraven do Prahy a zde vyslýchán, když ale Bakunin byl jiného mínění než vyslýchající ho soudce, vznikly mezi nimi různé spory a páni viděli se nuceny, poslati ho v průvodu silné dragounské hlídky vozmo do Olomúce.

Provázející ho důstojník, vsednuv do vozu vedle zajatého agitatora, jal se před jeho očima nabíjeti pistoli.

„Proč to činíte?" tázal se zajatec, „což myslíte, že za těchto okolností Vám uteku?"

„To nikoliv," odvětil důstojník, „ale praví se, že Vaši přátelé chtějí se pokusit Vás osvoboditi."

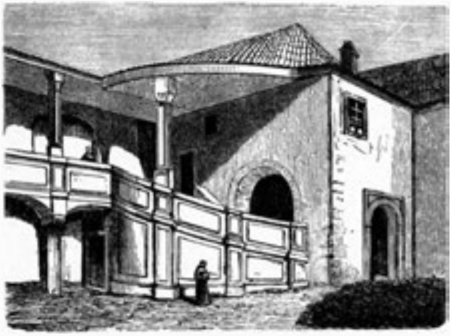
„Nuže, pak" —

„Nuže, pak Vás zastřelím." —

Odsouzení vězňové dopraveni v mnohaletou vazbu do Olomúce a Komárna. Když řinkot řetězů posledního vězně utichl, upraveny veškeré cely opět pro staré a snad také nové obyvatele kláštera. Mnozí z přestěhovalých vrátili se sem opět a zmíněný starý pán dočkal se té radosti, moci opět žíti se svými někdejšími soudruhy. V letech 70tých usnesla se ve Vídni zasedající říšská rada, aby konkordát byl zrušen, soudní právomoc nad kněžími aby hlavě církevní odňata a řádným soudům přikázána byla. Uvěznění zde kněží museli

po druhé tiché své kobky opustiti, jen starý pán, výše zmíněný, nechtěl a také nešel, zůstal zde; ráno opouští svůj malý, prostý pokojíček a prochází se rychlým krokem po zahradě; potká-li koho, nepozvedne očí, spěchá mlčky kolem něho a vrací se do osamělé své cely.

Od počátku stavby chrámu Svatovítského měl zde v předním pokoji kláštera stavitel Kranner, později Mocker, svou kancelář.

První dvůr Svatojirského kláštera.

Domy náměstí Svatojirského a stavební huť.

Ještě r. 1881 vroubily severní stranu Svatojirského náměstí kromě shora zmíněné vchodní budovy Svatojirského kláštera ještě tři nevelké ale hluboké, až ku hradní zdi se táhnoucí domy č. 33., 34., 35. a 36. První popisné číslo označovalo vchod do kláštera, druhé č. 34. bývalo obydlím zámeckého hejtmana, následující zámeckého faráře a v posledním nalezala se Rudolfova slévárna.

Místo těchto domů prostírá se nyní zde chrámovým stavitelem Mockrem ve středověkém slohu zbudované proboštství a jeden poněkud ustupující dům kanovnický. Jest to první budova novější doby která jakožto prostá, neomítnutá cihlová stavba, v tomto slohu zde' byla zřízena. Bledě červená a žlutá barva cihel v obložení (z Citolib u Loun) bude později, až stromoví před residencí vzroste, protivou barev příjemně působiti.

Na rohu budovy spatřujeme dílo mistra našeho Šimka, sv. Václava.

Proboštství jest ještě příliš mlado, aby mělo jakých dějin, za to ale poskytuje upomínka na domy, které druhdy zde stávaly, leccos zajímavého. Než ještě k nim přijdeme, vzpomeňmež příhody, jež udála se r. 1877 u bývalé klášterní fortny a uvnitř jí a náleží ku stinným stránkám života lidského.

Zmínili jsme se při dějinách kláštera, že rozhodnutím říšské rady otevřely se dveře klášterní a káranci směli opustiti své vězení; administrátor ústavu Svatojirského p. Ant. Hofer ale zůstal i nadále zde. R. 1877 zemřel a mrtvola jeho byla ve velkém pokoji vystavena. Povinnou hlídku u mrtvoly konal domovník klášterní Josef Wild, starý, 60letý muž.

Večer druhého dne byl odvolán svou dcerou, kteráž mu pravila, že před klášterem stojí její muž, a chce s ním mluvit. Sama šla také s ním, aby byla přítomna, kdyby její muž od rodičů, k nimž se svými dětmi před trýzněním násilnického manžela se byla uchýlila, požadoval ji zpět.

Wild tázal se ho, čeho si přeje. Tři rány z revolveru, z nichž dvě otce, třetí pak manželku ranila, byly odpovědí. Po té pádil mstivý muž nazpět do města, kdež také svého švakra, mladého Wilda zastřelil. Poslední ránu vypálil vrah do svého srdce. Záměr jeho, povražditi celou rodinu, se mu nezdařil, otec a dcera byli zachráněni.

Vedle kláštera stálo zámecké hejtmanství č. 34., v dřívějších dobách velice důležité to místo, poněvadž zámeckému hejtmanu svěřena byla starost o bezpečnost hradu. Již Černín musel pykati za

to svou hlavou, že, ačkoliv mu to nejvyšším purkrabím bylo nařízeno, vpustil ozbrojené lidi do hradu. Později, když bezpečnost již méně byla ohrožena, proměnila se ozbrojená čeleď hejtmana zámeckého v červeně oděné, málo bojovné střelce při branách, kteří kromě hlídek ve třech branách, také při rozličných slavnostech jednak tvořiti museli dvojřadí, jednak sloužiti za stráž, jako na př. stávali ve Vladislavském sále a na jízdných schodech jakožto čestná stráž při zasedání sněmu a r. 1755 při slavnostním uvedení první slečny Tereziánského šlechtického ústavu, kdy udržovati museli pořádek v kostele zámeckém a v kapli Všech Svatých.

Ve 14. a 15. věku stávala na tomto místě budova pro domácí naše umění mnohem důležitější, stavební huť to kamenníka (stavitele) chrámu Svatovítského.

Aby uskutečnil dávné své přání, vystavěti velkolepý chrám, povolal zbožný a umění milovný Karel (IV). slavného stavitele Matyáše z Arrasu z Francie do Prahy. Zde zdělal genialní Francouz plán na fantastickou svou stavbu v onom slohu gothiky starofrancouzské, jak spatřujeme jej na proslaveném chrámu Notredameském v Paříži. Chtěl vykonati dílo ještě velkolepější, jež by daleko ještě vynikalo nad onen chrám ve vlasti jeho. Okolo něho skupily se nejpřednější síly naše domácí. Zde pracovali mezi jinými kamenníci a stavitelé Jan a Kříž, kteří zůstali ve své vlasti, zde bratří Václav, Petr a Jan z Prahy, kteří později ve Štrasburku, Řezně a ve Vídni zároveň jakožto stavitelé, malíři a sochaři nejslavnějších staveb se účastnili, v Řezně také jakožto odborní spisovatelé vystoupili a pravidlům gothiky vyučovali. Také Jana z Prachatic zde nalezáme, jenž později v Brně a ve Vídni jakožto stavitel působil. Matyáš z Arrasu nalezl u nás druhý domov.

Pod ochranou štědrého, zbožného a umění milovného císaře mohlo ovšem umění utěšeně zkvétati, a jakož přečasto býval přítomen učeným disputacím v síních vysoké školy, navštěvoval také rád stavební huť, kde Matyáš vypravovával mu o stavbách v krásné Francii a kdež také dějepisec a správce stavby chrámové, kanovník Beneš z Vaitmíle a Ondřej Kotlík, kanovník chrámu Pražského, se scházívali. Po smrti Matyáše z Arrasu (1352) přivedl si císař Karel ze svých cest po Německu 23letého Petra Parléře, syna Jindřicha Parléře z Polska, té doby řídícího stavitele v Gmündu do Prahy, aby dále vedl stavbu chrámu Svatovítského. Mladý Parléř byl neméně geniální jako jeho předchůdce a jal se následujícího roku pokračovati ve stavbě. Kanovníku Václavu Radeckému svěřen dozor. R. 1398 převzal řízení stavby syn Petra Parléře, Jan. Dvacet jeden rok později shledáváme tu třetího stavitele, jmenem Petrlíka, jenž několik let před

tím v úřad týž se uvázal, ale válka husitská, jež tohoto roku (1419) po smrti královè vypukla, zmařila další stavbu.

Osmihrotá hvězda Šternberkův stkvěla se v 15. věku nad branou následujícího domu č. 35, jenž od 18. věku sloužil za faru. Bratří Aleš Holický a Smil ze Šternberka, v mládí svém nerozluční soudruhové, stali se v dospělém věku krutými náboženskými nepřáteli. Zatím co Aleš sledoval prapor křížový a obležení Prahy, bitvy u Vyšehradu se súčastnil, bojoval Smil pod praporem kalicha proti katolíkům. Již před bitvou pod Vyšehradem (1420) radil Aleš uherskému Zikmundovi, aby dohodl se s Husity. Ale výrok krále Uherského: „Dnes musím válčiti s těmito sedláky!“ zmařil mírumilovné jeho snahy. Tři leta později zvolen Aleš na sněmu svatohavelském za jednoho z 12 správců a hejtmanů zemských a bojoval 11 let později v přenešťastné bitvě u Lipan proti Husitům. Alešovy snahy, vyjednávání o smíření Čechův s koncilem Basilejským, jsou známy. Zikmund jmenoval jej nejvyšším komořím. Jeho smysl pro spravedlivost postavil jej později po bok vlasteneckého Hynka Ptáčka z Pirkštejna proti Albrechtovi, nepříteli manželky Zikmundovy, královny Barbory a sprostředkoval po smrti Albrechtově zemi mír. Ještě u vysokém věku účastnil se čile jednání o volbu Ladislava a když věrný syn vlasti, Jiří, zvolen byl za krále, účastnil se horlivě důležitých záležitostí státních.

Na pozemcích, kde zmíněné tři domy stávaly, kteréž od panujícího nyní císaře k účelu tomuto byly darovány, zvedá se nyní shora již dotčená proboštská residence. Poněkud v pozadí stojící kanovnický dům pak spočívá na základech, kde nalezala se kdysi

Rudolfova slévárna.

Byla to dlouhá, pustě vypadající budova, jež soudě dle letopočtu 1594 pod korunovaným R, také v tomto roce byla vystavěna. Původně stál zde dům, náležející šlechetnému rytíři Zdeňkovi z Chýnova a manželce jeho Barboře, kteříž jej r. 1401 oltářům v hlavním chrámu a kapli Všech Svatých založeným věnovali. Zde bydleli též čtyři kněží, kteří měli za povinnost sloužiti u oněch oltářů mše. Ve válkách husitských dostal se dům cizím držitelům a byl 1486 od Bohuslava, prokurátora Korybuta Litevského, přestavěn. Zdá se, že v 16. věku bylo zde pusté místo a poněkud hlouběji k hradební zdi bylo skladiště pro hrubá děla, kryté velikou střechou. Při požáru r. 1541, jenž v těchto místech také dosti nalezal potravy, rozlilo se též několik těchto děl, když byly poblíž se nalezající, přes hradební zeď vyčnívající dřevěné chodby ohněm stráveny. Teprve Rudolf dal,

jakož z počátku zmíněno, 1594 slévárnu vystavěti, i musíme tudíž omyl vloudivší se na str. 143. do našeho vypravování, opraviti v ten smysl, že stará slévárna nalezala se nedaleko brány při Prašném mostě.

Když Pasovští blížili se ku Praze a v obyvatelstvu z toho veliké bylo zděšení, obrátili se stavové na zbrojmistra, nepochybně Severina Ursina, aby jim vydal několik děl proti blížícímu se nepříteli. Ursinus ale vymluvil se, že žádných spůsobilých nemá po ruce, těch několik, jež má, že jest přikryto a že by potřeboval mnoho času, než by je vytahal. Když nebezpečí přepadení zdálo se odstraněno, nestarali se stavové dále o děla. Ale když Ramée brzo po tom se svými Pasovskými obsadil Malou stranu a pak i hrad, nalezl zbrojmistr ihned 12 velikých polních kusů, nazvaných 12 apoštolů, a odevzdal je Pasovským, kteří děla zatáhli do vinic na Letné, hodlajíce odtud stříleti na Staré město. Rudolf, uslyšev o tom, zapověděl jim to. „Moji předkové," pravil, „tak dlouho zde pokojně žili, i já chci zde míti pokoj."

Lze míti za to, že Ursinus v tomto případě od arciknížete Leopolda dostal určité rozkazy, bylť zbrojmistr dvorní kreaturou a jednával mnoho s komorníkem Langem, jenž ho také často oklamal a jednou do konce i přímo o dar požádal, „jinak že ho u císaře poníží, kde a jak jen bude moci." Zbrojmistr ale nechtěl tomu rozuměti a dověděl se skutečně později, že Lang u císaře ho očernil, „že denně s truksasem se opíjí." Přes to vše byli zase dobrými přáteli a Ursinus provázel komorníka ještě na mnohé jeho toulce.

Dvacet let po vpádu Pasovských, když Arnheim se blížil, opatřeni měšťané Pražští puškami ze zbrojnice, jichž ale nemohli již užiti, neboť saský vojevůdce vtáhl již do měst a hradu, a osvojil si jakožto válečnou kořist nejkrásnější, uměle pracovaná a vykrášlená děla, hmoždíře, zbroje a pušky, jež pak po lodi poslal do Drážďan, kde bývalý náš majetek ve zbrojnicích tohoto města za tolik a tolik grošů podnes ještě můžeme spatřiti. Königsmark, přišedší o 17 let později, chtěl dobrotu a nosnost zbylých ještě 40 děl a hmoždířů zkusiti na Starém a Novém městě, na něž házeti dal granáty, prvé než těžké a bohatě vyzdobené ty kusy dopraviti dal do svého domova.

Za Ferdinandů a po nich následujících panovníků ubývalo postavených zde železných a bronzových kusů víc a více, potřebovaloť se jich mnoho ve válce proti nepřátelům křesťanstva, Turkům, a když r. 1684 stavební písař Karel Miesner byl poukázán, zaslati vojsku ruční granáty, všeliké pumy, 3-, 6- až 24liberní dělové kule, železné řetězové kule, kartáče atd., a rozmlouval v té příčině s poručíkem zbrojnice Vyšehradské a Petřínské, na kterýchžto místech prach se

vyráběl, nabyli oba neutěšeného přesvědčení, že takových věcí velmi málo jest na skladě.

Roku 1688 a 1783 byla slévárna obnovena. Později byla pustá tato budova přeměněna ve dvorní konírnu, když ale před branou u Prašného mostu vystavěny pěknější a vzdušnější stáje, degradována někdejší cís. slévárna, nyní stáj, za kolnu.

Když hlavní chrám počal se obnovovati, použito toho domu za skladiště pro různé potřebné i nepotřebné kusy odstraněných z hlavního chrámu oltářův, sloupů, figur a jiných věcí. R. 1876 darována budova panujícím nyní císařem kapitule Svatovítské, načež byla r. 1881 sbourána a zbudován na jejím místě kanovnický dům v stejném slohu i ze stejného materialu jako residence proboštská; sbouráním staré slévárny byla též Vikářská ulička rozšířena.

Stavební huť hlavního chrámu.

Až do Ferdinanda III. stálo zde nepochybně několik domů, jež tento panovník skoupil a dal sbourati. Velké zajisté nebyly, nepotřebovaliť naši předkové tolik pokojů pro své obydlí, jako my dnešního dne požadujem. Jeden z těchto domů náležel Žateckému, v jiném byl hokynářský krám atd.

Nyní jest místo, kde tyto domy stávaly, ohraženo plotem, nad nímž vyčnívá domek vystavěný z brázděných stěn a cihel; veselé klepání kameníků praví nám, že se tu pilně pracuje, a hezoučký domek, kde se kreslí, jest stavební huť. Kancelář stavitele hlavního chrámu, Mockra, a stavby vedoucího Živného, nalezavší se prvé v místnostech starého jeptišského kláštera č. 33, přeložena, když vystavěna nová residence proboštská, do starého proboštství, kde posud se nachází.

Vstupmež. Kdybychom byli stejného řemesla, museli bychom věděti zednické heslo a rozuměti také znamením, jež jeden z pracujících zasvěcencův s řemeslným nářadím, po svém spůsobu srovnaným, nám překládá, takž ale musíme se jakožto laikové spokojiti a původ i někdejší význam stavební huti si dát vyložiti.

Když umění a řemesla, ze svých sídel, klášterů, přešla do rukou světských, nastala potřeba, chrániti je před nepovolanými; vznikly sbory a cechy, které kromě vrchnostenské, také na vlastní ochranu byly poukázány. Takž snažila se zejmena živnost stavební, brániti své příslušníky proti vetřelcům; staloť se nezřídka, že podřízení zedníci se osmělovali, vykonávati ušlechtilé umění architektův a sochařův, tenkráte prostě kamenníky nazývaných, poškozujíce nedokonalými svými pracemi výdělek a i čest kamenníků vyučených.

Aby se nešvaře této zabránilo a všichni, kteří po právu místním pracovati uměli, mezi sebou se poznali, zřízena jista střediska, v nichž kamenníci a stavitelé se vzdělávali. Střediska tato nazývala se zvláště u velikých chrámových staveb „hutě“ čili stavebnice.

Každý v takovéto jednotě vyučený tovaryš neb mistr měl právo na podporu a přijetí v každé jiné stavební huti a aby toho práva se nabylo, ujednána jistá znamení a hesla, po nichž vzájemně se poznávali. Přísaha, složená v ruce hutmistra a nejstaršího tovaryše (parlirer), parlera, zavazovala k zachování tajemství co do znamení i hesla, zároveň pak dostal tovaryš na pověřenou jisté znamení, sdělané po místním právu a dle obvyklých nástrojů, jako úhelníku, kružítka, kladiva a dláta. Toto tovaryši udělené kamennické znamení, vykazující zároveň rok jeho tovaryšského práva, ohlášeno ve všech „hutích“ a sloužilo cestujícímu tovaryši za legitimaci; také snažil se každý tovaryš, seznati znamení ostatních tovaryšů. Vstoupil-li do cizí stavební huti, složili tovaryši své nářadí v určité tvary, jež přicestovalý tovaryš musel umět vyložit. Dovedl-li to, byl přijat po hutním právu za řádného tovaryše, vyčastován a jemu práce udělena, jinak ale byl odmrštěn.

Když ku konci 15. století v Italii vznikla renaissance a cestujícími tovaryši do severní Evropy zanešena, sloučili se členové německých stavebních hutí na ochranu hutního svého tajemství ještě těsněji a odmítali každého přicestovalého Itala čili Vlacha.

Ale touž měrou, jak nový onen stavební sloh, jemuž ani Němci na dlouho ubrániti se nemohli, se šířil a vlaských tovaryšů přibývalo, tenčil se i počet stavebních hutí více a více, později stala se kamennická znamení pouhou formalitou a průpovědi nesrozumitelným říkáním i vydávána platná vysvědčení cechovní, stvrzující, že tovaryš stavebnímu řemeslu řádně se vyučil.

Staré německé hutní právo vléklo se během století dále a když nával Vlachův ochabnul, bylo hojně řádně vyučených hutních tovaryšů, nemohoucích se vykázati žádným heslem ani znamením a jež tedy jmenováno „Vlachy.“ A po dnešní den nalezáme mezi kamenníky „vykázané“ i „nevykázané,“ jest to ale už jen pouhá upomínka na bývalé právo hutní. Nyní nahrazuje znamení i průpověď, domovskou obcí vydaný list domovský.

Kostel Všech Svatých.

Kollegiátní kostel Všech Svatých.

Na počátku druhé polovice 13. století nalezal se vnitř tlusté, věžemi a chodbami opatřené hradní zdi na jižní straně ovocný sad, táhnoucí se od král. paláce dolů až k černé čili dolní věži na bráně, kdež obecně „na sadech“ se říkalo.

Častěji vzpomenutý děkan Vít, za jehož života nejvíce kostelů bylo zakládáno, a jenž byl znám nejen jakožto zbožný ale i umění milovný a velice vzdělaný muž, přiměl nejvyššího sudího Čiče, aby založil a nadal kapli, kteraž stávala na témž místě, kde nyní kostel Všech Svatých spatřujeme. Zdá se, že Vít sám podal plán na kostelík, správu stavby alespoň a výplatu dělnictva převzal na jisto. R. 1263 byla kaple dostavěna a následujícího roku ji biskup Jan III. vysvětil. Čič ji bohatě nadal, věnovav jí kromě jiného zboží 2 vesnice, ono zejmena na svíce, jež dnem a nocí v ní měly hořeti. Dva kněží měli každého dne v ní sloužiti mše.

Čtyři leta po vysvěcení stvrdil král Otakar nadaci Čičovu a oblíbiv si sám kostelíček, daroval mu hojně drahých kostelních rouch, zlatých a stříbrných kalichů atd. Zároveň nařídil, aby každou sobotu u oltáře Panny Marie sloužena byla mše za jeho manželku a dítky. Od této doby nazývala se tato kaple „královskou.“ Otakarův syn,

Václav II., miloval neméně tuto kapli, obdaroval ji taktéž bohatě a aby ji ještě lépe mohl nadati, spojil ji s proboštstvím Mělnickým, sloučiv zároveň majetek tamní kapitule se zbožím kaple Všech Svatých.

Probošt Oldřich z Mělníka, s povýšením svým ovšem srozuměn, sebral ihned z královské hradní kaple na Mělníce kalichy, knihy a roucha a přenesl je s dovolením královým do Prahy, svého nového sídla.

Král Václav jmenoval ihned děkana a založil několik kanovnických míst. Přesídlení proboštovo a zvláště sloučení zboží nebylo kapitule Mělnické as právě vhod; že jich představený obdržel hrdý titul „probošt u Všech Svatých“, nemohlo jim nahraditi škodu, kterouž utrpěli.

Protestovali nepochybně proti tomuto sloučení, neboť roku 1300 se věc zase zvrátila, kapitula Mělnická obnovena a učiněna zase samostatnou.

Trudněji bylo královským kaplanům, jimž Václav sloučením tímto byl pomohl k obročím, a kteří nyní opět obmezeni byli na skrovné jmění kaple. Chuďasové museli se opět navrátit ku královské tabuli, jíž prvé, jako všichni dvořané té doby, užívali. Po smrti Václavově bylo ještě hůře a za Jana Lucemburského byl místo dřívějších dvou již pouze jeden kaplan ustanoven.

Za slavného panování Karla IV. stala se zřízená jím kapitula, v kteréž nyní probošt, děkan a jedenáct kanovníků bylo ustanoveno, nerozdílnou částí university Karlovy a sice v ten spůsob, že nejstarší mistr koleje Karlovy vstoupil na uprázněné místo kanovnické, nemaje jiné povinnosti, leč přebývati ve své koleji (na náměstí Mikulášském) a míti přednášky. Probošt a děkan ale byli povinni, sídleti zde nahoře.

Karel dal také prastarou románskou kapli sbourati a slavný Parléř musil vystavěti větší a nádhernější.

Roku 1386 byl kůr dostavěn. Kromě Karla byl arcibiskup Očko z Vlašimi hlavním dobrodincem tohoto kostela. Hájek, jenž viděl kostel ještě s jeho architektonickou okrasou před hrozným požárem r. 1541, praví o něm, že byl vně i vnitř obdivuhodnou, umělou kamennickou prací, bohatě ozdoben a okna jeho malovaným sklem opatřena.

Že kapli také četné obrazy, ostatky, zlaté a stříbrné kostelní nádoby byly darovány, můžeme sobě, znajíce zbožnost a umění milovnost tohoto krále, pomysliti. Karel povýšil tento kostel za kollegiátní.

Ježto byl kostel spojen s vedlejšími soudními síněmi, užíváno ho v následujícím věku ku skládání přísah, čímž nabyl jisté, ač ne

nejlepší pověsti, stav se složením křivých přísah pověstným. Za husitských válek schudnul skrze Zikmunda, jenž mu pobral statky a obdařil jimi své stoupence, aby je k sobě upoutal. Tím vzala také dotace koleje u Všech Svatých za své. Když vznikly nové husitské bouře r. 1487, za kterýchž klášter Strahovský byl spustošen a mniši z něho vypuzeni, museli tito hledati útočiště v zámku a po smrti preláta Struska z Hranic voliti nového opata. Volba konala se v tomto kostele a zvolen byl Jan z Prachatic.

Ohromný, před svatodušní nedělí roku 1541 vzniklý požár zničil na velikou litost všech také tento památný kostel. Ferdinand I. dal ho jen nuzně opět zříditi a teprve jeho vnučka Eliška, dcera Maximiliánova, kteráž jakožto francouzská královna vdova u bratra svého Rudolfa v Praze sídlila, dala ho svým nákladem r. 1580, jak ho podnes spatřujeme, obnoviti a od arcibiskupa Pražského, Antonína Brusa z Mohelnice, vysvětiti. Ale bývalý lesk, krásné ozdoby nebyly více obnoveny, bylť nastal jiný co do slohu směr, jemuž stavitel také zde dal výraz. Posud spatřují se na svornících ve klenbě zlaté lilie francouzské. Pak nazýval se „novým kostelem". Snešením sněmovním z r. 1598 nařízeno, aby skládání přísahy, jež od velkého požáru dělo se ve chrámu Svatojirském, zase konalo se v „novém kostele".

Osm let po svém vysvěcení zaskvěl se kostel opět v slavnostní ozdobě, byla to slavnost přenešení ostatků národního našeho světce, opata Prokopa Sázavského, jež u přítomnosti císaře Rudolfa, arcibiskupa a katolické šlechty u prostřed presbyteria byly uloženy.

Kostel Všech Svatých navštěvovala zejmena cizí šlechta a tu přihodilo se r. 1617, že syn španělského vyslance Ognata požadoval pro sebe sedadlo, jež byl Vlach di Justi, dvořan z průvodu vyslance Florentinského, právě byl zaujal. Hádka z počátku po tichu vedená přešla za krátko v bitku, horkokrevní soupeři tasili meče a několikrát je skřížili. V témž okamžiku vystoupil kapucín na kazatelnu, aby kázal, slyše ale hádku a řinkot zbraní, rychle sešel dolů, uchopil stolici a vrhnul se mezi zápasníky, aby je od sebe odloučil; bohužel ale bylo již pozdě, bylť di Justi jedním ze sluhů Španělových bodnut dýkou do zad, klesnul a krev jeho zbarvila kostelní dlažbu; přes něho pak hrnuli se páni i sluhové z kostela, spěchajíce do svých hospod, aby se chránili. Di Justi za dvě hodiny zemřel, Ognatův syn, jakož i sluha byli na krátkou dobu uvězněni.

Když falckrabě vtáhnul do hradu, musil katolický kostel býti zavřen, ale dveře jeho byly od prvního dvorního kazatele Skulteta násilně otevřeny, jenž dne 3. listopadu, den před korunovací Bedři-

chovou, za jeho přítomnosti zde kázal. Den před tím dal všechny obrazy odstraniti. Pak zůstal kostel zavřen a otevřen teprva 15. listopadu 1620, kdy vešel do něho vítězný vojevůdce katolické ligy, bavorský vévoda Maximilián, Buquoi, mnozí katoličtí šlechtici a důstojníci, kteří na rozkaz Maximiliánův přítomni byli slavné mši, sloužené kanovníkem na poděkování za dobyté vítězství. Od této doby konali zde opět kanovníci chrámu Svatovítského, navrátivší se ze svého vyhnanství, slavné bohoslužby, až po opětném vysvěcení hlavního chrámu nastal zase starý pořádek, jenž 10 let později (1631) vpádem Arnheimovým a návratem vystěhovalců opět na krátkou dobu byl přerušen.

Slib Arnheimův, že hlavní chrám katolíkům bude ponechán, zachoval také Jiří, vévoda Saský, odevzdav evangelickým kazatelům kostel Všech Svatých. Nyní spěchali opět, kdož oddáni byli vyznání evangelickému, lid domácí i Sasové, na služby boží; mnozí, kteří nenadáli se, že věc opět se obrátí, přestoupili veřejně zase ku staré své víře, jiní byli ještě na váhách, co by činiti měli, vzpomínajíce na utrpené pronásledování a pokání, jaké přestáti musili, slyšelť také z vypravování navrátivších se exulantův, jakého strádání jim bylo ve vyhnanství zakusiti. Ani přesvědčující slova kazatelův nebyla s to, zapuditi jejich pochybnosti, až teprve hřímání Valdštýnových děl jim učinilo konec.

Vypravuje se, že evangelíci, prvé než kostel opustili, zazdili v něm mnoho vzácných knih a listin.

Švédové, kteří r. 1648 Malou stranu a zámek obsadili, užívali tohoto kostela ku své bohoslužbě. Byla to poslední příhoda, jež se tomu kostelu stala, od té doby konali kanovníci u Všech Svatých v největším poklidu a spokojenosti své modlitby, užívajíce zboží, jež Ferdinand II. roku 1623 jim ještě mohl zachrániti a k němuž r. 1672 probošt svob. pán Jan Talmberk ještě 15.000 zl. jim odkázal, aby kapitule poněkud pomohl. Talmberk zanechal po sobě i jinou památku, právo totiž, které proboštům vymohl, aby při veřejných církevních průvodech nositi směli biskupskou berlu.

Nepřítomnost císařského dvora a skoupost české kanceláře měly za následek, že kaple rychle sešla. R. 1707 došlo tak daleko, že poslední zde ustanovený královský kaplan Mat. Ant. Fischer s proboštem Mladotou ze Solopisk osobně u kanceláře musili prositi, aby okna konečně byla spravena a sice brzo, poněvadž blíží se svátek Všech Svatých. Předkládali pánům, že správa státi bude nejvýše 20 zl. a nadání zesnulého probošta Talmberka činí 20.000 zl. A česká komora to také nahlédla a opravu povolila.

Když r. 1755 císařovnou Marií Terezií založen světský ústav šlechtičen, odevzdán kostel těmto šlechtičnám a dne 8. prosince téhož roku byly zde na první mši. Jedenáct let později byla zde installována první abatyše tohoto ústavu, arcikněžna Marie Anna, druhá dcera zakladatelčina. Dvacet pět let později uváděl v hodnost abatyše korunní princ František svou sestru Marii Annu, jež poprvé užila práva, abatyším propůjčeného, korunovati českou královnu, výsady to, kterouž prvé od Karla IV. nadána byla kněžna abatyše r. 1782 zrušeného kláštera Svatojirského.

Marie Anna vsadila třetí manželce Františka II., Marii Louise, korunu českou roku 1808 na hlavu. Když r. 1809 zemřela, zůstalo místo to po 27 roků uprázněno a teprve roku 1836 zdoben kostel k nové installační slavnosti arcikněžny Marie Terezie, jež korunovala manželku Ferdinanda Dobrotivého v chrámu sv. Víta. Po ní stala se (1839) Hermína, sestra arcivévody Štěpána, abatyší tohoto ústavu a r. 1844 Marie Karolina. Po 8 letech ústav opět osiřel a zůstal bez abatyše až do r. 1876, kdy 18letá arcikněžna Marie Krystina, dcera arciknížete Karla Ferdinanda, dne 10. října arciknížetem Rainerem v tuto hodnost uvedena. Presbyterium bylo pro tento slavnostní obřad červenou látkou obloženo, palmy vroubily hlavní oltář, po jehož levé straně postaven byl trůn pro installatora a v pravo stolice pro arcibiskupa. Když byl arcikníže-installator mladistvé abatyši připjal řádový odznak, vložila jí děkanka paní hraběnka Kolovratová a podděkanka kněžna Arnoštka Auerspergová černý hranostajový plášť na šíji, načež abatyše dovedena ku svému, u prostřed presbyteria pod nebesy stojícímu starobylému trůnu. Po chvíli kráčela opět, provázena pážaty, nesoucími odznaky, baronem Schlossniggem, hraběnkou Buquoiovou, náměstkyní nejvyšší hofmistryně, oběma komisaři ústavu, bar. Webrem ke stupňům hlavního oltáře, kdež kardinál-arcibiskup nastávající abatyši přečetl domácí řád a požehnav odznaky pážaty nešené podal jí prsten a po té starobylou berlu abatyší Svatojirských, již byl Václav II. (1303) své sestře Kunhutě daroval. Knížecí koruna zůstala nedotknuta ležet na polštáři. Po té dovedl arcibiskup abatyši na její místo a vykonal nastolení. Pak zpíván chvalozpěv sv. Ambrože a obřad ukončen slavnou mší. Příštího dne installovala arcikněžna abatyše tři šlechtičny: Lidvinu baronku z Huldenfeldu, baronku z Henningen-Godartu a Zdenku hraběnku z Žerotína. Až do r. 1784 měly šlechtičny také vlastní hrobku v tomto kostele.

Z vedlejšího Vladislavského sálu jdou 2 okna do kostela, v dřívějších dobách vedly také dveře, nyní zazděné na kůr, z něhož pak

vejíti se mohlo do kostela. Na půdě kostela spatřuje se ještě starý štít Vladislavského sálu s daleko vystupujícími, nepochybně požárem r. 1541 do hněda opálenými římsami.

Sestoupíme-li do podzemních prostor, nalezneme jen sklepům podobné místnosti, snad stará pohřebiště, a pod těmito táhne se dlouhý, vysoko klenutý sklep, k němuž vchod jest ve hradě.

Rudolfova slévárna.

Starý hrad.

Nyní vstoupíme v jinou, a sice nejzajímavější část hradu, kterouž obyvatelé hradní zovou „starým hradem“. Jest to t. zv. Vladislavská budova, vystavěná, jak už častěji dotčeno, na mnohem starším zdivu. Abych vám, ctěné dámy, věc lépe vypodobnil, učiním vám nejprvé zběžný náčrtek celku a pak teprve provedu vás po jednotlivých křídlech.

Jak z plánu vidíte, tvoří Vladislavský sál, táhnoucí se od východu k západu stejným směrem s celým novým zámeckým průčelím, jádro této staré části hradní. Od tohoto jádra vybíhají tři křídla; dvě z těchto křídel, tvořící se sálem Vladislavským pravoúhelník, vystupují po obou jeho stranách od jihu k severu ku předu a tvoří malý Vladislavský dvůr. Západní křídlo zavírá v sobě zelenou jizbu a jest chodbou oratoria spojeno s hlavním chrámem. Východní záleží ze dvou budov a přístavku, v němž nalezá se archiv Svatováclavský. Ve vedlejším křídle jsou jízdné schody, po nichž druhdy rytíři až do sálu Vladislavova na koni vjížděli. Nad nimi jsou rozličné síně a pokoje, mezi těmito bývala komorní výplatna.

Toto patro postaveno teprve za Ferdinanda I. a okrášleno loggií, jejíž zbytky spatříme na půdě. Druhá k tomuto křídlu přistavěná a dveřmi spojená budova pochází ještě z Vladislavské stavební doby a zavírá v sobě sněmovní síň. Třetí, ku městu obrácené a od Vladislavského sálu jen chodbou oddělené křídlo vystupuje na jih až ku bývalému příkopu a zavírá v sobě jizbu, jež v dějinách války 30leté stala se památnou.

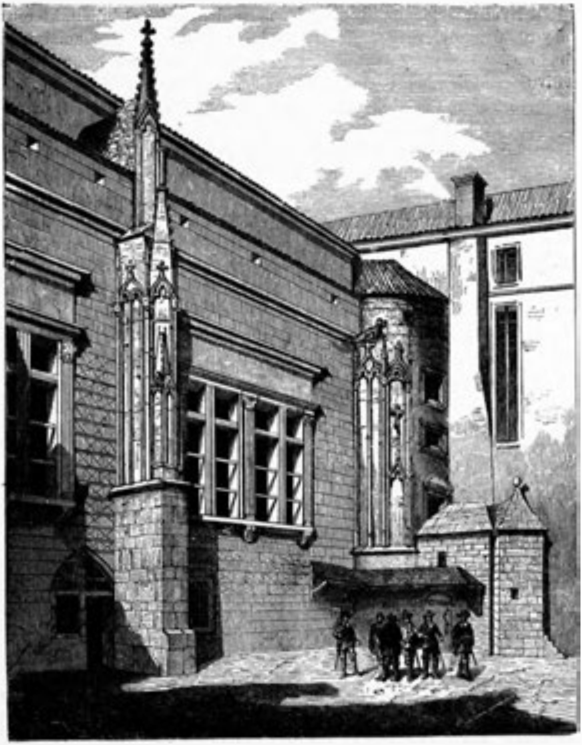
Přejděme nyní od celku k podrobnostem a počněme další svou procházku tím, že vstoupíme na malý čili

Vladislavský dvůr,

kam v dřívějších dobách vésti musívaly schody. Zde ocitujeme se rázem v 16. věku. Před sebou vidíme podélné průčelí sálu s jeho mocnými gothickými pilíři a širokými okny, nad sálem spatřujeme zazděnou nyní válečnou chodbu, polokulatá věž v pravo s okny při schodech vedla po silně vyšlapaných nyní stupních nahoru ku předsíni Vladislavského sálu. Jak často se do ní vcházelo a jaké to osobnosti spěchávaly tudy nahoru!

Šlik, Thurn, Budovec, Smiřický, snad také veselý a lehkomyslný Bedřich sestupoval kdys po těchto stupních, neb vypočítavý, fana-

tický a hrdý Slavata. Prohnaný Michna, jenž den před shozením s okna svého kollegy Fabricia dostal vítr a rychle vzal nohy na ramena, aniž by koho i jen slůvkem varoval, plížil se jistě po těchto

Vladislavský dvůr.

schodech dolů, a ve Vídni mnul sobě vesele ruce, když přibyl tam Fabricius a ještě polekáním celý bledý všelijak přepínaje vypravoval děsný ten výjev, jemuž byl přítomen a kdež hrdinsky a obětavě

snažil se ukonejšiti rozhněvané pány, aby Slavatu zachránil, ale právě proto od Thurna jakožto třetí naznačen a šťastně také s okna shozen.

Věžovitý, nízký přístavek před touto schodovou věží pochází z pozdější doby, dále jsou dveře, vedoucí k bývalému malému vinnému sklepu, nyní lednici, kdež druhdy také vězňové se nalezali, kteří jmena svá veškrábali do stěny, připojivše k nim leckterý povzdech.

Obraťmež nyní svou pozornost ku přízemním místnostem, nad nimiž Vladislavský sál se nalezá. Na jedněch dveřích spatřujeme nápis „Appellationum Regni Bohemiae Tribunal.“ Zde býval vchod ku kancelářím a poradní síni onoho appellačního soudu, jejž Ferdinand I., potlačiv povstání r. 1547, Staroměstským odňal a zde nahoře zřídil. Byl ustanoven pro všechny ku koruně České příslušné země, Moravu, Slezsko a obě Lužice, i nepotřebovalo se již jako prvé buď na Staré město neb do Magdeburka, Lipska neb Halle se odvolávati.

Vlastnoručním listem ze dne 20. ledna 1548, z Augšpurku datovaným, jmenoval král komořího Popela z Lobkovic, nazvaného staršího, prvním předsedou, ze stavu panského pak ustanoveni: Jiří Plánský na Žebráce, hejtman Menšího města Pražského, Ludvík Bezdružický z Kolovrat, hejtman Nového města. Z rytířského stavu nalezáme pány: Adama Řepického ze Sudoměřic, podkomořího králové a hejtmana Staroměstského, Petra Bechyni z Lažan, pak Albrechta Kaplíře ze Sulevic. Z doktorů práv vybráni byli: Ludvík Schradým, Vavřinec Knoř z Nazurotu, Gerhard Cejcha a Krištof Kekler. Jakožto městští přísedící, měšťané Starého a Nového města, zasedli: mistr Tomáš z Javořic, Blažej Nožička a Jan Pamfilius.

Vchod k těmto úřadovnám jest malebný, hodící se k celému dvoru, jenž ačkoliv beztoho malý, v 16. věku ještě více stěsnáván byl hokynářskými boudami a malým domkem, jež obojí stávaly pod schody, vedoucími ze Svatojirského náměstí směrem ku král. vinnému sklepu.

V roce 1541 strávil oheň boudu a domek a jiskry, jak aspoň soudilo se, padajíce odtud okny do sklepení, v němž chovány byly desky zemské, vznítily tu požár, kterýž zničil drahocenné ty knihy, v nichž veškerý majetek v zemi od nejstarších dob byl zapisován a spůsobil tak celé zemi škodu převelikou a úplný zmatek, jímž mnoho lidí přišlo o svůj majetek.

Šest let po požáru bylo zde na dvoře velice parno, červencové slunce pražilo nemilosrdně, rozpalujíc železné přilbice a krunýře postavených zde cizích žoldnéřův, ale ještě parněji a teskněji bylo na mysli ubohým Pražským měšťanům, kteří v celých houfech jako

stádo honěni byli z hořejších síní do dvora a odtud do prázných vinných sklepů královských, v nichž pak několik neděl držáni jsou ve vazbě.

Velká vrata v levo ve východním křídle vedou do velkého sklepení, kdež nalezají se zdi jízdných schodů a v pravo vchod do velkých starých vinných sklepů. Navštívili bychom tyto už nyní, ačkoliv tam není žádného vína, nýbrž jen naložený led, ale prohlédneme sobě raději prvé křídlo jižní. Jsou zde nadmíru pevné a mocně klenuté, velké a malé prostory i také méně světlé komory.

Mám za to, že se nemýlím, tvrdě, že celá tato dolejší část, západní křídlo v to zahrnuje, pochází z mnohem dávnější doby, dokazujíť to zde částečně gothickými pilíři zastavěné gothické dveře. V těchto místech nalezal se kdysi appellační soud, okna zmíněných kleneb jdou na malý, o patro níže ležící psinek, jenž ale nyní značně jest zvýšen a místo někdejší nízké hradební zdi nyní budovu v sobě zavírá, jejíž dlouhá chodba ve spojení s chodbami hradu, vedle kostela Všech Svatých vede do ústavu šlechtičen, pro něž jest určena. Budova tato zatemňuje dvůr značně a připouští také do místností vnitřních méně světla.

Však v temnu obrazotvornost tím jest čilejší; zdá se nám, jako bychom slyšeli veselý hovor appellačního rady Tennagla s kancléřem království, appellačním radou Šimonem Kohoutem. Tennagel jest rodem Dán a zeť známého hvězdáře Tychona de Brahe a politický agent biskupa Pasovského, Leopolda. Snad hovoří právě o pověstech, týkajících se pasovského verbování a žvast jeho snad zakryti má tajemství, které jej později přivede na skřipec.

V onom pokoji vidíme předsedu soudu, Bedřicha Talmberka, hledí strnule před sebe, jakoby již nyní v duchu viděl krvavé lešení, jež teprve tři leta později bude postaveno a na němž oběti onoho soudu vykrvácejí, za jehož předsedu císařem bude ustanoven. Tu přistupuje kdos k němu, jest to dr. Hauschild, jehož krev taktéž zbarví popraviště.

Roku 1618 byl Talmberk od direktorův zbaven svého úřadu, i vidíme v době povstání opět jiné pány v těchto místnostech. Zde v tomto pokoji pracuje Pavel Aretin z Ehrenfeldu, měšťan Pražský a slavný zeměměřič, jenž v oněch dobách za předsedy Václava Budovce jest tajemníkem appellací a v jeho domě také r. 1621 zajat. Vzdaluje se všeliké politiky a užívá prázné chvíle na sdělání původní mapy království Českého, kterouž r. 1619 zhotovil, jež ale teprve r. 1632 Bajardem vyryta jest. V jiném pokoji vidíme appellačního radu dra. Kašpara Luka (1619—20), jenž rok později po nálezu soudním z Bílé věže s dvěma ještě soudruhy, drem. Bedřichem Jiřím

Oldenburským a Mikulášem Stolzem, té doby sudím kraje Litoměřického, v silném průvodu vojenském odveden do vězení ve věži Křivoklátské. Dále spatřujeme zde dra. Kappra z Kappersteinu, jenž vystěhovalce i fiskus okrádá, ale od své strany za velikého poctivce jest považován.

O sto dvacet dvě leta později shledáváme zde jiné tak zvané velezrádce, náležející taktéž k appellaci, ale kteří výrokem soudu tentokráte jen ze země se vypovídají. Zde na př. dra. Törera z Törensteinu, tajemníka Rübnera a mnohé jiné.

Bylo starým, na Starém městě zavedeným obyčejem, že každý appellant složiti musel 1 tolar; za Ferdinanda I. obyčej ten zrušen, stalť se soud týž královským úřadem, za Rudolfa II. byla u příležitosti sněmovního jednání o tomto tolaru opět učiněna zmínka a dále navrhováno požádati císaře, aby ku poradám přibráni byli čtyři měšťané.

Pod appellací táhne se veliký, dvě patra hluboký sklep a jiné prostranné sklepy klenou se pod postulátní sněmovnou.

V červnu roku 1609, v době známého sněmu, pojal evangelické i katolické sněmovníky nemalý strach, když roznesla se mezi nimi pověst, že v místnostech appellace, jakož i ve sklepích pod sněmovnou, leží mnoho sudů prachu, jímž pánové mají být vyhozeni do povětří. Stavové pod obojí uvěřili do opravdy, že se jich chtějí takto zbaviti, odbývali velkou poradu a vyslali do české kanceláře komisi, aby požádala o klíče k dotčeným místnostem. Byli tam zavedeni, prohledali každý kout a nalezli opravdu značný počet — ale prázných vinných sudů.

V jedné jizbě, kde appellační radové se zdržovali, byl o korunovaci Ferdinanda II. (1617) postaven stůl, u něhož jedli dědičný truksas a šlechticové, pomahající mu nositi jídla na královskou tabuli. Ku konci 17. a 18. století nalezal se v těchto místnostech vrchní berní úřad.

Za císaře Josefa II. byly tyto úřady po většině do dolejšího města přeneseny, místnosti zavřeny a některé z nich v kuchyně proměněny, v nichž o korunovacích a jiných velkých slavnostech jídla připravována a pak po spojovacích schodech do hořejšího sálu nošena. Zde také pekávalo se maso, jež rozdíleno mezi lid. I nazývá se také kuchyně tato se svými velkými, do zdi zasazenými kotly „Vladislavskou“ neb „korunovační“. Posledně bylo jí užíváno r. 1836 v čas korunovace Ferdinanda Dobrotivého.

Nyní kráčejme zase po dvoře zpět, při kteréž příležitosti upozorňuji na polovici nápisu nad posledním oknem velkého sálu, kdež viděti slovo: Bohemiae 1493; počátek: „Vladislaus Rex“ na-

leznete v přistaveném později za Ferdinanda I. pokoji komorní výplatny. Došed ku dveřím při jízdných schodech, upozorňuji Vás na krásné klepadlo, pocházející z doby Ferdinanda I.

A nyní půjdeme po jízdných, překrásnou síťovou klenbou ozdobených, zvolna vstoupajících schodech do

sálu Vladislavského.

„Palác ten slavný, jenž klenot vší země!“ volá Hájek, popisuje požár na hradě z r. 1541. Viděltě jej ještě před požárem tak, jak jej Beneš z Loun byl vystavěl. Palácem nazýváno v oné době až do 17. století největší a nejpřednější pokoj neb síň v domě. Překrásný tento sál měl ještě několik jiných jmen. Tak nazýváno jej později v 18. věku proto, že v něm konáno holdování — „holdovacím“, „korunovačním“ neb „rytířským“.

V 19. věku nazváno jej po jeho zakladateli „sálem Vladislavským“, kteréhožto názvu také my se přidržíme.

Sál tento byl neutrální půdou, jakousi průchodní síní každému přístupnou, neboť poblíž něho nalezaly se různé kanceláře, zejmena nejdůležitější z nich, česká komora; také sousedila s ním síň sněmovní, nazývaná též síní soudní.

Ve dny, kdy zasedal soud, trval sněm neb královský dvůr sídlel na hradě, býval v něm, snad už od jeho vzniku, bazár, a při jeho stěnách stávaly boudy, v nichž prodavači nabízeli zlaté a stříbrné zboží, klenoty, knihy, zbraň, zbroj atd.

Roku 1527 dne 26. února byly všechny tyto boudy odstraněny a podél drahými gobelíny ozdobených zdí rozestaveny v polokruhu koberci obložené lavice, na nichž královna Anna se svými dvorními damami a jiné, bohatě vyšperkované české paní usedly. Před lavicemi uzavřeno bylo kolbiště dokola zábradlími, za nímu pak stáli pánové. Na kolbišti odbýváno sedání, nejprvé lámána kopí, a sice rozjelo se 13 zcela obrněných rytířův proti stejnému počtu odpůrcův, při čemž mnozí vyhozeni byli ze sedla; po té bojováno po celou hodinu meči, v kterémžto zápasu také král Ferdinand se vyznamenal. Po turnaji odstraněny veškeré lavice a zábradlí, načež večer odbýván veliký ples s oblíbeným tehdy tancem s pochodněmi.

Po těchto rytířských hrách nastala pak opět doba, kdy prodavači zase postavili své budky a podlaha obložena jakýmsi druhem parket. Tu vypukl dne 2. června 1541 nešťastný onen požár, jenž zachvátil střechu, a při němž hořící dřeva otvory svorníků ve klenbě padaly do sálu, zapálivše zde na několika místech dřevěnou podlahu; tím také boudy jistého Vlacha a Vítova se vzňaly a i s obsahem

svým na prach shořely. Jeden z pilířů při stěně horkem puknul a tabule v oknech popraskaly. Jen dvě boudy, stojící na straně ku kostelu Všech Svatých, zůstaly neporušeny.

Štěstí ale pro geniainího stavitele, že již na věčnosti odpočíval. Ačkoli jeho mistrovské dílo bylo obecně uznáno, o němž Gerhardus Mercator praví, „že je jediné v Evropě co do rozepnutí klenby bez pilířů,“ předce se rozšiřovala po vyhoření lživá pověst, že se klenutí sesuje; následkem této pověsti bylo by zajisté srdce tohoto ctižádostivého mistra žalem puklo.

Turnaj ve Vladislavském sále.

Jiným mistrovským dílem Beneše z Loun byl děkanský kostel Nanebevzetí P. Marie v Mostě (1525) a vypravuje se, že musel Mosteckým se zaručiti, že žádného tak umělého kostela více stavěti nebude. Když ale později přece zase kostel nějaký stavěti se jal, otrávili ho. Zemřel v Lounech, kdež byl měšťanem, dne 20. září r. 1537.

Osm let po požáru byl sál již zase zřízen, tak že Ferdinand I. svému hosti, kurfiřtu Maurici Saskému ku cti uspořádati v něm mohl skvělý turnaj; pak hráli zde pro změnu jezovitští žáci některou ze svých dobře sice naučených, ale nad míru nudných latinských divadelních her. Snad hráli také již při světle svíček zasazených ve krásných bronzových lustrech, od Norimberčanů císaři věnovaných a posud v jizbě bývalé české kanceláře se nalezajících.

V sále tomto byl (r. 1595) hrabě Karel Mansfeld pro své, v Uhrách vykonané hrdinské činy od císaře Rudolfa II. povýšen ve stav knížecí. Čtyři neděle na to padl kníže před Komárnem.

V tomto sále přijal též císař Rudolf II. tureckého, moskevského a polského vyslance. I bylo v tomto sále vždy něco na podívanou; byloť v postavených zde boudách tolik krásných, drahých a vzácných věcí! Zde vyložil zlatník své skvostné, blysknavé a přeuměle pracované řetězy, prsteny, náramky, agrafy na klobouky, tamo opět prodávalo se stříbrné nádobí, talíře, džbány, misky, koflíky atd. Tuto měli klenotníci hojný výběr vroubených i nevroubených broušených drahokamů, překrásně řezaných vlaských kamejí, tamto opět nabízel obchodník s perlemi nejkrásnější orientální perle. Vlaši vystaveny měli na stolech krásné vázy, osudí a misky, tuto vystavil své zboží Marek Fischer, slavný své doby zlatník, tam zase Bart. Glasel, cís. stříbrník, uměle zhotovený stoleček. V jiné boudě, okolo níž stále mnoho mladých i starších pánův se stavělo, spatřovala se ciselovaná zbroj, španělské kordy, rapíry s pochvami z kůže pižmáka, silně pozlacené, Benátčané nabízeli ku koupi své překrásně broušené sklenice a zrcadla, a na onom stole zase nalezl milovník knih různé domácí i cizí knihy, tu ležela vzácná tehdy kniha: Frigonia, Doktora Geruzalemského, kniha rodu nebo života Adamova, jež z arabského originalu nejprvé na latinský a pak od Sixta z Ottersdorfu a Jana Kosořského r. 1553 na český jazyk byla přeložena. Doktoři čísti tu mohli od Václava Bejera sepsanou knihu o léčivých pramenech Karlovarských z r. 1521. Také měl prodavač na svém stole knihu: „Horlivým milováním Pána Boha a ustavičnou žádostí věcí nebeských vedena jsoucí“ od Anny z Kolovrat, manželky Jana z Lobkovic na Zbirohu a Točníku, vydanou a jejímu manželi věnovanou, jež r. 1562 u Netolického byla vytištěna, dále Písně, u Jana Táborského z Klokotské hory tištěné a od Mat. Pecky složené, „Theatrum mundi“, Cesty do svaté země atd.; tázal-li se kdo knihkupce, nemá-li také novější spisy na prodej, zdráhal se dlouho, až konečně, uznal-li kupce za nepodezřelého, vytáhl z úkrytu dobře uschovanou knihu, přísně tenkráte zapovězený „Mandát“ Sixta Palmy Močidlanského aneb „Píseň o Mistru Janu Husovi“ a ukázav mu je, rychle zase je schoval. Opět dále u okna stál stůl s uměleckými výrobky Sadelerovými, jeho obrazy, studenou jehlou pracované, později pak nabízel zde ku koupi i mistrovské své dílo, velmi vzácný a drahý velký obraz: hlavní pohled na Prahu. Tuto opět ohlašuje hlasité tikání tak zvaných „norimberských vajíček“, od Petra Henla vynalezených, hodináře; někdy, aby navštěvovatele bazaru upozornil, nechává hráti orloj s budíčkem, jehož cinkání nikdy nemine se účinku na procházející

se tu obecenstvo. A prostředkem bazaru pohybovalo se množství panstva i dam v pestrých aksamitových kabátcích se špičatými klobouky s vlajícím perem a perlovou agrafou na hlavách, s pižmovými rukavicemi na rukou, v červených karmazinových, černou felbou obšitých pláštích a skvostných pásech; bohatí měštěnínové Pražští se svými vyfintěnými dcerkami neb paničkami. Tu setkáváme se zase s mladými hejsky, kteří, jak je dr. Guarinonius popisuje, se vztýčenou hlavou, jako husy hlavu z příma držíce, jakoby byla ulita, jen přímo před sebe hledí a krkem nemohou pohnouti, aby veliký škrobený límec si nepomačkali. Plášť nevědí jak držeti, brzo nechají jej po jedné straně viseti, brzo vezmou jej pod páži, aby ukázali kabátec. V ruce drží buď pomoranč neb nějakou květinu, kterouž mnohdy i za ucho si zastrčí, jiní opět parátkem zuby si párají".

Dvě osobnosti, nápadně smělého vzezření ale bezstarostného, veselého výrazu ve tvářích, vzbuzovaly r. 1604 pozornost přítomných. Bavili se spolu velmi hlasitě po francouzsku, při tom ale upírali své zraky na hezké dámy, jež sice počestně po boku svých otcův neb příbuzných okolo kráčely, ale při tom oči po vůkolí svém otáčely neb zase koketně je klopíce pokradmu stranou vzhlížely. Jeden z pánův těchto byl později svou tragickou smrtí známý, udatný sekáč a dobrodruh, polní maršálek Heřman Ruesswurm, druhý pak pro svá galantní dobrodružství od manželů obávaný francouzský dobrodruh Bassompierre. Snad hledali pánové své zbožňované, sestry Vřesovské Annu a Esterku, aneb krásnou Mollartovou aneb Chynskou, ač marně po nich pátrali. Ruesswurmův plamenný zrak setkal se tu často s pohledem nenáviděného mu muže, italského dobrodružného hraběte a uprchlíka Františka Belgiojoso, jenž kdysi na stejné jako Ruesswurm milostné výpravě dostal se s ním do hádky; od té doby nenáviděli se oba sokové, ač každý z nich se snažil, zdáti se co možná chladným a lhostejným.

Někdy vídán zde také udatný maršálek hrabě Althaim, jenž jsa kromě toho také lstivým a úkladným dvořanem, před krátkou dobou uprchnul sem z Vídně, kdež k rozkazu arcikuížete Matyáše za příčinou svého strannictví pro Rudolfa měl býti zajat. Téhož dne objevil se Althaim u dvora, kde ho potkal Matyášův dvorní šašek Nelli. „Viď, Althaime," pravil k němu, „že tě chytí za límec a posadí do chládku?" Na ta slova vytratil se Althaim rychle z hradu, projel zvolna branou a uprchl do Čech.

Ale kdož by vyjmenovati mohl všechny ty osobnosti, jež se zde scházívaly, katolíky i protestanty; jen čeští bratří, opovrhující všelikou nádherou, pospíchali rychle, aby se dostali skrze dav, nezastavujíce se ani se známými, kteří se tu procházeli.

Bazar odbýval se ponejvíce v čas zasedání sněmu neb když královský dvůr byl na hradě, jinak užíváno tohoto sálu, jak už dotčeno, za průchod.

Na severní straně jsou trojí dveře, prostřední vedou na krásné jízdné schody, levé na točité schody a pravé do staré bývalé soudní světnice, kde po všechny časy až do r. 1847 sněmy se odbývaly.

Ve východní šíři sálu jdou dvě okna do kostela Všech Svatých, za dřívějších panovníkův stával zde obyčejně trůn a v starších dobách bývaly zde též dveře, nyní zazděné, jimiž vcházelo se na kůr a po schodech dolů do kostela. Před těmito dveřmi stával druhdy trůn, před kterýmž se dočasnému panovníku holdovalo, jen trůn Ferdinanda Dobrotivého stál u prostřed podélného průčelí sálu. Obojí dveře v západní šíři sálu vedou do předsíně, třetí dveře po levé straně na chodbu a šikmo naproti jsou dveře, jimiž chodilo se do české kanceláře. Chodba pak vedla v pravo po několika stupních k tak zvanému dvoru a až k těmto schodům provázelo několik nejvznešenějších pánův krále Matyáše a postavili se pak podél české kanceláře, načež navrátili se opět sálem do soudní světnice.

I my vrátíme se zase do sálu, an vám, ctěné dámy, vypravovati chci další jeho příběhy. Nejprvé upozorňuji vás na přeumělou síťovou klenbu, jež v širokém tomto rozepnutí (60′) podnes vzbuzuje obdiv. Šířka jeho jest 216, výška 42 stopy. Sloh tvoří přechod z gotiky do renaissance, jejíž tvary zvláště na oknech a dveřích spatřujete. Rok 1493 naznačuje nepochybně dobu, kdy sál počal se stavěti, oznamujíť „Staří letopisové“, že r. 1502 v úterý před sv. Václavem (poslední) sklenutí „paláce“ se vykonalo.

Jak praveno, byl sál tento neutrální půdou, slouže jednak králi za místnost přijímací, kde (1607) císař Rudolf II. Jana Jiřího, kurfiřta Saského a mladšího jeho bratra uvítal a odtud do hradu uvedl, jednak i stavům, jakož na př. evangeličtí stavové r. 1608 v něm čekali na císařovu písemnou přípověď, že příštího roku náboženská svoboda bude první předlohou, jež sněmu bude podána. Rok byl zde, ale otázka náboženská musela dlouho čekati na milostivou odpověď. Přese všechny řeči a písemné dolehání na dvorní úředníky české komory odkládána stále odpověď až na zejtřek. Nejvíce při tom trpěl prostředník, nejvyšší purkrabí Adam ze Šternberka, jenž ze své kanceláře povoláván spěchal ze sněmovny ku dvoru a vrátiv se, tutéž cestu zase znovu musel nastoupiti. Šternberk byl neunavný, ale evangeličtí stavové čím dále netrpělivější. Táž nálada zmocnila se i členů obecních, v sále čekajících a jiných osob pod obojí. Při jedné takové chůzi propukli lidé v děsný křik. „Jest už čas, pane nejvyšší purkrabí,“ volali na něho, „abyste zanechal lichotivých řečí

a přípověď Jeho Milosti i svou vlastní uskutečnil, přísaháme, že mnozí z pánův nemají prostředkův, aby déle mohli v Praze zůstati.“

Ale vše bylo marno; evangelická strana stavův nevstoupila do síně sněmovní, nýbrž zde v sále, tam u dveří, vedoucích do kaple Všech Svatých, stáli v kruhu, radíce se, co by činiti měli. Vyslali několik pánův do české kanceláře, aby tam odevzdali podání k císaři, v němž vykládali, kterak svých schůzek v radnici novoměstské vzdáti se nemohou, že ale z lásky k cícaři nebudou jednati o žádné defensi, a že jen vyslechnou své posly, jež k jiným evangelickým pánům byli vyslali a císař ať ustanoví jim k tomu jiné místo. Ale již pro svou čest že nemohou vzdáti se schůze. Výsledek byl — opětný zákaz schůzí.

Uplynul rok 1609. Hrději kráčeli sálem tímto evangeličtí pánové, vynutiliť vytrvalostí svou, co chtěli, a katoličtí jejich odpůrci plížili se zamračeně sálem, jen Slavata, Martinic a kancléř byli stejně vlídni jako prvé, ale rokem 1611 vlídnost jejich zmizela a špatnou náladu jejich nedovedlo ani víno o korunovační hostině zaplašiti.

Matyáš seděl u zvláštního stolu, vedle něho arcikníže Karel, biskup Vratislavský, kardinál Dietrichstein, Zuniga, papežský nuncius, Florentinští vyslanci a j. U ostatních 11 stolů seděli čeští úředníci komorní, z nichž každý své hosti častoval.

Umlkly přípitky, utichl cinkot sklenic a stříbrných pohárů, a sál nabyl opět všedního svého vzezření. Prodavačské boudy stojí opět na obvyklých svých místech, měšťané a šlechtici procházejí se po sále. Šest let minulo, co Matyáš stal se králem, i vidíme opět pány a posly měst jednotlivě neb v skupinách kráčeti sálem; pozorujeme-li je bedlivěji, postřehneme, že teskná starost zachmuřuje jejich obličeje.

Mnozí vyhýbají se, aby nesetkali se s tak zvanými vůdci neboli mluvčími své strany, mnohé z hlavních osob scházejí; táže-li se kdo po nich, pokrčí tázaný ramenoma, neví nebo nechce věděti, jsou-li v Praze neb na svých statcích, ačkoliv obecný sněm vypsán byl za příčinou proposice stran přijetí štyrského Ferdinanda za krále. Již po celou hodinu vyzvánějí zvony hlavního chrámu, hlásajíce zahájení důležitého sněmu. Čas utíká, osudný sněm brzo počne a — důležité osoby dosud nepřibyly. Konečně vyzývají se pánové, aby po starém obyčeji odebrali se na mši do kaple Svatováclavské. Katoličtí pánové uposlechli vyzvání, ostatní zůstali v sále, očekávajíce zde zahájení osudného sněmu.

Několik neděl později nalezáme v sále divadlo, na němž žáci jezovitův provozují komedii „Císař Konstantin Veliký“. Sál jest

nabit diváky, ale mnozí v duchu uvažují o tom, co zavdalo podnět k této hře, volbě totiž Ferdinanda II. za krále Českého, nebyla-li pro zemi i osoby jejich nanejvýš nešťastnou, však — co nyní činiti, nyní u prostřed slavností korunovačních? — pozdě.

Rok po této komédii vystupují zde jiní herci, jimž ale hrozná opravdovost a chladná odhodlanost hledí z očí. Byli to evangeličtí stavové, kteří císaři byli zaslali stížnost na rušení „majestátu“ se strany katolického panstva a dosud nebyli obdrželi na ni odpovědi. Měli proto v podezření místodržitele. Sešli se za tou příčinou u velikém počtu a porokovavše zde kvapili do české kanceláře.

Vilém starší z Lobkovic oznámil místodržitelům vůli své strany, načež Fabricius Platter přečetl jim odpověď císaře Matyáše. Klidně, ale s tajeným hněvem poslouchali ho všichni, pak vyžádal si Lobkovic list, aby jej se svou stranou opětně mohl přečísti. Byl mu podán a všichni odebrali se nazpět do sálu a zde koloval list z ruky do ruky, i vynasnažováno se, vypátrati, byl-li psán zde či ve Vídni a je-li podpis císařův pravý. Vrátivše se do české kanceláře, vyžádali sobě opis listu, druhého dne že přinesou odpověď.

Ticho a pusto bylo zde ve velké té síni, po té slyšán okny kostela Všech Svatých nábožný zpěv lidu, zpěv umlkl, sluhové přicházeli a odcházeli a konečně otevřely se dveře, a do sálu hrnuli se všichni tři stavové evangeličtí. Páni, sami silně ozbrojeni, přivedli s sebou i sluhy své ozbrojené; za nimi tlačil se též jiný lid, ale sluhové ho zadrželi.

Pánové jednak ve skupinách stojíce, jednak semo tamo chodíce rokovali o důležitých věcech; hrabě Šlik oslovil posly města Slaného, odvedl je stranou od ostatních až poblíž dveří sněmovny, a prohledl prvé než dále mluvil celé své okolí, nahlédl mezi boudy a do výklenků u oken, není-li někdo na blízku, měliť katoličtí místodržící své špehouny a řeč Šlikova nehodila se pro nezasvěcené uši. Na to jal se tajemným tonem mluviti k poslům: „Jste poctiví lidé, jež dobře znám a vím tedy, že ponecháte u sebe, co vám řeknu. Víte, že katolíci připraviti nás chtějí o náš těžce dobytý majestát, ale na to bohda nedojde. Dozvíte se ještě dnes věcí nikdy nevídaných, věcí, jichž ani vaši a naši předkové neviděli a na něž nepomyslili.“ V další své řeči snažil se připraviti je na katastrofu, vykládaje jim, proč se to má státi a jaký prospěch z toho vzejde všem, jak zemi tak i Jeho Milosti. Upomínal je na udatné jejich předky, na měšťanstvo, jak mocné a slavné bylo za Václava, Zikmunda a j., a kterak hojné jeho výsady a práva Ferdinand I. mu odňal. Z horlivé řeči své vyrušen Šlik náhle hlučným příchodem pánův a rytířův, kteří ale jen krátko pobyli a pak předsíní do zelené světnice se

odebrali. Za nimi tlačili se pak všichni přítomní, ale bylo jim v tom několika osobami panského, rytířského a městského stavu zabráněno, kteří byli proto u dveří se postavili. Asi za hodinu opět vstoupili a spěchali pevným krokem po chodbě do české kanceláře, ostatní valili se opět za nimi. Hučení davu na chodbě stojícího a až do sálu sahajícího utichlo, když ti, kdož stáli nejblíže, uslyšeli uvnitř kanceláře hádku. Každý chtěl něco zaslechnouti, něčeho se dověděti, tušíce, že tentokráte jen tak zhola to neprojde, jako obyčejně. Rozčilení, jež pánův v kanceláři se zmocnilo, zachvátilo i venku stojící, kteří různými výkřiky horlivě účastenství své u věci projevovali. Porůzné tyto výkřiky vzrostly v hlučný ryk a lomoz, a všichni tlačili se k oknům, když náhle zazněly mocné hlasy Roupovského a Thurna, volajících: „Smrt zrádcům, zastřelte je!“ Sluha s čeledí Ehrenfrieda z Berbisdorfu protlačil se na to k jednomu oknu a na rozkaz svého pána namířil pušku a vypálil. Hned na to padlo ještě více ran. Někteří z lidu volali: „Jsou trefeni!“ Jiní opět tvrdili opak, pak ale hrnuli se všichni s velikým křikem ze sálu.

Snad hodoval zde o rok později falckrabě a klenby sálu ozývaly se radostným hlaholem jeho věrných, ale rozkoš i radost jeho brzo potuchly a ozvěna mohla opětovati jen ohlas krokův úřadníkův a sluhův, kteří vážně neb kvapně tudy kráčeli.

Konečně prolomil se led mnohaletého strnutí. Roku 1627 bylo zde opět živo. Zlaté korunní svícny s četnými hořícími svícemi osvěcovaly veliký sál, ale slabé jejich světlo nemohlo umělou klenbu tak silně osvítiti, aby zapudilo široké ty tmavé stíny mezi křižujícími se v ní žebry. Ale což dbali ti lidé a zvláště dámy na pošmurné vzezření sálu, nemyslilit než na ples, jenž náležel k řadě zábav, pořádaných ku korunovační slavnosti třetího Ferdinanda.

„Hudba skládá se z 3 trub, 1 dulcianu, 4 pozaun, 2 houslí, 2 louten, 1 basy a nástroje, majícího různé hudební proměny a také zvuky bubnů střídavě vydávajícího. Tančen tak zvaný „tanec pochodňový,“ jenž leckde po dnes o velikých dvorních slavnostech se tančí jako na př. o dvojí svatbě v Berlíně r. 1878. Rej zahájil císař Ferdinand II. se svou manželkou, před nimi, pochodně v rukou držíce, tančili falckrabě August Porýnský, vévoda Julius Virtemberský, dvě knížata z Lobkovic a m. j. Druhý tanec uvedl král s císařovnou, a před nimi opět tančilo 8 pánů s pochodněmi. Třetí tanec měli falckrabě Porýnský a vévoda Virtemberský s oběma císařskými princeznami, čtvrtý tanec slezští a čeští knížata. V pátém tanci tančil císař se starší a král s mladší princeznou, kromě jiných. Páni oděni byli ve stříbře po spůsobu starořímských vojínů, v červených atlasových, stříbrem vroubených kabátcích, dámy jako víly

a držely bílé pochodně. „S takovými dvěma dámami tančili císař a král, tři kavalíři pak s císařovnou a dvěma princeznami napřed, po nichž následovalo několik dam a kavalírů, a tak několik kol tančeno.“ Později vyzváni byli hrabě Max Dietrichstein, Vratislav hrabě Fürstenberg, hrabě Buquoi a hrabě Losenstein. „K třetímu vyzváni představili se čtyři vyzvaní kavalíři nejprvé cís. hofmistrovi, hraběti z Meggavi, po té pak kleče císařovně. Po té soudcové rytířských her čtyřem rozličným damám, jeden po druhém, podali po rozmarinovém věnci, do něhož vpleten zlatý prsten, a ta dala jej kavalírovi a tančila s ním jeden tanec a před nimi tančilo vždy šest kavalírův s pochodněmi. Když dotančili, strhnul kavalír při pokloně prsten s věnce a dal jej dámě. — Sedm dní později provozovali jezovitští chovanci latinskou hru o „císaři Constantino, magno victore“. Představením tímto skončila nádherná slavnost korunovační.“

Od této doby zdálo se, jako by minulé doby opět se chtěly vrátiti, ačkoliv krásní, skvělí dnové „doby stříbrné“ v proudech krve byli zanikli. Spatřujeme v sále opět dřevěné boudy s nejrůznějším zbožím — ne tak domácím, trpělať země ještě bědami války třicetileté, jako cizím, zahraničným. Nalezáme tu Vlachy, Nizozemčany, Francouze, slyšíme nám dokonce cizí irské zvuky ze zeleného ostrova, a lidé ze všech končin světa procházejí se po sále. Jen domorodec, ať Čech ať Němec stojí o samotě, nesměje se, myslíť na své rodné bratry, kteří chudi a vypovězeni v dálné cizině v téže chvíli snad vzpomínají na — zlatou Prahou a ty, kdož v ní zůstali. Ale jedna útěcha zůstala oněm nešťastníkům ve všech trampotách, myšlenka, že jsou mučenníky své víry. Bazar trval do roku 1648, až švédský vpád učinil mu konec; pak snad r. 1649 a několik let dalších za přítomnosti dvora nepochybně opět obnoven. Poněvadž ale dvůr čím dále řidčeji Prahu navštěvoval a sněmové na prosto pozbyli všeho významu, zmenšila se také návštěva bazaru a to mu odzvonilo umíráčkem.

Třeba ale bazar chýlil se ku svému konci, zachoval slavnostní sál přece starodávné své právo, hostiti korunované hlavy a vznešenou společnost ve svých zdech. Měl sice v novějším španělském sále nebezpečného soka, za to ale mohl kochati se aspoň v upomínce na bývalou svou slávu. Ale tak hluboko přece nebyl pokořen. Roku 1652 vidíme náš sál opět slavnostně ozdobený, sluhové kráčejí vážně po vykládané podlaze, rovnajíce tamto žlutým aksamítem potažená křesla okolo trůnu. Jejich vážná chůze, ouzkostlivé pořádání stolic podle rozkazů zámeckého úřadníka, jenž drže v ruce lístek, nákres na něm bedlivě prohlíží a s uspořádáním už vykonaným porovnává, vše to svědčí, že chystá se důležitá jakás slavnost.

A tak jest. Ferdinand III. udílel u přítomnosti své sestry, vdovy po kurfiřtu Bavorském, jakož i u přítomnosti četné šlechty a s přísnými španělskými dvorními obřady slyšení. Osm dní později udíleno zde po přednášce nejvyššího hofmistra, hraběte Maxe Kurtze, léno mladému Ferdinandu Bavorskému t. j. jeho zástupcům, místodržiteli Amberskému a předsedovi komory Mändlovi. — Později sál opět spustnul a zůstal po dlouhé doby opuštěn. Nikdo do něho nevkročuje, majíť úřadníci četných kanceláří nyní jiné vchody. Okny místem rozbitými fičí vítr, a sníh i déšť mají volnou cestu do vnitř. Ale nikdo se o to nestará, ač dveře nejsou uzavřeny a vstup jest volný. Však přece není tomu tak; poslyšte ten veselý smích, hádky a počítání a vstoupíte-li opatrně, zastihnete tu houfec hochů hrajících v míč, kteří se tu častěji bez překážky baví. U mnohého jest průmyslné nadání silněji vyvinuto než u ostatních, umí už spojovati příjemné s užitečným i snaží se odtrhnouti a v kapsách uschovati olovo, na němž lpí ještě střepy tabulí z oken míčem rozbitých. Ale to jsou maličkosti, jen jednou vloudil se větší tulák do prázdného sálu a zmizel v temnu u oken vedoucích do kostela Všech Svatých. Za nějakou chvíli vrátil se zpět — děti, hrávající zde v míč, byly nepochybně ještě ve škole — a rychle proběhl, skrývaje cosi pod kabátem; byla to prastará lampa, kterouž v kostele ukradl. Při objevení krádeže překvapeni byli také nevinní hráči v míč (1708).

Ku korunovaci Karla VI. dekoroval a maloval tento sál Bedřich Galli, vynálezce perspektivní malby divadelní.

Osmnáct let po velkolepých korunovačních slavnostech (1740) dal nápadník českého trůnu Karel Albert předvolati všechny čtyři stavy v království a zaznamenati pány, kteří jeho vyzvání neuposlechli, aby později proti nim mohl zakročiti. Páni, jejichž statky nepřítelem byly obsazeny aneb na blízku něho ležely, dostavili se, ostatní uprchli buď do Vídně neb do ciziny. Za několik dní potom pracovalo tu mnoho dělníkův, aby sál co nejskvěleji okrášlili, mělot se po korunovaci bavorského kurfiřta odbývati také holdování. Pánové, kteří se k výkonu tomu dostavili, jevili vůbec velké rozpaky, a jen někteří, jako městský hejtman hrabě Paradis, bratří Bubnové, hrabě Kaiserstein, baron Dejm, kníže Mannsfeld, říšský rytíř a krajský hejtman Karel David a j. jevili radost. Nápadník seděl na trůně, vedle něho stál hrabě Bavorský, pak francouzští vyšší důstojníci. Holdovací přísaha předčítána česky a německy a přítomní ji opětovali. Pak otevřely se dveře sněmovny; sněm, jenž krátce trval, zahájen požadavkem 6 millionů zlatých za první půlletí, a požadavek ten ihned bez všelikých známek nevole povolen, načež ku konci památného tohoto dne uspořádány rozličné kratochvíle.

Sál, byv za krátko potom zlatoskvoucí své ozdoby zbaven, upadl opět ve svou starou tesknou pošmurnost. Okna často řinčela palbou oblehatelův a i mnohá rakouská kule zasvištěla nad ním. Pak nastali opět lepší dnové, v květnu r. 1743 oděl se opět v slavnostní háv, záležející z nádherných gobelínův, jež dle Rubensových kartonův umělými rukami v Nizozemsku zhotoveny, v jasu nesčetných svící jak živé vypadaly.

A tímto mořem světla proudil pestrý dav českých a cizích kavalírův s dámami. Konečně objevila se mladistvá krásná císařovna, jež mocí pragmatické sankce byla pravou dědičkou a paní zemí Českých. Královna pronesla pak k přítomnému panstvu po německu řeč, v níž zvláště s důrazem poukazovala ku povinnostem poddaných vůči jich zemské vrchnosti. Po té skládali stavové holdovací přísahu a připuštěni k políbení ruky, k čemuž královna obě své krásné plné ruce vztáhla.

Mezi těmi, již k políbení ruky se tlačili, bylo také pět křižovníků, kteří ale od službu konajících kavalírů se slovy: „že dnes není jejich den," byli odmítnuti. Královna spozorovavši to, nařídila, ježto to byli křižovníci od mostu, aby byli zavoláni.

Když hodnostové zemští, nesoucí odznaky korunovační, chystali se k odchodu, upomenuli šlechtu a měšťanstvo, aby volalo: „Ať žije Marie Terezie!", což se také stalo.

Čtyřicet osm let později, dne 4. září, dal si císař Leopold od stavův jakožto král Český holdovati a přísahu věrnosti složiti. Přísežná formule čtena po česku a po německu, těch pak, kteří skládali přísahu v jazyku českém, byla, jak očitý svědek zaznamenal, převážná většina. Za dva dni na to byla korunovace a v sále tomto odbýván korunovační kvas.

Od té doby byl tento sál jen ještě dvakrát ku stejným slavnostem vyzdoben, posledně ku korunovaci Ferdinanda Dobrotivého. Za naší doby navštěvován jest jen ještě od cizinců aneb užívá se ho též k výstavám, jako na př. pokladu hlavního chrámu, kteroužto skvostnou výstavu uspořádal sbor pro dostavění chrámu Svatovítského ve prospěch stavebního fondu.

Východní křídlo.

Postulátní sněmovna.

Ze sálu Vladislavského vedou dveře do staré někdejší soudní světnice, kde také za času Vladislavova a až do r. 1847 sněmové se konali, a kteráž známa jest jmenem

postulátní sněmovna.

Místnost tato jest v historickém vzhledě mnohem důležitější než sál a jest kromě tohoto a české kanceláře také v příčině architektonické z nejznamenitějších v této části hradu. Beneš z Loun, tvůrce velkého sálu, zbudoval také tuto síň a obemknul ji ještě umělejší a spletitější síťovou

klenbou, do níž nade dveřmi vložil své poprsí a naproti němu nad trůnem poprsí krále Vladislava.

Jizba činí na navštěvovatele milý, veselý dojem, jakoby v ní jen veselé, nevinné zábavy bývaly odbývány. Snad vzpomíná dosud těch postulátních sněmův blahé paměti, kdy čtyři stavové slaďounce se zde usmívali, snad také myslili a tím mluviti zapomněli, a když promluvili, jako Havlíčkův pan správce ve své zprávě na krajzamt slovem „sondern" (nýbrž) začínali a „vždy ochotným sluhou" končili. Snad vzpomíná dosud těchto pokojných blažených dnů, na něž upomínají dosud v čistotě chované, krásné červené vycpané lavice a stolice, stojící ještě na svých bývalých místech a čekající, až pánové se zase vrátí.

Spatřujeme zde ještě jiné ostatky „pokojné, šťastné" doby. Ve skleněné skříni vidíme drahocenná nebesa císaře Ferdinanda Dobrotivého, nad vchodem pak jedenácte praporů českých dobrovolnických sborů z válečného roku 1809. Dvanáctý prapor byl vydán invalidovně. Před bílými kachlovými kamny vidíme zvláštní záclonu, na níž jeví se mapa království Českého; sarkasticky pravil kdosi, že to ten jediný způsob, jímž země Česká pro tehdejší stavovské shromáždění se „rozehřála". Dřevěné z konce 17. věku pocházející řečniště zvedá se v levo trůnu a nad povýšenými lavicemi, kde druhdy sedávali duchovní hodnostové. Z této tribuny, s níž řečníci mluvívali, přijdeme do vedlejších pokojů druhého, teprve za Ferdinanda I. vyvýšeného křídla, v jehož přízemí nalezají se známé jízdné schody.

Soudní světnice sloužila různým účelům; zde míval nejvyšší soud svá výroční čtyři zasedání, v nichž ale soudil jen šlechtu, a odkud jizba obdržela název „soudní světnice", kterýž až do konce 17. století podržela. Dále odbývány zde korunovační hostiny a nejdůležitější schůze sněmovní.

První korunovační slavnost od dokončení nové stavby zámecké, Benešem z Loun řízené, byla dítěte Ludvíka, syna Vladislavova. Lid pravil o ní, že jizba smutně byla zasvěcena, podobalať se ta hostina spíše pohřebnímu kvasu, ačkoliv přítomno bylo mnoho cizího i domácího panstva. Byliť tu tři biskupové, Olomúcký, Vratislavský a Míšenský, markrabě Braniborský s manželkou, sestrou Vladislavovou, a svými syny, uherský hrabě Štěpán, kníže Ľacek Těšínský, Bartoloměj, vnuk slavného a o dobro své země přepečlivého krále Jiřího Poděbradského, a kníže Karel z Münsterberka, syn Jiřího. Z domácího panstva dostavili se Petr z Rožmberka, Lev z Rožmitálu a jiní a jiní vznešení a mocní pánové. Jen hlavní osoba, nově korunovaný, půltřetího roku starý král Ludvík scházel, nalezalť se v dětské komnatě u své sestry Anny, pod dohlídkou své chůvy

a ostatního služebnictva. Snad už spal, zatím co jeho otec, zbaven nyní částečně starostí o budoucnost synovu, zde hodoval. Ač i tento požitek kalila otci nepochybně myšlenka na mnohé nesváry v zemi České, neboť spor od roku 1479 mezi šlechtou a měšťanstvem o jich výsady a práva vzniklý přenesen byl i do nové budovy. Bylť před korunovací slíbil měšťanům, že jejich žaloby a stížnosti vyslechne i narovná i musel slovu svému dostáti, a za málo dní potom proměnil se hodovní sál v soudní světnici.

Vladislav seděl na soudě nad spornými stranami a měšťanstvo žalovalo na vraždy, žhářství a jiné násilnosti, jež nejen za nepřítomnosti královy páchány, nýbrž i také ještě v té době, kdy v zemi se nalezá. Tak prý vypověděl mír Jiří Kopidlanský všem městům, ba samému králi a pálí všechny městům náležející vesnice a dvory. A takže řádí, jsa v tom podporován šlechtou, kteráž ho přechovává, již po dvě leta. Spálilť prý (r. 1508) ves Michli, zboží to kolleje Rezkovy, dále Jesenici, Vesec, Běchovice a Počernice, a lid, jenž požáry chtěl uhasit, zranil. Vladislav, jenž vždy stál po straně šlechty a jen radami Lva z Rožmitálu, Rendla z Oušové a Pernštýna se řídil, kladl velkou váhu na to, že měšťanstvo prý chránilo paliče Kavána, jejž Pražané vyslali proti Kopidlanskému, poukazuje též na jejich svémocnost, že nechtěli podrobiti se soudu zemskému, jenž prý jediný má právo, poháněti šlechtice před soudnou svou stolici. Proto král Pražany také odsoudil.

Slabá povaha obou Jagellonců a jich častá a dlouhá v Čechách nepřítomnost přispěly k tomu, že šlechta, beztoho již násilnická, stala se ještě nevázanější; jak daleko to až došlo, dokazuje chování se Jindřicha z Rožmberka proti třem, komorním soudem k němu s vystřiženým lístkem vypraveným poslům, jež dal zatknouti a o hladě věznití, načež je přinutil, aby snědli soudní přípis jemu donešený. Když nejvyšší purkrabí na sněmě jednání toto káral, dostalo se mu za odpověď ohromného smíchu, čímž věc odbyta.

Ještě téhož roku 1526 ale zašel pánům smích, když nastala jim nutnost, voliti nového krále, neboť Ludvík byl v bitvě u Mohače zahynul. Celá země pociťovala vážnost té chvíle, a zřídka kdy byl sněm tak silně navštíven a tak svorný, jako tentokráte, kdy konati měli prastaré své právo a zvoliti nového krále. Proto spořádali také leccos, čeho dříve sobě nevšímali a sepsali též ohražení, jež králi mělo býti podáno. Mezi články jeho byl také ten, že král nemá práva, bráti desky zemské ve svou moc, dále, že žádného korunního úřadníka o své újmě nesmí sesaditi a že k hodnosti královských rad jen domácí lidé smějí býti připouštěni.

Za Ferdinanda I. podržely sněmy z počátku svou obvyklou tvářnost, ale král byl dobrým pozorovatelem a záhy postřehl, že by silná ruka lecčehos zde mohla dosíci. Spor měst se šlechtou měl za následek spolky, jež ho znepokojovaly; rozpustil je. Pak byl tu širý a nad míru choulostivý obor víry, i tam se odvážil, drže se starých Vladislavských ediktů, uznávajících jen katolíky a pod obojí a stoupence vyznání bratrského všelikými prostředky stíhajících. A měl při tom nejen v nižších třídách své donášeče, nýbrž nalezl i v členech soudu komorního ochotné stvůry, jež zasedajíce ponejvíce také ve shromážděních sněmovních, tuto každého zaznamenaly a obžalovaly, kdo odvážil se příliš ostře brojiti proti proposicím královským. Komorní soud pak přísně odsoudil takového obžalovaného, zabavil jeho statky, ba uznal i na ztrátu cti a života, jako při velezradě. Když pak pánové v osudném roce 1547 spolek svůj podepsali, pojali v něj také ten článek, že „na příště žádný člen soudu komorního na sněmě nesmí zasedati.“

Válka mezi císařem Karlem V., kurfiřtem Janem Fridrichem Saským a lantkrabětem Filipem Hessenským vzplanuvší zastihla i zemi naši. Ferdinand chtěl také české stavy přinutiti k polní výpravě proti protestantům, a když oni, poukazujíce k dědičné úmluvě, to odmítli, vypsal všeobecnou zemskou hotovost, nedbaje svobod a výsad stavovských, na něž byl přísahal a dle nichž jen sněm zemský byl k tomu oprávněn. Přes to prosili krále, aby byl přítomen sněmu, by vše v dobrotě se mohlo srovnati. Ferdinand nepřišel. Sněm byl tenkráte velmi četně navštíven. Když někteří pánové vysokých úředníkův královských se dotazovali, přišli-li už poslové s odpovědí od krále, byli úředníci na velikých rozpacích a odpovídali vytáčkami, až i brojili proti dědičné úmluvě, dokládajíce, že nebyla zemskou pečetí platně stvrzena. Po těchto slovech nastal v shromáždění veliký pokřik, všichni pánové zasypávali mluvčího, Jana staršího z Lobkovic, nejvyššího sudího, trpkými výčitkami a vzdálili se. Když se příštího dne opět shromáždili, vystoupil Jan Vilém Křinecký z Ronova jakožto mluvčí a poukázal důrazně, že král má okolo sebe špatné rádce, kteří zemi jejích výsad a práv chtějí oloupiti a skutky svými požár v zemi rozněcují. Královští úředníci k řečem těmto ani neodpověděli, oznámivše pouze, že poslové s poselstvím od krále už přibyli, ale rozčilené panstvo odkázalo je na příští den. Odpověď králova zavírala v sobě jen všeliké rozkazy stavům, jichž tito ale nehodlali uposlechnouti, poněvadž hlavní jeden kus, rozpuštění spolkův a propuštění mužstva jejich, neshodoval se s jich přesvědčením.

Tentokráte byla šlechta i měšťanstvo jedné mysli a takž opu-

stili všichni soudní světnici, na ničem se neusnesše a odloživše odpověď králi na jiný den.

Brzo po tom naplnila se světnice opět, tentokráte 600 měšťany Pražskými, jež tam jak tvrdohlavé ovce vlákáno, načež dveře zavřeny a žoldnéři střeženy. Byl to parný den a dusno v nevelké té prostoře nesnesitelné; k tomu přimysleme sobě úzkost a starosti vězňův, z čeho asi všeho budou obviňováni a pokutováni. Konečně poslal hejtman Moravský mezi ně osm osob, jež předložily jim 7 článkův, aby je podepsali, chtějí-li vyjíti na svobodu. Články tyto zavíraly v sobě jejich hmotnou zkázu, zbavovaly je všech zbraní i statků a ukládaly jim nad to vše ještě také nové daně. Měšťané žádali lhůtu na rozmyšlenou, aby domluviti se mohli s ostatními měšťany. Odepřena jim. Ať prý jen podepíšou; dlouho vzpečovali se, ale ve sklepích, do nichž je vecpali, vznikly všelikou nečistotou tak otravné výpary, že mnozí z toho na smrt onemocněli, a to přimělo je konečně, že podepsali. Ale přes to nebyli propuštěni, ale nehroženo jim také mučidlem a katem, aby nevznítilo se v zemi povstání a aby ukolébána byla v domnělou bezpečnost šlechta, jež teprve později jednotlivě poháněna na soud.

Když několik měsíců později sněm opět zahájen, tísnila všechny mysle veliká tesknota, byliť málo hodin před tím popraveni nejosvícenější občané měst Pražských, osoby zasedavší druhdy i v této světnici a jichž slovům pozorně bylo nasloucháno, a mimovolně zabloudilo oko v místa, jež oni nešťastníci zaujímali. Byl to v dějinách našich známý „krvavý sněm". Hrobové ticho vládlo zde, když oznámeny proposice královy a teprve když čtěna suplika pana Floriána Gryspeka, v níž tento milostník králův proti panu Křineckému z Ronova se hájil, jali se zastrašení pánové všechnu vinu svalovati na tohoto pána, jenž nedostavil se k soudu, nýbrž raději do ciziny uprchnul, než by podniknul dlouhý žalář neb smrt, a tedy nemohl se hájiti a žaloby své proti Gryspekovi dokázati.

Mezi věcmi, o nichž toho dne se rokovalo, byl též jakýsi řád pro čeledíny, nádenníky a řemeslníky.

Sněmové bývali nyní tišší, bylyť nadané, rázné hlavy buď ve vyhnanství, neb jinak učiněny „neškodnými" a vzdor měst, jehož Ferdinand tak velice se obával, byl na dlouhé doby zmařen.

Sněmy v letech 1548—49 věnovány byly ponejvíce jen zájmům náboženským. V prvém roku požadovali pod obojí arcibiskupa, jehož Ferdinand ochotně ustanoviti slíbil, doufaje tak dosíci sjednocení mezi katolíky a utrakvisty, myšlenka to, o jejíž uskutečnění již po 22 let usiloval a kterouž protestantský sněm z r. 1549 opět

zmařil. Naděje jeho, že se mu podaří zabrániti šířícímu se luteránství a potlačiti sektu bratrskou, vůčihledě mizela.

Snášelivé smýšlení krále Maximiliána strpělo také volnějšího ducha ve sněmovně. R. 1567 snažili se spolčení bratří a utrakvisté vymoci odstranění kompaktát jakožto zákona základního. Osm let později staří praví utrakvisté, jako byl na př. nejvyšší komoří Valdštýn, označovali luteránství za víru německou, odvracujíce se od ní, zároveň ale prohlašovali bratry české za sektu kacířskou; ale šlechetný Maximilián vyslovil již pevný svůj úmysl, že všechny tři náboženské strany v této říši mají užívati pokoje a svorně se snášeti. Bohužel, že stálé třenice mezi těmito stranami zavdávaly podnět k mnohým a vážným nedorozuměním a výstřednostem, které i krále činili netrpělivým.

Sněm z r. 1576 byl by dopadl velmi bouřlivě, kdyby stavové nebyli měli na zřeteli, že korunní princ Rudolf jakožto náměstek svého otce poprvé sněmovní schůzi jest přítomen. Později ale nedbáno žádných ohledů více a pan Malovec mohl již r. 1585 výstražně zvolati: „Obáváme se, bude-li daň na tak dlouhou dobu povolena, že náboženské nesnáze ještě se nám rozmnoží“, i ukončil řeč svou slovy: „Jest se obávati, že vzplane zřejmá občanská válka, jakmile Jeho Milost zemi na okamžik opustí. Nyní ještě jest čas jiskru uhasiti“.

Ale slepý fanatismus některých katolických pánův, zvláště Kryštofa Popela z Lobkovic a papežského nuncia pohnul císaře, že podepsal nešťastný ten patent, jímž mandát Vladislavův obnoven, a kterýž spůsobil veliké rozčilení v lidu i u rytířstva na sněmu r. 1603 konaném. „Nikoliv o otázce peněz, nýbrž o záležitosti víry sluší jednati“, voláno na úřadníky královské. Budovec, jenž poprvé vystoupil zde jakožto zvolený řečník, kladl důraz na loyalnost rytířstva a přešel pak na Vladislavský mandát a na připovědě císaře Maximiliána, vylíčiv výmluvně, jaké nadšení tehdy všechny pojalo, kteří v zapovězené a pronásledované víře byli vychováni a jak hrozné následky mělo opětné vzkříšení onoho mrtvého, pro tu dobu se nehodícího mandátu. Žádost panem Budovcem sepsaná byla odevzdána, ale prozatím zůstala nepovšimnuta a sněm rychle uzavřen.

Za pět let na to mnoho se změnilo. Vpád arciknížete Matyáše do Čech uvrhl Rudolfa v nejtrapnější položení mezi, nepřátelského bratra s jedné a nemnoho příznivější stavy s druhé strany. Přes to vše chtěl je jen sliby a nikoliv skutky pro sebe vnaditi. Marně vynakládali Budovec a Šlik veškeru svou výmluvnost, aby přiměli krále, zachovati povolností zemi mír. Povolil jen bezvýznamné články, ale otázku náboženskou nechal stranou.

Císař objevil se po dlouhých letech opět jednou na sněmu.

Všichni radovali se z toho, roníce slze nad utrápeným jeho vzezřením. S těžkým srdcem prohlásil, že přijímá arciknížete Matyáše za svého nástupce. Prohlášením tím doufal ctižádost bratrovu uspokojiti a sobě získati poklidu. Pohled na nemocného vladaře vzbudil soucit stavův a zároveň upevnil jejich k němu věrnost. Shlukli se okolo něho, ale zároveň kojili se nadějí, že konečně vyhoví jejich prosbám. Když Matyáš nejevil chuti spokojiti se svou volbou za nástupce na trůnu, musel mu Rudolf přenechati království Uherské.

Rudolf z hluboka si oddechl, když Matyáš chystal se na odchod, těšil stavy, že na příštím sněmu vyřídí se otázka náboženská, a sněm uzavřel. Ačkoliv se vědělo, který to vliv přiměl krále, aby mysle všeho lidu ještě po celý rok nechal v rozčilení, kojeno se přece nadějí ve vítězství, a když stavové opouštěli světnici, bručel si mnohý pro sebe píseň r. 1602 odsouzeného Palmy: „Kde jsi Žižko atd.“ Píseň tato upomíná nás na nešťastný rok, kdy upokojené již poněkud mysli shora dotčeným Vladislavským mandátem znova byly nesmírně rozčileny a rozhořčeny.

Vmysleme se nazpět v rok 1602, v síni sněmovní zasedá nejvyšší zemský soud, jeho předseda, nejvyšší purkrabí, sedí na místě císařově na trůně, žalobník pan Lacek ze Šternberka, křižovník a komoří arciknížete Matyáše, předstupuje a žaluje opíraje se o náboženský mandát Vladislavský, císařem Rudolfem znovu prohlášený, na manželku Bedřicha Švihovského, Johanku, z pikartství. Uprostřed velkého počtu svých poddaných že předčítá kacířské kancionály a traktáty, navštěvuje tajné pikartské společnosti a schůzky, kdež kacířské písně zpívá a svátost pod obojí přijímá. Po takových a jiných ještě obžalobách a důkazech žádal za její potrestání. Soudcové usnesli se, pohnati ji na soud a nařídili soudnímu poslu, aby žalované dodal půhon i obžalobu.

Obraťmež se k jinému, neméně zajímavému řízení soudnímu, jež 14 let později zde se konalo a v oné době velikou pozornost vzbudilo. Soudcové jsou již shromážděni a tentokráte účastní se sám král Matyáš soudu, dalť se, ač poněkud churav, do soudní světnice donesti. Po boku královĕ před trůnem stojí zemský maršálek s obnaženým mečem, nejvyšší purkrabí Adam ze Šternberka sedí na nízké stolici po pravé straně trůnu. Obžalovaný objevuje se u prostřed tří městských hejtmanů Pražských, kteří jej z jeho vazby, v jednom domě na Staroměstském náměstí, ve voze sem dopravili. Přišed do soudní světnice, ubírá se obžalovaný za šraňky ku svým prokuratorům, po vůli císařově jemu ustanoveným, Václavu Magerlovi ze Sobisk, Petru Majerovi z Letošic, Janu Jezberovi z Kolivé hory a Benjaminu Fruhweinovi z Podola. Obžalovaný, mladý ještě, teprve 44letý muž,

jest starý náš známý, Václav Kinský, týž, jehož jsme za úhlavního nepřítele svého pána, císaře Rudolfa, byli seznali. Obžaloba jest dvojí. Se strany královy žaluje král. prokurator, že Václav v nejvyšší míře zneužil důvěry královy, an předstíraje, že působiti bude u stavův k tomu, aby Matyáš za krále Českého musel býti zvolen, vyprosil sobě korunní statky Chlumec a Kolín a je také obdržel, ale s výminkou, že je musí zase vrátiti, nebude-li s to, dostáti svému slibu. Nyní ale že jest dokázáno, že Kinský ku koruně České nikomu dopomoci nemohl, ani všichni tři stavové svorně a z vlastního popudu nejprvé za nápadníka trůnu a pak za krále jej zvolili. I ačkoliv prý to Kinský věděl, že nevrátil těch statkův, nýbrž naopak dal je jakožto svůj majetek do desk zemských zapsati. Skutkem tím že dopustil se zemězrady, poněvadž tou dobou Rudolf II. ještě byl v plném držení koruny České a pánem jeho, pročež má být dle řádu zemského Václav Kinský odsouzen ku ztrátě života, cti i statkův.

Obžalovaný nevypustil z úst ani slova na svou obranu, se schýlenou hlavou vyslechl obžalobu, obraceje jen chvílemi pokradmo pátravý pohled na krále, jenž nevrlý seděl na trůnu, se zrakem pevně na něho upřeným a jen když mezi dalšími žalobami čteno bylo také jeho vyjádření, „že on (Kinský) králi, na jehož hlavu korunu byl posadil, ji zase může vzíti," odvrátil se Matyáš hněvivě, tvář Kinského pak stáhla se v posměšný úšklebek.

Také žaloby, jež stavové na něho vynášeli, byly velice pádné, vytýkáno mu vědomí a účastenství při vpádu Pasovských, všeliké násilnosti, úplatnost a výhrůžky, útěk jeho přes dané slovo čestné, že dostaví se k soudu, chování a řeči, jichž vůči tělesným ostatkům císaře Rudolfa byl si dovolil atd.

Podle zákonů zemských propadl hrdlem, ale král Matyáš, pamětliv přímluvy císařovniny, paní ze Starhemberga, sestry Václavovy, arcikníže te Maximiliána a mnoha jiných vznešených osob, odpustil mu všechny osobní urážky, jakož i jiné zločiny, jež trestaly se smrtí a z milosti odsoudil jej k doživotnímu vězení na hradě Kladském, zároveň pak zrušil darování obou korunních statkův. Václav Kinský podrobil se bez odmluvy tomuto rozsudku a prosil jen za milost, aby také jeho manželce a zpovědníku bylo dovoleno, bydleti na zámku Kladském.

Obojí povolil mu král. Když se tento vzdálil, propukla nevole stavův nad tímto mírným rozsudkem v hlasité reptání, a hrabě Thurn přiměl stavy, vyzvati soud, aby platnost rozsudku královského na schválení veškerého příštího sněmu učinil závislou. Soud usnešení to přijal. Václav Kinský ale jen se tomu sarkasticky usmál, spoléhalť i na dále ve šťastnou svou hvězdu a přísahal v duchu, že

jednou nepřátelům svým ještě se pomstí. Byl ihned odveden do Bílé věže a za málo dní spěšně odvezen do Kladska.

Nemůžeme ještě opustiti soudní světnici, abychom nepřipomenuli, že dvě leta později v době postní soud rozsuzoval zde o zvláštním případu, jenž pro tehdejší kulturní poměry jest charakteristický. Před soudem stojí dva bratří jakožto žalobníci svého švakra, jenž právě z Bílé věže, kdež byl vězněn, se přivádí. Bratří přinesli s sebou obraz, podobiznu své sestry, jež od manžela svého byla zavražděna. Na podobizně byly též smrtící rány namalovány, jež jí byly zasazeny. Bratří položili obraz na zem, aby ho soudcové a vladykové mohli viděti. Vrah, přiveden k obrazu, zděšeně na něj pohlédl a nemoha zapírati, ihned ku vraždě se přiznal, ale hned také počal se omlouvati. „Nešťastného toho dne," pravil, „opustil jsem časně ráno svou manželku, ještě v komoře spící, vzal jsem sekeru a šel do lesa. Navrátiv se za krátko a vstoupiv do komory, nalezl jsem ženu dosud spící, ale když jsem přistoupil blíže, spozoroval jsem vedle ní cizího muže. Rozhněval jsem se velice a umínil sobě, muže toho zabíti, i pozvedl jsem sekeru a tloukl do něho a rány, které tuto na obraze mé ženy jest viděti, domníval jsem se ve své zuřivosti, že jsem zasadil tomu muži, i přišel jsem k sobě teprve, když jsem svou ženu viděl mrtvou. Tu teprve se mně vyjasnilo, co jsem ve vzteku svém učinil." Po těchto slovích dal se do pláče, lomil rukama, padl před soudci na kolena a prosil je pro boha o milost.

Ale vše to nic mu nespomohlo; soudcové vytýkali mu, že již při náhlé smrti své první ženy vzbudil na sebe podezření, že ji uškrtil, ba i vlastního otce svého v zahradě zastřelil. Ačkoliv podezření z obou těchto vražd na něho padalo, nemohl přece pro nedostatek důkazů býti odsouzen i musel býti z obžaloby propuštěn, ale tentokráte jest odsouzen a brzo na to na Pohořelci mečem popraven.

Slavata, jenž tento příběh vypravuje, dokládá, že v tehdejších dobách královský prokurátor jen zřídka kdy některou šlechtickou osobu z vraždy žaloval, leč že by se byla provinila proti Královské Milosti a proto že mnoho takových zločincův zůstávalo bez trestu, poněvadž nebylo proti nim žalobníka. Aby takovým zlořádům zabránil, vydal Ferdinand II. ve svém „obnoveném zřízení" zemském zákony, aby zlo bylo trestáno, i musel prokurator také tehdy, když žádný žalobník nevystoupil, osobu vraždou podezřelou pohnati na soud. Po tomto krátkém přerušení, kde jsme letmo mnoho let přeskočili, musíme se opět vrátit k důležitému roku 1609.

Dotčený rok byl jeden z nejpamátnějších a — nejosudnějších. Stavové i lid byli rozčileni, mělot se nyní uskutečniti, oč po tolik let se snažili, zač tolik byli přetrpěli. Svědomí jejich nemělo dále

snášeti žádného útisku, a volně, beze strachu, že budou uvrženi do žaláře, měli nadále smět vyznávat víru svých otcův.

Sotva mohli se dočkati zahájení sněmu. Vladislavský sál i dvůr před ním byl pln stavů, pánů, rytířstva a měšťanův, vše bylo napjato na zápas s nepřáteli víry. Shromáždění stavové pod obojí žádali za opětné potvrzení někdy králem Maximilianem jim udělené, tak zvané „české“, augšpurské se rovnající konfese, jež propouštěla jim volné konání své víry, dále aby vrácena byla stavům konsistoř pod obojí a aby podobně jako druhdy bývalo, i universita postavena byla pod ochranu protestantských stavův; žádosti tyto odevzdal císař svým radům, aby mu o nich podali dobré zdání; ale tito vyslovili se proti nim a odpověď toho smyslu také pánům hned oznámili. Sněm dlouho se protahoval, poněvadž protestanté tytéž žádosti předkládali, na něž zase téže dostávalo se jim odpovědi. Konečně nechtěl král ani žádné prosby už přijati a panstvo muselo až i k podplacení komorníka Proskovce vzíti útočiště. Hněv pánův, s nimiž tak hanebně se nakládalo, rostl ode dne ke dni, znaliť předobře své nepřátele, kteří krále ze všech ústupkův zrazovali, užívajíce přitom taktiky, že jednotu spolčených evangelíkův a českých bratří strojenými mezi nimi spory snažili se rozbiti. Poctivý, blouznivý, ale někdy i nepolitický Budovec stal se fanatickými a pobuřujícími řečmi Štěpána ze Šternberka nevrlým, ale Thurn, duše evangelických stavův, stále prostředkující, nikdy neodpočívající, povždy k oposici nabádající, ale veskrze poctivý muž, upokojil dobromyslného Budovce slovy, že Rudolfův patent namířen jest také proti evangelíkům a že jen dokonalá svornost k cíli a vítězství vésti může a vésti musí.

Čtyřikráte vyměněny přípisy a odpisy, odpisy císařovy ale daly vždy na sebe dlouho čekati, v kteréžto době evangeličtí stavové ze dne na den utěšováni býti museli, ačkoliv na nejvyššího purkrabí, Adama ze Šternberka stále nalehali, aby konečně přinesl jim definitivní odpověď. Tak vlekl se sněm celé dva měsíce, až konečně císař, jsa těchto sporů syt, sněm nemilostivě odročil. Tu zvolal Budovec: „Kdo miluješ svou spásu, krále i dobro země, a komu čest draha, dostav se sem opět zejtra o 6. hodině!“

A opět naplnila se světnice rozčilenými stavy. Budovec přečetl nejvyššímu purkrabí osvědčení, v noci sepsané, v němž stavové prohlašovali, že nehodlají více spouštěti se v písemné vyjednávání s císařem, když on si ho dále nepřeje, ale že se usnesli, vší silou odrážeti všeliké bezpráví, jež by koho z nich mohlo stihnouti.

Nejvyšší purkrabí ulekl se bezohledné té mluvy a odvětil, že tak závažného spisu neočekával, ale že podá císaři o všem zprávu. Za krátko (25. května) podepsal pak Rudolf listinu, svolávající sněm

k opětnému zasedání. Prvé než k sněmu velkým zvonem hlavního chrámu bylo sezváněno, shromáždili se stavové plným počtem; evangeličtí pánové měli na kloboucích bílé péro, katoličtí, kteří neměli čeho dostati a po celé minulé zasedání nevrlí byli nad protahováním a odkládáním otázky, jež mnohým z nich byla lhostejna a jiným následkem dlouhého v Praze pobytu velkých na hospodě působila útrat, přišli ve svých obyčejných, na mnoze pestrých šatech. Vyzvání nejvyššího purkrabí, aby sněmovníci po starém obyčeji napřed v kapli Svatováclavské slyšeli mši, vyhověli jen katolíci, evangelíci za to poklekli v samé světnici a pomodlili se tiše za zdar nastávajícího sněmu.

Až do toho času, kdy vznikla nová, tak zvaná česká konfessí, navštěvovávali pod obojí katolické kostely, od té doby ale se jich vzdalovali.

Když sněm zahájen, vyslána k císaři deputace, jež měla mu podati spis, zavírající v sobě přání a žádosti evangelíkův. Odpověď císařova, jež po delším čase došla, vztahovala se k jiným dokonce věcem. Pány přecházela už trpělivost, ale chladněji uvažující sepsali na rychlo jinou žádost, s níž opět vyslána k císaři deputace a v kteréž žádáno o bezodkladnou odpověď. Ale ta nepřišla tak brzo, nejvyšší purkrabí, jenž snažil se prostředkovati, prosil, aby páni byli trpěliví, odcházel a přicházel — ale vždy bez odpovědi. Konečně přišla. Byla čtěna s řečniště a zavírala sice v sobě toleranci náboženskou, ale jen takovou, jaká byla za Ferdinanda I. a všeliké další ústupky odepřeny. Při čtení té odpovědi nastalo hrobové ticho. Každý domníval se, že se přeslechl, i musela opětně býti předčítána. Vše napínalo nyní sluch, mnozí povstali ze sedadel, aby lépe slyšeli, na všech obličejích jevila se nejnapjatější pozornost pojící se se zlověstnou a pošmurnou vážností. Ale sotva byl předčítající dočetl, propukl děsný hluk, až okna se otřásala a nečetní katolíci zbledli. Hněvivě opustili protestanté soudní světnici.

Když nazejtří opět se sešli, byli proti zákonu i dvornosti ozbrojeni a vstupovali do světnice řinčíce ostruhami na těžkých jízdeckých botách. Hrabě Matyáš Thurn v čele, následován as 40 jinými pány, kteří jevili velikou netrpělivost, prohlašujíce, nedostanou-li žádné odpovědi, že opustí Prahu.

Nejprvé chtěli zvěděti, kdo byl původce oné odpovědi císařovy i vyzvali k sobě pány z české kanceláře, jež podrobili skutečnému výslechu. Ale všichni pravili, že neměli s ní co činiti, jen Zdeněk z Lobkovic, nejvyšší kancléř, napolo se k ní přiznal. Všechen hněv protestantův obrátil se nyní proti nejv. kancléři. Nejvyšší purkrabí s ostatními katolickými členy sněmu ale prohlašovali, že protestantům

k vyplnění jich tužeb chtějí býti nápomocni. Však hněv byl již vzbuzen, vyhrožováno a když Lobkovic odcházel, spíláno a pokřikováno za ním a hrozeno, shoditi jej s okna. Po té prohlásili všichni, že odpovědi té nepřijímají a když nejvyšší purkrabí opět jal se těšiti a chlácholiti, voláno na něho: „Dosti těch slibův, nemůžeme déle čekati!“ Po té sepsána, přečtěna a odeslána nová odpověď, ku kteréž Šternberk chtěl cosi namítat, ale překřičeli jej, volajíce, aby hlasitě byly přečtěny články o umluvené defensi, zavírající v sobě snešení, že všichni na ochranu své víry budou pohotovu.

Potom obdrželi opět od císaře odpověď, kteréž podobně nepřijali a kteráž měla nový spis za následek, zavírající v sobě osnovu zákona, jenž by stavům žádanou svobodu náboženskou uděloval. To byl, se změnou slova „evangelický“ v „utrakvistický“, později vydaný majestát. Ale přání toto přese všechny předcházející bouřlivé výjevy nemělo tak brzo býti splněno a opětná vyhýbavá odpověď přiměla pány k tomu, že se zbrojili a gen. lieutenanta, polního maršálka a jiné důstojníky zvolili. Dále ustanoveni byli radové pro zemi a počet branného lidu, jenž by se měl najmouti. Pak raděno se, odkud vzíti peněz na verbování vojska a kontribuci atd. Že hrabě Thurn byl duší všech těchto porad, bylo již shora vzpomenuto. Nazejtří pokračováno v přípravách k obraně, přijímáni vyslancové cizích knížat a vyjednáváno s nimi. Mezitím sestavili právníci spis, jímž zbrojení toto ospravedlňovali. Rozčilení myslí mezi protestanty bylo veliké, vůdcové jejich, mezi nimi Thurn, byli zimničně činní a když od císaře došel opětný návrh k smíru, byl bez mnoha řečí zamítnut. Dlouho do noci trvaly úrady i musily přineseny býti pochodně, při jichž rudé, plápolavé záři se psalo. Zatím obrátili se někteří ku katolíkům, kteří po celou dobu veškerému tomu ruchu rozčilených evangelíkův mlčky se dívali, a vyzývali je, aby se vyjádřili, chtějí-li k nim se přidati a s nimi za jedno býti.

Otázka tato byla velmi choulostivá, i odvětili: „poněvadž jest již pozdě, že dají odpověď až zejtra“. „Pryč, pryč, nemáme žádného společenství s vámi, vy nevěrní katolíci,“ volali na ně někteří. Po té, přes pozdní již hodinu, předčítány ještě některé články; jedním z nich byl primator Staroměstský, Jiří Heidel, fanatický to katolík, pro bezpráví na evangelících spáchaná vypovídán ze země, prohlašován za lotra a zrádce, jakož i každý, kdož by s řečeným Heidlem jedl neb pil aneb obcoval. Jen manželka a dítě byly z toho vyjmuty. Než opustili světnici, zvolal Budovec: „Přísahejte všichni, že usnešení, ozbrojiti se, svatě zachováte!“

Všichni pozvedli rukou přísahajíce. Za několik dní na to podepsal císař „majestát“.

Rok později — v únoru — shledáváme evangelické pány opět v těchto prostorách, tentokráte veselé mysli, ležel ť ve stříbrné, uměle pracované a znaky pánův ozdobené skřínce na stolku výsledek dlouholetých zápasův a skutkův, sahajících až po sám kraj — velezrady. Ale nyní byl cíl dosažen, list zaručující jejich nabožensk0u svobodu

Císař Rudolf II. podpisuje „majestát“

nalezal se v jejich rukou a měl dodán býti na Karlův Týn a tam v archivu zemském uschován. Ze všech tří stavů zvoleni komisaři, kteří měli skřínku dopraviti na hrad. Martinic, jeden z komisařův, zůstal doma a Lobkovic, jenž z rozkazu císařova nahlédnouti měl do privilejí zemských, odebral se tam teprve druhého dne. Jen Slavata, jenž jakožto purkrabí odevzdávání té listiny musel býti pří-

tomen, odjel tam, aby „majestát“ nemusel provázet, o den dříve. Když tam páni přibyli, častoval četné své hosti postními pokrmy, nejvíce výbornými rybami. Páni pod obojí i spolu s nimi přišedší katolíci byli by po této cestě ovšem raději pochutnali sobě na nějakém jídle masitém, ale Slavata staral se jen o sebe i dával po celou dobu jen postní jídla na stůl nositi.

Sněmův, v nichž ještě ozývalo se volné slovo v této síni, bylo od této doby již nemnoho, ale i tito nečetní sněmové byli pro země české osudnými. Jedním z těchto osudných sněmův byl za málo neděl po odchodu loupežných rot Pasovských svolaný sněm generální, jemuž podána proposice Rudolfova, aby uherského krále Matyáše zvolil za krále.

Ale stavové šli dále, radíce se o tom, aby císař ihned se poděkoval; císař předešel nátlaku prohlášením, že hned odstoupí.

Rudolf sám učinil se nemožným.

Čtyři leta později učinili stavové konečně, co již dříve mělo se díti, zabývali se také jednou lidem samým, i shledali, že „německá víra“ jejich, jak Šternberk kdysi se vyjádřil, zhoubně působí na jazyk národní; usnešeno tedy, že nadále nikdo ani za obyvatele této země aneb za měšťana některého města nesmí býti přijat, kdo české řeči není mocen. Dále, že ve všech kostelích a školách, kde před 10 lety po česku se vyučovalo, i nadále tak díti se musí.

Jedním z nejubožejších a nejosudnějších byl sněm dne 5. června 1617 konaný. Toho dne měl arcikníže Ferdinand volen býti za krále a katoličtí úřadníci korunní nemohli ani vymysliti dost mudráckých „důvodů“ a hrozeb, aby pánům vštípili svoje přesvědčení a zároveň je zastrašili; i sám jindy klidný a poctivý nejvyšší purkrabí Šternberk počínal si toho dne po macchiavellsku, an jsa o slabém řečnickém nadání většiny pánův přesvědčen, upustil od obyčeje, dle něhož jednotlivé kurie skrze své nejlepší a nejneohroženější řečníky svoje mínění projevovaly, a vyzval tentokráte každého jednotlivě, aby se o věci vyjádřil.

Korunní úřadníci, ponejvíce katolíci, hlasovali jeden po druhém pro Ferdinanda až na karlotýnského purkrabí, hraběte Matyáše z Thurnu, jenž žádal, aby volba byla odročena, až by zástupcové vedlejších zemí byli svoláni. Proti tomu vyslovil se nejv. purkrabí, ale Thurn trval pevně na svém návrhu i takž vyzýváni ostatní hodnostové zemští, z nichž Kolona z Felsu, jakožto přísedící práva zemského, přidal se k Thurnovi, jen Vilém z Lobkovic, ostatně vždy umírněný, nemohl se zdržeti, aby nevyjádřil se, kterak „věčná škoda, že Maximilian trůnu se vzdal“. Po korunních úřadnících došla řada na stavy a tu osvědčila se purkrabího Šternberka a kancléře Lob-

kovice znalost povahy lidské. Všichni hlasovali pro Ferdinanda, an se každý chránil, zůstati osamocenu, jako Thurn, a pak se vydati pomstě. I rytířská statečnost Šlikova ochabla tentokráte projevujíc se v pouhé resignující oposici.

Dvacet čtyři dni později poskytovala tato světnice pohled sváteční. Tribuna, přes kterouž vcházelo se do rozličných vedlejších pokojův a sálův i také k deskám zemským, obložena byla drahými koberci; nedaleko odtud zvedala se zlatem vyšívaná nebesa s dvěma trůnními stolicemi a tabulí, na níž stálo hojně zlatých nádob, talířů a benátských sklenic. Byly zde ještě tři jiné větší stoly, první v síni, kde jindy appellační radové své porady konávali, pro dědičného truksasa, druhý v zelené světnici pro dědičného číšníka a třetí v kanceláři české komory pro Pražany všech tří měst a posly jiných měst. Služebnictva se jen hemžilo a nad ním měli dozor úřadníci dvorní, skvěle odění, držíce v rukou ozdobnou hůlku, jež shotovena byla z indického dřeva a na konci stříbrným lvem se zlatou korunou nad písmenami F. II. opatřena.

Po korunovaci přišel král a královna síněmi do hořejší nadherně okrášlené jizby, kde odložil Matyáš korunovační svá roucha, dal si sejmouti s hlavy korunu a vstoupil pak s novým králem Ferdinandem, svým nástupcem do soudní světnice, kdež usadil se pod baldachinem. Ferdinand pak usednul v rouchu korunovačním a s korunou na hlavě po pravici císařově. Pak seděli arcikníže Maximilián, arcikníže Karel a španělský vyslanec hrabě Ognati. Po levici císařově stál dědičný kraječ Sezima ze Sezimova Oustí, dále pak seděli ctižádostiví kardinálové Khlesl a Dietrichstein a za těmito stál císařský kraječ, Aurelius Borganti; a dále florentinský vyslanec z rodu Altovitů. Úřad číšníka císařova konal saský kníže Jindřich Julius.

Ostatních 11 tabulí ustanoveno pro úřadníky zemské ze stavu panského a rytířského i měl každý z nich právo u stolu svého pohostiti koho chtěl. Korunovační tato hostina svedla dohromady osobnosti na smrt se nenávidící.

Mezi hostinou zpívalo se na tribuně a hrálo na rozličné nástroje. Hodovníci byli dosti veselí, ale pravé radosti, přicházející ze srdce a jdoucí k srdci a zaplašující na chvíli i nejtěžší starosti, takové radosti zde nebylo. Hostina podobala se spíše kvasu, jaký někdy vítěz, obklíčený svými žoldáky, strojívá přemoženým, a při němž tito stále trnou úzkostí, čeho as jim se nadíti pod útiskem nového pána.

Vzezření Ferdinandovo bylo vážné, vážnější než obyčejně, Matyáš pak hleděl zasmušile před sebe na stůl; vzpomínal snad svého bratra Rudolfa? Nikoliv, zášť jeho platila žijícímu Ferdinandu, ne-

náviděltť ho, poněvadž i Khlesl, jenž neobmezeně vládl myslí císařovou, také jej nenáviděl. Snad platil pošmurný pohled císařův také biskupovi, jenž z politické chytrosti po přání arciknížat císaře byl k tomu přiměl, aby Ferdinanda navrhnul za svého nástupce. Ku konci hostiny pronesl Matyáš přípitek novému králi, jejž všichni přítomní stojíce opětovali a kterýž s tribuny hlaholem trub, zpěvem a hudbou uvítán. Tři hodiny trvala hostina, pak vzdálil se Matyáš a odebral se do svých komnat. Šašek Nelli pospíchal za ním a brzo okolo pána svého poskakuje, brzo před ním běže, snažil se vzbuditi jeho pozornost.

Když se císař vzdálil, vyjasnil se poněkud obličej Ferdinandův a on, jindy v jídle a pití velice střídmý, pil víno a každému připíjel. To u většiny evangelíků zapudilo strach i podezření, a oni, již po celou tu dobu seděli zde s hněvivým srdcem nad vlastní netečností, kteráž na sněmu volbu Ferdinandovu byla usnadnila a provedla, oddechli si přece poněkud volněji, vidouce obávaného toho nepřítele protestantstva tak veselým a vlídným. Nu, myslil u sebe mnohý, na majestát, svobodu naši zabezpečující, přísahal, čeho potřebujeme se tedy obávati? A víno také u nich činilo svou povinnost, rozveselilo všechny, vždyť i my zajisté všichni nejednou potlačili jsme důvody rozumu a vidouce člověka veselého, pomyslili sobě: „Jest přece lepší, než pověst jeho o něm vypravuje.“ Nejveselejší byl nejvyšší purkrabí Šternberk, smál se, žertoval a dělal vtipy, kteréž ovšem, poněvadž byl dobromyslný a u katolíků i evangelíků stejně vážen, nevinné byly povahy.

Celá společnost octla se nyní v nejveselejší náladě. Kdo by tak byl mohl náhle odhaliti závoj zastírající budoucnost a jim příští jich osud ukázati! Hrůza a zděšení bylo by pojalo všechny. Slavata, jenž právě svůj hněv nad tím, že Ferdinand potvrdil „majestát“, zapíjel sklenicí ohnivého italského vína, byl by spatřil na tom obraze svůj pád, zajetí a útěk. Martinic, hladký a ohebný pán Smečenský, byl by zděšeně ustoupil, vždyť i jemu hrozil týž osud. A ostatní katoličtí pánové? Polekáni byli by vyskočili: „Co, co? tak brzo, a my, pod ochranou úhlavního nepřítele všech jinověřících, katolického Ferdinanda, my, vypuzeni, ve vyhnanství, v chudobě? toť klamný obraz! A přece bylo by zrcadlo ukazovalo jim pravdivě, ba ještě více bylo by jim zvěstovalo, bylo by jim povědělo, že jejich bohatství i samy jich ochrance katolické bude lákati, aby jim je za různých záminek odňali — a Khlesl? tu sedí ten domýšlivý, pyšný, ctižádostivý muž, jejž každý nenáviděl a k čertu posílal, jenž šťastnými okolnostmi z pekařského učenníka čilým svým duchem, odvahou a neskrotným jazykem až za všemocného ministra a kar-

dinála biskupa vídeňského se povznesl. Posměšně hledí lstivým zrakem svým na celou tu rozjařenou společnost a jsa úhlavním nepřítelem protestantův i nenávidě zároveň také Ferdinanda, těšil se již napřed nezměrnému neštěstí, jaké sobě obojí vzájemně budou strojiti. Však jediný pohled v ono zrcadlo byl by i jemu ukázal jeho vlastní brzký osud, věčné kruté vyhnanství.

A tento starý, stříbrovlasý muž? — ach Mydlářův meč jest již nabroušen, a také onen, nadaný Michalovic, pocítí jeho ostří. A vy ostatní, pohleďtež i vy v zrcadlo, jaký váš bude osud! Bída a nouze v cizině a jen jediná zbude vám útěcha, že budete moci zemříti v náručí věrné své rodiny. Jen tento zde, odvážný Roupovský, má štěstí, že zemře ve vlasti — co šílenec. Blaze nám smrtelníkům,

Ferdinand II.

že nedovedeme odestříti závoj z budoucnosti! Kdyby do zrcadla budoucnosti, v němž by hosté při kvasu korunovačním tak žalostných zjevů byli postřehli, byl nahlédl šašek Nelli, byl by si zajisté nechal zajít chuť, v Norimberce, kamž s císařem hned po korunovaci Ferdinandově musel odcestovati, vtipkovati o suchém biskupu, Matyášovu rádci a milostníku. Norimberská městská rada věnovala dvornímu šaškovi žertem truhlu s mosazným klíčem a soudek dobrého vína. Nelli, jenž vše, co žlutě neb bíle se lesklo, měl za drahý kov, těšil se velice tomu daru, a pravil k císaři: „Matýsku, páni Norimberští prokazují ti velikou čest a darují ti více než páni ve Frankfurtě, musíš jim, Matýsku, také něco darovat.“ Tázán císařem, co by jim as měl darovat, nechtěl Nelli dlouho s barvou ven, a teprve když

mu císař dal na to ruku, že nebude trestán, odpověděl: „Milý Matýsku, daruj pánům Norimberčanům svého milého biskupa Khlesla, aby ho mohli oběsit, nedělá nic dobrého, uvidíš to!“ Ale Matyáš nerozuměl takovému žertu a domnívaje se, že nepřátelé Khleslovi šaška k tomu navedli, poručil mu, nedbaje svého slibu, dáti pořádný výprask.

Rok míjel a přinášel s sebou tolik rozčilujících příběhův, že nepotřebovals býti prorokem, abys z toho všeho předpovídal blízkou bouři. Nechceme vzpomínati častého porušování majestátu a zmíníme se jen o posměšných úštipcích, jaké katolíci spolehajíce na silnou svou záštitu, proti evangelíkům pronášeli. Smáli a posmívali se jim, pravíce, že ve Ferdinandovi budou míti tvrdého krále, jenž sám bude vládnouti a sice ne po jejich právu, ale po své vůli a libosti. K tomu přidružila se nemilá příhoda, spíše snad beztaktností než zlou vůlí zaviněná, s darem korunovačním, jenž novému králi byl věnován. Bylo to 80.000 kop míšenských a Ferdinand neměl nic rychleji na práci, než rozdati dar tento (nevědělo se tehdy, zdali proto, aby stavy pro jeho nepatrnost zahanbil) za „věrnou práci“ mezi katolické korunní úředníky, rozhodné to nepřátele evangelíkův. Takž obdrželi jednu část nejvyšší purkrabí Adam z Valdštýna, Lobkovic, nejvyšší kancléř, a Martinic; z druhé poděleni maltézský velpřevor Děpold z Lobkovic a Jan z Klenova na Janovicích, nejv. písař, a třetí dostala se podkomořímu království Purkhartu z Točníka. Slavata, ačkoliv nebyl nepřítelem „hříšného kovu“, byl ale chytrý a nepřijal „zemských peněz“ králi věnovaných, ovšem ale přijal stříbrných klenotů, jež z peněz těchto zakoupeny, aby, jak se pravilo, „nezůstal jediným neobdařeným“.

Za těchto nevalně příznivých vyhlídek přiblížil se rok 1618 a 24. květen. Bylo v den po osudném vyhození z okna, když stavové a defensoři opět se shromáždili a porady své modlitbou za pomoc boží v dalším podnikání zahájili. Zde hájili se také oni poslové měst Pražských, kteří dne předešlého se nedostavili, ač od stavů byli vyzváni, aby přistoupili. Prohlásili, že císařští rychtáři zapověděli jim scházeti se a přidati se ku stavům. Také že katolíci listy defensorův zadrželi. Dr. Fruhwein přijal jejich omluvu a zároveň vyjádření, že na ochranu své víry připojují se ku stavům, nařídiv jim, působiti k tomu, aby každé z měst Pražských takovéto vyjádření učinilo zvláštním listem a pečetí městskou potvrdilo, jakož aby oznámili osoby, jež by jim v tom překážely.

Po té čteno usnešení sněmovní z r. 1609 a všichni vyzváni, aby k němu přistoupili. Všichni pozvedli ruce, přísahajíce, že křesťanské své náboženství chtějí chrániti a brániti. Pak podepsali

všichni spolek, což trvalo celé tři hodiny. Na to zvoleno ze tří stavů po 10 direktorech a zemských radách, jimž odevzdána prozatímní správa země, načež umluveno se o potřebných opatřeních obranných a ustanoveni: hrabě Thurn generálním lieutenantem, Kolona z Felsu polním maršálkem, Jan z Bubna generálním strážmistrem a Pavel Kaplíř ze Sulevic generálním ubytovatelem. Od této chvíle množily se porady vzbouřených stavův a stíhající se události nutily je v zimničném téměř chvatu od skutku ke skutku, jakož stává se neopatrnému neb příliš smělému plavci, jenž spoléhaje na svou sílu, konečně přece dravým proudem bývá uchvácen, a nemoha jej přemoci, bez odporu unášen jest k blízkému srázu, v jehož hlubinách zhyne.

Dne 25. června téhož roku sešli se, věrni danému slovu, stavové k vyzvání direktorův, kteří zatím v hořejších síních se radili. Sněm zahájil předseda Roupovský modlitbou a nábožným zpěvem, načež uvažováno o hrozící zemi válce a usnešeno, najímati branný lid a opatřiti potřebných peněz. Po té raděno se o listu královĕ, v němž rozkazoval stavům, aby najaté vojsko propustili, ježto jich víře nehrozí žádné nebezpečí. Nepřátelský vpád císařských vojsk přinutil stavy, že opětně sešli se zde na poradu. Tentokráte dostavili se také odpůrcové hnutí, páni císařsky smýšlející a mezi těmito nejv. hofmistr Adam z Valdštýna, jenž pokoušel se, důvěru stavův v direktory zviklati. Žádal, aby předložena byla veškera korrespondence direktorův, již vedli s císařem a knížaty říšskými, aby se o ní na sněmu porokovalo. Ale tu zdvihla se bouře hněvu proti Valdštýnovi. Hohenlohe zvolal: „Vojákův potřebujeme a nikoliv psaní, abychom vetřelého nepřítele odrazili!“ Souhlas protestantských stavův přinutil sice Valdštýna v tomto okamžiku k mlčení, ale proto nevzdal se ještě svého úmyslu, a když Václav ze Štampachu žádal, aby direktoři přizváni byli ku poradě, protestoval Valdštýn a stoupenci jeho důrazně proti tomu. U prostřed bouřlivé debaty vstoupili, většinou pozváni, direktoři do sálu.

„Kdož jsou ti mužové,“ zvolal předseda vlády pán z Roupova rozhorleně, „kteří nám brániti chtějí přístup do sněmu?“ Rokování, které nyní počalo o přinešených proposicích, přerušil opět Valdštýn protestem, že jen král má právo, činiti sněmu proposice, také že by stavové měli zanechati zbrojení a raději císaře prositi za odpuštění. Nejvyšší komoří Sezima a Trčka přisvědčovali mu, byli ale brzo umlčeni, když Thurn úsměšně podotknul, že neválčí se s císařem, nýbrž s vetřelými rotami, víť prý císař tak málo o té válce, jako věděl o zatknutí biskupa Khlesla, a Budovec zvolal: „Pokud katolíci vládnou, nelze na mír ani pomysliti!“ Valdštýn se svou stranou byli

umlčeni a nevyrušovali více dalšího rokování, jež týkalo se sbírání mužstva a berně.

Ztráty, jichž stavovské vojsko české utrpělo, přinutily direktory častěji, svolati stavy ku poradám, na nichž pak rokovalo se o sporné otázce stran církevních statkův, vypovězení jezovitův, novém zbrojení ve všech zemích a zničení stavům protestantským nepřátelského města Plzně. Plzeň byla sice vojskem císařským zachráněna, ale jezovité vypuzeni a i ostatní předlohy, pokud možná, provedeny.

Důležitější a osudnější byl ale sněm v srpnu r. 1619 držaný. Nejprvé vyhledáni nejstarší mužové mezi direktory a v obci, kteří korunu, tou dobou u privilejí a regalií v síni zemských desk chovanou, na jiném, skrytějším místě uschovati měli; tím časem nesměl nikdo vyjíti z pokojů; také konali direktoři v zelené světnici tajné a důležité porady. Při těchto stěžovali si někteří na lehkomyslnost jistých k vyšším stavům náležících osob, které místo aby přítomni byli poradám, raději po celý boží den ve svých domech neb hospodách se povalují. Pak rokováno o tom, má-li se odpověděti na list krále Ferdinanda, kterýž byl jakožto nástupce trůnu sněmu poslal po smrti Matyáše, jenž 20. března zemřel, a v němž jej vyzýval, aby „vyslány byly k němu osoby, jež by stížnosti a příkoří utrpené mu přednesly, načež že jim bude pomoženo, jakož prý již vojsku Bouquoyem vedenému nařídil, aby ničeho proti Čechům nepodnikalo;“ nyní tedy uvažováno, má-li se na list odpověděti čili nic. Většina byla proti tomu, aby se odpovídalo, a Kolona z Felsu připomenul, že Ferdinand hned po korunovaci jal se zkracovati svobod stavovských a že vůbec přijat byl na zápis jako všichni ostatní. Na to žádal pán z Roupova, aby zvolen byl jiný král, Kolona z Felsu ale varoval, aby se věc neukvapovala a volba aby se děla dle kurií. Proti tomu zase jiní se obražovali, ale Roupovský mocným svým hlasem přece proniknul a každý musel své stížnosti na Ferdinanda sám přednésti. Budovec a Šlik mluvili klidně, Roupovský měl delší uchvacující a přesvědčující řeč, Kaplíř pravil, že by „neradil k tomu, aby vůbec na list se odpovídalo, ježto by se tím darmo mařil čas, nejlépe že jest, krále sesaditi a nového zvoliti. Peníze na výplatu vojska že se již najdou, jest prý tu dosti duchovních statků, jakož i panství těch, kteří národu tuto lázeň připravili atd.“ Petr Miller volal, žé král musí být sesazen, v čemž mu poslové měst dávali za pravdu, dokládajíce, že by království vzalo z toho škodu, kdyby ku vládě byl připuštěn. Všichni pak souhlasili v tom, že třeba nejprvé vypuditi nepřítele ze země a pak teprve starati se o volbu nového krále. Roupovský ale mínil, že ihned musí být zvolen nový král a navrhnul falckraběte Bedřicha. Šlik přimlouval se za Jiřího Saského a s ním i mnozí

jiní; proti tomu opíral se Roupovský, poukazuje k tomu, že Bedřich jest hlavou jednoty a že může se zvoliti jen některý z knížat v té jednotě súčastněných. Někteří hlasovali pro Maximiliána vévodu Bavorského, jiní pro krále Dánského a opět jiní pro Betlena Gabora, jemuž měla být koruna nabídnuta, kdyby Bedřich volby nepřijal. Ale Roupovský a s ním nejvýmluvnější pánové neustávali vychvalovati falckraběte, poukazujíce mezi jiným k tomu, že jest zetěm mocného krále Anglického, jenž ho bude penězi i vojskem podporovati, načež 36 pánův, 91 rytíř a téměř všechna města celé země hlasovala pro Bedřicha. A takž pozván jest téhož ještě měsíce, aby přišel do

Bedřich Falcký.

svého království. Po skončené volbě zpívána píseň z bratrského kancionálu: „Kdož v ochranu Nejvyššího atd.“, a pak také píseň německá. Po té všichni poklekli, děkujíce bohu, že volbu jejich tak šťastně ráčil říditi.

Tak skončil osudný ten sněm. Dne 4. listopadu téhož roku shledáváme direktory i posly zemské u velmi radostné náladě; všichni dostavili se ve svátečních šatech a když Vilém z Roupova učinil k nim otázku: „uznávají-li falckraběte Bedřicha za krále a chtějí-li jej míti,“ volali všichni: „Jsme jedné mysli jako prvé, chceme jen jeho za krále. Vivat Fridericus, Rex Bohemiae!“

Za krátko po tom, když zvony hlavního chrámu a ve městech Pražských se rozhlaholily, opustili stavové sněmovnu a připojili se k průvodu korunovačnímu. Za několik hodin na to proměnila se světnice v síň hodovní; postaveno v ní 14 stolů a na místě něco málo vyvýšeném trůn, jež očekávaly hodovníkův a nového krále. Přišli, král v rouchu korunovačním, korunu maje na hlavě, pak ostatní, několik knížat, nejvyšší úřadníci zemští, vyslancové ostatních zemí českých a poslové Betlena Gábora, kteří králi jmenem svého pána blahopřáli a jemu drahocenné dary podali. Všichni se radovali a veselili a jásot propukl v pravou bouři, když Bedřich dal sobě sejmouti korunu a se svého místa pronesl přípitek na blaho všech stavů i všech ku království Českému příslušných zemí. Jásajíce volali hodovníci: „Vivat rex!“

Korunovační hostina tři dni později, v den korunovace hrdé Angličanky Elišky, choti Bedřichovy, odbývaná poskytovala přítomností krásných a bohatých paní českých mnohem větší zábavy a rozmanitosti než prvější. Vzdor přítomnosti mladých královských manželů a kázané jí etyketě smály a veselily se dámy po chuti, předstihujíce jedna druhou vtipy a žerty s mladými šlechtici, kteří jim přisluhovali, snažíce se býti co možná nejvíce dvornými, zatím co ze stříbrných lahví do benátských křišťálových kalíšků nalévali damám rozveselující víno. Bylo to naposled, že nenucená, srdečná radost síní touto se proudila a o umělou klenbu její obrážel se veselý smích bodrých paní a dívek a přípitky na zdraví královských manželů a přítomných dam. Jako o korunovačním kvasu Ferdinanda II. bylo by také tentokráte zrcadlo osudu mnoho neštěstí zvěstovalo. Zde na př. krásná Jitka Skretova ze Sotnovských, Anna ze Švamberka, Alena Gersdorfova, Slavatova, Anežka z Rabensbergu a jiné a jiné paní byly by se v něm zřely jako zchudlé uprchlice v daleké cizině.

Nešťastný rok 1620 spatřil, jakoby v jisté předtuše, nejvíce navštívený sněm, jemuž Bedřich byl přítomen a na němž v Čechách narozený princ Rupert zvolen za následníka, spolek s Uhry a Betlenem Gáborem potvrzen a jiný s tureckým vyslancem sultána Osmana uzavřen. Zde předneseny také četné stesky na surovost branného lidu stavovského, zvláště na loupeživost vojska Mansfeldova, a žádosti za náhradu uloupeného majetku.

To bylo poslední samostatné vystupování našeho národa, dveře soudní světnice se pak zavřely a teprve po 7 letech opět se otevřely, aby vpustily zástupce dokonce již uhněteného lidu českého.

Od roku 1627, kdy vítězný Ferdinand II. vydal „obnovený řád zemský“ v „dobyté zemi České,“ jenž netýkal se leč jednotlivých

privilejí stavovských, na př. stran posloupnosti na trůně a náboženství katolického, bývalo v sněmovní síni daleko tišeji, než v dřívějším století. Scházelať tentokráte duše oné oposice, stavové pod obojí. Nyní bylo vše katolické, vše jedné mysli, neboť starší pánové měli ještě velkou onu exekuci v čerstvé paměti a mladší byli ponejvíce vychováni od jezovitů, všelikou oposici proti vládě zatracujících. Ježto i ostatní země byly mezi sebou v jakési volné federaci, válečná leta lid i tolary silně zdecimovala, myslil každý jen na sebe, kupoval, měl-li peněz, pobrané statky vyhnaných svých krajanův a když i to a dlouhé války pominuly, zabýváno se velikou a okázalou obřadností sněmův zemských, jež chytrou vládou nejvyšším výnosem byla nařízena a upravena. S časy změnily se také mravy a s těmito i oděv, bohužel ale také, jakož tak často se děje, i povaha těch, kteří ho nosili. Pánové, kteří nyní světnici tuto navštěvovali, měli sice ponejvíce ještě stará jmena udatných svých předkův, měli sídla svá na vysokých, valy a náspy obehnaných hradech a zámcích jakožto mocní a přísní pánové, ale jako takovíto už jen oproti svým nevolnickým a robotujícím poddaným, kdežto hrdé jejich sebevědomí, dokonce jinak než u velikých jich předkův, vůči výše postaveným v odporný opak se bylo zvrátilo; ano, mnoho, přemnoho se bylo změnilo! Tmavý aksamitový kabátec aneb také pižmákový kolet se svými zlatými knoflíky a zlatem vyšívanými rukávy ustoupil lehčímu kvítkovanému hedbávnému kabátu, jenž koketně, v prsou velice široký, dole těsně k outlému tělu přilehal, načež opět daleko odstával, aby kyčlím nechal plnou volnost. Místo těžkého palaše nošen po boku lehoučký kord, ale ani ten nenošen jako onen na posázeném perlami závěsníku, nýbrž skrýval se bojácně pod kabátem, vystrkuje jen svou zlatou rukojeť, spíše jen pro chloubu, z otvoru kapsy. Nemaje také již čeho hájiti, byl už jen více hračkou aneb jakousi legitimací pokojného, řádného a důstojného muže.

A hlava? Druhdy seděl na vzdorné české hlavě s vlasem krátce střiženým modrošedý neb hnědý, špičatý klobouk se širokou střechou a s vlajícím barevným perem, nyní ale zahalovala hladce ostřihanou hlavu ohromná, až na ramena splývající vlásenka, na níž nahoře seděl malinký, zlatem premovaný, třírohý klobouček. A také obličej musel podrobiti se panující modě a mocný špičatý vous, jakýž sám kardinál Harrach nosil, ustoupiti hladce oholené růžové líci.

Nejvyšším výnosem vládním ustanoveni tři kommissaři. Však nechmež popisovatele obřadův dra. Feigla z Feigelsfeldu sama mluviti: Prvý ze stavu panského, obyčejně některý z nejvyšších hodností zemských, jakožto hlavní kommissarius; druhý taktéž ze stavu panského a tajný rada; třetí ze stavu rytířského a obyčejně nejvyšší

hodnosta zemský stavu rytířského, tudíž všichni tři z gubernia zemského. „Nejpřednějšímu královskému komisaři sněmovnímu zašle se zvláště král. instrukcí, jak zachovati se mají v příčině král. požadavku na sněmu, dále král. pověřující listina k stavům a nejmilostivější Revers de non praejudicando privilegiis Regni, jenž pak král. komisařům podá zprávu a pozvav oba k sobě, s nimi o průběhu sněmu, jenž zahájen býti má, se dorozumí.“ Po té dali se všichni tři pánové ohlásiti u nejvyššího purkrabí a jeli večer před zahájením sněmu při hořících pochodních ve třech šestispřežných vozích a s příslušným předcházejícím průvodem svého domácího služebnictva a aktuara král. komisařův sněmovních se všemi domácími důstojníky na koních k obydlí dočasného nejvyššího purkrabí, při kterémžto řízení nejvyšší purkrabí (jejž všichni jeho domácí důstojníci a služebníci předcházejí, tito světla schodová na osvětlení držíce) má královské komisary na konci domovních schodů uvítati a když navracejí se, opět až tam provoditi. V nejpřednější komnatě dá se král. komisarům nejpřednější místo a sedadlo, načež tito přednesou obdržené rozkazy a instrukce a podají pověřující listy nejv. purkrabí. Odchod komisařů děje se za stejných obřadů a průvodu. V den zahájení sněmu muselo od 8. hodiny velkým zvonem sv. Zikmunda po celou hodinu býti zvoněno, začež zvoník obdržel platu 3 zl. 30 kr.; král. hlídač pokojů dostal pokaždé za čistění, spořádání stolic a lavic, vykouření a vytopení v zimě 26 zl. a 9 sáhů dříví. Byl-li král v zemi, odebrali se shromáždění stavové k jeho komnatám, aby ho do sněmovní síně sprovodili. Král, oděn v královské roucho, kráčel provázen svými ministry a družinou za maršálkem zemským, nesoucím obnažený meč, do sněmovny, kdež usadiv se na povýšeném o tři stupně trůnu, dal hofmistrem zemským po česku přečísti oslovení stavův. Na to odpověděl nejvyšší purkrabí: „že věrně a poslušně oddaní stavové tohoto dědičného království Českého, chtějíce osvědčiti nejponíženější svou oddanost a horlivost, velmi rádi a ochotně dostavili se na tento obecný sněm, srdečně se vůbec z toho těšíce, že Jeho císařská a královská Milost nejvyšší svou přítomností stavy oblažiti ráčil, za kteroužto císařskou a královskou milost stavové nejponíženěji děkují atd.“ Po té sklonil nejvyšší kancléř Český před trůnem královským kolena a Jeho Milost král odevzdal mu klečícímu na stupni postulata čili požadavky, jež se na shromážděných stavech vymahaly. Pak vrátil se nejvyšší kancléř na své místo a oznámil stavům pozdrav Jeho Milosti, projeviv zároveň jeho přání, že by častěji svou přítomností stavy oblažil, kdyby jak záležitosti říšské, tak tohoto dědičného království a ostatních zemí mu v tom nebránily a že doufá, kterak stavové dotčená postulata dobře uváží a povoliti ne-

opomenou. Po tom odevzdal nejvyšší kancléř písemnou proposici sněmovní nejvyššímu purkrabí, jenž podal ji zase místodržitelskému tajemníku, aby ji po česku i po německu na řečništi prohlásil.

Když to odbyto, promluvil Jeho Milost osobně k věrně oddaným stavům, projevuje svou spokojenost nad tím, že pánové tak četně se shromáždili, kteří již tolik ku obnovení obecného pokoje a blahobytu tohoto dědičného království byli učinili, a že jeho královská péče k tomu směřuje, aby dostatečným počtem vojska dědičné této zemi ochrana i bezpečnost se poskytla, při čemž vzpomíná i ostatních nevyhnutelných potřeb, neméně i upsaného dluhu, na jehož pokud možná brzké splacení pomýšleti nutno. To vše nechť sobě stavové věrně uvedou na mysl a podle obvyklé chvalné povolnosti své povolením milostivě oznámených postulát věc k brzkému konci přivedou. Na to vzdal nejvyšší purkrabí jmenem stavův díky, podotýkaje, že postuláta poslušně vzata budou v úvahu. Po té vzdálil se král za téhož průvodu a týchž obřadů, jak dělo se při jeho příchodu.

Na zejtří časně ráno shromáždili se všichni čtyři stavové ve sněmovně, když ale nejvyšší purkrabí s hodnosty zemskými, opustiv místodržitelství neb síň zemského gubernia, vstoupil do sálu Vladislavského, odešli poslové čtyř magistrátů ze sněmovny, aby pány uvítali. Ve sněmovní síni samé vyšli páni, rytíři a duchovní příchozím až ke dveřím v ústrety. Chtěl-li arcibiskup navštiviti sněm, dal se teprve pak zavolati, když už všichni byli přítomni, načež přijel ke schodům královské komorní rady, kdež ho duchovní pánové, uschovavše prvé svůj prelátský kříž, uvítali a pak velkým sálem k sněmovní světnici sprovodili, kdež poslové čtyř magistrátův dosud u dveří stáli. Když vstoupil, šli mu ostatní tři stavové zvolna až za prostřed světnice vstříc, aby ho uvítali. Když pak se všichni shromáždili, zvolil arcibiskup dva duchovní pány, nejvyšší purkrabí dva ze stavu panského, nejvyšší zemský písař dva ze stavu rytířského a staroměstský primator dva ze stavu městského jakožto stavovské deputované, kteří, a sice měšťané ve svých vlastních čtyrspřežních vozech, před nimiž jich domácí sluhové kráčeli, členové stavu rytířského s kráčejícími napřed svými sluhy v šestispřežném voze nejvyššího písaře zemského a čtyři poslové stavu duchovního a panského v purkrabího šestispřežném, hejduky provázeném voze jeli dolů do měst Pražských. Vozy, provázeny jízdnými domácími důstojníky nejvyššího purkrabí, jely k prvnímu komisaru sněmovnímu, u něhož dleli již také ostatní dva komisaři sněmovní, aby přijal pozvání do sněmu, kteréž přednesti jen poslové stavu panského byli oprávněni.

A nyní teprve jel nádherný průvod nahoru na hrad. Nejprvé

jde služebnictvo, za tímto jedou poslové stavovští, načež jede, předcházen tolikéž četným služebnictvem všech tří komisarů, první šestispřežný vůz o čtyřech sedadlech, v němž první komisar v pravo, druhý v levo, v zadu třetí komisar stavu rytířského seděli, provázeni jsouce hejduky. Všechny vojenské stráže, okolo nichž jeli, musely je uvítati hudbou. Tak šlo to až na horu do hradu ke schodům před král. komorní radou, kdež u počátku královského sálu veškeří domácí služebníci stavovských poslův a král. komisarův po obou stranách tvoří špalír, za těmito domácí důstojníci, provázevší vozy koňmo, pak po obou stranách střelci branští.

Před sněmovnou uvítali pány měšťané, uvnitř ostatní členové. Komisaři vystoupili na řečniště v pravo stojící, usadili se a odtud, když byli ostatní teprve nyní se posadili a lid do sněmovny vpuštěn, shromáždění po česku a německu oslovili, načež registrátor (in diaetalibus) v obou jazycích přečetl královská postuláta a král. reskript, jakož i král. revers, že postuláta lonského roku povolená nemají výsadám stavovským býti na újmu a všechny tři spisy podal nejvyššímu purkrabí, od něhož převzal je nejvyšší písař zemský k uschování při deskách zemských. Když byla postuláta prohlášena, měl nejvyšší purkrabí českou řeč, po kteréž komisaři tímtéž slavnostním spůsobem domů jsou sprovozeni, kde již očekávala všech bohatá hostina, kterouž slavný ten den se ukončil. To byly obřady při zahájení sněmu; pak ustanoveny dny, kdy o postulátech mělo se rokovati. Nejprvé radil se o nich stav duchovní, a sice u arcibiskupa, a když byl nejv. purkrabí o skončení porad dvěma duchovními zpraven, pozváni všichni čtyři stavové k poradám na hrad. Za tím účelem muselo shromážditi se duchovenstvo v listárně rektifikační, rytířstvo v zelené světnici, panstvo ve sněmovně a měšťané v úřadovně král. prokuratora. Po té vyzváni duchovní pánové skrze posly, aby podali stavu panskému písemně své votum, načež toto dvěma posly duchovního stavu přinešeno, nahlas přečtěno a nejvyššímu purkrabí odevzdáno. Na to požádáni deputací duchovní pánové, aby vstoupili do sněmovny, a nejvyšší purkrabí vyslal se své strany opět dva pány a arcibiskup dva duchovní jakožto posly se snešením duchovenstva k stavu rytířskému, aby se o věci radil. Tito vyslali pak deputaci, aby nejprvé vzdala díky za pozvání a slíbila, že brzo podána bude odpověď, což za krátko vstoupením těchto pánův se stalo. Tytéž obřady děly se u stavu měšťanského a za krátko shromáždil se celý sněm a projevil své mínění. Nad celým jednáním veden přísný dozor a na konec vyzván každý stav zvláště, aby pronesl své: „Přiznávám se."

Skončení sněmu bylo stejně okázalé jako jeho zahájení. Byl-li král přítomen, pronesl po česku své díky za přijatý postulát. Za

jeho nepřítomnosti byli komisaři s touž nádherou ze svých bytů odvedeni a zase nazpět sprovozeni.

Tolik o starých postulátních sněmích. Síň sama ale byla od nejstarších dob jen pod jmenem „soudní světnice" známa. Teprve ku konci 17. věku nazýváno ji prostě „sněmovnou", snad že z obavy, aby staré ono jmeno nevzbudilo staré vzpomínky. Soudové konali zde ale jako kdy dříve své zasedání až do r. 1784. Bylo to „větší" i „menší" zemské právo čili zemský soud. Obojí zasedal třikráte do roka po 14 dnech i mělo větší právo zemské tu příjemnost, že kromě vlastních záležitostí svých vyříditi muselo také věci, jež druhý soud nechal ležeti neb pro „nesnadnost" nemohl dokončiti. Byl-li král v Praze a zasedání soudu přítomen, sedával na trůně, před ním pak stál nejvyšší maršálek s obnaženým mečem a nejvyšší purkrabí seděl u nohou královых. Nebyl-li tento přítomen, zaujal jeho místo nejvyšší purkrabí, držel ale místo meče v ruce proutek, a sice jak Redl praví, „na znamení velebnosti".

„Menší právo zemské" bylo naproti tomu mnohem skromnější, přísedící seděli jen po levé straně trůnu a ostatní úřadníci skládali se pouze z „pod-", na př. podpurkrabí, podkomoří atd. Větší zemský soud zabýval se pouze domácí šlechtou, o jejíž osobě, životě, cti a statku v případě žaloby rozhodoval; v obor jeho náležely urážky, spory, dědictví, porušení mezí, násilnosti, dluhy atd. Páni „pod" pak soudili o dluzích bagatelních, nepřesahujících 100 gr. a bez písemného ujištění půjčených, závěti, rozdělení dědictví atd.

Jak dotčeno, byly tyto soudy, od Ferdinandovy oktrojírky jen stín soudů někdejších, ale mající za to dosti škrobených obřadností, r. 1784 odkázány do města.

R 1720 byla četně shromážděnému sněmu nejvyšším purkrabím slavnostním spůsobem přečtěna pragmatická sankce, kterouž dědičná posloupnost upravena byla v ten spůsob, že vláda připadnouti měla arcikněžnám Marii Terezii a Marii Anně a kdyby obě bez dědiců zemřely, dcerám zesnulého bratra císařova Josefa, z nichž jedna provdána byla za kurfiřta Saského, druhá za kurfiřta Bavorského, Karla Alberta. Kromě toho ještě vytknuto, že oslabené ovšem základní zákony beze změny dále mají potrvati. Ježto obě nejprvé súčastněná knížata, kurfiřt Bavorský i Saský sankci byli podepsali, ostatní pak podepsati ji slíbili, byli i stavové v té příčině úplně upokojeni a rozjeli se zase na své statky. Dvacet jeden rok později vstupovali ale pánové tito s méně radostnými pocity do této světnice. Jindy vážné a slavnostní jejich vzezření proměnilo se v úzkostlivost. Přišli právě od holdování Karlu Albertovi, jež dělo se ve vedlejší síni, i šeptali sobě své obavy a domněnky ohledně toho, jak dlouho asi kurfiřt na uchváceném

trůnu se udrží. Vyjma několik málo pánův, byli se sem dostavili všichni ti, jichž statky nalezaly se v moci nepřítele. Byl zde mezi jinými mladý Schaaffgotsch, jenž aby zachránil své statky, svým otcem ve Vídni byl zmocněn, holdovati Karlu Albertovi. Dále přišli Kolovrat, Kinský, Hrzan, Mansfeld, Šternberk a Riesenberk a mnozí jiní. Hrabě Kaiserstein, generalní zemský vojenský komisař Marie Terezie, dal se Bavory zajmouti a do Prahy odvesti, kdež jej Karel Albert jmenoval nejvyšším dvorním kancléřem království Českého.

S ouzkostí očekávali pánové věci, kteréž přijíti měly. Konečně jim oznámeno, že zaplatiti mají novému králi za první půlletí 6 millionů zlatých. Po této zprávě propuštěni byli s napomenutím, aby peníze v nejblíže příštích dnech odvedli.

Následující, za Marie Terezie odbývané sněmy měly týž ráz, jako za jejího otce Karla VI. a ostatních králův; ale mnozí z pánův chyběli, tak na př. bratří Karel a Václav Lažanský, kteří u kurfiřta proti Marii Terezii přijali služby ve vojsku; na oné židli sedával druhdy baron Deym, jenž nyní seděl ve vězení petrovaradínském jakožto velezrádce, dále scházeli hrabata z Bubna, Kinský, Kolovrat a jiní a jiní.

Za císaře Josefa II., jenž kromě těchto postulátních sněmův, kteréž jen k rozvržení daně se svolávaly, každou jinou stavovskou schůzi byl zakázal, obličeje pánův z počátku se kabonily, nabyly ale výrazu utajovaného hněvu, když i výbor zemský zrušen, samostatná správa fondu zemského zapovězena, a důstojníkům zemským soudní moc odňata. „Teď jsme vydáni na posměch a milost sedlákův!“ odvážil se ten neb onen z pánův svému soudruhu si posesknouti a když při novém upravení úřadům krajským svěřen co nejrozsáhlejší dozor nade vším obyvatelstvem kraje (1784), ostýchali se i přiznati druh druhu toto snížení své někdejší vážnosti a mlčeli, mlčeli vůbec, což císaři Josefu bylo velmi milé a udržovalo jej tím déle v domnění, že každý strom v každé půdě se daří.

Jako vyměněni byli pánové, když 20. března 1790 po smrti císařově opět vstoupili do této síně. Dřívější bázlivý šepot ustoupil hlasitému rozhovoru, tisknuto si srdečně a významně ruce a mluveno hlasitě o příkořích a útiscích, jež panstvu bylo zakoušeti. Jen purkmistr pražský, bývalý rytmistr a auditor pluku karabinníkův arcikůížete Františka, jmenem Steiner, nebyl novým obratem nikterak dojat, neznalť někdejšího samostatného postavení staroměstských primátorův Pražských. Za to zářily lesknoucí se tváře hodnostův duchovních zvláštním úsměvem, bylot se také jim ulehčilo.

Ani slůvka žalu nad úmrtím císařovým neozvalo se se rtů přítomných; ve svém rozčilení, své nenávisti ku zřízení, jak se domní-

vali, na vždy odstraněnému ulevili sobě v stížnosti, v níž líčili všechno nepráví, kteréž se jim stalo, a jejíž sepisováním až do nového roku 1791 se zabývali. Chtěli vše míti změněno, i samy základní zákony Ferdinanda II., poněvadž tento si byl tehdy vyhradil právo, řád zemský zlepšiti a rozmnožiti, což ale v opáčném smyslu se stalo. Byl to okamžitý zákmit těžce uražené ctižádosti.

V lednu 1792 naplnil se sál opět, tentokráte radostně rozechvělými stavy, byliť zatím již mnohého dosáhli a vyplnění ostatních žádostí domnívali se že nejvyšší purkrabí již potvrzeno má v kapse. S vlídným úsměvem uvítal tento, hrabě Prokop Lažanský, slavné shromáždění a zahájil sněm výmluvným líčením zásluh Leopolda II., načež přešel k různým úspěchům nedávno teprve počaté stavovské činnosti, doloživ, že pánové jsou již za národní zastupitelstvo uznáni, majíce správu výdajů zemských ve svých rukou a že bude při vydávání nových neb změně starých zákonův jich hlas slyšán. Dále že bylo již úřadům krajským nařízeno, aby vrchnosti více neobtěžovaly a šlechtu před poddanými svévolně nesnižovaly, nýbrž aby mezi nimi konaly spíše úkol prostředníka než soudce. Když přečtěn obsah resoluce k jich stížnosti, byli pánové nesmírně sklamáni. Nejvíce zlobili se na to, že nebylo vyhověno nejtoužebnějšímu jejich přání, aby jen v Bílé věži směli býti vězněni a od sobě rovných jako druhdy souzeni. Za to povoleny byly šlechtě rodinné hrobky.

Organisační plán o zřízení stavovského výboru, v němž práva i povinnosti jeho jak ku stavům tak ku vládě přesné byly vytknuty a jenž zároveň do Vídně ku potvrzení byl zaslán, zůstal nevyřízen. A když se r. 1794 po jeho vyřízení dotazováno, odpověděno, že válečné časy tomu překážejí.

Na všech těchto sněmích řídilo se panstvo přísně jen duchem svým stavovským, odlučujíc se příkře od živlu měšťanského a když r. 1793 za příčinou šířící se po vlasti germanisace některými vlastenci byli vyzýváni, aby řádění tomu učinili přítrž, vzchopili se pánové až ku — zřízení učitelské stolice českého jazyka na universitě; neměliť k podobným věcem času, neboť již následujícího roku bylo vybírání daní opět svěřeno zeměpanským úřadům a šlechtě touto nedůvěrou bolestně dotknuté prohlášeno, že v nynější době v záležitostech stavovských nic měniti se nemůže.

„Vším tím,“ pravil hrabě V. k jistému baronu, „jsou jen ti proklatí Francouzové se svou revolucí vinni, mají i nás za Jakobíny.“

„Těmi, při sám bůh, nejsme!“ zaklínal se baron.

Téhož mínění byli všichni, a aby to dokázali, poslouchali bez odmluvy a po celých deset let nečiněno v stavovských shromážděních ničeho, leč že „nařízení slavné vlády brána na vědomí.“ Jen v r. 1798

uklouzla jim žaloba na „vlastenecko-hospodářskou společnost", kteráž ve svých zprávách o hospodářských poměrech země přimlouvala se za zrušení roboty, této hlavní překážky hmotného blaha rolníkova, jakožto zakrytá výtka vládě. A když r. 1805 nastala velká drahota, nebyl tím nikdo jiný vinen, než prý ti zpupní sedláci. Byl to jediný výbuch hněvu, jenž jim byl dopřán nad daní třídní, kterouž vláda r. 1800 bez předchozí žádosti za povolení svémocně byla vypsala. Nebylo u porovnání s dřívějšími josefinskými sněmy žádného rozdílu, kromě toho, že pánové nyní v 19. století nenosili už žádných copů, zato ale oděni byli v červené fraky, vypadající právě tak pěkně, jako drahocenné prýmované kabáty věku osmnáctého. Kromě toho obmezovali se na postuláty a stanovení příspěvků na ústavy zemské. Ob čas poptali se po osudu organisačního plánu z roku 1792 a dověděli se ku svému uspokojení, že do kabinetu šťastně došel.

Sněm z r. 1835 přinesl stavům změnu. Toho roku přečtěn byl stavům §. 14. závěti císaře Františka. „Svou lásku odkazuji svým poddaným, doufám, že za ně u boha budu moci se přimlouvati;" načež probošt Pöllner navrhnul, aby se císaři postavil pomník, kterýžto návrh také nadšeně přijat.

Tři leta později popíral hrabě Deym, že by stavové byli měli právo povoliti na to potřebný náklad, tvrdě, že měli postaviti císaři pomník z vlastních peněz a mluvil o té věci opět r. 1841, ježto prý skutečný náklad daleko převyšoval rozpočet. Žádal, aby předloženy byly dotýčné spisy a aby poděkoval se výbor, jejž nejvyšší purkrabí Chotek za účelem uměleckého provedení pomníku byl sestavil. Na to nastal prudký výstup mezi nejvyšším purkrabím a hrabětem, jenž při budžetní zprávě Deymově se opětoval.

Ostatní stavové byli touto příhodou velice poděšeni. Deym ale, nabyv větší ještě odvahy, strhl s sebou i ostatní, svobodněji smýšlející pány. Tak navrhnul r. 1842 kníže Oettingen-Wallerstein, aby organisační plán z r. 1792, ležící dosud v kabinetě Vídeňském, byl požádán nazpět a dle potřeb časových přepracován, zatím pak že má zemský výbor, jehož často užívalo se proti stavům, býti na čas suspendován. Dále žádal, aby podána byla přesná zpráva o stavu jmění domestikálního. A když r. 1843 zemský výbor předložil sněmu hotovou již berni, ježto domestikální jmění nestačilo, vystoupil proti této svémocnosti rytíř Neuberg. Nastal zřejmý zápas s vládou.

Neohrožený Deym vyburcoval sněm z jeho zmrtvělosti. Padla ostrá slova, neostýcháno se více, jako druhdy, nebyliť také zástupcové vlády muži, jakých by situace byla vyžadovala. Jak mohl také správce nejv. purkrabství a předseda stavovský starohrabě Salm čeliti říznému hraběti Deymovi aneb chladnokrevnému, logicky my-

slícímu Matyáši Thunovi? Vláda činila výtky a odkazovala stavy na starý zemský řád Ferdinanda II., hrabě Matyáš Thun porazil ji ale vlastními její slovy, vytknuv jí různé, až i v nejnovější dobu spadající svémocné skutky. Šlechta i lid se byli probudili a onano proniknuta byla myšlenkou, že jest její povinností, hájiti práv země a její zřízení. Kníže Karlos Auersperg byl jedním z nejhorlivějších obhajcův českého státního práva i divil se, kterak vláda žádati může na stavech, aby berni beze změny schválili.

Rok 1847 přinesl ještě vážnějších scén, jež spůsobila v ostrých výrazech sepsaná adresa. Mnozí děsili se její následkův. Marně posmívali se těmto bázlivcům Auersperg a Thun, marně mluvil Lažanský slova, jež po tichu do zápisníku diktována, marně snažil se Deym zřejmé právo stavův, na kteréž ani Ferdinand II. r. 1627 sáhnouti se neodvážil, prodloužiti ještě i přes tento rok a dokázati; nic nespomohlo, upuštěnoť v tomto roce ode všeho v té naději, že příštího bude se v zápase pokračovati.

Nanejvýš rozčileni opouštěli stavové starou sněmovní síň. Nevstoupili do ní nikdy více. Nastalť zatím r. 1848.

Druhé východní křídlo.

Opusťme sněmovní síň, z níž po tribuně vkročíme do vedlejší světnice, kdež, jak zmíněno, r. 1617 u příležitosti korunovačního kvasu císař Matyáš svlékl těžké drahocenné své roucho. Světnice tato byla ode všech králův k tomuto účeli užívána a také přiměřeně drahými látkami ověšena a v salon proměněna. Zde svlékl také zimní král Bedřich své roucho korunovační a odhodil svůj plášť z nestříhaného aksamítu, barvy broskvového květu, bohatě zlatým třepením a jinými ozdobami okrášlený, a odebral se odtud do svých komnat.

Ve vedlejší velké světnici byly před požárem dsky zemské, jediné to zařízení svého druhu na světě, jímž Čechy nejprvé se honosily a jehož zde od nepamětných dob se užívá; do knih těchto zapisovány nejen statky a domy, jich majitelé a také dluhy, nýbrž i důležité soudy, závěti a zápisy. Posud spatřujeme zde staré, překrásně vyřezávané, bohužel ale velice zkomolené zbytky starých skříní, v nichž předůležité veliké ty folianty druhdy stávaly. Tyto bývaly vázány v barevných deskách a jen podle těchto mohly býti vyhledávány, na př. v druhém fialovém kvaternu koupí, v pátém zelenozlatém kvat. koupí, v druhém hyacintovém, zelenostříbrném atd.

V této světnici vyjednával Václav Kinský s úřadníky deskovými, kteří zapsati mu měli korunní statky Chlumec a Kolín, jež si Kinský (roku 1608) za jisté věci od Matyáše dal darovati. Když se to později rozhlásilo, vystoupili stavové proti tomuto darování statkův, které jakožto zboží zemské jen sněmem směly býti zadány; poněvadž ale Kinský měl mnoho dobrých přátel, jakož také udatné jeho chování za vpádu Pasovských mnoho nových a mocných přátel mu získalo, prominut mu tentokráte zločin zemězrády. Zatím co se o tom na sněmu jednalo, nalezal se Kinský v zemských deskách, kdež vyjádřil se k úřadníkům: „Na těch, kteří tam dole (v soudní světnici) proti mně budou mluviti, i na jejich dětech se pomstím!“

Když roku 1631 místodržící před blížícími Sasíky z Prahy prchali, zavřeli a zapečetili dveře u desk zemských. Vilém z Roupova, jenž s mnoha jinými exulanty se Sasíky se byl navrátil, chtěl pod ochranou protestantských Sasův pečetě strhati a dveře násilně otevříti, ale přísný zákaz Jiřího, kurfiřta Saského, mu v tom zabránil.

Malé ale mnohými zámky opatřené a železnými pásy pobité dubové dveře vedou do několika světnic přistavěného domu, v němž nalezá se slavný Svatováclavský archiv. Druhdy chován byl tento archiv, zavírající v sobě nejdůležitější privileje a zaručená práva

zemská, v korunní komoře, kdež jej také Palacký a Erben prohlédli a při čemž mnohé listiny shledány byly plesnivé. Po té byl inventován a přenešen do této budovy, kdež byl ob čas oprašován. To dělo se až asi do r. 1850, od té doby pak zůstal nedotknut až po dnes. Pravilo se sice, že nejdůležitější privileje v zájmu dějepisu budou uveřejněny, ale — zámky musely by býti prvé naolejovány, aby se mohly otevřít. V jiné světnici spatřujeme zeď Vladislavského sálu a na ní počátek nápisu „Vladislav“, jehož další slova: „Rex Bohemiae 1493“ čísti lze ze dvora.

Předsíní znaky ozdobenou vkročíme do světnice důchodenského úřadu, u prostřed níž stojí mocný pilíř, na kterém spočívá klenutí. Stěny jsou ozdobeny nesčíslnými znaky, z nichž mnohé zabíleny jsou, pánův totiž, kteří (r. 1620) ze země uprchli aneb odsouzeni byli. Posud stojí zde starý platební stůl a nad ním na stěně vážná slova:

„Nikomu nestane se po právu, pokud nezaplatil.“

Na stěně viděti lze dosud železné háky, jimiž pokladna byla k ní připevněna, jakož opatřeno jest také okno silnou železnou mříží, opatrnost to, kteráž by našim, v umění svém vědecky vzdělaným lupičům malých dělala starostí. Vystoupíme-li o několik schodů výše, přijdeme na půdu tohoto křídla, kterouž v někdejších dobách jakožto druhé patro zdobila k severu a západu otevřená loggie. Tato jest nyní zazděna a má několik téměř čtvercových, žalusiemi chráněných oken, jež ze dvora můžeme spatřiti. Tato loggie měla několik nepříliš velkých komnat s dveřmi a okny, jichž zevnější zdi allegorickými figurami v šedém chiaro scuro byly ozdobeny. Nyní jest to vše pouhou zříceninou, ač pietou pana zámeckého hejtmana se zvláštní péčí před úplnou zkázou zachovanou. Kdo zde na hoře bydlel za Ferdinanda I., z jehož doby tato loggie pochází, není známo, v r. 1581 ale byly komnaty tyto rychle upravovány, majíce sloužiti knížecí osobnosti za nucené sídlo. Knížecí tou osobností nebyl pak nikdo jiný než Jindřich vévoda Lehnický, svaté německé a římské říše největší dlužník, jenž na svých stálých potulkách za penězi jakožto knížecí ale nikde rád neviděný dobrodružný host málo kterou noc ulehl střízliv do postele. Bylť přišel ku slyšení do Prahy, jsa sem obeslán, aby se ospravedlnil z obžaloby, že císaři vypověděl poslušnost, i byl k nejvyššímu nařízení panem Vilémem z Rožmberka vzat ve vazbu a dopraven do komnat nad velkým sálem. K posluze ponechán mu jeho dvorní maršálek a věrný průvodčí, rytíř Hanuš Schweinichen, největší to piják tehdejší doby.

Místnosti tyto, v nichž Lehnický práhnul po zlatě a po víně, věrný jeho dvorní maršálek ale po víně a mnoha víně, nejsou přes

to, že degradovány byly za půdu, dokonce spustlé a opuštěné a hrobovému tichu vydané. Hlubokou tmou, kteráž v noci na každé as půdě panuje, proniká náhle vzdálený žhavý bod, jenž se přibližuje a víc a více roste, zároveň pak slyšíme odměřené kroky, jež se vzrůstajícím svitem světla čím dále silněji se ozývají, se blíží a zahalená, velká postava se svítilnou v jedné a silnou holí v druhé ruce kráčí po lávkách, křižujících ve všech směrech půdu. Jest to stráž, obchůzka, kteráž za bezpečnost této části zámku musí ručiti. Kdyby tato požární hlídka v 50. roce tak přísně se byla konala jako nyní, nebyl by požár v obývané části zámku mohl vzniknouti. Jdeme-li po této lávce, nalezneme nad velkým sálem ještě starou, k městu obrácenou zeď cimbuří a starou bojovní chodbu, vidíme mocné železné spony, na nichž visí žebra dolejšího sálu, jež po velkém požáru v 16. století pro větší bezpečnost byly pořízeny. Po točitých schodech, spojujících obě patra, dostaneme se dolů na malý dvůr.

Vstupme opětně do veliké klenuté brány tohoto křídla. Jest to veliké pevné klenutí, nad nímž vedou jízdné schody do sálu; v pravo otvírají se jiná zase vrata, po nichž přijde se po širokých, právě knížecích a dvojramenných schodech do bývalého vinného sklepa. Jsou to vysoká, nadmíru pevná valená klenutí, jichž okna nyní jsou zazděna. V prostorách těchto držáno bylo (1547) ve vazbě sta měšťanův Pražských, kteří byvše zde za červencových veder zavřeni, po drahnou dobu dýchati museli stuchlý, otravnými zápachy přeplněný vzduch. Nebylo tudíž divu, že přemnozí z nich churavi, ba mnozí na smrt nemocni a šíleni ze sklepů těchto byli vyvedeni.

Západní křídlo.

Můžeme do něho ze všech čtyř stran vstoupiti. Řádný vchod vede z hradního dvora po jedněch z obojích schodů pod terasou do předsíně Vladislavského sálu; pak můžeme do tohoto křídla vstoupiti také ze sálu neb po věžních schodech aneb ze spojovací chodby, vedoucí západně do hradu, východně ku chodbě ústavu šlechtičen. Však nyní nalezáme se v předsíni i připomínám Vám, ctěné dámy, že obklíčeni jsme zde prastarými zdmi, o čemž nejlépe svědčí nesmírná tlouštka zdi, kterouž pozorovati můžete zde u těchto, teprve později prolomených a v onu chodbu vedoucích dveří. Zde v levo otvírá nám právě průvodčí dveře v dějinách tak často vzpomínané

zelené světnice.

Jest zhola beze vší ozdoby a jen zelený její nátěr upomíná na jméno její dějinné. Později zřízený, stlačený oblouk dělí ji po délce na dvě nestejné části. Za dřívějších dob bývala zajisté klenuta a tak fantasticky spletenými žebry okrášlena, jako česká kancelář aneb malá Vladislavská světnice. Nyní osvětlují okna dvou pater tuto světnici, kteráž prvé měla jen tři okna, jež ale při velkém přestavování zámku novému zámeckému křídlu byla přispůsobena.

Projdeme-li světnicí, vede několik stupňů do výše ležící tak zvané Václavské věznice. Útulná tato komůrka, druhdy snad

ložnice Vladislavova,

má ještě překrásnou, dobře zachovalou, lupením a arabeskami bohatě ozdobenou síťovou klenbu. Stěny jsou holé, jen nad gothickými dveřmi, vedoucími do vedlejší komory, spatřujeme dva znaky s nápisem: „Christof z Lobkovic na Tachovicích a Paku hofmistr, radda nejstarší, komorník, praesident nad appellací dal zelenou světnici obnovit r. 1600." Světnice bývala druhdy zeleně, červeně a bíle polévanými cihlami vydlážděna, čehož zbytky vidíme ještě v pravo pod stolem. Z místnosti této jdou dveře do věže venku stojící, jejíž schody vedou na chodbu k oratoriu a dále do výše ležící nepatrné světnice. Pěknými gothickými dveřmi vstoupíme do vedlejší komnaty, jejíž stěny celé byly pokryté malovanými znaky, později ale částečně zabíleny. Spatřujeme tu ještě stará, mezi veřejemi a zdí sevřená kamna, kteráž obě místnosti zahřívala a jejichž kachlíky vypouklými figurami bohatě jsou ozdobeny.

Vraťme se ale do zelené světnice. Obyčejně mívali zde úřadníci dvorního komorního práva, pak dvorního lenního práva čtyřikráte

do roka vždy po 14 dnů své porady. V čas sněmův radívali se tu střídavě panstvo, rytířstvo a měšťané. Za výhradně poradní síň rytířskou užívalo se zelené světnice teprve ku konci 17. a v 18. věku.

Ale i k jiným, příjemnějším účelům sloužívala tato světnice. Zde častováno bývalo od krále Ferdinanda I. oněch dvanáct chudých starcův, jimž byl král na zelený čtvrtek v císařské dvorní kapli umyl a osušil nohy; pak je políbil a vedl do zelené světnice, kde jich očekávala hojná a dobrá hostina, při kteréž je obsluhoval a po jídle každého červeným měšcem s rýnským zlatým obdaroval; také přehodil každému kus sukna na šat a přidal i kus pěkného plátna na košile. Lid divil se velice tomuto, jak se domníval, novému spůsobu, který ale již za časů biskupa Jaromíra u nás byl zaveden.

Nyní vraťmež se zase do zelené světnice i rozpomeňmež se na dobu, kdy (1575) k vyzvání císaře Maximiliána odbýván památný sněm, na němž protestantské rytířstvo raditi se mělo o prostředcích, aby, jak tolerantní Maximilián si přál, všechny náboženské strany žily mezi sebou v míru a pokoji, začež by on jim byl velmi povděčen. Zde opětoval Hassenstein slova králova, jenž byl ochoten vydati stavům jakýsi „majestát", dle něhož by svou víru bez překážky mohli vyznávati. Zde také poukazovali bratři na své spojení s evangelíky, použivše myšlenky královy k tomu, že formulovali své požadavky, které později v majestátu Rudolfově byly vysloveny. Ve světnici této shromáždilo se opět (r. 1603) rytířstvo a zvolilo za svého mluvčího proslaveného později a výmluvného rytíře Budovce Tento muž, jejž Čechové pro jeho věrnost a spravedlnost po jeho odpravení mečem katovým nazývali „posledním Čechem", měl přímo blouznivou víru v zázraky. Jeda na tento sněm do Prahy a doraziv na návrší u vesnice Semčic spatřil se svou manželkou, rodem Vartenberkovou, vzdálenou ohnivou záři, z níž vzepjal se náhle ohnivý sloup, nad nímž lesklo se líbezné světlo. „Byl to ohnivý sloup," psal své tchýni, „jenž podobně jako onen na poušti lidu božímu se zjevil a vznášeje se před ním mu svítil, nepřátele pak boží obklíčil tmou a omámil." A myšlenka tato nadchnula jej i zůstala při něm ve všem konání až do konce.

Ve sněmovním období r. 1608 bylo zde veliké rozčilení. Protestanté, a mezi těmito byli i spojení s nimi bratři, umluvili se zde, že nebudou raditi se o proposicích královských, pokud náboženské jejich požadavky nebudou splněny. Hejtman německých lén, Štěpán ze Šternberka, starý to utrakvista, chtěl jim dokazovati, že Vladislavský mandát poskytuje dosti ochrany. Jemu opřel se nadšený pro bratrské své vyznání Budovec. Tenkráte poprvé vystoupil na kolbišti řečnickém a ohnivá jeho řeč přijata od shromážděných s na-

dšením. Byv vyzván, aby sepsal všechny požadavky jejich, učinil to ve spise, jenž pak mnoha sty podpisy byl opatřen. Císař a jeho radové byli by rádi spisovatele onoho sbratřovacího spisu potrestali, ale upustili od toho; za to rozpomenuto se o rok později na tu listinu i žádáno, aby byla zmařena. Deputace odevzdala ji císaři se slovy: „aby poznal své věrné poddané".

Dne 23. května 1618 již po 8. hodině ranní naplnila se zelená světnice protestantskými stavy. Úřadní sluhové zděsili se nad vzezřením pánův, kteří přicházeli do posvátných úřadních místností u velikém rozčilení, v koženém koletu a mečem i pistolemi ozbrojeni, jakoby táhli proti nepříteli. Než ale přikročili ku svým poradám, poklekli pánové, vzývajíce boha o pomoc ve svém podnikání. Pak teprve ujali se Thurn, Fels, z Roupova a Kaplíř slova, rokujíce vážně o tom, co místodržitelův se tázati i jak jim odpovídati hodlali. Rozhořčení jejich rostlo tím více, kdykoliv vyslovena byla jmena nenáviděných mužů. „Zasluhují smrti!" zvolal z Roupova a zraky jeho seršely oheň. Na to dali sobě přečísti od defensorů sepsanou odpověď na list králův, v níž předčítající na závěrečnou větu, zdali a jaké účastenství měli místodržící na onom císařském listě, položil silný důraz. Ticho, jež na okamžik nastalo, přerušeno voláním: „Oni to zaprou!" „Nikoliv, oni nemohou účastenství své na císařském listě popírati," zvolal Oldřich Kinský, „neboť ti, kdož od roku 9. veřejně i tajně vší moci své k tomu užívají, aby nám škodili a nás u císaře očernili, sepsali také ony odpovědi, jež císař ve Vídni podepsal. „Podpisy jsou padělány!" volali někteří. „Jsou to zrádcové," křičeli všichni, „kteří desetkráte už zasloužili smrt!" Rozprava obrátila se pak opět k měšťanům, jichž odpovědi, zdali k společné věci se přidávají, chtěli vyčkati, než by opustili zelenou světnici. O Novoměstských vědělo se, že podmínečně chtějí držeti se stavy, ale právě tato podmínka, aby nebylo podnikáno ničeho proti králi, nelíbila se ani Thurnovi ani Roupovi a takž chtěli prvé ještě vyčkati odpovědi Staroměstských, kteří pozváni byli do zelené světnice. Někteří ale mínili, aby nečekalo se na měšťany. Michalovic zvolal: „Jsme silni dost i bez nich!" Právě když už odcházeti chtěli, vrazil Jan Kutnauer do zelené světnice, rychlou chůzí celý udýchán, že nemohl z počátku ani slova promluviti. „Nu, jak jest se Starým městem?" voláno na něho. „Císařští rychtáři," počal Kutnauer, „ve spolku s městskými radami spikli se proti nám měšťanům, předložili nám listy od krále, ve kterých se každému přísně zapovídá, k vám se přidávati. Mnozí z nás protestovali proti tomu, řkouce, že evangelická pravda i vlastní spása duše je nutí, připojiti se ku stavům chránícím víru a výhrůžek nedbati. Nastaly bouřlivé výstupy, ale my

jsme setrvali pevně na svém rozhodnutí, načež nám poručeno, abychom v jedné světnici ještě sobě věc rozmyslili. Mnozí tam vešli, ale já a ještě někteří poznali jsme, že nás chtějí zavřít i opustili jsme rychle radnici, pospíchajíce sem, abychom vás o tom, co se stalo, zpravili a o pomoc požádali."

Světnicí rozlehlo se na ta slova nejprvé hněvivé hučení, načež nastalo ticho, které ale jen několik minut potrvalo, načež všichni se zvedli a jako na povel, vážně a mlčky, opustili světnici.

Za krátko po tom přikvapil staroměstský posel se zapečetěným listem, zavírajícím v sobě odřeknutí Staroměstských a nenaleznuv zde více nikoho, vzdálil se, aniž by list odevzdal, kvapně opět z hradu.

Hodinu později otevřely se opět dveře, Kolona z Felsu a Thurn uvedli nejvyššího purkrabí a velkopřevora maltanského, Děpolda z Lobkovic, do světnice, za nimi pak následoval Bohuchval Berka a jiní. „Pusťte mne k mým soudruhům a přátelům," prosil Šternberk; Lobkovic pak tázal se vedoucích ho pánův, proč jej z úřadovny vzdálili a co s pány Slavatou a Smečenským mají za úmysl. „Upokoj se, bratře," odvětil Vilém z Lobkovic; „co je tobě do nich? Oni odpovídati mají ze svého jednání, proto upokoj se a zůstaň zde." Hned na to vzdálili se Thurn, Fels a Lobkovic, velkopřevor ale potřásal šedou svou hlavou, naříkaje: „O bože, kterak to skončí!" Vzdálený přitlumený hluk byl mu odpovědí. Exekuce byla vykonána — místodržitelé shozeni s okna.

O rok později radili se zde direktoři v tajné schůzi o sesazení Ferdinanda II.

Vylíčíme jen ještě jeden výjev, a sice z r. 1795. Jest doba francouzské revoluce. Všude podezřívaví úřadníci vládní větří také v Čechách jakobíny. Hledají a spatřují je všude, i v naivním a nevinném textu „Kouzelné flétny". Nešťastné jakobínství bylo také vinno, že požadavky, po smrti Josefa II. od rozhořčených stavův vládě předložené, prostě zamítnuty.

Jest doba sněmovní. V zelené světnici sedí páni rytíři. Veliká paruka sice zmizela, ale cop zůstal. Jsou ve svátečním obleku s třírohým kloboukem a ozdobnou španělkou a rokují o tom, jakých škod nadělali jim sedláci tím, že přestali robotovati a dávají náhradu na penězích. Jiní, a sice mladší, vedou rozhovor o překrásné opeře „Kouzelné flétně". Jeden z pánův jest hudbou přímo nadšen. „Škoda," mínil jiný, „že tak překrásná hudba sloužiti musí za pouhý pláštík tak nebezpečným allegoriím!" „Kdo složil nebezpečnou tu hudbu?" tázal se třetí, který jen na sněmy do Prahy jezdíval, aby se zde

pochlubil svou čtverospřeží. „Jistý Mozart,“ odpověděl čtvrtý, „týž, který sepsal „Tita“ ku korunovaci Jeho posvátného Veličenstva Leopolda II.;“ pokračoval by dále ve svém výkladu, ale již vstoupil sluha, oznamující příchod milostivých pánů deputovaných. Okamžitě se vše změnilo, všichni sedí jako na drátcích. Otevrou se dveře, dva komorníci v pláštích vstupují zpříma jako svíčky do sálu. V některé vzdálenosti za nimi následují oba deputovaní stavu duchovního a dále dva stavu panského. Jeden z těchto drží v ruce velký svinutý papír, snešení to stavu duchovního, kteréž s vážným vzezřením odevzdává mluvčímu stavu rytířského, podotýkaje, „že oba první stavové, jsouce v postulátní sněmovně shromážděni, je (deputované) vyslali sem se snešením a vyzváním, aby je přečtli, uvážili a k snešení duchovnímu přistoupiti ráčili.“

Po té odvětilo rytířstvo, že neopomene votum čísti, o něm uvažovati a bez odkladu k němu přistoupiti. Po té zvolili opět rytíři dva deputované, kteří odebrati se měli do sněmu, kdež od přítomných povstáním uvítáni byli. Jeden z poslův odevzdal nejvyššímu purkrabí snešení duchovního stavu a prohlásil, že stav rytířský ochotně se dostaví. Na to vrátil se odměřenými kroky do zelené světnice, kde zatím rytířstvo se radilo a hořkou pilulku spolklo, neboť když vracející se deputace vstoupila do síně, vyjasnili opět své obličeje, a povstavše odebrali se do sněmovny, kdež při vstoupení od přítomných zase stoje a mlčky jsou uvítáni.

Prohlídněmež sobě ještě přízemní místnosti tohoto křídla. Několika chodbami přicházíme do předsíně a touto do malého sálu, jehož jednoduchá, v přechodní dobu spadající křížová klenba spočívá na dvou sloupech, kdežto klenbová žebra u sloupů i u zdi o konsoly se opírají. Domníváme se silně, že jest to jedna z oněch v době Přemysla Otakara vystavěných předsíní, jaké ve všech starých hradech anglických podnes nalézáme. Jest to tudíž jedna z nejstarších částí této části hradu a každým spůsobem mnoho viděla; snad to byla tato předsíně, kde zavznělo Záviše Falkensteina hrdé: „Nuž, pakli já chci!“ a kde Václav II., otec národa, udílel slyšení, kde zaznívaly i písně míšenských žoldnéřů aneb jich surový smích, když některý ze zajatých sedlákův, jenž nechtěl jim dáti, co na něm žádali, od nich byl bit, aneb když mu propíchli dlaň a protáhli jí žíni, za niž jej pak za posměchu ostatních po hradě vodili. Král Jindřich Korutanský viděl tyto surovosti, a ač neúčastnil se třeba obecného smíchu, přece nečinil ničeho, aby nelidskému řádění učinil přítrž.

Tento sál s vedlejšími sklepeními, z nichž jedno pro své velké železné kruhy obyčejně se považuje za mučírnu, nalézá se pod zelenou světnicí; obrovské základní zdi tohoto křídla spočívají hluboko v zemi

a mají také svůj sklep, jenž druhdy dostával světlo oknem jdoucím na hradní dvůr, kteréž nyní ale na sáh vysoko jest zakryto zemí.

Vraťmež se opět do zelené světnice. Ze shora zmíněné předsíně Vladislavského sálu, do níž opět vstoupíme a kdež ještě podotýkáme, že r. 1608—1609 evangeličtí stavové ponejvíce zde se radili, než do sněmovny vstupovali, — spatřujeme v pravo dveře, které každým spůsobem mnohem později byly vylomeny, jichž my ale nyní použijeme, abychom dostali se na chodbu, kteráž přicházejíc z císařských, o několik stupňů výše ležících komnat, novou, od Gunze vystavěnou spojovací chodbou vede až do Theresiana. Naproti těmto dveřím vedou staré dubové schody do vyššího poschodí a tuto do jižního křídla, do tak zvané místodržitelské světnice, kterouž později navštívíme; prozatím vyhledáme mnohem důležitější a zajímavější „královskou českou kancelář“, ležící od hradního dvoru v prvém, od hradního příkopu ale v druhém patře.

Abychom se dostali do kanceláře, musíme na spojovací chodbě několik stupňů sestoupiti i vidíme v levo dveře, vedoucí do Vladislavského sálu, v pravo pak v koutě jiné — dveře „české kanceláře“.

Jižní křídlo.

Česká kancelář.

Prvé než překročíme práh této v dějinách památné a také v ohledu stavitelském zajímavé jizby, račte, ctěné dámy, pohlednouti zběžně na chodbu samu. Shledáte zde zbytky fantasticky zapletených tak zvaných klenbových žeber, jak je mistrovská ruka Beneše z Loun ve velkém sále a soudní světnici splétati uměla. Násilné jejich zkomolení má nepochybně stavitel Gunz na svědomí, jenž starou tuto chodbu spojiti chtěl s novou; ale o všem tom promluvíme si později, nyní navštívíme

královskou českou kancelář.

„Od starodávna a až dosud jest to tribunal soudní," podotýká Slavata z Košumberka ve svých dějinách památných ale nešťastných oněch dob. Než ale Vás, ctěné dámy, seznámím s dějinami této místnosti, musím **opraviti omyl, jenž do všech t. zv. Průvodcův a dějepisův se zahnízdil, ten totiž, že kancelář, z jejíž okna místodržitelé byli shozeni, klade se o jedno patro výše, kdežto událost ta sběhla se zde v české kanceláři.**

Důkazy toho poskytují současní dějepiscové, Pavel Skála ze Zhoře a Vilém Slavata. Onen, líčící více místní podrobnosti, zmiňuje se při líčení 23. května 1618 o „české kanceláři, dvou místnostech jejích, kde přísedící obyčejně sedávali." V místnosti této jsou dvě světnice, první větší oddělena jest silnou tlustou zdí od menší místnosti kanceláře, kde vyšší úřadníci české kanceláře úřadovali a kde také u levého, k východu obráceného okna „písaři svůj úřad konali." V hořejší světnici nebylo nikdy žádné příčky. Dále vypravuje Skála o hloubce pádu, kterouž správně udává na 27 českých loket. Slavata, jenž tento skok musel podniknouti, udává 28 loket. **Měřili jsme výšku z příkopu až k hořejší světnici a shledali jsme, že činí až k římse okna 23.87 metru čili 40 českých loket. Výška dolejší místnosti české kanceláře od příkopu až k římse okna jest tedy skutečně 16.70 metrů, tudíž něco přes 27 českých loket,** což s udáním Skálovým i Slavatovým dokonale se srovnává a hořejší opravu potvrzuje.

Při pádu z okna chytil se Slavata římsy u okna, což taktéž jen v české kanceláři státi se mohlo, ježto řečená římsa zde silně vyčnívá a sklonitost počíná, pročež při kolmém pádu naraziti musel na římsu dolejšího patra registratury místodržitelské aneb aspoň

o ni zavaditi. Římsa hořejšího patra jest zcela nepatrná. Snad vznikl omyl záměnou pater, ježto česká kancelář z hradního dvora jest sotva jedno patro zvýší, z příkopu ale dvě patra. Také název **„místodržitelství“** jest pro onu dobu mylný, nebylot tehdy žádných vlastních místností pro ten úřad, neboť král ustanovoval v době své nepřítomnosti kohokoliv se mu líbilo na tato důležitá místa. Samostatné místodržitelství zřízeno bylo teprve ku konci 17. století, kdy panovník sídlel ve Vídni.

Česká kancelář záleží ze dvou nestejně velkých, klenutých světnic, z nichž první velká sloužila přísedícím „soudního tribunálu,“ za úřadovnu, druhá menší pak byla vlastní kanceláří. Prvější místnost osvětlovala druhdy tři okna, z nichž obě východní při pozdějším přistavení spojovací chodby Gunz zazdil. Klenba této světnice jest stejně bohatě a krásně provedena jako v postulátní sněmovně neb Vladislavském sálu. Dveřmi, jichž veřeje v odporu s hladkou gothickou klenbou druhé jizby dorickými sloupovými pilíři jsou okrášleny a nápisem 1636 opatřeny, vstoupíme do nevelké, třemi širokými okny (na západ, jih a východ) jasně osvětlené prostory. V pravo u příčné zdi stojí stará velká, z první světnice vytápěná kachlová kamna. Levý jihovýchodní kout mezi jižním a východním oknem vyplněn jest zdí, v níž ouzké točité schody vedou do hořejšího, jakož i dolejšího patra, kteréžto schody, později zazděny, roku 1877 od zámeckého hejtmana opět objeveny a otevřeny byly. Ouzké kulaté schody s vysokými vyšlapanými stupni dostávají světlo a vzduch ouzkými otvory. Okno k východu obrácené jest ono, jímž oba místodržící a sekretář Fabricius šťastný sice, ale nicméně pro zemi velmi osudný skok učiniti museli, a jen tím zachráněni byli, že padli na smetí a papírové ostřižky, jež úřadní sluha z obou kanceláří východním, do příkopu vedoucím oknem byl naházel. Tomu opírá se sice Slavata, tvrdě, že nebylo obyčejem sluhův vyhazovati papírové odpadky oknem, nýbrž že se jimi zatápělo. Tímto popíráním pozemské ochrany ve spůsobě sprostého papírového smetiště měl ale jen šťastný jeho pád v zázračném, tajemném světle se zaskvíti.

Jak staré prameny dokazují, zasloužili si pánové nucené své větroplavby co nejlépe; vynakládaliť pánové z této kanceláře, zvláště pak Slavata a Martinic, jakož i oba tajemníci Michna a Fabricius všechen svůj důvtip, aby utrakvisty všelikým jen možným spůsobem dráždili a zlobili. Ve svém fanatismu dotýkali se nešetrně nejsvětějšího citu lidského, víry. Směšný jest spůsob, jak chtěli u lidu uvésti v zapomenutí památku obou mučedlníkův českých, Husa a Jeronyma. Jak známo, byl svátek jejich z kalendáře vyškrtnut, i aby kazatelé v ony dny o nich kázati nemohli, obesláni každoročně v ten

den časně ráno, aby dostavili se do kanceláře, kdež pak pod různými ničemnými zaminkami až přes poledne zdrženi byli.

Po prohlášení nešťastného onoho mandátu z r. 1602 obeslán byl rok později arcibiskupem na kněze posvěcený administrátor pod obojí u dolejší konsistoře, Václav, do české kanceláře, kdež mu vytýkáno, že jest ženat a má dceru. Václav přisvědčil. I obořeno se na něho, že řádně vysvěcený kněz nesmí míti ženy a dcera jeho že jest tedy „panchartem". Václav rázně se tomu opřel. Tu přistoupil k němu nejvyšší kancléř Lobkovic, řka: „Poněvadž jsi řádně vysvěceným knězem, nemůže dcera tvá býti leč „panchartem". Hluboce uražen na cti své i své dospělé dcery, odpověděl Václav hněvivě: „To není pravda!" Lobkovic „smělou" tou odpovědí popuzen, neřekl na to ani slova více, nýbrž obeslal jej jmenem císařovým na soud arcibiskupův, jenž jej krutě potrestal. Tak dělo se dále, nově prohlášený mandát dávalť úřadníkům všechna práva a oni užívali jich pod všelikými záminkami, dráždíce a sužujíce jinověrce jak jen mohli.

Tak vydali r. 1609 výhrůžný list a vyzvání k některým evangelickým farářům a administrátorům dolejší konsistoře, aby přítomni byli katolickým processím, a poněvadž vzdor výhrůžnému listu se to nestalo, obesláni jsou dotčení kněží do české kanceláře. Oni přišli, odebrali se ale do světnice vedle sněmovny a vstoupili odtud na řečniště, kdež dovolávali se ochrany stavův evangelických. Všichni jim ji slíbili a povstavše hrnuli se do kanceláře, která jich všech sotva pojmouti mohla. Budovec vystoupil a tázal se přítomných úřadníkův, jaká byla příčina těchto nařízení, příčících se zákonu z r. 1608, a zdali vyšla z české kanceláře. Nejvyšší purkrabí Šternberk a Zdeněk Lobkovic, nejvyšší kancléř, odpovídali jako obyčejně vyhýbavě, že jsou to nařízení stará a že ustanovena byla pro utrakvisty, kteří processí po mnohá leta se byli účastnili.

Vydáním „majestátu" téhož roku (1609) zdálo se že bude konečně neb vlastně: měla všemu tomuto malichernému popichování učiněna býti přítrž, skutečné ale bylo jinak; zpupná sebedůvěra, že nic se jim nemůže státi, sváděla nejvyššího kancléře, jakož i jeho přítele Slavatu, purkrabí karlotýnského, purkrabí Donínského, presidenta nad appellacemi, dvorního maršálka Martinice a nejvyššího písaře zemského Jana Klenovce z Janovic k takovým výstřednostem, že bouří zmítané vlny již již počínaly trhati hráz. V plamen obecného rozhořčení snažil se přilévati oleje také sekretář Michna, jeden z nejurputnějších to nepřátel evangelíkův; dávalť svými špehouny po městech Pražských roztrušovati křivé zprávy neb také katolíky proti luteránům štváti.

Tak blížil se 3. únor roku 1611. Krátce před tím nastal jakýsi klid, jakési ticho v dosavadním štvaní. Bylo to ticho, jakéž předcházívá před bouří. Dotčeného dne byli pánové v české kanceláři patrně rozčileni. Abraham z Donína měl častěji tajné rozmluvy se Slavatou, Martinicem a nejvyšším purkrabím, pak spěchali pánové od stolu k oknu, a zase zpět, ale v nejbližším okamžiku již zase hleděli oknem dolů do města, z něhož již chvíli zaznívalo zvonění na poplach. Dole na tržišti pohyboval se dav lidu sem a tam, provázen velkým houfem jezdcův, jenž v nejbližších ulicích zmizel. Ne dlouho po tom zaslechli v první světnici řinkot ostruh, načež rozevřely se dveře a hrabě Thurn s mnoha jinými pány a rytíři v plné zbroji vstoupili u velikém rozčilení do kanceláře. Hrabě Thurn zasypal přítomné pány spoustou výčitek a žalob, že přese všechny prosby stavův nebezpečí Pasovskými hrozící není odvráceno, ba že ještě vzrostlo, „a my jsme vás přece prosili jako otce, abyste tu věc vyřídili, která nás tolik obětí na penězích stála."

Nejvyšší purkrabí Šternberk, na něhož tyto žaloby a výčitky byly mířeny, a jenž byl, jak známo, vždy pohotový ve slově, nemohl zakrýti svých rozpakův.

„Co chcete činiti?" zvolal, „nevím o žádném nepříteli!"

Tu zvolal Thurn rozhořčen a ukazuje prstem na nejvyššího purkrabí: „Mohl bych rukou dosáhnout toho nepřítele!"

Adam ze Šternberka neodpověděl ani slova k tomuto obvinění.

Šest let později pozváni protestantští a největšího vlivu požívající pánové, kteří také nějaký úřad zastávali, do kanceláře, aby, jak jim řečeno, radili se o zaplacení královských dluhů. Rokováno také o té věci a sice co možná přátelsky, později ale obrácen nepozorovaně hovor na posloupnost na trůně a obmýšlené povýšení štyrského arciknížete Ferdinanda, což vše považováno jako by se rozumělo samo sebou, an Maximilian se byl poděkoval.

Mnozí z nich byli sebedůvěrou, již korunní úředníci v řečích svých jevili, zviklání, jiní skrytými hrozbami zastrašeni, hraběte Šlika, jehož odporu se obávali a kterýž znám byl pro svou neprodajnost, povolali samotna do kanceláře, doufajíce, že se jim podaří také jemu, jako ostatním, nahnati strachu. Tento ale vážně a chladně odmítal všeliké vyzývání; Lobkovic, kancléř, varoval jej, pohroziv mu, že císař nezapomněl ještě nepřátelského chování jeho k němu na sněmu budějovickém. „Budiž," odpověděl Šlik, „ale já neohroženě za všech okolností vždy budu jednati stejně; jsme v Čechách, ve státě svobodném, a nikoliv turečtí otroci!" V dalším svém ohražení proti jakémukoliv nucení připomenul kancléři, že po zřízení zemském každý volně pronésti smí svoje mínění.

Příštího dne, ještě před první schůzí sněmovní, obesláni byli časně z rána všichni nejvyšší úředníci a radové a podrobeni stejné proceduře. Tentokráte měl k nim výmluvný Šternberk laskavou řeč, čelící hlavně k tomu, aby protestanté byli uchlácholeni, doloživ mezi jiným, že jest lépe příštího krále k díkům sobě zavázati, než sobě ho odciziti neb dokonce učiniti nepřítelem. Po té vyzval všechny, aby o jeho návrhu projevili svoje mínění. Na to odvětil Vilém z Lobkovic, že odpověď svou podá až ve sněmu. Kancléř ale poručil mu, aby jakožto rada svoje mínění ihned pověděl; ale Lobkovic málo dbal toho rozkazu a Roupovský ujal se slova a projevil, kterak jest mu s podivením, že zde stále mluví se jen o přijetí a nikoliv volbě krále, proti čemuž že jmenem všech musí se ohraditi. „Chraň bůh," vpadl mu nejvyšší purkrabí do řeči, „abych hájiti měl takové mínění, leda že bych měl dvě hlavy!" Tu předstoupil falešný nejvyšší sudí zemský p. Talmberk a pravil s nejnevinnější tváří na světě, kterak od mládí vždy slýchal, že čeští stavové mají právo, krále sobě voliti. To bylo vítanou narážkou kancléři. „Ovšem, jest pravda, milý příteli," pravil s vážným vzezřením kancléř, „že honosíme se v tomto případě zvláštními výsadami, ale kdybychom právo to chtěli dokazovati, zle by s námi bylo, ježto žádného privileje tohoto spůsobu v rukou nemáme." A nyní jal se Lobkovic vykládati poměry posloupnosti na trůně českém spůsobem nikoliv sice případným, ale přece tak, že věc v okamžiku tomto pánům méně k řeči hotovým zdála se jíti na rozum, poněvadž síla slova byla po straně jich odpůrcův. Budovec mlčel, Thurn pak celé té hře nebyl přítomen.

O málo dní později zmizelo z první světnice české kanceláře vše, co by upomínalo na nějaký úřad. Dva neb tři velké stoly byly pokryty a vybranými pokrmy hojně opatřeny. Na jiných stolech stály opět veliké džbány cínové, dobrým českým vínem naplněné. U stolů seděli nejpřednější Pražané a poslové jiných měst českých. Bylo v den korunovace Ferdinanda II. Jak už zmíněno, opustil Matyáš krátce po korunovaci Ferdinanda II., svého nástupce, hrad Pražský, ustanoviv prvé místodržící. Byli tito: Adam starší ze Šternberka, nejvyšší purkrabí; Adam mladší z Valdštýna, nejv. hofmistr; Jiří z Talmberka, nejv. komoří; Vilém Slavata, nejv. sudí; Martinic, purkrabí karlotýnský; Karel Mráček, zemský sudí; Mat. Děpold z Lobkovic, velkopřevor maltanský; Jan Klenovec z Janovic, nejv. písař; Purkart Točník z Křimic, zemský komoří a Oldřich z Gerstorfu, zemský sudí. Bylo sedm katolických a pouze tři utrakvističtí pánové mezi místodržícími.

Rok později (1618) spatřujeme v jizbě hraběte Šlika v čele poselstva, majícího podati místodržícím spis, v kterémž vypisovaly

se všeliké ty nepřístojnosti a násilí, jichž protestantům, navzdor majestátu, od královských úřadníkův stále bylo zakoušeti, nejinak, než bylo za krále Vladislava, kdy taktéž vydáni byli libovůli oněch úřadníkův. Poselstvo to ale přišlo pozdě, páni místodržící byliť již, proti úřadní své instrukci, odešli z kanceláře. Totéž opětovalo se nazejtří a teprve třetího dne zastal konečně Šlik pány a odevzdal jim spis se žádostí, aby na něj vzali zřetel. Byl odbyt několika posměšnými slovy.

Poselstvo opustilo kancelář. „Nuž, tedy obraťmež se k samému králi!“ pravil Šlik provázejícímu jej členu poselstva, „vždyť přísahal na majestát!“ „A potupí-li i Matyáš právo,“ doložil šlechetný hrabě, „nuž, vyčkejme!“ Nechtělť v poctivosti své ani věřiti, že by to bylo možné.

Za jedenáct dní na to byla císařská odpověď k stavovské prosbě a stížnosti v rukou místodržících. Slavata a Martinic mnuli sobě spokojeně ruce, jen šlechetný velkopřevor maltanský, Děpold z Lobkovic, byl rozmrzelý a Adam ze Šternberka projevil hlasitě svoji nevoli nad porušením listu majestátního. Defensoři pozváni, aby vyslechli královu odpověď. Záležela ze samých hrozeb, zamítala všechny stížnosti a žaloby a schvalovala všechny útisky a násilnosti. Na konec zapovídaly se defensorům všeliké schůzky a protestantům všechna shromáždění. Šlik prohlásil, že není více možná shromáždění odvolati, že musí se odbývati, ostatně že jest právo toto listem majestátním zaručeno.

Tři dni později podali místodržícím odpověď v hořejším smyslu.

Nyní jali se Slavata, Martinic, Fabricius a Michna o přítrž pracovati pro svůj záměr. Chtěli města výhrůžkami zastrašiti, aby zakázaného shromáždění se neúčastnila a aby šlechta takto byla osamocena. Michna vzal sobě města Pražská na starost i dal v nich vládě oddané konšely dosaditi a všechny, kdo poněkud svobodomyslně mysleli, odstraniti. Jiným a samým defensorům vyhrožováno, na venkově pak co den činěna protestantům větší příkoří a násilí. Nicméně zůstávali náčelníci strany protestantské klidnými, čekaloť se na shromáždění protestantské.

Místodržící byli odpověď defensorů zaslali do Vídně. Když došla do Prahy nová odpověď, pozváni defensoři opět, aby ji vyslechli. List králův zavíral v sobě tentokráte méně hrozeb, ale trval přece na zápovědi všelikých schůzek. Roupova a Thurn vyjádřili se ve smyslu Šlikovu, když pak prvější z nich a dr. Fruhwein opět některé stížnosti přednesli, přerušili místodržící náhle rozhovor a odevzdavše list přítomným, aby se o něm uradili, skončili slyšení. „Porozuměl jsi,“ tázal se cestou Roupova hraběte Thurna, „dobře

výstraze nejvyššího purkrabí?“ Thurn, jenž v myšlenkách pohřížen kráčel mu po boku, přisvědčil.

Třetí královský list, jenž ještě rychleji než oba prvější cestu mezi Vídní a Prahou vykonal, přiměl místodržící, aby opětně předvolali defensory. Poslové zastali je ve velkém shromáždění v Karolíně; nicméně byli defensoři ihned ochotni, list přijmouti a pospíchali na hrad. Kancelář sotva mohla pojmouti to množství lidí, jež se do ní natlačilo. List nelišil se co do obsahu od dřívějších. Protestantští vůdcové přijali s velikou vážností list slíbivše, že v několika dnech přinesou odpověď.

Zatím přinesl Michna nepříjemnou pro uši Slavatovy a Martinicovy zvěst. Defensoři vypracovaliť provolání k lidu, v němž trvající spor zřetelně vyložili a zákonitost svých krokův dokazovali. Spis ten rozdán kazatelům, aby jej lidu v kostelích přečtli i způsobil vůbec děsné rozčilení. Michnův záměr po většině zmařen. Ještě raděno se, co činiti, an objevil se opět v kanceláři Šlik jakožto poslanec stavův a zmiňoval se o tom, kterak v Praze koluje pověst, vzbuzující obecný nepokoj, že vláda zamýšlí, zmocniti se vůdcův a defensorův, až by s odpovědí dostavili se na hrad. Místodržící jevili se udivenými. Šlik ale žádal, aby onino pánové všichni ozbrojeni a v průvodu svého lidu na hrad směli přijíti. Nejvyšší purkrabí smál se těmto obavám a poslal pro zámeckého hejtmana, jehož se tázal, pravda-li, že sesílil své stráže. „Po starém obyčeji,“ odpopověděl Diviš Černín, „zdvojnásobil jsem nyní, ve dnech křížových stráže, aby processí ze Strahova do hlavního chrámu se ubírající bylo chráněno a pořádek zachován. „K zatýkání nedostal jsem žádných rozkazů.“

„Zde to slyšíte!“ zvolal vesele nejvyšší purkrabí, načež svolil, aby páni ozbrojeni a se svým lidem směli vjeti do hradu, nařídiv zároveň zámeckému hejtmanu, aby zbytečné stráže ze zámku odstranil.

S uspokojením vyslechl Šlik tyto rozkazy, i obrátil se k nejvyššímu purkrabí, řka: „Pak dostavíme se u velkém počtu!“ načež pozdravil a opustil i se svými průvodčími kancelář.

Bylo 22. května 1618.

Nazejtří o 8. hodině ranní, hned jak skončeno processí a odzpívána mše v kostele Všech Svatých, přišli velkopřevor Lobkovic, Adam ze Šternberka, Vilém Slavata z Chlumu a Košumberka, Jarosl. Bořita z Martinic a písař Fabricius do české kanceláře, kdež sluhům ihned dán rozkaz, aby velký stůl, u něhož obyčejně přísedící sedávali, postavili stranou mezi obě okna (v levo), jakož aby ostatní stoly, stolice a truhly, v nichž se spisy uschovávaly, z obou světnic vyklidili, aby pro ohlášených mnoho osob získalo se co nejvíce místa.

Když Fabricius také psací stůl, stojící u východního okna v druhé světnici, „kdež písaři obyčejně pracovali“, dal odnesti, netušil zajisté k jakému účelu dělá místo.

Zatím Martinic, stoje u okna, hleděl dolů na tržiště, kde bylo dnes neobyčejně živo.

Adam ze Šternberka podotkl nevrle k velkopřevoru, že ostatní místodržící z obavy, aby s luterány nedostali se do sporu, zajisté opět se nedostaví a stěžoval sobě na Pavla Michnu, tajemníka nejvyššího kancléře Lobkovice, jenž z přílišné horlivosti štvanicemi proti luteránům více škody spůsobil, než napraviti lze a včera odebral se do Vídně.

Po té přistoupili oba k Slavatovi a Martinicovi a radili se, jak by as protestantům odpovídati měli. Mezitím očekával Filip Fabricius Platter, nepokojně semo tamo přecházeje, protestantské hosty, kteří také dlouho nedali na sebe čekati, neboť za nedlouho potom, když příchod jejich sluhou v zelené světnici byl ohlášen, zaslechli místodržící temné hučení, podobné valící se rozvodněné řece, pak řinkot mečů a konečně otevřely se dveře a nejpřednější protestantské vůdce majíce v čele, hrnul se dav ozbrojených pánův do první jizby kanceláře, kterouž naplnili, kdežto onino pevným krokem vešli do druhé světnice, kde místodržící je očekávali.

Necháme nyní částečně vypravovati Pavla Skálu ze Zhoře, současníka oněch příběhů:

Když lomoz se utišil, pronesl Pavel z Řičan jmenem všech stavů pozdrav a četl po té hlasitě formulované příčiny, stížnosti a otázky jich se týkající, načež otázal se stojících za ním stavů, jsou-li s tím srozuměni. Všichni byli spokojeni i žádali od místodržících vysvětlující odpovědi. Na tuto nebyli místodržící připraveni i sestoupili se dohromady, aby se uradili, jakou mají dáti odpověď; když se umluvili, vystoupil nejvyšší purkrabí jakožto řečník a poděkovav jmenem svých soudruhův za pozdrav prohlásil, že musejí se prvé dorozuměti s nepřítomnými místodržícími, načež že co nejdříve dodají stavům odpověď. Řičanský odevzdal jim spis, ale odpověď žádali stavové hned a prohlásivše to, stlačili se u okna v hromadu, aby místodržící mohli se raditi. Tito sestoupili se pak taktéž poblíž kamen a radili se potichu, načež nejvyšší purkrabí jakožto mluvčí opět ujal se slova a žádal je, ba požadoval to jakožto povinnost i napomínal je, aby alespoň na hodinu opustili kancelář, by mohli se volně raditi, tím více, ježto v této kanceláři nikdy se nedělo a není obyčejem, odpovídati hned na jakoukoliv otázku. K tomu odpověděl hrabě Thurn: Dáte-li nám odpověď čili nic, nám na tom nezáleží, ale to vězte i věřte, že dříve se nevzdálíme, pokud v této

věci nenabudeme světla i odpovědi. Na to dali se všichni přítomní do křiku. „Nepůjdem a nepůjdem!“ volali a na potvrzení svých slov zvedali dva prsty do výše.

Nyní vyzýval nejvyšší purkrabí pány opětně, aby poslali pro nejvyššího hofmistra, neboť bez něho že ničeho více odpovídati nebudou a také nemohou. Vilém starší z Lobkovic odpověděl, že netřeba pro nejvyššího hofmistra posílati, o jehož záměrech stavové jsou přesvědčeni. „Včera tázal jsem se ho jmenem stavů pod obojí, zdali také on radil a svolil k odsouzení ku ztrátě cti a života. On ale mně odvětil, že ku škodlivému nálezu ani neradil ani nesvolil. Soudě dle toho, jste vy oba, pánové Slavato a Martinici, toho příčinou.“

Slavata odtušil rychle, že neví o ničem. „Jak bychom nevěděli,“ pokračoval Lobkovic dále, „že Vy, Slavato, jste nám nepřízniv již od dob slavné paměti císaře Rudolfa, kdy majestát měl býti potvrzen a Vy v soudní světnici jakožto nepřítel veřejně jste proti nám vystoupil a pravil, že listem majestatním zvláštním spůsobem naložíte, že o něj nestojíte a se nestaráte, to ať činí ten, kdo si ho přeje.“ Hned na to vytýkal Pavel Kaplíř Slavatovi všechna příkoří a nátisky, jichž utrakvističtí jeho poddaní v Jindřichově Hradci musí zakoušeti; přes majestátní list že vypovídáni jsou bohatí kupci, kteří své víry odříci se nechtějí, ba Telecký hejtman že počíná si ještě hůře, dávaje ty, kdož nechtějí státi se katolíky, šlapati od koní a i jinak že evangelíky trýzní.

Slavatu při těchto žalobách začal pojímat strach i snažil se jednak je vyvrátit aneb nechtěl o nich ničeho vědět. Ale i Martinic musel vyslechnouti peprnou pravdu; pán z rodu Stampašského vytýkal mu v prudké řeči nátisky a násilí páchané na jeho poddaných v Tachlovicích, které by rád byl přiměl k tomu, aby odpadli od své víry, načež Martinic prosil pány, aby to do něho nevěřili.

Při této jeho obraně propukli stavové u veliký smích a křičeli, aby jej nenechali dále mluvit. „O ty dobráku!“ volali na něho, „nejsi-li takový, jaký pak jsi?“ Pak obrácel se jeden k druhému, tážíce se posměšně: „Bratře, švakře, strýče, on není takový?“ A když Martinic stále ještě se omlouval, voláno na něho: „Mlč, mlč, známe tě, kdo jsi a co jsi činil!“ Když ale oba místodržící stále ještě zapírali, za nevinné se prohlašujíce, obořil se na ně Šlik drsně a prudce, připomenul jim mnohé nespravedlivosti, jichž se dopustili, věrné křesťany, jež z úřadů jejich vypudili, jak hraběte Thurna připravili o purkrabský úřad karlotýnský, na kteréžto místo Smečenský pán se vetřel, skutky to, příčící se řádu zemskému, „neboť kdo jaktěživ slyšel, aby mimo sněm a proti řádnému ujednání s třemi

stavy něco takového kdy se bylo stalo!“ I pokračoval prudčeji a prudčeji ve svých obžalobách: Vy ničemná jezovitská pacholátka, nevěděli jste, jak hanebně byste nás podváděti a snižovati mohli, ale uvidíte, že nejsme žádné báby! Při těchto slovech udělal posuněk šňupky, „že nedáme se podváděti. My uznáváme našeho nejmilostivější krále, jsme s ním spokojeni a nechceme ničeho proti němu podnikati. Pokud staří počestní pánové království toto spravovali, bylo vše dobře, ale když vás, vy jezovitská pacholátka, na nejpřednější místa usadili, dělo se vše převrácené, ale abyste nám, co bůh nám dal a král stvrdil, opět odňali, k tomu jste příliš malomocni a my při sám bůh nenecháme věc tak daleko dojíti.“

Po těchto slovech zvolal kdosi z davu: „Přejtež nám, pánové, nebeské království, neboť my nezávidíme vám pekla!“

Na to vystoupil hrabě Thurn a zasypal oba místodržící svými žalobami; vytýkal jim, že ho císařským rozkazem chtěli vylákati do Vídně, kdež ho obžalovali a odkud by sotva se byl vrátil, načež by bylo došlo na ostatní, „ale já znám původce onoho rozkazu, vy jste to, Slavato a Martinici, a pak ten šíbal, ten proklatý Michna, který, dostaneme-li ho, dostane na pamětnou, ano vy jste jmenem císařovým psali tento rozkaz.“

A nyní vmísil se i Vilém z Roupova do hádky a krásným zvučným svým hlasem vyčítal místodržícím všechny proti utrakvistům podniknuté zrádné skutky a řeči, „ale my,“ doložil, „sepsali jsme apologii, kterouž dáme do tisku, aby celý svět zvěděl, jaké nepráví od vás katolíkův se nám stalo.“

Na to shrnuvše se k oknu dali panem Řičanským přečísti ohražení (r. 1609) od Budovce sepsané a směřující proti všem nepřátelům majestátu, vyrovnání a amnestie, jakož i proti osobám, nepodepsavším amnestii a relaci, proti kterýmžto nepřátelům míru, pokoje a svornosti že má býti zakročeno.

Po té tázáni místodržící, přiznávají-li se k oněm zlým radám a osudným listům čili nic? Tu pak předstoupil nejvyšší purkrabí a pravil jmenem velkopřevora, že oni oba k takovýmto věcem nikdy neradili, nýbrž i předpovídali, že to vše těžce dopadne na jich hlavu a vzejde-li jim z toho škoda, že ji jen sobě samým budou musit přičísti. Řečníku odpověděl mírným hlasem hr. Thurn, kterak stavové dobře jsou zpraveni o jeho a velkopřevorovu smýšlení a že jeho (Šternberka) ctí jako otce a kdyby jen nepropůjčoval svého sluchu jejich zlým radám, že by jaktěživi nepřáli si lepšího nejvyššího purkrabí. Ale nicméně že jsou přesvědčeni, že on a pan Děpold z Lobkovic oněmi žalobami jsou nevinni; proto že mohou býti bez starosti, jen kancelář ať opustí a odeberou se na bezpečné místo.

Po těchto slovech přistoupil Kolona z Felsu k nejvyššímu purkrabí a Vilém starší z Lobkovic ku svému bratru, velkopřevoru, a odvedli je z kanceláře, zatím co Slavata a Martinic žalostně volali za nimi, „aby je jakožto otec své syny neopouštěl.“

Až dosud pronášeny byly žaloby protestantských stavů od některých více vážným, vyčítavým hlasem, jen semo tamo probleskla u některého rozčilenějšího řečníka zášť a vášeň, a teprve pak, když oba ode všech uznávaní poctivci Šternberk a velkopřevor se vzdálili, propukla vášnivá nenávist proti původcům všech stížností a žalob, proti nejzarputilejším nepřátelům jejich víry a chránícího ji majestátu v plný žár a rozhořčení stavové poddali se bez rozvahy svému rozčilení.

„Nejste-liž vy tím vinni, že broumovský opat dal evangelický kostel v Broumově zavříti a arcibiskup kostel ve Hrobích zbořiti?“ voláno na ně, „a nedali jste broumovské posly, kteří k vám přišli sobě na toto porušení majestátu stěžovati, jako zločince uvrci do bílé věže?“

Po malé přestávce ujal se pak opět slova hr. Thurn a prohlásil oba, Slavatu a Martinice, podle protestace, za rušitele míru a pokoje a za odpovědníky tohoto království a tudíž mimo zákon stojící; pak obrátil se k ostatním pánům, táže se, nejsou-li tito lidé rušiteli míru, načež nastal veliký křik a všichni na potvrzení zvedali prsty ku přísaze; za tohoto křiku zavzněl silný hlas, volající: „Pryč s těmi šíbaly, do černé věže s nimi!“ Jiní opět volali, aby byli shozeni z okna.

Při otázce hraběte Thurna, „nejsou-li tito lidé rušiteli míru“, stáli Slavata a Martinic jako ohromeni vedle sebe, měnili rychle barvu obličeje a pohlíželi, nevědouce ještě co se s nimi stane, ouzkostlivě na sebe. Dosavadní jejich smělost, s jakouž domnívali se, že všeho mohou se odvážiti, stojíce pod ochranou autority, počala mizeti. Tu vstoupil Oldřich Kinský ještě s některými do dveří a obrácen k oběma místodržícím pravil k nim s divokým pohledem: Tito králíčkové připravili mého bratra o čest a vštípili králi nenávist k němu, že musel opustit zemi; vetřeli se na jeho místo a činili nám co nejhoršího mohli“ — při slovech těchto přerušil jej hrabě Thurn, jenž náhle Slavatu chytil za ruku, kdežto Kinský pak uchopil Martinice. Oba místodržící, nevědouce dosud, jaký s nimi pánové mají úmysl, a domnívajíce se, že je snad odvesti chtějí do černé věže, následovali bez odmluvy a odporu k východnímu oknu, kde v tlupě stáli Vilém starší z Lobkovic, Albrecht Smiřický, Oldřich Kinský, Jan Litvín z Řičan a Pavel Kaplíř ze Sulevic. Jiní tlačili se za nimi a vrazili místodržící do prostřed stojících tam pánův.

Nyní teprve spozorovali oba s hrůzou, že je chtějí vyhoditi z okna. I jali se lomiti rukama a prosili pro boha o slitování. Ale zděšené jejich zraky setkávaly se jen s pohledy plnými vášně a nenávisti, s pohledy nepřátel. Vida to, prosil Martinic o zpovědníka, načež mu odpověděno, „aby jen duši svou poručil bohu.“ Po té uchopili jej Lobkovic, Kinský, Říčanský a Kaplíř, zvedli zoufale vzpouzejícího se do výšky a na podprsní zeď okna hlavou napřed a svrhli jej z okna dolů. S výkřikem: „Ježíš, Maria!“ sletěl Martinic do hlubiny; plášť, jejž křečovitě držel, nadmul se a nechal jej volněji k zemi dopadnouti.

Místodržící vyhozeni z okna.

Největším štěstím jeho ale byla tentokráte hromada papíru a smetí, na kterouž padl.

As minutu zavládlo hrobové ticho, pak ale přerušil je hrabě Thurn slovy: „Šlechetní pánové, zde máte druhého!“ a ihned byl Slavata mnohými pažemi uchopen; bránil se sice jak mohl, ale marně, zvedli jej do výše a chtěli jako Martinice shoditi dolů, on ale v smrtelné úzkosti chopil se daleko odstávající římsy u okna a nespustil se jí, až mu knoflíkem dýky přerazili kosť na ruce. Nyní teprve pustil se neštastník římsy a padl nejprvé hlavou na římsu

u okna prvního patra, kdež se odrazil a pak do příkopu, na tuž hromadu papíru. Vše tlačilo se k oknu, ale daleko vystupující římsa překážela jim, že nemohli ničeho viděti.

Zatím ozval se nový nářek. Byl to hlas tajemníka Fabricia, jenž po celou tu dobu nalezal se poblíž svého pána a teprve pak na sebe vzbudil pozornost, když oba místodržící vedeni k oknu. Tu teprve uznal za potřebí vzdáti se své trpnosti a tím spíše, an nepochybně celou tu věc považoval za pouhé strašáky, i vtlačil se mezi pány a jal se jich napomínati, „aby považili, kde jsou a s kým to takto nakládají.“ Jeho také posměchem kořeněných řečí z počátku nikdo nedbal a ti, k nimž mluvil, obrátili se k němu s opovržením zády, bylť jim písař příliš nepatrnou a podřízenou osobou, aby na něho dbali. Když on ale tím osmělen jal se i na mladého, snadno popudlivého Albrechta Smiřického a Berbisdorfa dotírati, rozpálili se tito hněvem a tasili své dýky, chtějíce mu rozpárati břicho; vida to hrabě Šlik, prosil je, aby místo toto neposkvrňovali krví, načež ale zvolal hlasitěji: „Pošlete přece sluhu za jeho pánem!“ A tak uchopili ho Berbisdorf a Smiřický a shodili jej, an marně prosil hr. Šlika za ochranu, „jako otep slámy“ z okna. Ale shození pánové mimo vše nadání vyvázli s pouhým leknutím; pouze Slavata byl poněkud poraněn, Martinic a Fabricius zůstali beze vší pohromy.

Když to páni na hoře spozorovali, volali: „Ti zrádcové utekou, dolů za nimi, zastřelte je!“ Rozkazy tyto platily jich čeledínům, kteří na toto volání jali se v malém dvorečku sem a tam pobíhati, hledajíce marně schody ku hradební zdi neb dveře vedoucí do příkopu.

Již po shození místodržících byli se mnozí páni vzdálili, když ale spozorováno, že shození jsou na živu, opustili všichni kvapně kancelář; později slyšeny nahoru jen jednotlivé výkřiky, po nichž následovaly rány z pušek.

Nemýlíme se as, soudíme-li, že místodržící pomýšleli na útěk, žádajíce stavy, aby alespoň na hodinu z kanceláře odešli, byliť by pak měli volnou cestu a sice po točitých schodech do registratury v prvním patře. Tím také vysvětluje se, proč někteří z těch pánův stále zdržovali se u východního okna, u něhož dveře k točitým schodům se nalezají.

Za nedlouho po těchto příbězích počali ostatní místodržící opět úřadovati, prvé ale museli se stavům čestným slovem zavázati, že se bez vědomí tří stavů z Prahy nevzdálí, nýbrž pokojně doma zůstanou a ničeho proti nim podnikati nebudou. Měsíc na to vstoupil jakožto cís. komisař plukovník Jan Evseb Khan z Belasu do české kanceláře a měl s nejvyšším purkrabím tajnou rozmluvu o tom, jak událo se vyhození z okna. Příchod jeho byl Pražanům nápadný i vy-

sláni tři z direktorů, aby se poptali, čeho sobě plukovník přeje. Vyslechnuv je odpověděl nejvyšší purkrabí v jeho přítomnosti, „že to, co cís. komisař jmenem J. Milosti vyříditi má, ovšem i jim oznámí.“ Komisař byl ještě ve městě, kdež o všeličems poučiti se snažil, načež poslal k direktorům, oznamuje jim den a hodinu, kdy s nimi mluviti si přeje. Však tito mu odpověděli, že posel, jenž cos vyříditi má, sám k tomu přichází, s kým mluviti chce. Ostatně že by k němu nepřišli tři osoby, nýbrž všichni, an jest jeden za všechny a všichni za jednoho. Uslyšev tuto odpověď, plukovník rychle z Prahy se vzdálil.

Když protestantismus padl, nabyla česká kancelář mnohem pyšnějšího vzezření. Fabricius psal se pak Platter z Hohenfallu (z „Vysokého pádu“) i snažil se tento titul co možná krásně psáti, byltě se opět navrátil a s ním i mnozí jiní, jen obě hlavní osoby v oné truchlohře, Martinic a Slavata, odpočívali nyní jakožto hrabata z osudného letu a pádu na svých vavřínech. Úřadní řízení, jež po delší dobu leželo ladem, přišlo opět ve své koleje. Do kanceláře přicházelo i odcházelo mnoho lidí, ale nebyly to již osobnosti z r. 1618. Za málo neděl (27. července) po velké popravě z r. 1621 zapraven zde a do knih zapsán k rozkazu místodržícího Karla z Liechtensteinu účet, jejž dotyčný úřadník s hrůzou četl. Byl to účet staroměstského kata Jana Mydláře, dle něhož požadoval za krvavou svou práci 500 kop míš. a pro své pacholky 20 kop a za zvláštní práci Martinu Fruhweinovi z Podola 60 kop, pro pacholky 4 kopy míš., úhrnem 584 kop míš. Místodržící ale za namahavou a dobře vykonanou práci blahosklonně poručil, aby místo požadovaných 584 kop vyplaceno bylo 634 kopy. Snad byl muž, jenž venku poněkud opodál dveří o stěnu se opíral, sám Mydlář; kdo šel okolo něho, chránilť se, aby o něho nezavadil a kvapil s hrůzou dále. Osamělý muž, jemuž všichni se vyhýbali, s drsnými, surovými tahy a pádnou pěstí, nestaral se ale o nikoho a nepohleděl na žádného z okolojdoucích, bylť z lidské společnosti vyvržen, jediný to protestant, jemuž Liechtenstein přál a jenž mezi svými čtyřmi zdmi, zapomínaje ostatního světa, zřídil si svůj vlastní, obíraje se snad pytvou lidského těla.

Když Sasové (1631) Prahu ohrožovali a Valdštýn, Don Maradas i s cís. posádkou Pražskou a všemi král. úřadníky prchajíce městu záda obrátili, zavřeli a zapečetili čeští místodržící dveře české kanceláře. S Arnheimem, vůdcem Sasův, navrátili se také Vilém z Roupova, hrabě Jindřich Thurn a více než 40 kazatelův a vyhnancův. Roupovec byl r. 1628 z Berlína zaslal Ferdinandu II. žádost za milost a dostal také povolení se navrátit. Ačkoliv byl slíbil, že nadále chovati se bude pokojně, spolčil se s navrátivšími se vyhnanci

a snažil se nyní pod ochranou Sasův zříditi novou vládu i chtěl k tomu účelu stržením pečetí a zámkův získati českou kancelář. Ale kurfiřt Jiří Saský, dověděv se o tom, poslal rychle své služebníky do zámku, aby tomu zabránili.

Zbývá nám už málo, co bychom o této zajímavé světnici mohli vypravovati, neboť když se jí opět počalo užívati za kancelář, později za světnici poradní, byly nastaly už jiné časy. Za Leopolda I. a snad již dříve, část české komory s přebohatým svým materialem přestěhovala se do Vídně, kdež pod jmenem „česká dvorní účtárna“ sídlela.

V těch dobách také už málo vynakládalo se na zachování světnice v dobrém stavu, bylyť roku 1699 rámy u oken a záclony velmi sešlé a olovem vroubené tabule v oknech rozbité, tak že vítr i déšť volný měly přístup do světnice a pánové v čas zasedání u stolu úřadující „nemálo byli obtěžováni.“ Povolení, aby rámy v oknech, tabule, záclony a okenice směly býti opraveny, třeba ne hned, přece koncem 17. století šťastně došlo. V 18. věku nazývána místodržitelskou světnicí a odbývána zde zasedání, při nichž pánové v polokruhu okolo stolu seděli. U prostřed nejvyšší purkrabí, pak v levo nejv. zemský hofmistr, v pravo nejvyšší zemský maršálek, komoří, zemský sudí, lenní sudí, velkopřevor, předseda nad appellacemi, předseda komory, hrabě Serenyi, hrabě Clary, hrabě Gothart, hrabě Filip Kolovrat, hrabě Karel Kolovrat, hrabě Martinic — nejv. zemský písař, zemský komoří a purkrabí kraje kralohradeckého.

Opusťmež nyní českou kancelář, v níž odehrála se předehra k válce třicetileté a odebeřme se o patro výše do bývalé

světnice říšské dvorní rady,

kteráž, ač nedostalo se jí cti, viděti ve svých zdech osudnou předehru, smutně proslavila se tím, že zde uvedena ve scénu závěrečná katastrofa k velkému onomu dramatu a rozděleny úkoly nešťastným hercům, kteří dne 21. června 1621 na náměstí Staroměstském vystoupili na krvavé jeviště.

Děsíte se toho, drahé dámy, co zde snad spatříte? Nelekejte se, nejste Macbethovou paní a duch Bankův dávno už odpočívá. Spatříte zde jednu z nejsvětlejších a nejpěknějších světnic, světlou a vzdušnou, s čarovnou vyhlídkou na města Pražská v zlaté sluneční záři se stápějící. Ve světnici této nenaleznete již žádné upomínky na krvavý onen soud, jenž za předsednictví Karla Liechtensteina zde odbýván. Ano, drahé dámy, útulná tato světnice jest ona, kterouž Pavel Skála ze Zhoře naznačuje jakožto soudní světnici, „ležící nad českou kanceláří,“ v níž scházela se druhdy říšská dvorní rada a kterouž Liechtenstein za soudní a vyšetřovací světnici ustanovil.

Spatříte zde 5 širokých a vysokých oken, zde v tupém rohu v levo u prostředního okna jsou zazděné nyní dveře, zakrývající točité schody vedoucí dolů do české kanceláře a ještě hlouběji do registratury. Strop záleží ještě ze starých, tmavohnědých trámů, pocházejících snad ještě z doby oprav za Ferdinanda I. Nalezáte zde dále jakožto skrovné nářadí starý dubový stůl, těžký sice ale přece co do tvaru krásný, pak několik starých lenošek. Stůl i stolice pocházejí onen zajisté ze 16., tyto ze 17. věku. Zdali němí tito svědkové vysoce vážného století hned z počátku zde se nalezali, nechci právě přísahati, ale svým

Světnice říšské dvorní rady.

vybledlým aksamítem, pozlacenými hřebíčky a zvláštním tvarem svým hodí se dobře do této světnice. Podobizny visící na stěnách náleží do 18. století a představují dřívější panovníky, kdežto onyno celé figury, z nichž jedna visící nade dveřmi po dlouhé časy považována byla za Slavatovu, druhá pak za Martinicovu, dokonce jiné osobnosti představují. Podobizna po levé ruce („Slavata“) ukazuje nám rysy Filipa II. krále Španělského, druhá pak („Martinic“) podobu nešťastného krále Anglického, Karla I., syna Jakuba I. a bratra Eliščina, choti zimního krále Bedřicha, jejž částečně stihl

podobný osud jako jeho švakra — museliť oba ze své říše prchati. Karel zaplatil chybnou svou vládu smrtí, kurfiřt přenechal to svým až k smrti věrným stoupencům. A zde tu malou jizbičku naznačuje náš průvodčí jakožto pokojík Fabricia, tajemníka místodržitelského, při čemž s výmluvností Ciceronovou a nejnevinnější tváří na světě nám vypravuje, kterak protestantští stavové sem vrazili a ubohého nevinného sekretáře ze zástolí vyvlekli, aby ho za „jeho pánem" hodili z okna; nuž, upokojtež se, ctěné dámy, pokojík tento pana Plattera z Hohenfallu nikdy neviděl, bylť zřízen teprve roku 1699 u příležitosti zazdívání starých schodů, které z dolejší spojovací chodby sem nahoru vedly a vznikl položením několika trámů přes schody, na něž pak položena prkna za podlahu. Od té doby sloužila tato jizbička za pobyt pro vrátného říšské dvorní rady. Ještě dva zajímavé předměty zde shledáváme, dveře a kamna. Dveře jsou mistrovským dílem truhlářským a mají obraz mosaikový, jenž představovati má zámecký dvůr za doby Rudolfa II. Z venčí spatřujeme ještě stopy po zapečetění těchto dveří a vedle dvě neb tři prostřelené díry; tyto nevíme sobě vysvětliti, za to ale onyno, a možná, že pocházejí z r. 1631, kdy i česká kancelář byla zapečetěna, ač by opatrnost tato nic byla neprospěla, kdyby světnice tato vystěhovalému Roupovci bývala přístupna, ježto jak dotčeno obě světnice točitými schody byly spojeny. O kamnech můžeme jen tolik pověděti, že pocházejí ze starých dobrých časů, kdy dříví nebylo ještě tak drahé jako nyní, jsouť to velká tmavohnědá, bohatě okrášlená kachlová kamna, do nichž dříví přikládalo se z venčí.

Nuž, ctěné dámy, vmyslemež se nazpět v rok 1621. Karel z Liechtenšteinu, jakožto předseda tohoto soudu, ustanovil právě tuto světnici k výslechům. Postavena zábradlí, za nimiž stál velký stůl, v pozadí postaven vyvýšený trůn a nad trůnem a stolem zavěšena fialová aksamitová nebesa. U stolu seděly následující, od krále za komisaře ustanovené osoby: Adam z Valdštýna, nejvyšší hofmistr králův, Bedřich z Talmberka, předseda appellačního soudu, Vratislav z Mitrovic, král. hejtman Malostranský, Volf Vilém Laminger z Albenreuthu, Otto Melander a Jan Václav Laminger, oba dvorní radové a doktoři práv z Vídně, Melichar Gniesz z Kobachu, Václav Flissenbach a dr. Daniel Kapper z Kappersteinu, appellační radové, Kašpar Schwab a Pavel Ello, rakouští vládní radové a doktoři. Z těchto jmenováni dr. Melander a dr. Kapper tajemníky. Počátkem dubna složili komisaři před presidentem přísahu, načež také tento (Liechtenstein) zvláštní přísahu složil do rukou Adama z Valdštýna, po té pak prokurator a oba písaři přísahali Liechtensteinovi. V dubnu byl první výslech i přišlo nejprvé 30 direktorů na řadu. Komisař

Melander měl vlastní své instrukce a čerpal své otázky z jednoho ze zápisníků, jež uprchlý bývalý tajemník direktorův, Benjamin Fruhwein z Podolí skrze prokuratora Gaba zaslal soudní komisi, a sice jen proto, aby svého staršího, zatknutého bratra zachránil aneb aspoň vazbu mu ulehčil. Však sklamal se a zrada jeho, jíž dopustil se z lásky bratrské, krutě se na něm pomstila. Zápisník tento sloužil za základ všem otázkám vyšetřovacím a ježto zavíral v sobě mnoho podrobností, as 236 článků, žasli vězňové nemálo, odkud vyšetřující soudce tak dobře o všem jest zpraven. Z počátku mlčeli, pak přicházeli v rozpaky a konečně přiznali se ke všemu. Jen jeden z nich, a sice Jindřich Otto z Losu, jeden z direktorů, pak za Bedřicha královský rada, podkomoří královských věnných měst a druhý purkrabí karlštejnský, čelil svým soudcům jako pravý rytíř. Oddán víře českých bratří, sloužil králi, jejž sám spolu volil, věrně až po chvíli, kdy tento svým útěkem sama sebe se vzdal. Pak ale soudil, že jest vůle boží, aby panoval Ferdinand i vzdal se mu a dopravil jakožto purkrabí a strážce koruny odstraněné korunovační odznaky a privileje zemské nejprvé na Staroměstskou radnici a odtud hned vůdci císařského vojska, Maximilianu Bavorskému, vzdav se zároveň na milost císařskou. Maximilian ho také jmenem císařovým milostivě přijal a ujistil, že neutrpí žádné škody na těle, životě a jmění. Spoléhaje se v tento slib, zůstal jako mnozí jiní v Praze. Vidíme ho ale, vzdor této knížecí připovědi, přece jakožto vězně před soudem. Tázali se ho jako ostatních po příčinách, proč šlechta se vzbouřila. „Příčiny?“ tázal se Los udiven, vida mezi komisary lidi, kteří příčiny ty tak dobře znali a v pletichy tak dobře zasvěceni byli, jako Slavata a Martinic. „Jedinou příčinou, pánové,“ odpověděl,*) „bylo zapečetění a zavření evangelických kostelů v Hrobu a Broumově, pak zápověď schůzí stavovských ve vysoké škole, jež děly se pouze na ochranu víry a majestátu císařem Rudolfem II. nám uděleného, jenž byl ohrožen. Proto usnesli se stavové, odstraniti odpůrce své víry, zlé rádce koruny, místodržící, a to vše, aniž by proti svému králi čeho podnikati hodlali. Na ochranu zaručené víry ustanoveni byli jako v roce 9. (1609) zvláštní direktoři a správcové země, ačkoliv jsme já a Řičanský a ještě někteří se tomu opírali, jakož jsme také žádali svých úřadů býti sproštěnu. Po té, pánové, vešli stavové podle usnešení sněmovního z r. 1610 v konfederaci (spolek) s jinými protestantskými zeměmi a pány, však nikoliv proti císaři (Matyáši), nýbrž dle našich výsad jediné na ochranu víry naší evangelické. Když ale zlé rady místodržících a jiní naši nepřátelé u cí-

*) T. Bílka „Dějiny konfiskací v Čechách.“

saře toho dovedli, že nechal vtrhnouti do Čech vojsko, jež zemi a statky pustošilo, pálilo a vraždilo, nikoho ani slabých žen a dětí nešetříc, — pak teprve, pánové, považováno vojsko toto za nepřátelské a potom teprve také stavové vystrojili vojsko. A právě jen toto děsné nelidské řádění císařských žoldnéřů v zemi bylo příčinou, že král Ferdinand nejen od direktorův pouze, nýbrž ode všech stavův země a připojených k Čechám zemí vedlejších byl sesazen. Skutkem tímto ale nechtěli jsme ani Ferdinanda ani rod habsburský snížiti, nýbrž jen výsady tohoto království chrániti, také neporušili jsme tím přísahu svou Ferdinandovi, neboť tento ještě nepanoval, nebyl také ještě řádně za krále zvolen, nýbrž pouze na zápis Rudolfa II. a Matyáše za krále přijat. Bedřich Falcký naproti tomu byl jednohlasně od stavův zemských i českých zemí vedlejších mocí našich zemských privilejí za pravého krále zvolen, pročež jsme já i ostatní zůstali mu věrni až do jeho přemožení; pak ale uznal jsem a uznávám Ferdinanda, an bůh propůjčil mu vítězství, za svého pravého krále a pána i doufám pevně, že moje upřímnost nebude považována za velezrádu, nýbrž že on jakožto moudrý vladař sám uzná, jaký jest rozdíl mezi králem a poddanými, i nahlédne také rozdíl mezi vládnoucím králem a následníkem trůnu, za jistých podmínek zvoleným. Neboť, pánové, kdybych nebyl v to spoléhal, byl bych podobně jiným uprchnul ze země, ale neučinil jsem toho, jsa přesvědčen, že císař věc zrale uváží a mně udělí milost, jako již učinil kurfiřt Maximilian."

Po řeči jeho nastalo v soudní světnici hluboké ticho. Zasmušile a rozpačitě hleděli komisaři a jejich předseda Liechtenstein před sebe. Cítili, že obhajovací řeč obžalovaného proměnila se v obžalobu. Však pocit tento byl u nich jen povrchní i byl brzo jinými, pro jejich osoby mnohem důležitějšími důvody zatlačen. Dali jej, aniž by mu kladli dalších otázek, strážemi odvesti do dřívějšího jeho vězení. A nyní teprve propukl jejich hněv: „Jest to zlomyslný, tvrdošijný buřič, nezasluhující žádné milosti, nýbrž nejhroznější smrti!" volali všichni — a v tom smyslu také sepsán protokol. Vytkli tři hlavní kusy, které měly dokazovati bezednou jeho „zlobu a tvrdošijnost", jež nejen smrtí, nýbrž také ještě napřed citelně musí býti ztrestána; a sice odůvodňována tato zlomyslnost tím, že pravil, „že Bedřich podle výsad tohoto království jednohlasně byl zvolen a tudíž zákonitým panovníkem." Dále že Los teprve pak císaře Ferdinanda uznal za svého pána a krále, když mu bůh udělil vítězství. Třetí důvod týkal se rozdílu mezi vládnoucím králem a za jistých podmínek zvoleným následníkem trůnu. Z těchto tří příčin byl odsouzen, ale příčiny samy v nález pojaty nebyly. Odsouzen ku ztrátě cti,

života a veškerých statkův. Měla mu býti uťata pravá ruka, on za živého těla čtvrcen a hlava na věž přibita.

Denně bylo několik vězňů vyslýcháno, načež prohlášen ortel, kterýž s odůvodněním Liechtenstein zaslal do Vídně císaři. Tento ustanovil ihned komisi, kteráž měla nálezy prozkoumati. Byli to tito pánové: Vojtěch z Lobkovic, kancléř, president soudu appellačního Talmberg, Pavel Ello, rakouský vládní rada, Strahlendorf a Nostic. Z nich byl Strahlendorf nejméně krvežíznivým, připouštěl sice všechny zločiny, mínil ale, že by jen 9 nejvíce provinilých, tři z každého stavu, mělo býti popraveno a sice bez všelikého mučení a čtvrcení, které by snad teprve na mrtvém těle mohlo být vykonáno. Také že by se odsouzeným měla povoliti útěcha od vlastního jich kněze. Ostatní vězňové aby potrestáni byli žalářem neb galejemi. Nostic naproti tomu chtěl, aby rozsudek v celé přísnosti své byl vykonán, vyjma čtvrcení. Ostatní navrhovali opět, aby jednotlivcům udělena byla milost, jako na př.: Vilému z Lobkovic, Pavlu Řičanskému, Sixtu z Ottersdorfu atd. Byli ale nejen živí, nýbrž i mrtví odsouzeni. Již dříve skonfiskovány veškeré jejich statky, domy a skvosty, zkrátka vše, za to ale předvoláni sem jich dědicové, jakož i vdovy, manželky a děti, kdež jim oznámena vina jich otců, bratří, manželů a rozsudek nad nimi, při čemž dáno jim právo, písemně protestovati. Učinili to také, staliť se žebráky a chtěli přece žíti, ale záminek, které jim navrácení jich dědictví neb věna zmařily, byla hojnost, a stal-li se takový případ přece, vrácen statek s ohromnými srážkami na penězích aneb obdrželi za něj tak zvanou dlouhou minci. Cena zabavených statků činila tehdy dle velice mírného odhadu přes 7,972.329 kop míšenských. Dnes stály by statky tyto daleko přes 100 millionů zl.. A tak spatřujeme zde denně manželky zajatých, prosící a plačící, aby alespoň v zemských deskách zapsané věno, kteréž před povstáním bylo zapsáno, jim bylo navráceno, by měly z čeho žíti. Zároveň přicházeli také věřitelé, obávající se, že při konfiskaci přijdou o své peníze. Liechtenstein podával o všem tom zprávu do Vídně. Odpověď, přišedší v březnu do Prahy, byla krátká: Liechtensteinovi nařízeno, aby věřitele s jich požadavky odkázal na prokuratory a proces se zajatými brzo ukončil. Na strádající vdovy a sirotky zapomenuto.

Tak přiblížil se 19. červen, hrozný ten den, jenž zajatým ohlásiti měl jich ortel. U tabule černým suknem pokryté seděli krvaví soudcové; mezi nimi vidíme odpadlíka Ottu Melandra, také Schwarzmann zvaného, z Hessenska, druhdy advokáta a professora, nyní v šlechtický stav povýšeného říšského dvorního radu, úhlavního nepřítele protestantův, jemu po boku nejodpornější charakter

oné doby, druhého soudce Daniela Kappra z Kappersteinu, jenž ve spolku s pokřtěným židem Osterstockem, radou Starého města Pražského, dopustil se nejsprostších podvodů na osobách k vyhnanství odsouzených.

V pozadí na trůně, obklopen mnoha katolickými pány a rytíři, seděl kníže Karel z Liechtensteinu, předseda tohoto krvavého soudu. Byl to týž Liechtenstein, jehož předkové byli přáteli a ochranci moravských novokřtěnců, kterýž sám až do mužného věku svého byl

Odsouzení povstalců.

protestantem. Od té doby stal se katolíkem a knížetem a doufal ve své zpupnosti státi se ještě markrabím moravským. Od něho a komorního prokurátora Přibíka Jeníška z Újezda, jenž tento proces řídil, věděli vězňové, že osud jejich dávno jest rozhodnut a bude co nejhorší. Od ostatních komisařů nemohli právě ničeho očekávati, ježto to byli lidé pracující za peníze. Proto na nejhorší připraveni a v úplné resignaci vězňové hleděli, když v průvodu značného počtu žoldnéřů před šraňky byli přivedeni, na soudce a v polotemnu trů-

nícího knížete. Nyní vystoupil královský prokurátor Přibík Jeníšek a četl obžalobu každému zvláště po česku a po německu a žádal, aby soudcové konali spravedlnost.

Po každé jednotlivé obžalobě odpověděl Otto Melander po německu jmenem komise, že každý podle své viny po právu a spravedlnosti, jak vážnost a důstojnost císařova toho vyžaduje, byl odsouzen. Daniel Kapper opětoval totéž po česku.

Po té byl každému jednotlivě přečtěn rozsudek nejprvé po německu cís. rychtářem Malostranským a pak jinými osobami v jazyku národním.

Popel z Lobkovic dostal rozsudek: cestou milosti odsouzen k doživotnímu žaláři, taktéž Pavel z Řičan, ačkoliv, jak předčítatel nálezu podotknul, oba zasloužili smrt, a že jen vrozená dobrotivost císařova rozsudek takový zmírnila. Rozsudek Ondřeje Šlika zněl, aby mu uťata byla pravá ruka a on pak čtvrcen, ale milost císařská dala ho jen stíti. Také šlechetný Budovec měl podstoupiti stejný trest, ale obdržev milost, sdílel jen osud vysoce vzdělaného Haranta z Polžic, jenž propadl meči. Též 90letému Kaplíři ze Sulevic zněl rozsudek na smrt. Prokop Dvořecký z Olbramovic, vyslechnuv svůj ortel, znějící na smrt mečem, pravil s přízvukem sarkasmu: „Císař myslí tedy, že jmění své mým stětím rozmnoží, nu, dobrá!“ Také Otto z Losu, když přečtěn mu rozsudek, znějící na smrt, zvolal: „Nuž, milý císaři, upevni tedy svůj trůn naší krví, jak ale někdy bohu se z toho zodpovídáš, dozvíš se v den soudu!“ Pak žaloval na barbarské čtvrcení, těše se, že v den posledního soudu oudy jeho ze všech končin světa se opět sejdou a spasitel oblékne je opět v kůži novou. Diviš Černín, jediný to katolík, když mu přečtěn ortel smrti, neměl pro soudce než pohled plný opovržení, pak srdnatě kráčel dále; ne tak trpělivý byl pan Michalovic, jenž pravil, „že jeho odsouzení jest mu milejší, než kdyby mu císař život byl daroval, neboť nyní že zná tajné ty plány!“ Konečně odsouzeni ještě k smrti Bedřich z Bílé a Vilém Konecchlumský.

Již při výslechu vězňové — soudcům metali nejtěžší obžaloby ve tvář, mnozí odvolávali se na Maximiliana Bavorského, na jehož knížecí slovo byli zůstali v zemi, ale komisaři mlčeli a nechali je mluviti.

Odsouzeno bylo celkem 45 osob ku ztrátě života, cti a majetku, a jen několika dána milost. Z 29 k smrti odsouzených dostali milost dva: Sixt z Ottersdorfu a Eliáš z Kazína. Čtení rozsudku trvalo od 6. hodiny ranní až do 2. hodiny odpolední.

Co mám vypravovati ještě více o této světnici, aby vzbuzovalo větší účastenství, než co právě pověděno? Opuštěnost, působící

v těchto místech na mysl naši, mění se v pocit srdce svírající, pomníme-li na den 19. června 1621, a i pohled otevřeným oknem na stověžaté město, lesknoucí se v zlaté večerní záři, spojuje a doplňuje naše vypravování.

Tamo u paty oné věže na náměstí Staroměstském byl dva dni po přečtení rozsudku závěrek děsného dramatu, tam zemřeli — a zde, kde kamenný most Karlův počíná a ochrana jeho, mocná mostecká věž do výše se pne, zde po dlouhá leta trčely jich hlavy s jejího cimbuří.

Putujmež dále.

Kdyby schody, improvisovanou jizbičkou vrátného při říšské dvorní radě uzavřené a v 17. věku jediné, jež vedly k světnici říšské dvorní rady, nebyly bývaly (1699) zazděny, mohli bychom až do nejspodnějšího sklepení sestoupiti, takž ale musíme použiti schodů nových. Zde v pravo v jednom sklepení je opět nalezáme, zde upozorňuji Vás na okno a na německý povzdech ve skle na něm vyřezaný, jenž zní: „Den 2. January 1742 wiederumb das erstemahl nach Erobert Stadt Prag frequentirt ward. — Johann.“ Zazděné schody mají ještě jinou památnost. Jedno z odpočívadel bylo podobně „jizbičce Fabriciově“ trámy zakryto a padacími dveřmi opatřeno; vzniklý tím malý nízký výklenek ukazován mylně později zbožným věřícím jakožto žalář, v němž jeden z národních našich světců před násilnou svou smrtí byl držán ve vazbě, ano zatím jeho vězení nalezalo se ve Staroměstské radnici

Abychom dostali se do nejspodnějšího sklepení jižního křídla, musíme navštíviti mezihradí. Z hradního dvora vede malá branka na chodbu a po mnoha schodech dolů do malého dvorku, kde v levo jižní křídlo z bývalého příkopu se zvedá. Budova tato sloužila původně hradu za věž čili baštu a byla as jedno z opevnění, jež Karel IV. na ochranu přemnohých hlavnímu chrámu věnovaných a skvostně ozdobených ostatků na straně k městu obrácené dal vystavěti. Beneš z Loun jí použil, snad také zvýšil, každým ale spůsobem opatřil ji ve třech patrech širokými renaissančními okny. V 17. a 18. století byli bychom spatřili ještě čtvrté patro, jež bylo nízké, a nad ním poněkud vystupující chodbu.

Vstoupíme-li do vnitř přízemního sklepení (jehož nástin jsme již ve vignetě pod postulátní sněmovnou podali), přijdeme do předsíně a z této do temného druhého, mocným lomeným obloukem ve dvě nestejné části rozděleného sklepení, v jehož o několik stupňů zvýšené části spatřujeme železem pobité staré dubové dveře, jimiž vcházelo se ku zmíněným zazděným schodům. Zdi jsou zde z tloušti

8 českých loket (4·8 metru). Sklepení toto a nad ním se nalezající prodáno na počátku 18. století od zámku místodržitelskému vrátnému Elonhartovi, ale roku 1735 královským stavebním úřadem zase

Mezihradí.

koupeno. V jižním tomto křídle byly v 17. a 18. věku tyto úřady: v I. patře (1732) místodržitelská registratura, v 17. věku nepochybně

registratura české komory; v II. patře (v 17. věku) česká komora — 1725 soudní světnice místodržitelská; v III. patře: světnice říšské dvorní rady neboli rektifikační; v IV., nyní sbouraném patře byly neznámé místnosti.

Chceme-li navštíviti

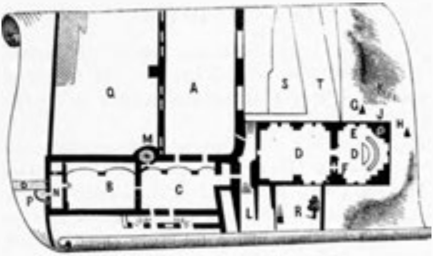
druhé mezihradí,

musíme jíti chodbou jižního křídla a potom opět několik schodů sestoupiti. Tato nad míru ouzká ohrada ouží se ponenáhlu tak velice, že poněkud tělnatý muž mimovolně zděsí se myšlenky, že by kráčeje dále zde se měl vtěsnati.

V dřívějších dobách táhly se od jižního křídla počínaje až k Rožmberskému domu (Theresianu) hradební zdi s baštami, nepochybně z doby Karla IV., jenž tuto k městu obrácenou stranu hradu dal opevniti. Na těchto hradebních zdech zřízeno bylo jako všude dřevěné podsebití; takovéto bylo i na přistavěných domech, z nichž v jednom bydlel obroční Staněk, po němž také hradba neb bašta jedna nazývána Staňkova. Když roku 1541 v dolejším městě vypukl oheň, padaly hořící šindele a kusy dřeva na travou porostlý svah hradebního návrší, uschlá slunečním vedrem tráva se vzňala a pod krytým podsebitím vzplápolala, tak že oheň i jich dřevěné roubení zachvátil; odtud rozšířil se na dřevěné části kostela Všech Svatých a dřevěné podsebití, od nichž i budova Vladislavského sálu dokola hořeti počala. Když brzo na to hrad opravován, zůstaly nepotřebné již hradby a bašty nepoužity a teprve v 18. století byla půda mezihradí vyvýšena a na částečně stržených hradebních zdech nové domy vystavěny.

Obrátíme-li se k západu, vidíme mocně vystupující jižní křídlo před sebou. Okna třetího patra (světnice říšské dvorní rady), malá dvě okénka t. zv. Fabriciovy světničky, dále v dolejším patře okna české komory neb kanceláře, polozakrytá pozdějším přístavkem s vysokým obloukem, v němž nalezá se spojovací chodba, vedoucí do levé budovy a dále až do Theresiana. V polotemnu vysokého oblouku vidíme malá okénka shora zmíněného, zazděním schodů utvořeného „žaláře“. Pravé, taktéž novější budovy přiléhají k hlavní budově se sálem Vladislavským. Nad tímto vidíme vyčnívati kamenné nosiče, na nichž druhdy spočívala zasklená nyní branná chodba. Levá budova stojí na staré, nevysoké hradební zdi, z níž spatřujeme ještě staré obloukové otvory, nyní již jen málo stop nad povrch zemský vyčnívající. Na této, až k bývalému Rožmberskému paláci (Theresianu) se táhnoucí hradební zdi zvedají se dva domy, z nichž jeden obývají různí služebníci zámečtí, jako: kominíci, několik vo-

jenských vysloužilcův, vodák atd.; větší budova byla teprve po r. 1787 pro Theresianum vystavěna. V této budově jest také spojovací chodba, vedoucí do ústavu šlechtičen.

Půdorys západního a jižního křídla.

A. Vladislavský sál (palác). — B. Zelená světnice. — C. Předsíň Vladislavského sálu a zelené světnice. — D. Česká kancelář. — E. Východní okno. — F. Kamna. G. Památník hraběte Slavaty. — H. Památník hraběte Martinice. — J. Točité schody, vedoucí z české kanceláře do hořejší světnice říšské dvorní rady a do dolejší registratury místodržitelské. — K. Příkop. — L. Zámek. — M. Věžní schody, vedoucí z malého Vladislavského dvora Q do předsíně C. — N. Vladislavská komnata. — O. Chodba k oratoriu. — P. Věž vedoucí do Vladislavské komnaty N. a na chodbu O. — Q. Malý Vladislavský dvůr, z něhož přichází se do appellací, do býv. vinného sklepa, do druhého východního křídla a na věžní schody M. — R. S. Obě mezihradí. — T. Spojovací chodba Theresiana.

Theresianum.

Theresianský světský ústav šlechtičen.

Ještě jednou zajímavou budovou honosí se náměstí Svatojirské, jest to ústav šlechtičen se svým, čtyřmi štíhlými sloupy nešeným, chrámu podobným portálem, přilehajícím ku kostelu Všech Svatých, kdežto prosté podélné průčelí táhne se ulicí Svatojirskou, naproti tomu ale palácové, k městu obrácené hlavní průčelí svými sedmi věžovitými pavlačemi mnohem imposantnější dojem působí, než sám západně se vypínající královský zámek. Co vše nestálo na této, většinou kapitole hlavního chrámu náležející prostoře, než královna Marie Terezie nádhernou tuto budovu zde dala vystavěti. Nejprvé spatřujeme zde sad, jenž prostíral se až k branní věži a z jehož vrcholků vyhlížel dům oltářníka Jana z Kolovrat a jeho příbuzného Mikšíka, syna Alešova z Malikovic. Jiné domy stály na místě, kde (1263) Čič vystavěl kapli Všech Svatých. Tato stavba pak byla zase příčinou jiných: tu byl mezi jinými dům zvoníkův poblíž průčelí kaple, pak jiný pro služebníky tohoto kostelíka a pro chudé. Václav II. dal taktéž vystavěti dům pro kapitolu, kteráž teprve se měla založiti, a když se založení toto nezdařilo, dostal se proboštovi Mikuláši, a po jeho smrti koupí Karlu IV., jenž ustanovil jej pro mansionáře hlavního chrámu Pražského (1350). Tito mansionáři byly 24 duchovní osoby, zřízené k tomu, aby v kůru Panny Marie v chrámu sv. Víta ke cti bohorodičky sloužily pravidelně mše sv.

Karel založil roku 1342 ještě jiný dům, jenž stál těsně u kostela a v kterémž probošt a děkan kaple Všech Svatých bydleli; kapitolu, k níž náleželo 11 kanovníků, císař spojil s kollejí Karlovou a sice v ten spůsob, že uprázněné kanovnické místo pokaždé nejstaršímu mistru vysoké školy propůjčeno býti mělo, dále že kanovníci dole na Starém městě (na Mikulášském náměstí) v kolleji Všech Svatých přednášeti a také bydleti měli. Probošt a děkan, kteří sídleli zde nahoře, byli těchto přednášek sproštěni. Probošta jmenoval císař, děkana volili kanovníci. Jeden z těchto děkanů vystavěl r. 1397 děkanství znovu. Jeho nástupcem byl svého času slavný učenec Blažej zvaný Vlk, jenž v právech, státních vědách i církevním právu velmi byl obeznalý a roku 1394 universitou za velmi důležitými příčinami jakožto posel vyslán byl do Říma. Čtyři leta na to provázel krále Václava do Frankfurtu a do Němec. Později vidíme jinou, z rámce obyčejnosti vystupující osobnost, pověstného křtěného žida Pavla Žídka, jenž sepsal známé encyklopédické dílo, kteréž od starodávna v Krakově chováno, od Poláků ale velikému jich „kouzelníku“ Tvardovskému připisováno bylo. Učený tento muž, který byl také doktorem lékařství, měl v životě rozhodné neštěstí. Jakožto nepřítele slavného utrakvistického krále českého Jiřího Poděbradského chtěl jej papež Eugen jmenovati biskupem Olomúckým, ale sešlo z toho, jakož sešlo i s jmenování jeho biskupem Litomyšlským, jehož papež Pavel II. sobě přál a s čímž i král Jiří byl srozuměn.

Statky, které císař Karel IV. kapitole byl daroval, syn jeho Zikmund ve válkách husitských zase pobral a rozprodal a teprve Ferdinand II. nahradil jí tuto ztrátu, věnovav jí některé panu Jiřímu Magerlovi ze Sobišků v r. 1623 pro účastenství v povstání konfiskované statky. Další válečné doby přinesly sice mnohou ještě škodu, ač nikoliv přílišnou, ale nemnozí kanovníci statkův užívající brzo pomřeli a když válka skončena, octnul se života milovný děkan kromě několika čestných kanovníků bez příjmů, samojediný v užívání příjmů 2866 zlatých, jež pohodlně shraboval.

Časem nalezli se ale přece zase někteří dobrodinci, kteří kapitál tak dalece rozmnožili, aby mohlo býti přijato několik kanovníků a duchovních. Tak daroval ku konci 17. věku Trautmannsdorf 18.000 zl. a (1749) probošt Michal hrabě Althan 4.000 zl. Za to měly býti čteny mše a jiné pobožnosti od duchovních konány. Althan stal se později biskupem míšenským.

Mezi tím bylo staré děkanství, jež r. 1632 od navrátivších se vystěhovalých kazatelův protestantských obsazeno ale hřímáním děl Valdštýnových zase osiřelo, v roku 1704 od děkana Václava Bílka z Billenberku znovu vystavěno. Po 50 letech ale opět jest sbořeno,

aby udělalo místa velkolepé nové budově ústavu šlechtičen; děkan Hrzan z Harrasu dostal obydlí v zámku.

Naproti kostelu sv. Jiří stával dům mansionářů, který ale ještě v dobách válek husitských přešel v ruce soukromé, nepochybně na jednoho z pánů Berků, neboť vedle domu Berkova nalezal se v 16. století dům nejvyššího purkrabí Zdeňka Lva z Rožmitálu a vedle tohoto, ale v zadu směrem k hradním valům, shledáváme dům pánů ze Švamberka a k tomuto přilehající větší budovu, nad jejíž vjezdem červená růže v bílém poli svědčila, že náleží mocným Rožmberkům. Ještě dále, tam, kde nyní dům Lobkovický se zvedá, býval za oné doby dům rodiny Pernštejnské, jenž prostíral se až k černé branní věži.

Vraťmež se opět k domu Rožmitálskému. Právě svou výmluvností a zvláštní moudrostí mezi šlechtou českou proslulý, ačkoliv od mnohých nenáviděný, nejvyšší purkrabí uprostřed několika pánů a provázen četnými ozbrojenými jezdci přijíždí koňmo před svůj dům. Zaprášený oblek svědčí o delší jízdě, kterouž tlupa ta vykonala. A tak tomu i bylo. Lev byl tehdy, jako velká většina šlechty, s městy v nepřátelství a zvláště s Pražany velice na štíru, hájilť kde jen mohl pány, kteří městu škodili, a vybavil je, byli-li zajati, často pod zcela ničemnou záminkou, z rukou práva městského, a Praha, zlatá Praha byla nejen bohata, ona byla i mocna a za Jagellonců skutečnou hlavou země, paní rozkazující, k níž všichni se obraceli, jež měla mnohá děla a hojný branný lid, jenž často vytrhl, aby nepřátele její v jich hradech oblehl a ztrestal. A proto šlechta dobrému tomu městu nepřála. Nebylo tudíž divu, že i Pražané na něho zanevřeli a pan Lev po celých 10 let nesměl se odvážiti, jeti městy Pražskými, nýbrž vždy přes Vysočany a Brody se dával. To pak ho tím více pobuřovalo, a Pernštejn, Šternberk, Rendl z Oušťka a Švihovský z Riesenberka, nejvyšší kancléř, tento zároveň se Lvem spřízněn, stáli věrně při něm a kde se jim naskytla příležitost, městu uškoditi, byli k tomu ihned pohotově. Pražané stěžovali sobě sice u krále, ale tento byl nadobro v rukou těchto pánův, slýchaje jen jejich uchem a vida jen to, co tito viděti chtěli. Lev nenáviděl i svého příbuzného, knížete Bartoloměje, vnuka velikého krále Jiřího, jenž měl za manželku Rožmitálovnu, sestru otce Zdeňkova. Bartoloměj prostředkoval mezi měšťany a králem a proto Lev, kde jen mohl, snahám jeho se opíral a překážel. Za to byl v dobrém srozumění se svým švakrem Tunklerem, mincmistrem Kutnohorským, který r. 1515 razil špatnou hořelickou minci, kterouž nikdo nechtěl bráti, nýbrž raději dobrý český groš v kapse podržel. Také finanční jeho hospodářství s příjmy a výdaji za vlády Vladislavovy uvedlo jej i stavy u veliké nesnáze. Král Ludvík nalehal, aby složeny byly účty, taktéž

stavové, ale Lev protestoval a předložil Vladislavem vydanou kvitanci, kterouž stavové nechtěli přijmouti, poněvadž v ní nebylo nic podrobně vykázáno. Pozůstalý po Vladislavovi dluh páčil se na více než 300.000 kop míš., neslýchané to, jak lid sobě vypravoval, břemeno, jakéhož Čechy nikdy neznaly. Lid se mu posmíval a takž státi se mohlo, že jednou na sněmu kožešník Kostroun vypravoval, kterak za časů Jiříkových židé odchovali párek lvů a až do jejich smrti dobře živili, nyní ale že celá česká země nemůže nasytiti jediného lva. Tento prostořeký muž, jehož měli za blázna, byl sice ihned odstraněn a na dlouhou dobu neškodným učiněn, ale on přece jen vyslovil, jak celý národ smýšlel. Přese všechno ale snažila se strana purkrabího zaplésti i krále Ludvíka, jako jeho otce Vladislava, do svých sítí a jej od lidu, jenž s důvěrou k němu pohlížel, odvrátiti; rozmrzelo je tedy nemálo, když král se svou manželkou Marií na Starém městě obědval a turnaji na náměstí Staroměstském byl přítomen. Ale král Ludvík udělal tomuto mentorování brzo konec, sesadiv r. 1523 všechny tyto pány, od nejvyššího purkrabí počínaje až po nadkuchyňského, z jich úřadů a uděliv je jiným osobám, i takovým, které se o ně ani neucházely. Pražané jásali, znamenaloť to, že zvítězila strana pod obojí, kteráž nyní několika pány zastoupena dostala se do rady královy. Za správce země ustanoven od krále Ludvíka Karel z Münsterberka, vnuk krále Jiřího. Lev považoval tohoto svého příbuzného taktéž za svého nepřítele, jemuž přičítal svůj pád; přesvědčiv se na polo, že věc má se jinak, přistoupil zdánlivě k jeho straně, aby ho pro své záměry využitkoval. K tomuto přidružil se také primátor měst Pražských Pašek z Vratu, jenž zase proti úhlavnímu svému nepříteli, luteránu Hlavsovi, osnoval pikle a vymyslil plán, dáti kompaktáta v Římě potvrditi a takto, jak ku svým nejdůvěrnějším přátelům nejednou se vyjádřil, postaviti utrakvistům most, po němž by navrátili se do lůna církve katolické. Katolický Karel byl brzo pro tuto myšlenku získán, Lev doufal pak získati takto opět přízeň královu, od něhož byl zase obdržel hodnost nejv. purkrabí. Na sněmě slabě navštíveném dovedl Lev opatřiti sobě od katolické menšiny mandát k vyjednávání s Římem a tak ubíralo se, ponejvíce z katolických pánův složené poselstvo ku králi do Uher, kde papežský legát meškal. Zde poukazoval Lev ku svornému spolupůsobení jak utrakvistův tak katolíkův ku potvrzení kompaktát a žádal krále, aby radostnou tuto událost přímluvou svou ráčil korunovati. Král byl nad touto konečnou sjednoceností velice šťasten, taktéž legát, jenž ale o vydání kompaktát nechtěl prvé slyšeti, pokud by nedostal 20.000 dukátů. Zatím co pánové o tuto sumu ještě vyjednávali, dostavil se většinou panského a rytířského stavu vyslaný

posel, jenž podal králi četnými podpisy opatřenou žádost, aby poselstvu Lvem vedenému nevěřil, ježto ani od šlechty ani od měst nedostalo mandátu. Hněviv vrátil se Lev se svými přáteli domů, načež za krátko došel ho rozkaz králův, působiti k tomu, aby osoby od Paška vypovězené s městem se vyrovnaly. Lev a přítel jeho Pašek usmáli se tomuto požadavku, měliť oba jiné starosti na mysli. Lvova marnotratnost a nádhery milovnost byly uvrhly jej do velikých dluhů, i musel prodati již jeden svůj statek, aby nejnalehavější věřitele uspokojil a brzo musel, jak předvídal, následovati druhý a snad i třetí statek. Snad by byl, kdyby Ludvík v tomto roce (1526) u Mohače nebyl přišel o život, tyto nepříjemnosti vyrovnal, takž ale stihla ho zvěst o tomto neštěstí jako hromová rána. Při chladnější rozvaze ale shledal, že jakožto jeden z nejvyšších a nejmocnějších korunních úřadníkův i z tohoto neštěstí může kořistiti. A neklamal se. Byltˇ nejvyšší purkrabí nyní osobností od různých nápadníků trůnu velice hledanou a sám arcikníže Ferdinand, jenž měl sestru Ludvíkovu za manželku, kdežto choť Ludvíkova sestrou Ferdinandovou byla, uznal za dobré slíbiti mu 50.000 dukátů, aby vyhlídky své, beztoho dobré, ještě zlepšil. Lev, jak se zdá, přál více knížeti bavorskému než švakru Ludvíkovu, byl ale tak opatrný, když tento při volbě krále dostal nejvíce hlasů, přidati se k němu, i dal svému příbuznému Švihovskému umluvené znamení a tento touž chvíli vyjel z Prahy, aby do Vídně donesl zprávu o výsledku volby. Lev, znaje pevnou povahu Ferdinandovu a obávaje se jí, kul ale vzdor volbě ve spolku se svými přáteli a příbuznými, pány Riesenberkem, Albrechtem Šternberkem a jinými nové pikle proti arciknížeti. Ba přivedl to tak daleko, že tento jmenem šlechty byl požádán, nepřekračovati dříve českých hranic, pokud by k tomu nebyl pozván. Zatím pak dopisoval si Lev pilně s bavorským knížetem a sice, nejsa jazyka německého mocen, po česku, pročež onen, neuměje zase česky, k zodpovídání tajných těchto listů zjednati si musel tlumočníka. Ale Ferdinand, byv o těchto rejdech zpraven, přišel k největšímu zděšení šlechty mnohem dříve. Albrecht Šternberk uprchnul k Zapolskému do Uher, švakr jeho Riesenberk a ostatní ale, spolehajíce na moc pána z Rožmitálu, zůstali v zemi. Lev dostal od Ferdinanda nepatrnou sumičku, byl ale v hodnosti své jakožto nejv. purkrabí znovu potvrzen. Pán hradu Blatenského byl jen zpola uspokojen.

Často radili se Pašek z Vratu a Lev v tomto domě, jak by oproti novému králi měli se chovati, zvláště v době, kdy Ferdinand nejvyššímu purkrabí poručil, aby osoby, které Pašek z města vypověděl, opět uvedl nazpět a spůsobil dohodnutí. Oba tito pánové vzpírali se tomu a měli plno vytáček po ruce, doufajíce, že Ferdinand

jako Ludvík činíval, spokojí se s tím, co oni mu namluví. Ale oba se mýlili. Ferdinand, ačkoliv také ještě mlád, byl pevné povahy a poslouchal jen rady svých osvědčených nejdůvěrnějších rádcův a co si jednou předevzal, od toho neupustil ani na vlas. Přesvědčiv se záhy o vrtkavé povaze Lvově, zbavil ho hodnosti nejv. purkrabí, jak praveno, „pro mnohá pochybení, jichž se v úřadě svém dopustil." O sedm let později zemřel pan Lev z Rožmitálu ve svém domě. Marnotratností svou byl konečně donucen, prodati všechny své statky vyjma jedinou Blatnou, a tuto prodali jeho dědicové a vystěhovali se na Moravu. Lev pochován v chrámu Svatovítském. Sloužil jakožto purkrabí třem králům: Vladislavu, Ludvíkovi a Ferdinandovi. Dům svůj odkázal svému švakrovi a sice k největší mrzutosti prelátův, na jichž půdě stál a kteráž takto bez jich vědomí přešla v jiné ruce. Vilém z Rožmberka chtěl budovu tuto ku zvětšení svého paláce koupiti i nařídil Čenku Mičanovi, aby se poptal po majiteli půdy.

Rožmberský dům.

Vedle domu Rožmitálského stával druhdy malý Švamberský domek a k tomuto přilehala veliká budova, náleževší již po drahné doby mocnému rodu pánův z Rožmberka. Den 2. června 1541 přinesl této skupině domů záhubu, požár zachvátiv nejprvé dům Švamberský, šířil se dále, obraceje vše v rum a popel. Čtyři leta stála spáleniště pustá, teprve r. 1545 nařídil Petr z Rožmberka, příjmím Kulhavý, svému kancléři Albinu z Helfenburka a Václavu Spulířovi, aby za příčinou nové stavby vyjednávali s italským stavitelem. Petr zemřel sice ještě téhož roku, ale ustanovení jím poručníci obou jeho bratrovců Viléma a Petra Voka, hrabata Albrecht z Gutenštejna, Jeronym Šlik a Oldřich Holický ze Šternberka, pokračovali v započaté stavbě. Správu velikých statkův odevzdali rytířům Jindřichu Vojířovi z Protivce, Drachovskému z Drachova a Petru Doudlebskému z Doudleb, jimž ještě přidělili Albina z Helfenburku jakožto kancléře. Tato správní rada stavěla pak až do r. 1551 dále, v kteréžto době Vilém z Rožmberka ujal se vlády nad rozsáhlým svým jměním.

V roce 1573 koupil Vilém z Rožmberka prostřednictvím Čeňka z Klinsteinu sousední dům Švamberský a dal jej mistrem Voldřichem s prvější budovou spojiti. Čtyři štíhlé věže krášlily průčelí k městu obrácené, u vnitř bylo několik dvorů a veliká zahrada. Základy byly, jak Břežan vypravuje, na 21 loket vyhloubeny a poslední stavba stála 1020 kop 2 gr. 6 h. míš., celkem pak přes 28.923 kopy míš. Vilémovi bylo 16 let, když prohlášen za zletilého. V r. 1550 představil se na Vídenském dvoře králi Ferdinandu I. a vydal se s ním do Augšpurku.

První jeho vystoupení v Praze či spíše — nevystoupení platilo sněmu a soudní světnici, kterouž proto nenavštěvoval, že knížata z Plavna zaujali místo po pravé straně trůnu, které od pradávných dob náleželo rodu Rožmberskému a poněvadž nechtěli ustoupiti, nezbývalo zástupci pánů z Růže, než sněmu i soudu se vzdalovati a knížata žalovati. Spor mezi svářícími se ctižádostivými pány trval čtyři leta. Ferdinand jmenoval v této době Rožmberka hejtmanem Prachenského kraje a dal jej svému synu, korunnímu princi Maximilianu na cestu, kterouž podniknul, za průvodčího.

Pokud onen soud trval, měl král velikou svízel se spornými stranami, dovozovaliť oba Jindřichové Plavenští, starší i mladší, že mají svatosvaté právo na místo toto, které již jejich otec blahé paměti kníže z Plavna, purkrabí Míšenský a nejvyšší kancléř Český byl zaujímal, aniž by po celou tu dobu jak sněmem tak rodinou Rožmberskou v držení jeho býval rušen; dále žalovali bratří, že nebožtík jejich otec otci Vilémovu prokázal mnoho dobrého atd. Vilém odpověděl zase, že užil-li otec jeho čeho dobrého od knížete Plavenského, zajisté mu to opět splatil, jeho rodina že jest již od 400 let první v zemi i poukazoval k tomu, jaké škody by země utrpěla, kdyby každý cizí kníže, mající v cizině svůj hlas, také v Čechách prvního hlasu měl nabyti, když koupí si zde statek. Podobné případy že už spůsobily v zemi mnohé různice.

Ferdinand odkládal s rozsudkem, předstíraje různé záminky, od roku k roku, konečně ale rozhodl r. 1556, že Vilém dostati má nazpět přední své místo, knížata Plavenští pak že podržeti mají stavu jejich příslušící právo jakožto rádcové koruny. Ctižádosti Vilémově stalo se tedy v této věci zadost. Avšak snaha jeho směřovala dále; jsa nyní mezi nejpřednějšími v zemi, nebyl jakožto hrabě přece ničím více než mnozí jiní pánové čeští i chtěl tudíž vystoupiti o stupeň výše a státi se, čehož v Čechách dosud nebylo, knížetem. V r. 1555 vyskytla se poprvé pověst, že Rožmberkové pocházejí z italského knížecího rodu Ursinův. Abraham Ursi, také Ursini zvaný, r. 1555 do Prahy přistěhovalý Kutnohořan, chlubil se sám tímto původem a upozornil nejspíše své italské schudlé příbuzné na bohatého, ctižádostivého a jak ve všem svém jednání se jevil, také velice lehkověrného Rožmberka. Tito také nemeškali, ale začali ihned s ním si dopisovati, pozdravujíce jej jakožto svého milého příbuzného a později jej i navštěvovali v tom úmyslu získati z něho hmotných prospěchů a později po něm i děditi. Vilémovi nemálo to vše lichotilo i sedl také oulisným Vlachům do jisté míry na vějičku. Přijav knížecí znak do svého starého Rožmberského, psal se „vysoce urozený“ a dal také na kancelářskou svou pečeť medvědy vedle

pětilisté růže vyryti. Stejný znak stkvěl se také nad velkou bohatě okrášlenou branou nového paláce, jenž r. 1557 šťastně dohotoven byl a uvnitř překrásné, nádherně vyzdobené a opravdu knížecí komnaty v sobě zavíral. Dvacetiletý muž s knížecím svým jměním také skutečně tak vysoko dostoupil; vyvolilť sobě — zdali při také ctižádosti své zamilován, není jisto, — s německými knížecími rody spřízněnou princeznu Kateřinu Brunšvickou za manželku. Byla sestrou Ericha Brunšvického, matka její rodem Branibořanka a blízkou příbuznou hrabat z Henneberka, Mansfeldu, Saského atd. Ale za krátko po zasnoubení svém rozdvojil se s ní a její matkou i trvalo nějakou dobu, než spor byl vyrovnán a mladá paní Rožmberská provázena četnými a vznešenými svými příbuznými přistěhovala se do nového svého domova. Konečně přišla. Hradní dvůr duněl pod kopyty 250 mužů silného jízdeckého houfu, jenž kněžnu provázel. Jeden den celá společnost odpočívala, načež vydali se na další cestu ku vzdálenému, šumavskými hvozdy ověnčenému Krumlovu.

Za několik neděl na to vrátily se příbuzné Rožmberkovy, kněžna Žofie, choť Ericha Brunšvického a hraběnka z Henneberka, provázeny Jindřichem z Valdštýna do Němec. Když v domě Rožmberkově noclehovaly a pažatům hraběte z Henneberka vykázány jejich pokoje, strhla se mezi nimi rozepře. Jeden z nich, Dam v. Herda, vytasil svou dýku a vrazil ji soudruhovi svému Eschwinovi do prsou, že okamžitě mrtev se skácel. Okamžik zůstal vrah jakoby omráčen státi, neboť oba jinoši, téměř ještě v letech chlapeckých se nalezající, milovali se jako bratři, — pak pojat hrůzou nad svým činem a děse se jeho následkův prchal zámkem ke druhé bráně, kde strážníci hlídali a jej, vyděšeného, zadrželi. Marně prosil, marně sliboval jim 3000 zlatých, propustí-li ho, ale oni pevně jej drželi, až zámecký hejtman Oldřich Dubanský a Jindřich z Valdštejna ze spaní vzbudili nejvyššího kancléře a jemu smutný příběh oznámili. Všichni tři odebrali se pak, provázeni hofmistrem hraběte Henneberského, k zajatému a dali jej do Bílé věže do vazby. Veliký byl nářek a žalost kněžen, když se o tom neštěstí dověděly i prosily snažně, aby zachránily ohrožený život horkokrevného mladíka, načež celé zarmouceny nešťastný ten dům opustily.

Místodržitel, arcivévoda Ferdinand, jenž v době, kdy zločin spáchán, dlel v Poděbradech, nechtěl a nemohl, nebyv o přítomnosti kněžen v zámku zpraven, ničeho rozhodovati, a takž museli kancléř a Vilém králi Ferdinandovi sami věc přednesti. Rušitel míru nebyl sice podle zákona potrestán smrtí, musel ale za svůj čin pykati dlouhým vězením.

Manželka vladaře Rožmberského, Kateřina, byla víry luteránské

a podle svatební smlouvy musel také luteránský kazatel Tomáš Saler na jejím dvoře bydleti a každou neděli předepsanou pobožnost konati. Ferdinand, dověděv se toho, nebyl nad tím valně potěšen, že v bezprostřední jeho blízkosti prodlévá luteránský duchovní. I dal k sobě povolati Viléma, aby se z toho zodpovídal. Vilém prohlásil, že výminka ta pojata byla ve svatební smlouvu, dle níž manželce jeho v konání víry evangelické nikým nesmí býti překáženo a na dvoře jejím musí sídleti kazatel. Jen s tou podmínkou že obdržel její ruku. Ferdinand, s touto odpovědí nespokojen, žádal, aby luteránský duchovní ihned byl odstraněn, doloživ, aby Vilém svou manželku raději přidržel k víře katolické. Mladý dvořan odvětil, že to nyní není možná, jeho choť že byla v evangelické víře vychována, neúčastnila se nikdy katolických služeb božích a že by ho nikdy nebyla pojala za manžela, kdyby se byl onomu závazku nepodrobil, neboť její příbuzní a zvláště rod Saský že byli proti tomuto sňatku a jen s onou podmínkou že dali k němu svolení. Aby tudíž Jeho královská Milost ráčila poshověti, že učiní, co bude možná. A Ferdinand musel se tím spokojiti.

„Spěchej rozumně“ bylo Rožmberkovo heslo, a on také nepospíchal s tímto obracením své choti na víru katolickou, a usadil-li později v Krumlově jezovity, stalo se to jen na radu arcibiskupovu; strávilť v mládí svém nějakou dobu u ochrance jednoty bratrské pana Arnošta Krajíře z Krajku, šlechetného a statečného obhajce tohoto vyznání a r. 1555 otevřel svůj dům bratřím Krajířům, aby tu konati mohli své porady následkem naléhání korunních úředníkův, žádajících za konečnou odpověď k svému vyzvání, aby bratří „zavřeli své modlitebny.“ Vilém sám byl bývalým svým přátelům z mladosti radou nápomocen, z nichž Adam a Karel vstoupiti chtěli v šlépěje šlechetného svého otce, zatím co oba ostatní, Konrád a Jiří vyslovili se pro zavření modlitebnic, ale s tou výhradou, „že tím ani své víry se neodříkají, ani jednoty nevzdávají, ale jen proto, že pouze takto dojíti mohou pokoje.“ Vilém byl také tohoto mínění a šel s nimi i před soud.

Aniž by zanechala dědice, zemřela dvě leta po svatbě choť Vilémova, Kateřina Brunšvická a byla s velikou slávou v Rožmberské hrobce ve Vyšším Brodě pochována. Vilém truchlil velice pro svou milovanou manželku i byl by dojista povážlivě onemocněl, kdyby na radu svých lékařův nebyl odebral se daleko od Krumlova na jiná svá lesnatá panství, kde ve slavnostech, jež některým vznešeným hostům musel pořádati, ze žalu svého se povyrazil. Byv jmenován nejvyšším komořím Českým, nechtěl hodnosti této z počátku přijmouti, vymlouvaje se, že jest ještě příliš mlád a v úřadních

věcech se nezná, konečně ale přece místo toto přijal, když mu arcikníže tak poručil, odůvodniv rozkaz lichotivě tím, „že jest od boha zvláštními dary bohatě nadán.“

Opuštěnost, kteráž v domě tomto od smrti paní Rožmberkové zavládla, přestala a v domě rozproudil se opět bujarý život, když nově jmenovaný nejvyšší komoří nastoupil svůj úřad. V roku 1561 bylo zde zvláště veselo, když bratří Šternberkové, Vilém, Zdeněk, Ladislav a Jan sestru svou Elišku provdávali za Jindřicha, purkrabí Donínského a s povolením domácího pána zde slavili veselou svatbu. Vilém Rožmberk vzal si z toho příklad a za krátko psal arcikníže 26letému vdovci, kterak se z toho těší, že uchází se o ruku nejmladší dcery kurfiřta Jáchyma Braniborského, krásné Žofie, jejíž matka Hedvika byla dcerou Zikmunda I., krále Polského. Katolický Vilém z Rožmberka měl štěstí u protestantek a němečtí knížata pokládali sobě za čest, dáti svou dceru nejbohatšímu českému hraběti za manželku.

Mladý manžel trávil vzdor svému úřadu čas více na venkově než v Praze, na štěstí byl ustanovil svého hofmistra Melichara Stolínského ve svém úřadě za podkomořího, a takž mohl nej. komoří déle, než by jinak bývalo možná, Prahy se vzdalovati. Bohužel netrvaly manželské jeho slasti než tři leta. V r. 1564 vlály opět s Rožmberských zámků černé prapory, ohlašující úmrtí knížecí paní. Opětná tato ztráta milené družky dotkla se Viléma opět hluboce; nedal se nikým potěšiti, vida se opět osamělým ve světě; co prospívala mu jeho ctižádost, jeho bohatství, nemělť žádných dědiců, jimž kdysi zůstavil by svoje jmění, svou slávu. Svatba jeho sestry Evy, zasnoubené s Mik. Zrinským, slovanským tím hrdinou, jenž později obranou Szigetu proti Turkům na věky se proslavil, slavena místo v Krumlově ku přání námluvčího, Jáchyma z Hradce, na zámku Jindřicho-Hradeckém.

Vilém dlel v této době ponejvíce na jiných svých panstvích, až metla křesťanstva, sveřepí Turci, opět vtrhli do Uher a Rožmberk od Maximiliana obdržel hodnost hejtmana českého vojska s měsíčním platem 1000 zlatých. Po půlčtvrtu měsíci vrátil se ale opět do Čech a uvítal v Krumlově s nesmírnou nádherou italské své příbuzné, knížata Ursinská. V r. 1570 jmenován nejv. purkrabím, následujícího pak roku spěchal jakožto vyslanec do Drážďan a po té do Polska, kde volba nového krále spůsobila mnoho svárů a různic. Nescházelo mnoho a dřívější sňatek jeho s Kateřinou, vnučkou Zikmunda I., byl by mu vynesl korunu polskou. Ale strana ta podlehla a Vilém z celé té věci nezískal jiného, leč že musel se ještě u císaře omlouvati, octnuv se v podezření, že prospěchy rakouské podřizoval

svým vlastním. Vším tím rozmrzen vrátil se do Čech a věnoval pak svůj čas prohlídce oprav a novot, jež Krumlovský jeho purkrabí a svého času slavný a nejlepší hospodář a rybnikář Krčín z Jelče, zatím byl zavedl. Jindy zase zdržoval se u svých alchymistů, kteří na některých jeho zámcích zlato dělati se pokoušeli. Také Vilém, jako většina panstva oné doby, trpěl modní touto nemocí i byl vzdor svému velebenému rozumu stále podváděn. Jeden z těchto podvodníků, Krištof z Dokz, svěřil vladaři Rožmberskému, že zlato roste jako tráva, a vypůjčiv sobě na důkaz 80 zlaťáků, zakopal je a zaléval denně připravovanými vodičkami. Jednou ale použil naskytnuvší se příležitosti a vyhrabav dukáty ze země přesadil je do své kapsy a zmizel.

Pan Petr Hlavsa z Liboslavi a Václav z Vřesovic byli též horliví alchymisté; zejmena tento pracoval v třeboňském klášteře s jakýms Prandnerem a Jeremiášem dnem i nocí, užívaje nad to i pomoci čarodějky Salomeny. Ale kámen mudrců neobjevil se ani jemu. Jiný opět pracoval v Krumlově a zmizel s mnoha penězi, slíbiv vladaři ukázati dva kousky, jeden, jak lze z kusa stříbra vytáhnouti zlato a druhý, jak se kus stříbra celý proměniti může ve zlato. Vilém slíbil mu 6000 zl., sdělí-li mu toto tajemství. V Prachaticích vařil zase r. 1566 jakýsi dr. Linhart Vychberger z Erbachu, jemuž Vilém velice byl nakloněn a častěji také dopisoval, ale ani tento nemohl přese všechno kutění ničeho poříditi. A tak to šlo stále; bylť Rožmberk dosti dobromyslný a dával se dobře placenými dobrodruhy klamati, jak jen se jim uzdálo, vždyť pak byl bohat a neměl žádných — dědiců. Zde v Praze bývalo také veselo, shromážďilť okolo sebe Rožmberk knížecí dvůr, dával hostiny a jiné zábavy a omrzelo-li ho zde, vyjel sobě se svými dvořany na některý z nesčetných svých statků a oddal se tam novým zábavám. Aneb ubíral se, byv panovníkem jmenován vyslancem, opět do Polska neb do Berlína, Drážďan neb jakožto průvodčí arciknížete Ferdinanda do Inšpruku atd.

Jednou, bylo to v r. 1577, navštívil jej Václav z Vřesovic s cizím pánem. „Zde přivádím ti jednoho z našich nejvýtečnějších umělců v oboru badání po kamenu mudrcův,“ oslovil Vřesovec nejv. purkrabí, představuje mu cizince. Byl to Claudius Syrus Romanus, slavný adept oné doby.

Po některých rozmluvách byl Claudius od Rožmberka za „laboranta“ přijat a Vilém podepsal následující smlouvu s adeptem: 1. Svoboda duše i těla; 2. ochrana vladaře ve všech poctivých věcech; 3. v čas laborování přístup do laboratoře kromě pána nikomu nedovolen; 4. vynálezy jeho neuveřejniti a všechny jeho potřeby opatřovati; 5. doživotní zaopatření, kdyby laborováním onemocněl; 6. poctivé

dělení na polovici, když kámen mudrců se objeví; 7. zavazuje se laborant pilně pracovati, konečný výsledek ale zůstavuje milému bohu.

Od této doby viděti bývalo za noci až pozdě k ránu hořejší komnatu v zámecké věži osvětlenou, domácí lidé tušili, že tam jest tajemná dílna zlatoděje, jeho ale vídali jen velmi zřídka a tu býval vždy vážný a hluboce zamyšlen, a nestaral se o nikoho. Lidé se mu vyhýbali, předpovídajíce, že i jeho rarach odnese, jako už několika se přihodilo. Rožmberský vladař z počátku pilně přihlížel k tajemnému kutění zlatodějovu, později ale již méně, obíralť se opět myšlenkami na ženitbu. Za nevěstu vyvolil sobě Annu Marii, markraběnku Badenskou, s níž o rok později (1578) arcibiskupem Pražským Antonínem Brusem z Mohelnice u přítomnosti mnoha cizích i domácích knížat, hrabat a rytířův na Krumlově s velikou slávou byl oddán.

Téhož ještě roku provdala se jeho sestra Eva, vdova po hrdinovi Mikuláši Zrinském, přes výstrahy svých bratří, za Vlacha Gasoldiho. Oba Rožmberkové byli by rádi dali svou sestru některému domácímu neb polskému pánovi, ale pyšná ta dáma opovrhla svými krajany a odešla se svým manželem do Mantovy na malý stateček, kde při veselém životu brzo utratila své věno 30.000 kop míš.

Vilém jezdil zatím se knížecí svou chotí z jednoho panství na druhé, dal obratným svým Krčínem stavěti letohrádky, zakládati obory a rybníky, dával v Praze nádherné hostiny, při nichž sám jediný zůstával střízliv, an žádného vína nepil, a musel konečně opět se dočkati zármutku, že po šesti blaze strávených letech třetí jeho manželka náhle zemřela. Jest pozoruhodno, že všechny tři paní za velikých bolestí náhle schřadly a zemřely. Také od této manželky neměl Rožmberk dědiců. Veselý druhdy, teprve 48letý muž stal se vážným, počínaje nahlížeti, an i bratr jeho Petr po tříletém manželství neměl žádných dědiců, že hrdý a slavný rod Rožmberkův blíží se svému konci.

Byla to trudná pro něho doba, kterouž ani vyznamenání od krále Španělského, jenž mu byl zaslal řád zlatého rouna, ani veliká vážnost, jíž u císaře a krále požíval, nedovedly vyjasniti. Zdá se, že ani dr. Stromer nedovedl chorému jeho tělu dodati nové životní síly, a přece bylo mu jakožto vdovci příliš teskno u prostřed vší té nádhery, kteráž ho obklopovala. I zvolil sobě ještě po čtvrté družku, kteráž duchem svým již tenkráte byla vzbudila obdiv. Byla to jeho nejbližší sousedka Polyxena, jedenadvacetiletý sirotek po Vratislavu z Pernštýna. V ní sloučena byla česká a španělská krev, byla přísná katolička, duchaplná, krásná, mladá a ze starého slavného rodu.

Síň Rožmberského paláce rozlehala se opět jásotem, zvuky bubnů a trub, cinkotem pohárů neb křišťálových sklenic benátských. Sám císař Rudolf, jinak nepřítel velkých a veselých kvasů, poctil knížecí novomanžele svou přítomností. Však i chudých Pražských pamatoval bohatý Rožmberk. Po celé tři dny hodováno na zámku a tolikéž dnů častováni i chudí na různých místech. Básníci Pražští, a byl jich tehdy značný počet, závodili, opěvujíce šťastné snoubence. Ze všech chvalozpěvů líbil se nejvíce onen, jejž sepsal Nicodemus Frischlinius, poëta laureatus, a v němž písmenou B naráželo se na všechny čtyři manželky Rožmberkovy: Brunšvickou, Braniborskou, Badenskou a Bärensteinskou (Pernštýnskou).

Vilém nyní zase nabyl nového života. Zdržoval se opět více doma, muselať mladá jeho choť prohlédnouti si a obdivovati se vší té kráse na jeho rozsáhlých panstvích, pak zase musel za řízením odebrati se do Vídně, na Moravu, do Polska a jinam; uvítal, sotva se domů navrátil, vyslance Saského, pak domnělého svého příbuzného z rodu Ursinův; po té provázel arciknížete Maximiliana do Polska jakožto vyslanec Rudolfův, uvedl r. 1590 jezovity do nové jejich kolleje v Krumlově a oddal se pak opět obvyklým svým zábavám, načež měl za několik neděl jeti do Prahy k vůli úřadním svým povinnostem jakožto nejvyšší purkrabí. Ale těžká nemoc mu v tom zabránila, když pak jej císařský osobní lékař poněkud uzdravil, uznal zapotřebí, aby měl stále lékaře u sebe. Přijal tedy za roční plat 200 tolarů, 3 koně a 4 sluhy dra. Jindřicha Kunrada z Lipska a vydal se konečně na cestu do Prahy. Petr Vok, bratr jeho, vypravil se s mnoha kavalíry, aby nejvyššího purkrabí uvítal a do Prahy uvedl.

To byla Rožmberského vladaře poslední jízda. Onemocněl opět a lékaři prohlásili, že ušlechtilé vnitřní částky těla jsou zachváceny chorobou. Jakožto lék radili mu přátelé jeho, aby vydal se na pouť k Loretánské kapli do Italie; nemocnému se ale nezdálo, i zůstal v Praze, ale bylo mu čím dál hůře. V bolestech svých poroučíval svému tajemníku, aby mu na hud. nástroji něco zahrál. Ale ani hudba ho nerozveselila, neumírnila jeho bolestí. Konečně žádal si píti víno, nápoj to, jehož nikdy nepožíval, a proč také, jak se vypravuje, nechtěl vzdáti se katolictví. Příštího dne navštívil ho jezovita Lukáš Perger. Vilém svěřil mu, že uchystáno má pro jeho kollej 70.000 zl, které ve skřínce, již mu ukázal, jsou uschovány, aby si je tedy hned vzal s sebou. Perger, pln radosti, spěchal ale napřed domů, aby se rektora poptal, co má činiti. Rektor poslal ho okamžitě nazpět, aby peníze přinesl. Zatím ale se Rožmberkovi přitížilo a on požádal po třetí o víno. Podáno mu ho, on se napil a ruka s koflíkem klesla

bez vlády na lůžko. Hned na to vstoupil Perger do komnaty, aby si skřínku odnesl. Ale té více zde nebylo. A Vilém ležel bezduchý na posteli.

Po smrti Vilémově zdědil bratr jeho Petr Vok všechna Rožmberská panství a s nimi také nádherný palác. Byl pravý opak svého ctižádostivého a hrdého bratra; staraje se pramálo o královská vyznamenání, žil nejvíce na venkově mezi svými poddanými, jimž byl dobrotivým otcem, někdy ale také rozmarným pánem, stál věrně při straně nekatolické, politisoval, agitoval proti Rudolfovi pro Matyáše a odpočíval pak nejvíce na některém svém zámku, kde jeho harem se nacházel. Manželství jeho s praošklivou Kateřinou z Ludanic zůstalo bezdětné, snad následkem toho beze všeho souladu, tak že udávaly se mezi nimi domácí výjevy, jež sluhové ani vypravovati ani životopisec jeho Břežan vypsati se neodvážili.

Ježto Petr Vok velmi zřídka v Praze se zdržoval, vedl jeho domácí správce Podlaha nad míru veselý a bujný život. Vzal si příklad ze svého pána a jsa snad svoboden neb vdovec, choval si, nepochybně aby zaplašil smutnou osamělost z obývaného jím, od panstva opuštěného domu, celý harem čili jak se tehdy říkalo hampejz, houfec to právě tak veselých děvic, jaké měl harem páně Vokův v Choustníku. Celé noci stráveny za zpěvu, tance a hodování, až se o těchto orgiích dověděla paní Polyxena z Rožmberka, bydlící ve vedlejším domě a zpravila o tom svého švakra, pana Petra Voka, žádajíc ho, aby hospodářství tomu učinil konec.

Touž dobou obžaloval Vokův kancléř, nadkuchynský rada a vrchní správce, pan Hynek Vintíř z Vlčkovic, Podlahu pro podvod a pohanění milostivého svého pána. Vok byl by sice žaloby, pokud týkaly se haremu a zpronevěření, nekladl příliš na váhu, ale pohanění nemohl jen tak lhostejně snésti; na jeho rozkaz byl Podlaha nejprvé na Malostranské radnici vsazen do vězení, pak v okovech do Krumlova odveden a tam k nalehání kancléřovu na zvláště vysoké šibenici oběšen, jejíž kamenná podezdívka k tomu účeli ještě vyvýšena býti musela (1599). Později litoval Vok tohoto přenáhleného skutku, jakož tak mnohých, ovšem už nenapravitelných poprav želel.

Velmi zřídka navštěvoval Vok Prahu, ale když sem přišel, nastaly ihned veselí dnové a noční radovánky. Při jedněch takových hodech, jež po mnoho hodin trvaly a při nichž host ze zdvořilosti na stolici své jako přikován musel zůstat seděti, byl přítomen také slavný císařský hvězdář Tycho de Brahe, jenž následkem toho, že neukojil přirozenou potřebu, náhle ochuravěl a byv domů donešen, 11. den na to zemřel (1601).

Od této doby přicházel Vok ještě řídčeji do Prahy; paní z Ludanic onemocněla a cítíc blížící se smrt, se všemi příbuznými se rozloučila, jen Voka viděti nechtěla. Zemřela, a od té doby stal se Vok zasmušilým, pak zase upadal z jedné krajnosti do druhé, rozčiloval se pro malichernosti, že býval až blízek šílenství. Nikdo nesměl před ním vysloviti jmeno Kateřina. Kdo se toho dopustil, byl ztracen, toho dal spoutati a uvrci do vězení i muselo pro popravčího být posláno. Byliť jej úřadníci proto přestěhovali až do Soběslavi, aby získalo se času a hněv Vokovi zatím z hlavy se vykouřil. Než přišel kat, Vok se upokojil a nešťastník smrti propadlý byl zachráněn. Vok sliboval sice, že nedá se už více hněvem uchvátiti, ale v nejbližším okamžiku zuřil zase. Největší vliv měla při něm milovaná jeho Zuzanka, krásná dcera mlynářova ze Soběslavi, jež měla dozor nad haremem, ze všech konců světa sesbíraným, kterýž dle přísných, samým Vokem sestavených pravidel žil na zámku Třeboňském. Aby značné své statky volně mohl odkázati, učinil r. 1602 smlouvu s císařem Rudolfem, jemuž ihned přenechal veliké své panství Krumlovské. Dům vyměnil později císař za dřívější, druhdy Jiříku z Lobkovic náleževší a později zabavený dům v městečku Hradčanech.

Ještě jednou a sice naposled rozlehal se roku 1603 v tomto domě hlahol veselých hostí, cinkaly stříbrné poháry k přípitkům na zdraví snoubenců Zdeňka z Lobkovic, nejvyššího kancléře a vdovy po panu Vilému z Rožmberka rozené Perštejnské. Bylo to naposled. Potom přešel dům dle smlouvy v majetek císařův. Jednoho dne vyskytnul se zde malíř, jenž přes pětilistou růži namaloval černého císařského orla, pak přeložena sem registratura, jež zde zůstala až do roku 1708, načež opět převezena do zámku. Horšil-li se za času Viléma z Rožmberka císař na kázání luteránského kněze Tomáše Salera, duchovního rádce Kateřiny Brunšvické, choti Vilémovy, horlili a durdili se jezovité r. 1607 neméně, žalujíce císaři, že dvorní kazatel kurfiřta Saského, Polykarp Leizer, v domě káže a sice u přítomnosti prodlévajícího u císaře návštěvou kurfiřta Jana Jiřího, jeho mladšího bratra a mnoha jiných pánů. Nevíme, měl-li Rudolf tou dobou úmysl, hosti svému brániti v náboženské jeho útěše, ale Rudolf uměl někdy být i tolerantním.

Později dostal se Rožmberský dům, myslíme že za Matyáše, císařovně, kteráž opuštěné jeho prostory jen v čas turnaje navštěvovala, později degradován bývalý palác hrdých Rožmberkův od Sasův, Švédův, Francouzův a Prusův za kasárny. Drancujíce pod Arnheimem uměleckou komoru, Sasové starali se méně o starou Rožmberskou knihovnu, kteráž přese všechno nalehání Březanovo nebyla přestě-

hována do Třeboně a tudíž od knihmilovných Švédův silně byla vyprázněna. Mezi jinými pobráno mnoho drahocenných a zajímavých knih a rukopisův, zejmena též rukopis české kroniky, psané proti kronikáři Hájkovi a sahající až k roku 1160. Kromě dotčeného ubytování zůstával dům tento pustý a pouze správce jeho žil v něm osaměle jako poustevník.

V roce 1754 ustanovila císařovna Marie Terezie tento palác k založení ústavu šlechtičen, t. zv.

Theresianum.

Neblahé války 17. a 18. věku krutě postihly země české, nejen lid nýbrž i šlechta česká, bohatstvím svým druhdy slynuvší, mnoho ztratily a leckterá šlechtická rodina trudila se starostí o další existenci svých dcer. Aby starostem podobným poněkud ulevila, umínila sobě královna Marie Terezie založiti ústav pro šlechtičny, v němž by 30 šlechtických dam mělo bezpečné, svému stavu přiměřené zaopatření. Ježto nebylo lze nalezti jiného vhodnějšího místa nebo budovy, použito vyměněného od císaře Rudolfa II. bývalého Rožmberského paláce a sousedního děkanství při kostele Všech Svatých. Anselm Luragho dostal rozkaz, aby ústav šlechtičen vystavěl dle plánu Dinzenhoferova, což také za krátkou dobu, ježto staré základy i hlavní zdi pro novou budovu se použily, vykonal. Slezan Antonín Gunz, později stavitel zámecký, byl té doby při stavbě zaměstnán jakožto vrchní polír, jsa zároveň posledním, jenž kromě tovaryšských grošův měl také roční plat a bezplatný byt.

Roku 1755 byl nový palác dostavěn a dne 30. listopadu od biskupa Vokouna za četné assistence kněží a šlechty vysvěcen. Nejdříve vysvěcen byl v komnatě kapelní oltář ke cti neposkvrněného početí Panny Marie, jakožto patronky tohoto ústavu, a zde také první čtěna mše. Ostatní komnaty vykouřil královský sakristián hlavního chrámu, páter Václav Krčinský za assistence a zpěvu žalmů choralistův a ministrantův. Osm dní později bylo 28 šlechtičen slavnostním spůsobem uvedeno do svého nového sídla. Slavný průvod, jejž zahájilo služebnictvo šlechty, vyšel za hlaholu všech zvonův z hlavního chrámu a ubíral se zvolna dvojřadím granátníkův po náměstí sv. Jiří do kostela Všech Svatých, kde branští střelci zámečtí konali čestnou stráž. Za služebnictvem kráčela mužská šlechta, pak nejvyšší hodnostové zemští a konečně pod nebesy od čtyř hrabat nešenými koadjutor s nejsvětější svátostí. Za ním šlo jednotlivě 28 slečen, provázených čestnými dámami, podle svého stavu. Po slavném Tedeum odebrali se všichni do ústavu slavnostně okrášleného, kde slečny byly dekorovány a budova jim odevzdána. Při výkonu tomto měl

nejprvé předseda representace a komory baron Netolický slavnostní řeč, po níž odevzdána řehole, nadací list a klíče prvním čtyřem šlechtičnám ústavu, zastupujícím místo abatyše. Dále odevzdán každé šlechtičně smaltovaný, zlatem vroubený odznak řadový s obrazem neposkvrněné Panny Marie a jmenem vznešené zakladatelky ústavu, načež první šlechtična ústavu Marie Glatzova z Althausu jmenem všech vzdala díky. V prostranných komnatách představené byla pak na útraty císařovny skvělá hostina, a sice po tři dny; prvního dne pokryto pro 110, následujícího pro 101 a třetího dne pro 100 hostí. Za hlaholu trub a kotlův pronešeny první přípitky císařovně a královně a šlechtičnám ústavu (které pily ze svých sklenic s víčkem).

První kapitola odbývána dne 12. prosince 1755 za předsednictví čtyř prvních představených, slečen Marie Anny Glatzovy z Althausenu, hraběnky Marie ze Šternberka, hraběnky Strasoldovy a baronky z Enzersberka a zahájena byla nejstarší slečnou Glatzovou tímto proslovem: „Vzácné a ctěné dámy! Jsouce poprvé v kapitole shromážděny, spojmež mysli své a rozněťmež srdce svá ku vzájemné lásce a vážnosti i snažme se, abychom předstihovaly se ve všem, co čistota, poklid a dobrý pořádek s sebou přináší, a byly s to konati horlivě svou povinnost, kterouž nám víra, naše pravidla a mravopočestnost ukládají atd." První dvě v roce 1754 přijaté šlechtičny byly Marie Anna hraběnka Lažanská a Johanka Krakovská, říšská hraběnka z Kolovrat. Aby ústavu šlechtičen poskytlo se nejlepší ochrany, jmenovala královna dočasného nejvyššího purkrabí prvním komisařem. Od roku 1755 do roku 1771 byl jím hrabě z Kolovrat, Václav Netolický byl druhým. K oběma těmto pánům mohly se také slečny obráceti, měly-li nějakou stížnost na svou představenou.

Při slavných příležitostech nosí dámy zvláštní výstroj hlavy, černý oblek a hranostajem vroubený plášť; přes levé rameno mají bílou moirovou, zlatým třepením okrášlenou stuhu, na níž visí odznak řádový. Každá šlechtična má hodnost paní komoří. Představená pak skutečné radové. Navštěvovati divadlo a plesy bylo jim dovoleno, reduty jen tehdy, byl-li tam přítomen dvůr. Taktéž směly navštěvovati město jen v kočáře; pěšky procházeti se směly jen na Hradčanech. Jako jeptišky mají také šlechtičny kostel a kapli častěji navštěvovati; „neboť", praví instrukce z roku 1755, „ačkoliv ústav šlechtičen jest světským ústavem, jest přece zvláště službě boží věnován."

V dobách válečných uloženo jest šlechtičnám kromě jiných modliteb také válečnou modlitbu krále Asana se modliti. Za zpovědníky a kazatele ustanoveni byli dva jezovité. Každá šlechtična do-

stávala tehdy 600 zl., za něž opatřiti si musela stravu, prádlo, posluhu a dříví. K požitkům, plynoucím z darovaných jim od vznešené zakladatelky panství Ledečského a Bohdaneckého, přibyly jim příjmy ze statku Cerhenického a Chocenického, pak 4000 zl. ročně na různé potřeby. Dále přenechala jim královna požitky ze statku Karlova Týna a Milína, které podle ustanovení Ferdinanda II. královnám českým jakožto stolní a věnné statky přináležely.

V roce 1784 přibylo ústavu šlechtičen nenadále 17 jiných dam, které ze zrušeného od císaře Josefa II. novoměstského ústavu šlechtičen „u svatých andělů“ sem byly přesazeny. Obdržely stejné požitky jako dámy ústavu Tereziánského a některé ubytovaly se v neobydlených dosud pokojích, ostatní umístěny v druhé, chodbou spojené části paláce. Ale sotva že zde zdomácněly, již také 6 let po svém vstoupení bylo se jim loučiti.

V r. 1791 podepsalť císař Leopold nařízení, podle něhož šlechtičny od „svatých andělů“ přestěhovati se měly do nového, k tomuto účelu z peněz za prodaný novoměstský stržených vystaveného domu na Starém městě u sv. Benedikta. Dvě leta později dostal se také z Theresiana vyloučený archiv ústavu opět do jejich rukou.

V roku 1766 jmenovala Marie Terezie svou dceru, arcikněžnu Marii Annu první abatyší tohoto ústavu, a když tato 23 roky později v císařské hrobce ve Vídni uložena k věčnému odpočinku, vyhověno prosbě stavův, aby místo toto „jen arcikněžnou bylo obsazeno“ a nabízenému při tom důchodu 20.000 a za abatyši installována r. 1791 dceř císaře Leopolda, Marie Anna.

Marie Anna byla první abatyší, jíž propůjčeno bylo prastaré právo korunovati královnu, právo to, jež od časů Karla IV. přináleželo dočasné abatyši kláštera Svatojirského. Když roku 1784 onen klášter byl zrušen, odstěhovala se kněžna abatyše Harrachova do soukromého domu na Novém městě, vzavši v důvěře, že brzo opět ve svou hodnost bude uvedena, knížecí korunu s berlí s sebou. Na smrtelné posteli odevzdala obé hraběti Dohalskému z Dohalic, jenž tyto věci dodal kapitole hlavního chrámu, odkud pak u příležitosti installace arcikněžniny přešly v majetek ústavu šlechtičen, jakožto dědice bývalého ženského klaštera. Podle tohoto práva korunovala arcikněžna abatyše Marie Louisa v r. 1808 manželku Františka I. za královnu českou.

O rok později ústav opět osiřel a zůstal jím až do korunovace choti Ferdinanda Dobrotivého, Marie Anny Karoliny, při kteréžto příležitosti Marie Teresie, dcera arciknížete Karla, ujce císařova, jakožto nastolená abatyše v r. 1836 slavnostní ten obřad ve hlavním chrámě dne 12. září vykonala. Jen 81 den nosila abatyše prastarou knížecí

korunu kláštera Svatojirského, pak zaměnila ji za skvělejší korunu obou Sicilií.

O tři leta později prohlášena byla za abatyši Hermina, dcera palatina uherského arciknížete Josefa, a když r. 1842 zemřela, oděna hranostajovým pláštěm a ozdobena řádovým odznakem dne 20. března 1844 sestra předposlední abatyše, arcikněžna Marie Karolina.

Osm let na to provdala se arcikněžna za arciknížete Rainera a teprve r. 1876 vstoupila opět nově dosazená arcikněžna Marie Kristina (nynější královna Španělská), dcera arcikníž̌ete Karla Ferdinanda, jakožto abatyše do síní po 24 let osiřelého teresianského ústavu šlechtičen.

Ode dávna vystavují se zde každoročně v měsíci květnu od pilných šlechtičen shotovená nádherná mešní roucha, dalmatiky, pluvialy a jiné bohoslužebné potřeby.

Ulice Svatojirská.

Další naše cesta vede nás do ulice Svatojirské, jež druhdy nad míru příkře k zadní branské věži sbíhala. Již od stavby Theresiana vynasnažováno se, toto přílišné stoupání zmírniti, ale teprve r. 1881 učiněno odkopáním několika stop půdy snesitelnějším. Ulička není široká, v pravo táhne se dlouhé průčelí ústavu Teresianského dolů až ku knížecímu Lobkovickému majorátnímu domu, v levo spatřujeme prastarý kostel sv. Jiří s kamennými věžemi, kaplí sv. Ludmily a krásným, ačkoliv ku slohu kostela nehodícím se postranním vchodem. Několik stupňů vede z ulice na dvoreček porostlý křovím, i bude prý na příště také tato cesta do kostela obecenstvu otevřena. Po chodbě, pnoucí se přes ulici, chodívaly druhdy šlechtičny tohoto ústavu na kostelní kůr; pod tichou touto chodbou uzavírají silné železné mřížové dveře ulici, kterážto opatření pamatuje se ještě z roku 1848, kdy ze strachu před lidem do všech zdí naděláno střílen, u brány zřízen zdvihací most atd. Od kostela prostírá se křídlo starého kláštera Svatojirského, nyní kasárny, jejichž hlavní průčelí západně omezuje prostranství před zlatou ulicí. Další část Svatojirské ulice tvoří několik domů, pak schodová ulice, na niž přiléhá dlouhá vysoká zeď, ozdobená znaky a uzavírající dvůr, na jehož severní straně zvedá se staré purkrabství. Výše zmíněná zeď přiléhá na tak zvanou černou věž a ohradu branní, zavírající ulici proti starým zámeckým schodům. Při této ohradě zvedá se nyní stará žlutá budova se starou branou, jest to knížete Popela z Lobkovic majorátní dům, jehož dějiny podobně jsou zajímavy jako příběhy Theresiana.

Lobkovický dům.

Budova tato připomíná nám dva proslavené rody, Pernštýnský a Lobkovický. Onen držel jej až do počátku 17. věku, druhá rodina jest podnes jeho vlastnicí. Zde zemřel r. 1534 Vojtěch z Pernštýna, syn Viléma, nejvyššího hofmistra zemského. Vojtěch pasován byl s bratrem svým Janem v r. 1497 od krále Vladislava na otcovském svém zámku v Pardubicích na rytíře. Bratr, jenž ho přežil, byl vedle Rožmberkův z nejmocnějších a nejbohatších českých a moravských pánů, i nazýváno jej také moravským Rožmberkem; mělť kromě rodového svého statku Pernštýna ještě dvacet panství a statků na Moravě; v Čechách patřily mu: Pardubice, Kunětice, Žamberk, Potštýn, Kostelec, Litice a některé menší statky. Později držel v zá-

stavě Kladsko, pro něž raziti dal zvláštní mince: dukáty, tolary, zlatníky a groše se svým jmenem a znakem. Jan byl statečným obrancem vyznání pod obojí, kdežto syn jeho, slavný a bohatý Vratislav, byl horlivým katolíkem. Vratislav stal se za Maximiliana II. nejvyšším dvorním štolbou a za Rudolfa nejvyšším kancléřem, byl rytířem řádu zlatého rouna a vynikal i udatností; obratností svou v zacházení s mečem a kopím vyznamenal se na sedáních ve Vídni, jakož i v zápasu na velkém tržišti v Plzni.

Ferdinand I., jakož i Maximilian a Rudolf užívali vzdělaného tohoto muže k důležitým poselstvím k cizím dvorům. Provázel Maximiliana II. ku korunovaci do Frankfurtu a r. 1573 byl opět s Vilémem Rožmberským vyslán do Varšavy, aby působil tam pro volbu Maximiliana II. za krále polského. V té době udělil papež jemu a Vilémovi z Rožmberka právo k obsazování šesti nadačních míst v konviktu jezovitském, na jichž vydržování byl některé roční požitky ustanovil.

Slavný tento muž zemřel, maje 52 leta svého věku, na lodi při plavbě z Vídně do Lince v r. 1582; mrtvola jeho dopravena do Prahy a uložena v Pernštýnské hrobce ve chrámu Svatovítském.

V té době bylo proslulé později Polyxeně, dceři Vratislavově, teprve 16 let. Lobkovicové jako Pernštýnové mohli se honositi, že mají v rodě svém nejslavnější ženy celé země, Polyxenu a Evu z Lobkovic, duchaplnou, všestranně vzdělanou, ale nešťastnou dceru uvězněného Jiřího Popela z Lobkovic. Polyxena, dcera u víře i mravech přísné nejvyšší hofmistryně choti císaře Maximiliana, Donny Marie Manriquezovy de Laura, nalezla ve Zdeňkovi Albertu z Lobkovic, nejvyšším kancléři českém, muže, jenž přísné její španělské katolické zásady více s ní sdílel, než první její choť, nejvyšší purkrabí Vilém z Rožmberka.

Po smrti Vilémově v r. 1592 Polyxena jakožto bohatá 26letá vdova vrátila se, an dům jakožto část fideikomissu připadl jedinému dědici Petru Vokovi, opět do domu otcovského, kde dosud matka její žila.

O pět let později nabyla přísně mravopočestná paní té nepříjemné zkušenosti, že ani nejlepší, tiše a o samotě žijící paní neujde drzým, utrhačným jazykům. Dětřich Švenda Polyxenu z Rožmberka a hraběnku Kateřinu z Montfortu veřejně urazil na cti a chtěl nařknutí své, jak se objevilo, padělanými spisy dokázati. Byl pohnán na soud a když všechny jeho domnělé důkazy odhaleny jakožto pouhé utrhačství, odsouzen ku ztrátě cti, jmění a života (1597).

Tiše a osaměle žila paní z Rožmberka se svou stařičkou matkou v tomto domě a jen velice zřídka stávalo se, že poklid ten nějakou

hostinou bylo přerušeno. K jedné takové hostině, kterouž uspořádala ke cti svého švakra, meškajícího právě za příčinou postoupení Krumlova císaři v Praze a při níž Rožmberk svým stolním stříbrem musel vypomoci, byl pozván také Zdeněk z Lobkovic, jemuž krásná a duchaplná paní tak velice se zalíbila, že jí nabídnul svou ruku a za dvě leta na to skutečně také od arcibiskupa s ní byl oddán. Od této doby bylo zde poněkud živěji a příjemněji, samota a odloučenost, v jakéž obě vdovy, matka a dcera, až dosud žily, přerušena častými návštěvami korunních úřadníků, jezovitů a jiných hostí. Brzo pak proměnily se tyto návštěvy v katolické spolčení, v němž rokovalo se o duševní spáse a zkáze protestantův. Zde pojat také úmysl, aby Vladislavský edikt opět nabyl platnosti a jiné politické pletichy zde přetřásány. Ale také veselé slavnosti bývaly na denním pořádku; tak tančil zde (1604) Ruesswurm tehdy tak velice oblíbený balet, snad již ve velikých a širokých, přítelem jeho, francouzským dobrodruhem Bassompierrem vynalezených botách, jež aksamitem a hedbávím byly podšity a tehdy právě přišly do mody. Ale takovéto slavnosti bývaly jen pomíjející, snad více jen na oklamání světa, aby nepřišel na myšlenku, že by v těchto zdech také vážné věci projednávati se mohly. Pletichy neměly konce, radilť se nejvyšší kancléř s některými důvěrnými přáteli, jak by arcikníže Matyáš mohl býti od Čech vzdalován, jakož i zhaceny záměry španělského vyslance San Clementa, jenž by byl buď španělského prince aneb, což by bylo mnohem snadnější, císařova bratra Matyáše rád viděl na trůně Českém. Zdeněk ale přál Ferdinandovi Štyrskému a když druhdy San Clemento za příčinou jiných záležitostí s ním zde vyjednával a řeč přišla na to, kdo bude nástupcem trůnu, tvrdil Zdenko oproti tomuto diplomatu, že císař dokonce žádného dědice nemůže ustanoviti, poněvadž Čechy ode vždy byly říší volební, a výrok tento hájil co nejdůrazněji.

V r. 1608 zemřela donna de Laura, zbožná matka Polyxenina, aniž by dočkala se radostí babičky; teprve rok na to porodila Polyxena zdravého chlapečka a pověstný kapucín a diplomat páter Vavřinec z Brindisi mohl nyní zvolati: „Velký bože, tedy jsi mne přece vyslyšel!“ Chlubilť se totiž kapucínský převor, že uložil čtyřem kapucínům, aby v Jerusalemě konali pobožnosti na ten úmysl, by zbožná Lobkovicova milostí nebes ještě v 43. roce svém dostala mužského potomka.

Zdeněk i Polyxena bývali by nyní přešťastni, kdyby domácí jich nebe protivami mezi katolictvím a protestantstvím co den se přiostřujícími nebylo bývalo kaleno. Rozmluvy jeho se stejně smýšlejícími přáteli bývaly čím dále tím častější a odbývaly se buď zde

neb v celi pátera Vavřince. Spolukancléř Domináček z Písnic, a Jan Menzel, tajemník, měli teď plné ruce práce. Lobkovic sotva že odvážil se opustiti císaře, aby nedal jiným osobnostem příležitost působiti na něho, a když přece se tak stalo a císař chtěl podepsati majestát, zůstal kancléř toho dne doma, pod záminkou, že jest nemocen, aby jen nemusel majestát spolu podepsati.

„Stalo se!“ zvolal Martinic, jejž evangelíci posměšně nazývali „českým Hamanem,“ k nejv. kancléři, „jest podepsán a v platnosti.“

„A který katolík,“ zvolal Zdeněk vášnivě, „odvážil se připojiti na něj svoje jmeno?“

„Nejvyšší purkrabí.“

Jeho zášť proti „drzým kacířům“ byla tak veliká, že když stavové a někteří od císaře jmenovaní komisaři příštího roku drahocennou tu listinu dopraviti měli na Karlštejn, nejvyšší kancléř jakožto jeden z těchto komisařův rozkazu toho neuposlechl, nýbrž teprve druhého dne tam jel, aby v archivu zemském některé výsady zemské prohlédl.

Polyxena sdílela přísně katolické jeho názory, doufajíc, jako její manžel, že věci co nevidět na veliký triumf jejich víry se změní. U víře této utvrzována byla Martinicem, Slavatou a jinými, kteří jí přinášeli zprávy, kterak biskup Pasovský najímá vojsko. Zdeněk ale spatřoval v blížících se událostech jen nové nesnáze a obtíže pro svůj cíl, dosaditi arciknížete Ferdinanda na trůn Český. Však prozatím nemohl činiti jiného, než čekati. Tak přiblížil se rok 1611, Pasovští byli před Prahou. Rozčilení z toho bylo všeobecné a přestalo teprve, když nabyla se jistota, že Pasovští na rozkaz císařův odtáhli zase nazpět ke Krumlovu. Dlouhá zimní noc prošla tiše, ale k ránu probuzeno obyvatelstvo třeskotem výstřelů z ručnic a křikem útočících i napadených, jenž pronikal až do hradu, přinášeje tam jistotu, že Pasovské vojsko vtrhlo do Prahy.

Rozčilení obyvatelstva hradního bylo nesmírné. Z dolejšího města rozlehaly se sem rány z ručnic, viděno záři a vystupující kouř a nevědělo se, kde hoří ani kdo jest vítězem. Tu náhle vyskytnul se kdosi, jenž mohl nejlepší dáti zprávu. Byl to hrabě Thurn, jenž byv v bitce raněn, nyní přicházel do hostinného domu Polyxeny z Lobkovic.

„Jsem raněn!“ pravil Thurn k domácí paní, „a hledám jako uprchlík u Vás pomoci a ochrany.“

„A nalezl jste obého!“ odvětila šlechetná paní Polyxena. Rána Thurnova ihned prohlédnuta a paní Polyxena přinesla svou domácí lékárnu, v níž chovala „zázračný balsám“ v stříbrných puškách. Rána byla více bolestná než nebezpečná a kdyby hrad a Malá strana

nebývaly v rukou Pasovských, byl by již za málo dní mohl opustiti pohostinný dům, takž ale musel jako zajatec býti trpěliv a čekati. Zároveň s ním utekli se ještě také Kolona z Felsu a Vilém z Lobkovic do zámku a když Pasovští hrad obsadili, byli pánové zajati. Od Kolony z Felsu, jenž hraběte častěji navštěvoval, dověděl se o nezdařeném vpádu na Staré město a sloučení vojska stavovského s Pasovským. Později zpravil jej Kolona o marném svém vyjednávání se Staroměstskými a stavy o vzdání se.

Jednoho dne obdržel Thurn potaji list od Václava Kinského, v němž tento jej varoval před násilím. Thurn, tím upozorněn, navštíven za málo dní na to arciknížetem Leopoldem, jenž se snažil ho přemluviti, aby stranu stavovskou opustil a přidal se k císařské. Thurn, jehož bystrozrak z návrhu tohoto ihned seznal, že nevědí si rady a že celý ten fantastický podnik za krátko vezme za své, odmítnul rozhodně toto nabídnutí, omlouvaje zároveň i svůj odpor proti vojsku Pasovskému a projeviv, kterak touží po klidu, pročež nadobro uchýliti se chce z jeviště politického v zátiší venkovské. Ostatně zrazoval z bombardování, ujišťuje, že stavové zajisté vše učiní, co bude slušného. Arcikníže odešel tedy s nepořízenou, nevzdával se ale posud naděje, že svého cíle dosáhne.

Výstraha Kinského za krátko se potvrdila, učiněnať v radě arciknížete otázka, zdali by popravením tří zajatců vzdorní stavové neměli se učiniti povolnějšími. Návrh sice zamítnut, mohl ale každé chvíle býti obnoven. Tomu výše jmenovaní pánové předešli — útěkem.

Od té doby uplynulo 6 let, Rudolf byl mrtev, Matyáš byl se stal králem a císařem i musel, jsa bezdětek, k nalehání svých příbuzných ustanoviti nástupce trůnu. Zdeněk z Lobkovic navrhnul na sněmu štyrského Ferdinanda, ačkoliv stavové pod obojí z největší části byli proti navrhované osobě a Roupova vůči kancléři se vyjádřil, „že zde stále mluví se jen o přijmutí a nikoliv o volbě.“ Tu zvolal Zdeněk, kdyby dokázati se mělo právo k volbě, že by Čechové špatně pochodili.

„Jaká to důslednost!“ byl by Roupova mohl zvolati, an devět let dříve, když San Clemento císaře snažil se přemluviti, aby bratru svému Matyáši slíbil nápadnictví na trůn Český, Lobkovic proti tomu protestoval tvrdě, že to Rudolf již proto učiniti nesmí, any Čechy jsou královstvím volebním a nikoliv dědičným. Štěstí pro Lobkovice, že pánové nevěděli o tomto vyjádření kancléřově, i mlčeli a Ferdinand jest zvolen.

Polyxena, jež nadmíru čile všeho se účastnila, co dotýkalo se její víry, těšila se z volby katolického Ferdinanda, neboť nyní nebyla záhuba kacířův leč jen otázkou času. Ve společnostech, jež

u choti nejv. kancléře se scházely, podotkla kdysi: „Nyní nastala chvíle, kdy buď katolictví protestantstvím aneb toto oním bude zašlapáno.“

Nejvyšší kancléř byl nyní šťasten, věda, že horlivý u víře Ferdinand jest dědicem trůnu; sklátiti protestantismus v Čechách zdálo se mu nyní, kdy volba Ferdinandova bez velikých obtíží, pouze pomocí několika hrozeb se podařila, mnohem snadnějším. Několik přísných příkladů na vůdcích domníval se že stačí, aby veškera ostatní šlechta i měšťanstvo bylo zastrašeno. Udržovati evangelíky ve stálém rozčilení, je přes majestát přinutiti ku vzpouře, to ponechal dobrým svým přátelům, oběma místodržícím a svému sekretáři Michnovi a odjel s králem do Vídně. V Pardubicích očekávalo jich již poselstvo broumovských evangelíkův, aby, jak jim v české kanceláři řečeno, od krále vyslechli odpověď a rozhodnutí, bylo-li po právu čili nic, když opat Broumovský vyžádal si klíče kostela protestantského a jej dal zavřít. Lobkovic s některými hrozbami krátce je odbyl, poručiv jim, aby klíče na potvrzení vydali opatovi a toto v české kanceláři odevzdali.

Lobkovic netušil as, že rozkazem svým hodil pochodeň do sudu naplněného prachem. Násilné zavření kostela v Broumově a zboření kostela ve Hrobech vedlo ku svržení místodržících z okna, jehož by on zajisté též se byl účastnil, kdyby tou dobou býval v Praze.

Hned z rána osudného onoho dne byl zde v ulici Svatojirské čilejší ruch než obyčejně; mnoho vozů s ozbrojenými pány, jichž služebný lid pěšky neb koňmo je provázel, jelo okolo domu, tak že všechno služebnictvo stavělo se k oknům, aby vidělo válečný ten vjezd protestantův. Neobyčejný zjev vábil je tou měrou, že každý obvyklou svou denní práci opouštěl, aby jen vzbuzenou zvědavost mohl ukojiti. Brzo ale zahnaly je rány z pistolí a ručnic a pokřik: „Teď mají, co zasloužili!“ opět od oken do vnitř domu.

Paní Polyxena, u níž právě byli dva jezovité návštěvou, ulekla se nemálo, uslyševši zvěst o svržení z okna. „Buď bohu chvála!“ zvolala, „že Zdeněk jest ve Vídni, bylť by zajisté sdílel osud obou těch pánův,“ a již chtěla před domácím svým oltářem padnouti na kolena a děkovati bohu za zachránění manželovo, když upamatovala se obou nešťastníkův, i zavolala služebnictvo a nařídila jim, aby hleděli nějak o osudu obou pánův dostati zprávu a zdali jaká pomoc jest možna. Sama pak běžela k oknu, odkud viděti mohla do příkopu a na vystupující křídlo hradní. Dlouho neviděla ničeho, konečně ale spatřila jednoho z nešťastníkův, jenž ale dosti rychle kráčel k jejímu domu. „Hřebřík, hřebřík!“ volal jeden ze sluhův a spěchal sám dolů do dvora, vzal ho a spustil oknem z kuchyně

dolů. Za malou chvíli vystoupili dva mužové do kuchyně a odešli odtud ihned do nalezajícího se vzadu čeledníka. Pánové ti byli Martinic a kanovník Kotva, před nímž Martinic ihned poklekl a jal se mu zpovídati. Zatím byl jezovita Martin Santinus odstranil zvědavé služebnictvo a vstoupil do světnice, aby zachráněného pozdravil. Sotva Martinic jezovitu poznal, přerušil, omlouvaje se kanovníkovi, ihned uprostřed svou zpověď, a padnuv jezovitovi k nohoum, počal se znovu zpovídati tomuto. Po té se svlékl a ulehl do postele jednoho z čeledínův, načež jej zemský ranlékař Petr Thomasoni, v domě náhodou přítomný, prohlédl a namazal olejem. Také připravil lékař posilující jakýs nápoj, který Martinic ihned požil. Mezi tím také Slavata, svým přítelem a jedním sluhou podporován, vešel do domu Lobkovického a uveden do jedné z dolejších komnat i uložen taktéž do postele. Thomasoni byl ihned po ruce a shledav na nemocném kromě jiných lehkých pohmožděnin také těžkou ránu na hlavě, pustil mu žilou, zavázal rány a dal také jemu posilující nápoj. Když se mu poněkud ulehčilo, vyzpovídal se Slavata přítomnému kanovníku Kotvovi, načež upadl v nepokojný spánek.

Netrvalo dlouho a silně bušeno, na domovní vrata, jež když otevřena, vstoupil hrabě Thurn s několika průvodčími do průjezdu. Zde vyšla mu vstříc domácí paní. Thurn hluboce se před paní uklonil. „Přicházíme, šlechetná paní," pravil hrabě, vysvětluje svou návštěvu, „abychom pátrali po uprchlých, spravedlivé smrti ušedších zrádcích, kteří ve vašem domě nalezli útulek." „Nalezly-li osoby," odvětila paní Polyxena, „které vy zrádci nazýváte, zde útulek, pak přece, pane hrabě, víte ze zkušenosti, že v domě tomto není zrádcův, kteří by takovéto, ochrany hledající osoby, všelikému pohostinství k hanbě, vydali."

„Já sám jsem," odpověděl hrabě Thurn, cítě ve slovech narážku na to, že r. 1611 zde nalezl útulek; „já sám jsem v pohostinném domě Vašem hledal a nalezl útočiště před lupiči a škůdci země, ale tehdy tasil jsem svůj meč za krále, tito ale zpečetěné slovo dvou králův lstivými a nepravými výpověďmi obrátili v křivopřísežnictví."

„Jsem ženou," odtušila na to Polyxena, „ve všech těchto věcech nezkušenou i mohu Vám jen tolik prohlásiti, že jakožto dobrá křesťanka nedovedu rozeznávati přítele od nepřítele, jakmile v nouzi vyhledávají pohostinného u mne přístřeší. Musíte se již spokojiti s tímto mým rozhodnutím, šlechetný pane!"

Hrabě Thurn poklonil se srdnaté paní a poroučel se.

Uslyševše, že se pánové vzdálili, oddechli sobě Martinic a Slavata po přestálé ouzkosti, byliť nyní aspoň na nějakou dobu bezpečni.

Martinic ale, mnohem prohnanější v neštěstí, nepřestal hráti sobě na umírajícího, nevěřilť kromě Kotvy a Thomasoniho nikomu, i vzdychal a naříkal, v duchu ale myslel neustále na útěk, o němž také s jmenovanými dvěma osobami se umlouval. Když mu tito pomocníci opatřili, čeho k tomu potřeboval, oholil mu Thomasoni vous, natřel mu obličej až k nepoznání střelným prachem a oblékl jej

Polyxena z Lobkovic nechce vydati místodržící.

do nejsprostších, v domě koupených šatů. Když se setmělo, opustil s ranhojičem zemským a anižby s kým, ba ani s paní Polyxenou se rozloučil, pohostinný dům. Na ulici nalezl oba jezovity horlivě spolu rozmlouvající. Nechtěl se za žádnou cenu dáti poznati, ale přece nemohl jíti okolo nich, aniž by o jednoho zlehka loktem zavadil a jim „à dieu“ pošeptal. Ale nezastavili se, nýbrž spěšně

kráčeli dále, Thomasoni napřed, Martinic směle za ním, až šťastně vyvázl z hradu.

Útěk Martinicův přišel panu Slavatovi draho. Byl prohlášen za vězně a musel vydati úpis, v němž za sebe i svou rodinu se zavazoval, že nikdy na žádném z těch pánův se nebude mstíti a na příště žádného úřadu již nepřijme. Oba lékařové, kteří ho léčili, dr. Severin Skato a zemský ranhojič Andrea, byli několikráte od direktorů vyslýcháni.

Aby ale všelikému pokusu o útěk se vyvarovalo, postaveny před dům stráže i býval Slavata téměř každodenně od cizích pánův navštěvován, kteří ale jen na výzvědy k němu přicházeli. Jen jeden z nich, kterého ale Slavata nikdy nechtěl jmenovati, zdálo se že jest opravdovým jeho přítelem, jenž mu také o všem, co se dělo, podával zprávy, které Slavata vesměs sepisoval a tajně získanými posly do Vídně zasílal. Někdy také dával psaní svá oddaným mu a díky povinným písařem zemských desk opisovati; tento ale byl brzo prozrazen a musel práce této zanechati.

Často, když páni druhé strany se sešli, aby se poradili, co by se s ním mělo počíti, nemluvil nikdo proti němu, ba jeden z nich chtěl dokonce, aby byl puštěn na svobodu, poněvadž „zloděj dostává milost, když při věšení přetrhne se provaz.“ Ačkoliv život Slavatův podobenstvím tímto zdál se býti zabezpečen, zlobilo ho přece toto přirovnání, na které do smrti nemohl zapomenouti.

Bývalý místodržící zůstal jen několik měsíců v domě zajat, pak převežen do jiného, jeho stavu přiměřeného vězení.

Ale i velikomyslná paní Polyxena musela za útěk Smečenského pykati a byla po čtyři měsíce ve vlastním svém domě vězněna, ale majíc svého 10letého synáčka u sebe, netrápila se příliš nad ztrátou své svobody. Snad spisovala v té době kuchařskou knihu, jež v rukopise chová se v archivu Roudnickém.

Na přímluvu kurfiřta Saského a snad také ze studu, věznití déle tuto paní, kterouž lid přirovnával ku šlechetné Římance, povoleno jí, odstěhovati se se synem svým za manželem do Vídně. Dům zůstal pak po některou dobu neobydlen, neboť Zdeněk zůstal u císaře ve Vídni, od něhož za svou oddanost r. 1624 povýšen ve stav knížecí. Za čtyři leta na to tam zemřel, načež vdova jeho přestěhovala se opět do vlasti, kde statky svého syna mnohými jinými, konfiskovanými, rozmnožila a také spravovala. Roku 1633 odevzdala mu je ve vlastní správu. Mladý ten muž byl velice nadaný, již ve svém 16. roce podniknul veřejné hádání o thesích z logiky; později vydal se na cesty a navrátiv se jmenován od císaře komořím. Když Sasové vtrhli do Čech, zřídil 5 setnin kyrysníkův, jež také, byv jme-

nován plukovníkem, osobně vedl. Později převzal značnější velení a (1646) na některou dobu vrchní velení nad armádou říšskou, kteréž ale brzo Gallasovi postoupil.

Zatím byla Polyxena milému synovi odevzdala také své statky (1637) a zemřela za krátko potom, majíc 76 let svého věku, v domě svém na Hradčanech.

O rok později uvedl nejkrásnější ženu své doby jakožto choť do paláce Lobkovického. Byla to Johanka Pětipeská, vdova po Felixi Václavu Pětipeském, jenž obviněn velezrádou r. 1621 k doživotnímu žaláři odsouzen a také uvězněn byl. V žaláři ale shledal, že by přece jen bylo lépe žíti na svobodě a pospolu s překrásnou svou chotí. Stav se katolíkem, dostal milost a k tomu úřad dvorního místosudí. Když jej r. 1632 navrátivší se vyhnanci proto kárali, zavolal svou manželku a pravil: „Mohl-liž jsem jakožto křesťan takového anděla nechat trpěti?“ Lobkovic, vnadami jejími okouzlen, podal jí, když manžel její r. 1638 zemřel, ruku; před tím pak byla od Ferdinanda III. povýšena ve stav hraběcí.

Kníže Evseb používán byl od císaře k diplomatickým poselstvím a když tento roku 1657 zemřel, vydal se jakožto náčelník českého volebního poselství do Frankfurtu, kdež přes všeliké agitace ostatních kandidátův císařství spůsobil, že zvolen za císaře král Leopold. Při této příležitosti prorazil také zásadou, že král Český dokonav šestnáctý rok svého věku jest plnoletým. Od té doby požíval u vděčného mocnáře svého stále větší a větší přízně, stal se předsedou válečné dvorní rady a o rok později uveden v radu knížat říšských. Jakožto ministr vládl dosti nezávisle a spůsobil mezi jiným po bitvě s Turky u sv. Gottharda a násilném potlačení uherského povstání s oněmi příměří. Nyní nalezal se na vrcholi svého štěstí; jsa duchaplný a obratný dovedl navzdor tuhé etiketě španělské a vážnosti mladého císaře francouzskému jazyku i mravům při dvoře zjednati průchod. „Neumějíce“, pravil, „s velkými vojevůdci Ludvíka XIV. válčiti, musíme alespoň umět zachovávat s nimi mír.“ Volný jeho duch a nevázaný někdy vtip nadělal mu ale mnoho nepřátel u dvora, nejvíce pak nenáviděli ho jezovité, kteří se v synu bývalého nejv. kancléře silně sklamali a jimž on často i bohaté, od císaře plnýma rukama dávané dary opět vyrval. Takž roztrhl kdysi darovací list na hrabství Kladské a zástavu štyrského hlavního města Hradce, neboť pokladny byly prázny a císařské vojsko, nedostávajíc žoldu, plenilo často ve vlastní zemi. Při jiné příležitosti byl tak neprozřetelný, že překypujícímu vtipu svému pustil uzdu a při volbě nevěsty dal přednost podobizně princezny falcko-novohradské. Tím vzbudil hněv císařovny a posilnil intriky jezovitův, proti nimž byl nejednou

bezohledně vystoupil a kteří, náležejíce ku straně španělské, snažili se ho svrhnouti, an kníže nejednou veřejně vyslovil se pro mír a přátelství s Ludvíkem XIV. Byl sice tajně varován, ale nejsa sobě vědom žádné viny a považuje také svůj vtip za příliš nevinný i věda, že požívá celé přízně císařovy, nestaral se dále o to. Dne 17. října 1673 chtěl právě jeti ke dvoru, an ve svém paláci jest zatknut, všech úřadů a hodností zbaven a jemu také pod trestem smrti zapovězeno, dotazovati se po příčině svého pádu. Po té byl v otevřeném voze v průvodu dragounův dopraven do Roudnice na svůj zámek a ještě zde po nějaký čas vězněn. Za tři leta na to zemřel.

Václav Evseb nazýval se také vévodou Zaháňským; pravnuk jeho František Josef Maximilian říšský kníže z Lobkovic prodal vévodství vévodovi Kuronskému a přijal predikát vévoda Roudnický. Dům zatím doznal leckteré změny, o níž kníže po čas svého vypovězení dosti měl času přemýšleti. Dům o vysokém štítu částečně přestavěn a prohlášen za dům majorátní (1677). Vévoda Roudnický dal jej v čas korunovace Leopolda II. opětně obnoviti, nicméně zůstaly ještě mnohé upomínky na dřívější doby netknuty. Takž spatřujeme zevně ještě starý bývalý portál, jímž tak mnohé důležité osobnosti 17. věku kráčely. U vnitř zachovala se taktéž leckterá památka ze starého domu. Hammerschmied viděl ještě staré pestré, zlatem ozdobené čalouny; velký sál byl stukaturou a pestrou malbou bohatě pokryt, ale leckterá moderní arabesková titěrka přidělána k tomu r. 1791, kdy komnaty upravovány pro knížete, jenž při korunovaci musel být přítomen. Snad to byl týž sál, v němž Zdeněk se Slavatou, Martinicem a jinými přáteli tak často stoloval, kde Ruesswurm tančil a kde šlechetná a duchaplná Polyxena pronesla důležitý výrok, jenž tak brzo se měl vyplniti.

V tomto sále bylo r. 1812 právě tak veselo jako za dob Pernštýnův a nejvyššího kancléře. Zde pořádal hrabě Metternich, pověstný ten diplomat ze staré školy, své večerní zábavy, domácími i německými kavalíry navštěvované, kteřížto poslednější byli největšími nepřátely Francouzův.

Císař František pozdravil svého zetě, francouzského císaře, v Drážďanech, když on na své výpravě do Ruska toto město se svou chotí navštívil. Napoleon pospíchal za svou armádou, kdežto rakouský císař se svou chotí a dcerou, francouzskou císařovnou Marií Luisou na několik neděl Prahu navštívili. Za oné doby zdržoval se v našem hlavním městě velký počet oněch německých Frankožroutův, kteří pro své pikle francouzského vojska vzdalovati se museli. Za to pokračovali zde v Praze ve svých konspiracích proti Napoleonovi, trvajíce se svými zahraničnými, méně kompromitovanými přátely v stálém

styku. Někteří z těchto pánův navštěvovali nyní častěji salon hraběte Metternicha, jenž tehdy všemi přednostmi své osobnosti plnou měrou vynikal. Byl mladý, duchaplný, platil za svobodomyslného a držel, jak povědomo bylo, nitky spolku tří císařů ve své ruce. Metternich, ačkoliv mnohé z těchto pánův ignoroval, užíval jich přece, aby doutnající v Německu nenávist proti Francouzům stále podpalovali. Často ale musel se hněvati na mnohé z těchto agitatorů, kteří slepé zášti své proti Francouzům volnou popouštěli uzdu, nepomníce, že vyzývají tím pomstu mocného onoho muže a správce státu, kdež nalezli útulku, kompromitují. Mezi těmito byl zejmena Gruner, řiditel vyšší policie pruské. Bylť z Berlína uprchl, an mnohé francouzské špehy, kteří mu padli do rukou, beze stopy nechal zmizeti. Jeho lstivost a smělost Francouze nemálo poděsila, proto když Prusko přidalo se k francouzskému císaři a tento Berlín obsadil svým vojskem, vzdal se úřadu a uprchnul do Prahy. Zatím co kapelník Pär z družstva císařovnina hrál na pianě a velkovévoda Vircburský a jiní naslouchali krásné jeho hře, bavil se Gruner s hr. Metternichem.

„Brzo o tom uslyšíte, pane hrabě," pravil důležitě Gruner. „Učinil jsem taková opatření, která tuto metlu boží brzo zahubí."

Metternich lehce kývnul hlavou.

„Moje nitky," pokračoval Gruner ve své řeči, „křižují se ve všech směrech Německa, všude mám své lidi, v Rusku dopisuji si s úřady."

„A Váš záměr?"

„Můj záměr, ano, můj záměr?" usmíval se tajemně a sebevědomě bývalý policejní správce, „nuž, ten záleží v tom, jakmile francouzské vojsko hodně daleko pronikne do Ruska, dát v jeho zádech všechny válečné zásoby zapálit, každý dovoz překazit a zvláště jejich zásoby prachu vyhodit do povětří."

„Dejte pozor," podotknul Metternich, „netlačte se příliš do popředí, aby nepoznali ty Vaše prsty, které nitky řídí."

Chytrácký, samolibý úsměv přelétl přes obličej Grunerův. „Ach což," odvětil s pohrdlivým úsměvem, „vždyť ti Francouzové jsou hlupáci! Všechny povedu za nos. Moje známkové písmo jest tajemstvím, proti němuž ani důvtip nejchytřejšího Francouze ničeho nepořídí."

Metternich nehnul ani brvou. „Nu dobrá, ale přece Vás varuji, máť černý kabinet v Paříži tisíce očí a Francouzové jsou duchaplní lidé."

„Kteří by u nás a hlavně u mne co do mého tajného písma mohli choditi do školy."

Potlesk společnosti, která zatím oddávala se příjemnějšímu požitku hudebnímu, přerušil jejich další tajnou rozmluvu. Pär byl hrál společně s baronem Kraftem, jenž byl taktéž mistrem ve hře na piano. Každý z nich pro sebe improvisoval, ale tak, že oba sledujíce a rozváděníce myšlenky druhého utvořili takto jednotný harmonický celek, jehož účinek na posluchače byl přímo okouzlující. Večerní tyto zábavy trvávaly do pozdní noci.

Výstrahy, jež Metternich dával bývalému řediteli policie, byly ale mluveny hluchým uším, zejmena varoval jej, aby nevěřil hned každému, kdo vydává se za nepřítele Francouzův. Také tomu smál se Gruner, ale brzo dostal jiného poučení. Vláda francouzská čekala tak dlouho, až měla bezpečné listy v ruce, načež proti němu vystoupila, žádajíc na Rakousku, aby jí byl vydán. Rakouská policie, mající taktéž své špehy ve Francii, dověděla se ale o tom ještě v čas, a aby mu jeho papíry a peníze zachránila, zatkla jej a jakožto státního zajatce uvězniti dala v Petrovaradíně.

Napoleon i Gruner, oba zlobili se na ten kousek; onen, že mu ptáček takto uletěl, a tento, Gruner, že ochutnati musel slasti vězení a k tomu ještě za to se poděkovati. Metternich nejednou smával se této nehodě chytráka, jehož záměry ale nicméně na Rusi tak brzo se uskutečnily.

Ulička u Daliborky (bývalá Zlatá ulice).

Ze Svatojirské ulice vedou dvě cesty do výše ležící Zlaté ulice, kteráž nyní nazývá se

ulička u Daliborky.

Jedna cesta vede po schodech nahoru, druhá okolo Svatojirských kasáren. Ulice i ulička jsou slepými ulicemi, pročež nesmějte se a nezlobte obyvatelů, poněvadž staré rady, „nechoditi nikdy touž cestou zpět,“ zde nemůžete uposlechnouti. Zde jest vše v „miniatuře“, náměstí, spojovací uličky i domy v hlavní ulici; zde na př. nárožní dům č. 10. náležel již po staletí klášteru Svatojirskému, jehož úřadníci a také dvůr abatyše zde bydleli. Úřadníci spravovali četné a rozsáhlé statky klášterní a konali dohlídku nad předměstím „na písku“, náležejícím klášteru, vybírajíce ale jen poplatky a činže, poněvadž trestní moc král si byl vyhradil, kteréžto právo později městskému sudí odevzdáno. V 17. věku bydlel zde dvorní truhlář Abraham Štolc, po něm dostala se hodnost dvorního truhláře slavnému truhláři Maximilianu Nonnmacherovi, témuž, jenž zhotovil mistrovské stolice ve chrámu Svatovítském a sdělal překrásné nákresy a návrhy oltářův, kazatelen, zpovědnic atd. pro vzácné nyní dílo. Jeho syn Jiří byl jízdným důstojníkem české komory. Když klášter r. 1782 zrušen, přišel nepochybně i tento dům do soukromých rukou, jako stalo se též s č. 32., jež abatyše Rosenfelsová koupila od jistého písaře u desk zemských, načež po zrušení kláštera přešlo v ruce Jiřího Tanzmanna. Sousední dům č. 31. náleží od r. 1714 kapitole hlavního chrámu a bydlívají v něm ponejvíce kapelníci a hudebníci tohoto kostela. Zde bydleli také za naší paměti známý kapelník hlavního chrámu a hudební skladatel Škroup a zpěvák a bubeník Duffe. Č. 7. náleželo (1383) Václavu Hombovi, synu Vejklína, bývalého holiče císařova, načež přešlo v majetek probošta kláštera u sv. Ducha, Bohunka, příjmím Crispa. V 17. století koupil dům ten hrabě Zdeněk Lobkovic a připojil k fideikomisu.

Z malého prostranství před kasárnami dostaneme se konečně do pravé zajímavé Zlaté ulice. Spíše pak dopídíme se původu domů, než původu pojmenování ulice, leda že by bylo také zde jako na Starém městě, kde vtip lidu nejšpinavějším uličkám dával nejskvělejší jmena, jako na př. Stříbrná, Zlatá ulice.

Pověst, že zde alchymisté Rudolfovi měli své laboratoře, jest právě jen pouhou, ničím neodůvodněnou pověstí. Až pozdě do 17. věku

byla oblouková klenutí severní hradní zdi, nad níž táhla se kolem zámku branná chodba, nanejvýše jen jednotlivými kolnami pro válečné potřeby zastavena.

Za Karla VI. dostali zámečtí branní střelci prostoru mezi obloukovými klenbami, aby si tu vystavěli malounké své domečky a (1780) také povolení, provozovati v prázných chvílích ku zlepšení své výživy bývalé své řemeslo. Byli červeně oděni a měli hlavní stráž ve Scamozziho hlavní průčelné bráně, v černé věži a v Prašné bráně; dále státi měli o velikých slavnostech špalírem ve hlavním chrámu a u Všech Svatých. V r. 1784 byli rozpuštěni a měli nyní plnou volnost, podle svého privileje, z volné ruky dále pracovati. Staří tito veteráni, byliť to ponejvíce měšťané z měst Pražských, prodali neb odkázali své domečky podle libosti, a takž nalezli bychom snad už jen v málo kterém ještě potomky bývalých zámeckých branních střelců. Ostatně bodrý to lid, jenž zde sídlí a ze dne na den žije: dělníci, zedníci a podavači, ale především hrdí páni domácí. V neděli vidíte je vesměs státi neb seděti před svými „domy“, a zatím co četný zástup dětí prohání se a hraje si na ulici, hovoří staří o událostech zámeckých aneb o lidech, u nichž vydělávají sobě chleba. O jiné „otázky“ se nestarají. Ženy spravující domácnost a dívky také celičký boží čas sotva kam přijdou. Hokynáři a hospůdka opatří jim vše, čeho potřebují a oni jsou skromni, přes to že jsou domácími pány a sotva kdy jakého nájemníka k sobě přijmou, nemajíce sami místa na zbyt. Jestiť takovéto obydlíčko sotva 10 stop zšíří, vyplňujíc dokonale obloukové klenutí. Vstoupíme-li do některého z těchto ponejvíce velmi čistě chovaných domků, přijdeme nejprvé do malinké kuchynky, osvětlované okénkem 2 stopy vysokým; téměř kolmý kuří žebřík vede do hořejšího patra, dostávajícího světlo a vzduch bývalou střílnou aneb jedním či dvěma poněkud širšími okny na ulici. Prvějšími vidí do křovím a stromovím porostlého Jeleního příkopu, posílajícího někdy své čtvernohé obyvatele, veliké krysy do jejich sklepů neb níže položených světnic, do nichž vchází se z kuchyně padacími dveřmi a po žebříku.

Jsouce jasně žlutou, bílou neb červenou barvou natřeny, podobají se domky tyto domečkům na jesličkách. Dědicové neb kupci budov těchto nepotřebují také žádných oprav na nich podnikati, přináležíť ta starost zámeckému hejtmanství i mohl bys tedy mysleti, že žijí zcela bezstarostně, ale tomu nezdá se přece tak býti, obávajíť se o svůj majetek, a sice skrze zdravotní komisi, kteráž r. 1869 povážlivě kroutila moudrou svou hlavou, spatřivši tuto osadu 27 domů s tak mnoha obyvateli, majícími celkem jen dvě místa, jež naznačují se obyčejně slůvkem „zde“. Přes tento nedostatek tak potřebné části

domu cení romantický svůj útulek přece po 600 až 1000 zl. Ale útulek takový, a byť nebyl větší slepičí posady, má přece velikou cenu a majitel jeho klidně může ulehat večer k spaní, nepotřebuje obávati se, že mu na činži „se přirazí".

Malá v levo ležící slepá ulička přivede nás ku vchodu staré polokulaté bašty, kterouž mylně nazývají „bílou věží," a kteráž druhdy v sobě zavírala vězení, ale žádného zvláštního jmena neměla. Jedna místnost v ní sloužívala za jakous kapli pro vězně, v níž nalezal se černý kříž se stříbrným spasitelem a dva svícny, pocházející, soudě dle práce, ze 16. století. Kříž a svícny jsou nyní uloženy v kanceláři zámeckého hejtmana a zdobí každoročně zádušní oltář hlavního chrámu. Ve výklencích okenních, nyní v obytné prostory přeměněných, bydlely ještě před málo lety dvě sestry, pravé Sibylly, jež těšily se častým návštěvám dam, i z lepších stavů, kterým prorokovaly z karet. Nyní obyvají tyto prostory ponejvíce jen zámečtí dělníci. Z této bašty vede stará branná chodba až k věži Daliborce i spatřují se zde posud ve starých střílnách dubové čepy, v nichž nalezal se střílnu zakrývající kolotoč. Nyní slouží k pokojnějším účelům, sušíť se zde prádlo.

Brannou touto chodbou, táhnuvší se druhdy až po silnou věž u Prašného mostu, s níž byla spojena, vodíváni vězňové k výslechu aneb také na popravu do úřadu purkrabského. Cestou mohli tito před ukřižovaným ve výklenku bašty naposled vykonati svou modlitbu. Východ zmíněné branné chodby spatřuje se jakožto zřícenina poblíž Daliborky.

Sestoupivše po schodech na ulici, přicházíme opět do ulice Svatojirské. Obrátíme-li se zde k východu, vidíme pnouti se před sebou massivní „černou věž"; mezi ní a protějším domem Lobkovickým uzavírá ulici branská ohrada neb mezibraní. Tato pochází teprve z doby Ferdinanda I. (1568), kdy prastará brána ve věži byla zazděna; má ještě starý ráz, pouze pavláčky zde nepochybně se nalezavší, z nichž na vetřelého nepřítele mělo býti stříleno aneb vařící smůla a voda lita, jakožto nepotřebné odstraněny. Nalezáme podobná obranná zařízení na mosteckých věžích Malostranských, mnohem starších než jest tato hradní.

V domě ku ohradě přistaveném nalezáme ještě zavřené nyní dveře a zazděná okna bývalé strážnice zámeckých branských střelcův, kteří r. 1624 počtem 100 mužů pánům velitelům posádky ve městech Pražských zdáli se dostatečnými, aby hradu uhlídali a ubránili, poněvadž „město Praha není pevností a je silným dosti." Tak odpověděli doslovně onino pánové, když se jich Ferdinand II. tázal,

„neměla-li by opevnění města a hradu se opraviti a rozmnožiti," jak plukovník Albrecht z Valdštejna císaři navrhoval.

Jak zajímavé příběhy mohla by tato branská ohrada vyprávěti! V r. 1616 kráčel ní pán, mající plášť tak vysoko přehozený, že sotva bylo rozeznati jeho, k tomu ještě širokou střechou klobouku zastíněný obličej. Vstoupil poněkud váhavě do brány, pohlédl zpytavě na strážnici a šel pak směle dále. Za malou chvíli se zase vrátil, nalezl ale bránu již zavřenu a střelci obsazenu, načež od důstojníka jmenem stavů zatknut. Byl to známý nám již Václav Kinský, jenž českou kanceláří obeslán, v zámku sice se objevil, ale nedostavil se, nýbrž uprchnouti chtěl do ciziny, k čemuž vše již bylo připraveno. Dvě leta později, v den svržení místodržících z okna, vstoupil Slavata, duchovním podporován, sotva na nohou se drže do brány, aby v Lobkovickém domě hledal úkrytu. Branou touto prchal také zbabělý Bedřich Falcký a Otto z Losu s českou korunou, kterouž jakožto věrný strážce odevzdal na Staroměstské radnici. Tudy také rachotila děla Maximilianova, švédská a v následujícím století francouzská a pruská. Jako ve snu táhnou obrazy tyto před duševním zrakem naším, vidíme i těžké kusy Windischgrätzovy i mužstvo při nich tudy projížděti a na malé baště se stavěti.

Než, my chtěli navštíviti purkrabství a staré věže; kráčíme tedy podél vysoké staré zdi ulicí vzhůru a vcházíme velkými vraty, nad nimiž ve zdi spatřujeme tři v kameně vytesané znaky: pana Adama z Valdštýna, Jar. Bořity z Martinic a Josefa hraběte z Vrtby, na

dvůr purkrabského úřadu.

Dětský smích nás vítá, umlká ale, když vstupujeme, kadeřaví ti smíškové přerušují svou hru na půdě, která tolik krve vpila a kde podnes kopajíce v zemi nalezneme kosti. Po mnohé věky konaly se zde časté popravy, zde na dvoře sťat r. 1498 Dalibor, zde r. 1520 Kostomlatský a jiní a jiní. Ne všichni, kteří zde zemřeli, jsou známi, neboť knihy, v nichž po starém obyčeji jen krátká poznámka o stavu, jmenu, zločinu a spůsobu smrti se uváděla, většinou se ztratily, jen několik málo jest jich v archivu a poslední listiny, které v purkrabství zbyly, byly před mnoha lety roznešeny.

V nejstarších dobách vedla tudy cesta k zadní bráně v černé věži. Zde hned pode zdí stával malý domek Václava, ševce králova, jenž si ho roku 1377 vystavěl a roku 1382 hradnímu soudu prodal. V r. 1390 bydlel v něm Petr příjmím Kuchařek, kastelán.

Purkrabství uzavírá na severu tento neveliký dvůr, jenž dnešního dne má tak klidné vzezření, a i sama ta šedá budova před námi,

tak nevinné a střízlivě na nás hledící, jakoby zdi její nikdy nebyly zřely lidského utrpení, i ona k tomuto klidu a míru přispívá.

V levo, přistavěn ke zdi nádvorní, stojí domek správce domu; poněkud v pozadí, v pravo purkrabství, táhne se stavení, před nímž zelená se malá zahrádka, pojící se ke zdi révou porostlé, v níž jsou dveře, kterými vejíti lze na zeď hradební, po níž přichází se k věži Daliborce. Ke zdi přiléhá jiná větší budova, z níž také jest přístup k černé věži, vedle domu se vypínající. Jednotvárné vzezření tohoto dvora přerušuje poněkud několik ořechových stromů, poskytujících šťavnatou svou zelení a velikým listím milý pohled. Jen jeden z těchto ořechových stromů a sice největší schází, byv před několika lety větrem skácen. Stál u prostřed dvora a byl prý, jak topograf Schaller vypravuje, vinárníkem Janem Herrmannem na témž místě zasazen, kde stálo popraviště, na němž popravena byla vražednice svého manžela, Zahrádková z Eulenfelsu. Až na ořechový strom, který zde rostl, zelenal se a nesl ovoce, až ho bouře zlomila, jest vše ostatní jen pověst, neboť nešťastná ona žena zemřela šílená v jedné z kobek novoměstské radnice. Jsouce nanejvýš zvědavi, vstoupíme také do kolny, okolo níž právě jdeme a nalezneme tam staré kamenné štíty, které nepochybně druhdy krášlily purkrabství a při obnovování byly sejmuty.

Černá věž.

V nejstarších dobách nazývala se tato věž „dolní neb „zadní věž“ aneb „věž u purkrabství“; v roku 1370 ale jmenována hrdě „zlatou věží“, neboť nádhery milovný Karel IV. dal onoho roku špičatou její střechu pokrýti pozlaceným olovem. Název „černá věž“ dostala teprve po vystavění věže Daliborky, jež jmenována z počátku „bílou věží.“ V 16. věku označována také jakožto věž, kde vězněni byli dlužníci.

Když tato věž byla stavěna (základní zdi pocházeti mohou z dob Soběslava I., tudy z let 1125—40) byla zde hradní brána, t. zv. „malá fortna,“ jejíž zbytky, náležející v dobu přechodní, nejdůkladnější náš znatel starých památek stavitelských, architekt Baum, nalezl.

V dřívějších dobách vyčnívala nad vězní zeď vražedná či branná chodba a v nejvyšším patře věže měl hlásný větrné své obydlí, odkud pátral po vůkolí hradním, neblíží-li se nějaký nepřítel.

V roku 1568 byla brána zastavěna a vedle vystavěna nová s ohradou neb mezibraním (propugnaculum). Ze zazděné brány učiněn hrozný tmavý žalář, do něhož vězňové spouštěni býti museli otvorem klenáku.

Často zasáhl blesk tuto věž, r. 1538 ale zapálil a zničil uvnitř vše až na klenutí. Bylo to v den křtu Jana, třetího syna císaře Ferdinanda I., když po celé Praze slavnostně bylo vyzváněno, an v tom přiblížila se veliká bouřka a nad Prahou spustilo se krupobití, které svátečně vyfintěný lid vypudilo z ulic do domů. Tou dobou nalezal se mezi vězni také pan Petr Vosovský, královský dvorní sudí, jenž ale jako jeho spoluvězňové zůstal bez pohromy, vyváznuv s pouhým strachem.

Černá věž s mezibraním.

Onoho roku pozlacené olovo již dávno nebylo na střeše, místo něho leskly se tam pestře hlazené cihly a když střecha opět obnovována, pokryta jest prejzy. V r. 1712 dal nejvyšší purkrabí z Vrtby nyní mnohem nižší střechu znovu pokrýti a větrnou korouhvičku se svým znakem na ni postaviti. Důkladně opravena byla věž teprve r. 1872, při kteréž příležitosti také v jedné ze žalářních cel nalezeny dvě partie starých hracích karet z let 1606 a 16.. od Jana Fletzla v Praze zhotovených. Kteří to neštastníci as ukracovali sobě jimi dlouhou chvíli? Byl to snad Ondřej Mizera, pana Jindřicha z Valdštejna knihtiskař, jenž r. 1616 uvězněn byl pro vytištění dvou knih, jež pán jeho sepsal a které on jsa v jeho službě také vytisknul?

Císař Matyáš cítil se oněmi spisy uražena i dal mu udělati proces. Ale než věc tak daleko dospěla, vydán vězeň Valdštejnovi s nařízením, aby ho později, až jeho pře bude projednávána, dodal opět k soudu. S veselou myslí, jsa nevinen, spěchal propuštěný nazpět do Doubravic, vytrpělť pracovitý ten muž nemalá muka dlouhou chvílí, a nyní byl svoboden a i později nemohla mu žádná vina býti přičtěna, neboť jsa Valdštejnovým poddaným, musel vykonávati jeho rozkazy. Ale pan Valdštejn smýšlel jinak. Ondřej byl jediným svědkem jeho autorství při oněch spisech a jeho výpovědi byly by mohly hraběti spůsobiti nepříjemnosti. Pryč tedy se svědkem, i dal ubohého tiskaře, an po dlouhé době opět poprve v čistém lůžku si hověl, náhle o půlnoci z postele vytáhnouti, svázati a popraviti. Svědek takto oněměl, a pan Valdštýn, — nuž, ten zaplatil jistou část peněz jako pokutu a vše bylo vyrovnáno.

Obyčejně seděli ve světlejších vězeních dlužníci neb menší zločinci a přestupníci zákona. Že tito lidé někdy bývali i dosti veselí, — kdož by jim toho zazlíval. Tam z oné cely zaznívá smích a zpěv, jsou v ní veselí, snad poněkud lehkomyslní chlapíci. Jen jeden z nich tváří se mrzutě, chvílemi i hněvivě, opisujeť cosi z tlusté knihy, z kteréžto práce ho smích soudruhův nemile vyrušuje. „Buďte přece tiše!“ volá na smíšky, „v takovém hluku nemohu ani slůvka rozumně přeložit. Vždyť víte, že chci překladem této důležité, slavným Theofrastem sepsané knihy své vlasti poněkud prospěti.“ Hlučný smích byl mu odpovědí. Muž ten jest zámožný druhdy Bavor mladší Rodovský z Hustiřan, veliký přítel alchymie a adeptův, s nimiž celé své jmění prolaboroval a i svůj statek Radostov prodati musel. Pak pracoval bez adeptův dále, dělal dluhy na dluhy, které domníval se že brzo bude moci zaplatit, an jest již „na pravé cestě“. Ale tato cesta vedla ho přímo do věže pro dlužníky, neboť věřitelé nechtěli déle čekat, i musel se svou lučební kuchyní se rozloučit a putovat do černé věže. Vzal s sebou ku čtení a studiu Theofrasta, ale poněvadž nepokojní soudruhové stále ho vytrhovali, psal Vilému z Rožmberka, prose ho, aby jej dal vsadit samotna do cely, kde by pokojně mohl studovat. Jeho prosbě muselo být vyhověno, neboť vynalezl nástroj, jímž každý, i hvězdářství neznalý, všechny pohyby hvězd na nebi mohl pozorovati.

Snad v této věži také vězněn byl syn Španovského z Lisavy za svou lásku k dceři pražského pekaře, kterouž otec jeho neschvaloval. Soucitný fortnýř pustil ho jednoho dne na čerstvý vzduch a přimhouřil oči, když okolo něho spěchal ven, aby se více nevrátil. Uprchlík uchýlil se s milovanou svou dívkou na Moravu, kde se dali oddati.

Nedobrovolný nocleh měli zde v r. 1535 bratří Oldřich a Smil z Janovic, kteří zemským soudem byli obesláni s nařízením, aby dostavili jistého Jana Zborníka. Bratří dostavili se sice ale bez Zborníka, jehož nechtěli znáti.

Tento Zborník byl onen pod jmenem Jan poustevník známý český bratr, jenž v Jednotě dosáhl hodnosti kněžské a svou výmluvností a ctnostným životem proslul. Jsa poddaným Konrada z Krajku, žil na statcích Sudy z Janovic, jehož oba synové byli statečnými obhájci a podporovateli vyznání bratrského, od Ferdinanda I., katolíkův i utrakvistův krutě stihaného. Jan byl starostou sboru a proto i s bratry Janovickými, svými ochranci, na soud obeslán. „Neznáme žádného Zborníka,“ odpověděl jmenem bratří jich právní zástupce pan Gabriel Klenovský, „také nevíme o žádných nepořádcích v náboženství křesťanském, které by se byly na statcích nemocného našeho pána sběhly.“ Dále pravil, že jistý Jan někdy bývá v Janovicích, ale ten že není jejich, nýbrž pána z Krajku poddaný. Třikráte byli obesláni a dostavili se vždy na minutu, hájíce se ve smyslu právě uvedeném. Po té, ačkoli byli v plném právu, odvedeni do vězení, když se byli prvé čestným slovem zaručili, že se nevzdálí.

Také jeden Trčka z Lipé obýval tuto věž. Byl synem zámožného Jaroslava Trčky, jemuž náleželo Želivo, Ledeč a Opočno a který r. 1567 přijat byl ve stav panský. Syn jeho Jindřich byl již za mládí svého velmi lehkomyslným kumpánem a nadělal množství dluhů, které otec z jeho podílu také zaplatil, ale když r. 1588 dělal závěť, prohlásil syna z prvního manželství za odbyta. Ale přes to dělal tento dluhy dále, odkazuje věřitele na svou macechu Johanku ze Žerotína a když tato se ho odřekla, doufal, že přiměje strýce svého Mikuláše, aby velké jeho dluhy za něho zaplatil. Ale i tento byl neúprosný a zapověděl mu na vždy, aby se k němu hlásil. Tu dali věřitelé Jindřicha vsaditi do věže pro dlužníky, z níž ho roku 1605 smrt vysvobodila.

Zde truchlila (1620) v jedné z těch pochmurných cel Anna Tetovská z Tetova a o rok později naplnila se věž zajatci politickými, kteří podobně jako onino z r. 1547 marně tázali se po příčině, proč byli zatknuti. Jeden z nešťastníkův z poslednějších let byl Sixt z Ottersdorfu, bývalý kancléř Staroměstský, jenž na rozkaz Ferdinanda I. vězněn byl ve vlhkém, plísní a trouchní páchnoucím žaláři. K žádosti mnoha moravských a českých pánův, obávajících se o život výtečného toho muže, dal král, ačkoliv nerad, vězně převésti do dobře střežené světnice v domě písaře při deskách zemských. Ale četné návštěvy, jež tam vězeň dostával, vzbudily u krále podezření, že by mohl leckterá tajemství prozraditi. I dal jej tedy opět vsaditi

do dřívějšího žaláře a za několik dní na to do sklepa, kde právě někteří z nešťastných vězňův, Václav z Jelení a jiní, kteří byli ostře proti Ferdinandovi mluvili, byli mučeni. Domníval se Ferdinand, že hrůza přinutí jej, aby mluvil; ale Sixt vytrval.

Od nešťastného roku 1621 nebyla sice věž bez obyvatelův, ale žádný z nich nebyl osobností vynikající jako prvé jmenovaní. Na jedné stěně žalářní vyryl jeden z vězňů své jmeno František Kovar Bonifant 1768 — snad poslední to vězeň černé věže.

Vrátivše se z tmavých, pochmurných cel černé věže na čisté bílé světlo denní, navštivmež

nejvyšší purkrabství.

Budova tato, zahalená děsně romantickým závojem nejrozmanitějších pověstí o podzemních chodbách, padacích dveřích a spráchnivělých kostech, vypadá, jak již řečeno, velmi střízlivě, pozbylať nadobro někdejší své význačnosti. Stavba pochází ze 16. věku a provedena byla Vlachem Venturou v r. 1555.

Domníváme se, že jest to týž stavitel, jenž mladšímu Janu z Lobkovic vytvořil nádhernou onu budovu ve městečku Hradčanech, budící podnes svou lepotvárností pozornost každého vzdělance (nynější Schwarzenberský palác). Jan mladší z Lobkovic, té doby nejvyšší purkrabí, dal nejv. purkrabství, požárem z r. 1541 silně spustošené, obnoviti; nalezáme také mezi zbylými dvěma znaky na průčelí znak jeho a nad ním ukazují nám hlava kančí a lev znak Lva z Rožmitálu. Též máme za to, že byla budova prvé mnohem větší a v romantickém slohu gotickém vystavěna, každým spůsobem ale, jak duch oné doby vyžadoval, na obranu poblíž stojící branní věže zařízena a opevněna. Vůbec provází pověst tuto část hradu nejromantičtějšími příběhy, ukazujíc na doklad leckteré zbytky, spadající prý až v nejstarší doby sv. Václava.

Tak prý Mnáta, vnuk kněžny a věštkyně Libuše, sbourati dal vystavěný od ní srub a kázal na jeho místě zřídit dům kamenný, ku kteréžto stavbě dováženy kameny z blízkých lomů petřínských. Dům, jenž prý v těchto místech stával, určil pro svou choť Střislavu a jejích 10 panenských služebnic, svěřiv jí také soudní moc nade všemi ženami českými, kteréž nepochybně, jakožto potomkyně Vlastiny, Šárčiny a jiných bojovných dam, stále ještě nechtěly sklonit šíji pod jho mužské. To prý mělo zase za následek vzpouru mužův, kteří sotva dobyté právo své viděli opět skráceno, tušíce již nový výbuch povstání ženského, i stálo knížete velkého namahání, než je přesvědčil, že opatření to jest naopak velmi moudré a že knížecí soudkyně i deset jejích přemoudřelých, v ženské logice zběhlých

rádkyň z nedostatku potřebné síly co nejdříve soudcovský svůj úřad složí a mužům přenechají. Uváživše přednešené důvody a uznavše je za trefné, dali mužové knížeti své svolení. To stalo prý se v r. 788, měsíc a den se neudává.

Dále vypravuje pověst, že Mnátův nástupce vévoda Vojen r. 817 založil nový hrad a sice na místě, kde stojí nyní nejv. purkrabství a Lobkovický dům, kterýžto hrad sv. Václav svého času opět silně opevnil, aby měl bezpečný útulek, kdyby snad pohané jej přepadli. V tom mohlo by být trochu pravdy, jmenujeť lid podnes tuto část hradu „hrad sv. Václava,“ jakož také staří kronikáři celý hrad tak nazývají. Později zdá se, že zde sídleli župani hradu Pražského a když knížata silně obmezila přílišnou moc těchto pánův, jimž příslušela výkonná moc a správa vojenských záležitostí v jich kraji čili župě, nastoupili purkrabí na jejich místo. Tak byli za Václava I. často dva, někdy i tři purkrabí, a byl-li kníže na polní výpravě za hranicemi, museli kromě většího počtu určených k tomu obranců také Němci pražští vypraviti 10 dokonale vyzbrojených mužů ku střežení hradu. Otakar II. ustanovil dokonce 10 purkrabí, každého s 30 muži, svěřiv jim péči o bezpečnost hradu. Důležitý byl tento úřad v čas válek občanských po vymření rodu Přemyslova. Tu byli na př. udatný Vítek, syn Vojíře z Landštejna, jemuž nepřátelská Jindřichu Korutanskému šlechtická strana odevzdala zámek, a Heřman ze Zvířetic, purkrabími v nepokojném, krvavém roce 1309. Příchodem Jana Lucemburského nastal na nějakou dobu pokoj, který ale za dalšího panování dobrodružného krále častěji byl přerušen, až Karel jako spoluvladař také úkol prostředníka konal a upravil koleje, v nichž zákonná moc zvolna sice ale bezpečně se pohybovala. Ježto královský hrad zatím silně byl sešel, dal ho Karel znovu vystavěti, a aby stavba rychleji pokračovala, přesídlil se r. 1333 do purkrabství. Tou dobou byl zakladatel městečka Hradčan, pan Hynek Berka z Dubé, purkrabím hradu Pražského.

V r. 1335 zažil Karel IV., tenkráte ještě markrabí Moravský, v purkrabském domě děsnou noc. On a průvodčí jeho Bohuslav z Vilhartic přijeli pozdě večer z Křivoklátu do Prahy a sestoupili v tomto domě. Odebrali se ihned na odpočinek, Karel ulehl na lůžko v zadu stojící, Božek pak na přední postel v téže komnatě. V komnatě hořelo několik svící a v krbu vesele plápolal oheň, bylotˇ v zimě. Dlouhou jízdou za mrazu unaveni, počínali již usínati, an zaslechli kroky, procházející nevelkou komnatou. Jediným pohledem přesvědčili se oba, že v komnatě nikoho není a že dveře i okna jsou zavřena. Očekávání věcí, které díti se budou, zaplašilo spánek s jejich víček nadobro. Oba usedli na svých postelích a Karel roz-

kázal Božkovi, aby se podíval, co to jest. Vilhartický uposlechl, hledal po celé komnatě, ohmatal okenice a dveře a přihodiv několik polen do krbu, rozžehl i ostatní svíce. Po té vzal s lavice, kde stály koflíky a konvice s vínem, jeden a naplniv jej, vypil až na dno. Postaviv koflík před světlo na stůl, opět ulehl. Karel ale zahalil se ve svůj plášť a zůstal v posteli seděti, napnutě poslouchaje. A opět šlo to komnatou zvolna a vážně; tu náhle koflík na stole překocen a letěl přes postel Božkovu až ke stěně a sice s takovou silou, že odraziv se, až u prostřed komnaty na zem dopadl. Oba pokřižovali se a konečně unavením přemoženi usnuli a spali až do bílého rána, kdy vstoupivším sluhům ukázali ležící na zemi koflík.

Lid klade tuto pověst do nízkého domku, známého jmenem „císaře Karla kancelář", jehož jedno okno jde do zahrádky, před Daliborkou na hradní zdi se nalezající. Za syna Karlova Václava IV. byl zde na rozkaz tohoto na krátko vězněn děkan hlavního chrámu Bohuslav, jejž král ve známém příběhu s Janem z Pomuka, Mikulášem Puchníkem a j. do krve zbil. Té doby byl Petr z Vartenberka a na Kosti purkrabím zámeckým, rozhodný to nepřítel králův a stoupenec jednoty panské, snad proto, že Václav důležitý úřad purkrabský byl udělil panu Purkhartovi z Janovic. Purkhart stál za všech okolností věrně při nešťastném svém pánu, pročež jej také jednota panská velice nenáviděla a smlouvou, kterouž Václav přinucen podepsati, úřadu zbavila, odevzdavši jej násilnickému a ctižádostivému Jindřichu z Rožmberka. Rožmberk, jenž zajetím královým nejvíce byl vinen, snažil se nyní opět získati jeho milost, ale marně, král nechtěl ho ani viděti a litoval jen svého miláčka Purkharta, jenž byl první onu hodnost v zemi ztratil. Přízeň králova stála ale miláčka jeho život, zabilť jej Hanuš z Trapen na Karlštejně r. 1397. Stará jednota panská počala se opět hýbati, an Václav nechtěl plniti vše, co na něm žádáno. O pět let později zavezl Zikmund bratra svého jako zajatce do Vídně. V Praze panovala pak opět hrdá šlechta a nade všemi Jindřich z Rožmberka, ale radost jeho netrvala než asi dvě leta. Václav uprchl šťastně ze zajetí a ujav opět otěže vládní, sesadil Rožmberka a povolal Jana Krušinu z Lichtenburka na jeho místo, propůjčiv mu spolu i hodnost nejvyššího písaře zemského. Krušina zůstal v úřadě až do r. 1407, načež vstoupil na jeho místo Lacek z Kravař, věrný přítel Husův a o pět let později Jan z Hradce.

V r. 1414 spatřujeme vysoce vzdělaného Husitu Čeňka z Vartenberka stěhovati se do purkrabství. Rozpálen hněvem nad smrtí přítele svého Husa, vyzval všechny stejně smýšlející věrné Čechy, aby dostavili se na veliký sněm, na němž přítomen byl také zemský hejtman Moravský Lacek z Kravař. Oba přátelé umluvili se o potřebných opa-

třeních, aby se koncilu Kostnickému dokázalo, že největší část šlechty stojí po straně Husově. Tato ihned přistoupila k novému spolku a Čeněk, Lacek z Kravař a Boček starší z Poděbrad považováni za jeho hlavy. Nadšení bylo všeobecné a tak veliké, že páni ihned podepisovali list ke koncilu, načež spěchali domů konati přípravy, aby nepřátelům nové víry s důrazem se mohli opříti. Čeněk z Vartenberka stál věrně při Pražanech a tak zajal při hostině i oba své strýce Jana Chudobu z Kalska a Zikmunda z Vartenberka, již byli podvůjci jeho vojska a horliví katolíci a kteréž sváděti k věrolomnosti, bránilo mu rytířské smýšlení. Zaslav králi ještě svůj odříkací list a odznaky řádu dračího, rozvinul na věžích prapor s kalichem, jenž ale za málo neděl opět zmizel, když p. Čeněk, rozhorlen řáděním luzy, opět ku králi se přidal a hrad katolickému pánu, Vilému Zajíci z Hasenburka vydal (1420).

V roce 1431 nastaly jiné časy, Oldřich z Rožmberka stal se purkrabím, pak přišel Menhart z Hradce (1436—48) a když tento uvězněn, Zdeněk ze Šternberka, příbuzný Jiříka z Kunštátu, dobyvatele Prahy (1448). V roce 1470 byl purkrabím pan Jan Jenek z Janovic na Petršpurku, známý svým směšným ústupem z nezdařeného oblehání Ostrovce.

Měly-li děsné žaláře hradní za dřívějších knížat a purkrabí málo obyvatelů, naplnily se za to tím více za Lva z Rožmitálu a v době Vladislavově. Zatýkání a popravy byly v oněch dobách stále na denním pořádku, a sice jednak následkem různého výkladu zákonův, jednak za příčinou nešťastných sporův hrdých měst se zpupnou a půtek milovnou šlechtou a z nekonečných těch zmatkův vzniklé demoralisace obyvatelstva. Nabodnutí, lámání kolem, čtvrcení byly nejobyčejnější tresty smrti, používání mučidla soukromou zábavou, kteráž se skorem každému vězni lidumilně dopřávala. Dvůr sám i sklepy purkrabství mohly by o tom vypravovati.

R. 1547 naplnily se všechny pevné prostory této budovy uvězněnými měšťany a ve sklepě, kde jindy ležívalo víno, byli nejvzdělanější z nich mučeni. Té doby panoval Ferdinand I. a bodrý Volf Krajíř z Krajku a na Nové Bystřici byl purkrabím, po něm přišel Jan mladší Popel z Lobkovic na Horšovu Týnci a 1570 Vilém z Rožmberka. Po jeho smrti zůstalo místo to některou dobu neobsazeno. Když Filip Lang stal se komorníkem, dával zde často zavírati osoby, které ho pohněvaly, podpis k takovým násilnickým kouskům dostal snadno. Tak uvězněn v jednom z odporných těch žalářů, byv od Langa obžalován, také komorní topič Blahel. Lang chtěl ho ale navždy odstraniti i vyzval zámeckého hejtmana Černína, aby ho dal

zardousit. „Přineste mi rozkaz císařův," odvětil tento, „pak ho dám oběsit a nebudu míti žádné odpovědnosti."

Teprve r. 1608, v době náboženského vření, jmenován Adam ze Šternberka, muž pro svou opatrnost a moudrou umírněnost také u protestantů vážený, nejvyšším purkrabím. Dlouho vzdaloval se Šternberk stále pevněji vystupujícího spolčení katolíkův ku zmaření majestátu. Konečně byl přece v tajemství to zasvěcen. V lednu 1611 přestěhoval se z Újezda, kde bydlel, do bezpečnějšího purkrabství. Svým lidem nad tím udiveným odpověděl smutně, že „brzo as nastanou zlé, krvavé časy." A také nastaly, byvše zahájeny vpádem Pasovských.

Od r. 1603 bydlel zde také purkrabí Jakub Menčík z Menšteinu, muž nízkého rodu, jenž z úřadu královského prokuratora povznesl se až na hodnost purkrabskou. Byl to nadmíru veselý chlapík, jenž denně od své drahé choti slýchati musel manželská kázáníčka, která on ale z pravidla vždy zase zaspal. Jak často musela mu připomínati, že jest „rodilou Pětipeskou" „To, milá ženo," odpověděl suše, „vyčtla jsi mi dnes už po třetí!"

„A nestydíš se," pokračovala rozzlobená paní ve svých výčitkách, „jakožto prokurátor, nyní purkrabí, mající za manželku šlechtičnu, nespokojiti se s jednou ženou a držeti si ještě milenku?"

„Oh!" zvolal Menčík s truchlo-směšným pathosem, „kdo smí tvrditi, že královský purkrabí nemá paní prokuratorky již dosti?" Nedbaje její žárlivosti a jejích výčitek, nevzdal se Menčík svého milkování, až smrt něžným jeho citům učinila konec (1614.)

Po svržení místodržících z okna musel zámecký hejtman Diviš Černín zde znovu složiti přísahu věrnosti ku králi a stavům.

Když odstoupil Adam ze Šternberka a do hradu Pražského vešel Bedřich Falcký, přistěhoval se také nový purkrabí do této budovy, bohatý pan Bohuchval Berka z Dubé, jenž rok na to i se svou rodinou se zimním králem musel prchati. Po té obsadilo purkrabskou budovu císařské vojsko.

V lednu 1621 otevřelo se jedno z dobře opatřených sklepení, aby pojalo slavného Haranta z Polžic; nalezl zde již soudruha v utrpení, 70letého Viléma Konecchlumského staršího z Konecchlumu. Harant byl právě na svém zámku, když pro něho přijel kornet jezdcův se zatýkacím komisařem, plukovníkem Albrechtem z Valdštejna v čele a jej jako vězně odvedl do Prahy. „A proč jste neuprchnul?" zvolal na něho Konecchlumský.

Harant pokrčil ramenoma — „neměl jsem peněz — také podepsal jsem Lichtensteinský revers a zůstal v důvěře na svém zámku."

„Abyste vstoupil na popraviště!" podotknul Vilém.

„Přece se snad neodváží, bez soudu nás dát popravit!" odvětil poněkud zaražen Harant.

„Rytíři," pravil na to Vilém trpce, „kdy tázali se oni po důvodech, měli-li moc a osobu ve svých rukou?"

Harant, jsa veden k výslechu upamatoval se tohoto rozhovoru. Hájil se jak mohl. Vyslýchající ho soudcové položili mu semo tamo nějakou otázku, pak se zamlčeli, vyvraceli jeho odpovědi a dali ho odstraniti. Dne 19. června ráno přivedeni oba vězňové opět k soudu, kdež jim jednomu po druhém přečten rozsudek a důvody, z kterých byl vynešen. Harant a Konecchlumský byli odsouzeni k smrti mečem. Žádali za kněze své víry. Přišel, byl to farář Jiří Dikastus. S truchlivým obličejem přijal jej Harant. „Ach!" zvolal, „mám umříti a nevím proč. Přečtli mně dva důvody, o nichž jsem se domníval, že jsem je při výslechu nadobro vyvrátil. Vytýkali mně, že jsem s ostatními šel oblehat Vídeň a do oken, kde sídlel císař, dal střílet. Druhý důvod byl, že jsem, ač králi již dříve přísahou zavázán, přece přijal předsednictví v české komoře. A já jsem to učinil v nejlepším, prostředkujícím úmyslu; neboť jiný by zajisté jen protestantské kněze byl obdařil, ale já jsem i katolickým deputát poukazoval."

„A mne," ujal se Konecchlumský slova, „mne obžalovali, že jsem jednal s markrabím Krnovským a tím zemi zradil a nepřátelům císaře pomahal. Ale já onoho knížete ani neznám."

Oddány ve svůj osud opustily tyto oběti zvrhlého soudu v neděli večer dne 20. června v průvodu ozbrojených jezdců̊v purkrabství.

Ale i jiní ještě vězňové byli zde držáni v tuhé vazbě, byli to Vilém starší z Lobkovic, Pavel z Říčan, Václav Šťastný Pětipeský, Jan Vostrovec a Bernard Pětikostelský z Pětikostelí. Byli odsouzeni dílem k mnohaletému, dílem k doživotnímu žaláři. Marně žádaly jich manželky knížete Liechtenštejna, aby muže jejich propustil do vězení domácího, jako stalo se u jiných vězňův, na př. Eliaše staršího Rozína z Javorníka, Theodora Sixta z Ottersdorfu, nabízejíce zárukou své a svých dětí jmění, a kdyby i to nestačilo, že samy se chtějí dáti za rukojmě. Prosby jejich byly podle císařských rozkazův zamítnuty a vězňové odvedeni do Zbirova (1622, dne 29. dubna). Za rok na to byli Pětipeský a Vostrovec propuštěni na svobodu.

Adam ze Šternberka nastoupil 1620 opět ve svůj úřad; po něm přišel (1627—1638) Adam z Valdštejna na Hrádku Sázavském. Znak jeho jest dosud nad branou na velké ohradní zdi, kdež také hrabě Jaroslav Bořita z Martinic svůj znak vedle dal umístit. Zastával tento úřad až do roku 1649, kdy zemřel.

Po Oldřichu Krakovském z Kolovrat, jenž byl velmi nábožný, jmenován hrabě Bernard z Martinic, jenž jakožto komisař v prudkém

sporu mezi arcibiskupem hrabětem Arnoštem Harrachem a císařem s jedné a jezovity s druhé strany snažil se docílit shody. Zemřel r. 1685, načež úřad nejvyššího purkrabí zastával až do roku 1703 Adolf Vratislav ze Šternberka. Znám jest jeho nádherný vjezd do hlavního města, při němž všechny měšťanské setniny se súčastnily a lidé svátečně oblečení špalír tvořili, do téhož města, do něhož dřívější jeden nejvyšší purkrabí (Lev z Rožmitálu) po celých 10 let ani nohou vkročiti se neodvážil. Hrabě Heřman Černín vstoupil po smrti Šternberkově na jeho místo a setrval na něm do roku 1710. O dvě leta později dal nově jmenovaný nejv. purkrabí hrabě Jan Josef z Vrtby budovu samu i přilehající k ní černou věž, tou dobou ještě leckterého hosta přechovávající, obnoviti a svůj znak vedle znaků dřívějších svých předchůdcův do zdi umístiti. V roce 1734 nalezáme zde hraběte Jana Arnošta Schaaffgotsche v úřadě nejvyššího purkrabí. Ale nebyla to již někdejší, téměř královská moc, která odtud se konala, bylať velice přistřížena, obmezujíc se již jen na dlužní a jiné úpisy listem a pečetí, dále prohlídku vězení, vydávání zatýkačů při úpisech dlužních a jiných, veskrze jen pokud šlechty se týkalo.

Při tomto soudě zasedalo jakožto radové šest rytířův a osm měšťanův. Když císař Leopold II. v r. 1790 po smrti bratra svého Josefa II. vstoupil na trůn český, nevěděl shromážděný tehdy sněm co rychleji činiti, než složiti na stupních trůnu stížnost, ve kteréž mezi jiným žádal za navrácení „práva," aby příšerná bílá věž opět sloužila za vězení pro šlechtu a aby opět zavedeno bylo „a paribus curiae".

Schaaffgotsch přišel v nešťastnou, oné z r. 1619 podobnou dobu. Spojená vojska Francouzův, Bavorův a Sasův přitáhla ku Praze, jíž se zmocnila, načež Karel Albert, kurfiřt Bavorský, dal si od stavů holdovati. Všichni, jichž statky byly v rukou nepřátel, dostavili se k holdování do Prahy; Schaaffgotsch, jenž uprchnul do Vídně, zaslal svému synu plnou moc k holdování.

Když Chevert z Prahy odtáhnul, hned druhého dne, jmenován navrátivší se zatím nejv. purkrabí patentem jediným správcem všech záležitostí zemských a všem v Praze meškajícím stavům, obyvatelům městským i venkovským, pod těžkými tresty zapovězeno vzdáliti se z Prahy a všechny úřady suspendovány. Prohlášen pro Prahu stav výminečný. Na to sestavena za předsednictví nejv. purkrabí vyšetřovací komise, jejíž předsedou jmenován hrabě Breda a kteráž odsuzovati měla ty, kdož Karlu Albertovi holdovali a vůbec přidavše se ku straně kurfiřtově proti císařovně se prohřešili. Obžaloba zněla na velezradu. Král. prokurator dr. Kristian Stroltz byl žalobníkem.

Marně zvolal neohrožený baron Karel Deym na vyšetřujícího komisaře, „že nejsou žádnými zrádci a kdyby byli, že sedí v jich středu mnozí, kteří se dopustili téhož zločinu.“ Marně odvolával se na podmínky kapitulace, maršálkem knížetem z Lobkovic dne 26. prosince 1742 podepsané a obsaženou v prvním článku všeobecnou amnestii — nic nespomahalo, jak Deym tak většina ostatních obžalovaných byli odsouzeni. Užito dokonce i mučidla. Mnozí byli teprve při vtrhnutí Prusův osvobozeni. Škoda, kterouž dvorní komise zabavením statků šlechtě učinila, páčila se na 6,800.000 říšských tolarů. Děti mnohých měšťanův musely jít žebrotou.

Následující nejv. purkrabí hrabě Filip Krakovský z Kolovrat (1748—1771) musel v r. 1742 dáti se jakožto zastavenec s Francouzy na velmi nemilý pochod. Maje k rozkazu svého dvora odvesti francouzské vojsko z města Lobkovicem oblehaného, Belleisle dal v noci z 16. na 17. prosince 40 nejpřednějších obyvatelů města a mezi nimi také hraběte Filipa z Kolovrat zajmouti a jakožto zastavence na svém, útěku podobném odchodu do Chebu odvesti. Že cesta tato nebyla nejpříjemnější, dokazuje ztráta 12.000 mužův, jimž z větší části umrzly ruce a nohy. Po Krakovském stal se nejvyšším purkrabí kníže Karel Egon z Fürstenberka. Jeho znak spatřuje se taktéž nad branou ve zdi. Za něho byla k ponuknutí majitelů domů na Příkopech na Novém městě tato třída, dosud ještě v nejprimitivnějším spůsobu se nalezající, ovšem na útraty Nového i Starého města, jakož i majitelů domů, srovnána a stromy osázena (1781).

Za hraběte Františka Antonína Nostice byl roku 1783 dne 14. dubna dvorním nařízením nejvyšší purkrabský úřad zrušen a záležitosti jeho král. českému zemskému právu odkázány; novější listiny a spisy přeneseny do všeobecného zemského archivu, starší jednak spáleny, jednak zde ponechány. Nyní nalezá se zde správa zemských statků. Litost pojímá navštěvovatele, jenž pozoruje a budovu pod tlustým šedým nátěrem objeví ještě stopy starých rustik. Také staré obruby okenní otlučeny, aby udělaly místo moderním rámům. Kde jsou bohaté štíty? Byly snešeny, jako tak mnohé jiné, co Ventura považoval za krásné, naše století ale za zbytečné. I část budovy samé byla stržena a místo ní nízký domek vystavěn. Dosud viděti jest vysoko nahoře zazděné dveře. Schodiště jest ještě staré, stupně jsou massivní dubové a na kamenném okenním pažení spatříš ještě semo tamo staré vytesané znaky.

V prvním patře vstoupíme do nevelké předsíně, kteráž druhdy byla klenuta, nyní ale má prostý rákosový strop. Stěny i strop jsou obíleny. Pověst vypravuje, že zde často konány popravy a posud ukazují se tmavější skvrny pod obílením, poblíž dveří, jimiž přichází

se do sentenční čili zelené světnice, jak se nyní nazývá. Ve větší světnici s nízkým stropem nalezají se nyní jen staré, spisy naplněné regály. Na stropě spatřuje se freska, představující rozsudek Šalomounův a pocházející nepochybně z druhé polovice 17. věku. Druhé dveře vedou k pokladně. Vrátivše se nazpět, přijdeme v pravo předsíní do bývalého archivu, nyní kanceláře. Ze světnice této vedly ještě před r. 1869 čalounové dveře na schody s odpočivadly; vedle

Poprava na krvavých schodech.

schodů byla ve zdi široká trouba vedoucí až do sklepa. Tyto schody nazývaly se „krvavými schody“ a byly také chodbou se starou brannou chodbou vedoucí ku věžím spojeny. Vězňové byli vodíváni po oné chodbě a schodech nahoru do sentenční světnice, kde jim ohlášen rozsudek, načež opět odvedeni na schody, kde na jednom ze širokých odpočivadel čekal již kat na svou oběť. Tělo popraveného spuštěno pak zmíněnou troubou do sklepa. Tento ve skále vylámaný a klenutý sklep prostírá se pod celou budovou. V pravo i v levo vysekány

jsou polokulaté výklenky, k západu vedou schody do jiného, ještě hlouběji ležícího sklepa.

Skalní tato prostora sloužila k nejrozmanitějším účelům: za žalář, mučírnu, k uschovávání soudních spisů a k ukládání — vinných sudů. V minulém století prodávalo se zde každou středu a sobotu k rukoum nejv. purkrabí víno, žejdlík po 6 krejcařích. Červené víno bylo tak výborné, že je i nejvyšší purkrabí Kolovrat a Fürstenberg při tabuli pili.

Stará baštová zeď.

Okolo kvetoucího bezu přijdeme dveřmi ze dvora purkrabství na starou baštovou zeď, táhnoucí se od černé věže až k severnímu rohu hradu, kde obávaná druhdy žalářní věž Daliborka z hloubi se vypíná. Pusté jindy prostranství proměněno jest nyní v zahradu, rozdělenou v malé trávníky, jichž okraje vroubeny jsou pestrými dítkami jara, kývajícími tak vážně svými hlavinkami, jakoby zasvěcena byla v tajemství, jež hluboko v zemi dřímají a z nichž to milé sluněčko je bylo vylákalo na boží svět. Pověst o chodbě v této zdi není as bezpodstatná, jakož i jiná, vypravující o jakés popravě. Část tohoto místa byla zastavěna a podnes viděti lze šedofialové zříceniny s okny, zazděnými dveřmi a sklepeními. Romantikové, malíři i básníci naleznou zde dosti látky pro svou obrazotvornost. Mezi zříceninami jest útulné místečko, zastíněné štíhlou břízou a obklíčené tmavým křovím a nízkými ořešníky. Hledíme-li v pravo přes pažení hradní zdi dolů, spatříme mocnou nárožní věž a z hloubi Jeleního příkopu vyčnívající skálu, na níž spočívá; vidíme též malá zamřižovaná okna ve věži a písmeno W. označující jmeno druhého Vladislava. Dále pozorujeme protější, stromovím osázené návrší Jeleního příkopu a vyčnívající nad vrcholky stromů „Ferdinandeum". Ze sadů pro lid vede nová Chotkova silnice dolů, podél úpatí Svatováclavské vinice do dolních ulic města.

Však obraťme svou pozornost ku oné zřícenině jakés budovy s mocnými zdmi, okny a dveřmi, do níž hořejší část věže na polo jest vestavěna. Slavata, popisující kus nadmíru zajímavé, poněvadž velice pohnuté doby tehdejší, podává zprávu také o této budově před Daliborkou. Snad nalezalo se v těchto mocných zdech ono sklepení, v němž vězňové bývali mučeni a snad proniknul i těmito okny mnohý zoufalý výkřik až k uším zvědavců, ležících dole v Jelením příkopě ve stínu hustého křoví, aby v zamřižovaném okně ve věži spatřili obličej některého z uvězněných.

„Slyšíte, jak Dalibor hraje na housle?"

„Ano, ano, zajisté ho hodně vysoko vytáhli a k tomu ještě kámen na nohy mu přivázali."

„A proč to?"

„Bloude, proč? Aby lépe mohl housti."

Snad udál se v této nyní sbořené budově hrdinný skutek, o němž nám kronika z r. 1558 vypravuje. Onoho roku uvězněn byl Jan Prostiborský ze Šonova; vyslechnuvše jej a nevědouce dobře, mluvil-li pravdu či lež, usnesli se soudcové, dáti jej na skřipec.

Prostiborský byl tudíž ze svých šatů svlečen a s rukama na zad svázanýma od kata veden k osudnému žebříku; na tomto bylo nahoře upevněno kolečko, s něhož visel dolů provaz, který zavázán okolo pěsti nešťastníka, vymknouti mu měl ruce vzhůru, načež vytahován vždy výše, podle toho, jakého stupně bylo mučení neb jak vypovídal.

Kat byl právě svou oběť upevnil k provazu a čekal, až mu bude dáno znamení, aby počal děsné své řemeslo, an vězeň vyplivnul

Hradební zeď a Daliborka.

cosi na zem; upozorněni množstvím vyplivnuté krve, přihlédli přítomní blíže a shledali, že jest to ukousnutý jazyk. Soudcové, zděšeni nad tímto skutkem, dali vězně odvázati, i přinešen mu papír a pero, aby udal, proč tak učinil. „Pověděl jsem vám pravdu," napsal, „ale mučením byl bych snad nucen říci lež!" Prostiborský byl sice vyhojen, zemřel ale za málo měsíců následky hrdinného svého činu.

V roce 1611, brzo po odchodu Pasovských z Prahy, přivedena sem důležitá oné doby osobnost: císařský tajný a appellační rada František Tycho Gansneben Tenagel z Koupů, bavorského knížete Arnošta, kurfiřta a arcibiskupa Kolínského komoří, arciknížete Leopolda biskupa Pasovského a Strassburského tajný rada a kancléř. Všechny tyto hodnosti nemohly jej zbaviti mučidla. Bylť, jak vypravuje Slavata, s tajnými rozkazy od císaře Rudolfa vyslán k některým kurfiřtům a jiným pánům a odešed se zbožím, od Pasovských Pražanům uloupeným a z Prahy v silném průvodu ozbrojenců odváženým, dostal se až do Velvar; tam ale byl od Viléma Kinského, jehož Staroměstští za ním byli vyslali, dostižen, z postele vytažen a do Prahy nazpět dopraven. Byv na Starém městě jmenem protestantských stavů vyslýchán a zmučen, měl udati všechny, kdož účastnili se spiknutí o vpád Pasovských. Ve svých výpovědích jmenoval Slavatu a Martinice, kteří v spiknutí to byli zapleteni a s arciknížetem Leopoldem měli rozmluvy.

Okolo velkého dubového stolu seděli páni radové úřadu purkrabského, utrakvistickými stavy jmenovaní komisaři ze stavu panského a rytířského, pak tři právníci Starého a Nového města a Menšího města Pražského. Slavata, pohnán na soud, dostavil se se svými právními zástupci panem Jáchymem z Těchenic, prvním prokuratorem v království Českém a drem. Ponsonem. Zrak jeho utkvěl ihned na děsném koutě, kde nedaleko kamen šikmo opřen byl žebřík; na něm stál Tennagel s rukama na zad svázanýma, maje na sobě jen košili, spodky a punčochy. Za žebříkem čekali dva katovi pacholci. Nejprvé promluvil k pánům prokurator, prohlásiv, že sice Slavata, mocí svého úřadu jakožto karlštejnský purkrabí nemusel se dostaviti, ježto ale Tennagel z nepravých věcí jej viní, že po obecném právním obyčeji žádá, aby vězeň vinu do očí mu potvrdil. Po té přečtěny výpovědi vězňovy učiněné před mučením, mezi mučením a po mučení. První výpověď udávala, že arcikníže Leopold o všech tajených usneseních dostával zprávu od pánů Berky, Slavaty a Martinice; mezi mučením a po mučení vypověděl totéž. Na to dr. Ponson jmenem Slavatovým prohlásil, že vše to jest lež, nechť tedy Tennagel vyzná, která tajemství vyzradil. Tennagel, tázán, odpověděl, že ví jen tolik, kterak pánové: Berka Ladislav s rudou bradou, pan Smečenský a Vilém Slavata arciknížete navštívili.

„A proč tedy,“ tázal se Slavata popuzen, „na mne žalujete, an nevíte, co jsem s arciknížetem mluvil?“

Protestantští pánové, kteří na Slavatu velice byli rozhořčeni a doufali, že při této příležitosti budou moci se ho chopiti, nemálo tím byli popuzeni i žádali na Tennaglovi, aby dřívější své výpovědi

stvrdil přísahou, čehož on ale neučinil řka, že může jen odpřisáhnout, že onino pánové sice Leopolda navštívili, nikoliv ale, co mluvili. A tak zmařeny jsou k veliké mrzutosti protestantských pánův všechny proti Slavatovi a Martinicovi mířené obmysly. Oba pánové ale žádali, aby celý výslech i s důkazy jich neviny zapsán byl do knih a jim dán byl ověřený opis. A teprve pak mohli oba pánové opět zasedati na sněmu. Slavata vysvětluje nám zároveň příčinu, proč protestantské panstvo na něho a Martinice bylo zanevřelo, proto totiž, že oba pánové všeobecnou amnestii císaře Rudolfa II. (1609) a majestát nechtěli podepsati. To byla také jedna z žalob v den jich svržení z okna proti nim pronášených.

Daliborka.

V r. 1496 padlo lešení nové věže, jež sloužiti měla bezpečnosti hradu a zároveň též za nucený pobyt pro zločince. Král Vladislav, jenž vůbec hrad uvedl v lepší stav zřídiv v něm nádherné sály a komnaty, chtěl také zevnějšek jeho okrášliti a dal věže obehnati hradními zdmi a také omalovati. Nová věž, vystavěná nepochybně na místě nárožní bašty, nazývána tehdy pro své světlé kamení neb maltu také „bílou věží“; ježto pravá bílá věž stála uprostřed hradu a nová nebyla ještě uvnitř hotova, čekali lidé na nešťastného vězně, který jakožto kmotr věže první bude ji obývati. Než pozornost lidu obrácena zatím na jiné příběhy; tu dál se nádherný vjezd krále Vladislava se skvěle oděnými jeho Uhry, tu zase onen tří cizích biskupů, pak horlili lidé na nového administrátora konsistoře Jakuba ze Stříbra, o němž pravili, že jest neupřímný a pikartům nakloněn. Po té přihodilo se, že zajata byla rada Starého města Pražského a kupec Svátek s jinými ještě měšťany, kteří na cestě do Frankobrodu v Sasku na jednom zámku byli uvězněni. Lidé přáli Svátkovi tuto nehodu, an byl znám jakožto veliký utiskovatel chudiny.

Velké rozčilení, které příběh tento vzbudil mezi lidem Starého i Nového města Pražského, bylo za nedlouho po tom ještě překonáno selským povstáním v kraji Litoměřickém. Již tenkráte stály měšťanstvo a šlechta nepřátelsky proti sobě, neboť tato ve své zpupnosti a nevázanosti činila městům velikých škod; vaříce sami pivo, nutili šlechtici své poddané, aby je od nich kupovali i zapovídali jim zároveň, prodávati měšťanům obilí a j. Mnozí z těchto šlechticů šli ale ještě dále, utiskovali ubohý lid novými a různými robotami, že tito pod tíhou ukládaných jim břemen téměř zoufali. Mezi těmito dřiči vyznačoval se svou krutostí zvláště rytíř Adam Ploškovský z Drahonic. Nešetřil ani pohlaví ani věku a když se svými čeledíny

jako běs přicválal do vsi, třásli se lidé a skrývali se, aby jen nesetkali se s ukrutníkem.

Konečně ale došla přece ubohému lidu tomu trpělivost; vidouce, jak lidsky nakládá se s jejich sousedy, poddanými pana Dalibora z Kozojed, cítili dvojnásob svoje neštěstí. Když pak jednoho dne vrátili se domů z roboty, kde opět jako nějaká zvěř byli štváni a pod těžkou prací až klesali, a v bídných svých chatrčích nenalezli ani tolik potravy, aby hlad svůj ukojili, poněvadž jim nebylo dopřáno ani času, aby vzdělati mohli svých rolí a tak opatřiti sobě výživy, srotili se na návsi odhodláni, že nevýslovného toho utiskování déle nebudou snášeti. Umínili sobě, svrhnouti to jho, staň se co staň, neboť zdálo se jim lhostejno, zdaž umrou hlady či klesnou pod tíhou práce aneb v boji s utiskovatelem svým zahynou. Chtěli ale se pomstiti a trýznitele svého povaliti. V záměru tomto utvrzovali je někteří sedláci ze statku Daliborova. Od lip, pod nimiž po starém obyčeji byli rokovali, táhli do hospody a vypravili posly do ostatních vesnic, zvouce jich obyvatelstvo k dalším úmluvám. Všichni, kdož těžký útisk snášeli, byli pro vzpouru. Jeden z moudřejších zrazoval je sice z toho počínání, domlouvaje jim, aby raději obrátili se se stížností ku králi neb jeho zástupci, ale ten umlčen pádnými důvody jiného, jenž připomenul, že král zdržuje se nyní v Uhrách a nejvyšší purkrabí Lev z Rožmitálu sám jest dříčem a nepřítelem sedlákův a drží jen se šlechtou. Když pak k půl noci většina sedlákův toho statku, staří i mladí, byli pohromadě a kosami, cepy a noži se ozbrojili, táhli k Ploškovicům a obklíčili tvrz. Zde bylo vše pohříženo v hlubokém spánku, čeleď konající stráž spala a hlásný na věži taktéž, an náhle liják kamenů, sypajících se za hrozného křiku do oken a zdí, veškeré obyvatele tvrze ze spánku vyděsil. Z počátku nemohli sobě příčinu té vřavy vysvětliti, teprve kletby a výhrůžky z dola zaznívající podaly jim o tom světla. Rytíř Adam vyskočil zuřivě a s proklínáním z lůžka a uchopiv svůj meč, spěchal dolů do dvora, kde osopil se na pacholky, poroučeje jim, aby se zdí stříleli na tu lůzu. Ale tito, zastrašeni hrozným křikem a kletbami sedlákův, nevěděli co činiti. Byla jich také jen hrstka, sotva dvacet mužů, proti několika stům rozčilených mužův, kteří bídný svůj život odhodlaně dávali v šanc. Ještě zde stála čeleď, někteří hledajíce své kuše a šípy, jiní pak těžké pušky připravujíce, any již duněly rány na hradní bránu. Sedláci, aby dostali se do tvrze, přinesli velké klády, jimiž násilně vráželi na bránu, železem pobitou, kteráž také brzo prolomena. Za velkého jásotu hrnul se osmělený již dav na malé nádvoří, kdež teprve nastal krátký boj, v němž rytíř Adam a několik mužů z jeho čeledi kosami a kameny

raněno. Rytíř Adam, neschopen k dalšímu boji, spěchal nazpět do domu, za ním pak čeleď a tlačící je sedláci, kteří všechny zajali. Pak konána válečná porada, neboť jedné věci už dosáhli, utiskovatel jejich byl zajat, ale co nyní? Konečně usnešeno, přinutiti rytíře, aby všechny své poddané propustil z poddanství a zároveň vysláni poslové k Daliboru z Kozojed s prosbou, aby přišel do shromáždění a radou svou jim přispěl.

Dalibor, byv o průběhu věcí zpraven, přišel s několika svými lidmi v tom mínění, že bude konati úkol sprostředkovatele a souseda svého uchrání dalšího násilí. Dalibor mínil, ale tvrdošijnost sedlákův jinam věci obrátila.

Rytíř Adam byl přinucen vydati úpis, v němž se zavazoval svou ctí i vírou, veškeré poddané z poddanství propustiti a na nikom se nemstíti. Pak ponechal rytíř Adam statek i s poddanými Daliborovi, podepsal úpis a díval se tomu, kterak sedláci s radostným nadšením novému pánu přísahali věrnost.

Za málo neděl ale obrátil se list. Zemští hejtmané, uslyševše co se stalo, vyslali ozbrojený lid svůj do Ploškovic, kteří k rukoum rytíře Adama vše opět uvedli v bývalý stav, Dalibora ale přivedli do Prahy, kdež první v nové věži byl uvězněn. Také rytíř z Ploškovic, uzdraviv se ze své rány, přišel do Prahy a žaloval Dalibora na soudu jakožto prý původce vzpoury. Marně zapřísahal se uvězněný, že úmysl jeho byl poctivý. Šlechtičtí soudcové nemohli dáti mu víry, nechtěli-li, aby pak sedláci houfně proti svým pánům se bouřili. Poněvadž se nechtěl přiznati, byl Dalibor mučen a sice na tak zvaných houslích, kdež starý ten muž strašně křičel, což lidi takovým hrůzám uvyklé pohnulo k „žertu“, že „nouze naučila Dalibora housti“. Po vazbě téměř rok trvající byl (r. 1498) na dvoře purkrabského úřadu sťat.

Lid litoval ubohého poctivého muže a mnohý netuše dvojsmyslu, jenž ve vtipu o houslích byl skryt, věřil, že opravdu ve vězení hrál na housle a tak až podnes zachovalo se přísloví: „Nouze naučila Dalibora housti“.

Dalibor nebyl jediným vězněm této věže, jejíž mocné zdi mnoho by mohly vypravovati, a popsané stěny a rámy oken jmenují mnohé z nešťastníkův, jejichž zločiny nám úplně jsou neznámy; tak na př.: Jacobus Miserere anno 1623, Ondřej Paclt 1616 a j.

Před věží stojí zříceniny staré budovy o dvou nízkých patrech, která druhdy dveřmi s věží byla spojena. As z prvního patra, v němž, jak se zdá, bývala jen jakás tmavá chodba neb světnice, vedou schody dolů do světlé místnosti, odkud přijde se do druhého patra věže. Pohlédneme-li vzhůru, uvidíme, ježto patra tato nejsou klenuta

a druhdy jen trámové podlahy mívala, také do třetího poschodí. Ouzké dveře, umístěné v polokulatém přístavku, ukazují nám vchod do patra prvního, pod nímž nalezá se tak zvaný džbán. K onomu vede dolů 9 silně vyšlapaných schodů. Druhé ze silných dubových fošen shotovené dveře se otevrou a my vstoupíme do kulatého, čtyřmi malými okny mdle osvětleného sklepení. Ohromně tlusté zdi výklenků okenních, u okna nálevkovitě se oužících, tvořily se stěnou z fošen zdělanou a dveřmi opatřenou žalářní kobky. Okna vnitř i vně zamřížená vpouštěla jen málo světla a fošnová stěna zahalovala střed vězního sklepení v neproniknutelnou tmu. Uprostřed sklepení jest sotva 3 stopy široký otvor a nad ním silně opotřebené

Žalář v Daliborce.

vytahovací kolo. Tudy bývali vězňové po provaze spouštěni do sklepení as 6 metrů hlubokého a tvarem svým džbánu se podobajícího. V strašném tomto žaláři, v němž panovala věčná tma, nalezá se krb a uprostřed žaláře větší, kamenem přikrytý otvor, v němž byla díra, sloužící vězňům za záchod. Rum na stopu zvýší a zbytky kostí pokrývají půdu. As před čtyřmi lety nalezena v rumu lidská lebka. Všechna patra se mohla vytápěti i nalezáme jak v prvním, tak v druhém a třetím patře krby.

Dalibor, tak aspoň se vypravuje, trávil smutné své dni v nejvyšším sklepení, u něhož nalezá se předsíň. Dvacet dvě leta později (1520) vyhlíželi zamříženým okny dva páni toužebně do krajiny v slunečné záři před zraky jejich se zastkvívající. Byl to potomek

slavného Jakoubka, pan Kostomlatský z Vřesovic a pán z Herrnštejna. Onen padl svým nepřátelům za oběť, záleželť celý jeho zločin v tom, že jakémus odpovědníku měst poskytl pohostinství. Byl popraven na dvoře purkrabství, kdežto Herrnštejnský před Daliborkou odevzdati musel svou hlavu popravčímu.

Daliborka nebyla pouze žalářem pro šlechtu, také měšťané a sedláci nalezali zde nevítaného přístřeší. V r. 1541 přepadli někteří tovaryši a kořisti žádostivá lůza židy v Žatci a vyplenili jejich sklady a domy. Trvalo nějakou dobu, než se jich zmocněno a přivedeno je do Prahy. Bylo jich 14; dva tovaryši, koželužský a postřihačský, jmenem Martinkové, byli jejich náčelníky, začež také rok na to svou hlavou museli pykati. Ostatní, méně se provinivší, byli za peněžitou pokutu po některém čase propuštěni na svobodu.

V roce 1547 byly všechny prázné místnosti obsazeny měšťany Pražskými. Jmena těchto obětí justice vyplnila by mnoho stran. Však i následující na to století jmenuje nám mnohá jmena šlechtických pánův, kteří po dlouhé měsíce zde byli ve vazbě. Zde seděl plné čtyři neděle Štěpán Janovský z Janovic, jenž náhodou zabil mladého Hynka Haranta z Polžic, hodiv po něm dýkou. Adam Harant, nešťastný jeho otec, pohnal vraha na zemské právo a trvalo celá dvě leta, než byl vynešen rozsudek. Dle toho narovnal se Harant s obžalovaným, jenž se zavázal:

1) dostaviti se 27. května do věže Daliborky do zemského vězení a tam plné čtyři neděle pobýti;
2) po celý jeden rok žádných zbraní nenositi aniž za sebou nositi nechati, zbraň pak, kterou by s sebou k vůli osobní své ochraně vzal na cesty, hned jak do některého města, tvrze neb veřejné hospody vejde, odložiti;
3) každé shromáždění opustiti, kde by se prvé již nalezal někdo z rodu Harantův;
4) v náhradu útrat soudních složiti 1800 kop míš. Kdyby odstavec 2. neb 3. tohoto narovnání přestoupil, měl býti opět potrestán 4 týdny vězení v Daliborce a pokutou 400 kop m.

Zde v této celi, kde r. 1544 Jan Popel z Vesce, příjmím Kulhavý, své popravě hleděl vstříc, seděl celý rok Adam Zabský, vrah král. tajemníka Kappra z Kappersteinu, jemuž byl ženu svedl a oklamaného manžela pak na pokraji lesa zastřelil. Dne 3. ledna 1626 byl na něm rozsudek vykonán. Neméně trestuhodná žena byla na Staroměstském náměstí zmrskána a pak popravena.

Zde uvězněn byl r. 1710 Karel Zumsande ze Sandberka, pověstný dříč sedlákův. Zumsande byl koupil panství Slatinany u Chrudimi, kdež hůře ještě než shora zmíněný Ploškovský nešťastné své

poddané mořil a utiskoval. Běda tomu, kdo dobrovolně nedal se dříti; v průjezdě zámku Slatinanského dal nešťastníka zmrskati neb pověsiti. Po dlouhé teprv době obeslán na soud Pražský, kdež byl nějaký čas uvězněn.

V roce 1720 otevřely se brány věže, aby vpustily muže, který pověstnému tehdy drn. Neumannovi z Puchholce nechtěl zaplatit žádanou od něho sumu 5000 zlatých. Vězeň tento, jejž někdy císař Leopold I. jmenoval svým komořím a pak místodržitelem, maecenáš umění a věd, jenž v čas hladu chudým otevřel své sýpky, zakládal nemocnice a chudobince, byl šlechetný hrabě Špork. Byltě jakožto oběť svých nepřátel na dvoře Vídenském pověstným advokátem Neumannem, jenž si od oněch lidí ve Vídni vymohl zatýkací rozkaz, noční dobou na svém zámku v Lysé zajat a do věže dopraven. Hrabě Špork byl pohnal svého strýce a poručníka, kteří jej v čas jeho nezletilosti velice byli okrádali, na soud a vyhrál. Ale výplatu ukradené sumy dovedl dr. Puchholc vždy zmařiti, až konečně stavě se, jakoby počínání svého želel, hraběte prosil za odpuštění. Tento pohnut svěřil mu proces opětně, ujistiv mu písemně kromě stálého platu ještě 5000 zl., když do 3 měsíců proces ukončí. Neumann svatosvatě přísahal, že učiní po jeho vůli, nečinil ale ničeho a žádal po 3 měsících o peníze. Špork ovšem odepřel a Neumann vymohl sobě na něho zatýkací rozkaz. Celé tři měsíce očekával Špork svého osvobození, konečně přišlo, ale málem bylo by přišlo pozdě, neboť již jevily se u něho známky těžké nemoci.

Pamatoval-li šlechetný hrabě již dříve na chudé, pohnula jej tato vazba, aby v závěti své opětně rozpomenul se na ty, kdož neštěstím schudli a očekávali svého uvěznění. Odevzdal řádu trinitárskému, jehož účelem vykupovati křesťanské zajaté u Turků, sumu 100.000 zlatých, jejíž úroky na tři části se měly rozděliti, dvě k naznačenému účelu použiti, třetí pak určena byla pro měšťany pražské, kteří neštěstím propadli vazbě pro dluhy. Nadací tato, trvající po dnes, odkázána byla roku 1869 ministerstvem vnitra městské radě Pražské, kteráž z ní také vždy několik neštěstím zadlužených mužů poděluje. Jedno z nadačních pravidel — nevíme, zdali se zachovává — ustanovuje, že porada díti se má vždy o půl noci.

Dalibor byl prvním obyvatelem této věže a Odkolková z Újezda, manželka Zahrádky Sovinského z Eulenfelsu, poslední, jež tyto truchlivé prostory obývala. Mladá a krásná byla slečna, zbožná a svých rodičů poslušna, ale když lakotný Zahrádka z Eulenfelsu o ni se ucházel, prosila úpěnlivě svých rodičů, aby ji k tomuto manželství nenutili.

„Však si na něho zvykneš, dítě,“ těšila ji matka, a jindy pra-

vila jí: „Ale dítě, což můžeš činiti, když otec tomu chce, či chceš uvaliti na sebe jeho kletbu?"

Z otce měla ubohá dívka takový strach, že se ani neodvážila slovíčkem zmíniti se o své nechuti k sňatku. Uzavřela všechnu svou lítost a bolest ve vlastní nitro, prosíc všechny svaté a světice za přímluvu u boha, aby srdce rodičů jejích obměkčiti a ji hrozícího spojení s mužem, jehož nemilovala a nikdy milovati nemohla, zbaviti ráčil. Byla ubohá tak pevně přesvědčena, že bůh ještě v poslední chvíli vše k dobrému obrátí, že i ještě v den, kdy v odporný jí svazek měla vstoupiti, pevně spolehala v pomoc boží. Tím větší bylo sklamání ubohé slečny, když kněz navždy oddal ji se starým, mrzoutským a surovým mužem, aniž by očekávané vykoupení se bylo dostavilo. Víra její byla ta tam. Nevěděla ani, jak přišla z kostela a do sálu, v němž svatební hosté byli shromážděni. Nevěděla téměř o sobě, zaujímalať veškeru její mysl jediná jen myšlenka, že jest nešťastna. Čas hojí rány, někdy i rány srdce, a vykonal i u mladé té paní částečně blahý svůj úkol, zdáloť se, že jest odevzdána ve svůj osud a bývala by jí skutečně, kdyby manžel její býval pouze lakomým a ne také tou měrou surovým, že co den a co hodinu zakoušeti musela jeho surovostí. Že choval se k služebnictvu ještě mnohem hůře, bylo přirozeno, byliť to jeho otroci a on jejich pánem, mnoho prý jedli a málo pracovali, i dával je dle chuti mrskati a zavírati; kdo směl míti čeho proti tomu? Tak trpěla paní i služebnictvo, paní plakávala a spínala ruce, služebnictvo proklínalo a zatínalo po straně pěstě; což pomohly ale oběma tyto tiché výbuchy bolesti a vzteku — nic.

Jednoho dne po strašlivém výstupu v domácnosti, kdy Jan Zahrádka opět naproti své paní veškeré své surovosti byl popustil uzdu, načež vyjel sobě na procházku, vstoupil pánův myslivec k ní do komnaty a stěžoval sobě, jak už několikráte byl učinil, jaké křivdy zase od pána musel vytrpěti.

„Daří-liž se mně lépe?" odvětila mu plačíc; „vždyť ty i všechna čeleď jste stále svědky toho, jak hanebně pán se mnou nakládá! Co mohu já ubohá pro sebe, co mohu pro vás učiniti?"

„Když nám ani bůh ani soudy pomoci nechtějí neb také nemohou," odvětil myslivec, „snad nás milostpán dožene ještě k zoufalství!" V rozmluvě projevil upřímnou svou i veškeré čeledi soustrast s mladou paní, kteráž byvši v blahobytu a všelikém pohodlí vychována, nyní od starého milostpána jen nuzně tím nejpotřebnějším jest opatřena, ačkoliv v domě peněz jest hojnost, i nadhodil z daleka, kdyby milostpán mohl býti odstraněn, že by všecko obrátilo se k dobrému.

Pochopivši smysl těchto slov, ustrnula nešťastná paní i zvolala: „Toho mne i každého račiž chránit bůh!"

Tak uplynulo opět několik neděl a každý nový den vyznamenával se jako jeho předchůdce — surovostmi a bestialností milostpána. Všichni vzdychali a toužili po vysvobození, ale kde toho se dovolati v době, kdy pán všeho se odvážiti, vše učiniti mohl, sluha ale u žádného soudu ochrany se nedovolal, spíše ještě došel trestu za svou smělost, že se odvážil na svého pána žalovati.

Tím časem byl myslivec svůj návrh mladé paní několikráte opětoval, vždy určitěji jej pronášeje. Ale vždy jej stejně určitě zamítla; když ale jednoho dne pan Zahrádka opět zběsile řádil a všelikých možných surovostí proti své paní sobě dovoloval a na konec i služebnictvo obvyklým podílem obdařil, a když myslivec zase ohlašoval jí pevný svůj úmysl, pána zavražditi, celá na mysli pomatena a plna zoufalství zvolala: „Můj bože, můj bože! Tys na mne dokonce zapomněl — budiž tedy, učiň jak chceš!" Ubohá byla pozbyla vší mravní opory, vší víry.

Za málo dní po tom vrazilo v pozdní noční době několik chlapů se začerněnými obličeji do ložnice. Pán z Eulenfelsu vyskočil a sahal po ručnici, nenaleznuv jí ale na svém místě a vida, že jeden z vetřelcův žene se na něho šavlí, uchopil vedle lůžka visící meč, aby se bránil, ale v tom již dostal smrtící ránu. Paní celá nad tím ustrnulá byla svázána. Po té komnaty vyloupeny a z truhel a skříní šatstvo, klenoty a jiné věci pobrány.

Druhého dne záhy se rozneslo, že loupežníci vnikli do zámku, pána zavraždili, paní svázali a pak zámek vyplenili. Po loupežnících nebylo ani památky, soudní osoby sepsaly celý ten příběh a tím byla věc odbyta.

Od té doby uplynulo několik neděl, tu čeledín nějaký ze zámku, chtěje prodávati jakýs šat, byl zadržen; téhož dne zadržen druhý, jenž taktéž něco podobného prodával, a oba dodáni do nejbližšího krajského města k soudu. Byvše přísně vyslýcháni, přiznali se oba ku zločinu, který sice sami nespáchali, nýbrž myslivec s dovolením milostivé paní a s vědomím a pomocí čeledi. Nešťastnice vsazena na to do Daliborky a r. 1740 odsouzena k smrti, kterýžto trest ale královna cestou milosti proměnila (r. 1741) v doživotní žalář. Nepochybně že na purkrabském dvoře stálo lešení, z něhož nešťastná paní vyslechla svůj ortel. Pacholci již dříve skončili svůj život kolem. Byvši zavedena nazpět do osamělé své komůrky, oddala se nadobro nevýslovnému svému žalu, až ducha jejího zahalila rouška šílenství, v kterémžto stavu se pak smávala, zuřila a všelijak šklebila. Jak už zmíněno, dopravena do Novoměstské věznice, kde jí vykázány

dva pokojíky s vyhlídkou na náměstí a vším stavu jejímu přiměřeným pohodlím opatřeny. Tam také zemřela. Nešťastná tato paní ukončila dlouhou řadu vězňův věže Daliborky.

Opustivše věž, kráčíme zahradou zase zpět, prohlédneme sobě ještě starobylé karty z černé věže, ležící na stole, vyslechneme vypravování hezké dívky, strážkyně oněch karet, kde byly nalezeny a že kdys ve věži stála „železná panna" atd. a opustíme purkrabství.

Další cesta vede nás ku poslední žalářní věži, do níž vchází se z Vikářské uličky. Ubírajíce se tam, ohlédneme se ještě po oknech soudní světnice i vzpomeneme sobě 8. července r. 1547, onoho dne, kdy stála zde tribuna a král Ferdinand nad měšťany Pražskými seděl na soudě.

Sedmdesát dvě leta později (1619) bylo místo toto neméně oživeno, ale tenkráte jásal lid, jenž se zde hemžil a tlačil, aby dostal se k nádržce, postavené zde mezi domem nejv. písaře zemského a budovou soudní světnice; do nádržky teklo bílé a červené víno, aby lid pil na zdraví a dlouhý věk korunovaného právě krále Bedřicha. Totéž dělo se o málo dní později v den korunovace královniny, kdy poskytnuto lidu pouze víno, ale žádné památné mince nerozdávány.

O málo kroků dále stojí stavební huť chrámu Svatovítského, v níž slavný náš sochař Levý brzo po svém návratu z Říma pracoval o krásných reliefech pro tympany tří bran chrámu Karlínského. Někdy ale geniální mistr pranic nepracoval, a mohl's jej nalézti v příjemné protější vinárně „u hodinek", kdež výborným mokem české révy splakoval zdraví škodlivý kamenný prach.

Džbán.

Bílá věž (druhdy Mihulka).

Dvůr u bílé věže.

Starým vikářstvím č. 38. vstoupíme na ouzký dvůr, omezený mocnou, z hloubi Jeleního příkopu se vypínající žalářní věží. Ticho a samotu oživují zde poněkud jen četní holubi, hnízdící na půdě staré branné věže, jichž vrkání ale dumnou osamělost zdejší spíše ještě zvyšuje než umenšuje. Někdy ozve se ale také veselý zpěv některého opeřence, jenž přiletěv na veliký, uprostřed dvora stojící strom a s větve na větev poskakuje, svou přítomnost zde ohlašuje. V dřívějších dobách bylo zde as jinak a Hájek při popisu hrozného požáru z r. 1541 zmiňuje se o tom, že zde k věži přistavěn byl domek, v němž bydlel hlídač vězňův Jiřík, bezdětný muž, se svou starou ženou a služkou. Neblahého onoho dne byli patrně všichni zaměstnáni uvnitř věže, jinak byli by přece, ačkoliv obklíčeni vysokými budovami, zaslechli hukot a praskot plamenů a zvonění na poplach aneb byl by až k nim dolů proniknul zápach ze spáleniny a kouř, an celý zámek, jak výše pověděno, byl v plamenech.

Nešťastníci ale spozorovali nebezpečí příliš pozdě, neboť již hořela jim nad hlavou střecha věže i obydlí jejich. Marně pokoušeli se vyraziti ven, vše vůkol nich již hořelo a všechno jejich namáhání bylo marné. Později nalezeny na uhel spálené jejich mrtvoly. Možná, že vcházívalo se druhdy do věže tímto hlídačovým domkem; nyní vedou staré kamenné schody do hořejšího patra; dveře, jimiž se vchází, pocházejí z doby renaissanční. Vstoupivše do vnitř věže ocitujeme se v temnu, poněvadž výklenky u oken, jako v starých dobách tak i nyní, proměněny jsou v obydlíčka, menší ještě než cely v Daliborce, mající zdi 9 loket silné. V malounkých těchto pokojíčkách bydlí služebníci hlavního chrámu. Věž má taktéž čtyři oddělení neboli patra, z nichž na nejnižší jen pomocí žebříku lze vystoupiti; tímto poněkud nebezpečným spůsobem dostal se tam také chvalně známý konservátor Beneš, když nepřístupné jinak místo chtěl prozkoumati. Schody, jež druhdy vedly dolů, byly teprve v 18. věku zasypány. Do druhého patra sestupuje se s třetího po schodech a do tohoto vchází se ze dvora, kdežto čtvrté, jak řečeno, jen po těchto schodech navštíviti se může.

Prvé než vzpomínati budeme dřívějších nešťastných její obyvatelův, jest se nám zmíniti, že dříve zmíněná bašta až dosud obecně považována byla za bílou věž, anoť zatím toto druhdy tak obávané jmeno přísluší této staré obranné a žalářní věži.

Jakožto závěra severní hradní zdi sloužila z počátku k obraně, a kdyby sňala se nízká šindelová střecha, spatřili bychom ještě stará cimbuří a taras, s něhož obranci hradu kameny neb ostré klíny a později obsah srubnic neb hákovnic metali dolů v řady útočících nepřátel. Tato a pak černá věž pocházejí z doby Přemysla Otakara Druhého, základní její zdi ale byly nepochybně za Soběslava na skálu položeny. Byvši zpočátku beze jmena, dostala později jmeno po prvním svém vězni a takž bylo as také jmeno „Mihulka" na tuto věž přenešeno. V druhé polovici 16. století jmeno „Mihulka" beze stopy se vytratilo, místo něho pak vyskytuje se čím dále tím častěji jmeno „bílá věž" a sice od té doby, kdy pravá bílá věž branná, jež stála ve třetím dvoře, od Ferdinanda I. v nové příčné hradní křídlo byvši pojata, sotva již as sloužila za vězení pro velké zločince a toto své jmeno vzdálenější a mnohem vhodnější obranné věži musela postoupiti. Nejbezpečnější toho důkaz podává nám Skála ze Zhoře a předseda vyšetřovacího soudu Karel z Lichtenštejna, tento v listě Ferdinandu II. do Vídně zaslaném, v němž píše o Martinu Fruhweinovi z Podolí: . . . . „ze zoufalství a strachu vrhl se z bílé věže, kde byl uvězněn, do

hradního příkopu, kdež pod prašným mostem nalezen mrtev.*) Skála, jenž více do podrobna vypravoval, praví totéž. Před tím a po tom děje se často zmínka o žalářních věžích; zde věž pro dlužníky, Daliborka a bílá věž, ale věž Mihulka již nikdy se nejmenuje.

A nyní připomeňmež sobě nešťastných vězňův samých a sice v době, kdy

věž Mihulka

lid děsila. Vzpomněli jsme již nejspodnější prostory, do níž v 16. věku jako ve věži Daliborce jen po provaze se přicházelo. Vmyslemež se v rok 1534.

Ve vězení nad džbánem zaměstnán jest hlídač vězňův a jeho pacholek; přivazují jakous, soudě dle oděvu, šlechtickou dámu ku provazu, visícímu s vytahovacího kola, v klenbě nad otvorem „džbánu“ upevněného. Nešťastnice se z počátku bránila, ale jsouc příliš slaba, aby se surovým rukoum ji držícím ubránila, vydává ze sebe děsný skřek, když ji konečně otvorem spouštějí do tmavého, stuchlým vzduchem naplněného žaláře. Paní tato, Kateřina Bechyňová z Lažan, obžalována byla z několikera vražd, spáchaných na služkách, jež občas vlákala do zámeckého sklepa, tam zabila a zahrabala. Což mohlo jí, slabé ženě vtisknouti vražedný nástroj do ruky a přiměti ji, aby zavraždila mladou nevinnou dívku, s níž po měsíce byla obcovala? Pověra, že zachová svou krásu, když umyje se v čerstvé krvi mladých dívek. Byla to táž pověra, kteráž svedla i oba šlechtické bratry z Chlevče k děsné vraždě, aby — se učinili neviditelnými. Musely to být strašné chvíle, jež Kateřina zde dole strávila. Zimy sice necítila, ale ve tmě zdálo se jí, že zavražděné dívky ze všech koutů se zvedají a smrtící své rány jí ukazují.

Soudcové odsoudili ji k smrti a když ráno v den popravy opět nahoru vytažena, byla celá změněna a sotva k poznání, krásný tmavý vlas její přes noc sešedivěl, oudy byly ztuhlé, oči vytřeštěné. Vytáhli mrtvolu.

V roce 1543 nalezal se zde v hořejším vězení muž, jenž malou svou kobku na všechny strany probíhal, rukama všelijak rozmítaje, z čehož by souditi se dalo buď na větší zimu a úmysl se zahřáti, bylotť v lednu, neb na živější jeho letoru, která jej nutila, aby opět a opět připomínal si jedno ze starých svých kázání, v nichž prý krále Ferdinanda I. byl urazil, aby možná-li vynalezl z nich příčinu, proč byl z Prahy vypovězen a nyní uvězněn. „Kdybych byl jakožto

*) T. Bílka „Dějiny konfiskací v Čechách.“

katolický kazatel řekl, že ‚králové nemají míti žádné moci nad církví‘, bylo by se to uznalo za věc, která se rozumí sama sebou, ale jakožto utrakvistickému kazateli před Týnem a spolu administratoru Mistopolovu vykroutili mně z toho nepřátelé velezrádu. Co mi pomohlo, že jsem od bratří přestoupil ku straně pod obojí, jsem pronásledován i zde.“

Dr. Václav Mitmánek byl pro výše uvedená slova z města vypovězen, načež zdržoval se v Pardubicích u Pernštýnů, v lednu 1543 přišel pak tajně do Prahy a nocehoval u staroměstského měšťana Kohouta. V noci navštěvoval ho jeho přítel knihtiskař Netolický, ale patrně se to prozradilo, neboť dostavil se do domu staroměstský rychtář a jak hosta, tak jeho přítele a přechovavatele zajal a odvedl na staroměstskou radnici. Mitmánek byl pak odveden do Mihulky a za několik dní na to na Křivoklát do vězení, odkud teprve po roce na svobodu propuštěn a na vždy ze země vypovězen.

Od této doby děje se jen několikrát ještě zmínka o „Mihulce“ a letopisy znají už jen jmeno

bílá věž,

o jejíž obyvatelích nám ještě leccos vypravují. Až do roku 1621 znalo se jen několik osob, které měly neštěstí vzbuditi nelibost vyšších a tudíž zde byly uvězněny; tak nalezáme (1547) Jeronyma, Vavřince, Kašpara Maurice a Jindřicha ze Šliků, kteří pro své účastenství při straně stavů pod obojí zde ve vazbě seděli, o několik let dříve měl zde kněz českobratrský Jan Zborník, příjmím poustevník, po tři leta dosti času přemýšleti o toleranci Ferdinanda I. Byltě dříve ještě, než vyslýchán, a sice k nejvyššímu rozkazu odsouzen.

Když Konrád z Krajku později, vyžádav sobě ve Vídni u krále slyšení, prosil za propuštění uvězněných Janovických bratří a „poustevníka,“ odvětil mu Ferdinand podrážděně: „Když byl Jan poustevníkem a navykl sobě bydleti v jeskyni, může v ní také teď zůstati.“

Nebyltě ale Jan jediným z českých bratří, který proti všem zákonům lidskosti zde byl uvězněn. V masopustě r. 1548 otevřely se těžké železem pobité dveře, aby vpustily 16 otcův rodin, jichž jediným zločinem bylo, že jakožto členové Jednoty mrtvolu jednoho z bratří doprovodili k poslednímu odpočinku. A zde vrhli se na ubohé muže, jako krkavci, všelijací ti světští i duchovní přemlouvači. Nejprvé vstoupil do vězení jich krajan, slavný svého času astrolog Sud ze Semanína, aby je přiměl vzdáti se své víry. Bratří klidně ho vyslechli, ale žádost jeho odepřeli. Nedlouho po tom navštívil

je Litomyšlský farář Martin s několika jejich spoluměšťany a domlouval jim, že „jen proto přišel, aby jim dal křesťanské napomenutí,“ tupil Augustu, spílaje mu „lotrů“, který nikoliv jako křesťan, ale jako arcizrádce za své viny bude pykati. „S vaší jednotou jest na vždy konec,“ pravil dále, „ale vám všem nepřál bych toho zlého, jakéž stihne některé z vás, možnáť, že přijdete i na mučidlo, aniť musíte věděti o 7000 kopách, které z Litomyšle byly odveženy.“ Pak přešel na jejich majetek, připomínal žen a dítek, které vesměs musí přijíti na mizinu a toho všeho že by nebylo třeba, kdyby jen chtěli býti přítomni jeho kázání a on že by nechtěl sahati jim do svědomí, aniž k jiné víře jich nutiti, „neboť“, pravil „chválím váš obyčej, že ráno, v poledne a večer se modlíte a zpíváte, vždyť my činíme totéž!“ Dobrý farář hleděl pak na jednoho po druhém — všichni mlčeli a v obličeji jejich ani památky po nějaké litosti. Darmo se namahal; rozhněván odešel, a již se nevrátil. Vězňové děkovali bohu zpívajíce své žalmy a duchovní písně. Ale brzo opět byli ze svého poklidu vyrušeni, klíčníci přišli a zavedli je do nejhlubších sklepů ve věži, kde nalezal se onen kámen s děrou a pod ním jáma, z níž otravné výpary otvorem pronikaly do sklepa. Mimovolně se všichni otřásli. Byl to děsný žalář. Denně modlili se k bohu, aby jim popřál síly a vytrvalosti v utrpení na ně seslaném. Tu — slyš, či byl to klam, známé hlasy, volající jejich jmena pronikly k jich sluchu. Nikoliv, nebyl to klam, byly to hlasy milých manželek, přišedších do Prahy, aby s nimi promluvily, je potěšily a jim mysli dodaly. Ubohé ženy, naprosivše se marně, aby své muže směly viděti a s nimi mluviti, odebraly se ve své zoufalosti do Jeleního příkopu, zdali by snad nešťastníky u některého okna uviděly. Byla to náhoda či ďábelský pošklebek, jenž jim kanál onen naznačil za jediné místo, odkud se svými muži mohou mluviti? kdož to ví, ale skutečně láska jejich překonala všechny překážky a ony touto nepříjemnou cestou, byť i jen na krátko, rozmlouvaly se svými manžely. Dlouho nevydrželoť toho jejich ouzkostí i starostmi seslabené tělo a ony onemocněly. Ale i těch několik slov poskytlo vězňům útěchy, třeba jen na chvíli. Napínali ubožáci denně svého sluchu, ale žádný ženský hlas neozval se více a vůkol panovalo opět dřívější hrobové ticho. Však tu pojednou opět zaslechli lidský hlas, tentokráte drsnější než prvé.

„Ah, některý z našich přátel!“ zajásali, jaké bylo ale jejich sklamání, když mluvčí hned na to ohlásil se jim jakožto katolický administrator, přišedší, aby je vyzval, by spojili se opět s jeho církví. Nemluvil dlouho, ale důtklivě, jadrně a v krátkých větách, neboť pekelný puch, jímž ženy onemocněly, nutil mluviti beze všech řeč-

nických okras, nejvýše jen s trochou attické soli, do tmavého otvoru, načež vždy opět, ten šťastný, ssál do sebe čistého vzduchu, aby po chvilce zase horlivě pokračoval ve svém obracení na víru. Přicházel častěji, seznav ale konečně, že vše jest marné, postoupil s červenýma, slzícíma očima místo děkanovi kapitulnímu, jenž ctižádostí puzen a spoléhaje na své otupělé čivy čichové taktéž odebral se k páchnoucímu otvoru, aby v započatém díle dále a jak se domníval s lepším zdarem pokračoval. Ale i on brzo odstoupil z nepříjemného jeviště své činnosti a ponechal kacíře jejich osudu.

Po delší čas cítili se ubožáci ode všech opuštěnými, až jednoho dne obdrželi peníze a listy od Augusty a také jejich ženy jim psaly, napomínajíce jich, aby byli trpělivými a vytrvalými a spíše zemřeli, než by víru svou opustili. Deset z uvězněných přísahalo sobě, že se tak zachovati chtějí, ale šest ostatních a mezi nimi jakýs Divůček, jenž vždy míval první slovo, byli listy těmito méně potěšeni, shledali, že utrpení takového není právě třeba, aby člověk byl šťasten; dali pánům ohlásiti, že na záruku jsou ochotni přijmouti poučení od kněží pod obojí a přestoupiti. Byli brzo na to od ostatních odděleni. Ostatní trpěli dále, modlíce se, zpívajíce a těšíce se na psaní od svých milých.

Tu vstoupil jednoho dne bratr Vilém do jejich žaláře, nesa jim lepší potravu, ale také truchlivou pověst, že také Augusta, Jakub Bílek a Jiří Izrael byli zatknuti a prvý z nich nalezá se v hořejším vězení. Radost jejich proměnila se v hluboký zármutek, kterýž o několik dní ještě rozmnožila zpráva, že Vilém ubíraje se k Augustovi, jemuž přinesti chtěl zprávy a potravu, Litomyšlským hejtmanem Schöneichem byl poznán a uvězněn. Brzo ale opět okřáli, neboť jiný bratr, Václav Vojvoda a sestra jeho přišli do Prahy a sprostředkovali čilé písemné spojení mezi Augustou a vězni i jinými osobami. Ale i tento přítel byl brzo prozrazen a taktéž vsazen do žaláře.

Mezi tím dověděli se vězňové, že bratří jejich z Litomyšle se vystěhovali i prosili pány, aby také jim za rukojmí to bylo povoleno. Dostali odpověď teprve později a propuštěni jsou na svobodu bez rukojmě. Navrátivše se do Litomyšle shledali, že manželky jejich již se byly vystěhovaly a také je samy přinutil Schöneich, aby do tří dnů uchopili se hole poutnické a následovali svých rodin.

Musíme ještě dále konati truchlivý úkol žalářníka a vésti čtenáře do jednoho z hořejších vězení ve věži, kde seděl ve vazbě bratrský biskup Augusta. Důkladný dějepisec českých bratří, pan Antonín Gindely praví o něm, že Jednota nikdy ani před ním ani po něm neměla muže také plamenné ctižádosti, také vytrvalosti a sta-

tečnosti, tak vrozeného nadání panovnického; vlohy jeho, ačkoliv náležitě nebyly vzdělány, učinily jej nejvýtečnějším kazatelem té doby v Čechách. Nalezáme jej polomrtvého na tvrdém lůžku, odpočívajícího od muk po dva dny za sebou přetrpěných; bylť natažen na žebřík a při tom mu kyčle potírány vařící smolou, kteráž pak zase až na maso seškrabována. Když Ferdinand od arciknížete, svého syna, o tom se dověděl, těšil se z toho a odpověděl svému kancléři Jindřichu z Plavna, jenž jej z toho zrazoval: „Nemáme proto žádné obavy, neboť co proti Augustovi a jeho tovaryšům podnikáme, děje se z dobrých příčin atd.“ a odeslal zároveň předpisy o třech nových spůsobech mučení, aby Augusta přinucen byl k mluvení. První byl, aby Augustovi dáno bylo dosti jíst a pít, ale aby po 5 neb 6 dní za sebou nedopřálo se mu ani na okamžik spánku neb klidu. Druhý, aby uvázán byl na prkno a hlavu dolů maje viseti jeden neb dva dni a noci takto ležeti se nechal; při tom aby mu dali na pupek velkého, živého brouka, přikryli půlkou ořechové skořápky a přivázali. Třetí drastický prostředek záležel v mnoha suchých a kořeněných jídlech, která se měla vězni podávati, při tom ale ani krapte jakéhokoliv nápoje.

Na štěstí najdou se vždy také šlechetné a citlivé duše. Sotva že byl Vilém uvězněn, přišel hned nazejtří Václav Vojvoda do Prahy, jenž prostřednictvím své sestry milovanému biskupu dodal do vězení teplý kožich, knihy, psací náčiní a lepší stravu; psaní přijímal a dodával, tak že Augusta Jednotě, vězňům Litomyšlským, ba i kancléři knížeti Plavenskému listy mohl zasílati. Po celý jeden měsíc hostila bílá věž šlechetného tohoto muže, pak byl spolu s Jakubem Bílkem — Jiří Izrael uprchl — s otevřenými ještě, při mučení vypálenými ranami noční dobou odvežen na Křivoklát, kde plných 16 let v tmavých komůrkách zavřeni při víře své statečně vytrvali.

Téhož roku seděl zde Burián Hroznata z Vrtby, lenník bývalého stavovského polního hejtmana Pfluga z Rabštejna, jen proto, že pán jeho bez rozkazu sněmovního nechtěl nechat vojsko vytrhnouti za hranice.

Snad také seděl a zemřel v tomto vězení známý švindléř Šebestián Essen, jenž v Kutné Hoře hrozně hospodařil a pod záminkou, že louhem, kterýž byl vynalezl, stříbrnou rudu z kamení lépe vylučovati dovede, stříbro kradl. Aby komisi od krále vyslané překazil všeliké vyšetřování, použil svého louhu, jenž ale vydával tak děsný smrad, že komisaři, nedopídivše se žádného výsledku, rychle vzdáliti se museli (1565). Osm let později shledáváme zde mezi ostatními neveselými hostmi také Ladislava ze Šternberka na Zelené Hoře, lehkomyslného syna šlechetného otce, přítele Filipiny Velserovny

a příznivce bratrského biskupa Augusty. Ladislavův starší bratr, Ondřej, byl zšílel, nejmladší, Ferdinand, probodl svoji matku; on sám pak vedl život prostopášný a byl pro loupež a plen, spáchané na sirotcích a duchovních, zatknut a na mnoho let do žaláře odsouzen. Zde také „hnusnou nemocí“ zemřel.

Pro hanopis seděl v této věži knihtiskař Sixt Palma (1602) a r. 1606 jistý Oustecký z českého rodu panského, jenž vlastně dle výpovědi svých v Daliborce uvězněných sluhů spíše náležel do blázince, měv každého měsíce několik dní, kde upadal ve výstřednosti. V takovémto návalu byl kdys vyjel do ženského kláštera Doksanského a jal se tamější poddané bráti v přísahu, odváděti k vojsku a nováčky přehlížeti. Ubohé jeptišky dostaly smrtelné ouzkosti, domnívajíce se, že kacíři chtějí je vlastníma jejich poddanými z kláštera vypuditi. I obrátily se na krajského hejtmana a tento přibyv do Doksan, dal nepovolaného verbíře zavříti do jakés světnice. Ale málem by se to bylo vsi i klášteru špatně vyplatilo, založilť uvězněný ve světnici oheň, který ale záhy spozorován a uhašen. V jedné z cel žalářních seděl také, ač jen na krátko, pokud ho smrt neosvobodila, bývalý všemohoucí komorník, při jehož zatčení každý, přítel i nepřítel, hlasitě zajásal. Byl to Filip Lang z Langenfelsu, křtěný tyrolský žid, o němž v německé říši se říkalo, že „vedle císaře vládne také král židovský.“ Langovým bohem byly peníze, za peníze vše učinil, všeho se odvážil, dával vsaditi do vězení a zase osvobodil zločince, zadržoval po celé měsíce podpis císařův, až za něj byl zaplacen. Tak na př. zadržel i ratifikaci míru s Turky, za niž nejvíce při tom trpící národové a nejpřednější osobnosti důtklivě žádali a kterouž teprve po čtyřech měsících, když mu za ni zaplaceno, vydal. Žaloby ničeho nespomahaly, nepřipustilť nikoho, ani císařova bratra, k slyšení u Rudolfa. Jeho stvůry poslouchaly jen jeho a ve všech úřadech měl lidi, kteří mu, potřeboval-li jich, listy a spisy vydali.

A takž všichni z hluboka sobě oddychli, když za 70letým zlosynem zavřely se dveře, neboť Damoklův meč, jenž až dosud nad hlavou každého visel, proměnil se v meč spravedlnosti a ohrožoval nyní jeho samého. Přípravné vyšetřování řídil nejv. komorník Desiderius Proskovský jemuž k ruce přidáni jakožto vyšetřující komisaři: říšský dvorní rada dr. Jan Hämmerle, Matěj Marten z Martenštejnu, rada a tajemník české dvorní kanceláře, pak primator Starého města Pražského Jiří Heydel z Rassenštejnu, jemuž přidělen první český dvorní tajemník Jan Platteys. Komise tato, obávajíc se nepochybně, že by Lang z nařízení císaře z rukou spravedlnosti mohl býti odňat, dala jej pod záminkou, že jest stár a sláb a když by bylo třeba snadněji od lékaře může býti navštiven, dopraviti na Staroměstskou rad-

nici. Zde také konán nad ním soud, načež Lang k doživotnímu žaláři odsouzen, ale již na počátku r. 1610 zemřel.

Zdaž upamatoval se Lang, když na Staroměstské radnici úpěl v témž vězení, kde i Ruesswurm byl seděl ve vazbě, na tuto svou oběť? A jak osud divně věci řídí: Lang téhož dne, tři leta po smrti maršálkově, dne 29. listopadu 1608 dal podati císaři prosbu, žádaje ho, aby jej propustil zpět do německé říše, neboť cože prý mu spomůže jeho vazba neb hrst jeho krve?

O dvě leta později oběsil se zde Rucký na hedbávné šňůře, na níž nosíval komornický klíč; velká část klenotů císaři ukradených nalezena v obydlí krásné dcery Stradovy. Na krátko ubytován zde byl Václav Kinský, než odvežen k doživotní vazbě do Kladska (1616) a zde také nalezal se v tuhé vazbě bývalý tajemník posledního Rožmberka Theobald Hok z Zweibrückenu, jenž z těžkých zločinů obžalován a k smrti odsouzen byl. Za málo dní po svržení místodržitelů z okna, vstoupil hrabě Thurn se zámeckým hejtmanem Divišem Černínem do jeho vězení. Hok se zděsil, myslelť na kata, ale Thurn zvolal na něho vesele: „Jsi svoboden, Hoku, ale pospěš si odtud; tvoje štěstí, že jsme ty pány dříve sprovodili, než tě seznámili s mistrem popravním!“ Bylť Hok pro několik zločinů od stavů uvězněn. Zfalšoval prý závěť Petrovu, t. j. vytrhnul z ní několik listův a nahradil jinými, sobě příznivými. Dalším vyšetřováním přišla ještě jiná těžká provinění na jevo, že pomocí padělaných listin na přímluvu Petra Voka od sněmu přijat byl do českého stavu rytířského, což objevilo se nyní jakožto falsifikát, pocházelť z rodu měšťanského. Kdyby Hok nebyl spolu věděl o piklech od Kristiána z Anhaltu a jiných pánů strojených, jimiž Habsburkové v letech 1608—1611 měli býti připraveni o své dědictví, byl by již pro onen podvod zajisté i za jejich vlády býval ztratil život.

Za Bedřicha Falckého byl zde uvězněn dobrodruh pán z Vartenberka, manžel Kateřiny Smiřické, jež od svého otce k doživotní vazbě odsouzena, ale od pána z Vartenberka osvobozena byla. S houfcem své čeledi zmocnil se Jičína, dědictví Markéty Slavatovy, sestry Kateřininy. Jindřich Slavata, stoupenec Bedřichův, jej obžaloval, a když přišel se hájit, byl uvězněn. Zatím Kateřina vyhodila zámek do povětří, při čemž ona sama, její švakr a mnoho jiných osob přišlo o život. Vartenberk, uslyšev o tragické smrti své choti, onemocněl a brzo na to zemřel.

Dne 20. února 1621 naplnila se věž šlechtici, vesměs evangelíky aneb stoupenci sekty bratrské a majícími pouze jednoho katolíka, pana Diviše Černína, mezi sebou. Spolehajíce ve slib Maxmiliana Bavorského, byli zůstali v Praze a v zemi Jiní, ač méně

důvěřiví, nemohli zase pro nedostatek peněz se vzdáliti a museli prozatím čekati. Onoho dne byli pánové pozváni k Lichtenštejnovi, jenž je na několika vozích dal dopravit na zámek a zde vsadit do bílé věže, kde každý ve zvláštní celi byl uvězněn, před kterouž postavena stráž. Zde byl šlechetný stařec Václav Budovec z Budova, jeden z třiceti direktorův a za Bedřicha Falckého president nad appellacemi, rytíř Kašpar Kaplíř ze Sulevic, bývalý císařský rada a komoří, pak purkrabí karlštejnský a nejvyšší písař zemský, jeden z vůdců povstání. Také potomka starého rytířského rodu z Michalovic, Bohuslava, jednoho z direktorů za Bedřicha, spolukancléře a purkrabí kraje kralohradeckého, nalezáme mezi vězni. Dále zde byli Dvořecký z Olbramovic, podkomorník království, Černín z Chudenic, hradní hejtman hradu Pražského, nyní sám v jedné z těch celí uvězněn, které byl druhdy mocí svého úřadu jiným vykazoval. Ještě téhož dne dodán sem od hejtmanů Starého i Nového města Pražského ze svého bytu pán, jenž pro nemoc byl nemohl uposlechnouti vyzvání Lichtenštejnova; byl to Volf Hozlauer. Počátkem března dopraven sem umění milovný Harant z Polžic, jenž od Alb. z Valdštejna na svém zámku Pecce byl zajat. Pak přišel také Bedřich z Bílé, neohrožený Otto z Losu, pro svou ostrovtipnost ode všech vážený notář Martin Fruhwein z Podolí, Kašpar Luk, u povstaleckých stavů německý tajemník direktorův a za Bedřicha appellační rada, Bernard Fünfkirchen svob. pán z Fünfkirchenu z Rakous, jenž byv tam odsouzen k smrti, zde v Praze provinil se tím, že žádal, aby vězňové broumovští byli propuštěni na svobodu a j. v.

Dne 27. května přiveden šlechetný Ondřej Šlik, jejž kurfiřt Saský ve Friedlandu, kde Šlik u svého švakra se ukrýval, dal zatknouti a do Drážďan dopraviti, načež jej po devíti nedělích vydal Lichtenštejnovi. Každého dne přibývali noví a noví vězňové, kteří také po ostatních žalářích zámeckých byli rozděleni. Lichtenštejn váhal nějakou dobu, než tyto pány dal odsouditi; navrhovalť, aby s tou věcí tak dlouho se sečkalo, až by docíleno bylo spojení se Slezany a kurfiřtem Saským a Čechy a Morava upokojeny, poukazuje k podobným poměrům za krále Zikmunda, jenž popravením několika Husitův ve Vratislavi prý dohnal Čechy k zoufalství. Ale vídeňští pánové smýšleli jinak, oni znali poměry lépe, vědouce, že lid povstání se vzdaloval a byv od dřívějších svých pánův krutě utiskován, jen přinuceně uchopil se zbraní. Nařízeno tudíž presidentu hrdelního soudu, aby konal svou povinnost. Z počátku domnívali se vězňové, že budou potrestáni jen krátkým vězením, neboť což mohlo se jim po právu a svědomí státi, i odmítali také všelikou sebe obžalobu a spojené s tím odprošení, však kdož by jim zazlíval, že při nejistotě

svého osudu v osamělých svých celách mnohých přetrpěli úzkostí, vždyť byli otcové rodin. Jen jednoho zdá se, že trapný ten stav dohnal k zoufalství, byl to notář Martin starší Fruhwein z Podolí, jenž trpěl ještě ranami, které mu žoldáci při jeho zatčení zasadili. Prospěla-liž mu zrada bratra jeho Benjamina u vyšetřujících soudcův? Kdož to ví?

Dne 7. června 1621 měl po čtvrté hodině míti výslech; vyhnul se mu ale. Odebrav se po jídle v průvodu stráže na záchod, rychle, než voják se nadál, se vrátil, tiše po schodech na půdu se vplížil a protlačiv se komínem, dostal se na střechu, odkud, neznámo zdaž úmyslně či náhodou, sřítil se do zámeckého příkopu, tam kde jest nejhlubší a kdež také pod prašným mostem mrtev jest nalezen. Byl-li to pokus o útěk, tedy skončil špatně. Lépe podařil se Volfu Karlovi ml. Vřesovci z Vřesovic, rodu rytířského, ale mysli divoké a hlavy výstřední, jenž před krátkou dobou přijal místo rytmistra v císařském vojště, ale upadl v podezření, že se svou setninou, pod záminkou, že nepřítele přepadne, k němu chce přeběhnouti. Na toto domnění byl vsazen do věže a mušketýry bedlivě střežen. Ale nepochybně že pomocí svých sluhů umluvil se se svými přátely, neboť podplatil stráž a tak spustili se všichni tři okolo půlnoci po provaze z okna do příkopu, vsedli na přichystané koně a unikli šťastně ze země. Ubírajíce se k Mannsfeldovi, potkali císařského plukovníka Laverduru, přepadli a zavraždili jej; kořisť, kteréž tím získali, ponechal Vřesovec svým průvodčím. Jezdcové nazejtří ráno za nimi vyslaní vrátili se s nepořízenou zpět.

Dne 19. června 1621 zavedeni byli všichni vězňové do světnice říšské dvorní rady, aby tam vyslechli svůj rozsudek, ale nevrátili se již zpět, byvše po jeho přečtění uvedeni do jiných místností v zámku, odkud za málo hodin na to vydali se na poslední svou cestu do Staroměstské radnice.

Cely nezůstaly dlouho prázny, brzo dostavili se jiní, taktéž šlechtičtí vězňové, neboť věž tato měla výsadu, hostiti ve svých zdech jen osoby šlechtické, však proti těmto zachováno se mírněji, jim vzaty jen statky, po krvi jejich nežíznili, majíce prozatím dosti na krvavé truchlohře 27 popravených. Později věž nadobro osiřela, byvši obývána jen vězným, až přišel rok 1648, jenž k nám přivedl Švédy; tito užívali věže za prachárnu, kteráž rok později dne 18. února, když odevzdávána písaři zbrojnice, neopatrností manipulanta se vzňala. Bylo tam ještě 14 soudků prachu a několik granátů, jichž výbuchem písař i s oběma manipulanty byl zabit a skladiště samo vzdor svým 9 loket tlustým zdem pobořeno, mimo to pak i nejbližší domy, ba i sám hlavní chrám poškozeny; však máme za

to, že zpráva tato poněkud je přepjata. Po odchodu Švédů nebyla věž více užívána, ačkoliv sem vězný opět dosazen a roku 1707 u místnosti, kde „pánové bývali vězněni,“ nové zámky a klíče pořízeny a světnice hospodáře Jiřího Kozlovského novými kamny opatřena.

Následující století přivedlo opět jednoho, tentokráte rakouskému domu věrného pána do jedné z těchto cel. Byl to Josef Vilém Mladota ze Solopisk, jenž na rozkaz Karla VII., uchvatitele českého trůnu, byl stihán. Když zámek jeho Ostředek pochopy byl obklíčen, utekl se Mladota do kaple, kdež skryl se do varhan, ale i tam byl vypátrán do Prahy odveden a 8 dní v těžkém vězení držán; byv po odchodu bavorského knížete opět z vazby propuštěn, zemřel brzo na to následkem přestálého utrpení v květnu r. 1742. Za rok na to nastaly již jiné poměry a tu vzdor amnestii někteří z nucených stoupenců bavorského Alberta vsazeni do vězení; tentokráte byla mezi uvězněnými také dáma, hraběnka Paradiesova, jež spolu se svým manželem hrabětem Paradiesem, bývalým městským hejtmanem, obžalována byla z velezrády. Kromě těchto seděli zde dr. Neumann, jenž z počátku ve svém domě byl vězněn, pak několik jen dní baron Karel Deym, prvé než zavežen byl do pevnosti Temešvárské, kdež zemřel.

Prvější vězňové r. 1744, když opět nepřítel ohrožoval Prahu, dopraveni do Lince. Soudíme, že to byli poslední vězňové této věže a i důtklivá žádost šlechty, aby bílou věž považovati směla za vězení, do něhož by jen šlechta měla přístup, zůstala nevyplněna. Později usídlili se ve věži chudí lidé, mezi nimi i paní Bylianová, svíčková bába hlavního chrámu, kteráž majíc do 80 let věku, již přes 60 let zde bydlí. Před nedávnem byly tyto věžní místnosti pro služebníky hlavního chrámu znovu upraveny, kteří se v nich také ubytovali.

V „bílé věži“ naše procházka po královském hradě se skončila a my odebereme se nyní na místa mimo hradní zdi ležící, ale přece ještě ku hradu příslušná, jakož jsou: císařská zahrada, Ferdinandeum atd., předměty to mající taktéž zajímavé své dějiny. Opustíme tudíž Vikářskou uličku a vyjdeme po prašném mostě ven. Při této chůzi po třetím hradním dvoře musím Vás, laskavé průvodkyně, upozorniti opětně na věž hlavního chrámu, poněvadž trvání jejího v té podobě, jak už po 300 let se jeví, jest již na krátko. Abychom ji lépe přehlédnouti mohli, ustoupíme až k tarasu pod „zelenou světnicí,“ kdež octneme se na témž místě, kde dne 31. října 1619 veliký

zástup mladých, nádherně vystrojených dam přicházejícím mladým kurfiřtským manželům Bedřichovi a Elišce Falcké provolával radostně „Sláva!“ Vmyslíte-li se v duchu v onu dobu a prohlédnete-li sobě pečlivě toilettu anglické Elišky, shledáte (a která dáma neměla by pro takovéto věci bystré oko), že má vlasy na čele právě tak zastřižené, jako je nosívají naše dámy v r. 1884. Po tomto dvoře kráčela, opírajíc se o rámě svého manžela a provázena svými kavalíry, do chrámu a do kaple Svatováclavské, kdež Bedřich oděl se v roucho korunovační. Když pak oba manželé vstoupili do prostory chrámové, požehnal jim administrátor a král ubíral se s Eliškou ku hlavnímu oltáři, kdež takto administrátora oslovil: Ctihodný otče! Žádám, abyste naší od boha nám dané manželce požehnal a ji ke cti a slávě spasitele našeho Ježíše Krista královskou korunou ozdobil! Po té zavzněla líbezná hudba, kteráž když utichla, assessor Jan Koerin kázal o 72. žalmu, načež opět následovala instrumentální hudba. Když i tato přestala, odevzdával administrator sedící královně, žehnaje a napomínaje jí, jednotlivě korunovační klenoty, které mu nejvyšší purkrabí podával. Prvé než jí korunu postavil na hlavu, pomazal jí čelo drahým olejem, načež zazpíval Te deum laudamus, kterážto píseň s průvodem hudby až do ukončení obřadů zpívána. Naposled modlil se administrátor za blaho královské rodiny, připomenul královně rozličné biblické ženy, které jí dával za vzor, jakož bohabojnou a plodnou Rebeku, hrdinnou Juditu, královnu Esther, kterouž bůh z nízkosti povýšil, na královnu ze Sáby a j., čímž slavnost skončena.

Však nyní obraťme se k věži; jen ještě krátká lhůta jest jí v této její spůsobě popřána a kamenný tento obr, věstné toto znamení matičky Prahy, kteréž na míle daleko po zemi České se rozhlíží, ztratí svůj vrchol, své čtyři nárožní vížky, budeť věž až po hodiny snešena, aby ve slohu chrámovém mohla býti přestavěna. Dejž, bože, architektovi i staviteli dlouhého života a uděl svého požehnání k té stavbě, aby brzo byla skončena; však jest každému vlastenci útěchou, že správa stavby jest zde v ráznějších rukou, než byly ty, které jinou známou stavbu v Praze řídily.

Ku konci svého dějepisného vypravování, protkaného tak často krvavými výjevy, musím obchůzku naši uzavříti několika sladkými upomínkami; neboť zde ve bráně staré „bílé věže“ vymohl sobě lékárník Bartoš z Nadařic a nejmilejší jeho manželka v r. 1499 právo postaviti boudu, v níž v době sněmů prodávati směl „konfekty“ a jiné lékárnické zboží (neboť v tehdejší době vyráběli ony sladkosti lékárníci).

Projděme nyní branou prašného mostu a vejděme do lahodící oku zeleně, císařské zahrady. V průjezdě vidíme v levo veliké stáje a dále na pravo malé nádvoří při veliké konírně, jejíž vnitřek jest vysoký a krásně klenutý; jest to bývalá

s l é v á r n a n a d ě l a,

táhnuvší se druhdy až k „Mihulce“ čili bílé věži, kde modelloval za časů Ferdinanda I. Kříž svoji kašnu, kterouž Jaroš ulil; zde také přelil týž (1548) veliký zvon a (r. 1600) Wurtzelbauer ulil druhý vodomet, ozdobený překrásnými postavami Venuše a Cupida a delfinem.

Před branou u prašného mostu.

Prašný most. — Bažantnice. — Jízdárna. — Lví ohrada, Císařská zahrada. — Ferdinandeum.

Vejdeme nyní na prašný most i pokusím se krajinnou tuto partii několika črty nastíniti. Ferdinand I. této druhdy nerovné končině, záležející z luk a vinic, dal příjemnější a oku lahodnější podobu, založiv zde park čili jak on sám věc nazval (1536) „oboru“. Nová tato obora zavírala v sobě v pravo pěkný palouk, dále zahradu (císařskou) a na východním jejím konci vystavěl sobě letohrádek (Ferdinandeum). Císařská zahrada byla, jak se podobá, po straně louky otevřena, byvši pouze při stráni příkře k Jelenímu příkopu spadající zdí ohražena. V levo k městečku Hradčanům neprostírala se as obora příliš daleko, an zde již cizí majetek, jako vinice, zahrady a domy, t. zv. „malé království“, celé, tenkráte ještě poněkud pahrbkovité prostranství pokrývaly.

Ferdinand, počavší stavěti severní část zámku, v níž oba velké sály se nalezají, dal také (snad na témž místě, kde za válek husitských nalezala se výpadní brána, kterouž Čeněk z Vartenberka po své zradě z Prahy uprchnul) udělati velkou vchodní bránu a za hejtmana zámeckého Gersdorfa v roce 1535 nad úžlabinou Jeleního příkopu zříditi dřevěný krytý most, který dne 14. srpna byl dohotoven. Most ten pnul se až na dva sáhy od brány, další přechod tvořil most zvedací. Od tohoto dřevěného mostu, jenž mohl býti branou uzavřen, šla silnice novou oborou, jež obklíčena jsouc na venek zdí, četným jelenům zde chovaným zahražovala východ; podobně ohražena byla i zahrada, aby vzácné květiny a keře byly chráněny. Most tento nazván byl v 17. věku pro množství prachu na něm „Prašným mostem“, kteréžto jméno přešlo i na hráz (r. 1769) most nahradivší.

Jedné červnové noci roku 1547 jela novou oborou tlupa jezdcův, kteří velmi opatrně a jen v malých odděleních na most vstupovali. Napřed jel pan Kašpar Granovský z Granova, kr. tajemník české komory, jenž od krále v Litoměřicích prodlévajícího dostal rozkaz, aby hleděl noční dobou dostati se do hradu.

Granovský vyřídil rozkaz a na dané heslo nařídil přivolaný hradní hejtman spustiti zvedací most. Pan Granovský vjel rychle do brány a obsadil ji ihned svými lidmi, jakož i ostatní dvě, západní a východní bránu. Všechno to dělo se s tak tajemným spěchem,

jakoby zámek nalezal se v rukou nepřítele a nikoliv královského purkrabí.

O dvě leta později, posledního dne prvního měsíce, ubíral se po tomto mostě slavný latinský básník a kazatel při hlavním chrámu arcijáhen Šimon Fagellus Buček, přítel Oldřicha z Huttenu a jiných slavných mužův, aby jako obyčejně díval se rozmarné hře jelenův dole v příkopě. Na neštěstí vstoupil na spuchřelé prkno, které se pod ním prolomilo a on spadnuv do hlubokého příkopu zůstal dole mrtev ležeti

V roce 1576 dostal most ozdobný přístavek o jednom patře, vedoucí z hradu až do císařské zahrady. Byla to tajná chodba císaře Rudolfa a vedla do zahrady, ke lví jámě, k jízdárně, k divadelnímu a míčovému domu a až k Ferdinandeu; v tomto spojena byla točitými schody s hořejším sálem. Rudolf, jenž každému dovolil všechna jmenovaná zábavná místa navštěvovati, chtěl stejné zábavy užiti, aniž by ale hosty byl vyrušován neb sám je vyrušoval. Po smrti Rudolfově mnoho se změnilo; král sídlel ve Vídni a zde v nepokojných těch časech vše hynulo. V dobrém spůsobu udržován jen most, po němž vedle veselého dvořanstva Bedřichova vážně kráčívali též černě odění kalvíni, jimž ovšem jen po jediné léto bylo popřáno těšiti se krásám tohoto okolí. Za ranního úsvitu jednoho letního dne (25. července) r. 1648 klusala po mostě škadrona jezdcův. Čítala as 300 mužů, napřed jelo 10 mužů v stejnokroji císařské kavalerie, ostatní pak měli švédské odznaky. Prvější byli jediným zbytkem 200 mužů silného Valdštýnského jízdného piketu, jenž maršálkem hrabětem Colloredem vyslán byl na obhlídku, ale od Švédův přepaden a až na oněch několik porubán, kteří uvolili se, vydati zámek v ruce švédské. Poněvadž znali heslo, byla jízdné tlupě brána otevřena, načež stráž ve bráně ihned odzbrojena. Touže dobou přepadl Königsmark také Malou stranu.

V roce 1680 byl most svědkem podobného útěku zámeckého obyvatelstva, jako v r. 1620 jízdná cesta na Opyši. Jako tehdy blížil se opět nepřítel, ale tentokráte nepřítel ještě ukrutnější než bylo žoldáctvo katolické ligy — byl to mor, jenž od Vídně vztahoval svá chapadla až do Prahy, načež nejprvé císařský dvůr, jenž se byl sem uchýlil, pak k rozkazu císařovu též místodržitelský úřad a finanční prokuratura s potřebnou částí archivu kvapně opustily zámek a odstěhovaly se do Plzně. Jen málo lidí zůstalo na hradě a brány, prvé nedůvěřivě střežené, byly nyní nadobro zavřeny, tak že obecně se říkalo, že hrad vymřel.

Teprve za Karla VI. bylo zase živěji na mostě, ubíral se po něm skvělý dvůr korunovaného panovníka Českého a cizí i domácí

šlechta, aby v císařské zahradě navštívili velkolepý, nově vystavěný operní dům. Tou dobou most již asi pozbyl své dřívější podoby, byv již r. 1707 veskrze přestavěn.

V roce 1742 byl v úboru velmi nepěkném; bylť jej Francouzové hned z počátku, když Lobkovic počal je oblehati, vysoko pokryli mrvou, aby ho nepřátelské kule nezapálily. Dne 19. září byl ale rychle zase vyklizen a vyčistěn.

„Proč odklízíte tu mrvu," tázali se diváci pracujících Francouzův. Tito, mluvní a přívětiví jako vždy, odpověděli, že očekávají pomoc; přinutí-li pomocné vojsko Rakušany, aby odtáhli, že nepotřebují se dále báti o most, prohraje-li ale, že beztoho nebudou se moci v Praze déle udržeti. Téhož ještě dne přinesli vyzvědači neutěšenou zprávu, že francouzské vojsko, jež mělo je osvoboditi, cestou nadobro bylo poraženo.

Rok po odchodu Francouzův (r. 1743) prohýbal se most pod tíží prchajících po něm 7000 Prušákův, kteří v divokém spěchu odtud pádili, aby blízkou Karlovou branou dostali se ven. A měli také příčinu spěchati, neboť hnali se za nimi udatní synové pusty, císařští husaři. Od té doby ubírali se opět pokojně po něm císařští vojáci, až rok 1757 nové mu přinesl nebezpečí, tentokráte pruskou pumou, která zapálila na něm zábradlí, načež požár jen rychlým odstraněním ostatního dříví byl udušen. Za dvě leta na to přišli dělníci, strhli most a vystavěli vysokou hráz s průlivem pro Brusnici. O několik let později opravován štěrkem ze zámku, drahocennějším mramoru; pocházelť z trosek řeckých soch a smetí bývalé klenotnice, jež nebyvši ani prohlédnuto leccos ještě cenného v sobě obsahovalo. Ale tehdy říkalo se: „Pryč s tím smetím!" a tak drahocenné kameny házeny mezi štěrk. Od té doby není o hrázi mnoho co vypravovati, leda že byla vyštěrkována a vydlážděna a místo přehrady dostala husté dřevěné mřížení, jímž se bujná zeleň tak hustě proplétá, že krásná vyhlídka odtud na starou romantickou část hradu s jejími věžemi nadobro jest zakryta.

Kdyby smělo se zde kopati, nalezlo by se leccos zajímavého; tak nalezli chlapci, kteří vplíživše se tudy do Jeleního příkopu prohledali štěrk, jenž při opravě jednoho porouchaného místa byl vykopán, peníz z doby konfederační, jakýs voják zase prstýnek v ceně 200 zlatých, z čehož odevzdati musel část na vystavění voj. trestnické kaple pro nemocné vojáky.

Dlouho měla hráz pokoj, až rok 1848 vyrušil ji opět z jejího poklidu; nejprvé táhlo po ní veliké množství vojska, někdy rachotily i děla, káry s prachem atd., pak zase činěny s ní samou věci, které

by ji, kdyby byla tak stará, upamatovati mohly na krásné doby rytířské, na zdvihací totiž mosty. Po dnech červnových byl totiž stroj zdvihacího mostu opět vyčistěn, silná zubatá a hnací kola olejem namazána, nové těžké řetězy a kule jakožto protiváha zavěšeny atd., aby pro možné případy bylo postaráno. Ale Praha není Paříž, vše zůstalo hezky s pokojem a hledělo s udivením na všechny ty učiněné přípravy a na vojáky, kteří ve dne v noci po mnoho let bedlivým okem střežili železnou kliku, veliká kola a těžké řetězy, každého mladého okolojdoucího považujíce za podezřelého, který si mocný ten stroj poněkud déle prohlížel. Od několika let i tyto válečné přípravy odtud zmizely.

Ulice u prašného mostu.

Na konci hráze spatřujeme v pravo zeď a mřížová vrata císařské zahrady, v levo vchod do hořejších Jeleních příkopů a císařské zelinářské a ovocné zahrady, jež obojí obecenstvu jsou přístupny, kteréž zvláště po stinných stráni dolů vedoucích stezkách v neděli a ve svátek rádo se procházívá. Dále vidíme budovu jízdárny a rybníčkem okrášlenou bažantnici.

V 17. věku uzavírala silnici mezi bažantnicí a císařskou zahradou brána, zvaná hradební. Nedaleko ní stávala strážnice, kteráž za pruského obležení (1757) nepřátelskými kulemi byla zbořena. Hradební brána, v r. 1707 obnovená, byla (v r. 1791) za příčinou rozšíření silnice zbourána. V 17. století nazývala se celá ta končina po levé straně „komnatovým městečkem Jeho Milosti“ i bylo zde kromě „malé jízdárny“ z doby Rudolfovy ještě několik domků, z nichž v jednom bydlel dvorní tesař, pak konírna, dále dům lesmistra Frant. Ferd. Záviše z Osenic (1707), psinek a vedle domek hlídače jelenů Hanuše Singra (1697). Ještě dále byl domek hlídače bažantů Prägnera (1690), za nímž prostíral se malý palouk, omezený „bažantnicí“. Tato nazývala se oné doby „prastarou pražskou bažantnicí“. Zde pochovávali (1648—49) Švédové své zemřelé soudruhy, ale tak mělce, že vycházející odtud zápach okolním lidem velikých působil nepříjemností, poněvadž se obávali, aby z něho neonemocněli. V 18. století ale byla tato, „více uměním než od přírody krásná“ zahrada Pražany silně navštěvována.

Nyní jest stinná, hustým stromovím osázená zahrada uzavřena. Na zamrzlé hladině malého rybníčku v ní bavíval se v zimní době korunní princ Rudolf s princeznou Štěpánkou klouzáním na bruslích.

Do bažantnice vchází se nádvořím vedle

jízdárny.

Zmínili jsme se již, že celá ta partie až k bažantnici zvána byla „komnatovým městečkem Jeho Milosti“ a že kromě jiných budov stála zde také král. Rudolfinská jízdárna. V roce 1694 shledala česká komora tuto jízdárnu příliš malou i uložila staviteli Janu Bapt. Matheiovi, aby vypracoval nárys na větší, místo vyměřil a dal se do stavby.

Stavitel dal se do práce a všechno šlo dobře; když ale, aby budova byla pravouhelná, přibral ku stavbě as 4 lokte luční půdy, jal se hlídač bažantů naříkati nad touto krádeží, vzpíral se staviteli a žaloval věc nejvyššímu lovčímu hraběti Ferd. Vilému Popelovi z Lobkovic. Šlechetného hraběte dotkla se věc ta velmi nemile, bylyť Jelení příkopy i s bažantnicí svěřeny jeho dozoru a ačkoliv po všechen čas sídlel v Praze, nebyly mu ani plány předloženy ani jaké oznámení učiněno, aniž přibrán ku komisi v příčině stavby odbývané. Cítě se uražena ve své úřední hodnosti, ujal se hlídače a podal císaři proti tomuto porušení jeho práv žalobu. „V drahých těchto časech,“ praví se v ní, „staví se tak velká budova, která státi bude svých 80.000 zlatých a nad to zabrána ku stavbě i louka, náležející hlídači bažantů.“ Vídenská komora, jež ode dávna ráda se mísila v české záležitosti, uchopila se této příležitosti, aby ukojila centralisační své choutky i učinila ke komoře české dotaz, kdo jí dovolil tak draho stavěti a za druhé, kdo ji oprávnil, zabrati hlídači louku. Česká komora ale statečně hájila svých práv, odpověděvši, aniž by zatím přestala stavěti, že stavba státi bude nikoliv 80.000, nýbrž pouze 14.000 zl. bez oken a dveří a ježto stavba na císařské půdě jest začata, že nebylo třeba, kde se dotazovati. Co louky se dotýče, že sice určena jest pro jeleny, poněvadž ale jest zahražena, že ničeho z ní nemají a jen krávy hlídačovy na ní se pasou.

Spor o příslušnost s hrabětem Lobkovicem vyřízen brzo tím, že byl pozván, aby sobě plány prohlédnul. V roce 1694 byla stavba ukončena.

Budova tato (čís. 54, 55) zavírá v sobě letní i zimní jízdárnu. Prvější, otevřená, má do dvora obrácenou loggii i poznáme ji po slepých, k silnici obrácených oknech; zimní jízdárna jest krytá, má gallerii pro diváky, odbýványtě v ní druhdy skvělé jezdecké hry; mimo to jest také tím památná, že v ní roku 1736 prof. Ferd. Schor se svými žáky konal zkoušku z válečného stavitelství. Byla to první zkouška svého spůsobu a přítomní generálové a důstojníci, jakož i oba za komisaře ustanovení místodržící nikdy podobné neviděli.

Byly k tomu účeli ve zmenšeném měřítku z hlíny a cihel vystaveny pevnostní zdi a zákopy.

Zkouška tak výborně se zdařila, že několik žáků od přítomných generalů ihned za důstojníky bylo přijato. Schor byl ale nejen v této vědě zběhlý, bylť i dovedným malířem, maloval obrazy do kostelů, podával nákresy k oltářům, stavěl letohrádky, maloval dekorace pro divadlo a zhotovil na přední zeď hlavního chrámu fresku, snad jednu z největších (75 stop vysokou), představující prohlášení Jana Nepomuckého za svatého.

V roce 1757 dostala jízdárna a bažantnice v půlnoční době s neděle svatodušní na pondělí první ohnivé pozdravy od Prusův, oblehajících Prahu. Za císaře Josefa užíváno jízdárny za dělostřelecké skladiště a teprve před nemnoha lety odevzdána opět někdejšímu svému účeli.

Prohlédněmež sobě ještě poněkud ostatní budovy ve „městečku Jeho Milosti". Za okupace Malé strany od Švédů prodávali řezníci poblíže prašného mostu své zboží, ale zmizeli odtud zase, když nastaly pravidelné poměry.

V letech 70. odvážil se opět hradčanský řezník Šust u hradební brány prodávati maso, a když tomuto později místnost vypovězena, dostal řezník Kohout povolení, vykládati v prázném strážním domku své zboží na prodej. Obydlí a porážku měl v jedné části psinku; poněvadž ale psi v noci vždy dělali strašný povyk, neměl se svou čeládkou v noci žádného poklidu i podal na tyto rušitele pokoje u české komory žalobu, prose, aby mu opatřen byl pokojnější lokál. Žádosti jeho také vyhověno a vykázána mu stáj, v níž obyčejně stavěni byli mimochodníci, když dvůr sídlel na hradě. Za užívání psinku neb stáje a strážního domku platil Kohout ročně 12 zl. nájemného. Přestěhovav se do stáje, domníval se chuďas, že zbavil se svého utrpení, ale zmýlil se velice.

Pustilť se nyní zase do ubožáka výsadní cech řezníkův Malostranských a žaloval jej, že není oprávněn, vykládati v onom strážném domku na prodej maso, an není řádným řezníkem, nýbrž jen hudlařem a huntýřem, který jen tenkráte maso prodává, když jest laciné, ale zavírá krám, když se zdraží. Na to vedl Václav Kohout všechna svoje vysvědčení do boje, dokazuje, že sám řídí se pravidly cechu v Bělé, že za okupace švédské celá řada řezníkův prodávala své zboží v zámku a na prašném mostě i tázal se, proč by jemu v živnosti jeho mělo býti bráněno. Ale i na to věděli starší řeznického cechu Malostranského odpověď: „Takovíto prodavači že jsou pouze ve výsadních domech, jako na př. v Platejse, Andělské zahradě, Biskupském domě a na Strahově povoleni, také že Ferdinand III.

(1651) nařídil, že všichni, kdož by mimo svobodné domy maso prodávali, jakož i ti, kdož by byli v zámku, k vůli výsadám řeznického cechu Malostranského mají býti odstraněni.“ Pokud šarvátka děla se jen na půdě výsad řemeslnických, těžká střelba byla zticha, když ale starší pořádku z této půdy odvážili se na půdu zámeckou, postavil se jim stavební písař Karel Miesner s těžkými kusy úřadní své moci a odpověděl, že „vzdor výsadám cechu Malostranského starší řezníkův dokonce nemají práva Václava Kohouta vypuzovati, an jsa v residenci císaři za to platí daň, oni pak nejsou oprávněni, císaře o daně zkracovati.“ Proti tomuto důvodu nedalo se již ničeho namítati.

A nyní věnujme opět partiím po pravé straně svou pozornost.

Císařská zahrada.

Zeď od císaře Rudolfa vystavěná, jež obkličovala tuto, v oné době pro vzácné své květiny, cizokrajné stromy a keře v celém světě jedinou zahradu, pojila se ku bráně uzavírající prašný most a šla nepochybně ještě dále podél hořejšího Jeleního příkopu vzhůru, od městečka Hradčan a ostatního území jej oddělujíc.

Za ranního úsvitu dne 9. června 1621 kráčelo několik osob hradební branou. Byli to mužové příšerného vzezření, z nichž dva táhli ruční vozík, dva pak šli napřed, a u zdi, blíže brány u prašného mostu zůstali státi, ohlížejíce se častěji, jakoby ještě jiných osob očekávali. Očekávaní byli dva, a jak z jejich zevnějšku bylo

patrno, náleželi ku vznešenějším stavům, šli volněji a i když k čekajícím se přiblížili, drželi se v jisté od nich vzdálenosti. Byli to hejtmani Starého a Nového města, příšerní oni lidé pak pověstný kat Mydlář a jeho pacholci.

Nyní teprv ozval se hlasitěji rozkaz Mydlářův pacholkům: „Ku předu, rychle vzhůru a pak dolů do příkopu!“ Pacholci přinesli žebřík, vystoupili na zeď a zmizeli za ní. Mezi tím oba hejtmani šeptem spolu hovořili. „Jak Vám pravím, jezovité jsou zase na vrchu a mají na presidenta i soudce velký vliv.“

„Nezapomněli rok 1618 a 9. červen,“ odvětil druhý, „byltě to v osudném onom roce poslední den, do kterého, jak jim od direktorů nařízeno, z měst Pražských a z Čech vůbec měli se vystěhovati.“

„Ano, ano — a Martin Fruhwein byl spisovatelem oněch dvou mandátů, v nichž hrozné na ně vedl žaloby a které také podepsal,“ doložil prvější.

„President byl by mu dal milost již pro jeho bratra, který, jak víte, veškeré spisy z kanceláře direktorův odcizil a soudcům vydal, aneb alespoň jen lehký trest mu vyměřil, takž ale předešel své soudce — praví se, že bolest jeho ran jej k tomu dohnala.“

Oslovený ohlédl se, jsou-li samotni, načež po tichu odpověděl: „Tajemné šero zahaluje tuto vraždu. Kdož ví, jak a kde přišel o život, kdo prohlížel jeho mrtvolu? — Nikdo, tam leží po dva dny roztříštěné to tělo —“

„Aby dne 9. června pod šibenicí bylo čtvrceno, kteréhožto trestu my dva máme býti svědky.“

V tom okamžiku přeletěl přes zeď těžký nějaký předmět a buchnul na zem, oba pánové se otřásli, načež pohlédnuvše významně na sebe, obrátili se k odchodu.

Hned jak onen těžký předmět dopadl na zem, bylo viděti oba katovy pacholky stoupati opět přes zeď. Pytel, v němž nalezala se mrtvola Martina Fruhweina, hozen na vozík a pak kráčeli všichni bystrým krokem Bruskou vzhůru přes rejdiště na Bílou horu, kdež poblíž silnice vedoucí k Velvarům stála šibenice. Tam vykonáno na mrtvole ohavné čtvrcení, podobně, jako se stalo s mrtvým Rudským, ale příliš ohavné, než abychom je tuto vypravovali.

Putujmež raději dále podél zahradní zdi, až k oněm dveřím, vedoucím na malý, několika stromy zastíněný dvorek; jest to stará lví ohrada (č. 51), nyní hostinec „u Máčka“ zvaný, kde dostalo se druhdy dobré víno a chutné jídlo. V letě můžete na dvoře ve stínu píti sklenici piva a při tom rozpomínati se, jak se časy mění, když učinily ze lví jámy — hostinskou zahradu! Kdybychom psali rok 1595, slyšeli bychom výti tři levharty, řváti lvy a jiné šelmy, kteří zde

v klecích byli zavřeni. Levharty odevzdalo sem darem poselstvo, jež Feodor, syn Ivana Hrozného, k císaři byl vypravil. Lví dvůr měl gallerii, k níž šlo se po schodech ze zahrady a odkud hleděti se mohlo dolů do ohrady. Tajná chodba Rudolfova ústila v pokoji, z něhož díval se císař na dravou zvěř, aneb jen pozoroval svého oblíbeného lva, který, jak mu zvěstováno, témuž co on podroben byl „vlivu“.

Poněvadž do tohoto lvího dvora každý měl přístup, stalo se počátkem 17. věku, že dáma jakás se svou matkou častěji sem přicházela, aby pobavila se hrou dravých šelem. Vnady krásné dámy a zvláště žhavé její pohledy okouzlovaly již po delší dobu jakéhos vlaského šlechtice tou měrou, že krok za krokem všude ji sledoval, ačkoliv hrdá kráska až dosud pranic o něho se nestarala a pohleděl-li na ni, vždy se odvrátila. Ale vše to nedovedlo zamilovaného jinocha odstrašiti; potkal-li ji, ihned se obrátil a šel za ní. Tak bylo i jednoho dne, kdy vystoupil za svou láskou až na gallerii ve lví ohradě, kdež stoje opodál, mněl se býti šťastným, když i jen zběžně a lhostejně na něho pohlédla. Tu spatřil, kterak krasavice náhle se ulekla a přes zábradlí dále přechylovala; „rukavička!“ šeptali sobě lidé a nahýbali se rovněž dále, aby viděli, kam padla. Sotva zaslechl, čí to rukavička jest, spěchal zamilovaný jinoch dolů a dobrými slovy i penězi přiměl pacholka, že mu tiše otevřel mříž, uzavírající vchod do ohrady. Vytasiv svůj kord a drže jej za zády, kráčel pevným krokem do dvora, zvedl rukavičku a spěchal, an jeden z ležících na zemi lvů vstával, rychle zpět a spustil závaží mříž přivírající. Radostně rozčilen, kvapil pak zpět na gallerii, kde dámě svého srdce, jež hrůzou téměř omdlévala, podal rukavičku.

Od té chvíle, končí Quarionius, syn osobního lékaře Rudolfa II., svou zprávu, milovala dáma smělého jinocha. Quarionius dokládá, že ve Španělích udál se podobný příběh, ale že skončil méně příjemně, an tam smělý rytíř, když dámě své přinesl rukavici, jí zároveň vyťal políček. Tohoto příběhu užil nepochybně Schiller ku své básni „Rukavička“.

Až do roku 1605 byl hlídačem lvů Tomáš Mangarin de Parti; mladá jeho vdova Lorenzina Pylmanova byla milenkou zlopověstného císařova komorníka Filipa Langa, jejž častěji navštěvovala, vypravujíc mu, co kde v Praze nového se přihodilo. Lorenzina a druhá Langova milenka, paní Hasslerová, nazývány vůbec „Langovými tajnými komornicemi“. Po smrti svého manžela dostala prvější od všemohoucího komorníka hlídačské jeho místo s měsíčním platem 37 zl. 30 kr. Službu ale dala konati spůsobilým k tomu čeledínem. Před 18. lednem 1612 oblíbený lev císaře Rudolfa II. pošel. Když to nemocnému

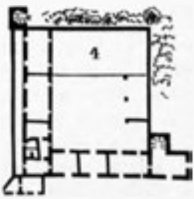
císaři oznámeno, pravil vážně: „Nyní přichází také moje hodina!“ (Císař zemřel 20. ledna). Tycho de Brahe mluvil pravdu, prorokovav císaři, věřícímu ve hvězdy a kouzla, že on a lev podrobeni jsou témuž vlivu.

Po smrti umění milovného císaře spuštěno a zanedbáváno vše, co on byl vytvořil. Když dravé šelmy ponenáhlu pocházely, nebyly již nové více opatřovány. Přední, na ulici vedoucí část ohrady byla zastavěna a 1678 řezníku Janu Šustovi za nájemné 30 zl. ku prodeji masa přenechána. Za nějakou dobu ale, když dvůr chystal se přijeti do Prahy, musel své místo opustit, načež zřízena zde ohrada na drůbež.

V roce 1697 zbyl zde z celého zvěřince již jen jediný medvěd i aby dvoru, když by přišel do Prahy, opět poskytnuta byla nějaká zábava, přikoupeni dva rysové, na jichž krmení platily se týdně dva zlaté.

Již r. 1694 dostal zahradník Utz povolení, aby směl v domku čepovati víno a zříditi kuželník, ale nesměl ani víno přes ulici prodávati aniž „sprostý“ lid do svého domku přijímati neb v kuželky hrát nechati, jen šlechta, dvorní služebnictvo a měšťané požívali té přednosti, smět sem zavítati. Ale Utz málo dbal těchto podmínek a vinárna jeho stala se za krátko shromaždištěm všeliké lůzy, která za dne hrála v kuželky a v noci povykovala, až mu král. stavební písař právo opět odňal. V 18. století vykázáno zde obydlí tesařskému políru a v 19. věku zřízen tu opět hostinec.

Medvědí dvůr čili lví ohrada byla jako téměř všechny i sebe nepatrnější stavby z oné doby okrášlena sgrafitty, z nichž ale jen nepatrné zbytky se zachovaly.

Lví ohrada. — 4. Medvědí dvůr.

Zahrada.

Jiří z Gersdorfu, hejtman hradu Pražského, dostal již od císaře Ferdinanda I. (1534) rozkaz, aby zde založil zahradu a na východním jejím konci letohrádek. K tomu účeli musela být zakoupena vinice, náležející pannám u sv. Jiří. Gersdorf dostal ji šťastně za sud vína, který klášteru každoročně měl býti dodáván. Ale i tato cena byla později pánům drahá a tak přeměnili víno ve 14 kop míš. ročně, t. j. 16 zl. 80 kr. r. m. Kromě květinové založena také botanická zahrada a Petr Mathiolus ze Sieny, illustrovaným svým herbářem proslulý císařův osobní lékař a rada, ustanoven nad ní dozorcem. V květinové zahradě pěstovány také první tulipány, jež císařský vyslanec u Vys. Porty Angerius z Busbeku z Cařihradu byl přinesl. A odtud teprve přesazeny pestré ty květy do Němec a staly se nevinnou příčinou pověstného švindlu. Již za Ferdinanda okrášlena byla zahrada vodomety a vodojemy a mistr Tomáš Jaroš zvaný puškař, jakož jmenuje se na zvonu kostela Počepického: „Magister Tomáš Jaroš král. římský slévač pušek" (1555) vyzván, aby vodomet postavil. Vavřinec Kříž počal jej modellovat v r. 1554, Jaroš ho ulil a za pět let na to chrlil již vodní proudy do výše, kteréž dopadajíce na široký kovový okraj vodojemu, vyluzovaly ony melodické tony, jež získaly mu jméno: „zpívající fontány". Pozorujeme-li bedlivěji tento vodojem, musíme ještě dnes po 300 letech obdivovati se překrásným, mistrně pracovaným figurkám a ozdobám, jakož i ostrosti a čistotě práce. Jakož zmíněno, podal Kříž model, Jaroš pak s Jiřím Löfflerem z Inšpruku fontánu ulili. Dle zachovaných výkazů spotřeboval k tomu Jaroš 80 centů mědi a 4 centy cínu, použiv také všech starých hmoždířů a pušek, jež byly po ruce.

Maximilian, jenž v Praze zřídka se zdržoval, učinil málo pro tuto zahradu, za to ale snažil se umění milovný jeho syn Rudolf obohatiti ji nejen cizími a vzácnými květinami, stromy a keři, jež prostřednictvím svých jednatelův a vyslanectev ze všech tehdy známých zemí dostával, a učiniti ji jednou z nejkrásnějších v Evropě, nýbrž on ve smyslu zakladatele, svého děda, okrašloval ji také mistrovskými pracemi výtvarnými. A přece nenalezal umění milovný tento panovník na všech těchto krásách potěchy. Příčinou toho byla jednak melancholická jeho letora, kteráž modní tehdy nemocí, hvězdopravectvím a tajemnými a mystickými jeho výklady ještě se zhoršila, jednak všech špatností schopní služebníci jeho, kteří choroby jeho využitkovali k sobeckým svým účelům, pak také protivy mezi katolictvím a luteránstvím, od časů Maximilianových stále se přiostřující, kte-

rýmžto zápasem císař ve Španělích vychovaný ve svém svědomí stále byl znepokojován, tím více, ježto rádcové jeho všelikými rejdy doutnající ten žár stále a stále podněcovali K tomu družila se ještě všeliká neblahá proroctví, a když později král francouzský zahynul dýkou Ravaillacovou, neměl strach císařův dokonce již žádných mezí. Vycházel pak ještě řídčeji do krytých chodeb zahradních, jež před delším časem proto dal zříditi, aby nevyrušován krásnou svou zahradu mohl navštěvovati a sám také cizí navštěvovatele v jich požitku nerušil. Tajné tyto zahradní chodby s okny porůznu dobře ukrytými, jimiž všechno dobře bylo viděti, byly spojeny s tajnou chodbou prašného mostu a končily ve Ferdinandově letohrádku.

Jak se podobá, nebyla zahrada za dob Ferdinandových ještě každému přístupnou, jako později za Rudolfa. V listopadu r. 1558 ubíral se jednoho večera Ferdinand I. se svým skvělým dvorem a v průvodu české šlechty zahradou, aby se obdivoval ohňostroji, který syn jeho Ferdinand byl upravil.

Později, za Maximiliana a Rudolfa, spatřujeme zde opět jiné, někdy dosti zajímavé osobnosti. Někdy procházíval se zde starý pán se sněhobílými vlasy a starostlivým obličejem, jehož bystrý a pevný pohled ale svědčil o ráznosti a chytrosti. Jednoho dne oslovil jej cizí muž, podle výslovnosti cizinec, jehož upřímné a mírné vzezření mělo cos zajímavého do sebe. Ponenáhlu ale rozpoutal se jazyk cizincův, a on s velikou dotíravostí vykládal a hájil své náhledy, jež starý pán zcela lhostejně poslouchal. Nešlo při tom o nic menšího, než tajemné umění dělati ze sprostých kovů zlato. Ale starý pán potřásal hlavou: „Vy děláte zlato z olova,“ pravil k němu, „ale já dělám je mnohem laciněji — z papíru a“, doložil posměšně, „jako vy, z hlouposti lidské.“ A měl pravdu, starý ten pán byl pověstný v 16. věku Abraham Hroch prokurator zemského soudu, u něhož zbohatl a při jehož smrti (1596) Dačický zvolal: „Šťasten, kdo nepotřebuje žádného prokuratora a žádného práva!“ Onen cizinec pak byl zlatoděj Kolai. Tamto u „zpívající studně“ stojící pán v jemném soukenném oděvu jest bohatý penězoměnec a obchodník se suknem Magno, jehož otec Konstantin, rodem ze Savojska, za času Maximilianova přišel do Prahy a zde se usadil. Mladší Konstantin provozoval výnosný obchod dále, kdežto bratr jeho Karel dostal službu u dvora. Oba těšili se zároveň přízni krále Španělského, vévody Savojského a císaře Rudolfa. Tento vyslal kdysi oba bratry, aby pozůstalost po valašském vojvodovi Michalu přinesli do Prahy a odevzdali komorníku Heidenovi. Bratří uposlechli toho rozkazu a mladší očekává právě zde u „zpívající studny“ svého bratra, jehož pozval ke schůzce, aby s ním promluvil o náhlé nemilosti císařově. Tento

přichází konečně a od něho dovídá se, že všemi od císaře nepovolenými žádostmi vinen jest komorník Lang, jenž na ně proto zanevřel, že bohatou pozůstalost Michalovu vydali Heidenovi a nikoliv jemu.

Před rokem 1604 byli bychom zde mohli uviděti také bujně krásnou dceru Molartovu, manželku Havla z Lobkovic, a pána z Schönburku; koketní tato kráska opírala se sice o rámě svého chotě, ale odpovědi její platily galantnímu hovoru jejího průvodčího, k němuž upíraly se i její zraky, projevující více než ústa směla prozraditi. Také vidíme tu krásnou Esterku Vřesovcovu, snad očekává zde dobrodruha Bassompierra, jenž zatím v dolejším městě vyšel na zálety. Krásná Esterka nebyla ostatně jedinou dámou vyhledávající milostná dobrodružství, právě jako Molartovna nebyla poslední života milovnou ženou, vidíme zde i mnohé jiné po boku svých pánů, někdy také bez nich a jen věrným sluhou provázené, jež po boku cizích neb domácích mladých přátel zde vyhledávají temná útulná loubí a stinná místečka. Tuto opět spatřujeme ředitele císařské sbírky mincí a starožitností Oktaviana Stradu z Rossberka, bratra Kateřiny, milenky Rudolfovy, an s Barvitiem horlivě rozmlouvá o tragické smrti valašského knížete Michala, jenž na rozkaz císařského polního plukovníka Basty byl zavražděn. Tamo zase prochází se osaměle a zamyšleně loubovím mladší Strada, Oktavianův syn, jenž (1615) vynalezl elektrický telegraf. A tito procházející se pánové, soudě dle důležitého, tajemného jejich tváření se, také as jednají o čemsi důležitém. Jest rok 1606 a pánové ti jsou: tajný dvorní rada šlecht. Hornstein, Hegemüller, třetí pak říšský dvorní rada Hemmerle. Tento právě ukazoval pánům list mohučského říšského fiskála Jana Wenzla, v němž tento podává mu přátelskou zprávu o spiknutí židů ve Vormsu, Frankfurtě, Fuldě a j. říšských městech, kurfiřtem kolínským právě objeveném, kteřížto židé přijali „nové právo židovské“, podle něhož prý nepodrobí se žádnému právnímu výroku křesťanské vrchnosti a byť i od císaře pocházela a naproti tomu každý žid, jenž by vyhledával rozsudku křesťanského, propadá trestu.

„Velezráda, zločin proti majestátu!“ horlili pánové.

„Tři duchovní kurfiřti, jimž císař uložil, aby věc vyšetřili“, vykládal Hemmerle dále, „vyslali své komisary, kteří byvše vysokou radou ve Vormsu odbyti, odebrali se do Frankfurtu, kde jim konečně v židovské desátkové světnici original i s překladem a podpisy padl do rukou, načež podpisatelé pohnáni na říšský soud do Mohuče. Mezi těmi, kdož ve Frankfurtě byli přítomni a nepochybně také zápis podepsali — máme také jednoho žida Pražského, známého bohatého Izraele Geizvogla.“

Hegemüller škrábal se za ušima; „jsou-li židé Pražští v tom zapleteni," pravil, „pak se kurfiřt Kolínský a říšský kancléř marně namahá —"

„A proč — vždyť jest to zjevná velezráda," pravili ostatní.

Hegemüller zastavil se, a pohlédnuv rychle kolem sebe, pak na své přátele, pravil přitlumeným hlasem: „Darují ‚králi Židovskému' zlaté tele a potom mají říšští knížata s naším Langem co činiti a toho budou se as oba chrániti."

Tajný rada mohl nepochybně mluvit z vlastní zkušenosti, neboť nedlouho po tom nazýval Langa v listu z Turina (1607) datovaném „svým velkomyslným otcem a panem švakrem," kterýmižto výrazy v tehdejší době projevovala se úcta a zároveň důvěra. Ostatně dobře prorokoval, neboť celé to vyšetřování za nedlouho usnulo.

Došli jsme na své procházce ku

velkému míčovému domu,

kde dobromyslný mocnář druhdy se obveseloval a kde květ české šlechty hrával v míč, zatím co připravovaly se události, jimiž mladí tito pánové dílem na bojišti zahynouti, dílem jakožto vyhnanci v dalekých cizích zemích život svůj skončiti měli. Zevnějšek budovy, jevící nyní po tak mnohém spustošení, najmě vojskem, jen ještě zbytky bývalé své nádhery, byl zajisté, soudě dle vkusné fantastické ornamentiky a ušlechtilých, živě kreslených figur, v době tyrolského Ferdinanda, jenž za Ferdinanda I. byl v království náměstkem, od Vlachů proveden. Její druhdy otevřené loggie jsou nyní zazděny a okny neb i komíny opatřeny, z nichž valící se černý kouř sráží se a usazuje na obloucích nad nimi s jejich figurami a okrasami, dále byla též nahoře ve zdi okna vylámána. Hlavní figury představují vědy a cnosti. Celek jest mistrovským dílem, bohužel nyní dokonce nevšímaným, velké před budovou stojící stromy halí výtvory tyto ve svůj stín, na dobro je zakrývajíce. Teprve za Rudolfa byla budova proměněna v míčový dům a zde spatřujeme domácí i cizí šlechtu, ana oddává se nové tenkráte ještě hře, buď s tvrdým koženým, neb měkkým, bavlnou vycpaným míčem aneb i se vzduchem nadmutým balonem z vepřového měchýře. Byliť ustanoveni i zvláštní míčoví mistři, kteří také císařská pážata v tajemství této tělocvičné hry zasvětiti museli.

Z cizích pánův jmenujeme dobrodruha Bassompierra a Rudolfova polního maršálka v Uhrách, Ruesswurma, kteří zde hrou v míč se bavívali. Také sedmihradský magnát, Štěpán Hossutnoki, plukovník Mannsberg a mnozí jiní nalezali v této zdravé zábavě obliby. I sám Rudolf byl z počátku velkým přítelem hry v míč, ale později

ji zanedbával, vábilyť jej více jeho obrazy a zlatodějné pokusy v alchymistických kuchyních. Od roku 1600 objevil se Rudolf zřídka kdy veřejně v míčovém domě. Vcházel z krytého prašného mostu přímo do krytých chodeb zahradních, z nichž jedna vedla do míčového domu a v tajnou komnatu, jejíž jedno okno otvíralo se do míčového sálu, odkud císař díval se na hru. Často hrávala se kruhová hra, při níž pláště neb pasy svázány dohromady a utvořen kruh, do něhož vstoupilo 10—12 hráčů a tu sestrčili hlavy dohromady. Ostatní pánové postavili se dokola okolo kruhu a házeli si přes hlavy v kruhu stojících pánů lehký, vlnou vycpaný míč, kterýž tito měli uchopiti; že při tom bylo čemu se nasmáti, snadno sobě lze pomyslit. Hra tato považována také za nejlepší, poněvadž byla velice zábavná a značné bystrosti a rychlosti vyžadovala. V Praze byla velmi oblíbena.

Někdy hrána také „míčová neb regatní hra“, při kteréž míč regatou aneb místo této častěji i střevícem neb trepkou se odrážel. Malou „míčovou neb regatní hru“ hrávala obyčejně pážata aneb vyučována byla od míčových mistrů také ve hře s balonem, jenž jako nyní vzduchem byl naplněn a dřevěnou plácačkou se odrážel.

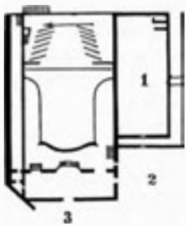
A ještě o jedné hře musím se zmíniti, která jen v Čechách a ve Vlaších se hrála a v tom záležela, že dvě strany (bijící a chytající) as 80—100 kroků od sebe stály, a jeden druhému házel kožený tvrdý míč, který tento as 4 stopy dlouhou, na dolejším konci silnější holí do výše a na protější stranu musel odraziti. Chytil-li kdo míč ve vzduchu, vyměnil své místo s bijícím, jenž vstoupil na stranu chytajících.

Smrtí Rudolfovou, kdy časy byly příliš vážné, tyto hry většinou přestaly, míčový dům byl zanedbáván. V roce 1709 byl uvnitř chatrný i musila se na jeho opravu vynaložiti částka 882 zl. Potom provozovaly se v něm také veselohry a malé opery, načež nazýván „veseloherním neb operním domem.“

V roce 1744 sehrána zde na počest arcikněžny Marie Anny a chotě jejího prince Karla Lotrinského, ubírajících se Prahou do Nizozemska, opera „Antigone.“ Byla to as poslední v těchto zdech konaná slavnost, od té doby nestaráno se o tento dům, až císař Josef II. zámek zaříditi dal v kasárny, při kteréžto příležitosti také velký míčový dům vojsku byl odevzdán. Z této doby pocházejí ty spousty uvnitř i zevně, bylť uvnitř trámy, prkny a zdmi rozdělen, a aby nabylo se světla, vylámána ve zdi okna, postavena kamna a kouř z nich odváděn na venek troubami, nehledě na to, zdaž překrásná budova se svými skulpturami a sgrafitty tím netrpí. Ukládán zde vojenský oděv a podnes ještě, kdy zámek a ostatní budovy dří-

vějšímu svému určení dávno byly navráceny, nalezá se překrásná druhdy budova v rukou vojska jakožto monturní skladiště.

Poblíž prašného mostu stál „malý míčový dům“, k němuž taktéž vedla tajná chodba; u tohoto domu postavil proslulý Boloňan Ferd. Galli Bibiena svůj slavný té doby operní dům, jakýsi to spůsob dřevěné areny. Bibiena byl vynálezcem oněch umělých perspektivních nástropních maleb, vzbuzujících, jako tenkráte, ještě podnes u znalce i laika obdiv. Skizzy takovýchto architektonických nástropních obrazů, vlastní rukou genialního Vlacha zhotovené, svědčí o neobyčejné jeho znalosti perspektivy. Chvalně známý náš znatel dějin umění architekt Baum, má ve svých sbírkách jeden nástropní nákres Bibienův. Karel VI. povolal genialního tohoto umělce, jenž byl v Parmě dvorním malířem, k sobě do Vídně a jmenoval jej prvním stavitelem a perspektivním malířem. V letech dvacátých vyslal ho do Prahy, aby

1. Míčový dům. — 2. Dvůr. — 3. Operní dům.

zde vystavěl a zařídil operní dům. Bibiena sestavil plán a se svým synem Josefem, c. k. inženýrem, také jej provedl. Bibiena namaloval k nové korunovační opeře také potřebné dekorace, překrásné to, obecenstvo přímo okouzlivší architektury.

V roce 1723 provozována na oslavu korunovace Karla VI. vlaská opera „Constanza e Fortezza“. „Byl to čarovný pohled,“ píše očitý svědek, „nevídaná a ode všech obdivovaná nádhera, jež se zde rozvinula.“ Poněvadž již po 67 let žádná korunovace se nekonala, závodila česká šlechta, aby slavnost korunovační obou veličenstev vypravila co nejskvěleji, dámy byly brillianty přímo posety a pánové leskli se zlatem a hedbávím. Když zavzněla ouvertura, provedená 200 hudebníky řízením vrchního kapelníka Fuxe, jenž také na slova císařského dvorního básníka Pietra Pariatiho složil hudbu, bylo vše radostně rozechvěno, ale nadšení dosáhlo vrchole, když vyhrnula se

opona a zrakům divákův objevilo se překrásné chrámové nádvoří, v němž 100 pěvců své hlasy pojilo v lahodný a mocný souzvuk.

Svědek vypravuje dále nadšeně o překrásných dekoracích, kostumech a obdivuhodném zpěvu solistův atd., vzpomíná mnoha cizích hostí, kteří bohatství a nádheře české šlechty se divili a jí záviděli i končí přáním, aby ještě jednou do své smrti podobného dne se mohl dožiti.

Také zahrada byla ku korunovační slavnosti umělým zahradníkem Frant. Zienerem zvláště upravena, ale drahnou část této krásy a nádhery zničili (1742) Francouzové, kteří v císařské zahradě tábořili. Při té příležitosti nechali také — zmizeti vodojem Wurtzelbauerův, z něhož, podobně jako ze mnoha zvonů, ulili děl. O patnácte let později padly některé do zámku vyslané pruské pumy do Bibienova divadla, které rychle vzplanuvši, také sousední malý míčový dům, býv. divadelní garderobu, oblekárny a stáje svými plameny zachvátilo a zničilo. I sochy z doby Rudolfovy v zahradě stojící byly granáty silně pošramoceny neb zcela rozbity, a jen onen Herkules od Pendla ušel šťastně pohromě.

Za francouzské okupace žil zahradník František Ziener s hezkou dceruškou Mařenkou ve svém domku; spustošení zahrady, letohrádků a sklenníků, jakož i pečlivě pěstovaných květinových a drahých zelinných záhonů a konečně ztráta starého vodojemu velice je zarmucovaly. Hezká Mařenka těšila svého otce, jak mohla, v duchu ale myslela si, žeť milý pánbůh všechno zase znovu nechá narůsti a tak se věc opět napraví. V tom utvrzoval ji i její milovník Spinetti, hezký, černooký, ohnivý Vlach, jenž do děvčete k zbláznění byl zamilován, při tom ale nesmírně žárliv a v r. 1748 v návalu vášně obličej nožem jí zohavil.

Ziener byl od roku 1701 císařským zámeckým zahradníkem a obdržel krásné toto místo, ač ucházeli se o ně ještě Krist. Spann a Jan Tulipán. Dřívější zámecký zahradník Purkart Hartung koupil od české komory za 1000 zlatých dům s polemi, zvaný „v ráji“ v Čelakovicích, jenž náležel druhdy Kašparu Zalužskému z Ostrokola a když tento z příčin náboženských se vystěhoval, komorou byl zabaven. Lékárník Václav, syn vystěhovalcův, požadoval v roce 1639 otcovský majetek zpět, nemohl ale na soudu vymoci více, než poukázku na zbytek kupní sumy, kterýž Hartung ještě nebyl zaplatil.

Byl-li Ziener skromný a pokojný muž, byl za to předchůdce jeho Adam František Utz vybraným křiklounem a svárlivcem a svého času vyzývavým chováním a svým sporem se stavebním písařem Karlem Miesnerem mnoho natropil hluku. Mělť totiž vedle značného svého platu 544 zl. 50 kr. také veliké vedlejší příjmy z pro-

deje květin a ovoce a z výčepu vína; za peníze, jež mu učňové vynesli, byl sobě již koupil pole, vůz a koně, choval si krávy a drůbež a přece ještě žádal, aby se mu platili tovaryši a zejmena také zahradnické nůžky koupily. Proti tomu opřel se pan Miessner, připomínaje mu, že dřívější zahradníci, jako Petr Sarboni a Purkart Hartung, tento po 13 roků, s týmž platem byli spokojeni a všechny nástroje a potřeby sami si opatřovali. Již r. 1687 protestoval Utz proti jakémukoliv výdaji podobnému a žádal o peníze na opravu vazby v císařské zahradě, jakož i gallerie a 90 kop tyček. Dostalo se mu za odpověď, že to vše má si sám pořídíti, jakož i nůžky, které v platu jeho na opravu zahradnických nástrojů jsou zahrnuty. Také aby se neopovažoval zahradnické nůžky, jako prvé po 4 léta, sobě vypůjčovati. Při tom mu vytýkáno, že kromě lilií a růží pěstuje téměř jen samou zeleninu a ovocné stromy, květin že na záhonech jen málo viděti a stavebnímu písaři že uloženo, aby každého roku dohlédl, je-li zahrada v pořádku.

Nyní byl oheň na střeše; největší jeho nepřítel, stavební písař, měl dohlídku; ale nechť jen přijde, mínil Utz, však on ho uvítá. I uvítal jej opravdu tak vlídně, že brzo byli ve sporu. Miessner poukazoval mu, že zatím co on, Utz, projíždí se ve svém kočáře, služebníci komory, majíce pro ratione officii mnohem menší služné, bez jiných užitečných zaměstnání životem nuzně se protloukají a v zimě v letě pěšky na Staré a Nové město a Malou Stranu běhati musejí; mimo to, že se jemu, pošle-li co ke dvoru, na př. míšenská jablka neb pergamotové hrušky, vždy hned a hotově zaplatí, dále že má deputátní dříví a v letě i výčepnictví. Byltě totiž Utz dostal povolení, ve svém domku, stojícím v ulici u prašného mostu, čepovati víno a sice pouze šlechtě, dvornímu služebnictvu a měšťanům. K tomu prodával chléb, čerstvé máslo a mléko. Hostům jeho pak bylo dovoleno, pobaviti se hrou v kuželky. Císař byl ke všemu tomu svolil, poněvadž chce-li navštíviti zahradu, ubírá se chodbou u prašného mostu do (malého) míčového domu a odtud do zahrady. Zároveň ale bylo zahradníku zapovězeno pouštěti do vinárny neb nechat hráti na kuželníku všelijakou luzu. Také nesměl víno prodávati přes ulici.

Ale zdá se, že Utz všech těchto podmínek dokonce nezachovával a přese všechna odmrštění stále a stále žádal o peníze na nešťastné nůžky, na kbelíky, kolíky a kropicí konve. V r. 1692 dostal poslední „vyrozumění", že obdrží 11 zl. 20 kr., aby si vše co potřebuje koupil a dal opravit. Za to ale odňat mu požitek z ovoce, fíků a pomerančů a účtován k rukoum císařovým. Zároveň mu nařízeno, že k stavebnímu písaři, k němuž až dosud „chovával se za-

časté insolentně, ambitiosně a nespůsobně, zachovávati má povinný respekt".

Utz zuřil, musel ale nicméně tvářiti se, jakoby se vším byl spokojen, však kde mohl co učiniti, aby pana Miessnera pozlobil, zajisté toho neopomenul. Nůžky, jak se podobá, šťastně byly koupeny a tak chápal se Utz jiných malicherností, aby si na svém odpůrci schladil žáhu. Ale Miessner se své strany také nemlčel a míval vždy co kárati. Nejprvé spozoroval, že zde okolo domku jest ošklivý zápach. Utz měl ale ihned výmluvu po ruce, — řezníka Kohouta, který prý má naproti porážku.

„Hm, ten zápach nepochází odtud, nýbrž z jeho vlastního chléva," mínil stavební písař, „a pro jeho krávy zanedbávají se také oba milosady větší i menší, tento pod okny Jeho Milosti; nechávať v nich Utz růsti příliš mnoho trávy, aby měl píci pro své krávy." Jindy zase vytýkal mu, že přechovává ve své vinárně všelijakou holotu, která tam pije, v kuželky hraje, hřmotí, se hádá a rve.

Tak přeli a zlobili se vzájemně, ale kdežto Miessner zůstával stále chladným, Utz hned se rozpálil. Ale v roce 1698 pojal Miessnera přece jednou vztek. Byltě Utz přes prostřední prostranství v zahradě, kde císař hrával v kuželky, na příč narážel plaňky. Sotva to stavební písař spatřil, rozkřikl se zlostně: „Proč," zvolal, „kazí krásnou volnou vyhlídku na letohrádek těmito plaňkami? Pryč s nimi a hned!"

Utz odpověděl, že nenahlíží, proč by plaňky měly býti odstraněny.

„Ony ale musejí pryč!" zvolal Miessner; krásná tato partie, pohled na tyto květinové záhony, krásné keře a rozkošné stromoví a vzadu na tu nádhernou budovu, jest to jedna z nejkrásnějších partií a má tak mizerně a hloupě býti zkažena?" A odcházeje ze zahrady, volal ještě jednou nazpět, že plaňky musí být odstraněny. Ale Utz přísahal při všem na světě, že toho nestrpí a byť všechno všudy tím přišlo na zmar.

Tak zlobili se oba ti mužové až do r. 1699. Toho roku byla tuhá zima, tak že oba velké rybníky v bažantnici zamrzly. Téhož roku byl také Utz dostal rozkaz, nechovati tolik dobytka a poněvadž hospodářství jeho bylo hned zpředu na ulici, nařízeno mu, aby krávy nadobro odstranil. To a pak nedostatek vody, kterým trpěl, popudilo ho tou měrou, že i zamrznutí rybníka kladl na vrub písaře, který ho prý takto chce zlobit.

„Já ho zastřelím, toho chlapa!" křičel neustále, „já ho zastřelím!" Poněvadž to stále a veřejně všude opakoval, viděl se ohrožený nucena to udati. Uslyšev o žalobě a že následkem toho bude snad propuštěn ze služby, Utz těžce onemocněl a zemřel v r. 1700.

Marie Terezie ráda procházívala se, kdykoliv v Praze dlela, v zeleném stinném stromoví této zahrady. Dala zde také naproti bílé věži zříditi jakýsi malý taras se železným zábradlím, odkudž měla vyhlídku na překrásný zámek s prastarými jeho věžemi, velebným hlavním chrámem a mnohem starší ještě basilikou kláštera Svatojirského. Nedaleko odtud stojí krásná zpívající fontána a ještě o několik kroků dále vypíná se letohrádek Ferdinanda I. Vracejíce se opět, přicházíme ku krásnému stinnému místečku, ohraničenému západně výklenkem, vysokými stromy obklopeným, v němž stojí pěkná socha Herkulova, od Pendla zhotovená, kdež z tlamy lva vytryskuje proud křišťálové vody a padá do vodojemu. Osamělé, utěšené to místo ohraženo jest kamenným zábradlím, na němž stávaly druhdy vázy s květinami. Zde nejraději dlíval Karel X. a syn jeho na všech procházkách jej provázející, vévoda z Angoulême. Oba byli stále mlčelivi, vévoda již od přirozenosti, bývalý král snad proto, že přemýšlel o ztraceném trůnu. V některé dny býval Karel zvláště vážný i vzbuzoval pečlivou, ano ouzkostlivou pozornost synovu, jenž pak častěji starostlivě pohlížel na otce. Snad rozpomínal se Karel na onen den, kdy v Palais Royal přítomen byl zahradní slavnosti, kterouž vévoda Orleanský dával ke cti svému švakru, králi Neapolskému. Zahrada byla ozářena tisíci světly, a lid oddával se zdánlivě zábavě; tu povstal náhle jakýs nepokoj, nikdo nevěděl proč, lidé přeskákali zábradlí u sochy Apollinovy, rozbili židle tam stojící a spálili je. Stráže zakročily, zapudily rušitele míru a mnohé, kteří se protivili, zatkly. Byla to první známka obecného rozčilení a hněvu lidu; jakkoliv nepatrný, byl přece tento výjev předehrou k revoluci, která brzo na to vypukla a krále zbavila trůnu. Byl-li král a syn jeho mlčelivými, byli pánové malého jeho dvora tím mluvnějšími, vidíme je taktéž, v malých skupinách, podle toho, k jakému strannickému odstínu se kdo přiznával, po zahradě se procházeti. Tu objevil se baron Damas, gouverneur vévody Bordeauxského, Jindřicha, a tento sám, jda napřed, s malým bičíkem v ruce, v zeleném, aksamítovém kabátci a nízkém stojatém skládaném límci okolo štíhlého krku, jak jsme jej často v ulicích Pražských vídali. Procházející se pánové postavili se uctivě po obou stranách stezky a skláněli hlavy před příštím, jak pevně se nadáli, králem Jindřichem V.

Za císaře Rudolfa II. stávaly zde velké domy, v nichž pěstovaly se marhaníky a smokvoně, jakož také v četných sklennících nejvzácnější květiny se chovaly. Také prý zde byly veliké klece s cizokrajnými ptáky. Ze všech těchto krásných věcí nezbylo zde ničeho. Čas a lidé mnoho zkazili; již za Matyáše tábořili zde jeho uherští jezdci, pak přišli Francouzové a Bavoři, kteří taktéž mnoho změnili

a spustošili. Zahrada, původně mnohem větší, zavírala v sobě také Ferdinandeum, stojící ve východním jejím rohu. Nyní dělí je zeď a mřížoví od zajímavé zahrady, v níž zvláště za pobytu císaře a krále Ferdinanda V. Dobrotivého, mnoho krásných a vzácných květin ve sklennících se pěstovalo. Dříve a za této doby bylo dovoleno zde se procházeti. Někdy potkal jsi dobromyslného mocnáře, procházejícího se aneb viděl jsi jej, an jakožto veliký milovník květin milými sklenníky svými se ubírá, v pravo a v levo po krásných dítkách květeny se dívaje.

Kdysi procházela se také rodina českého herce Ch. krásnou zahradou, zůstávajíc státi před sklenníky, aby se květinám uvnitř obdivovala; zvláště manželka, veliká milovnice květin, byla každou chvíli nad krásným nějakým exemplářem u vytržení. Císař, prodlévaje ve sklenníku a slyše tyto výkřiky obdivu, poručil zahradníku, aby paní nechal vstoupiti do vnitř, by na květiny z blízka se mohla podívati.

Nyní jest jinak. Brána, byť i nebyla sedmi pečetěmi uzavřena, otvírá se přece jen těm šťastným smrtelníkům, kdož přiblíží se jí v kočáře sedmihrotnou korunkou ozdobeném, aneb vážně pěšky kráčejícím dámám z ústavu šlechtičen.

K zámeckému obvodu čítá se z budov ještě také

Ferdinandův belveder.

Abychom mistrovské toto dílo vlaského umění si prohlédli, musíme z krásné stinné zahrady vydati se na zaprášenou silnici a jdouce podél zahradní zdi, vyhledati malou branku, jež nás vpustí do vnitř. Hned dole přijmou nás dva vysloužilci, kteří nám za mírný honorář přenechají popis obrazů v sále se nalezajících.

Ještě v letech 45tých byli bychom zde spatřili rozličné bezpečné i nebezpečné přístroje a potřeby dělostřelecké. Ale nemyslete, že to byly pumy pruské z roku 1757, nikoliv, byly to rakouské, pruské osvědčily více smyslu pro umění, nepřiblížilať se ani jediná překrásné této budově, tím méně aby se byla sem spustila.

Ještě něco, než vstoupíme. Ohradní tato zeď placena byla v 16. věku po 20 kr. za běžný sáh. Jiří z Gersdorfu, zámecký hejtman, dostal (1534) od krále Ferdinanda I. rozkaz, aby zřídil most nad Jelením příkopem, velkou zahradu a letohrádek.

Známý milostník Ferdinanda I., Florián Gryspek měl vyjednávati s jednotlivými řemeslníky o plat. Nádennickou práci museli vykonati robotníci. Dvě leta trvaly přípravné práce k různým zákazkám a v roce 1536 položen ku stavbě základní kámen. Genialní vlaský

architekt Ferabosco de Lagno podal nárys, dozor nad stavbou měl stavitel Paolo de la Stella, jemuž také zahrada byla svěřena. Jemu podřízeni byli Hanuš Trost vlastně Jan Smutek z Nového Města nad Metují, Giovanni de Spacio, vlastně Jan Špaček z Litomyšle a Joan Maria, také český plnokrevný Vlach. Z počátku se práce dobře dařila a vydáváno týdně 250 zl. Pak ale přišel mor, spory mezi vlaskými staviteli a konečně nastal nedostatek peněz, že dělníci museli na mzdu čekati. Signor Spacio z Litomyšle tropil největší hluk. Chtěl býti stůj co stůj vyplacen, nebyl ani s výměrou díla ani s denní mzdou spokojen a klel až se hory zelenaly, v jaké řeči, se nepraví. Bylo v r. 1538, kdy nedostatek peněz k výjevům takovým zavdával podnět a páni se radili, odkud vzíti peněz. Konečně usneseno, prodati lenní statky Eichenbachské v Lužici a peněz užiti na stavbu. Když pak opět pokladny naplněny, zvolena za předsednictví Gryspekova komise, jež měla práce odhadnouti a zaplatiti. Mistr Spacio smluvil se z ohromného svého požadavku až na 1½ zl. za sáh. Přiřčeno mu tudíž 799 zl., „aby na Čechy nepřišla žádná hanba a potupa." Za dvě leta na to musela opět komise vypočítati spotřebu železa a shledala, že místo 600 centů jen 111 centů se spotřebovalo. Nejhůře dařilo se ubohým robotníkům, kteří zdarma a k tomu ještě pod dozorem pověstného dříče sedláků Gryspeka robotovati museli. Přes to stavba pomalu pokračovala a roku příštího dokonce i stavěti se přestalo, an následkem požáru v zámku a hlavním chrámu veškerých dělnických sil jinde bylo potřeba. Zde zůstal jen mistr Paolo de la Stella s dvěma ještě dělníky.

Zde račte, ctěné dámy, prohlédnouti si tyto reliefy nad arkadami, představující výjevy ze zápasu za zlaté rouno, jsoutě to Stellovy obrazy, za něž tento umělec žádal po 10 dukátech a které opět zvláštní komisí musely býti odhadnuty.

Rok 1545 zastal zde opět poněkud čilejší život, ale to císaři nestačilo i muselo více dělníků býti najato, kteří ale rok na to opět pro nedostatek peněz byli propuštěni. Tak protahovala se stavba, až přišly známé nepokoje a teprve po nich pomýšleno opět na rychlejší její vedení. V r. 1557 objednána v Uhrách měď na krytbu, bylo jí 86 centů 40 liber. Příštího roku pokryl střechu Jan Haidler z Jihlavy a požádal po 1 kopě míš. za cent, kromě jiných požitků; jaké by tyto požitky býti měly, o tom Haidler určitěji se nevyjádřil. Chodba vydlážděna byla roku 1560 a abych dalších podrobností opomenul podotýkám jen, že celá stavba za Maximiliana byla ukončena, vnitřní nádherná úprava modřínovým dřívím, výzdoba mramorovými soškami atd. ale teprve za Rudolfa byly dovršeny. Sošky stály v mramorových výklencích mezi okny, jež v našem věku

byla zazděna a nástěnnými obrazy ozdobena. Krytou chodbu, jíž Rudolf užíval, r. 1576 nařídil vystavěti.

Toť zběžný náčrtek nejkrásnějšího letohrádku v Evropě a duchaplná illustrace zlatého rouna, jež bylo poskytlo motivy k okrasám pažení. Z této r. 1558 ještě nedokončené budovy díval se hned po svém okázalém vjezdu do měst Pražských Ferdinand I. hrám, jež syn jeho místodržící Ferdinand na poli před zámkem k jeho cti byl uspořádal.

Císař seděl na skvostném zlatotkanými čalouny ověšeném trůnu, obklíčen svými syny a českou šlechtou. Bylo to divadlo pro tehdejší dobu velmi zajímavé a originelní. Po obou stranách jeviště vypínaly se dvě věže, na nichž trubači císařovi i arcivévodovi statečně troubili; uprostřed nich zvedala se umělá skála, na níž seděl Jupiter. A nyní vystoupilo na jeviště pět obrů, aby s panem otcem bohů i lidí podnikli zápas. Zvolna, s velikými balvany na ramenou se blížili, ale v tom již Jupiter mrštil po nich svůj blesk a všechny je srazil k zemi. Zároveň pukla za hromobití a blesků skála a ohnivé jiskry lítaly na všechny strany a poněvadž obecenstvo příliš blízko se bylo odvážilo, padaly sršící jiskry i na ně, tak že mnohému zvědavci šat i vous popálen.

Po té vystoupilo devět hrozných ďasů neb litic; chrlíce z úst, nosů, uší a očí oheň, odvlekli poražené obry do pekla. Z krve padlých obrů pak povstaly opice, jež svými posunky a skoky diváky rozesmály; házely rachejtle do povětří a ohnivé hady mezi obecenstvo. Po této frašce přijelo z lesíka jeviště obkličujícího na koních strojem pohybovaných osm jezdcův, kteří ozbrojeni jsouce helmicemi, krunýři, kopími a puškami po dvou mezi sebou zápasili, přičemž z mečů a kopí jejich steršely jiskry a tolikéž i z očí, nozder a uší jich ořů šlehaly ohnivé jazyky. Když byli bojovníci své hořící meče a kopí zlámali a odhodili, stříleli na sebe z pušek a vráželi prudce do sebe. Na to vyšlo opět z lesíka několik zápasníků v římském odění a jali se spolu zápasiti, přičemž z jich mečů a štítů opět šlehaly plameny, načež svůj zápas ukončili válečným tancem.

Tak skončila veliká tato ohněm a dýmem oplývající jinotajitelka, jíž naráželo se nepochybně na nešťastný rok 1547.

Rudolf navštěvoval po roce 1600 již velmi zřídka krásnou tuto budovu, v níž postaviti dal hvězdářské nástroje, které za 20.000 tolarů pro Tychona de Brahe byl nakoupil. Tím častěji mohl jsi zde spatřiti krásnou Kateřinu, dceru císařova starožitníka Strady a její dítky, mezi nimiž markýz don Julio d'Austria vzdor svému mládí svou prostopášností stal se pověstným a v Krumlovském zámku tajemnou smrtí zemřel. Ona dáma tamto jest krásná donna Karolina,

nejstarší dcera Kateřinina, nyní jest nevěstou, ale zlostné její oko neprozrazuje radost, nýbrž hněv. „Bídný ten žid“, pravila rozhorleně k jedné ze svých průvodkyň, malou svou nožkou zlostně dupajíc, „osmělí se, mně, dceři svého pána, ze svatebních darů císařským mým otcem mně věnovaných, ukrásti tak drahocennou křišťálovou sklenici a diamantový prsten, jakoby nějaký poplatek neb dík za to, že jsem byla obdarována!“

Průvodkyně vzkřikla podivením. Ženich donny Karoliny, mladý hrabě František Tomáš z Conticroy museltť sám také všemocnému komorníku zaplatiti 12.000 tolarů. Zdálo se, jakoby krásná vyhlídka na města Pražská, Karolinou vždy tak obdivovaná, tenkráte pro ni neměla žádného půvabu, ale když slunce k západu se sklánějíc věžatá tři města zahalilo v zlatný svůj závoj, zapomněla na křišťál, diamanty i urážku a s rozkoší stápěla svůj zrak v čarovný ten obraz.

Ano jest to překrásný obdivuhodný pohled z loggie na města, řeku, návrší a vzdálené hory i pochopitelno, když kníže Boleslav Chrabrý a později Pasovský biskup Leopold, hledíce zrakem tolikou krásou opojeným na zlatou naši Prahu, sobě přísahali, že pozemský ten ráj stůj co stůj musí zváti svým. Vyhlídka tata okouzlila i malíře Führicha, jenž v roce 1827 Prahu porovnal s městem sedmipahorkovým, hrad s Vatikánem, Petřín s Janikulem, Oujezd s Trasteverem a sklon k Bubenči s Monte Mariem.

Když panovníci přesídlili do Vídně, zůstaven i belveder svému osudu. Vzácnosti z doby Rudolfovy, zde vystavené, spolu s hvězdářskými nástroji, ušedše šťastně Francouzům, byly v r. 1743 jednak do Vídně zaveženy, jednak prodány. Za císaře Josefa II. proměněna budova tato v dělostřeleckou laboratoř a zůstala jí, až — jak se domníváme na přímluvu hraběte Františka Thuna — v letech 1845—46 na státní útraty byla obnovena a tak před další zkázou zachráněna. Bohužel uloženo bylo jistému professoru Gruebrovi, aby tuto obnovu provedl; což on také učinil, jak nejlépe uměl, jen že měl ten genialní nápad, obdařiti krásnou, ve vlaské renaissanci vystavěnou budovu řeckými schody s jonickými sloupy. „Nu“, pravil křiče (byltť velmi nedoslýchavý), když jej na tuto nevkusnost upozorněno, „všakono se po těch schodech přece přijde do sálu!“

Když byl takto genialní ten architekt zazděním výklenků pořídil větších ve stěnách ploch, ozdobeny k podnětu hraběte Františka Thuna, předsedy společnosti vlasteneckých přátel umění, od domácích umělcův, bývalých žákův akademie, čtrnácti nástěnnými obrazy, jichž předměty sice z českých dějin, ale ponejvíce nešťastně zvoleny a některé — šťastně provedeny byly. Komposice jsou dílem vlastním vynálezem, jako na př. „Bořivojův křest“, za nějž umělec

dostal 600 zl., dílem poskytl ředitel Ruben k nim kartony, jako na př. ku „Obléhání Prahy od Švédů“ a j. Náklad na všechny ty malby činil 50.000 zl. Kromě těchto obrazů lze zde spatřiti modelly k pomníku císaře Františka, genialním Josefem Maxem pracované. Bohužel nebyla ještě oprava střechy dokončena, any obrazy sice zhotoveny, ale, jak se podobá, ani vůbec utvrzeny nebyly.

Zpívající fontána.

Zámecké příkopy, Opyš a obojí zámecké schody.

Jelení příkopy.

Jak krásný pohled poskytují bujnou svou zelení stromů a křovin Jelení příkopy, z nichž nejmalebnější část královského hradu se svými mocnými kulatými věžemi a starými zdmi, kde obě starošedé kamenné věže chrámu Svatojirského a za nimi věž hlavního chrámu a velebný dóm vysoko v azurové nebe se pnou! Hrad i příkopy jsou i krajinnou krásou i tisíciletými dějinami tak těsně sloučeny, že jedno bez druhého ani nelze sobě mysleti.

Ale přes to, že příkopy bezprostředně ku hradu náležejí, octly se přece v rukou soukromých a v roce 1865 nechybělo mnoho, žeby byly bývaly „vzdělány“, ježto tehdejší jich majitel Heliodor Heidel, any málo procent vynášely, jich se chtěl zbaviti, ale ovšem za dobrou kupní cenu. Za tím účelem roznášeny po městě pověsti, že zřízena bude ku vysoké říšské bráně mírně stoupající silnice, pak že úžlabina tato rozdělena bude ve stavební parcely na villy, zatím pak dal pan Heidel překrásné velké stromy zporážeti, zkrátka romantické Jelení příkopy na holo vymýtiti. Dosáhl také úplně svého účele, koupilť císař Ferdinand Dobrotivý úžlabinu za sumu 80.000 zl., zachrániv takto Praze nejkrásnější a nejmalebnější její místo. Úžlabinou šumívala druhdy Brusnice, přicházejíc z vysočiny bělohorské, nyní, jsouc na vodu chudší, jest mnohem tišší, plížíc se jako berněmi přetížený omrzelec, není také již tak čistá jako druhdy a ztrácí se v tajemném temnu stoky. Úžlabí toto jest přirozeným příkopem hradu na straně severní, a když tento se stavěl, musel příkop ovšem býti vymýtěn, aby oblehajícímu nepříteli neposkytoval úkrytu. Za Vladislava a Ferdinanda I. ale zdá se, že půda a stráň již zase porostlé byly zelení a oživeny plachou zvěří lesní, jeleny; také byl plot Jelení příkopy ohražující mnohem dále, než dnešního dne zeď při silnici jej obkličující. Ona silná věž jest bílá věž druhdy Mihulka zvaná, bývalá to obranná, později žalářní věž; v nejspodnější její prostoře, tam, kde záchod se nalezal, trpěli čeští bratří a z tohoto příkopu pokoušely se věrné jich manželky s nimi mluviti. Co zbožně věrná láska dovedla, domníval se, že musí učiniti i fanatismus a že zvítězí snad i nad láskou. Ale — tu vizte toho muže, jak s obličejem od hněvu i namáhání uzardělým kychaje a tvrdošijnost kacířskou proklínaje bujnou zelení úžlabiny odtud pospíchá.

Můžete-li pak ještě vmysliti se v rok 1621, spatříte tělo Martina Fruhweina a za ranního šera i příšerné postavy odvážejících je katových pacholků.

Již za Ferdinanda I. chovali se zde jeleni, k jichž ošetřování ustanoveni byli zvláštní polesní a hlídači a ještě po roce 1690 procházeli se lehkonozí paroháči temnou zelení stromoví, zabíhajíce až poblíž Ferdinandova belvederu. Když vše to zašlo, mohli Pražané bez překážky úžlabinou se procházeti a i když opět k zámku patřila, bylo snadno získati tam přístup. Zvláště v krásné době májové mohl's zde natrhati si nejkrásnějších, nejvonnějších fialek a často spatřil's zde hledati je mladá, červenolící děvčata. Na takovémto, fialkami pokrytém místě nalezena v květnu r. 1873 mrtvola mladého muže, jenž se byl otrávil.

Baron N. měl krásnou mladou choť a k tomu pěkné panství. Zil šťastně a bez starostí, ale probudiv se jednoho jitra, shledal, že jest od choti své zavržen a žebrákem. Aby nezahynul hladem, zaklepal u nejednoho z někdejších svých přátel, kteří tak často bývali jeho hosty, prose je o malou půjčku. Ale ti ho nyní neznali, jen bohatý jeden starý mládenec na dolejším Novém městě dal mu sem tam několik zlatých. Jednoho dne poslal svému příteli, zlatníku S. lístek s prosbou: „Smiřte mne s mou manželkou, aby mně dala řádný pohřeb!“ Den na to nalezena zde jeho mrtvola a tři dni později nakládáno z pathologického ústavu několik „arimatejských“ rakví s mrtvolami chuďasův do černého vozu a za ranního jitra hozeno je na hřbitově do šachty.

Polokulatá tato bašta pokládána druhdy vůbec za bílou věž a zde tato kulatá rohová věž jest Daliborka, z doby Jagellonce Vladislava, můžete na ní ještě W s korunou a pod ním rok 1496 spatřiti. Jest to táž věž, o níž professor Grueber vypravuje, že náleží mezi nejstarší stavební památky zámku, tvrzení to právě tak podstatné, jako udání jeho ve vědeckém díle uveřejněné, kde kapli v Kajetánské zahradě před říšskou branou stojící klade do 11. století, v dobu křižáckých válek, kteráž zatím od Bernarda hraběte z Martinic v roce 1666 byla vystavěna.

Již v úvodu k našim procházkám podotkli jsme, že hradní vrch v podobě „delfínova hřbetu“ táhne se dolů k Vltavě; tuto pak dolů se křivící část nazýváno Opyšem čili ocasem hradního vrchu. Podél jeho hřbetu táhne se od hradu dolů až k ulici u Brusky zeď, severní, příkře spadající strana pokryta jest zelení a omezuje Chotkovu silnici, dále pak přiléhá několik domů ulice u Brusky. Nedaleko hradních zdí stoupá k Opyši tarasovitě až po hradní bránu stromo-

vitá a květinatá zahrada Klarova ústavu slepcův s obytným domem. Podobně jako na severní straně obkličuje Opyš zeď také jižně, mezi oběma zdmi zvedá se tak zvaná vinice sv. Václava, ponechávající jen po obou svých stranách a sice severně nevelkou prostoru silnici, jižně pak tak zvaným „starým zámeckým schodům“. Obě cesty, spojující se před hradní branou neb ohradou, jsou velmi příkré a působí chodci značného namáhání, ale jsou přece pohodlnější a méně nebezpečné než v roce 1004, kdy polský kníže Boleslav Chrabrý tudy prchal. Václav I. dal tuto cestu do hradu v r. 1241, když hrozilo nebezpečí, že Tataři vpadnou do Čech, opevniti dvojí zdí. Hrdina Šternberk zmařil další postup Tatarů, za to ale použil sedm let po tom tohoto opevnění Přemysl Otakar ve svém odboji proti otci Václavu I.

Stav se králem, dal Otakar hrad také na této východní straně silněji opevniti, kázav v roce 1278 napříč Opyšem vykopati široký, podél městské zdi dolů až ku biskupskému dvoru se táhnuvší příkop. V r. 1573 byl tento příkop vyplněn rumem ze Švamberských a Rožmberských domů a zde prostírá se nyní z větší části Klarova zahrada. V 13. věku odvažovali se hladoví vlci až na blízko hradní brány a když tato noční obležení velikými štvanicemi byla odstraněna, zřízen přes tento příkop dřevěný most, jenž v roce 1431 se sřítil a sice právě ve chvíli, kdy ubíral se po něm dav mnoha tisíc lidí, kteří byli v hlavním chrámu přítomni službám božím na poděkování za vítězství dobyté u Domažlic nad křižáckým vojskem německým a právě s jásotem přes Opyš se vraceli. Mnoho tisíc lidí spadlo do příkopu, přičemž mnozí se poranili, ale jen málo jich zemřelo. Později zřízena byla u příkopu přední hradba, již na Sadelerovu prospektu spatřujeme a s kteréž stříleti se mohlo i na staré zámecké schody i přes řeku na Staré město. Tyto zdi, vypravuje pokračovatel Pelzlův, jakož i některé jiné hradební zdi byly roku 1798 nákladem arcikněžny Marie Anny sbourány a příkopy zasypány, při čemž nalezeny rakve s kostrami; při některých ležely hlavy na prsou, z čehož soudilo se, že to byly mrtvoly popravených; dále nalezena též jáma s kostrami, jichž lebky nesly ještě měděné obroučky, z nichž zavíralo se, že pozůstatky pocházejí z doby pohanské a lebky obroučkami ozdobené náležely nepochybně knížecím osobám.

Nynější opevnění, zdi se střílnami pro pušky a děla, jsou z r. 1848, kdy Windischgrätz vyvezti sem dal své kusy, aby třaskavé své střely chrlily na město. Již za Ferdinanda I. a pod velením plukovníka Ramée byla zde postavena děla, aby se z nich střílelo na města Pražská, oba ale si věc zase rozmyslili, obávajíce se Pražanův tenkráte ještě svorných.

Vítězný Maximilian Bavorský měl (1620) taktéž své ohnivé jícny pohotově, pro případ, když by Pražané bez podmínky se nepodrobili. Dvacet dvě leta později vyslali Švédové odtud o desáté hodině ranní z poloviční švihovky první svůj ranní pozdrav na Staré město. Kule zaletěla do celnice u mostu a následující posel smrti padl do lékárny Kašpara staršího ze Švenkfeldu.

Teprve před nedávnem dala obec pražská krásnou tuto výhlídku znovu upraviti a výjezd pro děla mramorovými deskami obložiti; také nalezá se na této přední hradbě vodní stroj pro Malou stranu. Výhlídka odtud na města hluboko dole ležící jest opravdu překrásná a poskytuje hojné odměny za namáhání s chůzí po schodech spojené. Jak již řečeno, vedou příkré dlouhé schody dolů do ulice Brusky, s nichž přes zeď je ohražující rozkošná jest výhlídka na město.

Na této cestě byl v r. 1618, za málo neděl po shození místodržících z okna, zámecký posel od lidí hraběte Šlika přepaden a jemu psaní, jež nesl, odňata, poněvadž jej měli v podezření, že tajně dále dodává listy místodržícího Slavaty. Touto jízdnou cestou prchal po ztracené bitvě zimní král a Otta z Losů a Haberwäschl s korunovačními klenoty českými a za nimi ujížděli koňmo neb vozmo aneb pěšky běželi ostatní uprchlíci a mezi nimi zlý duch hrabě Hollach.

K Opyši náleží také vinice sv. Václava, o níž zbožná pověst vypravuje, že sv. Václav ji založil a víno pro mše sv. ustanovil i sám také z hroznů tlačil. Byvši druhdy majetkem novoměstského měšťana Jandy, přišla r. 1410 v držení faráře Ondřeje příjmím Divůčka; později zabrali ji Husité, načež opět dostala se v ruce královy, jenž ji (1549) daroval král. komorníku a důchodnímu Spieglovi z Milčic, jenž té doby již také měl domy stojící na jejím úpatí. V století 18. byli první její vlastníci, kanovníci, opět v držení mythické té vinice a sice štědrostí říšského knížete Frant. Jana Kinského ze Vchynic, c. k. komořího, jehož otec odkázal 2000 zl. ku poctě sv. Jana Nepomuckého, což on odstoupením vinice a jednoho domu vyrovnati chtěl. Náhlá smrt říšského knížete úmysl jeho zmařila a on zanechal dědicům svým jen mravní povinnost, provésti co obmýšlel. Syn také neváhal, nýbrž vyrovnal se s kapitulou hlavního chrámu, přidav k vinici na 1500 zl. odhadnuté ještě 500., aby odkaz byl úplný. Kapitula dala pak jakožto majitelka zasaditi na vinici tabulku s nápisem: „Co bezbožný Jan Hus vzal, sv. Václavu Jan Nepomucký opět navrátil.“ Ale pieta kapituly neměla dlouhého trvání, jak by při tak ctihodném podání bylo se nadíti, neboť již za 42 leta na to vinici zemského patrona našeho opět prodala.

Jižní zámecký příkop

byl teprve za zbožného Karla v roce 1369 na ochranu mnohých a vzácných sv. ostatků, v hlavním chrámu chovaných, vykopán. A teprve za Rudolfa II. vystavěna byla tak zvaná „trubačská věž "pod císařskými komnatami. Tento na Sadelerovu pohledu čtverhraný úzký gloriet záležel z loggie, k jejíž podstavku pojilo se v pravo několik nízkých domků a v levo zeď, dělící příkop od malé stromnaté zahrady, jež nalezala se v ostrém úhlu mezi zdí při schodech zameckých a zámkem. Zdá se, že bývala pro malou tuto zahrádku belvederem, snad ohlašováno také odtud troubením poledne, kdy lid domníval se, že císař obědvá. Matyáš dal ji uvnitř okrášliti znaky svých zemí.

Když za Marie Terezie zámek přestavován, sbourán i pěkný tento gloriet se sousedními domky a rumem z nich nabytým vyplněn z části příkop, načež celá ta půda urovnána a založena tu zahrada, okrášlená oblíbenými v té době lípovými stromořadími, zakrslými a divokými maďaly a sestřiženými tisovými houštinami. Zahrada tato nazvána pro rozkošnou svou výhlídku na údolí Vltavské a města po obou březích stříbropěnné řeky rozložená „rajskou zahradou". Touž dobou vystavěna, jak se domnívám, při schodové zdi ona kulatá vížka pro výhlídku a pokryta střechou, podobající se na dolejším konci troubě, po níž prý také byla přezvána. Zahrada byla během času zvětšena a všelijak okrášlena, zelená loubí a husté stromoví poskytují libý chlad a stín, odkud užiti lze pohledu na překrásný pestrý koberec květin, nádherou svých barev od šťavnaté zeleni trávníku dvojnásob krásně se různících. Malý tento ráj obklíčen jest cihelnou zdí s rondely, celému tomu úbočí panujícími a táhne se až k přední hradbě na Opyši. Původ svůj děkuje roku 1848.

Zahrada sama, prostíravši se podél celého jižního průčelí až k Opyši, pamatuje jen dva důležité dny za svého života. První, kdy suchá ještě tráva živila oheň, jímž vznítilo se dříví branných chodeb při zdech (1541) a onen den, kdy císařští místodržící s písařem Fabriciem od stavů pod obojí shozeni byli z okna české kanceláře (1618).

Martinic byl první, jenž se značné té výše (as 16·70 m.) dolů shozen. Po něm svržen Slavata a za několik minut na to sletěl do příkopu Fabricius. Slavata, jenž padaje měl hlavu zahalenu v plášť, svalil se poněkud hlouběji do příkopu než Martinic a zůstal, jsa na hlavě a prstech poraněn, jakoby mrtev ležeti, neboť krev z rány na hlavě se mu řinoucí hrozila jej udusiti, což by se as také bylo stalo, kdyby mu Martinic hlavu z pláště nebyl vyprostil. Vida prýštící krev, vytáhl z kapsy šátek a utřel mu obličej; po té vyňal svou

stříbrnou krabičku s léky, v níž nalezaly se vzácné sílící a hojivé balsámy a mastě a potřel mu jimi rány. Pak předříkával sténajícímu Slavatovi krátkou latinskou modlitbu a tázal se ho, nemůže-li povstati, načež tento slabým hlasem odvětil, že nemůže. Na to obrátil se Martinic k ležícímu opodál nich písaři, jenž stále ještě tiše ležel ani se nehýbaje, jakoby očekával, co dále díti se bude, i tázal se ho, zda-li by panu Slavatovi mohl pomoci.

Místo odpovědi jal se Fabricius naříkati, kterak nevinně trpí, ale Martinic zarazil další jeho nářky upozorniv ho, že teď není času ani k steskům ani k odpovídání. V tom padlo několik střelných ran, které je poučily, že by zůstanouce ještě déle na místě, život svůj vydávali v nové nebezpečí. Fabricius také byl první, jenž rychle se vzchopil a nepromluviv ani slova povstal a bez klobouku i pláště odtud pádil. Martinic ale obrátil se, odříkávaje polohlasně jakous mocnou latinskou modlitbičku, k Slavatovi i snažil se zatáhnouti ho z nebezpečného toho místa; vida ale, že jest namahání jeho marné, posadil se po jeho boku stále se modle a nedbaje ani pánů pod obojí ani jejich ozbrojených sluhův, kteří nemohouce vchod do příkopů nalezti, vylezli na hradní zeď a odtud z bambitek na ně pálili. Nyní hrozilo opravdu velké nebezpečí, ale v témž okamžiku také přišla pomoc. Kanovník Kotva ještě s několika muži byl cestou jen jemu známou sestoupil do příkopa a spěchal k nešťastníkům. Martinic poznav jej, pozdravil a objal ho jakožto svého ochrance; pomocí těchto mužů byl pak Slavata rychle dále odnešen vzdor palbě utrakvistův. Ale kam? Však hle, z Lobkovického domu spustili po provaze žebřík i rychle tedy spěchali všichni po stráni nahoru a ježto Slavata byl příliš sláb, aby mohl po žebříce vystoupiti, užil Martinic této cesty ku své záchraně, Kotva pak se Slavatou a ostatními vyšli železnou mříží na volné prostranství před branou, kterouž, ana nebyla střežena, rychle prošli. V několika minutách byli pod ochranou Lobkovického domu a srdnaté jeho paní Zde, ctěné dámy, spatřujete oba památníky, postavené na místě, kde udál se šťastný onen pád. Na tomto zde vidíte znak Slavatův, štít kolmo rozdělený, v pravo tři červená břevna, levá strana pak ve čtyři pole rozdělena, uprostřed zlatá růže jindřichohradecká, nahoře kříž, dole koruna. Druhý památník má znak Martinicův, totiž dva z jednoho kořene vyrůstající, korunami k sobě obrácené lekníny v červeném poli, uprostřed osmihraná zlatá hvězda a rakouský štít s postavenými nad sebou písmeny F. M. K., dále vytesána jmena Ježíš a Maria a krátký, příběh vysvětlující nápis. Martinicův památník končí slovy: „Ita neque noxam sensit, major a ruina resurrexit“ t. j.: Tak nejen žádné pohromy neutrpěl, nýbrž po pádu ještě větší povstal. Prvé

než příkop tento opustíme, upozorňuji vás ještě na ony průduchy, jimiž přivádí se čerstvý vzduch do podzemního pevného a vysoko vyzděného jízdného průchodu, jenž počínaje v staré části hradu, končí v hraběcím Chamaréeském domě na farním náměstí. Snad jest to ona podzemní cesta, kterouž kanovník Kotva dostal se do hradního příkopu.

Nové zámecké schody.

Již od pradávna vinul se chodník po zámeckém vrchu vzhůru až k brance, jež bývala na témž místě, kde nyní postranní brána do prvního hradního dvora se otvírá. Asi v letech 1460—70 byla stezka, vedoucí okolo vinic, rozšířena a na ní i schody zřízeny.

Nové zámecké schody.

V červenci roku 1547 ubíral se po těchto schodech truchlivý průvod. Bylo to oněch osm měšťanů Pražských, kteří stavše se žárlivému na svou moc Ferdinandu I. podezřelými zároveň s 500 jinými byli zatknuti a nyní katem a jeho pacholky na náměstí Menšího města Pražského jsou vedeni, aby tam byli zmrskáni.

Za sedmnácte let na to počaly se stavěti schody pohodlnější, které hned od prvních domů vzhůru vedly. Za tou příčinou musel býti jeden dům sbořen a vinice zrušeny, zároveň vystavěna zde velká zeď s výklenky, pro něž v 18. století Brokoff zhotoviti měl

křížovou cestu, k čemuž ale nedošlo, a to proto, že zákazník stále byl na cestách.

Za dvanáct let po vystavení těchto schodů obsadili je jednoho dne vojáci, nešenať tudy mrtvola Maximilianova k poslednímu odpočinku do královské hrobky ve hlavním chrámu. Šestnácte let později opětovala se tato pohřební slavnost, an Vilém z Rožmberka přenášen do chrámu sv. Tomáše. Pro změnu, a na odpor jednotvárné černé barvě smuteční, kteráž teprve za Ferdinanda I. r. 1547 byla nařízena, nesli lidé mrtvolu provázející zelené, červené a žluté voskovice.

Na počátku 17. věku obáváno se o bezpečnost hradu i vystavěna dole na zámeckých schodech brána, jež ale nepřežila dlouho roku svého založení (1607—13) byvši brzo zase zbořena.

Ze mnoha a mnoha památných osobností, jež během staletí po těchto schodech se ubíraly, zmíníme se jen o jedné a sice z nejpamátnějšího 17. věku, doby to zachraňování lidských duší. Udatní vojínové mohou pochlubiti se, že nepřátelskému knížeti pobili tolik a tolik bojovníků. Onen muž ale mohl zvolati: „Odňal jsem protestantskému bohu 33.000 duší a převedl ku katolickému!“ Muž ten byl jezovita Adam Kravařský. Vysílán provincialem svým Petrem Rumerem do kacířských krajů, měst a panství, působil přímo kouzlem na poděšené mysli ubohých kacířův. Již veliká a silná jeho postava, jeho přímo královský volný pohled, jeho krásná tvář — vše to mělo na posluchače jeho kázaní konečně mocný účinek. Jeho ústa, praví Balbín, dala očekávati velkolepou řeč. Ale více ještě než všechny tyto řečnické přednosti pomahaly mu zajisté císařské rozkazy a přípisy arcibiskupovy a jiných mocných pánův, jež s povzneseného svého místa vždy nejprvé kacířům předčítal. Pak poklekl a přísahal „bohu a všem svatým, že jen to bude mluviti, co ku spáse posluchačův jeho jest třeba a že chce vzíti na se krev duší a všechnu vinu, mluvil-li by vědomě nepravdu a pak sám propadnouti peklu.“ Pověstný P. Lamormain zvolal podobně k Ferdinandu II., když tento váhal podepsati krvavý rozsudek nad českými pány v r. 1621: „že odpovědnost z té krve bere na sebe!“ Tento „pravý český apoštol“ (Kravařský), jak Martinic o něm se vyjádřil, jenž 33.140 duší zachránil, z kteréhožto počtu 4.000 připadalo na kacířské, stále ku vzpouře náchylné Nové město, — byl od roku 1647 zpovědníkem jeptišek u sv. Jiří, jež po 13 let vzdor vysokému svému stáří téměř den co den z profesního domu navštěvoval.

Hle, tu spěchá několik lidí po schodech nahoru, na smrt bledé jejich obličeje jeví známky největšího zděšení. „Co se stalo?“ volají na ně lidé je potkávající. „Právě,“ odpovídá jeden z tázaných, „právě

kočí císařův u masných krámů padl a na místě zemřel.“ Hrůza pojímá všechny — rozbíhají se na všechny strany, tu zaslechli výkřik — ohlédnuvše se, spatřili několik osob ležeti na zemi, tvář jejich jest zmodralá, jsou mrtvy; bylo to v čas moru, kterýž v r. 1680 v Praze vypukl.

V letech dvacátých 18. věku zaujali tyto schody privilegovaní žebráci. Snad to byli důstojní potomci oněch Pražanův, kteří (1601) sněmovním snešením dostali povolení nositi plechovou „žebráckou známku“ a tudíž právo, dovolávati se dobročinnosti okolojdoucích. Týmž sněmovním snešením nařizováno také, aby všichni cizí žebráci do svého domova byli posláni, kdež na pozemcích své vrchnosti měli býti vyživováni, cizozemští pak aby byli vypovězeni.

Na nové zámecké schody ústí chodba bývalého Slavatovského nyní Thunovského domu, pak jiné, od Kajetánů vzhůru vedoucí schody; po těchto hnal se v r. 1744 rozzuřený lid, nadbíhaje sobě prchající, po širší jízdné cestě táhnoucí Prušáky, na něž, ozbrojen pouze holemi a noži, házel kamení. Za oné doby měl hrad ještě svou starou ctihodnou podobu, ale již od r. 1715 stála na prvním schodě socha sv. Filipa Neria, kterouž zde hrabě František Hellfried Voračický, cís. komoří a tajný rada, dal postaviti. U nohou světce stojící anděl drží tabulku s nápisem: „Eu sanctus Philippus Nerius, Fundator compulgationis oratorii Patronus bene morientium humilitatis, castitatis vestigium, obierat 26. maji anno 1395.“

Mnozí kárali, že umělec nedobře obrátil kamennou postavu, obličejem totiž od zámku ku městu, ale závadou jest tu spíše neobratně a těsně pod nosem světce postavená plynová svítilna, jež světlo své tu vyzařuje.

Zeď při zámeckých schodech hraničí s královským hradem a sice s vystupujícím jižním křídlem, tvořícím první dvůr. Přicházelo se do něho představkem s tarasem, jenž už v roku 1848 byl projektován, ale teprve r. 1850 vystavěn a jakkoliv nevinně vypadá, přece k tomu jest určen, aby odtud na celé zámecké schody hrubým aneb i „drobným“ střelivem se mohlo páliti. Postranní dveře vedou tudy na první dvůr. Toto zámecké průčelí, táhnoucí se až ku starému vystupujícímu jižnímu křídlu, zavírá v sobě královské komnaty, ale císař Ferdinand Dobrotivý přebýval nejvíce (1848—1875) na straně ku hradčanskému náměstí obrácené, dívaje se odtud rád čilému hemžení lidu, zvláště ve květnových dnech svatojanských. Nyní přebývá v tomto křídle císařovna vdova. Čilý život a ruch v době slavnosti svatojanské prostírá se i po zámeckých schodech, kde hemží se v těch dnech tisíce lidstva, zvláště venkovských poutníkův ze všech končin země. Prodavači a prodavačky obrázků, cukrového,

hraček, housek a kyselých okurek, prodavači ozdobného zboží, hodinek kus po 4 kr. i se řetízkem, holí z pravého španělského rákosu z některé české stráně vyložili zde po schodech své zboží, jež ve všech toninách až do ochraptění okolojdoucím nabízejí. A přes toto pestré hemžení lidu zalétají zraky naše na město překrásně rozložené, s jeho paláci, věžemi, řekou, ostrovy a mosty a za novou Prahu až k mlhavě modrým vrchům v šeré dáli . . .

A takž bychom procházky své byli skončili: rád bych s vámi, ctěné dámy, jen ještě sdělil několik statistických dát o královském našem hradě. Jest v něm 704 prostor, z nichž 13 komnat v prvním patře stále jest uchystáno pro J. V. císaře. Jeho cís. Výsost korunní princ Rudolf obýval se vznešenou svou chotí Štěpánkou 30 a císařovna vdova se svým služebnictvem 89 komnat atd. Celkem čítá se 468 pokojů, 106 kabinetů, 29 předpokojů a 101 kuchyně.

Zámek se strany západní.

